NÂDİRÎ

NÂDİRİ TEFSİRİ

http://nadiritefsiri.com/oku/index.php

MUHAMMED BİLAL NÂDİR HAZRETLERİ

TAKDİM

اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ اَجْمَعِينَ

Günümüzde çok sayıda meal ve tefsir varken, neden böyle bir tefsir yazılma ihtiyacı hissedildi?

Ehl-i Sünnet âlimleri tarafından önceden yazılan ve Müslümanlar tarafından itibar edilen çok sayıda meal ve tefsir vardır. Osmanlı Devleti'nden sonra Arapça ve Osmanlıca olan bu eserler, günümüz Türkçesine çevrilmiştir. Ancak bâzı kimselerin, bu eserleri çevirirken veya yeniden yazdıkları meal ve tefsirlerde kendi bâtıl görüşlerine göre âyetleri çarpıttıkları görülmektedir. Bu çarpıtmayı da, âyetlerle ilgili olan hadisleri; ″Mevzudur, sahih değildir″ demek sûretiyle gerçekleştirmişlerdir. Bu kimseler özellikle, Müslümanların itikâdını ve yakînini güçlendiren âyetleri çarpıtmışlardır. Meselâ: Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'in mûcizelerini ve onun üstün vasıflarını belirten, evliyâ, kerâmet, şefaat, zikrullah ve tasavvuf yolunu anlatan âyetler gibi. Böylece, Müslümanlar arasında tefrika çıkmasına sebep olmuşlardır. Biz de Müslümanlar arsındaki bu görüş ayrılığının ortadan kalkması, âyetlerin doğru anlaşılabilmesi ve ecdadımızın da amel ettiği Ehl-i Sünnet görüşünün tam anlamıyla yaşanabilmesi için âyetleri ilgili hadisler ile birlikte ele alarak böyle bir tefsir yazma ihtiyacı hissettik. Çünkü âyetlerin doğru anlaşılabilmesi için mutlak sûrette hadisler ile birlikte ele alınması gerekir.

Bu hususta Allah'u Teâlâ Sûre-i Nisâ, Âyet 59'da şöyle buyurmuştur:

″… Eğer Allah'a ve âhiret gününe îman ediyorsanız, ihtilaf ettiğiniz herhangi bir meselede Allah'ın kitabına ve Resûlün sünnetine mürâcaat edin. Bu, sizin için hayırlı ve netice itibariyle daha güzeldir.″

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

″Size iki şey bırakıyorum ki, bunlara sarıldığınız sürece aslâ dalâlete düşmezsiniz. Bunlar, Allah'ın kitabı ve O'nun Peygamberinin sünnetidir.″[1]

Bu iki emânet, Peygamberimiz Sallallahu aleyhi vesellem'in, Müslümanlara kıyâmete kadar geçerli olan bir vasiyetidir. Bu sebeple de âyetlerin doğru anlaşılabilmesi için hadisler ile birlikte ele alınması zorunludur.

Yine hadislerin önemine dair şu hâdise nakledilmiştir:

Hz. Ali Efendimiz, İbn-i Abbas Hazretlerini Hârici taifesiyle tartışmaya gönderir ve ona der ki: ″Git, onlarla mücâdele et. Onları Kur'ân'a ve sünnete çağır. Fakat onlara Kur'ân'dan delil getirme. Çünkü âyetlerin pek çok mânâlara gelme ihtimali vardır. Ancak onlarla sünnetten delil getirerek mücâdele et.″ İbn-i Abbas Hazretleri de: ″Ey Mü'minlerin Emiri! Ben Allah'ın kitabını onlardan daha iyi bilirim, çünkü Kur'ân bizim evlerimizde indi″ dedi. Bunun üzerine Hz. Ali Efendimiz: ″Doğru söylüyorsun. Fakat Kur'ân, birçok yönü bulunan bir kitaptır. Kur'ân bir şey der, onlar da başka bir şey söylerler. Yani Allah'ın âyetlerini kendi kafalarına göre yorumlarlar, ağızları kapanmaz. Lâkin sen onlara sünnetten delil getirirsen kaçacak yer bulamazlar″ buyurdu. Nitekim İbn-i Abbas Hazretleri, onların karşısına çıktı. Sünnetten delil getirerek onlarla tartıştı. Sonunda onların elinde hiçbir delil kalmadı ve böylece hepsini susturdu.[2]

İşte bu hâdiseden de anlaşılan odur ki, Kur'ân'a, sünnetler ile delil getirildiğinde, âyetlerin çarpıtılamadığı görülmektedir.

Bu konuda Hz. Ömer Efendimiz de şöyle buyurmuştur:

″Size birtakım insanlar, Kur'ân-ı Kerîm'in müteşâbih âyetleriyle mücâdele etmeye gelecekler. Siz de onlara karşı sünnetler ile karşı koyun. Çünkü sünnetleri bilenler, Allah'ın kitabını en iyi bilenlerdir.″[3]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

″Dînin kaybolması, sünneti terk etmekle başlar. Halat, nasıl ki lif lif parçalanırsa din de, sünnetin birer birer terk edilmesiyle ortadan kalkar.″[4]

Hadis-i Şerif'lerin önemine dair mezhep imamlarımız da şöyle söylemişlerdir:

İmam-ı Âzam Ebû Hanife Hazretleri: ″Sünnet olmasaydı, hiçbirimiz Kur'ân'ı anlayamazdık″ diye buyurmuştur.

Ahmed b. Hanbel Hazretleri: ″Sünnet, bizim yanımızda; Resûlullah Sallallâhu

aleyhi ve sellem’den gelen nakillerdir. Sünnet, Kur’ân’ı açık-lar ve o, Kur’ân’ın işâret ettiği mânâların delilleridir″ diye buyurmuştur.

İmam Şâfii Hazretleri: ″Ehl-i Sünnet âlimlerinin bütün söyledikleri sünnetin şerhidir. Bütün sünnet de Kur’ân’ın şerhidir″ diye buyurmuştur.

İmam Mâlik Hazretleri de: ″Sünnet, Nûh’un gemisine benzer. Kim ona binerse, kurtulur, kim de binmezse boğulur″ diye buyurmuştur.

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, kendisine vahyedilen âyetleri Ashâbına açıklayarak izah ederdi. Bundan dolayı genellikle âyetlerin karşılığında hadisler vardır. Bu nedenle bir âyetin karşılığında olan her hadis, o âyetin en güzel tefsiridir.

Kur’ân âyetlerini çarpıtarak, kendi görüşüne göre mânâ verenler hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

″Her kim Kur’ân’a (gerçek mânâsını bildiği halde) kendi görüşüne göre mânâ verirse, Cehennemdeki yerine hazırlansın.″[5]

Biz de bu tefsiri hazırlarken, âyetleri ilgili olan hadislerle birlikte değerlendirerek açıklamaya çalıştık. Ahkâm âyetlerini Hanefi Mezhebi’nin görüşü üzere izah ettik. Yine bâzı âyetlerin izahında, o âyeti açıklayıcı bir özelliğe sahip olması nedeniyle, Ehl-i Sünnet âlimleri tarafından nakledilen rivâyetlere de yer verdik. Eğer bilmeyerek bir hatâ yapmış isek, bundan dolayı Allah’ın rahmetine ve affına sığınırız! Vallâhu a’lem, bi’s-savâb (Doğruyu en iyi bilen Allah’tır).

Muhammed Bilal Nâdir

Hazretlerinin Torunu

Bilal KUTLUBAY

[1] İmam Mâlik, Muvatta, Kitab’ul-Kader 3.

[2] Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr’ül-Mensûr fi’t-Tefsîr bi’l-Me’sûr, c. 1, s. 97. Ayrıca tarihi kaynaklar: Hakem tayin etme ve verdiği hükme râzı olma meselesi etrafında cereyan eden bu münâkaşada, İbn-i Abbas Hazretlerinin, sünnet ve

sîretten deliller getirerek binlerce Haricî’nin tevbe edip Hz. Ali’nin safına geçmesini sağladığını kaydederler.

[3] Sünen-i Dârimî, Mukaddime 17.

[4] Sünen-i Dârimî, Mukaddime 16..

[5] Sünen-i Tirmizî, Tesir’ul-Kur’ân 1; İmam Gazâli, İhyâ-u Ulûm’id-Din, c. 1, s. 98.

MUHAMMED BİLAL NÂDİR HAZRETLERİNİN HAYATI VE YAZDIĞI ESERLERİ

Muhammed Bilal Nâdir Hazretleri; Gaziantep'in İslâhiye Kazası Erikli Belen (yeni adı Kozuluk) köyünde 1895 yılında dünyâya gelmiştir. Doğduğunda, babası Abdullah Efendi, çocuğunun hayırlı olması için yedi gün üst üste her gün bir koç kestirip Mevlid-i Şerif okutur. Zamanın en meşhur âlimlerine dualar yaptırır ve o âlimlere:

- Çocuğun ismini ne koyalım? diye sorar. Onlar da:

- Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'in ve müezzininin ismi olsun derler ve ismini ″Muhammed Bilal″ koyarlar.

Muhammed Bilal Nâdir Hazretleri, 15 yaşlarında iken babası Abdullah Efendi vefat edince, o yaşta evin geçimini kendisi üstlenir.

Daha sonra Eşerefoğlu Rûmî Hazretlerinin yazmış olduğu Müzzekk'in-Nüfûs adlı kitap eline geçer. Bu kitap tarikattan bahseder. Bu kitabı okur, onunla amel eder ve bir yandan da şeyh aramaya başlar. Bilal Nâdir Hazretleri, Hulefâ-i Kâdirî'den Şeyh Hafız Ali Efendiye gider ve ondan ders alır. Böylece tasavvuf yaşantısı başlamış olur.

Peygamberimiz Sallallahu aleyhi vesellem'in Hıra mağarasında çalıştığı gibi kendisi de, şeyhinin izni ile Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Efendimizin bu uygulamasını örnek alarak, yedi sene tuzsuz arpa ekmeği yiyip riyâzet ve mücâhede ile çalışmış ve kırk gün de çileye girmiştir.

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'in bu şekilde halktan uzaklaşıp ibâdete çekilmesine ″İnzivâ″, az yemenin adına ″Riyâzet″ ve nefsin hoşlanmadığı şeyleri yapmaya ve ibâdete çok çalışmaya da ″Mücâhede″ denir. İşte Bilal Nâdir Hazretleri de bu şekilde uzun yıllar çalışarak Kâdirî Tarikatı'nın, Nâdirî kolunu kurmuştur.

Gaziantep, Kahramanmaraş, İslâhiye ve köylerinde on beş cami yaptırmış. Bu eserleri yaptırırken ne sergi ile, ne makbuz ile, ne de imâ ederek para

toplamamıştır. Yapılan iftira ve şikâyetler üzerine istiklâl mahkemelerinde 3 defa idam ile yargılanmış, 36 defa tevkif edilmiş, 54 defa nezârete alınmış ve 100'den fazla da ifade vermiştir. Daha sonra 1936 ile 1946 seneleri arasında 10 sene Giresun'a sürgün gitmiş, 1953 ile 1954 yılları arasında bir yıl hapis yatmış ve o günün şartlarında bin lira da ağır para cezasına çarptırılmış, hapisten hemen sonra 1954 ile 1956 yılları arasında da 2 sene İstanbul'a sürgüne gönderilmiştir.

Sağlığının son senelerinde teyp ülkemizde yeni yeni yayılmaya başlamıştı. Vefatına kadar olan süre içerisinde 100 saat kadar vaaz bandı doldurmuştur. Cevâhir'ül-İslâm, Zuhuratiyye-i Geylâniyye, Hâzâ Kitab'ül-Hadis, Hulâsâ-i Tarikat, Ümm'ül-Hadis ve benzeri yazmış olduğu eserleri vardır.

Muhammed Bilal Nâdir Hazretlerinin Arapça ve Osmanlıca olarak yazdığı eserlerin bir kısmı, oğlu Muhammed Hilmi Kutlubay (d. 1936/ö. 1999) Hazretleri tarafından bastırılıp yayımlanmıştır. Daha sonra bastırılamamış olan diğer eserleri de aynı şekilde tercüme edilerek tarafımızdan düzenlenip yayımlanmış ve yayımlanmaya da devam edilmektedir. Bu şekilde şu ana kadar 25 adet eser basılmıştır.

İşte bu tefsir de, Hanefi âlimi olan Muhammed Bilal Nâdir Hazretlerinin kendi zamanında bastıramadığı eserlerinden biridir. Bu yazdığı tefsiri, tam olarak bitiremeden vefât etmiştir. Biz de bu yarım kalan çalışmasını; Ehl-i Sünnet âlimleri tarafından yazılmış olan eserlerden de istifâde ederek basıma hazır hale getirdik.

Muhammed Bilal Nâdir Hazretleri, 1969 senesi Aralık ayının 22'yi 23'e bağlayan gece, Gaziantep'in Çarpın (yeni adı Işıklı) köyünde Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Türbesi, Nurdağı ilçesinin Hamidiye köyündedir.

1-FÂTİHA SÛRESİ

Bu sûre 7 âyettir. Mekke döneminde nâzil olmuştur. Fâtiha Sûresi, Kur’ân-ı Kerîm’in tamamının rûhudur. Kur’ân’ın kıraatine başlangıç teşkil ettiği için bu anlama gelen ″Fâtiha″ ismi verilmiştir. Kur’ân-ı Kerîm’in hakikatlerinin özünü kapsadığından dolayı ″Ümm’ül-Kur’ân″ (Kur’ân’ın anası) diye de isimlendirilmiştir.

Sûre-i Hicr, Âyet 87’de: ″Ey Resûlüm! Yemin olsun ki, Biz sana tekrarlanan yediyi (Fâtiha Sûresi’ni) ve büyük Kur’ân’ı verdik″ diye geçtiği üzere Fâtiha Sûresi, yedi âyetten ibâret olup, namazların her rek’atında okunduğundan, ″Seb’ül-Mesânî″ (tekrarlanan yedi) ismi de verilmiştir.

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي التَّوْرَاةِ وَلَا فِي الْإِنْجِيلِ مِثْلَ أُمِّ الْقُرْآنِ وَهِيَ السَّبْعُ الْمَثَانِي وَهِيَ مَقْسُومَةٌ بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ (ن عن ابى بن كعب)

Allah’u Teâlâ, ne Tevrat’ta ne de İncil’de, Ümm’ül-Kur’ân (Fâtiha Sûresi) gibi bir sûre indirmemiştir. Bu sûre, Seb’ül-Mesânî’dir. Hakk Teâlâ: ″O sûre, Benimle kulum arasında taksim edilmiştir. Kulum için dilediği verilir″ diye buyuruyor.[1]

Bu sûre ittifakla yedi âyettir. Hanefilerin de içinde bulunduğu ulemâdan bir kısmı, Besmeleyi Fâtiha’ya bağlı bir âyet saymadıkları için, ″Sırâtallezîne en’amte aleyhim″ kısmını bir âyet, sonrasını da ayrı bir âyet saymışlardır. Bu âlimlerin delillerinden birisi Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in namazda Besmeleyi gizli okumasıdır. Bu hususta Enes b. Mâlik Radiyallâhu anhu şöyle buyurmuştur:

صَلَّيْتُ خَلْفَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ وَعُثْمَانَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ فَلَمْ أَسْمَعْ أَحَدًا مِنْهُمْ يَجْهَرُ بِبِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (م د ن عن انس)

″Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in, Ebû Bekir, Ömer ve Osman Radiyallâhu anhum’un arkasında namaz kıldım, onlardan hiçbirinin Besmeleyi açıktan okuduğunu duymadım.″[2]

Bu nedenle İmam-ı Âzam ve Ebû Yusuf'a göre; her namaza başlarken eûzudan sonra Besmele çekildiği gibi, her rekâtın evvelinde Fâtiha'dan önce Besmele çekmek lâzımdır. Fakat Fâtiha ile sonrasında okunacak sûre arasında Besmele çekilmez.[3]

İmam Şâfii'nin de içinde bulunduğu bâzı âlimlere göre; Besmeleyi, Fâtiha'ya bağlı bir âyet saydıkları için, sırâtallezîne…'den sûrenin sonuna kadar olan kısmı bir âyet saymışlardır. Bunların delillerinden biri de, Ebû Hüreyre Radiyallâhu anhu'dan nakledilen şu Hadis-i Şerif'tir:

الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ سَبْعُ آيَاتٍ إِحْدَاهُنَّ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَهِيَ السَّبْعُ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ وَهِيَ أُمُّ الْقُرْآنِ وَفَاتِحَةُ الْكِتَابِ (ق عن ابى هريرة)

"Fâtiha Sûresi, yedi âyettir ve bunların başı da Bismillâhi'r-rahmâni'r-rahîm'dir. Fâtiha Sûresi; Seb'ül-Mesânî'dir, Kur'ân-ı Azîm'dir, Ümm'ül-Kur'ân'dır ve Fâtihat'ül-Kitap'tır."[4]

Fâtiha'nın ve diğer sûrelerin başında bulunan Besmelenin, o âyete bağlı bir âyet olup olmadığı hususuna gelince, bu konuda ihtilaf vardır. Dört mezhep imamının bu konudaki fetvâları şöyle nakledilmektedir:

İmam-ı Âzam Ebû Hanife; Fâtiha Sûresi'nin başındaki Besmelenin Fâtiha'nın ilk âyeti olup olmadığını belirtmemiş, ancak Besmelenin gizli okunacağını söylemiştir. Ebû Hanife'nin fetvâsına göre, namazda Besmele, Fâtiha Sûresi'nin evvelinde okunur, diğer zamm-ı sûrelerin evvelinde ise okunmaz.

Hanefi ulemâsına göre; Besmele, evvelinde bulunduğu sûrelere bağlı bir âyet değilse de, münferit âyet olarak sûrelerin arasını ayırmak için nâzil olmuştur. İmam Muhammed'e bu mesele sorulduğunda:

مَا بَيْنَ الدَّفَّتَيْنِ كَلاَمُ اللّٰهِ.

"Kitabın iki kapağı arasında olan Kur'ân'dır" diye cevap vermiştir.

İmam Şâfii ise; Besmelenin Fâtiha'dan bir âyet olduğunu ve Fâtiha ile birlikte okunmasının farz olduğunu söylemiştir. Bu sebeple de Fâtiha Sûresi'nin başındaki Besmeleyi açıktan okumuştur.

İmam Ahmed b. Hanbel de; İmâm Şâfii gibi Besmelenin Fâtiha'dan bir âyet

olduğunu söylemiş, ancak Besmeleyi her rek’atta gizli okumuştur.

İmam Mâlik ise; sûrelerin başında olan Besmelenin Kur’ân’dan olduğu kesin olarak tevâtürle bilinmediği için, hakkında ihtilaf olduğundan, o sûrelere bağlı bir âyet olmadığı gibi Kur’ân’dan da değildir. Dolayısıyla ne açıktan ne de gizli kılınan namazlarda Besmele okunmaz, diye hükmetmiştir.

Fâtiha Sûresi hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in çok sayıda Hadis-i Şerif’i nakledilmiştir. Bunlardan bâzıları şöyledir:

فَاتِحَةُ الْكِتَابِ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ (هب عن عبد الملك بن عمير)

″Fâtiha Sûresi, her derde şifâdır.″[5]

إِذَا مَاتَ أَحَدُكُمْ فَلا تَحْبِسُوهُ وَأَسْرِعُوا بِهِ إِلَى قَبْرِهِ وَلْيُقْرَأْ عِنْدَ رَأْسِهِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَعِنْدَ رِجْلَيْهِ بِخَاتِمَةِ الْبَقَرَةِ فِي قَبْرِهِ (طب هب عن ابن عمر)

″Sizin biriniz vefât ettiğinde onu fuzûli bekletmeyin. Bir an evvel kabrine ulaştırın. Kabrinde başının yanında Fâtiha’yı, ayaklarının yanında Bakara Sûresi’nin sonunu (Âmenerresûlü’yü) biriniz okusun.″[6]

أُمِرْنَا أَنْ نَقْرَأَ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَمَا تَيَسَّرَ (د عن ابى سعيد)

″Namazda Fâtiha Sûresi ile kolaya gelen bir miktar Kur’ân âyeti[7] okumakla emrolunduk.″[8]

(اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ)

Allah’ın dergâhından kovulmuş olan şeytandan Allah’a sığınırım.

İzah: O şeytan ki, Allah’u Teâlâ ona lânet eyleyip dergâhından kovmuştur. Allah’u Teâlâ’nın da, bütün insanların da düşmanıdır. Bu hususta Allah’u Teâlâ Sûre-i Fussilet, Âyet 36’da da şöyle buyurmuştur:

″Şeytandan seni dürtecek bir vesvese gelirse, hemen Allah’a sığın. Şüphesiz O, her şeyi işiten ve bilendir.″

Kur’ân okumaya başlanırken, ″Eûzubillâhimineşşeytânirracîm″ dememiz gerektiği hakkında Allah’u Teâlâ, Sûre-i Nahl, Âyet 98’de:

″Ey Resûlüm! Kur’ân okumak istediğin vakit, Allah’ın dergâhından kovulmuş olan şeytandan Allah’a sığın″ diye buyurmuştur.

Şeytanın şerrinden Allah’a sığınmak şöyledir: Benim helâkim için düşmanım olan şeytan, hücumlar ediyor; göklerden, yerden şerler yağıyor, helâk olmamız şüphesizdir, kurtulmamız imkânsızdır. Yalnız kurtaracak olan bir tek Allah’tır. İşte fırtına, kar ve tipilerden, mağaraya sığınan yolcular ve düşmandan kurtulmak için kalelere sığınan kimseler gibi ben de îmansız, güç yetmez, merhametsiz ve âsi düşmanım olan şeytandan, Allah’a sığınarak kendimi korurum.

[1] Sünen-i Nesâî, İftitah 26.

[2] Sünen-i Ebû Dâvud, Salât 124; Sahih-i Müslim, Salât 13 (50).

[3] Mültekâ Tercümesi, Mevkûfât, c. 2, s. 67; Ahkâm-ı Kur’âniyye, s. 2.

[4] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 203/10; Kenz’ul-Ummal, Hadis No: 2519.

[5] Beyhakî, Şuab’ul-Îman, Hadis No: 2279.

[6] Taberânî, Mu’cem’ul Kebir, Hadis No: 13438; Beyhakî, Şuab’ul-Îman, Hadis No: 8986.

[7] Kur’ân’dan en az bir satır kadar âyet okumaktır.

[8] Sünen-i Ebû Dâvud, Salât 131-132.

(بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ)

1. Rahmân ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.

İzah: Hayır murad edilen her işe; Rahmân ve Rahîm olan Allah’ın ismini zikir ile başlarım, demektir. Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(كُلُّ كَلَامٍ أَوْ أَمْرٍ ذِى بَالٍ لَا يُفْتَحُ بِذِكْرِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ فَهُوَ أَبْتَرُ أَوْ قَالَ أَقْطَعُ (حم عن أبى هريرة

″Her söze ya da önemli bir işe Allah’ın zikriyle (Besmeleyle) başlanmazsa, o

işin sonu kesik olur.″[1]

Bir Mü’min her sözünde ve her işinde, Allah’ı zikrederse (Besmele çekerse) o iş hayırlı ve bereketli olur. Eğer bir işe Besmele ile başlamaz ise, o işin sonu kesik olur, demektir.

Hanefi Mezhebi’ne göre; namazların evvelinde ″Subhâneke″ okunması, bundan sonra Fâtiha’dan evvel yine sâdece kendi duyacağı şekilde ″Eûzu-Besmele″ okunması ve diğer rek’atlarda da aynı şekilde sâdece kendi duyacağı şekilde Fâtiha’dan evvel ″Besmele-i Şerife″ okunup Fâtiha’nın sonunda da ″Âmin″ denilmesi sünnettir. Bu hususta imam ile cemaat arasında bir fark yoktur. Fakat imama uyulduğunda cemaat, Fâtiha’yı okumayacağından ″Eûzu-Besmele″ okumazlar. Fâtiha’dan sonra okunacak sûrelerin başında ″Besmele-i Şerife″ okunmaz.

Besmele hakkında Fahreddin er-Râzî Hazretleri şöyle buyurmuştur:

كُلُّ الْعُلُومِ مُنْدَرِجٌ فِي الْكُتُبِ الْأَرْبَعَةِ وَعُلُومُهَا فِي الْقُرْآنِ وَعُلُومُ الْقُرْآنِ فِي الْفَاتِحَةِ وَعُلُومُ الْفَاتِحَةِ فِي بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَعُلُومُهَا فِي الْبَاءِ مِنْ بِسْمِ اللّٰهِ.

″İlimlerin hepsi dört kitapta toplanmıştır ve bu ilimler, Kur’ân’dadır.[2] Kur’ân’daki ilimler Fâtiha‘dadır. Fâtiha’daki ilimler de Bismillâhir-rahmânirrahîm’dedir. Bundaki ilim de Besmelenin başındaki B’dedir.″[3]

İşte Kur‘ân-ı Kerîm‘deki mânâların hepsi, Besmelenin B harfindedir. Hikmet ilmi de bu B’nin altındaki noktadadır. Bu hususta Hz. Ali Kerremallâhu veche‘nin:

(أَنَا اَلنُّقْطَةُ تَحْتَ الْبَاءِ) (مَنْ عَلَّمَنِي حَرْفًا صِرْتُ لَهُ عَبْدًا)

″B harfinin altındaki nokta benim. Bana bir harf öğretenin kölesi olurum″[4] diye buyurduğu harften maksat, Besmeledeki B harfidir.

Ashâb-ı Güzîn ve ulemâ, Çâr-ı Yâr Efendilerimizden bahsederken onları özellikle şu sıfatlarıyla övmüşlerdir:

Hz. Ebû Bekir için ″es-Sıddîk″, Hz. Ömer için ″el-Fâruk″, Hz. Osman için ″Zinnûreyn″ ve Hz. Ali için ″Bâbu Medînet’ül-İlm ve noktatulletî tahte’l-bâ″ denilmiştir. Burada Hz. Ali için ″İlim şehrinin kapısı ve B‘nin altındaki nokta″

diye söylenmiştir.

Hz. Ali kerremallâhu veche hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَعَلِيٌّ بَابُهَا فَمَنْ أَرَادَ الْمَدِينَةَ فَلْيَأْتِ الْبَابَ (ت طب عن على عن ابن عباس)

″Ben ilmin şehriyim, Ali onun kapısıdır. İlim isteyen, o kapıya müracâat etsin.″[5]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif'inde de şöyle buyurmuştur:

قُسِمَتِ الْحِكْمَةُ عَشْرَةُ أَجْزَاءٍ فَأُعْطِيَ عَلِيٌّ تِسْعَةَ أَجْزَاءٍ وَالنَّاسُ جُزْءًا وَاحِدًا وَعَلِيٌّ أَعْلَمُ بِالْوَاحِدِ مِنْهُمْ (حل واربعة عن ابن مسعود)

″Hikmet ona ayrıldı. Dokuzu Ali'ye, biri diğer insanlara dağıtıldı. O, bu biri de diğer insanlardan iyi biliyordu.″[6]

[1] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 8355.

[2] Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: ″Allah'u Teâlâ es-Seb'ut-Tivâli (yedi uzun sûreyi) Tevrat'ın yerine, el-Miûn'u (âyet sayısı yüzden fazla olan sûreleri) İncil'in yerine, et-Tavâsin'i (Tâ, Sîn ile başlayan sûreleri) Zebur'un yerine vermiş ve beni Havâmim (Hâ, Mîm ile başlayan sûreler) ve el-Mufassal (kısa) sûreler ile üstün kılmıştır. Benden önce bunları hiçbir peygamber okumuş değildir.″ (İmam Kurtubî, el-Câmi'u li-Ahkam'il-Kur'ân, c. 13, s. 87; Taberânî, Mu'cem'ul-Kebir, Hadis No: 7929)

[3] Fahreddin er-Râzî, Tefsir-i Kebîr, c. 1, s. 89.

[4] Bakınız: Berîka, c. 5, s. 61.

[5] Sünen-i Tirmizî, Menâkib 20; Taberânî, Mu'cem'ul-Kebir, Hadis No: 10898.

3 Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 335/1; Kenz'ul-Ummal, Hadis No: 32982.

( )اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَۙ (٢) اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِۙ (٣) مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِۜ (٤)

2-4. Âlemlerin Rabbi olan Allah’a hamd olsun.* O Rahmân’dır, Rahîm’dir.* Din gününün mâlikidir (sahibidir).

İzah: Allah’u Teâlâ’ya olan hamd hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(إِذَا قُلْتَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ فَقَدْ شَكَرْتَ اللّٰهَ فَزَادَكَ (ابن جرير في تفسيره عن الحكم بن عمير

Sen, ″Elhamdulillâhi Rabbilâlemîn (Âlemlerin Rabbi olan Allah’a hamd olsun)″ dediğinde, Allah’a şükretmiş olursun. O da sana olan nîmetlerini artırır.[1]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif’inde de şöyle buyurmuştur:

(مَا مِنْ عَبْدٍ يُنْعَمُ عَلَيْهِ نِعْمَةٌ فَحَمِدَ اللّٰهِ إِلَّا كَانَ الْحَمْدُ أَفْضَلَ مِنْهَا (هب عن جابر

″Verilen nîmete karşılık Allah’a hamd etmek, kula verilen her nîmetten daha üstündür.″[2]

Bu hususta İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ şöyle buyurmuştur:

″Elhamdulillâh″ demek, Allah’a şükretmek, O’na boyun eğmek, O’nun nîmetlerini, hidâyetini, bizi yoktan var etmesini kabul ve ikrar etmektir.

Allah’u Teâlâ gökleri, yeri, bütün mahlûkatı, kâinatı yaratıp vücuda getirdiği ve kullarına her türlü nîmetleri ihsan ettiği için hamd yalnız Allah’u Teâlâ’ya mahsustur.

Yine Sûre-i Fâtiha, Âyet 4’te Allah’u Teâlâ için, ″Din gününün mâlikidir″ diye buyrulmaktadır. Din günü, ifadesinden maksat, mahşer günüdür. Bu husus Sûre-i İnfitâr, Âyet 13-19’da şöyle geçmektedir:

″Şüphesiz ki sâlihler, elbette (Cennette) nîmet içindedirler.* Şüphesiz ki fâcirler de elbette (Cehennemde) yakıcı ateş içindedirler.* O fâcirler, din gününde oraya girecekler* ve oradan ayrılmayacaklardır.* Ey Resûlüm! Din günü nedir bilir misin?* Evet, din günü nedir bilir misin?* O günde hiçbir şahıs, bir şahıs için bir şeye mâlik olamaz. O günde emir, Allah’a mahsustur.″

Sûre-i Fâtiha, Âyet 2-4’te, Allah’u Teâlâ’nın beş İsm-i Şerifi zikredilmiştir:

Allah: Nûr’dur. O’ndan nûr çıkar, bütün âlemi baştanbaşa nûra boyar. Yalnız dalâlet ehli olanlar, bu nûrdan mahrumdur. Hakkıyla Îman edenler bu nûrdan istifâde ederler. Allah’u Teâlâ: ″Allah’u Teâlâ, göklerin ve yerin nûrudur″[3] diye buyuruyor. Cenâb-ı Hakk, Allah isminin zuhurâtından kâinatı yaratmıştır.

Rabb: Besleyicidir. Âlemleri yoktan var eden, besleyip büyütendir. Hayır, bereket ve feyz bundan çıkar. Toprağın ağacı beslediği gibi bütün âlemleri besler, büyütür ve kemâle erdirir. Feyzi ise yalnız inananlara mahsustur.

Rahmân: Hüküm sahibidir. Hükümler, her işlerin tedbiri ve her emir bundan çıkar. Bütün mahlûkata; in’amı, ihsanı verendir. Kâfir, Mü’min hepsine bakar, besler. Münâsip görürse, her ne isterlerse verir. Münâsip görmez ise vermez.

Rahîm: Rahmet sahibidir. Rahmet-i İlâhiyye bundan çıkar. Yalvarıp ağlayanlara merhamet eder. Rahmeti çok boldur. Rahmetini, mahşer gününde kullarından yalnız Mü’minlere saçandır. İn’am, ihsan umûma; rahmet Mü’minleredir.

Mâlik: Tutandır. Bütün âlemlerin ve içinde bulunanların cümlesinin canı, ruhu O’nun kudretindedir. İstediği gibi çeker, çevirir. Zâten hareket ettiren kendisidir. Hem zâhir, hem bâtın; dünyânın ve âhiretin bir tek sahibi O’dur.

[1] Kenz’ul-Ummal, Hadis No: 6423, 2030.

[2] Beyhakî, Şuab’ul-Îman, Hadis No: 4232.

[3] Sûre-i Nûr, Âyet 35.

((اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُۜ (٥)

5. Allah’ım! Yalnız Sana ibâdet ederiz ve yalnız Sana sığınırız.

İzah: Allah’ım! Biz sâdece Sana ibâdet ederiz. Sen bizi sev ve bizi kendi ibâdetinden ayırma. O müşriklerin, kâfirlerin ve zâlimlerin gittiği yoldan Sana sığınırız. Sen bizi onların hevâsından ve gittikleri yoldan koru, demektir.

Allah’u Teâlâ, ibâdette olan bir kimsenin, her korkudan kurtularak istediğini bulacağını, Kur’ân-ı Kerîm’de her sûrenin içinde tekrar tekrar söyler. Sıkı sıkı tembih eder. Temsiller getirir: ″Ey kullarım! Siz îmanla, ibâdetle, hâlis muhlis Bana güvenerek, sığınarak çalışıp çabalayın. Ben sizin her şeyinize yeterim. Hiç

korkmayın, her şey Benim elimdedir. Siz, yalnız devam, sebat ve istikâmetle Benim yolumda çalışın. Gece gündüz durmadan Bana ibâdet edip, Beni zikir, tesbih edin. Artık gerisinden hiç korkmayın″ diye buyurur.

( )اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَۙ (٦) صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْۙ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّآلِّينَ (٧ (

6-7. Bizi doğru yola hidâyet et,* o doğru yol ki, kendilerine in’am (ihsan) ettiklerinin, gazaba uğramayanların ve dalâlete düşmeyenlerin yoludur. (Âmin!)

İzah: Allah’ım! Kendilerine hidâyet ettiğin, onlara in’am, ihsan ettiğin ve doğru yoldan ayırmadığın kimselerin yollarını bize göster, demektir. İşte o kimseler; Peygamberler, evliyâlar, sıddîkler ve şehitlerdir.

Bu hususta Allah’u Teâlâ Sûre-i Nisâ, Âyet 69’da şöyle buyurmuştur:

″Her kim Allah’a ve Resûle itaat ederse, işte onlar Allah’u Teâlâ’nın, kendilerine nîmet verdiği Peygamberler, sıddîkler, şehitler ve sâlihler ile beraberdirler. Onlar ne güzel arkadaştırlar.″

Bu âyetlerde, Allah’u Teâlâ’dan, bizi doğru yola iletmesini, o sevdiklerinin yolunda olup, gazabından esirgemesini dilemek vardır.

Ayrıca bu âyetlerde dalâlet yoluna gidenlere de işaret vardır. Her kim nefsin hevâsına uyarsa, Allah’ın gazabına uğrar ve hak yoldan çıkar. Böylece Cehennem yolunu tutmuş olur. Dikkat et! Sâdıklar nîmetini, yalancılar da gazabını bulacaktır.

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

)اَلْيَهُودَ مَغْضُوبٌ عَلَيْهِمْ وَإِنَّ النَّصَارَى ضُلَّالٌ (ت عن عدي بن حاتم

″Yahudiler, gazaba uğrayanlar ve Hristiyanlar, dalâlete düşenlerdir.″[1]

Fâtiha Sûresi okununca, ″Âmin″ demek de sünnettir. Anlamı ise, ″Mühürlüyorum, zerre kadar şek ve şüphem yoktur″ demektir. Bu hususta şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

لَقَّنَنِي جِبْرِيلُ آمين عند فَرَاغِي مِنْ فَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَقَالَ إِنَّهُ كَالْخَاتَمِ عَلَى الْكِتَابِ. وَفِي حَدِيثٍ آخَرَ: آمِينَ خَاتَمُ رَبِّ الْعَالَمِينَ (القرطبى, الجامع لأحكام القرآن(

Cebrâil bana Fâtiha Sûresi'ni bitirdiğim vakit, âmin demeyi telkin etti ve ″Bu, mektubun üzerindeki mühür gibidir″ dedi. Bir diğer Hadis-i Şerif'te de şöyle denilmiştir: ″Âmin, âlemlerin Rabbinin mührüdür.″[2]

″Âmin″ ifadesi hakkında Ebû Musabbih el-Makrâi Radiyallâhu anhu, şu Hadis-i Şerif'i nakletmiştir:

كُنَّا نَجْلِسُ إِلَى أَبِي زُهَيْرٍ النُّمَيْرِيِّ وَكَانَ مِنْ الصَّحَابَةِ فَيَتَحَدَّثُ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ فَإِذَا دَعَا الرَّجُلُ مِنَّا بِدُعَاءٍ قَالَ اخْتِمْهُ بِآمِينَ فَإِنَّ آمِينَ مِثْلُ الطَّابَعِ عَلَى الصَّحِيفَةِ ... (د عن ابى مصبح المقرائى)

Ebû Züheyr'in yanında otururduk. Çok güzel bir şekilde konuşurdu. Bizden herhangi bir kimse bir duâda bulunduğu zaman: ″Onu âmin sözü ile bitir″ derdi. Çünkü âmin bir sahifenin üzerindeki mühür gibidir. Ebû Züheyr buyurdu ki: Bunun neden böyle olduğunu size bildireyim. Bir gece, Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem ile birlikte çıkmıştım. Israrla duâ eden birisinin yanından geçtik. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem onun duâsını işitecek bir şekilde durdu. Sonra Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Eğer mühürlerse duâsı kabul olunur″ dedi. Orada bulunanlardan birisi: ″Ne ile mühürleyecek Yâ Resûlallah?″ diye sordu. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, ″Âmin ile″ buyurdu. Çünkü o âmin ile duâsını bitirirse kabulünü gerektirmiş olur. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'e bu soruyu soran adam, duâ eden adamın yanına gitti ve ona: ″Ey filan! Duânı mühürle (âmin, diyerek bitir) ve böylece kabul olunacağına dair sana müjde olsun!″ dedi.[3]

Hanefi Mezhebi'ne göre; İmam, Fâtiha Sûresi'ni okuduktan sonra hem kendisi hem de cemaat, sâdece kendilerinin duyacağı bir sesle ″Âmin″ der. İmâm Fâtiha'yı bitirince, cemaatin ve imamın yüksek sesle ″Âmin″ demesi mekruhtur.[4]

Bu hususta İbn-i Mes'ud Radiyallâhu anhu'dan nakledilen bir hadiste, şöyle buyrulmuştur:

أَرْبَعٌ يُخْفِيهِنَّ الْإِمَامُ التَّعَوُّذُ وَالتَّسْمِيَةُ وَآمِينَ وَرَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ (عن ابن مسعود)

″İmam şu dört şeyi gizli söyler. Bunlar: Eûzu, Besmele, Âmin ve Rabbenâ lekelhamd ifadeleridir.″[5]

[1] Sünen-i Tirmizî, Tefsir'ul Kur'ân 3.

[2] İmam Kurtubî, el-Câmi’u li-Ahkam’il-Kur’ân, c. 1, s. 127.

[3] Sünen-i Ebû Dâvud, Salât 167-168.

[4] Nîmet’ül-İslâm, 2. Kısım, s. 180; Ömer Nasuhi Bilmen, Büyük İslam İlmihali, s. 159.

[5] el-Hidâye Tercümesi, c. 1, s. 106; Mültekâ Tercümesi, Mevkûfât, c. 1, s. 67.

2-BAKARA SÛRESİ

Bu sûre 286 âyettir. Medîne döneminde nâzil olmuştur. İçerisinde, İsrailoğullarının başından geçen inek hâdisesi sebebiyle ismini, ″İnek″ anlamına gelen ″Bakara″ kelimesinden almıştır. Şer'î ahkâmlar ve Peygamber kıssaları gibi birçok meseleyi ve hakikati içine almaktadır.

Bu sûrenin faziletine dair Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Hadis-i Şerif'lerinde şöyle buyurmuştur:

اَلسُّورَةُ الَّتِى تُذْكِرَ فِيهَا اَلْبَقَرَةَ فُسْطَاطُ الْقُرْآنِ فَتَعَلَّمُوهَا فَاِنَّ تَعَلُّمَهَا بَرَكَةٌ وَتَرْكَهَا حَسْرَةٌ وَلَا تَسْتَطِيعُهَا الْبَطَلَةُ (الديلمى عن ابى سعيد)

″İçinde bakara kıssası anlatılan sûre, Kur'ân'ın çadırıdır. Onu tâlim edenin tâlimi bereket ve terki ise hasrettir. Onu okuyana sihircilerin sihri tesir etmez.″[1]

الْبَقَرَةُ سَنَامُ الْقُرْآنِ وَذُرْوَتُهُ نَزَلَ مَعَ كُلِّ آيَةٍ مِنْهَا ثَمَانُونَ مَلَكًا وَاسْتُخْرِجَتْ اللّٰهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ مِنْ تَحْتِ الْعَرْشِ فَوَصَلْتُ بِهَا وَيس قَلْبُ الْقُرْآنِ لَا يَقْرَؤُهَا رَجُلٌ يُرِيدُ اللّٰهَ وَالدَّارَ الْآخِرَةِ إِلَّا غَفَرَ اللّٰهُ لَهُ وَاقْرَءُوهَا عَلَى مَوْتَاكُمْ (حم طب عن معقل بن يسار)

″Bakara Sûresi, Kur'ân'ın zirvesidir. Onun her bir âyetiyle seksen melek inmiştir. -Allah'u lâ ilâhe illâ hüvel hayyul kayyûm- (Âyet'el-Kürsî) Arş'ın altından çıkarılmıştır. Ben ona ulaştım. Yasin Sûresi de Kur'ân'ın kalbidir. Allah'ı ve âhireti gâye edinen kişi okursa, mutlaka bağışlanır. Onu ölülerinize de okuyun.″[2]

Useyd İbn-i Hudayr Radiyallâhu anhu'dan da şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

Bir gün Useyd, gece vakti Bakara Sûresi'ni okuyordu. Atı da yanında bağlanmıştı. Kur'ân'ı okuyorken birden at deprenmeye başladı. Useyd sustu. O susunca at da sâkinleşti. Useyd tekrar okumaya başladı. At yine şahlandı. Useyd sustu, at da sâkinleşti. Bundan sonra Useyd bir daha okumaya başladı, at yine şahlandı. Useyd de artık vazgeçti. Useyd'in oğlu Yahya ise ata yakın bir yerde yatmakta idi. Atın çocuğa bir zararı dokunmasından endişe ederek, çocuğu geriye çekti. Bu sırada başını kaldırıp göğe baktığında, beyaz bulut gölgesine benzer bir sis içinde, kandiller gibi birtakım şeylerin parlamakta olduklarını gördü. Bu gördükleri göğe doğru çıkınca, nihâyet göremez oldu. Sabah

olduğunda Useyd, Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'e bunu söyledi. O da:

- Oku Ey Hudayr oğlu! Oku Ey Hudayr oğlu! buyurdu. Useyd:

- Yâ Resûlallah! Atın, oğlum Yahya'yı çiğnemesinden endişe-lendim. Çünkü çocuk ata yakın bir yerde yatmakta idi. Başımı kaldırıp çocuğa gittim. Başımı göğe doğru kaldırdığımda, beyaz bulut gölgesine benzer bir sis içinde kandiller gibi birçok şeylerin parlamakta olduğunu gördüm. Artık bu beyaz gölge tabakası içindeki ışıklı parlak cisimler manzumesi göğe doğru çekilip çıktı. Nihâyet onu görmez oldum, dedi. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem:

- Bilir misin onlar nedir? diye sordu. Useyd:

- Hayır, dedi. Peygamber Efendimiz:

(تِلْكَ الْمَلاَئِكَةُ دَنَتْ لِصَوْتِكَ وَلَوْ قَرَأْتَ لَأَصْبَحَتْ يَنْظُرُ النَّاسُ إِلَيْهَا لاَ تَتَوَارَى مِنْهُمْ (خ عن أسيد بن حضير

- Onlar meleklerdi, senin Kur'ân okuyuş sesine yaklaşmışlardı. Eğer okumaya devam etseydin, sabaha kadar seni dinlerlerdi. İnsanlar da onlara bakarlardı. Onlar insanların gözünden gizlenemezlerdi, buyurdu.[3]

[1] Kenz'ul-Ummal, Hadis No: 2552; Sahih-i Müslim, Salât'ül-Müsâfirîn 42 (252).

[2] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 19415; Taberânî, Mu'cem'ul-Kebir, Hadis No: 16905.

[3] Sahih-i Buhârî, Fedâil'ul-Kur'ân 15.

(بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ)

Bismillâhirrahmânirrahîm.

(الٓمٓ (١))

1. Elif, Lâm, Mîm.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'de geçtiği gibi, Allah'u Teâlâ bâzı sûrelere ″Hurûf'ul-

Mukattaa″ diye isimlendirilen harflerle başlar. Hakk Teâlâ yirmi dokuz sûreye bu gibi harflerle başlamıştır.

Bu harfler, Kur'ân'ın sırrıdır, zâhirine îman getirip ilmini Allah'u Teâlâ'ya havâle ederiz. Bu hususta Ebû Bekir es-Sıddîk Radiyallâhu anhu şöyle buyurmuştur:

- Her ilâhî kitapta Allah'ın bir sırrı vardır. Kur'ân-ı Kerîm'deki sırrı da, sûrelerin başındaki Huruf'ul-Mukattaa'dır.[1]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا لَا أَقُولُ الم حَرْفٌ وَلَكِنْ أَلِفٌ حَرْفٌ وَلَامٌ حَرْفٌ وَمِيمٌ حَرْفٌ (ت عن ابن مسعود)

″Kur'ân-ı Kerîm'den tek harf okuyana bile bir sevap vardır. Her iyilik on katıyladır. Elif, Lâm, Mim bir harftir, demiyorum. Aksine Elif bir harf, Lâm bir harf ve Mîm de bir harftir.″[2]

[1] Tercüme-i Tefsir-i Tibyan, c. 1, s. 26.

[2] Sünen-i Tirmizî, Sevâb'ul-Kur'ân 16.

(ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ (٢)

2. İşte bu kitap (Kur'ân) ki, onda hiç şüphe yoktur. O, takvâ sahipleri için bir hidâyettir.

İzah: Bu Kur'ân'da kimsenin şüphe edeceği bir şey yoktur. Her kimin kalbinde Allah'u Teâlâ'nın korkusu varsa, o kimseye Kur'ân, hidâyete ermesi için bir yardımcıdır, demektir.

Allah'a yaklaştıkça kişinin korkusu artmalıdır. Evvela ibâdet ederek bu korku kazanılır. Ancak yaptığı ibâdete güvenir yani nefsine güven gelirse, bu korkuda azalma olur. Çoğu kişiyi, Allah yolunda ilerlemekten geri koyan budur. İşte takvâ sahibi, her zaman Allah korkusunu kalbinde taşıyan kimsedir. Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(لَا يَبْلُغُ الْعَبْدُ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُتَّقِينَ حَتَّى يَدَعَ مَا لَا بَأْسَ بِهِ حَذَرًا لِمَا بِهِ الْبَأْسُ (ت ه عن عطية السعدى

″Kul, sakıncalı şeyden korktuğundan dolayı sakıncalı olmayan şeyi de bırakmadıkça takvâlı kişilerden olamaz.″[1]

Kur'ân-ı Kerîm'in takvâ sahipleri için hidâyetçi olduğuna dair de Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem:

(لَيْسَ الْقُرْآنُ بِالتِّلَاوَةِ وَلَا الْعِلْمُ بِالرِّوَايَةِ وَلَكِنَّ الْقُرْآنَ بِالْهِدَايَةِ وَالْعِلْمَ بِالدِّرَايَةِ (الديلمى عن انس

″Kur'ân sâdece okumak için değildir. İlim de rivâyet için değildir. Velâkin Kur'ân hidâyet içindir. İlim de dirâyet içindir″[2] diye buyurmuştur.[3]

Kur'ân; okuyup, öğrenip, hükmüyle amel edilmek içindir. Yoksa sâdece köşeye çekilip, okuyup geçmek için değildir. Kur'ân'ı oku; içinde ne emirler, ne nehiyler var, ne yapmalı iyice öğren, ona göre çalış ve Cenneti kazan. Kur'ân okumakta büyük sevap vardır. Ancak bir kimse Kur'ân'ı öğrenir, okur, ibret alır ve hükmüyle amel ederse, Kur'ân kendine hidâyet eder. Fakat Kur'ân'ın hükmüyle amel etmezse, o Kur'ân mahşerde ona dâvâcı olur.

Bir kimse Kur'ân'ı okur, içine Allah korkusu düşmez, yalnız insanlara beğendirmek için okur, kendisine bir kibir ve gurur gelirse, bunun ona hiç faydası olmaz.

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

يَأْتِى عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَتَعَلَّمُونَ فِيهِ الْقُرْآنَ فَيَجْمَعُونَ حُرُوفَهُ وَيُضَيِّعُونَ حُدُودَهُ وَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا جَمَعُوا وَوَيْلٌ
(لَهُمْ مِمَّا ضَيَّعُوا (أبو نعيم عن ابن عباس

″İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelir ki, Kur'ân'ı öğrenirler. Ancak harflerine önem verirler de, ahkâmını zâyi ederler. Bu hallerinden dolayı veyl[4] onlara olsun!″[5]

[1] Sünen-i İbn-i Mâce, Zühd 24; Sünen-i Tirmizî, Sıfat'ul-Kıyâme 19.

[2] ″İlim de dirâyet içindir″ buyruğundan maksat; İlim, Allah'u Teâlâ'yı bilmektir. Allah'ı bilen dirâyetli, cesaretli ve vakarlı olur. Yani Allah'ı kendine çok yakın bilip, O'nun hoşuna gidecek sözü; zenginlerin ve makam sahiplerinin hoşuna gitmeyecek diye geri durmayarak dirâyetli olup hakikati söyler, demektir.

[3] Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 362/9.

[4] Veyl, Cehennemde bir vâdidir. Bu hususta geniş bilgi için Sûre-i Bakara, Âyet 79'un ve Sûre-i Mürselât, Âyet 8-15'in izahlarına bakınız.

[5] Kenz'ul-Ummal, Hadis No: 29120; Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 504.

(٣) الَّذٖينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقٖيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَۙ)

3. O takvâ sahipleri ki, gayba îman ederler, namazlarını kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıklarından infak ederler.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'de: ″Gayba îman ederler″ diye buyrulması, Allah'u Teâlâ'yı görmedikleri halde görmüş gibi îman edip, O'ndan korkarlar ve meleklerine, kitaplarına ve Peygamberlerine îman ederler, gözleriyle görmedikleri halde, Cennete, Cehenneme, sevaba ve günaha îman ederler, anlamındadır.

Enes İbn-i Mâlik Radiyallâhu anhu'dan nakledilen Hadis-i Şerif'te, şöyle buyrulmuştur:

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَيْتَنِي قَدْ لَقِيتُ إِخْوَانِي. فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ: أَوَلَسْنَا إِخْوَانَكَ؟ قَالَ: بَلْ، أَنْتُمْ أَصْحَابِي، وَإِخْوَانِي قَوْمٌ يَأْتُونَ مِنْ بَعْدِي يُؤْمِنُونَ بِي وَلَمْ يَرَوْنِي. ثُمَّ قَرَأَ {الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلاةَ} (حم ابن عساكر عن انس بن مالك)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Keşke kardeşlerimi görebilseydim″ deyince, Sahabeden bir kişi: ″Yâ Resûlallah! Biz senin kardeşlerin değil miyiz?″ diye sordu. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Siz benim arkadaşlarımsınız. Kardeşlerim ise, benden sonra gelip, beni görmeden îman edecek olan kimselerdir″ buyurup, ″O takvâ sahipleri ki, gayba îman ederler, namazlarını kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıklarından infak ederler″ âyetini okudu.[1]

Yine Âyet-i Kerîme'de: ″Namazlarını kılarlar″ diye buyrulduğu üzere takvâ sahipleri, Allah'u Teâlâ'ya olan inançları kuvvetli olduğu için namazı devamlı ve çok kılarlar. Farzları, sünnetleri ve yapabildikleri kadar da gece ve gündüz nâfile namazlara devam ederler. Böyle olunca da Allah'u Teâlâ onları sever.

Allah'u Teâlâ âyetlerde, beş vakit namaza işâret ederek bu namazları vaktinde kılmamızı emretmiştir.[2] Fakat nasıl ve kaç rek'at kılacağımızı açıklamamıştır. Allah'u Teâlâ, namazın nasıl kılınacağını Cebrâil Aleyhisselâm vâsıtasıyla Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'e öğretmiş ve bizim de ondan

öğrenmemizi emretmiştir.

Bu hususta Mâlik b. Huveyris Radiyallâhu anhu’dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

Bizler yaşça birbirine yakın gençler topluluğu olarak Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e geldik ve yanında yirmi gece kaldık. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, ailelerimizi özlediğimizi anladı ve bize geride kimleri bıraktığımızı sordu. Biz de kendisine söyledik. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem gâyet ince yürekli, hassas ve çok merhametli idi. Bize buyurdu ki:

ارْجِعُوا إِلَى أَهْلِيكُمْ فَعَلِّمُوهُمْ وَمُرُوهُمْ وَصَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي وَإِذَا حَضَرَتْ الصَّلَاةُ فَلْيُؤَذِّنْ لَكُمْ أَحَدُكُمْ ثُمَّ لِيَؤُمَّكُمْ أَكْبَرُكُمْ (خ حم عن مالك بن حويرث)

″Haydi, ailelerinizin yanına dönün ve onlara dîni öğretin. Söyleyecek şeyleri onlara söyleyip emredin. Siz, ben nasıl kılıyorsam namazı öyle kılın. Namaz vakti geldiğinde içinizden biri size ezan okusun ve en büyüğünüz de size imam olsun.″[3]

Yine Âyet-i Kerîme’de: ″Kendilerine verdiğimiz rızıklarından infak ederler″ diye buyrulmaktadır. Bunlar, zekâtlarını tam olarak verirler, ayrıca ihtiyaç sahiplerine hayır ve hasenatta bulunurlar. İşte bu zâtlar, gâyet cömert olurlar. Allah’u Teâlâ’nın kendilerine verdiği mallarından Allah yoluna sarf ederler.

İnfak hakkında Sûre-i Bakara, Âyet 261’de şöyle buyrulmuştur:

″Mallarını Allah yolunda infak edenlerin misâli, yedi başak veren ve her başağında yüz tane bulunan bir tohum gibidir. Allah’u Teâlâ dilediğine kat kat ihsanda bulunur. Allah’u Teâlâ, ihsanı geniş olandır ve her şeyi bilendir.″

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

ثَلَاثٌ أَعْلَمُ أَنَّهُنَّ حَقٌّ مَا عَفَا امْرُؤٌ عَنْ مَظْلَمَةٍ اِلَّا زَادَهُ اللّٰهُ بِهَا عِزًّا وَمَا فَتَحَ رَجُلٌ عَلَى نَفْسِهِ بَابَ مَسْأَلَةٍ يَبْتَغِي بِهَا كَثْرَةً إِلَّا زَادَهُ اللّٰهُ بِهَا فَقْرًا وَمَا فَتَحَ رَجُلٌ عَلَى نَفْسِهِ بَابَ صَدَقَةٍ يَبْتَغِي بِهَا وَجْهُ اللّٰهِ تَعَالَى اِلَّا زَادَهُ اللّٰهِ بِهَا كَثْرَةً (هب عن ابى هريرة)

″Üç haslet var ki onlar haktır: Haksızlığa uğrayan bir kimse (eline fırsat geçtiği halde sabredip) affederse, şüphesiz Allah’u Teâlâ, o kulun şerefini artırır. Çok

dünyâlık bulmak kastıyla kendisine dilencilik kapısını açan bir kula da Allah’u Teâlâ yokluk kapısı açar. Bir kimse de Allah’ın rızâsını dileyerek Allah yoluna malını sarf ederse, Allah’u Teâlâ da onun malını kat kat artırır.″[4]

[1] Ahmed b. Hanbel, Hadis No: 12119; Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr’ül-Mensûr, c. 1, s. 136.

[2] Bakınız: Sûre-i Nisâ, Âyet 103, Sûre-i Hûd, Âyet 114.

[3] Sahih-i Buhârî, Ezan 18, Edeb 27; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 15045.

[4] Beyhakî, Şuab’ul-Îman, Hadis No: 7846; Muhtâr’ul-Ehâdîs’in-Nebeviyye, Hadis No: 492.

(وَالَّذٖينَ يُؤْمِنُونَ بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَۚ وَبِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَۜ (٤)

4. Ey Habîbim! Onlar öyle kimseler ki, sana indirilen Kur’ân’a ve senden evvel indirilen kitaplara îman ederler. Onlar, âhirete de kesin olarak inanırlar.

İzah: Burada îmanın şartlarından bâzıları yer almaktadır. Allah’u Teâlâ birçok Âyet-i Kerîme’de îmanın şartlarından bahsetmektedir.

Yine bu hususta Allah’u Teâlâ Sûre-i Bakara, Âyet 285’te şöyle buyurmaktadır:

Resûl, Rabbinden kendisine indirilene îman etti, Mü’minler de îman ettiler. Hepsi de Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve Peygamberlerine îman ettiler ve ″Biz, O’nun Peygamberlerinden hiçbirinin arasını (hak Peygamber oldukları hususunda) ayırmayız″ dediler ve ″İşittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz! Bizi bağışla, bizim varacağımız yer Sensin″ dediler.

Bu âyetlerde, Mü’minlerin nasıl bir îmana sahip olmaları gerektiği açık bir şekilde beyan edilmiştir. Hadis-i Şerif’ler de de bu îman esasları net bir şekilde ifade edilmiştir.

Bu husus Hz. Ömer Radiyallâhu anhu’dan nakledilen meşhur Cibril Hadisi’nde şöyle geçmektedir:

بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٍ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ اِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ

شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعَرِ لَا يُرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ وَلَا يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ حَتَّى جَلَسَ اِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيْهِ اِلَى رُكْبَتَيْهِ وَوَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى فَخِذَيْهِ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ أَخْبِرْنِى عَنْ الْاِيمَانِ قَالَ أَنْ تُؤْمِنَ بِاللّٰهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ. قَالَ صَدَقْتَ ... (م د ن حم عن عمر بن الخطاب)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem aramızda beraber oturuyorduk. O vakit melek sıfatlı gâyet sevimli bir adam yanımıza geldi. Elbisesi gâyet şiddetli beyaz ve gâyet temizdi. Saçı çok ziyâde kara ve gâyet güzeldi. Üstünde hiç yolculuk alâmeti yoktu ve bizim meclisimizde oturanlardan hiçbiri onu tanımadı. (Hürmetle) Resûlu Ekrem'in dizlerine kadar yaklaşıp, iki dizini iki dizine dayayarak oturdu. İki elini de iki dizinin üstüne koydu. Dedi ki:

″Yâ Muhammed! Bana îmandan haber ver.″ Resûlü Ekrem Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: ″Îman; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine, âhiret gününe, kadere; hayır ve şerrin Allah tarafından olduğuna inanmaktır.″ O gelen adam: ″Doğru söyledin″ dedi. Biz hayret ettik. Hem soruyor, hem de tasdik ediyor. Daha ziyade hayrete düştük, acaba bu kimdir?

Bu adam yine: ″Yâ Muhammed! Bana İslâm'dan haber ver″ dedi. Buyurdu ki: ″İslâm -Lâ ilâhe illallâh Muhammed'un Resûlullâh- diye şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan'da oruç tutmak ve eğer yoluna gitmeye kudretin var ise hac etmektir.″ O adam yine: ″Doğru söyledin″ dedi. Bu adam hem soruyor hem de tasdik ediyor. Biz, çok dikkatle dinlemeye başladık. Hayretimiz gittikçe artıyordu. Yine o adam: ″Bana ihsandan haber ver″ dedi. Resûlü Ekrem Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: ″İhsan, Allah'ı görüyorsun gibi O'na ibâdet etmendir. Sen O'nu göremiyorsan da şüphesiz O seni görüyor.″

Yine o adam: ″Bana kıyâmetin ne zaman kopacağından haber ver″ dedi. Resûlü Ekrem Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: ″Bu hususta sorulan, sorandan daha bilgili değildir.″ Bu sefer o gelen kişi: ″Bana alâmetlerinden haber ver, işâretleri nedir?″ diye sordu. Resûlü Ekrem Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: ″Câriyenin kendi efendisini doğurduğunu görürsün ve bacağı açıkları görürsün ve çıplakları da görürsün. Fakir koyun çobanları, yüksek binalar yaparlar.″

Hz. Ömer dedi ki: Bu adam çıktı gitti. Biz bir zaman durduk. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: ″Bu soran kimdi bildin mi Yâ Ömer?″ ″Allah ve Resûlü daha iyi bilir Yâ Resûlallah!″ dedim. Buyurdu ki: ″O

Cebrâil’dir. Sizin meclisinize dîninizin işini bildirmek için geldi.″[1]

[1] Sahih-i Müslim, Îman 1; Sünen-i Ebû Dâvud, Sünnet 17; Sünen-i Nesâî, Îman 5; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 346; Bu hâdise, Sahih-i Buhârî’de benzer lafızlarla Ebû Hüreyre Hazretlerinden de nakledilmiştir (Sahih-i Buhâri Muhtasarı, Tecrid-i Sarih, Hadis No: 47).

( )أُولٰئِكَ عَلٰى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (٥ (

5. İşte onlar, Rablerinden bir hidâyet üzeredirler ve felâha erenler de ancak onlardır.

İzah: Saadet ehli olup, Cennete ve Cemâle kavuşmanın yolu, Allah’u Teâlâ’nın, Sûre-i Bakara, Âyet 1-5’te geçen emirlerini hâlisen tutmakladır.

Bu âyetler hakkında Abdullah İbn-i Amr Radiyallâhu anhu’dan nakledilen bir Hadis-i Şerif’te şöyle buyrulmuştur:

يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّا نَقْرَأُ مِنَ الْقُرْآنِ فَنَرْجُو، وَنَقْرَأُ مِنَ الْقُرْآنِ فَنَكَادُ أَنْ نَيْأَسَ، أَوْ كَمَا قَالَ: فَقَالَ: أَلَا أُخْبِرُكُمْ عَنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَأَهْلِ النَّارِ؟ قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللّٰهِ، فَقَالَ: الم ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ إِلَى قَوْلِهِ الْمُفْلِحُونَ هَؤُلَاءِ أَهْلُ الْجَنَّةِ، قَالُوا: إِنَّا نَرْجُوا أَنْ نَكُونَ هَؤُلَاءِ، ثُمَّ قَالَ: إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ إِلَى قَوْلِهِ عَظِيمٌ هَؤُلَاءِ أَهْلُ النَّارِ، لَسْنَا هُمْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ؟ قَالَ: أَجَلْ (تفسير ابن ابى حاتم عن عبد اللّٰه بن عمرو)

″Yâ Resûlallah! Şüphesiz ki biz, Kur’ân’dan bâzı yerleri okuyoruz, ümitleniyoruz. Bâzı yerleri de okuyoruz, neredeyse ümidimiz kesiliyor.″ Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: ″Ben size Cennet ve Cehennem ehli kimdir onu bildireyim mi?″ Onlar: ″Evet, Yâ Resûlallah!″ dediler. Resûlü Kirâm da, Bakara Sûresi’nin ilk beş âyetini okudu ve ″İşte Cennet ehli bunlardır″ buyurdu. Bunun üzerine oradakiler: ″Biz de onlardan olmayı dileriz″ dediler. Sonra da: ″Ey Habîbim! (İnâdi olan) kâfirlere gelince, onları (Allah’ın azâbından) korkutsan da, korkutmasan da onlar için birdir, onlar îman etmezler.* Allah’u Teâlâ onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir…″ diye devam eden Sûre-i Bakara, Âyet 6-7’yi okudu ve ″İşte bunlar da Cehennem ehlidir″ buyurdu. Orada bulunanlar: ″Yâ Resûlallah! Biz onlardan değiliz″ dediklerinde Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem onlara: ″Evet″ diye buyurdu.[1]

[1] Tefsir-i İbn-i Ebî Hâtim, Hadis No: 84, 89.

اِنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا سَوَٓاءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ (٦) خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَعَلٰى سَمْعِهِمْۜ (
وَعَلٰٓى اَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظٖيمٌ۟ (٧))

6-7. Ey Habîbim! (İnâdi olan) kâfirlere gelince, onları (Allah'ın azâbından) korkutsan da, korkutmasan da onlar için birdir, onlar îman etmezler.* Allah'u Teâlâ onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Gözlerine de perde çekmiştir. Ve onlar için büyük bir azap vardır.

İzah: Cehennemlik olanlar şunlardır ki, onları Cehenneme girmekten korkutsan da, korkutmasan da onlar için birdir, aldırmaz ve sakınmazlar. Ey Habîbim! Sen, küfürde inâdi olanları inandıramazsın, onların kalplerine korku koyamazsın. Günahlarının kirleri kendilerini paslandırır, vaadlere inanmaz olur, kalpleri körleşir. Bunlara Allah'u Teâlâ gazap eder; duymasınlar, görmesinler diye kalplerini, gözlerini ve kulaklarını kara mühürle mühürler. Sebebi de küfürde inat etmeleridir.

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

الْقُلُوبُ أَرْبَعَةٌ: قَلْبٌ أَغْلَفُ، فَذَلِكَ قَلْبُ الْكَافِرِ، وَقَلْبٌ مُصْفَحٌ فَذَلِكَ قَلْبُ الْمُنَافِقِ، وَقَلْبٌ أَجْرَدُ فِيهِ مِثْلُ السِّرَاجِ، فَذَلِكَ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ، وَقَلْبٌ فِيهِ إِيمَانٌ وَنِفَاقٌ، فَمَثَلُ الْإِيمَانِ كَمَثَلِ شَجَرَةٍ يُمِدُّهَا مَاءٌ طَيِّبٌ، وَمَثَلُ النِّفَاقِ كَمَثَلِ قُرْحَةٍ يُمِدُّهَا الْقَيْحُ وَالدَّمُ، فَأَيُّ الْمَادَّتَيْنِ غَلَبَتْ صَاحِبَتَهَا أَهْلَكَتْهُ (مصنف ابن ابى شيبة عن حذيفة)

″Kalpler dört türlüdür. Tamamen mühürlenmiş kalp, bu (küfürde inâdi olan) kâfirin kalbidir. Eğri ve içinde îman ile küfrü bir arada bulunduran kalp, münâfığın kalbidir. İçinde ışıl ışıl bir kandilin yandığı kötülüklerden arındırılmış kalp, Mü'minin kalbidir. Bir kalp daha vardır ki, içinde nifak ve îmanı beraberce barındırır. Îman, bu kalpte tertemiz sulardan beslenen bir ağacı andırırken, nifak, kan ve irin akıtan bir yaraya benzer. Artık hangisi diğerine üstün gelirse, kalp onun hükmü altına girer.″[1]

Genel olarak hakkı inkâr edenler için kullanılan ″Küfür″ kelimesi lügatta, örtmek anlamına gelmektedir. Kavram olarak da İslâm'ın hakikatlerini kabul etmeyen kimselerdir.

Allah'u Teâlâ, 6'dan 20'inci Âyet-i Kerîme'ye kadar genel olarak, insanı Cehenneme götüren amellerin neler olduğunu haber vermektedir.

[1] Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr’ül-Mensûr, c. 1, s. 373; İbn-i Ebî Şeybe, Masannef, Hadis No: 53; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 10705.

( ) وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِن۪ينَۢ (٨)

8. İnsanlardan bâzı kimseler vardır ki: ″Biz de Allah’a ve âhiret gününe îman ettik″ derler. Halbuki onlar, Mü’min değildir.

İzah: İbn-i Abbas, Abdullah b. Mes’ud ve Rabi’ b. Enes Hazretleri gibi birçok Sahâbîden nakledildiğine göre, bu âyette insanlardan bâzıları diye zikredilen kimselerden maksat, münâfıklardır.

( ) يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُواۚ وَمَا يَخْدَعُونَ اِلَّٓا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَۜ (٩)

9. Onlar, Allah’u Teâlâ’yı ve Mü’minleri aldatmak isterler. Halbuki onlar, ancak kendi nefislerini aldatırlar da bunun farkında değillerdir.

İzah: Münâfıklar, îman etmedikleri halde, öldürülmekten kurtulmak için dilleriyle, kalplerindeki şüphe ve inkârın aksini söylerler. Ve bu sözleriyle Allah’u Teâlâ’yı ve Mü’minleri kandırmaya çalışırlar ve ″Îman ettik″ derler. Oysa onlar, ancak kendi nefislerini aldatmaktadırlar. Fakat bunun farkında değildirler. Mahşer günü de Allah’u Teâlâ münâfıklarla alay edecektir. Bu hususta Sûre-i Bakara, Âyet 14-15’in izahına bakınız.

( ) ف۪ي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌۙ فَزَادَهُمُ اللّٰهُ مَرَضاًۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌۙ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ (١٠)

10. Onların kalplerinde maraz (hastalık) vardır. Allah’u Teâlâ onların kalplerindeki marazı artırır. İşte yalancılık yaptıkları için onlara elim bir azap vardır.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme hakkında İbn-i Eslem Radiyallâhu anhu, şöyle buyurmuştur:

فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ} قَالَ: هَذَا مَرَض فِي الدِّين وَلَيْسَ مَرَضًا فِي الْأَجْسَاد وَهُمْ الْمُنَافِقُونَ (ابن كثير، التفسير} القران العظيم عن عبد الرحمن بن زيد بن أسلم)

″Onların kalplerinde maraz (hastalık) vardır″ diye geçen âyetteki maraz, bedende olan bir hastalık değil, dînî (mânevî) bir hastalıktır ve bunlar münâfıklardır.[1]

[1] İbn-i Kesir, Tefir'ul-Kur'ân'il-Azim, c. 1, s. 179.

وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِۙ قَالُوا اِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ (١١) اَلَٓا اِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلٰكِنْ لَا يَشْعُرُونَ (١٢)

11-12. Onlara, ″Yeryüzünde (Mü'minleri aldatarak) fesat çıkarmayın″ denildiği zaman, ″Biz ancak ıslah edicileriz″ derler.* Haberiniz olsun ki, fesat çıkaranlar ancak kendileridir. Lâkin bunun farkında değildirler.

İzah: Münâfığın dış görünüşü Mü'min şeklinde olduğu için onun durumu, Mü'minleri şüpheye düşürmektedir. Bu bakımdan fitne ve fesat, münâfıklar tarafından çıkarılır. Zîrâ münâfıklar, hakikat olmayan sözleriyle Mü'minleri aldatmış, Mü'minlere karşılık kâfirleri dost edinmişlerdir. Bu sebepten Allah'u Teâlâ münâfıklar hakkında böyle buyurmuştur.

İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ da bu âyeti şöyle açıklamıştır:

- Münâfıklar, Mü'minler ile kitap ehli arasını yapmaya çalışmaktayız derler. İşte münâfıkların yeryüzünde fesat çıkarmış olmalarının sebebi budur. Onlar bu davranışlarıyla yeryüzünü ıslah ettiklerini sanmışlardır.

Ayrıca münâfıkların başka bir özelliği de, sâdece kendi çıkarları ve menfaatleri için Müslüman ülkelerinde fitne ve fesat çıkararak, savaş çıkmasına neden olmalarıdır. Bu da Müslümanların büyük sıkıntılar çekmesine sebep olmaktadır. İşte bu fitneleri ve savaşları haksız yere çıkaran münâfıklar hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

اَلْفِتْنَةُ نَائِمَةٌ لَعَنَ اللّٰهُ مَنْ أَيْقَظَهَا (الرافعي عن أنس)

″Fitne uykudadır. Onu uyandırana Allah'u Teâlâ lânet etsin!″[1]

Tarih boyunca münâfıklar tarafından, bütün Müslümanlar çok büyük zarar görmüşlerdir. Bunlara, ″Niçin fesat çıkarıyorsunuz?″ denildiği zaman da, ″Biz ıslah edicileriz″ demişlerdir. Birçok olayda olduğu gibi, Hz. Osman Efendimizin şehit edilmesine sebep, Hakem İbn-i Ebi'l-As isminde bir münâfık idi.[2] Bu münâfık, ortalığı karıştırıp Müslümanların birbirine düşmesine sebep olmuş ve bunun sonunda Hz. Ali ve Hz. Muâviye arasında ki Sıffin Savaşı meydana gelmiştir. Bu savaşta, nakledildiğine göre, her iki taraftan şehit olanların sayısı otuz altı bine ulaşmıştır. Tarih boyunca da fitne ve fesat çıkaranlar hep

münâfıklar olmuştur. Sonuç olarak Müslümanlar bu fitneler dolayısıyla öldürülmüş, göç etmek zorunda bırakılmış ve büyük zulümlere uğramışlardır.

[1] Kenz'ul Ummal, Hadis No: 30891.

[2] Bu hususta daha geniş bilgi için Sûre-i İsrâ, Âyet 60'ın izahına bakınız.

وَاِذَا قٖيلَ لَهُمْ اٰمِنُوا كَمَٓا اٰمَنَ النَّاسُ قَالُوٓا اَنُؤْمِنُ كَمَٓا اٰمَنَ السُّفَهَٓاءُۜ اَلَٓا اِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَٓاءُ وَلٰكِنْ لَا يَعْلَمُونَ (
١٣)((

13. Onlara, ″Siz de insanların (Sahâbîlerin) îman ettiği gibi îman edin″ dendiği zaman, ″O akılsızların îman ettiği gibi mi îman edelim?″ derler. Haberiniz olsun ki, akılsız olanlar ancak kendileridir. Lâkin onlar bilmezler.

İzah: O münâfıklara hitaben, ″Gelin, hakiki Mü'minlerin İmân ettiği gibi samimî bir şekilde îman edin″ denilince, onlar kibirlenerek, ″Biz o akılsızların îman ettiği gibi mi îman edelim?″ derler. Halbuki asıl akılsız olanlar onlardır. Fakat bunu idrak etmezler, demektir.

Gerçek şu ki, her zaman, her yerde bu düşüncede olan münâfıklar vardır. Bunlar kendilerini bilgili, aydın, ilerici zannederler. Mü'minlere hakaret gözüyle bakarlar, kendileri gibi düşünmeyenleri fikirden, zekâdan mahrum sayarlar, onların medeniyete ilerlemeye karşı olduklarını sanırlar. Zavallılar, kendilerinin nasıl bir cehalet ve gaflet çukuruna düşmüş olduklarının farkında değildirler. Kendilerinin, o acınacak karanlık hallerini bir saadet, bir aydınlık hali zannederler. Ne diyelim, Cenâb-ı Hakk cümlemize uyanıklık nasip buyursun![1]

Allah katında esas akıllı olanların Mü'minler olduğuna dair Ebû Hüreyre Radiyallâhu anhu'dan nakledilen bir diğer Hadis-i Şerif'te, şöyle buyrulmuştur:

خَلَقَ الْعَقْلَ فَقَالَ الْجَبَّارُ مَا خَلَقْت خَلْقًا أَعْجَبَ إلَيَّ مِنْك وَعِزَّتِي وَجَلَالِي لَأُكَمِّلَنَّكَ فِيمَنْ أَحْبَبْت وَلَأُنْقِصَنَّكَ فِيمَنْ أَبْغَضْت قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكْمَلُ النَّاسِ عَقْلًا أَطْوَعُهُمْ لِلّٰهِ وَأَعْمَلُهُمْ بِطَاعَتِهِ (القرطبى, الجامع لأحكام القرآن عن ابى هريرة)

Cebbâr olan Allah, aklı yarattığında ona şöyle buyurdu: ″Senden daha çok beğendiğim bir yaratık yaratmadım. İzzetim ve Celâlime yemin ederim ki, sevdiğim kimselerde seni kemâle erdireceğim, buğzettiğim kimselerde seni eksik kılacağım.″ Sonra Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: ″İnsanlar arasında aklı en mükemmel olan, Allah'a en itaatkâr olan ve O'na itaat

olan amelleri en çok yapandır."[2]

[1] Ömer Nasuhi Bilmen, Kur'ân-ı Kerîm Meâli Âlîsi ve Tefsîri, c. 1, s. 20.

[2] İmam Kurtubî, el-Câmi'u li-Ahkam'il-Kur'ân, c. 18, s. 223.

وَاِذَا لَقُوا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا قَالُوا اٰمَنَّاۚ وَاِذَا خَلَوْا اِلٰى شَيَاط۪ينِهِمْۙ قَالُوا اِنَّا مَعَكُمْۙ اِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِؤُ۫نَ (١٤) اَللّٰهُ (يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ ف۪ي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ (١٥))

14-15. Onlar, îman edenlerle karşılaştıkları zaman, "Biz de îman ettik" derler. Şeytanları ile (şeytan gibi küfründe inâdi olan kâfirlerle) yalnız kaldıkları zaman da, "Biz sizinle beraberiz, biz ancak onlarla alay ediyoruz" derler.* Allah'u Teâlâ da o münâfıklarla alay eder ve onlara, kendi azgınlıkları içinde şaşkın bir halde dolaşsınlar diye mühlet verir.

İzah: Âyet-i Kerîme'de geçtiği üzere Allah'u Teâlâ'nın münâfıklarla alay etmesinden maksat, Allah'u Teâlâ'nın onları derhal cezalandırmayıp kendilerine bir mühlet vermesi ve mahşer gününde de onlarla alay etmesidir. Bu husus bir Hadsi-i Şerif'te şöyle geçmektedir:

إِنَّ اللّٰهَ تَعَالَى يَدْعُو النَّاسَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِأَسْمَائِهِمْ سِتْرًا مِنْهُ عَلَى عِبَادِهِ، وَأَمَّا عِنْدَ الصِّرَاطِ، فَإِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ يُعْطِي كُلَّ مُؤْمِنٍ نُورًا، وَكُلَّ مُؤْمِنَةٍ نُورًا، وَكُلَّ مُنَافِقٍ نُورًا، فَإِذَا اسْتَوَوْا عَلَى الصِّرَاطِ سَلَبَ اللّٰهُ نُورَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ، فَقَالَ الْمُنَافِقُونَ: انْظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ [الحديد آية 13] وَقَالَ الْمُؤْمِنُونَ: رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا [التحريم آية 8] فَلاَ يَذْكُرُ عِنْدَ ذَلِكَ أَحَدٌ أَحَدًا (طب عن ابن عباس)

Allah'u Teâlâ, mahşer günü insanları isimleriyle çağırır. Bu O'nun kullarını korumasıdır. Allah'u Teâlâ sırat köprüsünün yanında her Mü'mine ve her münâfığa bir nûr verir. Sırat'a vardıklarında da münafık erkek ve münâfık kadınların nûrları geri alınır. Sûre-i Hadîd, Âyet 13'te geçtiği üzere, "O gün münâfık erkekler ve münâfık kadınlar, Mü'minlere: "Bizi bekleyin; nûrunuzdan biz de istifâde edelim!" derler. Mü'minler de onlara: "Arkanıza (dünyâya) dönün de oradan nûru arayın!" derler. Artık aralarına kapısı bulunan bir sur çekilir ki, onun iç tarafında rahmet, dış tarafında da azap vardır." Yine o zaman Mü'minler, Sûre-i Tahrîm, Âyet 8'de geçtiği üzere, "Ey Rabbimiz! Bizim nûrumuzu tamamla…" derler. Bu sırada kimse kimseyi zikretmez.[1]

[1] Taberânî, Mu'cem'ul-Kebir, Hadis No: 11079.

اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدٰىۖ فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَد۪ينَ (١٦))

16. İşte onlar, hidâyet karşılığında dalâleti satın almışlardır. Onların bu ticaretleri kâr etmemiş ve onlar hidâyete de erememişlerdir.

İzah: O münâfıklar, hidâyet karşılığında küfür ve isyanı satın almışlardır. Onlar, her nekadar geçici dünya menfaatlerinden istifade etseler de, âhirette elim bir azâba uğrayacaklardır. Onların bu ticaretleri, kendilerine hiçbir kazanç sağlamamıştır.

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًاۚ فَلَمَّا اَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللّٰهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ (
١٧)((

17. Onların misâli, ateş yakmış kimselerin misâli gibidir. Ateş onların etrafını aydınlatırken, Allah'u Teâlâ onların ateşinin nûrunu yok ediverir ve onları karanlıklar içinde bırakır da, onlar böylece göremez olurlar.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme hakkında İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ şöyle buyurmuştur:

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا إِلَى آخَرِ الْآيَةِ: هَذَا مَثَل ضَرَبَهُ اللّٰه لِلْمُنَافِقِينَ أَنَّهُمْ كَانُوا يَعْتَزُّونَ بِالْإِسْلَام فَيُنَاكِحهُمْ الْمُسْلِمُونَ ويُوارِثُونهُمْ وَيُقَاسِمُونَهُمْ الْفَيْء فَلَمَّا مَاتُوا سَلَبهمْ اللّٰه ذَلِكَ الْعِزّ كَمَا سَلَب صَاحِب النَّار ضَوْءُهُ وَتَرَكَهُمْ فِى ظُلُمَات يَقُوم فِي عَذَاب. (ابن جرير الطبرى جامع البيان عن ابن عباس)

"Allah'u Teâlâ bu âyeti, münâfıkların hâlini beyan eden bir misâl olarak zikretmiştir. Onlar dünyâda iken İslâm'ın izzet ve şerefinden faydalanırlar, Müslümanlarla evlenirler, onlara mîrasçı olurlar, onlarla ganîmetleri paylaşırlar, fakat öldüklerinde Allah'u Teâlâ, onlardan İslâm'ın lütuflarından faydalanmalarını keser. Aydınlanmak için ateşi yakan kimsenin ateşinin sönmesi hâlinde karanlıklar içinde kaldığı gibi, münâfıklar da öldükten sonra azap içinde kalırlar."[1]

[1] İbn-i Cerîr et-Taberî, Câmi'ul-Beyan, c. 1, s. 321.

( )صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَۙ (١٨)

18. Onlar sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. Artık onlar (o dalâletten) dönmezler.

İzah: O münâfıklar, mânen sağırdırlar, dilsizdirler ve kördürler. Bunların misâli şuna benzer: Kulağı sağır, dili yok, gözü kör olan kimselere, gittikleri yolda

tehlike olduğunu nasıl anlatıp döndürebilirsin? İyice düşün bak! Görmez ki doğruyu bulsun, işitmez ki anlasın, dili yok ki söylesin. Ne yapsan aksini anlar. İşte bunlar, bu hâllerinden dönmezler.

(اَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَٓاءِ فٖيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌۚ يَجْعَلُونَ اَصَابِعَهُمْ فٖٓي اٰذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِۜ
وَاللّٰهُ مُحٖيطٌ بِالْكَافِرٖينَ (١٩) يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ اَبْصَارَهُمْۜ كُلَّمَٓا اَضَٓاءَ لَهُمْ مَشَوْا فٖيهِۙ وَاِذَٓا اَظْلَمَ عَلَيْهِمْ
قَامُواۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ۟ (٢٠))

19-20. Yahut onların misâli şu kimseler gibidir ki; gökten yağmur yağarken karanlık çöker, gök gürler, şimşek olur. O kimseler, şimşekten dolayı ölüm korkusuyla işitmemek için parmaklarıyla kulaklarını tıkarlar. Allah'u Teâlâ onları (azapla) kuşatmıştır.* Neredeyse şimşek gözlerini kör edecekti. Şimşek, onları aydınlatınca ışığında yürürler. (Şimşeğin aydınlığı kesilip) üzerlerine karanlık çökünce de ayakta kalıverirler. Allah'u Teâlâ dileseydi, elbette onların kulaklarını sağır ve gözlerini kör ederdi. Şüphesiz ki Allah'u Teâlâ her şeye kâdirdir.

İzah: Allah'u Teâlâ bu Âyet-i Kerîme'de, münâfığın durumunu, yağmur yağarken olan hâdiselere benzetmektedir.

Allah'u Teâlâ onların sapıklığını; karanlıklara, îmanının geçici aydınlatmasını; şimşeğin geçici aydınlatmasına, îmanının zayıflığını ve Allah'ın azâbına çarptırılma korkusuyla şaşkınlığa düşmesini; ölüm korkusuyla şimşeğin çarpması anında parmaklarını kulaklarına tıkamasına, îman içerisinde bulunduğu süreyi; şimşeğin ışığında yürümesine, sapıklık içinde bocalayıp durmasını ise; karanlıklar içerisinde kalmasına benzetmiştir.

(يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذٖي خَلَقَكُمْ وَالَّذٖينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَۙ (٢١))

21. Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibâdet edin ki, takvâ sahibi kimselerden olasınız.

İzah: Allah'u Teâlâ, takvâ ile ibâdet edenler kurtulurlar; siz de yapın, diye buyuruyor. Hakk Teâlâ'nın: "Felâha erenler de ancak onlardır"[1] diye buyurduğu bunlardır.

Allah'a yaklaştıkça kişinin korkusu artmalıdır. Evvela, ibâdet ederek bu korku kazanılır. Ancak yaptığı ibâdete güvenir yani nefsine güven gelirse bu korkuda

azalma olur. Çoğu kişiyi Allah yolunda ilerlemekten geri koyan budur. İşte takvâ sahibi, her zaman Allah korkusunu kalbinde taşıyan kimsedir. Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

رَأْسُ الْحِكْمَةِ مَخَافَةُ اللّٰهِ (الحكيم هب عن بن مسعود)

"Hikmetin başı, Allah korkusudur."[2]

Takvâ hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(لَا يَبْلُغُ الْعَبْدُ أَنْ يَكُونَ مِنْ الْمُتَّقِينَ حَتَّى يَدَعَ مَا لَا بَأْسَ بِهِ حَذَرًا لِمَا بِهِ الْبَأْسُ (ت ه عن عطية السعدى

"Kul, sakıncalı şeyden korktuğundan dolayı sakıncalı olmayan şeyi de bırakmadıkça takvâlı kişilerden olamaz."[3]

Fetvâ ile amel vardır, takvâ ile amel vardır, bir de azim ile amel vardır. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, "Fetvâ ile amel edin" diye emrederdi. Takvâyı tavsiye edip kendisi de tutardı. Azim ile amel eyleyip verâyı da elden bırakmazdı.

Takvâ sahipleri ile ilgili Ebû Said el-Hudrî Radiyallâhu anhu'dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

جَاءَ رَجُلٌ اِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَوْصِنِى قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ بِتَقْوَى اللّٰهِ تَعَالَى! فَاِنَّهَا جِمَاعِ كُلُّ خَيْرٍ وَعَلَيْكَ بِالْجِهَادِ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ تَعَالَى! فَاِنَّهُ رُهْبَانِيَّةُ الْمُسْلِمِينَ وَعَلَيْكَ بِذِكْرِ اللّٰهِ تَعَالَى وَتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ! فَاِنَّهُ نُورٌ لَكَ فِى الْاَرْضِ وَذِكْرٌ لَكَ فِى السَّمَاءِ وَاَخْزِنْ لِسَانِكَ اِلَّا مِنْ خَيْرٍ فَاَنَّكَ بِذَلِكَ (تَغْلِبُ الشَّيْطَانَ (ع خط عق صف طح غ عن أبى سعيد الخدرى

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'e bir adam gelerek: "Yâ Resûlallah! Bana vasiyet eyle" dedi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Takvâ ile amel edesin. Çünkü hayrın hepsi ondadır. Ve senin üzerine Allah yolunda (nefsin ile) mücâhede etmek olsun ki bu, Müslümanların ruhbanlığıdır.[4] Ve senin üzerine zikrullah etmek olsun ve Kur'ân okumak olsun. Çünkü bunlar, sana yeryüzünde nûr ve gökyüzünde de senin için zikirdir. Ve senin üzerine dilini tutmak olsun. Yalnız hayırda tutmalı değil, hayrı söylemelisin. İşte sen bunların hepsini yaparsan, şeytana gâlip gelirsin."[5]

Takvâ ve verâ sahibi olan kişiler, herkesten fazla ibâdet ederler. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de takvâ ve verâ sahibi idi. Kendisinin geçmiş ve

gelecek bütün günahları affedildiği halde, herkesten fazla ibâdet ederdi.

Bu hususta İbn-i Mes’ud Radiyallâhu anhu’dan nakledilen bir Hadis-i Şerif’te, şöyle buyrulmuştur:

كَانَ لَا يَكُونُ فِى الْمُصَلِّينَ اِلَّا كَانَ اَكْثَرُهُمْ صَلَاةً وَلَا يَكُونُ فِى الذَّاكِرِينَ اِلَّا كَانَ اَكْثَرُهُمْ ذِكْرًا (ابو نعيم خط عن ابن مسعود)

"Namaz kılanlar içinde herkesten fazla namazı Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem kılardı. Allah’u Teâlâ’yı zikredenler içinde de herkesten fazla zikri o yapardı."[6] Namazda da zikirde de hepimizden ileriydi, demektir.

Fetvâ ile amel, şeriatın câiz gördüğü veya görmediği hususlardır. Fetvâ ile amel eden, günahtan kurtulur. Etmeyenler, azap çekerler.

Takvâ ile amel de odur ki, herkes haramdan sakınır. Takvâ ehli, daha fazla dikkat edip, fetvâda câiz olduğu halde şüpheli şeylerden sakınır. Takvâ ehli, helâl malından çok yemeye bile sakınır. Şeriatta karnı doyana kadar yiyebilir. Ancak bunlar daha fazla ibâdet yapıp Hakka sevilebilmek için yemeyi içmeyi azaltır. Şeriatta yemeye içmeye ruhsat varken, takvâ ehli hak yolunda nefisle mücâhede eder.

Azim ile amel edenler de, gece gündüz dâimâ azimle amel ederler. Diğerleri ise, vakitten vakite amel ederler. Verâ, takvâdan yüksektir. Verâ ehli, şüpheli şeylerden daha fazla sakınır, hattâ helâlden bile sakınır. Bu sebepten Hz. Ömer Efendimiz: "Allah korkusundan yetmiş helâli terkettim" diye buyurmuştur.

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

خَشْيَةُ اللّٰهِ رَأْسُ كُلِّ حِكْمَةٍ وَالْوَرَعُ سَيِّدُ الْعَمَلِ (طب والقضاعى عن انس)

"Allah korkusu, her hikmetin başıdır. Verâ da amelin seyyididir."[7]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif’inde de şöyle buyurmuştur:

رَكْعَتَانِ مَنْ رَجُلٍ وَرَعٍ أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ رَكْعَةٍ مِنْ مُخَلِّطٍ (ابو نعيم عن أنس)

"Verâ sâhibi olan bir kişinin iki re’kat namazı, bu vasfı taşımayan bir kişinin bin

rek’at namazından efdaldir.″[8]

Câbir Radiyallâhu anhu’dan nakledilen Hadis-i Şerif’te de şöyle buyrulmuştur:

ذُكِرَ رَجُلٌ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعِبَادَةٍ وَاجْتِهَادٍ وَذُكِرَ عِنْدَهُ آخَرُ بِرِعَةٍ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاَ يُعْدَلُ بِالرِّعَةِ (ت عن جابر)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in yanında bir adamın çok ibâdet ettiğinden, bir diğerinin de verâ sahibi olduğundan bahsedilmişti. Buyurdu ki: ″Verâya denk olacak, onunla tartılabilecek bir şey yoktur.″[9]

[1] Sûre-i Bakara, Âyet 5.

[2] Beyhakî, Şuab’ul-Îman, Hadis No: 762, 763; Kenz’ül-İrfan, Hadis No: 613.

[3] Sünen-i İbn-i Mâce, Zühd 24; Sünen-i Tirmizî, Sıfat-ı Kıyâmet 19.

[4] Ruhbanlık hakkında Sûre-i Hadîd, Âyet 27 ve izahına bakınız.

[5] Râmûz’ul-Ehâdîs, 317/8.

[6] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 547/15; Kenz’ul-Ummal, Hadis No: 17931.

[7] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 277/8.

[8] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 291/9.

[9] Sünen-i Tirmizî, Sıfat-ı Kıyâmet 60.

(اَلَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَٓاءَ بِنَٓاءًۖ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَخْرَجَ بِه۪ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْۚ فَلَا تَجْعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ (٢٢))

22. O Rabb ki, sizin için arzı döşedi ve semâyı kubbe olarak bina etti. Gökten size su indirerek onunla çeşitli meyve ve bitkiyi sizin için rızık olarak çıkardı. O halde bile bile Allah’a ortaklar koşmayın.

İzah: Âyet-i Kerîme’de: ″O halde bile bile Allah’a ortaklar koşmayın″ diye buyrulmaktadır. İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ, burada hitap edilenlerden maksadın; bütün müşrikler olduğunu, Arap müşriklerinin de Ehl-i Kitap müşriklerinin de bu ifadenin içinde bulunduklarını beyan etmiştir. Arap

müşrikleri, Allah’ın varlığını bildikleri halde, elleriyle yapmış oldukları putları ilah edinip bunlara ibâdet etmişler ve böylece Allah’a ortak koşmuşlardır. Bu müşrikler, ″Melekler, Allah’ın kızlarıdır″ diyerek de Allah’a ortak koşmuşlardır. Ayrıca Ehl-i Kitap olan müşriklerden Yahudiler ise, Allah’ın varlığını bildikleri halde, ″Üzeyr, Allah’ın oğludur″ diyerek Allah’a ortak koşmuşlardır. Aynı şekilde Hristiyanlar da, ″Îsâ Mesih, Allah’ın oğludur″ diyerek Allah’a ortak koşmuşlardır.

وَاِنْ كُنْتُمْ فٖي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهٖۖ وَادْعُوا شُهَدَٓاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ (
صَادِقٖينَ (٢٣))

23. Kulumuza (Muhammed Aleyhisselâm’a) indirdiğimiz Kur’ân hakkında şüphe ediyorsanız, eğer sözünüzde doğru iseniz, onun gibi bir sûre getirin ve Allah’tan başka şâhitlerinizi (putlarınızı ve bilginlerinizi) de yardımınıza çağırın.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme, müşriklerin Kur’ân âyetleri hakkında: ″Muhammed onu kendiliğinden söylemiştir; insan sözüdür″ demeleri üzerine nâzil olmuştur.

فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتٖي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُۚ اُعِدَّتْ لِلْكَافِرٖينَ (٢٤) ( )

24. Onun gibi bir sûre yapamazsınız ve elbette hiçbir zaman yapamayacaksınız. Artık yakıtı insanlar ve taşlar olan Cehennem azâbından sakının. O azap, kâfirler için hazırlanmıştır.

İzah: Kul sözü eksik, yanlış ve geçersizdir. Allah’ın sözü ise her dâim geçerlidir ve sözlerin en güzelidir. Kur’ân-ı Kerîm’in en kısa sûrelerinden birinin dahi, bir misli başkaları tarafından ne gelmiştir, ne de gelecektir. Kullar onu taklit edemezler. Bu hususta geniş bilgi için Sûre-i Yûnus, Âyet 38 ve izahına bakınız.

Yine bu Âyet-i Kerîme, Cehennemin yaratılmış olduğunun delilidir. Cennet ve Cehennemin âhirette yaratılacağını iddia eden Mutezile Mezhebi’ni reddeder.

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

أُوقِدَ عَلَى النَّارِ أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّى احْمَرَّتْ ثُمَّ أُوقِدَ عَلَيْهَا أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّى ابْيَضَّتْ ثُمَّ أُوقِدَ عَلَيْهَا أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّى
اسْوَدَّتْ فَهِيَ سَوْدَاءُ مُظْلِمَةٌ (ت عن ابى هريرة)

″Cehennemin ateşi bin sene yakıldı, nihâyet kıpkırmızı kesildi. Bin sene daha yakıldı, bembeyaz kesildi. Bin sene daha yakıldı, simsiyah oluverdi. Şimdi o,

simsiyah ve kapkaranlıktır."[1]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif'lerinde de şöyle buyurmuştur:

إِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ فَأَبْرِدُوا بِالصَّلَاةِ فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ وَاشْتَكَتْ النَّارُ إِلَى رَبِّهَا فَقَالَتْ يَا رَبِّ أَكَلَ بَعْضِي بَعْضًا فَأَذِنَ لَهَا بِنَفَسَيْنِ نَفَسٍ فِي الشِّتَاءِ وَنَفَسٍ فِي الصَّيْفِ فَهُوَ أَشَدُّ مَا تَجِدُونَ مِنْ الْحَرِّ وَأَشَدُّ مَا تَجِدُونَ مِنْ الزَّمْهَرِيرِ (خ م عن ابى هريرة)

"Sıcak şiddetlendiği zaman, onu namazla serinletin. Şüphesiz sıcaklığın şiddeti, Cehennemin nefes almasından ileri gelir. Öyle ki, Cehennem ateşi Rabbine: "Yâ Rabbi! Bir kısmım, bir kısmımı yedi" diyerek şikâyette bulundu. Bunun üzerine Allah'u Teâlâ, Cehennemin biri kışta, biri de yazda olmak üzere yılda iki nefes almasına izin verdi. İşte sizin gördüğünüz en şiddetli sıcak ve en şiddetli soğuk bu iki nefesten meydana gelmektedir."[2]

[1] Sünen-i Tirmizî, Sıfat-ı Cehennem 7; Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 10059.

[2] Sahih-i Buhârî, Mevâkit 9; Sahih-i Müslim, Mesâcid 32 (185, 186, 187).

وَبَشِّرِ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۜ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًاۙ قَالُوا هٰذَا الَّذ۪ي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَاُتُوا بِه۪ مُتَشَابِهًاۜ وَلَهُمْ ف۪يهَا اَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ (٢٥)

25. Ey Resûlüm! Îman edip sâlih ameller işleyenlere müjde et. Muhakkak ki onlar için altlarından nehirler akan Cennetler vardır. Her ne vakit o Cennetlerdeki bir meyveden rızıklanıp yeseler, "Biz bunu önceden (dünyâda iken) benzerlerini yemiştik" derler. Böylece onlara önceden yediklerine benzer (fakat daha lezzetli) meyveler verilecektir. Orada kendileri için tertemiz zevceler de vardır ve onlar orada ebedî kalacaklardır.

İzah: Allah'u Teâlâ birçok Âyet-i Kerîme'de, îman ile ameli beraber zikretmiştir. Bu ikisi birbirinden ayrılmaz. Îman; amel etmekle tamam olur. Sâdece îmanın şartlarına inandım demek yeterli değildir. Allah'a ve Resûlüne îman ettim demek; "Âyet-i Kerîme ve Hadis-i Şerif'lere inanıp kabulden sonra, onlarla amel edip çalışmakla olur" demektir. İşte îman böyle tamam olur.

Allah'u Teâlâ Sûre-i Fetih, Âyet 29'da şöyle buyurmuştur:

″… Allah'u Teâlâ, onlardan îman edip sâlih amellerde bulunanlara bir bağışlama ve büyük bir mükâfat vaad etmiştir.″

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(الْإِيمَانُ مَعْرِفَةٌ بِالْقَلْبِ وَقَوْلٌ بِاللِّسَانِ وَعَمَلٌ بِالْأَرْكَانِ (ه عن امام على

″Îman; dil ile ikrar, kalp ile tasdik ve erkânıyla amel etmektir.″[1]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif'inde de şöyle buyurmuştur:

(اَلْاِيمَانُ وَالْعَمَلُ شَرِيكَانِ فِى قَرْنٍ لَا يَقْبَلُ اللّٰهُ تَعَالَى اَحَدُهُمَا اِلَّا بِصَاحِبِهِ (الديلمى عن على

″Îman ve amel, ikisi bir memlekette ortaktırlar. Allah'u Teâlâ, birini diğer arkadaşı olmadan kabul etmez. Yalnız arkadaşı ile kabul eder.″[2]

İbn-i Ömer Radiyallâhu anhumâ'dan nakledilen bir Hadis-i Şerif'te de şöyle buyrulmuştur:

(لَا يُقْبَلُ اِيمَانٌ بِلَا عَمَلٍ وَعَمَلٌ بِلَا اِيمَانٍ (طب عن ابن عمر

″Îman amelsiz, amel de îmansız kabul edilmez.″[3]

Îman ile ameli bir temsil ile anlatacak olursak; îman, mermidir. Amel, tüfektir. Kalp, mermi yatağıdır. Nefes kontrolü, bedenen namaz kılmaktır. Duâ, nişan almaktır. Hedef, Hakk'tır. Atıcı, ruhtur. Bunların temizleme fırçası, zikrullahtır; ruhun da gıdasıdır. ″Yâ eyyühellezîne âmenû ve âmil'us-sâlihat″ (îman ve sâlih amel) kuvvetidir. İşte biri olmadan diğerinin olamayacağı açığa çıktı. Böyle olursa, îman ve amel Hakk'a ulaşır ve kabul olur.

İmam-ı Âzam Efendimiz: ″Îman dil ile ikrar, kalp ile tasdiktir; yaptığı amellerindeki noksanlık kişiyi kâfir etmez″ diye buyurmuştur. Bu sebeple Hanefi Mezhebi'ne göre, bir kimsenin bir defa da olsa, namaz kıldığı görülmüşse, o kişinin cenâze namazı kılınır. Fakat ölen kimsenin namaz kıldığına dair hiçbir şâhidi yoksa, o kişinin cenâze namazı kılınmaz.

Dili ile îman ettiği halde, ibâdet yapmaya mâni bir durumu yok iken, mâzeretsiz olarak ömür boyu amelleri bilerek terkeden kişilerin de gerçek anlamda îman

etmiş olamayacağına dair Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

صِنْفَانِ مِنْ اُمَّتِى لَعَنَهُمُ اللّٰهُ الْقَدَرِيَّةُ وَالْمُرْجِئَةُ الَّذِينَ يَقُولُونَ الْاِيمَانُ اِقْرَارٌ لَيْسَ فِيهِ عَمَلٌ (الديلمى عن حذيفة)

Ümmetimden iki sınıf var ki, Allah’ın lâneti onlara olsun. Biri kaderiyye, biri mürciyedir. Bunlar ″Îman yalnız dil ile tasdikten ibârettir, onda amel yoktur″ derler.[4]

Amel, ibâdet etmektir. Sâlih amel ise, ihlas ile ibâdet etmektir. Yani amelden murad, ancak Allah’ın rızâsı olmalıdır. İbâdetine riyâ yahut şeriata muhâlif işler karıştırmayarak, hayrı şerri birbirine katmayıp temiz yapmaktır.

[1] Sünen-i İbn-i Mâce, Mukaddime 9; Sahih-i İbn-i Hibban, Hadis No: 210.

[2] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 193/9.

[3] Kenz’ul-Ummal, Hadis No: 260.

[4] Kenz’ul-Ummal, Hadis No: 636.

(اِنَّ اللّٰهَ لَا يَسْتَحْيٖٓ اَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَاۜ فَاَمَّا الَّذٖينَ اٰمَنُوا فَيَعْلَمُونَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْۚ وَاَمَّا الَّذٖينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَٓا اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًاۢ يُضِلُّ بِهٖ كَثٖيرًا وَيَهْدٖي بِهٖ كَثٖيرًاۜ وَمَا يُضِلُّ بِهٖٓ اِلَّا الْفَاسِقٖينَۙ ٢٦)((

26. Şüphesiz Allah’u Teâlâ (hakikati açıklamak için), bir sivrisineği ve ondan daha üstününü (daha küçüğünü) misâl vermekten hayâ etmez. Îman edenler, bu misâlin Rableri tarafından hak olduğunu bilirler. Kâfirler ise, ″Allah bu misâlle ne murad etmiştir?″ derler. Allah’u Teâlâ bu misâlle birçok kimseyi dalâlette bırakır ve birçoklarını da hidâyete erdirir. Allah’u Teâlâ, bununla ancak fâsıkları (küfürde inâdi olanları) dalâlette bırakır.

İzah: Allah’u Teâlâ’nın, Kur’ân’da sinek ve örümcekle[1] misâl getirdiğini duyan Yahudilerin: ″Allah böyle basit ve değersiz şeylerle misâl getirir mi? Bu, Allah’ın kelâmı değildir″ demeleri üzerine bu Âyet-i Kerîme nâzil olmuştur.

Yine Âyet-i Kerîme’de geçen ″Fâsık″ ifadesi, geçtiği yere küfür, fesat çıkaran, sözünde durmayan ve günahkâr gibi anlamlara gelmektedir.

[1] Örümceğin misâline dair de Sûre-i Ankebût, Âyet 41'e bakınız.

اَلَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِۖ وَيَقْطَعُونَ مَٓا اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِۜ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ (٢٧)

27. Bunlar, Allah'u Teâlâ'ya verdikleri mîsâktan (sağlam ahidden) sonra ahidlerini bozarlar ve Allah'ın emrettiği vuslat yolunu keserler ve yeryüzünde fesat çıkarırlar. İşte bunlar, hüsrâna uğrayan kimselerdir.

İzah: Âyette: ″Bunlar, Allah'u Teâlâ'ya verdikleri mîsâktan (sağlam ahidden) sonra ahidlerini bozarlar″ diye buyrulmaktadır. Bir kısım âlimlere göre, buradaki Allah'a verilen mîsâktan maksat, insanlar Hz. Âdem'in sulbünde iken onları çıkarıp Rableri olduğuna dair kendilerinden söz almasıdır. Ahdi bozmalarından maksat ise, orada verdikleri sözü dünyâya geldikten sonra yerine getirmemeleridir. Nitekim bu husus Sûre-i A'râf, Âyet 172'de şöyle geçmektedir:

Hani, senin Rabbin, Âdemoğullarının sulblerinden zürriyetlerini çıkardı ve onları kendi nefislerine karşı şâhit tutarak, ″Ben sizin Rabbiniz değil miyim?″ buyurdu. Onlar da, ″Evet Rabbimizsin, şâhit olduk″ dediler. Böyle yaptık ki mahşer günü, ″Biz bundan habersizdik″ demeyesiniz.

Ebu'l-Âliye Hazretleri, ″Bunlar, Allah'u Teâlâ'ya verdikleri mîsâktan (sağlam ahidden) sonra ahidlerini bozarlar″ diye geçen Âyet-i Kerîme hakkında şöyle buyurmuştur:

هِيَ سِتُّ خِصَالٍ فِي الْمُنَافِقِينَ إِذَا كَانَتْ فِيهِمُ الظُّهْرَةُ عَلَى النَّاسِ أَظْهَرُوا هَذِهِ الْخِصَالَ: إِذَا حَدَّثُوا كَذَبُوا وَإِذَا وَعَدُوا أَخْلَفُوا وَإِذَا ائْتُمِنُوا خَانُوا وَنَقَضُوا عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَقَطَعُوا مَا أَمَرَ اللّٰهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَأَفْسَدُوا فِي الأَرْضِ وَإِذَا كَانَتِ الظُّهْرَةُ عَلَيْهِمْ أَظْهَرُوا الْخِصَالَ: إِذَا حَدَّثُوا كَذَبُوا وَإِذَا وَعَدُوا أَخْلَفُوا وَإِذَا ائْتُمِنُوا خَانُوا (تفسير ابن ابى حاتم عن ابى العالية)

Münâfıkların altı özelliği vardır. İnsanlar üzerine gâlip geldikleri zaman, bu özelliklerini açığa çıkarırlar. Bunlar: ″Konuştukları zaman yalan söylerler, vaad ettikleri zaman dönerler, emânet verildiğinde hıyânet ederler, Allah'u Teâlâ'ya söz verdikten sonra ahidlerini bozarlar, Allah'ın emrettiği Hakk'a kavuşmak yolunu keserler ve yeryüzünde fesat çıkarırlar.″ Eğer gâlibiyet kendilerinin değil de başkalarının olursa, o zaman da şu üç özelliği ortaya çıkar: ″Konuşunca yalan söylerler, vaad edince dönerler, emânet verilince hıyânet ederler.″[1]

Yine Âyet-i Kerîme’de: ″Allah’ın emrettiği vuslat yolunu keserler″ diye geçtiği üzere münâfıklar, Allah yolunda olup o yolda çalışan Mü’minlere hasetlerinden buğuz ve iftira ederek, onları Allah yolundan alıkoymaya çalışırlar.

[1] Tefsir-i İbn-i Ebî Hâtim, Hadis No: 285.

( )كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا فَاَحْيَاكُمْۚ ثُمَّ يُم۪يتُكُمْ ثُمَّ يُحْي۪يكُمْ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (٢٨)

28. Allah’u Teâlâ‘yı nasıl inkâr ediyorsunuz? Halbuki siz ölüler idiniz (henüz yok idiniz), sizi O diriltti (size hayat verdi). Sonra (eceliniz geldiğinde) sizi öldürecektir. Sonra tekrar diriltecektir. Sonra da O‘na döndürüleceksiniz.

İzah: Allah’u Teâlâ’nın, sizi öldürdükten sonra tekrar diriltme gücünde olduğunu nasıl inkâr edersiniz? Halbuki sizler hiç yok iken, Allah’u Teâlâ sizlere can vererek diriltti. Eceliniz geldiğinde de sizi öldürerek yok eder ve kıyâmetten sonra da tekrar dirilterek Allah’ın huzurunda haşrolunursunuz, demektir.

هُوَ الَّذ۪ي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْاَرْضِ جَم۪يعًا ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَٓاءِ فَسَوّٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍۜ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ۟ (٢٩)((

29. O, yeryüzünde her ne var ise hepsini sizin istifâdeniz için yarattı. Sonra semâyı yaratmaya yönelip yedi gökleri kurdu. O, her şeyi hakkıyla bilendir.

İzah: Abdullah İbn-i Mes’ud, Abdullah İbn-i Abbas Hazretleri ve bir kısım Sahâbîler özetle kâinatın yaratılma safhâlarını şöyle beyan etmişlerdir:

- Allah’ın Arş’ı suyun üzerinde bulunmakta idi. Suyu yaratmadan önce, yaratıldığı beyan edilenlerden başka bir şey yaratmamıştı. Mahlûkatı var etmeyi dileyince, sudan duman (buhar) çıkarttı. Buhar suyun üzerine yükseldi. Allah’u Teâlâ ona, yükselen anlamına gelen semâ ismini verdi. Sonra suyu kuruttu. Onu bir tek kütle hâline getirdi. Sonra onu parçaladı. Onu, pazar ve pazartesi günlerinde yedi yer hâline getirdi. Yeryüzü sarsıldı. Bunun üzerine dağları yaratarak sarsıntıyı durdurdu. Yeryüzünün dağlarını ve orada yaşayacak olanların rızıklarını salı ve çarşamba olmak üzere iki günde yarattı. Böylece yeryüzünün yaratılması dört günde tamamlanmış oldu.

Allah’u Teâlâ sonra, duman hâlinde bulunan göğe yöneldi. Bu duman, suyun buharlaşmasından meydana gelmişti. Allah’u Teâlâ, onu bir tek semâ yapmıştı. Sonra onu yayarak perşembe ve cuma günlerinde yedi gök hâline getirdi.

Birleştirme anlamına gelen cuma gününe bu ismin verilmesi; o günde göklerle yerin yaratılıp birleştirilmesinden ve dumanlanmasındandır. Allah’u Teâlâ, her göğe emrini vahyetti. Yani her gökte melekler ve diğer mahlûkatı var etti. Sonra yeryüzü semâsını yıldızlarla süsledi. Yıldızları hem bir süs aracı, hem de gökyüzünü şeytanlardan koruyucular olarak var etti. Allah’u Teâlâ, dilediği şeyleri yarattıktan sonra, Arş’ına yükseldi.

Bu husus Sûre-i Fussilet, Âyet 9-12’de şöyle geçmektedir:

Ey Habîbim! De ki: ″Siz, arzı iki günde yaratanı inkâr ediyor ve O’na ortaklar mı koşuyorsunuz? O, âlemlerin Rabbidir.* O, arz üzerinde sâbit dağlar yarattı, yere bereket verdi ve muhtaç olan arz ehlinin yiyeceklerini uygun olarak dört gün içinde takdir etti.* Sonra semâyı yaratmaya yöneldi ki o, duman hâlinde idi. Allah’u Teâlâ, göğe ve yere: ″İsteyerek ya da istemeyerek olun″ dedi. Onlar da: ″İsteyerek ve emrine boyun eğerek olduk″ dediler.* Böylece yedi göğü iki günde yarattı ve her göğe, kendilerine ait olan hususları emretti.″ Dünyâ semâsını da yıldızlarla süsledik ve onu koruduk. Bu, her şeye gâlip ve her şeyi bilen Allah’ın takdiridir.

Bu hususta İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ şöyle buyurmuştur:

خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ ثُمَّ خَلَقَ السَّمَاءَ ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ فِي يَوْمَيْنِ آخَرَيْنِ ثُمَّ دَحَا الْأَرْضَ وَدَحْوُهَا أَنْ أَخْرَجَ مِنْهَا الْمَاءَ وَالْمَرْعَى وَخَلَقَ الْجِبَالَ وَالْجِمَالَ وَالْآكَامَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي يَوْمَيْنِ آخَرَيْنِ فَذَلِكَ قَوْلُهُ {دَحَاهَا} وَقَوْلُهُ {خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ} فَجُعِلَتْ الْأَرْضُ وَمَا فِيهَا مِنْ شَيْءٍ فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ وَخُلِقَتْ السَّمَوَاتُ فِي يَوْمَيْنِ (خ عن ابن عباس)

Allah’u Teâlâ yeri iki günde yarattı, sonra göğe yöneldi, başka iki günde de onu yedi kat olarak tanzim etti. Sonra diğer iki günde arzı düzenledi, yaydı. Arzdan su ve bitkiler çıkardı. Arzda dağlar, ağaçlar, tepeler ve arz ile semâ arasında bulunan şeyleri yarattı. Bunu Allah’u Teâlâ Sûre-i Nâziât, Âyet 30‘da: ″Bundan sonra da yeri döşedi″ kelâmıyla ifade etmiştir. Sûre-i Fussilet, Âyet 9’da: Ey Habîbim! De ki: ″Siz, arzı iki günde yaratanı inkâr ediyor ve O’na ortaklar mı koşuyorsunuz?…″ diye geçen kelâmına gelince de, arz ve içindekiler dört günde yaratılmış olmaktadır. Semâvat da iki günde yaratılmış olmaktadır.[1]

Bu konu hakkında Sûre-i Fussilet, Âyet 9-12 ve izahına; Allah’u Teâlâ’nın gökleri ve yeri altı günde yarattığına dair de Sûre-i A’râf, Âyet 54 ve izahına bakınız.

[1] Sahih-i Buhârî, Tefsir-i Fussilet 1.

(وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنّ۪ي جَاعِلٌ فِي الْاَرْضِ خَل۪يفَةًۜ قَالُٓوا اَتَجْعَلُ ف۪يهَا مَنْ يُفْسِدُ ف۪يهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَٓاءَۚ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَۜ قَالَ اِنّ۪ٓي اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ (٣٠)

30. Ey Resûlüm! Senin Rabbin, meleklere: ″Ben, yeryüzünde bir halife yaratacağım″ diye buyurduğunda onlar: ″Yeryüzünde fesat çıkaracak ve kan dökecek birini mi yaratacaksın? Oysa bizler Seni hamd, tesbih ve takdis ediyoruz″ dediler. Allah'u Teâlâ da: ″Ben sizin bilmediklerinizi bilirim″ diye buyurdu.

İzah: Âdem Aleyhisselâm yaratılmadan önce yeryüzünde ″Can-cin″ diye bir nesil yaşamıştı. Onlar yeryüzünde çok kan döküp, fesat çıkarmışlardı. Bu nedenle de Allah'u Teâlâ onların tamamını helâk etmiş ve meleklere: ″Yeryüzünde bir halife yaratacağım″ diye buyurarak, onların yerlerine Âdemoğlullarını getireceğini söylemiştir. Melekler, önceki yaratılanların durumunu bildiği için ″Yeryüzünde fesat çıkaracak ve kan dökecek birini mi yaratacaksın? Oysa bizler Seni hamd, tesbih ve takdis ediyoruz″ dediler. Cenâb-ı Hakk da, ″Ben sizin bilmediklerinizi bilirim″ diye buyurmuştur. Yani Allah'u Teâlâ demek istiyor ki: ″Ben yaratayım da bakın. Onların içinde Beni sizden daha iyi hamd ile tesbih eden, daha iyi zikir edenler olacak.″[1]

Rivâyet edildiğine göre; Allah'u Teâlâ, Âdem Aleyhisselâm'ı yaratacağını meleklere haber verdiği zaman, onlar âyette geçtiği üzere: ″Yeryüzünde fesat çıkaracak ve kan dökecek birini mi yaratacaksın?″ dediler. Allah da: ″Ben sizin bilmediklerinizi bilirim″ diye buyurdu. Melekler bu cevapta bir azarlama sezerek, söylediklerine pişman olup af dilediler. Bunun üzerine Allah, onlara keffaret olmak üzere bir iş yükledi ve Arş'ın altında Beyt'ül-Mâmur'u[2] yapıp orada tavaf etmelerini emretti.[3]

Beyt'ül-Mâmur hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

الْبَيْتُ الْمَعْمُورُ فِي السَّمَاءِ يُقَالُ لَهُ الصراحُ، وَهُوَ عَلَى مِثْلِ بَيْتِ الْحَرَامِ بِحِيَالِهِ لَوْ سَقَطَ لَسَقَطَ عَلَيْهِ، يَدْخُلُهُ كُلَّ يَوْمٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ لَمْ يَرَوْنَهُ قَطُّ، وَإِنَّ لَهُ فِي السَّمَاءِ حُرْمَةٌ قَدْرَ حُرْمَةِ مَكَّةَ (طب عن ابن عباس)

″Beyt'ul-Mâmur semâdadır. Ona ″Surah″ ismi verilir. Bu, Beyt-i Haram'ın mislidir ve onun üst hizasına düşmektedir, yere düşecek olsa onun üstüne

düşerdi. Orayı her gün daha önce hiç görmemiş yetmiş bin melek ziyaret eder. Onun semâdaki kıymeti, Beytullah'ın kıymeti gibidir."[4]

[1] Bakınız: Sûre-i Ahzâb, Âyet 41-42.

[2] Beyt'ül-Mâmur: Aynı Kâbe gibi meleklerin tavaf yaparak ibâdet ettikleri yer olup, dünyâdaki Kâbe'nin tam üzerine denk gelmektedir.

[3] Bu hususta Bakınız: Mir'at'ul-Haremeyn, Mir'at-ı Mekke, c. 1, s. 37.

[4] Taberânî, Mu'cem'ul-Kebir, Hadis No: 12019; Râmûz'ul-Ehâdis, s. 196/3.

(وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَٓاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلٰٓئِكَةِ فَقَالَ اَنْبِؤُ۫نِي بِاَسْمَٓاءِ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (٣١)

31. Allah'u Teâlâ, Âdem'e isimlerin hepsini öğretti. Sonra onları meleklere arzederek, "Eğer siz doğru söylüyor iseniz, bu mevcûdâtın isimlerini Bana bildirin" diye buyurdu.

(قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَٓا اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَاۜ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ (٣٢)

32. Melekler de: "Ey Rabbimiz! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz. Bize bildirdiğinden başka bir ilmimiz yoktur. Şüphesiz ki Sen her şeyi bilensin, hüküm ve hikmet sahibisin" dediler.

(قَالَ يَٓا اٰدَمُ اَنْبِئْهُمْ بِاَسْمَٓائِهِمْۚ فَلَمَّٓا اَنْبَاَهُمْ بِاَسْمَٓائِهِمْۙ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ اِنّ۪ٓي اَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ (٣٣)

33. Allah'u Teâlâ: "Yâ Âdem! Mevcûdâtın isimlerini meleklere bildir" dedi. Âdem de mevcûdâtın isimlerini bildirince, Allah'u Teâlâ meleklere: "Ben size göklerin ve yerin gaybını muhakkak bilirim, sizin açıktan söylediklerinizi ve gizlediklerinizi de bilirim demedim mi?" buyurdu.

İzah: Allah'u Teâlâ, Âdem Aleyhisselâm'ı yarattı. Onun vücut endamı, yapısı, anlatış tarzı ve sesi çok güzeldi. Dâvûdi bir sesi vardı. Ve Allah'u Teâlâ ona, Safiyye ilmi'ni verdi. Bu ilim çok yüksektir. Bütün ilimlerden üstündür. Mâneviyat ilminin başı bu Safiyye ilmidir. Bu ilim, Âdem Aleyhisselâm'da mevcuttu; bu ilimle bütün mevcûdâtın isimlerini meleklere bildirdi.

Âdem Aleyhisselâm, o zamana kadar İblis'in de, meleklerin de duymadığı ve

bilmediği mevcûdâtın isimleri ile beraber Allah'ın isimlerini de bütün mazharları ile sayınca, melekler hayran kaldı.

Bu hususta geniş olarak nakledilen şefaat hadisinde, Âdem Aleyhisselâm ile ilgili kısımda Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

يَجْمَعُ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ فَيَقُولُونَ لَوْ اسْتَشْفَعْنَا إِلَى رَبِّنَا حَتَّى يُرِيحَنَا مِنْ مَكَانِنَا هَذَا فَيَأْتُونَ آدَمَ فَيَقُولُونَ يَا آدَمُ أَمَا تَرَى النَّاسَ خَلَقَكَ اللّٰهُ بِيَدِهِ وَأَسْجَدَ لَكَ مَلَائِكَتَهُ وَعَلَّمَكَ أَسْمَاءَ كُلِّ شَيْءٍ اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّنَا ...) (خ عن انس

Allah'u Teâlâ, mahşer gününde Mü'minleri böylece toplar. Rabbimizden, içinde bulunduğumuz şu durumdan bizleri kurtarması için şefaat istesek, derler. Bunun üzerine Hz. Âdem'e gelirler ve ″Yâ Âdem! İnsanların sıkıntıda olduklarını görmüyor musun? Allah'u Teâlâ seni kendi eliyle yarattı, meleklerini sana secde ettirdi ve her şeyin isimlerini sana öğretti. Bulunduğumuz bu durumdan bizi kurtarması için Rabbin katında bizim için şefaatçi ol!″ derler…[1]

[1] Sahih-i Buhârî, Tevhid 19.

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوٓا اِلَّٓا اِبْلٖيسَۜ اَبٰى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرٖينَ (٣٤)

34. Ey Resûlüm! Zikret o vakti ki meleklere, ″Âdem'e secde edin″ demiştik. Onlar da hemen secde ettiler. Yalnız İblis secde etmekten kaçındı, kibirlendi ve kâfirlerden oldu.

İzah: Hz. Âdem'deki Safiyye ilminden dolayı, melekler ona çok hürmet edince, İblis'in içindeki gizli kini biraz daha arttı. Kibrinden kendi karşısında kimseyi rakip olarak tanımıyordu, kendi kendine: ″Eğer Allah'u Teâlâ, -Âdem'e secde et-diye bana emretse, secde etmem″ dedi. Onun kalbinden geçeni Allah'u Teâlâ bilmekteydi. Bütün meleklere Âdem Aleyhisselâm'a secde etmelerini emretti. Bir tek İblis kibirlenerek secde etmedi. Halbuki istese secde etmesine mâni olan bir durum yoktu. Böylece lânet toku[1] İblis'in boğazına geçti ve Cennetten kovuldu.

Şeytanın kovulması hakkında Allah'u Teâlâ Sûre-i A'râf, Âyet 13'te şöyle buyurmaktadır:

Allah'u Teâlâ da İblis'e: ″Artık oradan (Cennetten) in. Orada kibirlenmek senin hakkın değildir. Artık çık, şüphesiz ki sen alçaklardansın″ buyurdu.

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

إِيَّاكُمْ وَالْكِبْرَ فَإِنَّ إِبْلِيسَ حَمَلَهُ الْكِبْرُ عَلَى أَنْ لا يَسْجُدَ لآدَمَ وَإِيَّاكُمْ وَالْحِرْصَ فَإِنَّ آدَمَ حَمَلَهُ الْحِرْصُ عَلَى أَنْ أَكَلَ مِنَ الشَّجَرَةِ وَإِيَّاكُمْ وَالْحَسَدَ فَإِنَّ ابْنَيْ آدَمَ إِنَّمَا قَتَلَ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ حَسَدًا (ابن عساكر عن ابن مسعود)

"Kibirden sakının. Şüphesiz ki kibir, şeytanı Âdem'e secde etmemeye sevk etmiştir. Hırstan da sakının. Zîrâ hırs, Âdem'i mâlum ağaçtan yemeğe sevk etmiştir. Hasetten de sakının. Zîrâ Âdem'in iki oğlundan biri kardeşini ancak haset sebebiyle öldürmüştür. İşte bunlar her hatânın aslıdır."[2]

İblis'in, Allah'u Teâlâ'nın emrinden çıkması hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

خَلَقَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ بِيَدِهِ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ وَأَمَرَ الْمَلائِكَةَ أَنْ يَسْجُدُوا لَهُ فَسَجَدُوا لَهُ اِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ اَىْ خَرَجَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ (م عن ابى هريرة)

"Allah'u Teâlâ Âdem Aleyhisselâm'ı kendi eliyle[3] Cuma günü yarattı ve ruhundan üfledi ve meleklere ona secde etmelerini emretti. Hepsi ettiler. Yalnız İblis secde etmedi ki, o cinden idi. Böylece secde etmediği için İblis, Rabbinin emrinden çıktı."[4]

Meleklerin Âdem'e secde etmeleri, ona ibâdet için değil saygı göstermeleri ve Allah'ın emrine itaat etmeleri içindir. Burada geçen "İblis" kelimesi "İblas" kelimesinden türetilmiş bir kelimedir. "Hayırdan, pişmanlıktan kesilmiş, hayırı olmayan" anlamına gelir.

İblis'in meleklerden olup olmadığı hususunda ihtilaf edilmiştir.

İbn-i Abbas, Abdullah b. Mes'ud Hazretleri ve diğer bâzı Sahâbîler, İblis'in, meleklerden birisi olduğunu söylemişlerdir. Bu hususta İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ şöyle buyurmuştur:

"İblis, kendilerine cin denilen meleklerin kabilelerinden bir kabileye mensuptu. Bunlar, melekler arasında şiddetli harlanmış ateşten yaratılmışlardı. Bu kabileden olan İblis'in adı Hâris[5] idi. O, Cennetin bekçilerinden birisi idi. Bu kabilenin hâricindeki melekler ise nûrdan yaratılmışlardır. Sûre-i Rahmân, Âyet 15'te zikredilen cinler ise, dumansız ateş alevinden yaratılmışlardır. İblis, meleklerin en bilgini olup, Âdem Aleyhisselâm'a onu secde etmemeye kibri

sevk etmiştir."[6]

Bunların delillerinden biri de, müşrikler hakkında Allah'u Teâlâ Sûre-i Sâffât, Âyet 158'de:

"Onlar, Allah ile melekler arasında nesep koyarlar…" diye buyrulmuştur.[7] "Melekler" diye tercüme edilen kelime, âyetin metninde "el-Cinne" diye geçmektedir. Bu ifade gözle görülmeyen varlıklar anlamına gelir. Bu nedenle, bu tâbirin geçtiği yere göre âyetlerde; bâzen melek, bâzen cin ve bâzen de şeytan için kullanıldığı görülmektedir.

İmam Taberî de tefsirinde, İblis'in meleklerden olduğunu kabul etmenin daha uygun olduğunu söylemiştir.

Bir kısım âlimler de İblisin, meleklerden olmadığını söylemişlerdir. Bu hususta Hasan-ı Basrî Hazretleri şöyle buyurmuştur:

"İblis, hiçbir an meleklerden olmamıştır. Âdem Aleyhisselâm insanların atası olduğu gibi, o da cinlerin atasıdır. Onlar da Âdemoğulları gibi doğum yoluyla çoğalırlar." İblisin meleklerden olmayıp Cinlerden olduğunu söyleyenler delil olarak şunları zikretmişlerdir:

- İblis, meleklerden olsaydı, Allah'a isyan etmezdi. Çünkü Allah'u Teâlâ melekler hakkında Sûre-i Tahrîm, Âyet 6'da:

"… Verilen emirleri yerine getiren melekler vardır" diye buyurmuştur.

- Meleklerle cinlerin yaratılış özellikleri farklıdır. Melekler nurdan yaratılmışlardır. Cinler ise ateşten yaratılmışlardır.

[1] Burada geçen "Tok" ifadesi, boğaza takılan metalden veya ahşaptan bir cisimdir ki, düşmanlarını aşağılamak için mahkûmlara veya esirlere takılır. Lânet toku diye söylenmesi de, Allah'ın lânetinin onun boynuna geçirilmesi, demektir. Allah dilemedikçe de bu lânet ve onun mânevi ağırlığı aslâ çıkartılamaz.

[2] Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 173/5.

[3] Burada geçen "Kendi eliyle" ifadesi müteşâbihtir.

[4] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 278/2.

[5] İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ’dan nakledilen bir rivâyete göre de; Adem Aleyhisselâm’a secde emrinden önce İblis’in bir diğer adı ″Azâzil″ idi. (İbn-i Cerir et-Taberî, Câmi’ul-Beyan, c. 1, s. 502)

[6] İbn-i Cerir et-Taberî, Câmi’ul-Beyan, c. 1, s. 455.

[7] Yine bu hususta Sûre-i En’âm, Âyet 100’e bakınız.

(وَقُلْنَا يَٓا اٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَاۖ وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمٖينَ (٣٥))

35. Biz: ″Yâ Âdem! Sen ve zevcen Cennete yerleşin ve orada istediğiniz gibi Cennet yemişlerinden bol bol yiyin. Lâkin şu ağaca yaklaşmayın. Yoksa nefislerinize zulmetmiş olursunuz″ dedik.

İzah: İbn-i Abbas, Abdullah İbn-i Mes’ud Radiyallâhu anhum ve diğer bir kısım Sahâbîlerden nakledildiğine göre; İblis, lânete uğradıktan sonra Cennetten çıkarıldı. Buna karşılık Âdem Aleyhisselâm ise Cennete yerleştirildi. Âdem Aleyhisselâm Cennette yalnız başına dolaşıyordu. Bir zaman uykuya daldı. Sonra uyandı. Baktı ki, başucunda bir kadın oturuyor. Allah’u Teâlâ, o kadını Âdem Aleyhisselâm’ın kaburgasından yaratmıştı. Âdem Aleyhisselâm kadına: ″Sen kimsin?″ dedi. O da: ″Ben bir kadınım″ dedi. Âdem Aleyhisselâm: ″Niçin yaratıldın?″ diye sordu. Kadın: ″Sen benimle birlikte yaşayasın diye″ dedi. Melekler, Âdem Aleyhisselâm’ın ilminin derecesini ölçmek için: ″Yâ Âdem! Bu kadının ismi ne?″ dediler. Âdem Aleyhisselâm: ″Havva″ dedi. Melekler: ″Niçin Havva diye adlandırıldı?″ dediler. Âdem Aleyhisselâm: ″Çünkü o, diri bir varlıktan yaratıldı″ dedi. Allah’u Teâlâ, Âdem Aleyhisselâm’a: ″Yâ Âdem! Sen ve zevcen Cennete yerleşin ve orada istediğiniz gibi Cennet yemişlerinden bol bol yiyin…″ diye buyurdu.

Yine rivâyet edildiğine göre; Allah’u Teâlâ, Hz. Havva’yı Âdem Aleyhisselâm uykuda iken sol kaburga kemiğinden yarattığında, Âdem Aleyhisselâm uykusundan uyanıp Hz. Havva’yı yanında oturuyor gördü ve ona hitâben: ″Sen kimin için yaratıldın?″ diye sordu. Hz. Havva da: ″Senin için yaratıldım″ diye cevap verdi. Âdem Aleyhisselâm ona dokunmak isteyince, Hakk Teâlâ tarafından: ″Mehrini vermeden Havva’ya dokunma″ denildi. Âdem

Aleyhisselâm: ″Mehri nedir?″ diye sorunca, Allah’u Teâlâ: ″Yâ Âdem! Senin âhir zaman peygamberi üzerine on kere salâvat getirmen onun mehridir″ buyurdu.[1]

Ebû Zerr Radiyallâhu anhu da, şu Hadis-i Şerif’i nakletmiştir:

قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَرَأَيْتَ آدَمَ أَنَبِيٌّ كَانَ؟ قَالَ نَعَمْ كَانَ نَبِيًّا رَسُولًا كَلَّمَهُ اللّٰهُ قُبُلا قَالَ لَهُ يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ. (طس عن أبي ذر)

″Yâ Resûlallah! Sana Âdem Aleyhisselâm gösterildi. Acaba bir Nebî miydi?″ dedim. Buyurdu ki: ″Evet, bir Nebî ve Resûl idi. Allah’u Teâlâ, onunla açıktan konuşarak: ″Yâ Âdem! Sen ve zevcen Cennete yerleşin″[2] diye buyurdu.″[3]

Hz. Havva’nın nasıl yaratıldığı, Sûre-i Nisâ, Âyet 1’de şöyle geçmektedir:

″Ey insanlar! O Rabbinizden korkun ki, sizi bir nefisten (Hz. Âdem’den) yarattığı gibi zevcesini (Hz. Havva’yı) dahi ondan yarattı…″

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

اسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ فَإِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلَعٍ وَإِنَّ أَعْوَجَ شَيْءٍ فِي الضِّلَعِ أَعْلَاهُ فَإِنْ ذَهَبْتَ تُقِيمُهُ كَسَرْتَهُ وَإِنْ تَرَكْتَهُ لَمْ يَزَلْ أَعْوَجَ فَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ (خ م عن ابى هريرة)

″Size kadınlar hakkında hayırlı olmanızı vasiyet ederim. Çünkü kadın kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburga kemiğinin en eğri kısmı üst tarafıdır. Onu doğrultmaya kalkarsan kırarsın, kendi hâline bırakırsan da sürekli olarak eğri kalır. Onun için kadınlar hakkında hayırlı olmanızı vasiyet ederim.″[4]

Yine Âyet-i Kerîme’de geçtiği üzere, Allah’u Teâlâ onlara, bir ağaca yaklaşmamalarını emretmiştir. Yaklaşmayın dediği bu ağaç ise, bir rivâyete göre buğday ağacıdır. Buğday, Cennette ağaç şeklinde idi.

[1] Günyet’üt-Tâlibîn, c. 2, s. 35.

[2] Sûre-i Bakara, Âyet 35.

[3] Taberânî, Mu’cem’ul-Evsat, Hadis No: 4410; Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr’ül-Mensûr, c. 1, s. 231.

[4] Sahih-i Buhârî, Enbiyâ 1, Nikah 80; Sahih-i Müslim, Radâ 18 (60).

فَاَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَاَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فٖيهِۖ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّۚ وَلَكُمْ فِي الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ اِلٰى حٖينٍ (٣٦)

36. Bunun üzerine şeytan, onları (vesveseyle) Cennetten kaydırdı ve oradaki nîmetlerden çıkarıp uzaklaştırdı. Biz de onlara: ″Birbirinize düşman olarak yeryüzüne inin ve sizin için yeryüzünde bir müddet kalma ve (ecelleriniz gelinceye kadar) bir nasip vardır″ dedik.

İzah: İblis, Cennetten kovulmuştu. Cennetin kapısına kadar gelirdi. Fakat görevli melekler kendisini içeri almazlardı. Tavus kuşu ve yılan, Cennetten dışarı çıkmıştı. İblis: ″Cenneti son bir kez göreyim″ diyerek ağlayıp yalvardı ve onlara: ″Zâten siz de Cennetten çıkarılacaksınız, Âdem ile Havva da çıkarılacak″ dedi. Böylece onları kandırdı. İblis, sihirle bir boncuk gibi oldu. Tavus kuşu onu ağzına alıp Cennete götürdü. Allah'u Teâlâ ise bu durumdan haberdardı ve Âdem Aleyhisselâm'ı imtihan için İblis'in bu şeklide Cennete girmesine müsâde etti.

Bu husus Sûre-i A'râf, Âyet 22'de şöyle geçmektedir:

… Rableri de onlara, ″Ben bu ağaçtan sizi nehyetmedim mi? Şüphesiz ki şeytan, sizin için apaçık bir düşmandır demedim mi?″ diye nidâ etti.

Allah'u Teâlâ, bu âyette bildirdiği üzere, İblis'in Cennete tekrar girerek kendilerine vesvese vereceğini önceden haber vermişti.

İblis, Cennette insan sûretine girdi ve Havva annemize: ″Siz şu ağaçtan yemezseniz, Cennetten çıkacaksınız″ diye yemin etti. İlk yalan yere yemin etmek böylece başlamış oldu. Şeytan, Havva annemizi inandırdı. Bu husus Sûre-i A'râf, Âyet 21'de şöyle geçmektedir:

″Şüphesiz, ben size nasihat ediyorum!″ diye onlara yemin de etti.

Hz. Havva, o ağaçtan yedi ve Âdem Aleyhisselâm'a; İblis'in, ″O ağaçtan yemedikleri takdirde, Cennetten kovulacaklarını″ söyleyerek yemin ettiğini ve kendisinin de inanıp o ağaçtan yediğini söyledi. Âdem Aleyhisselâm ondan yese Allah'ın emrine karşı geleceğini, yemese Havva'dan ebediyyen ayrılacağını düşündü. Halbuki yemese bir şey olmayacaktı. O da yiyince ikisinin de

üzerindeki elbiseler soyuldu, düştü.

Bu husus Sûre-i A'râf, Âyet 22'de şöyle geçmektedir:

″Böylece şeytan, onları aldatarak menedilen ağaçtan yemeye sevk etti. Onlar, kendilerine menedilen ağacın meyvesinden tattıkları vakit, ayıp yerleri açığa çıktı. Onlar da hemen Cennet yaprakları ile örtünmeye başladılar…″

Rivâyete göre, mahrem yerlerini örtünmek için ağaçlardan yaprak istediler, yalnızca incir ağacı yaprağından verdi. Böylece lânet toku[1] Âdem Aleyhisselâm'a da geldi ve boynuna takıldı.

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(خَيْرُ يَوْمٍ طَلَعَتْ فِيهِ الشَّمْسُ يَوْمُ الْجُمُعَةِ فِيهِ خُلِقَ آدَمُ وَفِيهِ أُدْخِلَ الْجَنَّةَ وَفِيهِ أُخْرِجَ مِنْهَا (ن عن ابى هريرة

″Güneşin doğduğu en hayırlı gün Cuma günüdür. O günde Hz. Âdem yaratıldı. O günde Hz. Âdem Cennete girdirildi ve o günde Hz. Âdem Cennetten çıkarıldı.″[2]

Rivâyet edildiğine göre; Tavus kuşu ve yılan İblis'e yardım ettikleri için, Allah'u Teâlâ onları da Cennetten çıkarıp yeryüzüne indirmiştir. Tavus kuşu, İblis'i ağzında Cennete girdirdiğinden, görüntüsü çok güzel olmasına rağmen Allah'u Teâlâ sesini çirkin yapmıştır. Yılan da, Cennette iken elleri ve ayakları olan bir varlıktı. Allah'u Teâlâ, onu da sürüngen bir varlık hâline getirmiştir. Böylece yaptıkları hatâdan dolayı bunlar da cezâlandırılmıştır.

Yine Âyet-i Kerîme'de geçen ″Birbirinize düşman olarak yeryüzüne inin″ ifadesinden maksat şudur ki; Âdemoğlu ile İblis yeryüzünde kıyâmete kadar birbirlerinin düşmanıdırlar. Bu husus Sûre-i Yûsuf, Âyet 5'te şöyle geçmektedir: ″… Şüphesiz ki şeytan, insan için apaçık bir düşmandır.″

[1] Burada geçen ″Tok″ ifadesi, boğaza takılan metalden veya ahşaptan bir cisimdir ki, düşmanlarını aşağılamak için mahkûmlara veya esirlere takılır. Lânet toku diye söylenmesi de, Allah'ın lânetinin onun boynuna geçirilmesi, demektir.

[2] Sünen-i Nesâî, Cuma 4.

( )فَتَلَقّٰٓى اٰدَمُ مِنْ رَبِّه۪ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِۜ اِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّح۪يمُ (٣٧)

37. Bunun üzerine Âdem, Rabbinden öğrendiği kelimelerle tevbe etti. Allah’u Teâlâ da onun tevbesini kabul etti. Şüphesiz O, tevbeleri çok kabul edendir ve çok merhametlidir.

İzah: Âdem Aleyhisselâm, suçu kendi nefsine buldu ve duâsı kabul oldu. Âdem Aleyhisselâm, Sûre-i A’râf, Âyet 23’te: ″… Ey Rabbimiz! Biz kendi nefsimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen, şüphesiz hüsrâna uğrayanlardan oluruz″ diye geçtiği üzere, duâ ederek sürekli üzerindeki lânet tokunun kalkması için Allah’a yalvarıp, Havva annemizi arayarak geziyordu. Bu yıllarca sürdü. Bu şekilde dünyânın her tarafını gezdi ve sonunda Allah’u Teâlâ onu affetti.

Âdem Aleyhisselâm, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’i vesîle edince, onun hürmetine tevbesi kabul edilmiştir. Bu husus bir Hadis-i Şerif’te şöyle geçmektedir:

لَمَّا اِقْتَرَفَ آدَمُ الْخَطِيئَةَ قَالَ: يَا رَبِّ! اَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِلَّا لَمَّا غَفَرْتَ لِى فَقَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: يَا آدَمُ! كَيْفَ عَرَفْتَ مُحَمَّدًا وَلَمْ أَخْلُقْهُ؟ قَالَ: يَا رَبِّ! لِاَنَّكَ لَمَّا خَلَقْتَنِى بِيَدِكَ وَنَفَخْتَ فِيَّ مِنْ رُوحِكَ رَفَعْتُ رَأْسِى فَرَأَيْتُ عَلَى قَوَائِمِ الْعَرْشِ مَكْتُوبًا لَا اِلَهَ اِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ فَعَلِمْتُ أَنَّكَ لَمْ تُضِفْ اِلَى اسْمِكَ اِلَّا أَحَبَّ الْخَلْقِ اِلَيْكَ فَقَالَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ: صَدَقْتَ يَا آدَمُ! اِنَّهُ لَاَحَبُّ الْخَلْقِ اِلَيَّ وَاِذَا سَأَلْتَنِى بِحَقِّهِ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكَ وَلَوْ لَا مُحَمَّدٌ مَا خَلَقْتُكَ (ك و ابن عساكر عن عمر)

Âdem, Cennetten kovulduğunda hatâsını anlayıp, ″Yâ Rabbi! Eğer beni affetmemiş isen Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem hürmetine Senden affımı diliyorum″ demişti. Allah’u Teâlâ (ne cevap vereceğini bildiği halde, cevabını da diğer insanların duyması için): ″Yâ Âdem! Ben onu henüz (zâhirde) yaratmadığım halde, sen Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem’i nasıl tanıdın? ″ diye buyurdu. Âdem: ″Yâ Rabbi! Sen beni (kudret) elin ile yaratıp bana rûhundan üflediğin zaman, başımı kaldırıp baktığımda Arş’ın ayaklarında -Lâ ilâhe illallâh Muhammed’un Resûlullâh- yazılmış olduğunu gördüm. İsminin yanına ancak yaratılmışların en sevgilisini koyacağını bildim″ dedi. Allah’u Teâlâ: ″Yâ Âdem! Doğru söyledin, hakikaten Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem Bana yaratılmışların en sevgilisidir. Onun hürmetine Benden ne istesen sana verirdim. Affını diledin, Ben de seni affettim. Şâyet Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem olmasaydı, seni yaratmazdım″ buyurdu.[1]

Âdem Aleyhisselâm’ın duâsının kabul edildiği yer Arafat diye bilinen yerdir. Âdem Aleyhisselâm’ın duâsı kabul olunca, Havva annemizle o anda orada

buluşmuşlardır. İşte hacıların Arafat'ta toplanıp duâ etmeleri ve orada günahlarının affedilmesi bu sebeptendir.

İblis ise, suçu hâşâ! Allah'u Teâlâ'ya bularak: ″Sen, ezelî olan ilminle benim secde etmeyeceğimi biliyordun, nasıl olacağım sana malûmdu. Bana, bile bile lânet tokunu giydirdin, benim hiçbir kabahatim yok″ dedi. Böylece kabahati kendinde bulmayıp, kibrinden dolayı tevbe istiğfar etmediği için lânet onun üzerinden kaldırılmadı ve affedilmedi. Bu hususta Race' İbn-i Ebî Seleme Hazretlerinin şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

أُهْبِطَ آدم يَدَيْهِ عَلَى رُكْبَتَيْهِ مُطَأْطِئًا رَأْسَهُ وَأُهْبِطَ إِبْلِيسُ مُشَبِّكًا بَيْنَ أَصَابِعِهِ رَافِعًا رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ (تفسير ابن ابى حاتم عن رجاء بن ابى سلمة)

″Âdem Aleyhisselâm yere indirildiğinde, mahcupluğundan başı eğik ve elleri de dizleri üzerindeydi. İblis ise indirildiğinde, kibrinden başı göğe doğru kalkık ve parmakları da birbirine geçmiş şekilde idi.″[2]

[1] Hâkim, Müstedrek, Hadis No: 4287; İmam Kastalânî, Mevâhib-i Ledünniyye, s. 13; Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 8371; Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr'ül-Mensûr, c. 1, s. 256.

[2] Tefsir-i İbn-i Ebî Hâtim, Hadis No: 387.

(قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًاۚ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (٣٨)

38. Biz dedik ki: ″Hepiniz Cennetten inin. Benden size hidâyet (Kitap ve Resuller) geldiğinde, her kim hidâyetime tâbi olursa, artık onlar için hiçbir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır.″

İzah: Bu Âyet-i Kerîme ile ilgili olarak Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

قَالَ إِبْلِيسُ لِرَبِّهِ: يَا رَبِّ قَدْ أُهْبِطَ آدَمُ وَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّهُ سَيَكُونُ كِتَابٌ وَرُسُلٌ، فَمَا كِتَابُهُمْ وَرُسُلُهُمْ؟ قَالَ: قَالَ رُسُلُهُمْ: الْمَلَائِكَةُ وَالنَّبِيُّونَ مِنْهُمْ، وَكُتُبُهُمْ: التَّوْرَاةُ وَالزَّبُورُ وَالإِنجِيلُ وَالْفُرْقَانُ، قَالَ: فَمَا كِتَابِي؟ قَالَ: كِتَابُكَ: الْوَشْمُ، وَقُرآنُكَ: الشِّعْرُ، وَرُسُلُكَ: الْكَهَنَةُ، وَطعامُكَ: مَا لا يُذْكَرُ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ، وَشرابُكَ: كُلُّ مُسْكِرٍ، وَصِدْقُكَ: الْكَذِبُ، وَبيتُكَ: الْحَمَّامُ، وَمصائدُكَ: النِّسَاءُ، وَمُؤَذِّنُكَ: الْمِزْمارُ، وَمَسْجِدُكَ: الأَسْوَاقُ (طب عن ابن عباس)

İblis, Rabbi Teâlâ'ya: ″Yâ Rabbi! Âdem yeryüzüne indirildi. İnsanlara, Kitap ve

Resuller geleceğini biliyorum. Onların Kitapları ve Resulleri nedir?″ diye sordu. Allah’u Teâlâ: ″Resulleri, melekler ve Peygamberlerdir. Kitapları, Tevrat, İncil, Zebur ve Furkân’dır″ cevabını verince İblis: ″Peki, benim kitabım nedir?″ diye sordu. Allah’u Teâlâ: ″Kitabın vücuda yapılan dövmelerdir. Kıraatin şiir, elçilerin kâhinler, yemeğin Allah’ın ismi zikredilmeden kesilen hayvanlar, içeceğin sarhoşluk veren her şey, konuşman yalan, evin hamamlar, avlandığın silahların kadınlar, müezzinin çalgı, mescidin ise çarşılardır″ buyurdu.[1]

[1] Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 11018.

(وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَٓا اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ۟ (٣٩)

39. Kâfir olup âyetlerimizi yalanlayanlar ise, işte onlar Cehennem ehlidirler ve onlar orada ebedî kalacaklardır.

(يَا بَن۪ٓي اِسْرَٓا ؿ۪لَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّت۪ٓي اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَوْفُوا بِعَهْد۪ٓي اُو۫فِ بِعَهْدِكُمْ وَاِيَّايَ فَارْهَبُونِ (٤٠)

40. Ey İsrailoğulları! Size ihsan etmiş olduğum nîmetlerimi hatırlayın. Ve Bana verdiğiniz ahdi yerine getirin ki, Ben de size verdiğim ahdi yerine getireyim. Ve ancak Benden korkun.

İzah: İsrail, Yâkub Aleyhisselâm‘ın diğer bir adıdır. Âyette geçen İsrailoğulları da, Yâkub Aleyhisselâm‘ın çocukları, demektir. Yâkub Aleyhisselâm’ın on iki oğlu vardı. En büyüğünün adı Yahuda, en küçüğünün adı ise Bünyamin idi. Bünyamin‘in büyüğü Yusuf Aleyhisselâm idi. Bu ikisi bir anneden, diğerleri ise başka anneden doğmuşlardı. İsrailoğularının on iki kabile olması da, Yâkub Aleyhisselâm‘ın on iki evlâdı olduğundan dolayıdır.

Yine Âyet-i Kerîme’de: ″Bana verdiğiniz ahdi yerine getirin ki, Ben de size verdiğim ahdi yerine getireyim″ diye buyrulmaktadır. Allah’u Teâlâ’nın, İsrailoğullarından aldığı ahid, Tevrat’ta, Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem’in geleceğini ve hak Peygamber olduğunu bildirmesi, geldiğinde de ona îman etmelerine dair kendilerinden söz almasıdır.

İşte Allah’u Teâlâ: ″Ey İsrailoğulları! Sizi, Firavun’un zulmünden kurtarma, çölde taştan sular çıkartma, gökten kudret helvası ve bıldırcın yağdırma ve sizden Peygamberler seçme ve onlara kitaplar verme nîmetlerimi hatırlayın. Siz, Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem’e îman edip ona uyun ki, Ben de sizi

Cennete koyacağıma dair olan vaadimi yerine getireyim″ diye buyurmuştur.

(وَاٰمِنُوا بِمَٓا اَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُٓوا اَوَّلَ كَافِرٍ بِهٖۖ وَلَا تَشْتَرُوا بِاٰيَاتٖي ثَمَنًا قَلٖيلًاۘ وَاِيَّايَ فَاتَّقُونِ
٤١)((

41. Sizin yanınızda bulunan Tevrat'ı tasdik edici olarak indirdiğim Kur'ân'a îman edin ve onu ilk inkâr edenlerden olmayın. Benim âyetlerimi dünyâ menfaatleri karşılığında değiştirmeyin. Ve ancak Benden korkun!

İzah: Allah'u Teâlâ, Resûlü Ekrem'e Peygamberlik görevi vererek âyetlerini göndermeye başladığında, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Peygamberliğini ve nâzil olan Kur'ân âyetlerini insanlara haber verdi. Bu âyette de Allah'u Teâlâ, Yahudi âlimlerine hitâben: ″Onu ilk inkâr edenlerden olmayın″ diye buyurarak, tebliğ edilen İslâm Dîni'ni kabul etmedikleri takdirde, diğer Yahudilerin vebâlini yüklenmiş olacaklarını söylemektedir. Eğer o Yahudi âlimleri îman etmiş olsalardı, diğer Yahudiler ve onlardan sonra gelen Yahudiler de onların bu hallerinden etkilenerek îman etmiş olacaklardı.

Yine Âyet-i Kerîme'de: ″Benim âyetlerimi dünyâ menfaatleri karşılığında değiştirmeyin″ diye buyrulmaktadır. Allah'ın âyetlerinin karşılığında, dünyânın metâ'ının, parasının, mal ve mülkünün tamamının hiçbir değeri yoktur. Dünyâ menfaati için bile bile Allah'ın âyetlerini değiştiren, hükümlerini yok sayan veya gizleyen kimse kâfir olur. İşte Ehl-i Kitap da bu sebeple küfre girmişlerdir.

Bu husus Sûre-i Bakara, Âyet 174'te de şöyle geçmektedir:

″Allah'ın indirdiği kitaptan bir şeyi gizleyip onu dünyâ menfaati karşılığında değişenler var ya, işte onların yiyip de karınlarına doldurdukları, ateşten başka bir şey değildir. Mahşer günü Allah'u Teâlâ onlarla konuşmaz, onları temize çıkarmaz ve onlar için elim bir azap vardır.″

(٤٢) وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ( )

42. (Ey Benî İsrail âlimleri!) Hakkı bâtıl ile örtmeyin ve hakkı gizlemeyin. Halbuki siz bilirsiniz.

İzah: Ey Benî İsrâil âlimleri! Hakikati, uydurduğunuz bâtıl sözlerinizle karıştırmayın ve ″Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem'in vasıflarını Tevrat'ta bulmadık″ diye hakkı gizlemeyin. Halbuki siz onu vasıflarıyla bilirsiniz,

demektir.

Benî İsrail âlimlerinin, Peygamberimizin hak Peygamber olduğunu ve kendi çocuklarını nasıl bilirlerse öyle bildikleri, Sûre-i Bakara, Âyet 146'da şöyle haber verilmektedir:

"Ehl-i Kitap, kendi çocuklarını nasıl bilirlerse, onu (Muhammed Aleyhisselâm'ı) da öyle bilirler ki, bütün vasıflarıyla bilirler. Halbuki onlardan bir kısmı bu hakikati bilerek gizlerler."

(وَاَقٖيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعٖينَ (٤٣)

43. (Ey İsrailoğulları!) Namazı kılın, zekâtı verin ve rükû edenlerle birlikte rükû edin.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'de Allah'u Teâlâ, Yahudilere; Mü'minlerin îman ettiği gibi îman edin, onların namaz kıldığı gibi namazı kılın ve zekâtı verin, diye buyurmaktadır. Allah'u Teâlâ'nın, "Rükû edenlerle birlikte rükû edin" diye buyurması da, Müslüman olarak bu ibâdetleri onlarla birlikte yapın, demektir.

Yine "Rükû edenlerle birlikte rükû edin" ifadesinden, namazın belli rükünlerinin olduğu ve ancak o şekilde namaz kılınabileceğine işâret de vardır. Nitekim birçok âyette namazdan bahsedilirken kıyam, rükû ve secde gibi namazın farzlarından bahsedildiği görülmektedir.

Allah'u Teâlâ Sûre-i Fetih, Âyet 29'da şöyle buyurmuştur:

"Muhammed, Allah'ın Resûlüdür. Onunla beraber bulunanlar, kâfirlere karşı çok şiddetlidirler, kendi aralarında ise çok merhametlidirler. Onları rükû ediciler, secde ediciler olarak görürsün…"

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

أَمِرْتُ أَنْ أَسَجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ: الْجَبْهَةِ وَأَشَارَ بِيَدِهِ اِلَى أَنْفِهِ وَالْيَدَيْنِ، وَالرُّكْبَتَيْنِ وَأَطْرَافِ الْقَدَمَيْنِ وَلَا
(نَكُفَّ الثِّيَابَ وَلَا الشَّعْرَ (خ م عن ابن عباس

"Ben yedi kemik üzerine secde etmekle emrolundum: Eliyle işâret ederek; alın ile burun, eller, diz kapakları, ayakların parmak uçları. Namazda ne elbiseleri ne de saçı toplamayın."[1]

İşte namazın zâhir vücutla kılınması emrolunmuştur. Bu sebepten benim namazım kılınmıştır veya ben mâneviyatta kılıyorum gibi sözler sapıklıktır. Bu Hadis-i Şerif'te de açıkça geçtiği üzere, bir kimsenin yedi azası yere gelmeden kıldığı namazı, namaz olmaz. Ancak bir kimsenin hastalık gibi bir mazereti varsa, bu müstesnâdır. Bu kimse sağlık durumuna göre oturduğu yerden, hattâ îma ile namazını kılabilir.

[1] Sahih-i Buhârî, Ezan 132; Sahih-i Müslim, Salât 44 (230).

( )اَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ اَنْفُسَكُمْ وَاَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ (٤٤ (

44. (Ey Benî İsrail âlimleri!) Kendi nefislerinizi unutup insanlara takvâ ile mi emrediyorsunuz? Halbuki siz kitabı (Tevrat'ı) okursunuz, hiç düşünmez misiniz?

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'de, halka emir ve nehiy ile öğütler verdikleri halde, bunlar ile kendileri amel etmeyen âlimler hakkında büyük bir tehdit vardır.

Allah'u Teâlâ Sûre-i Cuma, Âyet 5'te şöyle buyurmaktadır:

"Kendilerine Tevrat verildikten sonra, onunla amel etmeyenlerin hâli, ciltlerle kitap taşıyan eşeğin hâli gibidir..." Yani, kendisine ancak o ilmin mesuliyeti kalır, demektir.

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَثَلُ الْعَالِمِ الَّذِى يُعَلِّمُ النَّاسَ الْخَيْرَ ويَنْسَى نَفْسَهُ كَمَثَلِ السِّرَاجِ يُضِيءُ لِلنَّاسِ ويُحْرِقُ نَفْسَهُ (طب عن جندب بن عبد اللّٰه)

"İnsanlara iyiliği öğretip onunla amel etmeyen âlimin misâli, insanları aydınlatıp kendini yakan çıranın misâli gibidir."[1]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif'inde de şöyle buyurmuştur:

أُتِيتُ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي عَلَى قَوْمٍ تُقْرَضُ شِفَاهُهُمْ بِمَقَارِيضَ مِنْ نَارٍ كُلَّمَا قُرِضَتْ دُقَّتْ فَقُلْتُ يَا جِبْرَائِيلُ مَنْ هَؤُلَاءِ قَالَ هَؤُلَاءِ خُطَبَاءُ أُمَّتِكَ الَّذِينَ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ وَيَقْرَؤُنَ كِتَابَ اللّٰهِ وَلَا يَعْلَمُونَ بِهِ (هب عن أنس)

Mîraca çıkarıldığım gece bir kavmin yanına geldim. Dudakları ateşten

makaslarla kesiliyordu. Kesildikçe yine eski hâline dönüyordu. Cebrâil’e onların kim olduklarını sordum. Dedi ki: ″Onlar, ümmetinin hatipleridir ki, yapmadıkları şeyleri söylerler. Allah’ın kitabını okurlar. Lâkin onunla amel etmezler.″[2]

[1] Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 1659.

[2] Beyhakî, Şuab’ul-Îman, Hadis No: 1727; Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 15/5. Ayrıca bakınız: Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 11766.

وَاسْتَعٖينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِۜ وَاِنَّهَا لَكَبٖيرَةٌ اِلَّا عَلَى الْخَاشِعٖينَۙ (٤٥) اَلَّذٖينَ يَظُنُّونَ اَنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَاَنَّهُمْ (اِلَيْهِ رَاجِعُونَ۟ (٤٦))

45-46. Ve sabırla, namazla Allah’a sığının. Şüphesiz bu zordur. Fakat takvâ sahipleri için kolaydır.* Onlar, Rablerine kavuşacaklarını ve sonunda O‘na döneceklerini bilirler.

İzah: Bu âyetler ile ilgili olarak Üyeyne İbn-i Abdurrahman Radiyallâhu anhu şu hâdiseyi anlatmıştır:

أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ نُعِيَ إِلَيْهِ أَخُوهُ قُثَمُ وَهُوَ فِي سَفَرٍ فَاسْتَرْجَعَ ثُمَّ تَنَحَّى عَنِ الطَّرِيقِ ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ وَأَطَالَ فِيهِمَا الْجُلُوسَ ثُمَّ قَامَ يَمْشِي إِلَى رَاحِلَتِهِ وَهُوَ يَقُولُ: وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ (هب عن عيينة بن عبد الرحمن عن ابيه)

İbn-i Abbas Hazretlerine kardeşi Kusem’in, kendisi bir seferde iken öldüğü haber verildi. O, ″İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn″[1] dedi. Sonra yoldan bir kenara ayrıldı, oturdu ve iki rekât namaz kıldı ve namazda kaideleri uzattı, sonra kalktı bineğine doğru gitti ″Ve sabırla, namazla Allah’a sığının. Şüphesiz bu zordur. Fakat takvâ sahipleri için kolaydır″ mealindeki Sûre-i Bakara, Âyet 45’i okuyordu.[2]

Sabır hakkında As’as Radiyallâhu anhu’dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

أَنّ رَسُولَ اللّٰهِ، صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقَدَ رَجُلا فَسَأَلَ عَنْهُ، فَجَاءَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ، إِنِّي أَرَدْتُ أَنْ آتِيَ هَذَا الْجَبَلَ, فَأَخْلُوَ فِيهِ وَأَتَعَبَّدَ، فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ، صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَصَبْرُ أَحَدِكُمْ سَاعَةً عَلَى مَا يَكْرَهُ فِي بَعْضِ مَوَاطِنِ الْإِسْلَامِ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَتِهِ خَالِيًا أَرْبَعِينَ سَنَةً (هب عن عسعس)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, bir kişinin yokluğunu hissedip onu sorunca, adam geldi ve ″Yâ Resûlallah! Şu dağa gidip inzivaya çekilerek ibâdet etmek istedim″ dedi. Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu: ″İslâm diyarından

birinde hoşlanmadığınız bir şeye, bir saat sabretmeniz, tek başına kırk yıl ibâdet etmenizden daha hayırlıdır.″[3]

Sabır hakkında Hz. Ömer b. el-Hattab Radiyallâhu anhu da şöyle buyurmuştur:

الصَّبْرُ صَبْرَانِ الصَّبْرُ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ حَسَنٌ وَأَحْسَنُ مِنْهُ الصَّبْرُ عَنْ مَحَارِمِ اللّٰهِ (تفسير ابن ابى حاتم عن عمر بن الخطاب)

″Sabır iki çeşittir: Musîbet anında sabır, güzeldir. Ondan daha güzeli, Allah'ın yasaklarına karşı sabretmektir.″[4]

Namazla Allah'a sığınmaya dair de Huzeyfe Radiyallâhu anhu'dan nakledilen Hadis-i Şerif'te, şöyle buyrulmuştur:

(كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا حَزَبَهُ أَمْرٌ صَلَّى (د حم عن حذيفة

″Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem kendisini üzecek bir hâl olursa, namaza koşardı.″[5]

[1] Bu ifade; ″Muhakkak ki, biz O'ndan geldik ve elbette yine O'na döneceğiz″ demektir. (Sûre-i Bakara, Âyet 156)

[2] Beyhakî, Şuab'ul-Îman, Hadis No: 9353.

[3] Beyhakî, Şuab'ul-Îman, Hadis No: 9394.

[4] Tefsir-i İbn-i Ebî Hâtim, Hadis No: 480.

[5] Sünen-i Ebû Dâvud, Salât 312; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 22210.

يَا بَنِي اِسْرَا يٖلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتٖي اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَنّٖي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمٖينَ (٤٧) وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزٖي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْـًٔا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ (٤٨)

47-48. Ey İsrailoğulları! Size ihsan etmiş olduğum nîmetlerimi ve sizi (bir zamanlar atalarınızı) âlemlere üstün kıldığımı hatırlayın.* Ve hiçbir kimsenin başka bir kimse için bir şey ödeyemeyeceği, (Allah'ın izni olmadıkça) kimseden şefaat kabul olunmayacağı, kimseden fidye alınmayacağı ve onların yardım görmeyeceği günden korkun!

İzah: Hakk Teâlâ, İsrailoğullarını Firavun’un zulmünden kurtarmış, denizi yarıp onları karşıya geçirmiş, çöllerde onlar için bir taştan on iki çeşme akıtmış, gökten bıldırcın eti ve helva indirmiş, soylarından birçok Peygamber göndermiştir. Böylece onları, kendi zamanlarında yaşayan kimselere üstün kılmıştır.

Yine Sûre-i Bakara, Âyet 48‘deki şefaattin reddi, kâfirler içindir. Çünkü Kur’ân’ın bu hitâbı onlara yöneliktir. Bu husus Sûre-i Müddessir, Âyet 48’de de şöyle geçmektedir: ″Artık o kâfirlere, şefaat edenlerin şefaatleri fayda vermez.″

Müslümanlara ise, şefaat haktır. Bu husus Sûre-i Duhân, Âyet 40-42’de şöyle geçmektedir: ″Şüphesiz ki, hakkı bâtıldan ayırma günü, onların hepsinin toplanacağı vaad olunmuş gündür.* O gün, dostun dosta hiçbir faydası olmayacak ve onlar yardım da görmeyeceklerdir.* Ancak Allah’ın merhamet ettiği kimseler müstesnâ. Şüphesiz O, (kâfirlere karşı) mutlak gâliptir, (Mü’minlere) çok merhametlidir.″

Nitekim Müslümanlar için şefaatin olduğuna dair çok sayıda Âyet-i Kerîme ve Hadis-i Şerif vardır.

Allah’u Teâlâ Sûre-i Tâhâ, Âyet 109’da şöyle buyurmuştur:

″O gün şefaat fayda vermez. Ancak Rahmân‘ın kendilerine izin verdiği ve sözünden râzı olduğu kimseler müstesnâ.″

Yine Allah’u Teâlâ Sûre-i Sebe, Âyet 23’te şöyle buyurmuştur:

Allah katında, O’nun izin verdiklerinden başkasının şefaati fayda vermez. Nihâyet kalplerinden korku giderilince, şefaat edilecekler şefaatçilere: ″Rabbiniz şefaat hakkında ne buyurdu?″ derler. Şefaatçiler de: ″Hakkı″ buyurdu (Allah’u Teâlâ, sizlere şefaat etmemiz için izin verdi) derler. O, çok yücedir ve çok büyüktür.

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

خُيِّرْتُ بَيْنَ الشَّفَاعَةِ وَبَيْنَ أَنْ يَدْخُلَ نِصْفُ أُمَّتِى الْجَنَّةَ فَاخْتَرْتُ الشَّفَاعَةَ لِأَنَّهَا أَعَمُّ وَأَكْفَى أَتُرَوْنَهَا لِلْمُتَّقِينَ لَا وَلَكِنَّهَا لِلْمُذْنِبِينَ الْخَطَّائِينَ الْمُتَلَوِّثِينَ (ه عن موسى الاشعرى)

″Ben, ümmetimin yarısının Cennete girmesi ya da şefaat etmem arasında

muhayyer bırakıldım. Ben şefaati tercih ettim. Çünkü şefaat, daha kapsamlı ve ümmetimin hepsinin kurtuluşuna daha yeterlidir. Şefaati siz takvâ sahiplerine has mı biliyorsunuz? Hayır! O takvâ sahipleri için değil, günahkâr, hatâlı ve kötü işlere karışan Müslümanlar içindir."[1]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif'inde de şöyle buyurmuştur:

لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ فَتَعَجَّلَ كُلُّ نَبِيٍّ دَعْوَتَهُ وَاِنِّى أَخْتَبَأْتُ دَعْوَتِى شَفَاعَةً لِأُمَّتِى يَوْمَ الْقِيَامَةِ (خ م ت عن ابى هريرة وهو متواتر)

"Her Peygamberin Allah katında kabul edilecek bir duâsı vardır. Her Peygamber, o duâyı yapmakta acele etti. Ben ise, bu duâmı mahşer gününde ümmetime şefaat olarak kullanmak üzere sakladım."[2]

Şefaat hakkında daha geniş bilgi için Sûre-i Bakara, Âyet 255'in izahına bakınız.

[1] Sünen-i İbn-i Mâce, Zühd 37.

[2] Sahih-i Buhârî, Daavât 1; Sahih-i Müslim, Îman 86 (296 Sünen-i Tirmizî, Daavât 141.

وَاِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ اَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ (٤٩)

49. (Ey İsrailoğulları!) Şu vakti de düşünün ki, sizi o vakit, Âl-i Firavun'dan (Firavun ve ona tâbi olanlardan) kurtardık. Onlar, sizi en kötü azap ile cezâlandırıyorlardı. Erkek çocuklarınızı boğazlıyor ve kızlarınızı da hayatta bırakıyorlardı. Bunda sizin için Rabbiniz tarafından büyük bir imtihan vardı.

İzah: Firavun'un erkek çocuklarını öldürüp, kız çocuklarını bırakmasının sebebi şöyle rivâyet edilmiştir:

Şeytanlar, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'den önce, göğe çıkarak kulak hırsızlığı yaparlardı. Yani gökteki meleklerin konuşmalarını dinlerler ve yeryüzüne gelerek bu haberleri kahinlere söylerlerdi. Kâhinler de olacak bâzı şeylerden böylece haberdar olurlardı. Firavun'un kâhinlere, "Benim helâkime sebep kim olur?" diye sorması üzerine onlar, "Bu sene içinde doğacak bir erkek çocuk" diye Mûsâ Aleyhisselâm'ın doğacağını haber vermişlerdi. Bunun üzerine

Firavun, İsrailoğullarından o yıl içerisinde doğan bütün erkek çocuklarını öldürüyor ve kız çocuklarını ise sağ bırakıyordu.

O dönemde Mısır’da uzun zamandan beri sülâle tâkip ederek krallık yapanlara ″Firavun″ denirdi. Mûsâ Aleyhisselâm zamanında gelen ve tanrılık dâvâsında bulunan son Firavun suya gark olarak öylelikle helâk oldu. ″Âl-i Firavun″ ifadesinden maksat da, Firavun’un dînini kabul edip, ona tâbi olanlardır.

( ) وَاِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَاَنْجَيْنَاكُمْ وَاَغْرَقْنَا اٰلَ فِرْعَوْنَ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ (٥٠)

50. Denizi yarıp yol açarak sizi kurtardığımız ve Âl-i Firavun’u (Firavun ve adamlarını) ise gözlerinizin önünde gark ettiğimiz zamanı da düşünün.

İzah: Hz. Mûsâ ve ümmeti Mısır’dan ayrılınca, Firavun ve adamları peşlerine düştü. Nihâyet Kızıldeniz’de onlara yetişti. Bunun üzerine Hz. Mûsâ âsâsı ile denize vurunca, denizin içerisinden on iki yol açıldı. Çünkü İsrailoğulları on iki kabileden oluşuyordu. Böylece her kabile açılan bir yoldan denize girdi. Dağlar gibi sular çekiliyor ve anında yolları kuruyordu. Bunlar, tozlu yolda gider gibi gidiyorlardı. Hz. Mûsâ’ya: ″Yâ Mûsâ! Biz on iki aşiretiz ve diğerlerinin durumunu merak ediyoruz. Bu aradaki sular kalksın″ dediler. Hz. Mûsâ, âsâsıyla suya vurdu. Yol arasındaki on iki parça su havaya kalktı. Bu sefer karışık gitmeye başladılar. Böylece İsrailoğulları karşıya geçtiler. Nihâyet Firavun ve askerleri, İsrailoğullarını tâkip ederek denizde açılan yola girdiler. Kızıldeniz’in üzerlerine kapanmasıyla da helâk oldular. Bu olanları, karşıya geçmiş olan İsrailoğulları seyrettiler.

Firavun ve askerlerinin Kızıldeniz’de gark olmaları hakkında daha geniş bilgi için Sûre-i Şuarâ, Âyet 63-66 ve izahına bakınız.

Bu hâdisenin Aşûre Günü gerçekleştiğine dair Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

يَوْمُ عَاشُورَاءَ أُهْبِطَ عَلَى الْجُودِيِّ فَصَامَ نُوحٌ وَمَنْ مَعَهُ وَالْوَحْشُ شُكْرًا لِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ وَفِي يَوْمِ عَاشُورَاءَ أَفْلَقَ اللّٰهُ الْبَحْرَ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ وَفِي يَوْمِ عَاشُورَاءَ تَابَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى آدَمَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَى مَدِينَةِ يُونُسَ وَفِيهِ وُلِدَ اِبْرَاهِيمُ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (طب عن سعيد بن أبي راشد)

″Aşûre Günü Nûh’un gemisi Cudi Dağı’na indirildi. O gün Nûh ve yanındakiler, Allah’a şükür için oruçlu idiler. Allah’u Teâlâ denizi, İsrailoğulları için Aşûre

Günü yardı. Aşûre Günü Allah'u Teâlâ, Âdem Aleyhisselâm'ın tevbesini ve Yunus'un kavminin tevbesini kabul etti. İbrâhim Aleyhisselâm da o gün doğdu. "[1]

Bu husus İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ'dan nakledilen Hadis-i Şerif'te de, şöyle geçmektedir:

قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ فَرَأَى الْيَهُودَ تَصُومُ يَوْمَ عَاشُورَاءَ فَقَالَ مَا هَذَا قَالُوا هَذَا يَوْمٌ صَالِحٌ هَذَا يَوْمٌ نَجَّى اللّٰهُ بَنِي اِسْرَائِيلَ مِنْ عَدُوِّهِمْ فَصَامَهُ مُوسَى قَالَ فَأَنَا أَحَقُّ بِمُوسَى مِنْكُمْ فَصَامَهُ وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ (خ م عن ابن عباس)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Medîne'ye ulaştığında, Yahudileri Aşûre Günü oruç tutuyor buldu. Bunun sebebi sorulunca, Yahudiler: "Bugün Allah'u Teâlâ'nın, Firavun'a karşı Mûsâ'ya yardım ettiği gündür. Biz onu tâzim için bugün oruç tutuyoruz" dediler. Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: "Biz, Mûsâ'ya sizden daha yakınız" buyurdu ve Aşûre orucunu emretti.[2]

Aşûre orucu hakkında Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

صُومُوا يَوْمَ عَاشُورَاءَ وَخَالِفُوا فِيهِ الْيَهُودَ صُومُوا قَبْلَهُ يَوْمًا أَوْ بَعْدَهُ يَوْمًا (حم هب عن ابن عباس)

"Aşûreden bir gün önce veya bir gün sonra da oruç tutarak Yahudilere muhalefet edin."[3]

Bugünün önemi hakkında çok sayıda Hadis-i Şerif nakledildiği için Aşûre Günü, Müslümanlar tarafından mübârek bir gün olarak kutlanmaktadır.

[1] Taberânî, Mu'cem'ul-Kebir, Hadis No: 5407.

[2] Sahih-i Buhârî, Menâkib'ül-Ensâr, 52; Sahih-i Müslim, Sıyâm 19 (127).

[3] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 2047; Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 2988.

(وَاِذْ وٰعَدْنَا مُوسٰى اَرْبَع۪ينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِه۪ وَاَنْتُمْ ظَالِمُونَ (٥١) ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (٥٢))

51-52. Ve bir vakit, Mûsâ ile kırk gece için vaadleşmiştik. O gittikten sonra siz, (Sâmirî'nin altından yaptığı) buzağıyı ilah edindiniz ve zâlimler (kâfirler) oldunuz.* Bu olaydan sonra da şükretmeniz için sizi affettik.

İzah: Âyet-i Kerîme'de geçen bu vaadleşme olayı Sûre-i A'râf, Âyet 143'te de şöyle geçmektedir:

Mûsâ, (kırk geceyi tamamlamak için) mîkatımıza geldiği zaman, Rabbi onunla (vâsıtasız) konuşunca, ″Yâ Rabbi! Bana zâtını da göster, Seni göreyim!″ dedi. Allah'u Teâlâ da, ″Beni göremezsin. Lâkin şu dağa bak. Eğer yerinde durabilirse, sen de Beni görürsün″ dedi. Rabbi Teâlâ, o dağa tecellî edince, dağı parça parça etti. Mûsâ da düşüp bayıldı. Ayılınca, ″Yâ Rabbi! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim. Sana tevbe ettim. Ben, îman edenlerin (bu ümmetten İslâm'ı kabul edenlerin) ilkiyim″ dedi.

Mûsâ Aleyhisselâm'ın, Allah'u Teâlâ ile vaadleştiği üzere kırk geceliğine gitmesi olayı, kavmiyle beraber Kızıldeniz'i geçtikten sonra olmuştur. Bu kırk günlüğüne vaadleşilen yer, müfessirlerin büyük çoğunluğuna göre Tûr Dağı'dır. Çünkü âyetlerde de geçtiği üzere Allah'u Teâlâ, Mûsâ Aleyhisselâm ile Tûr Dağı'nda konuşmuştur. Bâzı ulemâya göre ise bu vaadleşilen yer, hac görevi için gittiği Mekke'dir. Bu konu hakkında geniş bilgi için Sûre-i A'râf, Âyet 143'ün izahına bakınız.

Ayrıca Sûre-i Bakara, Âyet 51'de Yahudilerin, Sâmirî'nin altından yaptığı buzağıya taptıkları tefsirlerde beyan edilmiştir. Bu hususta İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ'dan şu rivâyet nakledilmiştir:

Firavun ve ordusu, Mûsâ Aleyhisselâm ve İsrailoğullarını tâkip ederken denize varınca, Firavun denizin ikiye yarıldığını görmüş, tehlikeyi sezerek denize girmemiş ve askerlerini göndermiştir. Bunun üzerine Cebrâil Aleyhisselâm, bir dişi atla gelerek Firavun'un atının denize girmesine sebep olmuştur. Şöyle ki, Cebrâil Aleyhisselâm'ın atının dişi olması nedeniyle Firavun'un erkek atı, o dişi atın peşinden gitmiş ve böylece Firavun'un atını durdurmak için yaptığı bütün çabalar boşa gitmiştir.[1] Bu arada Sâmirî de, Cebrâil Aleyhisselâm'ın atının ayağının izinden bir avuç toprak alıp saklamış, daha sonra açılan denizin tekrar kavuşmasıyla, Firavun ve askerleri helâk olmuştur.

Mûsâ Aleyhisselâm, Allah'u Teâlâ ile vaadleştiği yere, kırk günlüğüne

gittiğinde, Sâmirî, Cebrâil Aleyhisselâm'ın atının izinden aldığı toprağı, erittiği altının içine karıştırarak sihirle ses çıkaran altından bir buzağı yaptı. Bu husus Sûre-i Tâhâ, Âyet 95-96'da şöyle geçmektedir:

Mûsâ: ″Ey Sâmirî! Sen niçin böyle yaptın?″ dedi.* Sâmirî de: ″Ben, onların görmedikleri bir şeyi gördüm. Resûlün (Cebrâil'in) izinden (atının bastığı yerden) bir avuç toprak aldım ve onu erimiş altınların üzerine bıraktım. İşte böyle, bunu bana nefsim hoş gösterdi″ dedi.

Sâmirî'nin teşviki ile İsrailoğulları bu buzağıya tapmaya başladılar. Hârun Aleyhisselâm uyarmak için ne kadar çaba sarfetti ise dinlemediler.

[1] Bu olayın tafsilatı hakkında Sûre-i Şuarâ, Âyet 63-66'nın izahına bakınız.

(وَاِذْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ (٥٣)

53. Hidâyete ermeniz için Mûsâ'ya kitabı (Tevrat'ı) ve hak ile bâtılı ayıran hükümleri indirdiğimiz zamanı da düşünün.

(وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهٖ يَا قَوْمِ اِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ اَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُوا اِلٰى بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا اَنْفُسَكُمْۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْۜ فَتَابَ عَلَيْكُمْۜ اِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ (٥٤)

54. Ve o zaman ki Mûsâ, kavmine: ″Ey kavmim! Siz buzağıyı tanrı edinmekle nefsinize zulmettiniz (kâfir oldunuz). Hemen sizi yaratan Allah'a tevbe edin de nefislerinizi öldürün (ıslah edin). Böyle yapmanız, sizin için Rabbiniz katında daha hayırlıdır″ demişti. Böylece Allah'u Teâlâ tevbenizi kabul etti. Şüphesiz O, tevbeleri çok kabul edendir ve çok merhametlidir.

(وَاِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسٰى لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى نَرَى اللّٰهَ جَهْرَةً فَاَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ (٥٥) ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (٥٦)

55-56. (Ey İsrailoğulları!) Şu vakti de hatırlayın ki siz: ″Yâ Mûsâ! Allah'ı açıktan görmedikçe sana îman etmeyiz″ demiştiniz. O vakit sizi yıldırım çarpmıştı. Siz ise bakıp duruyordunuz.* Ölümünüzden sonra, şükretmeniz için sizi tekrar diriltmiştik.

İzah: Yahudiler: ″Yâ Mûsâ! Allah'ı açıktan görmedikçe sana îman etmeyiz″ diyerek haddi aşmışlardı. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'in hak Peygamber olduğuna inanmayan Medîne'deki Yahudiler de, Mûsâ

Aleyhisselâm'ın zamanındaki Yahudiler gibi, isteklerde bulunarak Peygamberimize de; açıktan gökyüzünden bir kitabın indiğini görmedikçe, kendisine îman etmeyeceklerini söylemişlerdi.

Bu husus Sûre-i Nisâ, Âyet 153'te şöyle geçmektedir:

″Ehl-i Kitap'tan Yahudiler, senin gökten kendilerine (gözleriyle görecekleri) bir kitap indirmeni isterler. Mûsâ'dan daha büyüğünü istemişler ve ″Allah'ı açıktan bize göster″ demişlerdi. Artık bu zulümleri sebebiyle onları yıldırım çarptı...″

Yine Sûre-i Bakara, Âyet 55 ve 56'da geçen hâdise ile ilgili olarak şu hâdise rivâyet edilmiştir:

Mûsâ Aleyhisselâm'ın kavminden olan eşraftan kırk kişi: ″Yâ Mûsâ! Biz senin, Allah ile konuştuğunu âşikâr görmedikçe sana îman etmeyiz″ dediler. Mûsâ Aleyhisselâm da, onları Tûr Dağı'na çıkardı. Kendisi, Allah'u Teâlâ ile konuşmaya başladığında Allah'u Teâlâ'nın ilk kelâmında, yıldırım çarpması gibi hepsi birden öldü. Mûsâ Aleyhisselâm baktı ki, hepsi ölmüş, dedi ki: ″Yâ Rabbi! Ben bunları Müslüman olurlar ve halklarını da Müslüman ederler, diye getirdim. Sen bunları öldürdün, şimdi ben onların kavmine ne cevap vereceğim?″ Allah'u Teâlâ da buyurdu ki: ″Bu zamanda Benimle konuşma yetkisini sâdece sana verdim. Sen onları buraya getirirken Benden izin aldın mı? Şimdi sen duâ et, Ben onları tekrar dirilteyim.″ Bunun üzerine Mûsâ Aleyhisselâm duâ etti ve hepsi dirildi. Mûsâ Aleyhisselâm onlara: ″İnandınız mı?″ deyince onlar, ″Biz bir şey görmedik ve duymadık. Sen bizi kandırdın, sihir yaparak uyuttun″ dediler ve yine îman etmediler.

İşte Âyet-i Kerîme'de geçtiği üzere, onların yıldırım çarpmasıyla bir anda ölmeleri, Allah'ın kelâmıyla ölmeleridir. Tekrar diriltilmeleri de, Mûsâ Aleyhisselâm'ın duâsıyla Allah'u Teâlâ'nın onları diriltmesidir.

(وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰىۜ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْۜ وَمَا ظَلَمُونَا وَلٰكِنْ كَانُوا
اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ (٥٧))

57. Tih (Sinâ) çölünde, Biz sizin üzerinize bulutla gölge eyledik ve size kudret helvası ve bıldırcın eti indirdik. ″Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin helâl ve temiz olanlarından yiyin″ dedik. Onlar (nankörlük etmekle) Bize zulmetmediler, lâkin kendi nefislerine zulmettiler.

İzah: Kudret helvası hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(الْعَجْوَةُ مِنْ الْجَنَّةِ وَفِيهَا شِفَاءٌ مِنْ السُّمِّ وَالْكَمْأَةُ مِنْ الْمَنِّ وَمَاؤُهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ (ت حم عن ابى هريرة

"Acve hurması Cennetten gelmedir ve onda zehirlenmenin şifâsı vardır. Mantar ise, kudret helvâsındandır ve onun suyu göz için şifâdır."[1]

Allah'u Teâlâ İsrailoğullarına, "Kudret helvası ve bıldırcın eti indirdik" diye buyurmuştur. Yahudiler ise, apaçık mûcizeleri gördükleri halde bu emre muhalefet edip, inkâr ile kâfir oldular ve böylece kendi nefislerine zulmettiler. Bu da, Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem'in Ashâbının, diğer Peygamberlerin Ashâbından üstünlüğünü ortaya çıkarmaktadır. Çünkü Peygamberimizin Ashâbının seferlerde ve savaşlarda, onunla beraber sebatla nasıl mücâdele ettikleri ortadadır. Bunlardan birisi Tebük Seferi'dir. O zaman susuzluk, şiddetli sıcak ve yorgunluk hâli olduğu halde, harikulade hiçbir şey istememişlerdi. Kaldı ki, bu kendi Peygamberlerine çok daha kolaydı. Sâdece açlıktan bitkin düştüklerinde yemeklerini çoğaltmasını istemişler ve yanlarındaki yemeklerinin hepsini toplayıp getirmişlerdi ki, ancak bir kuzunun yattığı yer kadar bir alanı işgal ediyordu. Resûlü Ekrem duâ etti ve herkesin beraberindeki yemek kaplarını doldurmalarını söyledi. Böylece Ashâbın hepsi, Peygamberimizin mûcizesiyle kaplarını doldurdular. Yine suya muhtaç olduklarında, Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, Allah'u Teâlâ'dan diledi ve bir bulut gelip, onlara istediklerinden fazla su verdi; içtiler, develerini suladılar ve kaplarını doldurdular. Sonra bir de baktılar ki, o bulut karargâhın ötesine bile geçmemiş. İşte Ashâb-ı Kirâm, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'e bağlılık ve ona tâbi olmak konusunda en mükemmel örnektir.

[1] Sünen-i Tirmizî, Tıb 21; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 8314.

(وَاِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْۜ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنٖينَ (٥٨) فَبَدَّلَ الَّذٖينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذٖي قٖيلَ لَهُمْ فَاَنْزَلْنَا عَلَى الَّذٖينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ۟ (٥٩))

58-59. Tih çölünden çıktıktan sonra, onlara: "Şu beldeye (Eriha'ya) girin, dilediğiniz yiyecekleri refah içinde bol bol yiyin. Kapıdan girerken şükür secdesi yapın ve "Hıtta! (Yâ Rabbi, günahlarımızı bağışla!)" deyin ki, Biz de hatâlarınızı bağışlayalım. Muhsinlere ise sevabı daha da artıracağız" dediğimiz zamanı

hatırlayın.* Fakat onlardan zâlim olanlar, kendilerine söylenilen sözü değiştirdiler. Biz de o zâlimlere, hak yoldan sapmaları sebebiyle semâdan azap indirdik.

İzah: Bu âyetler hakkında İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ şöyle buyurmuştur:

Yahudiler, secde ederek girmeleri emredilen kapıdan, kıçları üzerine gerisin geri sürünerek girdiler. Bunlar: ″Yâ Rabbi, günahlarımızı bağışla!″ anlamına gelen ″Hıtta″ kelimesi yerine; ″Hınta fî şaîrah″ diğer bir rivâyette de, ″Habbe fi Şaîrah ″ diyorlardı. Bu sözlerinin ne mânâya geldiği bilinmiyordu. Bir kısım âlimler; onların, bu anlamsız sözleri söyleyerek, Allah'u Teâlâ'dan af dilemeyi reddettiklerini ve bunun üzerine de Allah'u Teâlâ'nın, kendilerini cezâlandırarak yetmiş bin kişinin, tâun (vebâ) hastalığından öldüğünü söylemişlerdir. Bu hususta Üsâme b. Zeyd Radiyallâhu anhu'dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَكَرَ الطَّاعُونَ فَقَالَ بَقِيَّةُ رِجْزٍ أَوْ عَذَابٍ أُرْسِلَ عَلَى طَائِفَةٍ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ فَإِذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا فَلَا تَخْرُجُوا مِنْهَا وَإِذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ وَلَسْتُمْ بِهَا فَلَا تَهْبِطُوا عَلَيْهَا (خ ت عن اسامة بن زيد)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, tâun (vebâ) hastalığından bahsederek buyurdu ki: ″Tâun, İsrailoğullarından bir taifeye gönderilen bir pislik veya azap artığıdır. Tâun, bir yerde baş gösterir ve siz orada bulunursanız oradan çıkmayın! Şâyet bir yerde baş gösterir ve siz de orada olmazsanız, o yere girmeyin!″[1]

[1] Sahih-i Buhârî, Enbiyâ 54; Sünen-i Tirmizî, Cenâiz 65.

(وَاِذِ اسْتَسْقٰى مُوسٰى لِقَوْمِه۪ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَۜ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًاۜ قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْۜ كُلُوا وَاشْرَبُوا مِنْ رِزْقِ اللّٰهِ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِد۪ينَ (٦٠))

60. Tih çölünde susayan kavmi için Mûsâ, su talep ettiğinde, ″Âsânı şu taşa vur! ″ demiştik. Onun vurmasıyla taştan on iki çeşme fışkırdı. Ve her kabile kendisine mahsus olan çeşmeyi bildi. Biz onlara: ″Allah'ın size vermiş olduğu rızıktan yiyip için ve yeryüzünde fesat çıkararak haddi aşmayın″ dedik.

İzah: Rivâyete göre, Mûsâ Aleyhisselâm'ın âsâsının uzunluğu kendi boyu kadardı ve iki bölümdü. Karanlıkta nûr gibi parlar, bir kandil gibi aydınlatırdı. Âdem Aleyhisselâm onu Cennetten yanında çıkarmıştı. Peygamberlerin birinden, diğerine intikâl ederek, nihâyet Şuayb Aleyhisselâm'ın eline geçmiş, o

da Mûsâ Aleyhisselâm’a vermişti.

Kendisinden on iki çeşme çıkan taş ile ilgili olarak Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ مُوسَى كَانَ رَجُلًا حَيِيًّا سِتِّيرًا لَا يُرَى مِنْ جِلْدِهِ شَيْءٌ اسْتِحْيَاءً مِنْهُ فَآذَاهُ مَنْ آذَاهُ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ فَقَالُوا: مَا يَسْتَتِرُ هَذَا التَّسَتُّرَ إِلَّا مِنْ عَيْبٍ بِجِلْدِهِ إِمَّا بَرَصٌ وَإِمَّا أُدْرَةٌ وَإِمَّا آفَةٌ وَإِنَّ اللّٰهَ أَرَادَ أَنْ يُبَرِّئَهُ مِمَّا قَالُوا لِمُوسَى: فَخَلَا يَوْمًا وَحْدَهُ فَوَضَعَ ثِيَابَهُ عَلَى الْحَجَرِ ثُمَّ اغْتَسَلَ فَلَمَّا فَرَغَ أَقْبَلَ إِلَى ثِيَابِهِ لِيَأْخُذَهَا وَإِنَّ الْحَجَرَ عَدَا بِثَوْبِهِ فَأَخَذَ مُوسَى عَصَاهُ وَطَلَبَ الْحَجَرَ فَجَعَلَ يَقُولُ: ثَوْبِي حَجَرُ ثَوْبِي حَجَرُ حَتَّى انْتَهَى إِلَى مَلَإٍ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ فَرَأَوْهُ عُرْيَانًا أَحْسَنَ مَا خَلَقَ اللّٰهُ وَأَبْرَأَهُ مِمَّا يَقُولُونَ: وَقَامَ الْحَجَرُ فَأَخَذَ ثَوْبَهُ فَلَبِسَهُ وَطَفِقَ بِالْحَجَرِ ضَرْبًا بِعَصَاهُ فَوَ اللّٰهِ إِنَّ بِالْحَجَرِ لَنَدَبًا مِنْ أَثَرِ ضَرْبِهِ ثَلَاثًا أَوْ أَرْبَعًا أَوْ خَمْسًا ... (خ عن أبى هريرة)

Mûsâ, çok utangaç ve hayâlı idi. Hayâsından dolayı derisinden bile bir şey görünmezdi. İsrailoğulları bu yüzden kendisine ezâ ederlerdi ve şöyle derlerdi: ″Bunun böylece örtünmesinin tek sebebi ya derisinde cilt hastalığı olması veya kasık yarığı hastalığı ya da başka bir hastalığı vardır.″ Allah’u Teâlâ, Mûsâ’yı onların söylediklerinden temize çıkarmak istedi.

Mûsâ, bir gün yalnız kalmıştı, elbiselerini bir taşın üzerine koyarak yıkanmıştı. Yıkanma işini bitirdiği zaman elbiselerini almak üzere taşa yöneldi. Fakat taş, elbiselerini alıp yürümeye başladı. Mûsâ da âsâsını alarak taşın arkasına düştü ve ″Ey taş! Elbisemi ver. Ey taş! Elbisemi ver″ demeye başladı. Sonunda İsrailoğullarından bir toplumun yanına bu vaziyette varmış oldu. Onlar da Mûsâ’yı çıplak vaziyette ve yaratılışta insanların en güzeli olarak gördüler. Böylece Allah’u Teâlâ da onların söylemekte oldukları şeylerden onu temize çıkardı. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem sözüne şöyle devam etti:

- Taş durdu, Mûsâ da elbisesini aldı ve giydi. Âsâsıyla taşa vurmaya başladı. Vallâhi! Mûsâ’nın âsâsının darbelerinden dolayı o taşta üç veya dört yahut beş yara izi vardır…[1]

Rivâyet edildiğine göre, Mûsâ Aleyhisselâm taşa kızınca, Allah’u Teâlâ, bu taşın hikmetini sonra göreceksin, dedi ve nihâyet Sûre-i Bakara, Âyet 60’ta geçtiği üzere, Allah’u Teâlâ’nın Mûsâ Aleyhisselâm’a su çıkması için, âsânla şu taşa vur dediği taş ile, bu Hadis-i Şerif’te geçen taş aynı taştır.

[1] Sahih-i Buhârî, Enbiyâ 26; Sünen-i Tirmizî Tefsir’ul-Kur’ân 34.

(وَاِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسٰى لَنْ نَصْبِرَ عَلٰى طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا قَالَ اَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذٖي هُوَ اَدْنٰى بِالَّذٖي هُوَ خَيْرٌ اِهْبِطُوا مِصْرًا فَاِنَّ لَكُمْ مَا سَاَلْتُمْ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَٓاؤُ۫ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيّٖنَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ (٦١)

61. Siz şu vakti de düşünün ki, ″Yâ Mûsâ! Biz bir çeşit yiyecek (bıldırcın eti ve kudret helvası) üzere aslâ sabredemeyiz. Bizim için Rabbine duâ et de bize, yerin bitirdiği sebze, salatalık, buğday, mercimek ve soğandan çıkarsın″ demiştiniz. Mûsâ da: ″Siz, daha hayırlı olan şeyi, daha basit bir şeyle mi değiştirmek istiyorsunuz? Öyleyse bir şehre (Mısır'a) inin. Orada istediğiniz şeyler vardır″ demişti. Böylece onlara, zillet ve yoksulluk vuruldu. Onlar, Allah'ın gazabına uğradılar. Bu da şüphesiz ki onların, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri ve Peygamberleri haksız yere öldürmeleri sebebiyledir. Yine bu cezâ, isyan etmelerinden ve haddi aşmalarından dolayıdır.

İzah: Rivâyete göre; Yahudiler, üç yüz Peygamberin ölümünden sorumludurlar. Zekeriyya, Yahyâ ve Şuayb Aleyhimüsselâm Yahudilerin öldürdüğü bilinen Peygamberlerdendir.

(اِنَّ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَالَّذٖينَ هَادُوا وَالنَّصَارٰى وَالصَّابِئٖينَ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (٦٢)

62. Şüphesiz ki, (yalnız dilleriyle) îman edenlerden, Yahudilerden, Hristiyanlardan ve Sâbiilerden (yıldızlara tapanlardan) her kim Allah'a ve âhiret gününe îman eder ve sâlih amelde bulunursa, onlar için Rableri katında mükâfat vardır ve onlar için hiçbir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır.

İzah: Tefsir-i Kebîr, Rûh'ul-Beyan, Nûr'ul-Beyan, Tefsir-i Tibyan ve Tefsir-i Mevâkib gibi eserlerde, bu âyetin başında geçen ″Îman edenler″ ifadesine, ″Dili ile inandığını söyleyip kalben îman etmeyenler″ diye mânâ verilmiştir. Çünkü âyetin devamında, Yahudi ve Hristiyan ile birlikte hiçbir zaman hak bir din olmayan Sâbiiler yani yıldızlara tapan sapık bir zümre zikredilmiştir. Bu sebeple burada sayılan dört zümre de küfür üzere olan topluluklardır. İşte bunlardan her kim îman eder ve ameli sâlih işlerse, diye buyrulduğundan, âyetin başında geçen ″Îman edenler″ ifadesinden maksadın da, münâfıklar olduğu anlaşılmaktadır. Münâfıklar için, ″Îman edenler″ diye bir ifadenin kullanılması, onların sâdece dilleri ile inandım demelerinin, kendilerini Cehennemden kurtarmayacağından dolayıdır.[1]

Âyet-i Kerîme‘de geçen ″Sâbiin″ ifadesine de, ″Yıldızlara, meleklere tapan ve Allah'a ortak koşarak küfre giren bâtıl bir zümre″ diye mânâ verilmişir. Bu zümrenin, İslâm'ın dışında olduğu hususunda hiçbir şüphe yoktur. ″Ahtâr-i Kebîr″ adlı eserde, İmam-ı Âzam Ebû Hanife Hazretlerinin Sâbiiler hakkında, ″Onların yıldızlara tapan bir kavim olduğu″ beyan edilmiştir.[2]

Bu hususta Mücâhid Hazretleri de şöyle buyurmuştur: ″Sâbiiler, ne Hristiyan ve ne Yahudidir. Onlar kitabı olmayan bir topluluktur.″[3]

Yahudilik ve Hristiyanlık ise, kendi zamanlarında hak din olup sonradan bozulan dinlerdir. Bunlar, hiçbir zaman hak din olmayan yıldıza tapan Sâbiiler ile birlikte zikredildiği için bu âyet, kendi zamanında hak üzere olan Yahudi ve Hristiyanları değil, sonradan bozulmuş olan Yahudi ve Hristiyanları kastetmektedir. İşte âyetin başındaki, ″Âmenû (îman edenler)″ ifadesi de, îman eden Mü'minleri değil, dili ile inandıkları halde kalbi ile îman etmeyen münâfıkları kastetmektedir. Çünkü burada sayılan zümrelerin hepsi sapık zümrelerdir. Nitekim âyetin devamında da bu sapık zümreler, Allah'a ve âhirete îman edip Mü'min olarak ameli sâlih işlerlerse, işte o zaman, bunlara korku ve hüzün olmayacağı beyan edilmiştir.

Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 19'da Allah'u Teâlâ şöyle buyurmuştur:

″Şüphesiz ki, Allah katında tek din İslâm'dır. Bu hakikati bilen Ehl-i Kitab'ın ihtilaf etmeleri ise, kendilerine ilim geldikten sonra, aralarındaki hasetten dolayıdır. Allah'ın âyetlerini kim inkâr ederse, şüphesiz Allah'u Teâlâ, hesabı çabuk görendir.″

Bu husus Sûre-i Nisâ, Âyet 162'de de şöyle geçmektedir:

″Lâkin Ehl-i Kitap'tan ilimde râsih olanlar ve Mü'min olanlar, sana indirilene ve senden önceki Peygamberlere indirilenlere îman ederler. Namazı kılanlar, zekâtı verenler, Allah'a ve âhiret gününe îman edenler var ya, işte onlara büyük bir mükâfat vereceğiz.″

İşte Sûre-i Bakara, Âyet 62'de sayılan zümrelerin, dalâlet ehli oldukları ve Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'e tâbi olup îman eder ve sâlih amel işlerlerse, ancak o zaman Cehennem azâbından kurtulabilecekleri beyan edilmiştir.

Nitekim Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

وَالَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَا يَسْمَعُ بِى أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ يَهُودِيٌّ وَلَا نَصْرَانِيٌّ ثُمَّ يَمُوتُ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِالَّذِى أُرْسِلْتُ بِهِ اِلَّا كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ (حم م عن ابى هريرة)

"Muhammed'in nefsini kudret eliyle tutan Allah'a yemin ederim ki, her kim Yahudi olsun, Hristiyan olsun beni işitir, sonra da bana gönderilenlere inanmadan ölecek olursa, mutlaka Cehennem ehlinden olacaktır."[4]

Allah katında artık İslâm'dan başka hiçbir dînin kabul edilmeyeceği, Yahudiliğin ve Hristiyanlığın bâtıl olup, bunlara uyanların dalâlet üzere oldukları ve bu sebeple de İslâm'a girmedikleri sürece ebedî Cehennemlik olacaklarına dair Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 19, 20, 85; Sûre-i Bakara, Âyet 208, Sûre-i Beyyine, Âyet 6, Sûre-i Tevbe, Âyet 30'a bakınız.

[1] Nûr'ul-Beyan, c. 1, s. 17; Tercüme-i Tefsir-i Tibyan, c. 1, s. 65; Fahreddin er-Râzî, Tefsir-i Kebîr, c. 2, s. 129; Tefsir-i Rûh'ul-Beyan, c. 1, s. 141-142; Tefsir-i Mevâkib, s. 52.

[2] Şemseddin Âhtari, Ahtâr-i Kebîr, c. 1, s. 413; Ferid Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat adlı kitabında da bu kelimeye: "Yıldıza tapanlar" diye mânâ verilmiştir.

[3] Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr'ül-Mensûr, c. 1, s. 321.

[4] Sahih-i Müslim, Îman 70 (240 Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 8255.

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَۜ خُذُوا مَٓا اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فٖيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (٦٣) ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَۚ فَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرٖينَ (٦٤)

63-64. (Ey İsrailoğulları!) Şu vakti de hatırlayın ki, mâsiyetten sakınmanız için sizden sağlam ahid almış, Tur Dağı'nı da üzerinize kaldırmış ve "Tevrat'a sımsıkı sarılın, ahkâmıyla amel edin!" demiştik.* Bundan sonra yine yüz çevirdiniz. Eğer Allah'u Teâlâ'nın size lütfu ve rahmeti olmasaydı, elbette hüsrâna uğrayanlardan olurdunuz.

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذٖينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئٖينَۚ (٦٥) فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقٖينَ (٦٦)

65-66. (Ey İsrailoğulları!) Yemin olsun ki sizler, cumartesi gününün ibâdetini bırakıp haddi aşanların hâlini elbette bilirsiniz. Biz onlara, ″Zelil ve hakir maymunlar olun″ demiştik.* Biz onların bu hallerini, o zamandaki insanlara ve ondan sonrakilere bir ibret ve takvâ sahipleri için de bir öğüt kıldık.

İzah: Yahudiler hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir Hadis-i Şerif’inde şöyle buyurmuştur:

لَا تَرْتَكِبُوا مَا ارْتَكَبَتِ الْيَهُودُ فَتَسْتَحِلُّوا مَحَارِمَ اللّٰهِ بِأَدْنَى الْحِيَلِ (ابن كثير، التفسير القران العظيم عن ابى هريرة)

″Siz, Yahudilerin işlediğini işlemeyin. Sonra en küçük bir hile ile Allah’ın yasaklarını helâl saymaya başlarsınız.″[1]

Yahudiler, vaktiyle cumartesi gününe tâzim etmekle, o gün dünyevî işlerini bırakıp ibâdet ve taatte bulunmakla mükellef kılınmışlardı. O gün bir iş yapmak onlara yasaklanmıştı. Allah’u Teâlâ, ″Bakalım bir iş yapacaklar mı? Yoksa emrime mi uyacaklar?″ diye cumartesi günü balıkları denizin yüzüne çıkartıyordu. O gün balık avına ilk defa az bir kimse gidip balık avladılar. Çok balık tuttular. Bunu gören diğer Yahudiler de cumartesi günü balık avlamaya gittiler. Allah’ın emrine itaat edip, balık avlamayanlar pek azınlıkta kaldı. Bu ise Allah’u Teâlâ’nın bir denemesiydi. Nihâyet Allah’u Teâlâ, cumartesi yasağını çiğneyenleri maymun sûretine döndürmüştür.

Bu husus Sûre-i A’râf, Âyet 163’te şöyle geçmektedir:

″Ey Habîbim! O Yahudilere, deniz kenarındaki şehir halkının başına gelenleri sor. Onlar, cumartesi günü balık avlamaktan menedilmişlerdi. Balıklar başka günler gelmeyip cumartesi günü su yüzüne geldiği vakit, cumartesi gününün hürmetini ihlal edip, Allah’ın hudûdunu çiğnediler. İşte yoldan çıkmaları sebebiyle onları böyle imtihan ediyorduk.″

Yahudilerin maymuna döndürülmeleri bir Hadis-i Şerif’te, şöyle geçmektedir:

قَامَ النَّبِىُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ قُرَيْظَةَ تَحْتَ حُصُونِهِمْ فَقَالَ يَا اِخْوَانَ الْقِرَدَةِ وَالْخَنَازِيرَ فَقَالُوا مَنْ أَخْبَرَ بِهَذَا الْأَمْرِ مُحَمَّدًا مَا خَرَجَ هَذَا الْقَوْلُ اِلَّا مِنْكُمْ (ابن كثير، التفسير القران العظيم عن مجاهد)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Kureyza Yahudilerini muhâsara ettiğinde, kalelerinin altında durdu ve buyurdu ki: ″Ey maymun ve domuzların kardeşleri!

Kalenizden inin.″ Onlar birbirlerine: ″Bunu Muhammed'e kim haber verdi? Bu söz sizden çıkmış olmalıdır″ dediler.[2]

Bu hususta İbn-i Mes'ud Hazretleri de şu Hadis-i Şerif'i nakletmiştir:

سَأَلْنَا رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ الْقِرَدَةِ وَالْخَنَازِيرِ أَهِيَ مِنْ نَسْلِ الْيَهُودِ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللّٰهَ لَمْ يَلْعَنْ قَوْمًا قَطُّ فَمَسَخَهُمْ فَكَانَ لَهُمْ نَسْلٌ حِينَ يُهْلِكُهُمْ وَلَكِنْ هَذَا خَلْقٌ كَانَ فَلَمَّا غَضِبَ اللّٰهُ عَلَى الْيَهُودِ مَسَخَهُمْ فَجَعَلَهُمْ مِثْلَهُمْ (م حم عبد اللّٰه بن مسعود)

Bir gün Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'den maymun ve domuzlar hakkında: ″Acaba bu hayvanlar, bunların şekline giren Yahudilerin soyundan mı gelmedir?″ diye sorduk. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: ″Allah'ın lânetine uğratarak başka yaratıklar şekline döndürdüğü her topluluk yok olup gitmiştir, soyları kalmamıştır. Bu maymun ve domuzlar ise, daha önce var olan soylarının devamıdır. Allah'u Teâlâ, Yahudilere gazap edince, onları maymunlar ve domuzlar şekline çevirmiştir.″[3]

Yahudilerin maymun ve domuzlara dönüştürüldüklerine dair Sûre-i Mâide, Âyet 60 ve maymuna dönüştürüldüklerine dair de Sûre-i A'râf, Âyet 166'ya bakınız.

Benî İsrail zamanının ümmetleri, îman ettikten sonra azdılar, dünyâda iken şekilleri değişti. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Yâ Rabbi! Benim ümmetimin yüzünün karasını bu dünyâda yüzüne vurma, şekillerini değiştirme″ diye duâ edince, duâsı kabul oldu. Fakat Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, âhir zamanda ümmetinden bir takım insanların, şekillerinin değişeceğini şu Hadis-i Şerif'inde haber vermiştir:

لَيَشْرَبَنَّ نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي الْخَمْرَ يُسَمُّونَهَا بِغَيْرِ اسْمِهَا يُعْزَفُ عَلَى رُءُوسِهِمْ بِالْمَعَازِفِ وَالْمُغَنِّيَاتِ يَخْسِفُ اللّٰهُ بِهِمْ الأَرْضَ وَيَجْعَلُ مِنْهُمْ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ (ه حب طب ق والبغوى عن ابى مالك)

″Ümmetimden birtakım insanlar içki içecekler, ona isminden başka isim takacaklar, başları ucunda çalgılar çalınacak, kadınlar oynatılacak. Allah onları yerle bir edecek ve maymunlar ve domuzlar şekline sokacaktır.″[4]

[1] İbn-i Kesir, Tefir'ul-Kur'ân'il-Azim, c. 3, s. 493.

[2] İbn-i Kesir, Tefir'ul-Kur'ân'il-Azim, c. 1, s. 309.

[3] Sahih-i Müslim, Kader 7 (33 Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 3560.

[4] Sünen-i İbn-i Mâce, Fiten 22; Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 3342.

(وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِه۪ٓ اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ اَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةًۜ قَالُوا اَتَتَّخِذُنَا هُزُوًاۜ قَالَ اَعُوذُ بِاللّٰهِ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْجَاهِل۪ينَ (٦٧))

67. Şu vakti de düşünün ki Mûsâ, kavmine: ″Allah’u Teâlâ size bir inek kesmenizi emrediyor″ dedi. Onlar da: ″Sen bizimle alay mı ediyorsun″ dediler. Mûsâ da: ″Ben, câhillerden olmaktan Allah’a sığınırım″ dedi.

(قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَۜ قَالَ اِنَّهُ يَقُولُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌۜ عَوَانٌ بَيْنَ ذٰلِكَۜ فَافْعَلُوا مَا تُؤْمَرُونَ (٦٨))

68. ″Yâ Mûsâ! Rabbine bizim için duâ et de, o ineğin vasıflarını bize bildirsin″ dediler. Mûsâ dedi ki: ″Rabbim şöyle buyuruyor: O öyle bir inektir ki, ne yaşlı ne de körpe, orta yaşta dinç bir inektir. Artık emrolunduğunuz işi yapın.″

(قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْنُهَاۜ قَالَ اِنَّهُ يَقُولُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَٓاءُۙ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِر۪ينَ (٦٩))

69. ″Yâ Mûsâ! Rabbine bizim için duâ et, o ineğin renginin ne olduğunu bize bildirsin″ dediler. Mûsâ dedi ki: ″Rabbim şöyle buyuruyor: Görenlerin içini açan, parlak, sarı bir inektir.″

(قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَۙ اِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَاۜ وَاِنَّٓا اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَمُهْتَدُونَ (٧٠))

70. Yâ Mûsâ! Rabbine bizim için duâ et de, onu bize açıkça bildirsin. Zîrâ nasıl bir inek keseceğimizi anlayamadık. İnşâallah, buluruz″ dediler.

(قَالَ اِنَّهُ يَقُولُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولٌ تُث۪يرُ الْاَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَۚ مُسَلَّمَةٌ لَا شِيَةَ ف۪يهَاۜ قَالُوا الْـٰٔنَ جِئْتَ بِالْحَقِّۜ فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ۟ (٧١))

71. Mûsâ dedi ki: ″Rabbim şöyle buyuruyor: Çift sürmemiş, ekin sulamamış, hiçbir kusuru olmayan, tam sarı bir inektir.″ Onlar: ″Şimdi keseceğimiz ineği anladık″ dediler. Nihâyet o ineği kestiler. Neredeyse bunu yapmayacaklardı.

(وَاِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادّٰرَءْتُمْ ف۪يهَاۜ وَاللّٰهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَۚ (٧٢))

72. O vakit, siz bir şahsı öldürmüş, sonra da suçu birbirinizin üstüne atmıştınız. Halbuki Allah’u Teâlâ, gizlemekte olduğunuzu ortaya çıkarır.

(فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَاۜ كَذٰلِكَ يُحْيِ اللّٰهُ الْمَوْتٰى وَيُرٖيكُمْ اٰيَاتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ (٧٣)

73. Biz de, ″O ineğin bir parçasıyla öldürülene vurun″ dedik. (vurdular, ölü de dirilerek kâtilinin kim olduğunu söyledi). İşte Allah’u Teâlâ, akledip düşünmeniz için ölüleri böyle diriltir ve kudretinin delillerini size gösterir.

İzah: Bu âyetlerde geçen hâdise, genel olarak şöyle nakledilmiştir:

Mûsâ Aleyhisselâm zamanında bir adam öldürülmüştü. Bu adamın kim tarafından öldürüldüğü bilinmiyordu. Yalancı şâhitler, esas kâtili saklamak istiyordu. Mûsâ Aleyhisselâm’a bu hâdiseyi anlattılar. Bunun üzerine Allah’u Teâlâ, bir inek kesmelerini ve o ineğin azasıyla ölüye vurmalarını, ölünün dirilip; kendini öldüreni söyleyeceğini, bildirdi. O zamanın kavmi Mûsâ Aleyhisselâm’a alay tarzında, ″O ineğin rengi nasıl? Eşgali nasıl? Bize bildir″ dediler. Halbuki hangi ineği kesseler olacaktı.

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(اِنَّ بَنِى اِسْرَائِيلَ لَوْ أَخَذُوا أَدْنَى بَقَرَةً لَأَجْزَأَتَهُمْ (البزار عن ابى هريرة

″İsrailoğulları, en âdi olan sıradan bir inek alsalardı, bu onlar için yeterli olurdu. ″[1]

Allah‘u Teâlâ onların mekirlerine karşı mekir yaptı. O ineğin renginin altın sarısı; ne yaşlı, ne de körpe, ikisi arası bir inek olduğunu ve hiçbir işe koşulmadığını haber vererek tarif etti ve tarif edilen inekten başkasının kabul olmayacağını bildirdi. Evvelce inanmayıp alay edenler, Allah’u Teâlâ’nın kesin olarak sâdece o özellikteki ineğin bulunup kesilmesi emrinden dolayı, o ineği kesmedikleri takdirde Allah’ın kendilerine bir belâ vereceğini düşünerek korktular ve ″İnşâallah o ineği buluruz″ dediler. Böyle dedikleri için de Allah’u Teâlâ o özellikteki ineği kendilerine buldurdu.

Bu inek, çok fakir bir ailenindi. Yahudiler, o ineği sahibinden yüzlerce inek pahasına satın aldılar. Bu, Allah’u Teâlâ’nın kendilerine bir cezâsıydı. Sonunda o ineği kestiler ve onun bir azasıyla öldürülen şahsa vurdular, ölü dirildi. Kendisini esas öldüreni ve hâdiseyi olduğu gibi anlattı. Onun için bu sûrenin adı, ″Bakara Sûresi″ (inek hâdisesi anlatılan sûre) olarak kaldı. Bu mûcizeye karşılık birçok kimseler tevbekâr olup Mûsâ Aleyhisselâm’a îman ettiler.

Öldürülen kişi o kadar zengindi ki, zâten malı için öldürülmüştü. O adamı öldürenler adamın amcaoğulları idi. Altınları, malları bize kalsın diye öldürmüşlerdi. İşte ölen kişi dirilince, bütün bu hâdiseyi olduğu gibi anlattı.

[1] Rudânî, Cem’ul-Fevâid, Hadis No: 6778.

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ اَوْ اَشَدُّ قَسْوَةًۜ وَاِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْاَنْهَارُۜ وَاِنَّ مِنْهَا (
لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَٓاءُۜ وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِۜ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ (٧٤)

74. Bu olaydan sonra, yine kalpleriniz taş gibi veya taştan daha katı oldu. Çünkü taşlardan bâzısı var ki yarılır, içinden nehirler akar. Yine bâzı taşlar var ki yarılır, içinden sular çıkar. Yine öyle taşlar var ki Allah korkusundan aşağıya düşüverir. Allah’u Teâlâ, yaptıklarınızdan gâfil değildir.

İzah: Allah’u Teâlâ, bu misal ile şunu kasdetmiştir: Taşlar bile, delilleri gördükleri halde îman etmeyen bu Yahudilerin kalbinden daha yumuşaktır. Halbuki Allah’u Teâlâ onlara, akıllara durgunluk verecek deliller göstermiş ve onlara, taşlara vermediği selim bir kalp ve akıl vermiştir. Buna rağmen, insanlığın Efendisi olan Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem’i yalanlamışlardır.

اَفَتَطْمَعُونَ اَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ (
يَعْلَمُونَ (٧٥)

75. Ey Mü’minler! Siz onların geçmişteki hallerine vakıf olduktan sonra, yine îman etmelerine tamah mı ediyorsunuz? Halbuki onların atalarından bir fırka, Allah’ın kelâmını (Tevrat’ı) dinlerler ve mânâsını anladıktan sonra bilerek tahrif ederlerdi.

وَاِذَا لَقُوا الَّذِينَ اٰمَنُوا قَالُوا اٰمَنَّاۚ وَاِذَا خَلَا بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ قَالُوا اَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ (
لِيُحَاجُّوكُمْ بِهٖ عِنْدَ رَبِّكُمْۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ (٧٦) اَوَلَا يَعْلَمُونَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ (٧٧)

76-77. Onlar, îman edenlerle karşılaştıkları zaman, ″Biz de sizin gibi îman ettik″ dediler. Birbirleriyle başbaşa kaldıkları zaman da, ″Allah’ın size (Tevrat’ta) açıkladığını, Rabbinizin katında aleyhinize delil olarak kullansınlar diye mi Müslümanlara söylüyorsunuz, buna aklınız ermiyor mu?″ dediler.* Bilmezler mi ki, Allah’u Teâlâ onların gizlediklerini de açıkladıklarını da muhakkak bilir.

İzah: İbn-i Zeyd Hazretlerine göre; Allah’u Teâlâ’nın Yahudilere açıkladığı

şeylerden maksat, Tevrat’ta açıklanan bir kısım hükümlerdir. Yahudilere: ″Siz bunun, Tevrat’ta böyle böyle olduğunu bilmiyor musunuz?″ diye sorulduğunda, onlar: ″Evet, biliyoruz″ diyorlardı. Liderlerinin yanına vardıklarında, liderleri onlara: ″Allah’ın size (Tevrat’ta) açıkladığını, Rabbinizin katında aleyhinize delil olarak kullansınlar diye mi Müslümanlara söylüyorsunuz, buna aklınız ermiyor mu?″ diyorlardı.

İbn-i Zeyd Hazretleri sözlerine devamla şöyle buyurmuştur:

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Mü’min olmayanların Medîne’ye girmelerini yasaklamıştı. Yahudilerin liderleri onlara: ″Siz gidin îman ettik, deyin içlerine girin. Döndüğünüz de ise inkâr edin″ diyorlardı. Yahudiler, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in haber ve emirlerini öğrenmek için Medîne’ye geliyor; ″Biz Müslüman olduk″ diyerek sabahleyin şehre giriyorlar. İkindiden sonra oradan çıkıyorlar ve kâfir olduklarını belirtiyorlardı.

Bu husus Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 72-73’de de şöyle geçmektedir:

Ehl-i Kitap’tan bir taife diğerlerine dedi ki: ″Mü’minlerin inandıkları şeye, günün başlangıcında îman edin, günün sonunda da inkâr edin. Belki onlar da şüpheye düşerler de dinlerinden dönerler.* Ve sizin dîninize tâbi olanlardan başkasına îman etmeyin…″

Bu hususta İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ da şöyle buyurmuştur:

Bir kısım Yahudiler, Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem’in hak Peygamber olduğunu ve onun sıfatlarının Tevrat’ta zikredildiğini Mü’minlere söylüyorlardı. Yahudilerle bir araya geldiklerinde de, diğer Yahudiler onları hesaba çekerek şöyle diyorlardı:

- Allah’ın Tevrat’ta size açıkladığı Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem’in sıfatlarını, niçin Müslümanlara anlatıyorsunuz? Onlar, Allah katında bu sözlerinizi aleyhinize delil olarak kullanacaklardır. Halbuki Allah sizden, sıfatları belirtilen böyle bir Peygambere îman etmenize dair söz almıştır.

Yahudilerin bu durumu hakkında şu hâdis nakledilmiştir:

قَامَ النَّبِىُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ قُرَيْظَةَ تَحْتَ حُصُونِهِمْ فَقَالَ يَا اِخْوَانَ الْقِرَدَةِ وَالْخَنَازِيرَ فَقَالُوا مَنْ أَخْبَرَ بِهَذَا الْأَمْرِ مُحَمَّدًا مَا خَرَجَ هَذَا الْقَوْلُ اِلَّا مِنْكُمْ (ابن كثير، التفسير القران العظيم عن مجاهد)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Kureyza Yahudilerini muhâsara ettiğinde, kalelerinin altında durdu ve buyurdu ki: ″Ey maymun ve domuzların kardeşleri! Kalenizden inin.″ Onlar birbirlerine: ″Bunu Muhammed'e kim haber verdi? Bu söz sizden çıkmış olmalıdır″ dediler.[1]

[1] İbn-i Kesir, Tefir'ul-Kur'ân'il-Azim, c. 1, s. 309.

( )وَمِنْهُمْ اُمِّيُّونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ اِلَّٓا اَمَانِيَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّونَ (٧٨)

78. Yahudilerin içinde birtakım ümmîler vardır, kitabı (Tevrat'ı) bilmezler. Bildikleri ancak (âlimlerinden öğrendikleri) asılsız sözlerdir. Onlar sâdece zanda bulunurlar.

(فَوَيْلٌ لِلَّذٖينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِاَيْدٖيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هٰذَا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ لِيَشْتَرُوا بِهٖ ثَمَنًا قَلٖيلًاؕ فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ اَيْدٖيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ (٧٩)

79. Veyl o kimselere ki, dünyâ menfaatleri için (Tevrat'ı tahrif ederek) kendi elleriyle yazdıkları kitaplara: ″Bu, Allah katındandır″ derler. Artık veyl onlara, o ellerinin yazmış olduğu şeylerden dolayı! Ve veyl onlara, o kazanmış oldukları şeylerden dolayı!

İzah: Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Medîne'ye hicret ettiğinde, Yahudi âlimleri, gelirlerinin ve mevkilerinin son bulacağından korkmuşlar ve bu nedenle de Yahudilerin îman etmelerini engellemek için Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in Tevrat'ta yazılı olan vasıflarını tahrif etmişlerdi. Tevrat'ta, Resûlü Kirâm Efendimiz: ″Güzel yüzlü, güzel saçlı, gözü sürmeli, orta boylu″ diye tarif edilmişti. Fakat bunun yerine onlar: ″Uzun boylu, mavi gözlü, kıvırcık saçlı″ diye yazmışlardı. Kendilerine sorulduğu zaman da bu şekilde okurlardı. Yahudiler de bu uydurma sözlere hiç düşünmeden inanarak Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'i inkâr ederlerdi.[1]

Ehl-i Kitab'ın bile bile kendi kitaplarını tahrif ettiklerine dair Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

لَا تَسْأَلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ عَنْ شَيْءٍ فَإِنَّهُمْ لَنْ يَهْدُوكُمْ وَقَدْ ضَلُّوا فَإِنَّكُمْ إِمَّا أَنْ تُصَدِّقُوا بِبَاطِلٍ أَوْ تُكَذِّبُوا بِحَقٍّ فَإِنَّهُ لَوْ كَانَ مُوسَى حَيًّا بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ مَا حَلَّ لَهُ إِلَّا أَنْ يَتَّبِعَنِي (حم ع عن جابر بن عبد اللّٰه)

″Ehl-i Kitab'a herhangi bir şeye dair soru sormayın. Yemin ederim ki, kendileri

sapmışken aslâ sizi hidâyete iletemezler. Onları dinlemeniz hâlinde, ya bâtıl olan bir şeyi tasdik etmiş olursunuz veya hak olan bir şeyi yalanlamış olursunuz. Eğer Mûsâ sizin aranızda hayatta olsaydı, bana tâbi olmaktan başkası ona helâl olmazdı.″[2]

Bu Âyet-i Kerîme’de geçen ″Veyl″ ifadesi; vah olsun, yazıklar olsun mânâsına gelir. Yahut helâk mânâsındadır veya Cehennemde bir vâdinin adıdır. Bu sebeple ″Veyl″ ifadesi, âyetlerde bu mânâların hepsini ifade edebilmektedir. Buradaki mânâsı da, Allah’ın kelâmını tahrif edenlerin, şiddetli azap göreceği yer olan Cehennemde bir vâdidir. Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(الْوَيْلُ وَادٍ فِي جَهَنَّمَ يَهْوِي فِيهِ الْكَافِرُ أَرْبَعِينَ خَرِيفًا قَبْلَ أَنْ يَبْلُغَ قَعْرَهُ (حم ت عن أبى سعيد

″Veyl, Cehennemde bir vâdidir ki kâfirler, üzerinden bırakıldığı vakit, kırk yılda dibine inemez.″[3]

[1] Tercüme-i Tefsir-i Tibyan, c. 1, s. 73-74.

[2] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 14104; Ebû Ya’lâ el-Mevsilî, Müsned, Hadis No: 2081.

[3] Sünen-i Tirmizî, Tefsir’ul-Kur’ân 21; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 11287; Rudânî, Cem’ul-Fevâid, Hadis No: 10063.

وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ اِلَّٓا اَيَّامًا مَعْدُودَةًۜ قُلْ اَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللّٰهِ عَهْدًا فَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ عَهْدَهُٓ اَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ (
مَا لَا تَعْلَمُونَ (٨٠))

80. O Yahudiler: ″Bize sayılı günler dışında, aslâ ateş dokunmayacaktır″ dediler. Ey Resûlüm! Onlara de ki: ″Allah katından bir vaad mi aldınız? Eğer böyle ise, Allah’u Teâlâ vaadinden dönmez. Yoksa aslâ bilemeyeceğiniz bir şeyi mi Allah’a isnat ediyorsunuz?″

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’nin nüzul sebebine dair Ebû Hüreyre Radiyallâhu anhu’dan şu hâdise nakledilmiştir:

Hayber’in fethedildiği gün Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem‘e zehirli bir kuzu ikram edildi. Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Yahudilerden burada olanları toplayın″ buyurdu. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve

sellem onlara: ″Babanız kimdir?″ diye sordu. Onlar: ″Falancadır″ dediklerinde, buyurdu ki: ″Yalan söylüyorsunuz, bilakis babanız falancadır.″ Onlar: ″Doğru söylersin ve iyi söylersin″ dediler. Sonra onlara buyurdu ki: ″Ben size bir şey soracağım, o sorduğum şey konusunda bana doğruyu söyleyecek misiniz?″ Onlar: ″Evet! Ey Ebû Kasım! Eğer sana karşı yalan söylersek nasıl babamızı bildiysen yalan söylediğimizi de bilirsin″ dediler.

فَقَالَ لَهُمْ مَنْ أَهْلُ النَّارِ قَالُوا نَكُونُ فِيهَا يَسِيرًا ثُمَّ تَخْلُفُونَا فِيهَا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اخْسَئُوا فِيهَا وَاللّٰهِ لَا نَخْلُفُكُمْ فِيهَا أَبَدًا ثُمَّ قَالَ هَلْ أَنْتُمْ صَادِقِيَّ عَنْ شَيْءٍ إِنْ سَأَلْتُكُمْ عَنْهُ فَقَالُوا نَعَمْ يَا أَبَا الْقَاسِمِ قَالَ هَلْ جَعَلْتُمْ فِي هَذِهِ الشَّاةِ سُمًّا قَالُوا نَعَمْ قَالَ مَا حَمَلَكُمْ عَلَى ذَلِكَ قَالُوا أَرَدْنَا إِنْ كُنْتَ كَاذِبًا نَسْتَرِيحُ وَإِنْ كُنْتَ نَبِيًّا لَمْ يَضُرَّكَ (خ حم عن ابى هريرة)

Peygamberimiz onlara: ″Cehennem ehli kimlerdir?″ diye sordu. Onlar da: ″Biz orada az bir süre kalacağız, sonra bizim yerimize siz oraya gireceksiniz″ dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: ″Allah’a yemin ederim ki, biz ebediyyen sizin yerinize oraya girmeyeceğiz.″ Sonra Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem onlara şöyle buyurdu: ″Şimdi ben size bir başka şey soracağım, o konuda bana doğruyu söyleyecek misiniz?″ Onlar yine: ″Evet! Ey Ebû Kasım!″ dediler. Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Bu kuzuya zehir kattınız mı?″ buyurdu. Onlar da: ″Evet″ dediler. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Sizi buna sevk eden nedir?″ dedi. Onlar: ″Eğer yalan söylüyorsan senden kurtulmak istedik, eğer Peygamber isen sana aslâ zarar vermez″ dediler.[1]

Bu Hadis-i Şerif’te geçen hâdiselerden önce, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem o zehirli kuzudan bir lokma yemişti. O zaman kuzu dile gelip: ″Yâ Resûlallah! Benden yeme, ben zehirliyim!″ dedi. Bu olay üzerine hadiste geçen hâdise gerçekleşmiştir. Zehirli et, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in vücuduna girmişti. Allah’ın hikmetiyle, o zaman bir zarar vermedi. Midesinde kaldı ve erimedi. Nihâyet Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem vefât edeceği zaman, o zehir aktif duruma geçerek Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in kâfir elinden şehit olmasına sebep olmuştur.

Yahudilerin, ″Bize sayılı günler dışında, aslâ ateş dokunmayacaktır″ diye söylemelerinin mânâsı hakkında da Hz. İkrime şöyle buyurmuştur:

″Buzağıya tapındığımız günler kadar bize ateş dokunacaktır″ demiş olmalarıdır. Onlar Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ile münâkaşa ederek dediler ki:

لَنْ نَدْخُل النَّار إِلَّا أَرْبَعِينَ لَيْلَة وَسَيَخْلُفُنَا فِيهَا قَوْم آخَرُونَ يَعْنُونَ مُحَمَّدًا صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابه رَضِيَ اللّٰه عَنْهُمْ فَقَالَ رَسُول اللّٰه صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِهِ عَلَى رُءُوسهمْ بَلْ أَنْتُمْ خَالِدُونَ مُخَلَّدُونَ لَا يَخْلُفكُمْ فِيهَا أَحَد فَأَنْزَلَ اللّٰه عَزَّ وَجَلَّ وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَة الْآيَة .(ابن كثير، التفسير القران العظيم عن قتادة)

″Biz Cehenneme ancak kırk gece gireceğiz. Ondan sonra Allah’u Teâlâ başka kavmi Cehenneme sokacak.″[2] Bununla Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem’i ve Ashâbını kastediyorlardı. Resûlü Ekrem Efendimiz eliyle onları göstererek: ″Bilakis siz, Cehennemde ebediyyen kalacaksınız. Oraya sizin arkanızdan hiçbir halef kılınmayacaktır″ buyurdu. İşte bunun üzerine Allah’u Teâlâ: O Yahudiler: ″Bize sayılı günler dışında, aslâ ateş dokunmayacaktır″ dediler… diye devam eden Sûre-i Bakara, Âyet 80’i indirdi.[3]

[1] Sahih-i Buhârî, Cizye 7; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 9451.

[2] Mûsâ Aleyhisselâm, vaadleşilen yere kırk gün için gittiğinde Yahudiler, buzağıya tapmışlardı. Bu hususta geniş bilgi için Sûre-i Bakara, Âyet 51’in izahına bakınız.

[3] İbn-i Kesir, Tefir’ul-Kur’ân’il-Azim, c. 1, s. 314.

( )بَلٰى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَاَحَاطَتْ بِه۪ خَط۪يٓـَٔتُهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ (٨١ (

81. Hayır! Kim bir kötülük kazanır ve günahı kendisini kuşatırsa, işte onlar Cehennem ehlidirler. Onlar orada ebedî kalacaklardır.

İzah: Her kim Allah’a ortak koşarak O’nun Peygamberlerini yalanlarsa, hatâları kendisini kuşatmış olur. Böylece bu kimsenin hiçbir kurtuluşu kalmaz, ebedî olarak Cehenneme girer.

Ayrıca küçük günahlardan da sakınmak gerekir. Zîrâ bu günahlar birikerek kişinin Cehenneme girmesine sebep olur. Bu hususta da Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

إِيَّاكُمْ وَمُحَقَّرَاتِ الذُّنُوبِ فَإِنَّهُنَّ يَجْتَمِعْنَ عَلَى الرَّجُلِ حَتَّى يُهْلِكْنَهُ وَإِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَرَبَ لَهُنَّ مَثَلًا كَمَثَلِ قَوْمٍ نَزَلُوا أَرْضَ فَلَاةٍ فَحَضَرَ صَنِيعُ الْقَوْمِ فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَنْطَلِقُ فَيَجِيءُ بِالْعُودِ وَالرَّجُلُ يَجِيءُ بِالْعُودِ حَتَّى جَمَعُوا سَوَادًا فَأَجَّجُوا نَارًا وَأَنْضَجُوا مَا قَذَفُوا فِيهَا (حم طب عن بن مسعود)

″Günahların küçüklerinden kendinizi koruyun, çünkü bunlar birleşerek adamı

helâke götürürler." Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem onlar için bir de şu örneği vermiştir: "Bunlar, çöle inmiş bir kavim gibidirler. (Pişirmek için) bir şey hazırlamışlardır. Bir kişi çevreye gidip bir çöp getiriyor; öbürü de gidip bir çöp getiriyordu. Nihâyet odunu topladılar ve ateşi yaktılar ve ateşe attıkları şeyi pişirdiler."[1]

[1] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 3627; Taberânî, Mu'cem'ul-Kebir, Hadis No: 10349.

( )وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِۚ هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ (٨٢ (

82. Îman edip sâlih amellerde bulunanlar ise, işte onlar Cennet ehlidirler. Onlar orada ebedî kalacaklardır.

(وَاِذْ اَخَذْنَا مٖيثَاقَ بَنٖٓي اِسْرَٓاءٖيلَ لَا تَعْبُدُونَ اِلَّا اللّٰهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكٖينِ
( )وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَاَقٖيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَۜ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ اِلَّا قَلٖيلًا مِنْكُمْ وَاَنْتُمْ مُعْرِضُونَ (٨٣

83. Bir vakit İsrailoğullarından; yalnız Allah'a ibâdet etmeleri, anne ve babaya, akrabaya, yetimlere, miskinlere ihsanda bulunmaları, insanlara güzel söz söylemeleri, namazı kılmaları ve zekâtı vermeleri hususunda sağlam ahid almıştık. Sonra içinizden çok azınız müstesnâ, bu ahdinizden yüz çevirdiniz. Ve siz hâlâ yüz çeviren kimselersiniz.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'de zikredilen iyi davranışların bâzısı hakkında Behz İbn-i Hakîm'den şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَنْ أَبَرُّ قَالَ أُمَّكَ قَالَ قُلْتُ ثُمَّ مَنْ قَالَ أُمَّكَ قَالَ قُلْتُ ثُمَّ مَنْ قَالَ أُمَّكَ قَالَ قُلْتُ ثُمَّ مَنْ قَالَ ثُمَّ
(أَبَاكَ ثُمَّ الْأَقْرَبَ فَالْأَقْرَبَ (ت عن بهز بن حكيم عن أبيه عن جده

"Yâ Resûlallah! Kime iyi davranayım?" diye sordum. "Annene" buyurdu. "Sonra kime" deyince, yine "Annene" buyurdu. "Sonra kime" deyince, yine "Annene" buyurdu. "Sonra kime" deyince, bu sefer "Babana ve sonra sana kim yakınsa yakınına" diye buyurdu.[1]

[1] Sünen-i Tirmizî, Birr 1

(وَاِذْ اَخَذْنَا مٖيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَٓاءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ اَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ اَقْرَرْتُمْ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ (٨٤) ثُمَّ
اَنْتُمْ هٰٓؤُلَٓاءِ تَقْتُلُونَ اَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرٖيقًا مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْۘ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِۜ وَاِنْ يَأْتُوكُمْ
اُسَارٰى تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ اِخْرَاجُهُمْۜ اَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍۚ فَمَا جَزَٓاءُ مَنْ يَفْعَلُ

ذَٰلِكَ مِنْكُمْ اِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُرَدُّونَ اِلٰٓى اَشَدِّ الْعَذَابِۜ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ
(٨٥)((

84-85. (Ey İsrailoğulları!) Yine sizden: ″Birbirinizi öldürmeyin ve birbirinizi yurdunuzdan çıkarmayın″ diye sağlam ahid almıştık. Sonra ikrar da etmiştiniz ve siz bu ikrarınıza şâhitlik de edersiniz.* Buna rağmen, yine birbirinizi öldürüp, mâsiyet ve zulümde yardımlaşarak birbirinizi yurdunuzdan çıkarmak haram olduğu hâlde, içinizden bir taifeyi yurdunuzdan çıkardınız. Onlar esir olarak size geldikleri zaman da fidye verip kurtardınız. Siz, kitabın (Tevrat'ın) bir kısmına îman ediyor, bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Böyle yapanların cezâsı, dünyâ hayatında zillet ve âhirette de şiddetli azaptır. Allah'u Teâlâ, yaptıklarınızdan gâfil değildir.

İzah: Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem zamanında, Medîne civârında yaşayan Benî Kaynuka ve Benî Kureyza diye iki Yahudi kabilesi vardı. Bunlar birbirlerine düşman kesilmişlerdi. Benî Kaynuka, Araplardan Evs kabilesiyle; Benî Kureyza da, yine Araplardan Benî Nadr ve Hazreç kabileleriyle müttefik olup birbirleriyle harp ediyorlardı. Gâlip gelenler, mağlup olanları, yurtlarından sürgün ettiler. Yurtlarından sürülen Yahudiler, düşman memleketlerinde esir düşüp satılmak üzere geri getirildiklerinde, onları fidye vererek geri aldılar. Niçin böyle yaptıkları kendilerine sorulduğu zaman, ″Tevrat'ta böyle emrediliyor, biz dindaşlarımızı kurtarmak istiyoruz″ dediler. Halbuki onların kendi dindaşlarını öldürmeleri ve yurtlarından çıkarmaları kendilerine haram kılınmıştı. İşte böylece Tevrat'ın bâzı hükümlerine îman edip, bâzılarını da inkâr ettikleri için bu Âyet-i Kerîme nâzil olmuştur.

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'in ümmetinin ise, Yahudiler gibi olmayıp, birbirlerine olan bağlılıkları Hadis-i Şerif'te şöyle geçmektedir:

مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِى تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ
(بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى (م عن النعمان بن بشير

″Mü'minlerin misâli, birbirlerine karşı merhametli davranmada, birbirlerini sevmede, birbirlerine acımada tek vücut gibidir. Öyle ki, vücuttan bir organ hasta olunca, vücudun diğer organları birbirlerini hasta organın elemine, uykusuzlukla ve ateş içinde iştirake çağırırlar (hasta olan organın acısını hissederler).″[1]

[1] Sahih-i Müslim, Birr 17 (65, 66, 67).

( )أُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ اشْتَرَوُا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ۟ (٨٦

86. İşte onlar, âhirete karşılık dünyâ hayatını satın alanlardır. Artık onlardan azap hafifletilmeyecektir. Onlara yardım da edilmeyecektir.

(وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهٖ بِالرُّسُلِ وَاٰتَيْنَا عٖيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَاَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِۜ اَفَكُلَّمَا جَٓاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوٰٓى اَنْفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْۚ فَفَرٖيقًا كَذَّبْتُمْۘ وَفَرٖيقًا تَقْتُلُونَ (٨٧)

87. Yemin olsun ki, Mûsâ’ya kitabı (Tevrat’ı) verdik ve müteakiben başka Peygamberler gönderdik. Meryem oğlu Îsâ’ya da mûcizeler verdik ve onu Rûh’ül-Kudüs ile destekledik. Sizler ise her ne vakit nefislerinizin hoşlanmadığı bir emir ile Peygamber gelince, kibirlenerek, onlardan bir kısmını yalanlayıp diğer bir kısmını da öldürmediniz mi?

İzah: Yahudiler, birçok Peygamberi öldürdükleri gibi, Îsâ Aleyhisselâm’ı da öldürmeye çalışmışlar, fakat buna muvaffak olamamışlardır. Allah’u Teâlâ, Îsâ Aleyhisselâm’ı göğe yükseltmiştir. Kıyâmete yakın bir zamanda da Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem’in ümmeti olarak yeryüzüne indirecektir. Bu hususta geniş bilgi için Sûre-i Nisâ, 157-159 ve izahlarına bakınız.

Âyet-i Kerîme‘de geçen ″Rûh’ül-Kudüs″ ifadesinden maksat da, Cebrâil Aleyhisselâm’dır. Birçok Hadis-i Şerif’te bu ifade geçmekte ve Cebrâil Aleyhisselâm kastedilmektedir.

Bu hususta Hz. Âişe Radiyallâhu anhâ şu Hadis-i Şerif’i nakleder:

كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَضَعُ لِحَسَّانَ مِنْبَرًا فِي الْمَسْجِدِ يَقُومُ عَلَيْهِ قَائِمًا يُفَاخِرُ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْ قَالَ يُنَافِحُ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَيَقُولُ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنَّ اللّٰهَ يُؤَيِّدُ حَسَّانَ بِرُوحِ الْقُدُسِ مَا يُفَاخِرُ أَوْ يُنَافِحُ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ((خ ت عن عائشة

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şair olan Hassan’a Mescitte bir minber koyar, Hassan’da onun üzerinde durarak, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’i öven veya müdâfaa eden kasideler söylerdi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de: ″Allah’ın Resûlünü övdüğü veya müdâfaa ettiği sürece Allah’u Teâlâ Hassan’ı, Rûh’ül-Kudüs (Cebrâil Aleyhisselâm) ile destekler″ derdi.[1]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

يَا حَسَّانُ اُهْجُ الْمُشْرِكِينَ وَجِبْرِيلُ مَعَكَ إِذَا حَارَبَ أَصْحَابِي بِالسِّلاحِ فَحَارِبْ أَنْتَ بِاللِّسَانِ (خط كر عن حسان بن ثابت)

″Yâ Hassan! Müşrikleri hicvet (şiir ile aşağılayarak onlarla mücâdele et). Cebrâil seninle beraberdir. Ashâbım silahla harp ettiklerinde sen de durma, lisânla harp et.″[2]

İşte bu şekilde Resûlullah Sallallâhu aleyhi vesellem: ″Cebrâil seninle beraberdir ″ diye Hassan Radiyallâhu anhu’ya açıktan söylerdi.

Yine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(مَنْ كَلَّمَهُ رُوحُ الْقُدُسِ لَمْ يُؤْذَنْ لِلْأَرْضِ أَنْ تَأْكُلَ مِنْ لَحْمِهِ (السيوطي، الدر المنثور عن الحسن

″Rûh’ül-Kudüs’ün kendisiyle konuştuğu kişinin bedenini toprağın yemesine izin verilmez.″[3]

[1] Sahih-i Buhârî, Edeb 91; Sünen-i Tirmizî, Edeb 103.

[2] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 496/7; Kenz’ul-Ummal, Hadis No: 7995.

[3] Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr’ül-Mensûr, c. 1, s. 371.

( )وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلٖيلًا مَا يُؤْمِنُونَ (٨٨)

88. Yahudiler (Resûlün dâvetine karşı), ″Kalplerimiz kapalıdır″ dediler. Hayır, öyle değil! Allah’u Teâlâ, küfürlerinden dolayı onlara lânet etti. Onlar, pek az îman ederler.

İzah: Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Yahudi kabilelerini İslâmiyete dâvet edip onların yanlış inançlarını açıkladıkça onların: ″Biz işittiğimiz her ilmi alırız, fakat senin söylediklerini anlamıyoruz, senin sözlerine karşı bizim kalplerimiz kapalıdır. Eğer senin söylediğinde bir hayır olsaydı, diğer ilimleri anladığımız gibi senin söylediklerini de anlardık″ deyip alay edercesine bir tavır alınca, bu âyet nâzil olmuştur.

Kalpler hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

الْقُلُوبُ أَرْبَعَةٌ: قَلْبٌ أَغْلَفُ، فَذَلِكَ قَلْبُ الْكَافِرِ، وَقَلْبٌ مُصْفَحٌ فَذَلِكَ قَلْبُ الْمُنَافِقِ، وَقَلْبٌ أَجْرَدُ فِيهِ مِثْلُ السِّرَاجِ، فَذَلِكَ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ، وَقَلْبٌ فِيهِ إِيمَانٌ وَنِفَاقٌ، فَمَثَلُ الْإِيمَانِ كَمَثَلِ شَجَرَةٍ يُمِدُّهَا مَاءٌ طَيِّبٌ، وَمَثَلُ النِّفَاقِ كَمَثَلِ قُرْحَةٍ يُمِدُّهَا الْقَيْحُ وَالدَّمُ، فَأَيُّ الْمَادَّتَيْنِ غَلَبَتْ صَاحِبَتَهَا أَهْلَكَتْهُ (مصنف ابن ابى شيبة عن حذيفة)

"Kalpler dört türlüdür. Tamamen mühürlenmiş kalp, bu (küfürde inâdi olan) kâfirin kalbidir. Eğri ve içinde îman ile küfrü bir arada bulunduran kalp, münâfığın kalbidir. İçinde ışıl ışıl bir kandilin yandığı kötülüklerden arındırılmış kalp, Mü'minin kalbidir. Bir kalp daha vardır ki, içinde nifak ve îmanı beraberce barındırır. Îman, bu kalpte tertemiz sulardan beslenen bir ağacı andırırken, nifak, kan ve irin akıtan bir yaraya benzer. Artık hangisi diğerine üstün gelirse, kalp onun hükmü altına girer."[1]

[1] Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr'ül-Mensûr, c. 1, s. 373; İbn-i Ebî Şeybe, Masannef, Hadis No: 53; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 10705.

(وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ (٨٩)

89. Onlara, Allah tarafından, ellerindeki Tevrat'ı tasdik eden Kur'ân gelince, daha önce kâfirlere (Arap müşriklerine) karşı âhir zaman Peygamberini vesîle ederek yardım istedikleri halde, tanıyıp bildikleri bu Peygamber kendilerine gelince, onu inkâr ettiler. Allah'ın lâneti kâfirler üzerinedir.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme ile ilgili olarak İbn-i Abbas, Katâde, Ebu'l Âliye, Süddî, Mücâhid, Said b. Cübeyr ve İbn-i Zeyd Hazretleri gibi çok sayıdaki ulemâ tarafından şu hâdise anlatılmıştır:

Yahudiler, Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem'i vesîle kılarak yardım diliyor ve müşriklerle savaştıklarında, "Yâ Rabbi! Sen, gönderilecek âhir zaman Peygamberi hürmetine, müşriklere karşı bize yardım et" diyorlardı. Fakat Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem gönderilip de, onun kendi ırklarından olmadığını görünce, Arapları kıskanarak Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem'i inkâr ettiler.

Yahudiler kâfir oldukları halde, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'i vesîle ederek birçok savaş kazanmışlardır.

Şu Hadis-i Şerif'te Âdem Aleyhisselâm da Muhammed Sallallâhu aleyhi ve

sellem’i vesîle edince, onun hürmetine tevbesi kabul edilmiştir:

لَمَّا اِقْتَرَفَ آدَمُ الْخَطِيئَةَ قَالَ: يَا رَبِّ! اَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِلَّا لَمَّا غَفَرْتَ لِى فَقَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: يَا آدَمُ! كَيْفَ عَرَفْتَ مُحَمَّدًا وَلَمْ أَخْلُقْهُ؟ قَالَ: يَا رَبِّ! لِاَنَّكَ لَمَّا خَلَقْتَنِى بِيَدِكَ وَنَفَخْتَ فِيَّ مِنْ رُوحِكَ رَفَعْتُ رَأْسِى فَرَأَيْتُ عَلَى قَوَائِمِ الْعَرْشِ مَكْتُوبًا لَا اِلَهَ اِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ فَعَلِمْتُ أَنَّكَ لَمْ تُضِفْ اِلَى اسْمِكَ اِلَّا أَحَبَّ الْخَلْقِ اِلَيْكَ فَقَالَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ: صَدَقْتَ يَا آدَمُ! اِنَّهُ لَاَحَبُّ الْخَلْقِ اِلَيَّ وَاِذَا سَأَلْتَنِى بِحَقِّهِ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكَ وَلَوْ لَا مُحَمَّدٌ مَا خَلَقْتُكَ (ك وابن عساكر عن عمر)

Âdem, Cennetten kovulduğunda hatâsını anlayıp, ″Yâ Rabbi! Eğer beni affetmemiş isen Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem hürmetine Senden affımı diliyorum″ demişti. Allah’u Teâlâ (ne cevap vereceğini bildiği halde, cevabını da diğer insanların duyması için): ″Yâ Âdem! Ben onu henüz (zâhirde) yaratmadığım halde, sen Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem’i nasıl tanıdın? ″ diye buyurdu. Âdem: ″Yâ Rabbi! Sen beni (kudret) elin ile yaratıp bana rûhundan üflediğin zaman, başımı kaldırıp baktığımda Arş’ın ayaklarında -Lâ ilâhe illallâh Muhammed’un Resûlullâh- yazılmış olduğunu gördüm. İsminin yanına ancak yaratıl-mışların en sevgilisini koyacağını bildim″ dedi. Allah’u Teâlâ: ″Yâ Âdem! Doğru söyledin, hakikaten Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem Bana yaratılmışların en sevgilisidir. Onun hürmetine Benden ne istesen sana verirdim. Affını diledin, Ben de seni affettim. Şâyet Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem olmasaydı, seni yaratmazdım″ buyurdu.[1]

Yine bir Hadis-i Şerif’te: Gözlerinin açılması için duâ ricâsında bulunan bir âmâya Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, abdest alıp iki rekât namaz kıldıktan sonra şöyle duâ etmesini söylemiştir:

اللّٰهُمَّ اِنِّى أَسْأَلُكَ وَأَتَوَجَّهُ اِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ اِنِّى تَوَجَّهْتُ بِكَ اِلَى رَبِّى فِى حَاجَتِى هَذِهِ لِتُقْضَى لِيَ اللّٰهُمَّ فَشَفِّعْهُ فِيَّ. (ت عن عثمان بن حنيف)

″Allah’ım! Ben, rahmet Peygamberi olan Senin Nebîn Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem’i vesîle ederek Senden istiyorum. Yâ Muhammed! Yâ Resûlallah! Ben seni vesîle ederek Rabbimden hacetimin hallini istiyorum. Allah’ım! Onu bana şefaatçi yap.″[2]

Bu hususta Enes Radiyallâhu anhu da şu hâdiseyi anlatmıştır:

أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَانَ اِذَا قَحَطُوا اسْتَسْقَى بِالْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَقَالَ اللّٰهُمَّ اِنَّا كُنَّا نَتَوَسَّلُ اِلَيْكَ بِنَبِيِّنَا فَتَسْقِينَا وَاِنَّا نَتَوَسَّلُ اِلَيْكَ بِعَمِّ نَبِيِّنَا فَاسْقِنَا قَالَ فَيُسْقَوْنَ (خ طب عن انس)

Kuraklık olduğunda, Ömer b. el-Hattab, (Peygamberimizin amcası) Abbas İbn-i Abdulmuttalib’i vesîle ederek, ″Yâ Rabbi! Bizler, Peygamberimiz (hayatta iken) vesîlesiyle senden yağmur isterdik de bize yağmur ihsan ederdin. Şimdi de Peygamberimizin amcasının vesîlesiyle bize yağmur ihsan et″ diye duâ ederdi. Enes Radiyallâhu anhu der ki: ″Bu duâyı edince hemen yağmur yağardı.″[3]

Bu sebeple Peygamberleri ve evliyâları vesîle ederek Allah’u Teâlâ’dan istekte bulunmak haktır. Vesîle hakkında daha geniş bilgi için Sûre-i Mâide, Âyet 35 ve izahına bakınız.

[1] Hâkim, Müstedrek, Hadis No: 4287; İmam Kastalânî, Mevâhib-i Ledünniyye, s. 13; Rudânî, Cem’ul-Fevâid, Hadis No: 8371; Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr’ül-Mensûr, c. 1, s. 256.

[2] Sünen-i Tirmizî, Duâ bablarında çeşitli hadisler 6, Hakim, bu Hadis-i Şerif’in tahricinden sonra Hadisin sonuna: ″Bu duâ ile duâ edip kalktığı zaman görmeğe başladı″ diye ilâve etmiştir.

[3] Sahih-i Buhârî Muhtasarı, Tecrid-i Sarih, Hadis No: 537; Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 82.

(بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهٖٓ اَنْفُسَهُمْ اَنْ يَكْفُرُوا بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ بَغْيًا اَنْ يُنَزِّلَ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖۚ
فَبَٓاؤُ۫ بِغَضَبٍ عَلٰى غَضَبٍۜ وَلِلْكَافِر۪ينَ عَذَابٌ مُه۪ينٌ) (٩٠

90. Allah’ın indirdiği Kur’ân’ı, kullarından dilediğine lütfundan indirmesini haset ile inkâr ederek kendilerini satmaları (dünyâ hayatı için ebedî hayatlarını fedâ etmeleri) ne kötüdür! Bu halleriyle gazap üzerine gazaba uğradılar. Kâfirler için aşağılayıcı bir azap da vardır.

İzah: Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, İsrailoğullarından değil de, Araplardan geldiği için îman etmek Yahudiler’in nefislerine ağır gelmişti. Sâdece bu sebepten, bile bile îman etmedikleri için dünyâlarını âhiretlerine tercih edip nefislerini Cehenneme satmış olurlar. Allah’u Teâlâ, onların kendilerini bu şekilde satmalarına ″Ne kötüdür″ diye buyurmuştur.

Bunlar hakkında Allah’u Teâlâ Sûre-i Bakara, Âyet 86’da şöyle buyurmuştur:

″İşte onlar, âhirete karşılık dünyâ hayatını satın alanlardır. Artık onlardan azap hafifletilmeyecektir. Onlara yardım da edilmeyecektir.″

وَاِذَا قٖيلَ لَهُمْ اٰمِنُوا بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا نُؤْمِنُ بِمَٓا اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَٓاءَهُ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا (
مَعَهُمْۜ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ اَنْبِيَٓاءَ اللّٰهِ مِنْ قَبْلُ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنٖينَ (٩١)

91. Onlara: ″Allah'ın indirdiği Kur'ân'a îman edin!″ denildiği zaman, ″Biz ancak bize indirilene îman ederiz″ derler ve ondan sonra gelen Kur'ân'ı inkâr ederler. Halbuki Kur'ân, onlardaki Tevrat'ı tasdik eden hak bir kitaptır. Ey Resûlüm! Onlara de ki: ″Mademki (Tevrat'a) îman ediyorsunuz, niçin daha önce gelen Allah'ın Peygamberlerini öldürdünüz?″

وَلَقَدْ جَٓاءَكُمْ مُوسٰى بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهٖ وَاَنْتُمْ ظَالِمُونَ (٩٢)

92. Yemin olsun ki, Mûsâ size mûcizelerle geldi de, sonra siz onun arkasından buzağıyı ilah edindiniz. Böylece zâlimlerden oldunuz.

İzah: Sâmirî'nin altından yaptığı buzağıyı ilah edindiklerine dair geniş bilgi için Sûre-i Bakara, Âyet 51'in izahına bakınız.

وَاِذْ اَخَذْنَا مٖيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَۜ خُذُوا مَٓا اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاسْمَعُواۜ قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاُشْرِبُوا فٖي (
قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْۜ قُلْ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُمْ بِهٖٓ اٖيمَانُكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنٖينَ (٩٣)

93. (Ey İsrailoğulları!) Şu vakti de hatırlayın ki, üzerinize Tûr Dağı'nı kaldırarak sizden sağlam ahid almıştık, ″Tevrat'a sımsıkı sarılın ve emirlerini dinleyin (gereğince amel edin)″ demiştik. Onlar ise, ″İşittik ve isyan ettik″ dediler. Ve küfürleri sebebiyle kalplerine buzağı sevgisi yerleştirildi. Ey Resûlüm! Onlara de ki: ″Eğer siz (iddianız üzere) Mü'min iseniz, îmanınızın size emrettiği şey ne kötüdür!″

İzah: Sûre-i Bakara, Âyet 91'de geçtiği üzere Yahudiler: ″Biz ancak bize indirilene îman ederiz″ demişlerdi. Bu âyette de açıkça, Tevrat'a da îman etmeyip, onunla amel etmedikleri anlatılmıştır. Bunun üzerine Allah'u Teâlâ, Tûr Dağı'nı Yahudilerin üzerine kaldırmıştır. Tûr Dağı'nın üzerlerine kalktığını gören İsrailoğulları, dehşete kapılarak çok korkmuşlar ve o anda Tevrat'ın hükümleriyle amel etmeyi kabul etmişlerdir. Fakat sonra yine bu hükümlere uymamışlardır.

Yahudilerin kalbine, Allah'u Teâlâ'ya yaptıkları isyanları ve küfürleri sebebiyle buzağı sevgisi yerleştirilmiş ve bu sebeple hakkı göremez olmuşlardır.

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(حُبُّكَ الشَّيْءَ يُعْمِي وَيُصِمُّ (د عن ابى الدرداء

″Senin bir şeyi sevmen; seni kör ve sağır kılar.″[1]

Bu hâdise ile ilgili olarak tefsirlerde şu rivâyete de yer verilmektedir:

Mûsâ Aleyhisselâm, Sâmirî'nin altından yaptığı buzağıyı parçalayıp yakarak eritti, küllerini ve bütün kalıntılarını denize attı. Sonra Mûsâ Aleyhisselâm, kalplerinde buzağı sevgisi olanların meydana çıkması için, onlara denizin suyundan için dedi. Onlar da içtiler. Kalplerinde buzağı sevgisi olanların ağzının etrafında buzağıya ait olan alâmetler belirdi. Bunun için Allah'u Teâlâ: ″Ve küfürleri sebebiyle kalplerine buzağı sevgisi yerleştirildi″ diye buyurmuştur.

[1] Sünen-i Ebû Dâvud, Edeb 125.

( )قُلْ اِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ عِنْدَ اللّٰهِ خَالِصَةً مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ (٩٤ (

94. Ey Resûlüm! Onlara de ki: ″Eğer Allah katında âhiret yurdu (Cennet), başka insanların değil de sâdece sizin olduğu iddiasında bulunuyorsanız ve bu iddianızda doğru iseniz, ölümü temenni edin.″

İzah: Bu Âyet-i Kerîme, Yahudilerin; ″Allah, Cenneti sâdece bizim için yaratmıştır″ diye iddia etmeleri üzerine nâzil olmuştur.

Bu husus Sûre-i Bakara, Âyet 111'de de şöyle geçmektedir:

Yahudiler: ″Cennete bizden başka kimse girmez″ dedikleri gibi Hristiyanlar da: ″Cennete bizden başka kimse girmez″ dediler. Onların bu sözleri bâtıl temennilerden ibârettir…

İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ'dan nakledilen Hadis-i Şerif'te, şöyle buyrulmuştur:

قَالَ أَبُو جَهْلٍ لَئِنْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي عِنْدَ الْكَعْبَةِ لَآتِيَنَّهُ حَتَّى أَطَأَ عَلَى عُنُقِهِ قَالَ فَقَالَ لَوْ فَعَلَ لَأَخَذَتْهُ الْمَلَائِكَةُ عِيَانًا وَلَوْ أَنَّ الْيَهُودَ تَمَنَّوْا الْمَوْتَ لَمَاتُوا وَرَأَوْا مَقَاعِدَهُمْ فِي النَّارِ وَلَوْ خَرَجَ الَّذِينَ يُبَاهِلُونَ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَرَجَعُوا لَا يَجِدُونَ مَالًا وَلَا أَهْلًا (حم عن ابن عباس)

Ebû Cehil melun dedi ki: ″Ben, Muhammed’i Kâbe’nin yanında görürsem muhakkak onun üzerine gider ve onun boynunu çiğnerim.″ Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: ″Eğer öyle yapsaydı, melekler göz göre göre onu alırlardı. Eğer Yahudiler ölümü temenni etselerdi, hepsi ölür ve mutlaka Cehennemdeki yerlerini görürlerdi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem‘e meydan okuyan Hristiyanlar da mübâheleye[1] çıkmış olsalardı, dönüşlerinde ne ailelerini, ne de mallarını bulabilirlerdi.″[2]

[1] Mübâhele âyeti hakkında Süre-i Âl-i İmrân, Âyet 61 ve izahına bakınız.

[2] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 2115.

(وَلَنْ يَتَمَنَّوْهُ اَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ اَيْد۪يهِمْۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ بِالظَّالِم۪ينَ (٩٥)

95. Halbuki onlar yaptıkları mâsiyetleri bildikleri için ölümü aslâ temenni etmezler. Allah’u Teâlâ, zâlimleri hakkıyla bilendir.

İzah: Yahudilerin, Peygamberleri öldürmeleri, Tevrat’ı tahrif etmeleri ve Samîri’nin altından yaptığı buzağıya tapmaları gibi birçok fenâlıkları bile bile yaptıklarından, Yahudiler azâbı hak ettiklerini bilirler ve aslâ ölümü temenni etmezler. Hattâ onlar, derler ki: ″Bize sayılı günler dışında, aslâ ateş dokunmayacaktır.″[1] Bu da onların günahları bilerek işlediklerini göstermektedir.

[1] Sûre-i Bakara, Âyet 80.

(وَلَتَجِدَنَّهُمْ اَحْرَصَ النَّاسِ عَلٰى حَيٰوةٍۚ وَمِنَ الَّذ۪ينَ اَشْرَكُوا يَوَدُّ اَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ اَلْفَ سَنَةٍۚ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِه۪
مِنَ الْعَذَابِ اَنْ يُعَمَّرَۜ وَاللّٰهُ بَص۪يرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ۟ (٩٦)

96. Ey Resûlüm! Yemin olsun ki sen, o Yahudileri dünyâ hayatı üzerine, insanlardan hattâ müşriklerden bile daha fazla hırslı bulursun. Onlardan her biri bin sene yaşamak ister. Halbuki uzun yaşamaları, onları azaptan uzaklaştırmaz. Allah’u Teâlâ, onların bütün yaptıklarını görmektedir.

(قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْر۪يلَ فَاِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلٰى قَلْبِكَ بِاِذْنِ اللّٰهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُؤْمِن۪ينَ
(٩٧) مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِه۪ وَرُسُلِه۪ وَجِبْر۪يلَ وَم۪يكَالَ فَاِنَّ اللّٰهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِر۪ينَ (٩٨)

97-98. Ey Resûlüm! De ki: ″Her kim Cebrâil’e düşman olmuş ise kahrolsun. Çünkü kendinden önceki kitapları tastik eden ve Mü’minler için hidâyet ve

müjde olmak üzere Allah’ın izniyle Kur’ân’ı senin kalbin üzerine indiren şüphesiz ki O’dur.″* Her kim Allah’a, meleklerine, Peygamberlerine, Cebrâil’e ve Mikâil’e düşman olursa, şüphesiz ki Allah’u Teâlâ da kâfirlerin düşmanıdır.

İzah: Bu âyetlerin nüzul sebebine dair şu hâdise nakledilmiştir:

Hz. Ömer’in Medîne’nin yukarısında bir tarlası vardı. Yolu Yahudilerin medreselerinin önünden geçerdi. Hz. Ömer, tarlasına giderken ara sıra onların medresesine uğrar ve onları dinlerdi. Bir gün onlar: ″Yâ Ömer! Biz seni sevdik. Biz senin hakkında ümitliyiz″ dediler. Hz. Ömer de: ″Vallâhi! Benim size gelmem, ne sevdiğim için, ne de dînimde bir şüphem olup da onu sormak için değildir. Size gelmemin nedeni, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in emirlerinin serpintilerini kitabınızda görüyorum ve bu inancımı kuvvetlendiriyor ″ dedi ve sonra onlara Cebrâil’i sordu. Onlar: ″Cebrâil bizim düşmanımızdır. Bizim sırlarımızı, Muhammed’e haber verir. O, azâbın, kıtlık ve şiddetin sahibidir. Mikâil ise, dâimâ bolluk ve selâmet getirir″ dediler.

فَقَالَ لَهُمْ وَمَا مَنْزِلَتُهُمَا مِنَ اللّٰهِ؟ قَالُوا أَقْرَبُ مَنْزِلَةً جِبْرِيلُعَنْ يَمِينِهِ وَمِيكَائِيلُعَنْ يَسَارِهِوَمِيكَائِيلُعَدُوًّالِجِبْرِيلفَقَالَعُمَرُلَئِنْ كَانَ كَمَا تَقُولُونَ فَمَا هُمَا بِعَدُوَّيْنِ وَلأَنْتُمْ أَكْفَرُ مِنَ الْحَمِيرِ وَمَنْ كَانَ عَدُوٌّ لِأَحَدِهِمَا كَانَ عَدُوًّا لِلْآخَرِ وَمَنْ كَانَ عَدُوًّا لَهُمَا كَانَ عَدُوًّا لِلّٰهِ ثُمَّ رَجَعَعُمَرُفَوَجَدَجِبْرِيلَعَلَيْهِ السَّلَامُ قَدْ سَبَقَهُ بِالْوَحْيِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَقَدْ وَافَقَكَ رَبُّكَ يَاعُمَرُقَالَعُمَرُلَقَدْ رَأَيْتَنِي فِي دِينِي بَعْدَ ذَلِكَ أَصْلَبَ مِنَ الْحَجَرِ (الرازى، التفسير الكبير)

Bunun üzerine Hz. Ömer onlara: ″Cebrâil ve Mikâil’in Allah katındaki mevkilerini bana bildirin?″ dedi. Onlar: ″Cebrâil, Allah’ın sağında ve Mikâil de solunda durur ve Mikâil, Cebrâil’in düşmanıdır″ dediler. Hz. Ömer de: ″Şâyet sizin dediğiniz gibi ise, o ikisi birbirine düşman olmaz ve siz eşekten daha ahmaksınız. Onlardan birine düşman olan, diğerine de düşman olmuş olur. Onlardan ikisine düşman olan, Allah’u Teâlâ’ya da düşmanlık etmiş olur″ dedi. Sonra oradan ayrılıp Peygamberimizin huzuruna geldi ve Cebrâil’in kendisinden önce vahiy getirdiğini ve Sûre-i Bakara Âyet 97-98’i indirdiğini gördü. Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Allah’a yemin olsun ki, Rabbin sana muvafakat etti Yâ Ömer!″ dedi. Hz. Ömer de: ″Yâ Resûlallah! Allah’a yemin olsun ki, bundan sonra sen beni din hususunda, inancımı kayadan daha sağlam göreceksin″ dedi.[1]

[1] Fahreddin er-Râzî, Tefsîr-i Kebîr, c. 2, s. 234.

))وَلَقَدْ اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍۚ وَمَا يَكْفُرُ بِهَا اِلَّا الْفَاسِقُونَ (٩٩ (

99. Ey Habîbim! Yemin olsun ki, Biz sana apaçık âyetler indirdik. Bunları ancak fâsıklar (küfürde inâdi olanlar) inkâr eder.

(اَوَكُلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا نَبَذَهُ فَرٖيقٌ مِنْهُمْۜ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ (١٠٠))

100. O Yahudiler, ne zaman bir ahidde bulundularsa, içlerinden bir taife o ahdi bozmadılar mı? Bilakis onların çoğu îman etmezler.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’nin nüzul sebebine dair İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ’dan şu hâdise nakledilmiştir:

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Peygamber olarak gönderilip, Yahudilere; kendilerinden Tevrat’ta ahid alındığını ve Allah’u Teâlâ’nın Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem hakkında kendilerine emirler verdiğini hatırlatınca, Mâlik b. Dayf: ″Vallâhi! Muhammed hakkında bize hiçbir emir gelmedi ve onun hakkında bizden herhangi bir ahid alınmadı″ dedi. Bunun üzerine Allah’u Teâlâ bu Âyet-i Kerîme’yi indirdi.[1]

[1] Tefsir-i İbn-i Ebî Hâtim, Hadis No: 969.

(وَلَمَّا جَٓاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرٖيقٌ مِنَ الَّذٖينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَۗ كِتَابَ اللّٰهِ وَرَٓاءَ ظُهُورِهِمْ كَاَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ (١٠١))

101. Yahudilere, Allah tarafından yanlarındaki Tevrat’ı tasdik eden bir Resûl gelince, kendilerine kitap verilmiş olanlardan bir taife, sanki (Muhammed Aleyhisselâm’ın Peygamberliğine dair delilleri) bilmiyor-larmış gibi, Allah’ın kitabını (Tevrat’ı) terk edip ondan yüz çevirdiler.

İzah: Allah’u Teâlâ’nın, kendilerine Tevrat vâsıtasıyla bilgi verdiği Yahudi âlimlerine, Tevrat’ı tasdik eden ve Tevrat’ın da geleceğini haber verdiği Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem gelince bu Yahudiler, Allah’ın kitabını arkalarına attılar ve ondan yüz çevirdiler. Bu Yahudiler, sanki Tevrat’taki, Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem’i tasdik edip ona uymalarını emreden hükmü bilmiyorlarmış gibi bu hakikati inkâr ettiler.

(وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطٖينُ عَلٰى مُلْكِ سُلَيْمٰنَۚ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمٰنُ وَلٰكِنَّ الشَّيَاطٖينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَۗ وَمَٓا اُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَۜ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ اَحَدٍ حَتّٰى يَقُولَٓا اِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْۜ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهٖ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهٖۜ وَمَا هُمْ بِضَٓارّٖينَ بِهٖ مِنْ اَحَدٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِۜ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا

يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْۜ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرٰيهُ مَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍۜ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهٖٓ اَنْفُسَهُمْۜ لَوْ كَانُوا
يَعْلَمُونَ (١٠٢) وَلَوْ اَنَّهُمْ اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ خَيْرٌۜ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ۟ (١٠٣)

102-103. Süleyman'ın hükümdarlığı zamanında Yahudiler, şeytanların (âsi olan cinlerin)[1] okudukları şeye (sihre) tâbi oldular (Süleyman Aleyhisselâm'ın da sihre tâbi olduğu iddiasında bulundular). Halbuki Süleyman, (sihir yapıp) kâfir olmadı. Şeytanlar ise, insanlara sihri öğrettikleri, Bâbil'de Hârut ve Mârut ismindeki iki meleğe indirilen sihri de halka öğrettikleri için kâfir oldular. Halbuki bu iki melek, ″Biz ancak imtihan için gönderildik, (sihri yapmakla) sakın kâfir olma!″ demedikçe kimseye sihir öğretmezlerdi. İşte birtakım kimseler, bu iki melekten kişi ile karısının arasını ayıracak sihri öğreniyorlardı. Halbuki Allah'ın izni olmadıkça onlar, bununla kimseye zarar verecek değillerdi. Onlar, kendilerine zarar verecek, faydalı olmayacak şeyleri öğreniyorlardı. Yemin olsun ki onlar, o sihiri satın alan kimsenin, âhirette bir nasibi olmadığını çok iyi biliyorlardı. Yemin olsun ki, nefisleri için satın aldıkları ve seçtikleri şey ne kötüdür. Keşke bilselerdi!* Eğer onlar da, (Kur'ân'a ve âhir zaman Peygamberine) îman ederek mâsiyetten sakınsalardı, yemin olsun ki Allah katından nâil olacakları mükâfat, kendileri için hayırlı olurdu. Keşke bilselerdi!

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'de geçen ″Hârut ile Mârut″ hakkında şu hâdise rivâyet edilmiştir:

Hârut ile Mârut, Arş-ı Âlâ'da sevapları ve günahları izleyen iki melekti. Bunlar Allah'u Teâlâ'ya:

- Yâ Rabbi! İnsanlar, bizim yaptığımız ibâdetten çok azını yaptıkları halde onlara çok büyük derece ve sevap veriyorsun, dediler. Allah'u Teâlâ:

- Sizde nefsin arzuları ve şeytanın müdahelesi yok. İnsanlar, nefisleriyle ve şeytanlarıyla mücâdele edip uğraşa uğraşa amel-i sâlih işliyorlar. Bu nedenle onların yaptığı ibâdetin derecesine sizin yetişmenize imkân yoktur, diye buyurdu. Bu iki Melek:

- Yâ Rabbi! Keşke bizi de insan olarak yaratsaydın. Biz de nefis ve şeytan ile mücâdele ederek ibâdet edip onların aldığı dereceleri ve sevapları alsaydık, diye Allah'a duâ ettiler. Allah'u Teâlâ da duâlarını kabul etti. Böylece onlar insan oldular. Nefis ve şeytanın müdâhalesi diğer insanlarda olduğu gibi kendilerinde de olmuştu.

Allah, bunları insan olarak, Süleyman Aleyhisselâm'ın zamanında onun kavminden sihir yapanlara karşı, Süleyman Aleyhisselâm'a yardımcı olmaları için gönderdi. Bunlar kazmayla kürekle, amelelikle çalışıyorlar ve hem de ibâdet ediyorlardı. İnsanları da, Allah'ın nehyettiği şeylerden menediyorlardı. Bunlar; kazma ve kürekle çalışa çalışa, kuru ekmek yiyerek ibâdet edip çok yorgun düşüyor ve lüks hayat yaşayan zenginlere çok imreniyorlardı. Nihâyet şeytan bunları azdırdı. Bunlar:

- Kazma ve kürekle çalışarak amelelikle bizim zengin olmamıza imkan yok. Millete sihirbazlık günahtır yapmayın der, Allah'u Teâlâ'ın emrini tebliğ eder, ondan sonra da bunlara karıyla kocanın arasını açan vs. sihirleri öğretir, karşılığında para alır zengin oluruz, dediler. Böyle yaparak zengin olup büyük mevkilere yükseldiler. Günümüz tabiriyle bunlar, halkın içinde birisi hakim, diğeri de savcı konumunda itibar sahibi kişiler olmuşlardı.

Bir gün genç ve çok güzel bir kadınla, kocası geçimsiz olup mahkeme olmak için bunların huzuruna gelmişlerdi. Onlar ise, kadına göz koydular. Kadın da onlara:

- Eğer kocamı öldürür ve beni ondan kurtarırsanız, sizinle beraber olurum, dedi. Bunun üzerine Hârut ile Mârut, o adamı gizlice öldürdüler ve kadınla da zinâ ettiler. Böylece Allah'ın haram kıldığı büyük günahları işlediler. Sihirle mücâdele etmeleri gerekirken, nefislerine uyup sihri hem yaptılar hem de halka öğrettiler, haksız yere bir kimseyi öldürdüler ve zinâ yaptılar. Bunun üzerine Hârut ile Mârut'u, Allah'u Teâlâ Arş-ı A'lâ'ya çekti. Yine melek yaptı. Onlara:

- Siz dünyâ yüzünde kötülüğü önleyecektiniz, halbuki bunu siz yaptınız. İnsan olmayı da siz istediniz. Ben size, emirlerime uyduğunuzda mükâfat vererek yüksek dereceler vereceğimi; günah işlerseniz de aynı insanların cezâlandırıldığı gibi cezâlandıracağımı vaad etmiştim, dedi. Onlar:

- Yâ Rabbi! Biz hatâ ettik, Sen bizi affet, dediler. Bunun üzerine Allah'u Teâlâ:

- Ben size kıyâmete kadar mı cezâ vereyim, yoksa kıyâmetten sonra mı? diye sordu. Onlar:

- Kıyâmetten sonra ebedî olacak, hiç sonu gelmeyecek. Kıyâmete kadar olursa sonu gelir, kurtuluruz. Sen bize, kıyâmete kadar cezâ ver, ondan sonra affet,

dediler. Allah'u Teâlâ, bu ikisini ayaklarından, zincirle Arş-ı Âlâ'ya astı ve "Siz burada kıyâmete kadar bu cezâyı çekeceksiniz" buyurdu.

İşte bir kısım Yahudiler, kendilerine sihir ilmi verilen Hârut ve Mârut adındaki iki melekten sihir öğrenerek onlara tâbi olup kâfir olmuşlardır.

Ehl-i Sünnet'e göre, sihrin varlığı gerçektir. Fakat onunla amel etmek küfürdür. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَنْ أَتَى كَاهِنًا أَوْ عَرَّافًا [فِى رِوَايَةٍ: اَوْ سَاحِرًا] فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (حم ك عن أبي هريرة وابى يعلى الموصلى عن عبد اللّٰه)

"Kim bir kâhine veya büyücüye gider de onun söylediklerini tasdik ederse, Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem'e indirilmiş olana küfretmiş olur."[2]

Yine bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

حَدُّ السَّاحِرِ ضَرْبَةٌ بِالسَّيْفِ (ت عن جندب)

"Sihir yapanın haddi (şer'î hükmü), kılıçla onun boynunu vurmaktır."[3]

Hz. Âişe Radiyallâhu anhâ, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'e sihir yapıldığını şöyle anlatmıştır:

سُحِرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى كَانَ يُخَيَّلُ إِلَيْهِ أَنَّهُ يَفْعَلُ الشَّيْءَ وَمَا يَفْعَلُهُ حَتَّى كَانَ ذَاتَ يَوْمٍ دَعَا وَدَعَا ثُمَّ قَالَ أَشَعَرْتِ أَنَّ اللّٰهَ أَفْتَانِي فِيمَا فِيهِ شِفَائِي أَتَانِي رَجُلَانِ فَقَعَدَ أَحَدُهُمَا عِنْدَ رَأْسِي وَالْآخَرُ عِنْدَ رِجْلَيَّ فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِلْآخَرِ مَا وَجَعُ الرَّجُلِ قَالَ مَطْبُوبٌ قَالَ وَمَنْ طَبَّهُ قَالَ لَبِيدُ بْنُ الْأَعْصَمِ قَالَ فِيمَا ذَا قَالَ فِي مُشُطٍ وَمُشَاقَةٍ وَجُفِّ طَلْعَةٍ ذَكَرٍ قَالَ فَأَيْنَ هُوَ قَالَ فِي بِئْرِ ذَرْوَانَ فَخَرَجَ إِلَيْهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ لِعَائِشَةَ حِينَ رَجَعَ نَخْلُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ فَقُلْتُ اسْتَخْرَجْتَهُ فَقَالَ لَا أَمَّا أَنَا فَقَدْ شَفَانِي اللّٰهُ وَخَشِيتُ أَنْ يُثِيرَ ذَلِكَ عَلَى النَّاسِ شَرًّا ثُمَّ دُفِنَتْ الْبِئْرُ (خ عن عائشة)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'e sihir yapıldı. Öyle ki, yapmadığı bir şeyi yaptığını zannediyordu. Bir gün benim yanımdayken Allah'a çokça duâ etti ve sonra: "Yâ Âişe! Hissettin mi? Allah'u Teâlâ bana neden şifâ bulacağımı bildirdi" diye buyurdu. "Yâ Resûlallah! O nedir?" deyince, buyurdu ki:

- Yanıma iki kişi geldi. Biri başucuma diğeri de ayak tarafıma oturdu. Sonra biri diğerine: "Bu adamın ağrısı nedir?" diye sordu. Diğeri: "Kendisine büyü yapılmış" dedi. O da: "Kim büyü yapmış?" diye sordu. Diğeri: "Züreykoğulları

Yahudilerinden Lebid b. el-A’sam yapmış″ dedi. ″Ne ile yapmış?″ diye sordu. Diğeri: ″Tarak ve tarağın dişinde kalan saçlar ve hurmanın erkek tomurcuğunun kabuğu ile yapmış″ dedi. ″Şimdi onlar nerede?″ diye sordu. Diğeri: ″Zervan kuyusundadır″ diye cevap verdi.

Daha sonra Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Ashâbından bir grupla beraber oraya gitti ve geldi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Yâ Âişe! Kuyunun etrafında yetişen hurma ağaçlarının uçları şeytan başları gibiydi″ buyurdu. Dedim ki: ″Yâ Resûlallah! Onu çıkardın mı?″ Buyurdu ki: ″Hayır! Artık Allah bana şifâ verdi ve onunla insanlara şer yayılmasını istemedim.″ Daha sonra kuyunun kapatılmasını emretti ve kuyunun üstü kapatıldı.[4]

[1] Âyetin metninde şeytanlar diye bir ifade kullanılmakta ve bu ifadeyle âsi olan cinler kastedilmektedir. Nitekim âyetlerde, cin için şeytan ifadesi, bâzen de şeytan için cin ifadesi kullanılmaktadır. Bu hususta Sûre-i En’âm, Âyet 128, Sûre-i Hicr, Âyet 27 ve izahlarına bakınız.

[2] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 9171; Ebû Ya’la el-Mevsilî, Müsned, Hadis No: 5280.

[3] Sünen-i Tirmizî, Hudûd 27.

[4] Sahih-i Buhârî, Bed’ul-Halk 11.

( )يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انْظُرْنَا وَاسْمَعُواۜ وَلِلْكَافِر۪ينَ عَذَابٌ اَل۪يمٌ (١٠٤ (

104. Ey îman edenler! (Resûlü Ekrem’e) ″Râinâ″ demeyin, ″Unzurnâ″ deyin ve size emrolunan şeyleri güzel dinleyin. Kâfirler için elim bir azap vardır.

İzah: Ashâb-ı Kirâm, ″Râinâ Yâ Resûlallah!″ derlerdi. İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ bu ifadenin, ″Yâ Resûlallah! Sen bizi dinle, biz de seni dinleyelim″ anlamında olduğunu söylemiştir. ″Râinâ″ lafzı ise İbrânice’de, ″Ey sözü dinlenmez adam, bizi dinle″ gibi hakaret anlamına gelmekteydi. Müslümanların böyle söylemelerini fırsat bilen Yahudiler de, hakaret olsun diye Resûlü Ekrem’e böyle demeye başlamışlardı. Said İbn-i Muaz Radiyallâhu anhu İbrânice bildiği için, ″Ey Allah’ın düşmanları! Size lânet olsun. Vallâhi! Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e karşı bunu söylediğinizi bir daha işitirsem boynunuzu vururum″ dedi. Onlar da, ″Siz böyle söylemiyor musunuz?″ deyince, bu âyet

nâzil olmuştur. Böylece Müslümanların, ″Râinâ″ yerine aynı anlama gelen ″Unzurnâ″ ifadesini kullanmaları emrolunmuştur.

مَا يَوَدُّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِك۪ينَ اَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْؕ وَاللّٰهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِه۪ مَنْ يَشَٓاءُؕ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظ۪يمِ (١٠٥)

105. Ehl-i Kitap’tan kâfir olanlar da müşrikler de, Rabbinizden sizin üzerinize bir hayır (vahiy) indirilmesinden hoşlanmazlar. Allah’u Teâlâ ise, rahmetini dilediğine tahsis eder. Allah’u Teâlâ, büyük lütuf sahibidir.

مَا نَنْسَخْ مِنْ اٰيَةٍ اَوْ نُنْسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَٓا اَوْ مِثْلِهَاؕ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ (١٠٦)

106. Biz, herhangi bir âyeti nesh eder yahut unutturursak, ondan daha hayırlısını yahut mislini getiririz. Bilmez misin ki, şüphesiz Allah’u Teâlâ her şeye kâdirdir.

İzah: Biz bir âyetin hükmünü nesh edersek yani helâli haram, harâmı helâl, mübahı sakıncalı, sakıncalıyı mübah şeklinde değiştirirsek yahut unutturursak yani amel etmeyi bırakmanızı istediğimiz bir hükmü kaldırırsak, ondan daha hayırlısını yahut mislini göndeririz. Bilmez misin ki, şüphesiz Allah’u Teâlâ her şeye kâdirdir, demektir.

Yahudilerin: ″Muhammed’i görmüyor musunuz? Ashâbına bir şeyi emrediyor, sonra dönüp onu yasaklıyor. Dolayısıyla söyledikleri şeyler hep kendisindendir, Allah katından değildir″ demeleri üzerine Sûre-i Bakara, Âyet 106 ve Sûre-i Nahl, Âyet 101 nâzil olmuştur.

Kur’ân-ı Kerîm’de nâsih ve mensûh âyetler vardır. Daha sonra gelip de önceki âyetin hükmünü kaldıran âyete ″Nâsih″ denir. Hükmü kaldırılan âyete de ″Mensûh″ denir.

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(اِنَّ اَحَادِيثِى تَنْسَخُ بَعْضُهَا بَعْضًا كَنَسْخِ الْقُرْآنِ (الديلمى قط عن ابن عمر

″Kur’ân’ın âyetlerinde nâsih ve mensûh olduğu gibi benim hadislerimde de nâsih ve mensûh hadisler vardır.″[1]

İşte âyetlerde olduğu gibi hadislerde de nâsıh ve mensûh hadisler vardır. Meselâ, İmâm-ı Âzam Efendimiz der ki: ″Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem ilk

defa iki tarafına selâm vermeden sehiv secdesi yapardı. Sonradan iki tarafına selâm verdi ve sehiv secdesini yaptı.″[2] İşte sonraki, evvelkinin hükmünü kaldırmıştır.

İçki hakkında: ″Ey îman edenler! Sarhoş olduğunuz halde ne dediğinizi bilinceye kadar namaz kılmayın…″ diye devam eden Sûre-i Nisâ, Âyet 43 nâzil olunca, Ashâbdan bâzıları sarhoş olmayacak kadar içer namazlarını kılarlardı. Daha sonra: ″Ey îman edenler! İçki, kumar, putlar ve fal okları şeytanın amelinden olan murdar bir şeydir. Bunlardan sakının ki, felah bulasınız.* Muhakkak şeytan, içki ve kumarla aranıza buğuz ve düşmanlık sokmak ve sizi zikrullahtan ve namazdan alıkoymak ister. Artık siz bunlardan vazgeçtiniz değil mi?″ mealindeki Sûre-i Mâide, Âyet 90-91 nâzil olunca, Sûre-i Nisâ, Âyet 43’ün içki hakkındaki bu kısmı ve içki hakkındaki diğer âyetler nesh edilmiş oldu. Böylece içki hakkındaki önceki âyetlerin hükmü tamamen kaldırıldı.

Sonuç olarak hükmü kaldırılan âyet ve hadisle amel edilmez. Ehl-i Sünnet itikâdına göre, Âyet-i Kerîme’nin hükmünün kalkmasıyla lafzı ortadan kalkmaz. Bu sebeple nesh edilen âyetler, Kur’ân’da yazılı olup, o âyetler okunarak namaz kılınır.

[1] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 111/9; Sünen-i Dârukutnî, Hadis No: 4323.

[2] Bakınız: İmam Kastalânî, Mevâhib-i Ledünniyye, s. 606.

( )اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ (١٠٧)

107. Bilmez misin ki, göklerin ve yerin mülkü Allah’ındır. (Ey insanlar!) Sizin için Allah’tan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır.

اَمْ تُرِيدُونَ اَنْ تَسْـَٔلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسٰى مِنْ قَبْلُۜ وَمَنْ يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالْاِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَٓاءَ السَّبِيلِ)
١٠٨)((

108. Yoksa, (Ey Müslümanlar!) daha önce Yahudiler’in, Mûsâ’yı sorguya çektikleri gibi, siz de Peygamberinizi sorguya mı çekmek istiyorsunuz? Kim imânı küfür ile değiştirirse, şüphesiz doğru yoldan sapmış olur.

İzah: Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, kendisine muhalefet edilmemesi gerektiğine dair şöyle buyurmuştur:

دَعُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ إِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِسُؤَالِهِمْ وَاخْتِلَافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ فَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَاجْتَنِبُوهُ (وَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ (خ م عن ابى هريرة

"Ben sizi bıraktığım sürece siz de beni bırakın. Sizden öncekiler çok soru sormaları ve Peygamberlerine karşı muhalefet etmeleri sebebiyle helâk oldular. Ben size bir şeyi emrettiğim zaman gücünüz yettiği kadar tutun. Sizi bir şeyden nehyettiğim zaman da ondan sakının."[1]

[1] Sahih-i Buhârî, İ'tisâm 2; Sahih-i Müslim, Hac 73 (412 Sünen-i Nesâî, Hac 1.

(وَدَّ كَثٖيرٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ اٖيمَانِكُمْ كُفَّارًاۚ حَسَدًا مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّۚ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتّٰى يَأْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِهٖۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ (١٠٩))

109. Ey Müslümanlar! Ehl-i Kitap'tan birçok kimseler, hak ve hakikat kendilerince mâlum iken, siz îman ettikten sonra hasetlerinden dolayı sizi tekrar küfre döndürmek isterler. Allah'u Teâlâ'nın (onlar hakkındaki) emri gelinceye kadar onları affedin ve onlardan yüz çevirin. Şüphesiz ki Allah'u Teâlâ her şeye kâdirdir.

İzah: Ehl-i Kitap'tan Müslüman olmayarak küfrü seçen ve Müslümanları da küfre döndürmek isteyenler vardı. Sahâbe-i Kirâm'ın, onlarla harp etmek için Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'den izin istemeleri üzerine bu Âyet-i Kerîme nâzil olmuştur.

Âyet-i Kerîme'de işâret edilen emir, Sûre-i Tevbe, Âyet 29'da şöyle ifade edilmiştir:

"Ey Mü'minler! Ehl-i Kitap'tan, Allah'a ve âhiret gününe îman etmeyen, Allah ve Resûlünün haram kıldığı şeyleri haram tanımayan ve hak din İslâm'ı din edinmeyen kimselerle, onlar zelil olarak kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın."

(وَاَقٖيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَۜ وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصٖيرٌ (١١٠))

110. Ey Müslümalar! Namazı kılın ve zekâtı verin. Hayır işlerden kendiniz için önden her ne gönderirseniz, Allah katında mükâfatını bulursunuz. Şüphesiz ki Allah'u Teâlâ yaptıklarınızı görür.

وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ اِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا اَوْ نَصَارٰىۜ تِلْكَ اَمَانِيُّهُمْۜ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ (
))(١١١) بَلٰى مَنْ اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ اَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّه۪ۖ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (١١٢

111-112. Yahudiler: ″Cennete bizden başka kimse girmez″ dedikleri gibi Hristiyanlar da: ″Cennete bizden başka kimse girmez″ dediler. Onların bu sözleri, bâtıl temennilerden ibârettir. Ey Habîbim! Onlara de ki: ″Sözünüzde doğru iseniz, delilinizi gösterin.″* Hayır, onların dedikleri gibi değil! Kim muhsin olarak yüzünü Allah’a döndürürse, onun mükâfatı Rabbinin katındadır. Onlar için korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır.

İzah: Hahamlar, râhipler ve onlara benzeyen kişiler, her ne kadar kendilerini Allah’u Teâlâ’ya adadıkları kanâatinde iseler de, amelleri Allah katında makbul değildir. Ancak onlara ve tüm insanlığa gönderilen Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e tâbi olup Müslüman olurlarsa, ancak o zaman amelleri makbul olur.

Bunlar hakkında Sûre-i Furkân, Âyet 23’te şöyle buyrulmuştur:

″Biz onların dünyâda yaptıkları iyilikleri saçılmış zerre hâline getiririz.″ Onlar, dünyâda yaptıkları iyiliklerinin hiçbir faydasını görmezler, demektir.

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ (خ عن عائشة

″Bizim emretmediğimiz bir ameli yapan kimsenin, bu ameli reddedilmiştir.″[1]

[1] Sahih-i Buhârî, Sulh 5.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارٰى عَلٰى شَيْءٍۖ وَقَالَتِ النَّصَارٰى لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلٰى شَيْءٍۙ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَۜ (
))كَذٰلِكَ قَالَ الَّذ۪ينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْۚ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ف۪يمَا كَانُوا ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَ (١١٣

113. Yahudiler dediler ki: ″Hristiyanların dîni bâtıldır.″ Hristiyan-lar da dediler ki: ″Yahudilerin dîni bâtıldır.″ Halbuki onlar (birbirlerini tasdik eden) kitabı okuyorlardı. Bilmeyenler (müşrikler) de: ″Kendi tuttukları yoldan başka her din bâtıldır″ dediler. Allah’u Teâlâ ise, mahşer gününde ihtilaf ettikleri şey hakkında hükmünü verecektir.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’nin nüzul sebebine dair İbn-i Abbas Radiyallâhu

anhumâ şöyle buyurmuştur:

Necran Hristiyanları, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e geldiler. Yahudi âlimleri de onların bulunduğu yere geldiler ve Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in huzurunda münâkaşaya başladılar. Yahudiler, Hristiyanlara hitâben: ″Sizin dîniniz bâtıldır″ dediler ve Meryem oğlu Îsâ’yı ve İncil’i inkâr ettiler. Hristiyanlar da Yahudiler’e hitâben: ″Sizin dîniniz bâtıldır″ dediler ve Hz. Mûsâ’nın Peygamberliğini ve Tevrat’ı inkâr ettiler. Bunun üzerine de bu Âyet-i Kerîme nâzil oldu.

(وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللّٰهِ اَنْ يُذْكَرَ فٖيهَا اسْمُهُ وَسَعٰى فٖي خَرَابِهَاۜ اُو۬لٰٓئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ اَنْ يَدْخُلُوهَٓا اِلَّا خَٓائِفٖينَۜ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظٖيمٌ (١١٤)

114. Allah’ın mescitlerinde O’nun isminin zikredilmesini meneden ve (böylelikle) o mescitlerin harap olmasına çalışandan daha zâlim kim olabilir? Onlar için lâyık olan, mescitlere Allah’tan korkarak girmekti. Onlar için dünyâda zillet vardır ve onlar için âhirette de büyük bir azap vardır.

İzah: Âyet-i Kerîme’de bahsi geçen ve insanları Allah’ın mescitlerinde Allah’ın ismini zikretmekten meneden ve onların tahribi için çalışan kişiler hakkında İbn-i Zeyd Hazretleri şöyle buyurmuştur:

″Bu âyette bahsi geçen kişiler, Hudeybiye vakasında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in Mekkeye girmesine engel olan Kureyş müşrikleridir. Zîrâ, Kureyşlilerin geleneklerine göre kişi, babasının katilinin dahi Mekke’ye girmesine engel olmazken, onlar, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’i Kâbe’ye sokmamışlardır. Kureyş müşriklerinin Kâbe’yi harap etmeleri ise, Allah’ı zikrederek orayı tamir eden Mü’minlere engel olmaları, hac ve umre için gelen kişileri oraya sokmamalarıdır.″[1]

İşte Cenab-ı Hakk Teâlâ, mescitlerde namaz kılınmasına, Allah’ın zikredilmesine ve bunlar gibi Allah için oralarda yapılacak ibâdetlere engel olanlar hakkında, bu Âyet-i Kerîme’yi indirmiştir.

[1] İbn-i Cerir et-Taberî, Câmi’ul-Beyan, c. 2, s. 521.

(وَلِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَاَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ وَاسِعٌ عَلٖيمٌ (١١٥)

115. Doğu da, batı da Allah’ındır. Ey Müslümanlar! (Namaz esnâsında) nereye

yönelirseniz, Allah’ın vechi (rızâsı) oradadır. Şüphesiz Allah’u Teâlâ, rahmeti geniş olandır ve her şeyi bilendir.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme hakkında İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ şöyle buyurmuştur:

كَانَ أَوَّلَ مَا نُسِخَ مِنْ الْقُرْآنِ الْقِبْلَةَ وَذَلِكَ أَنَّ رَسُول اللّٰه صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا هَاجَرَ إِلَى الْمَدِينَة. وَكَانَ أَكْثَر أَهْلهَا الْيَهُود أَمَرَهُ اللّٰه عَزَّ وَجَلّ أَنْ يَسْتَقْبِل بَيْت الْمَقْدِسِ فَفَرِحَتْ الْيَهُود فَاسْتَقْبَلَهَا رَسُول اللّٰه صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِضْعَة عَشَر شَهْرًا فَكَانَ رَسُول اللّٰه صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحِبّ قِبْلَة إِبْرَاهِيم عَلَيْهِ السَّلَام فَكَانَ يَدْعُو وَيَنْظُر إِلَى السَّمَاء فَأَنْزَلَ اللّٰه تَبَارَكَ وَتَعَالَى: {قَدْ نَرَى تَقَلُّب وَجْهك فِي السَّمَاء} إِلَى قَوْله: {فَوَلُّوا وُجُوهكُمْ شَطْره} فَارْتَابَ مِنْ ذَلِكَ الْيَهُود وَقَالُوا: {مَا وَلَّاهُمْ عَنْ قِبْلَتهمْ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا} فَأَنْزَلَ اللّٰه عَزَّ وَجَلّ: {قُلْ لِلَّهِ الْمَشْرِق وَالْمَغْرِب} وَقَالَ: { فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْه اللّٰه} (ابن جرير الطبرى، جامع البيان عن ابن عباس)

Kur’ân’ın ilk neshedilen hükmü kıble meselesidir. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Medîne’ye hicret ettiğinde Medîne halkının çoğunluğunu Yahudiler oluşturuyordu. Allah’u Teâlâ, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e Beyt’ül-Makdis’e doğru yönelmesini emretti. Yahudiler buna sevindiler. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, on ay kadar bir zaman Kudüs’e yönelerek namaz kıldı. Fakat o, İbrâhim Aleyhisselâm’ın kıblesi olan Kâbe’ye yönelmeyi istiyordu. Bu hususta Allah’a yalvarıyor ve göğe doğru bakıyordu. Bunun üzerine Allah’u Teâlâ: ″Ey Habîbim! Biz senin (kıblenin Kâbe’ye çevrilmesi hususunda vahiy gelmesini bekleyerek) yüzünü göğe doğru çevirip durduğunu görüyoruz. Seni arzuladığın kıbleye çeviriyoruz. Sen de yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir…″ diye devam eden âyeti indirdi.[1] Yahudiler bundan tedirgin oldular ve ″Müslümanları yöneldikleri kıbleden (Beyt’ül-Makdis’ten) ne döndürdü?″ dediler. Bunun üzerine Allah’u Teâlâ: Ey Resûlüm! De ki: ″Doğu da, batı da Allah’ındır…″[2] buyruğunu indirdi ve Sûre-i Bakara, Âyet 115’te: ″Doğu da batı da Allah’ındır. Ey Müslümanlar! (Namaz esnâsında) nereye yönelirseniz, Allah’ın vechi (rızâsı) oradadır…″ diye buyurdu.[3]

Diğer bâzı müfessirler de, Sûre-i Bakara, Âyet 115’in, kıblenin yönünün tam olarak belirlenemediği durum ile ilgili olduğunu beyan ederek, İbn-i Ömer Radiyallâhu anhumâ’dan nakledilen şu hadisi delil getirirler:

كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي وَهُوَ مُقْبِلٌ مِنْ مَكَّةَ إِلَى الْمَدِينَةِ عَلَى رَاحِلَتِهِ حَيْثُ كَانَ وَجْهُهُ قَالَ وَفِيهِ نَزَلَتْ {فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ} (م عن ابن عمر)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Mekke'den Medîne'ye doğru gelirken (kendisi binek üzerinde namaz kılarken) devesi hangi tarafa dönerse o tarafa doğru namaz kılardı. İşte ″Ey Mü'minler! Namaz esnasında nereye yönelirseniz Allah'ın vechi (rızâsı) oradadır…″ diye geçen Sûre-i Bakara, Âyet 115, bu konu hakkında nâzil oldu.[4]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem yolculuk esnâsında binek üzerinde nasıl namaz kılmışsa, günümüzde de yolculuk yapılan araçlarda aracı kullanan kişi hâriç, zaruret hâlinde diğer yolcular namazlarını oturdukları yerden kılabilirler.

Kıblenin önemi ve ona hürmet edilmesi gerektiğine dair Sûre-i Bakara, Âyet 149 ve izahına bakınız.

[1] Sûre-i Bakara, Âyet 144.

[2] Sûre-i Bakara, Âyet 142.

[3] İbn-i Cerir et-Taberî, Câmi'ul-Beyan, c. 2, s. 527.

[4] Sahih-i Müslim, Salât'ul-Müsâfirîn 4 (33).

( )وَقَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًاۙ سُبْحَانَهُۜ بَلْ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ (١١٦)

116. Kâfirler: ″Allah, çocuk edindi″ dediler. Hâşâ! Allah'u Teâlâ, bundan uzaktır. Doğrusu göklerde ve yerde olanların hepsi O'nundur. Hepsi de O'na itaat edicilerdir.

İzah: Kâfirlerin, Allah'a çocuk isnat etmeleri hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

لَا أَحَدَ أَصْبَرُ عَلَى أَذًى يَسْمَعُهُ مِنَ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ إِنَّهُ يُشْرَكُ بِهِ وَيُجْعَلُ لَهُ الْوَلَدُ ثُمَّ هُوَ يُعَافِيهِمْ وَيَرْزُقُهُمْ (خ عن ابى موسى)

″İşittiği bir eziyete Allah'u Teâlâ'dan daha çok sabreden hiç kimse yoktur. Kulların rızkını verdiği ve onlara sıhhat ihsan ettiği halde, onlar kendisi için çocuk isnat ederler.″[1]

Müşrikler: ″Melekler, Allah'ın kızlarıdır.″ Yahudiler: ″Üzeyr, Allah'ın oğludur.″ Hristiyanlar da: ″Îsâ Mesih, Allah'ın oğludur″ diyerek Allah'u Teâlâ'ya çocuk

isnat etmişlerdir.

İşte bu âyette onlara cevap verilmekte ve Allah’u Teâlâ’nın bundan uzak olduğu net bir şekilde beyan edilmektedir

[1] Sahih-i Buhârî, Tevhid 3; Sahih-i Müslim, Sıfat-ı Kıyâmet 9 (49).

(بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَاِذَا قَضٰۤى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ (١١٧)

117. Allah’u Teâlâ, göklerin ve yerin yaratıcısıdır. O, bir şeyin olmasını istediği zaman, ona sâdece ″Ol″ der, o da hemen oluverir.

İzah: Allah’ın dilediğinin ″Ol″ demesiyle hemen oluverdiğine dair bir Hadis-i Kudsî’de, şöyle buyrulmuştur:

قَالَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ يَا جِبْرِيلُ اِنِّى خَلَقْتُ أَلْفَ أَلْفِ أُمَّةٍ لَا تَعْلَمُ أُمَّةٌ اِنِّى خَلَقْتُ سِوَاهَا لَمْ أَطَّلِعْ عَلَيْهَا اللَّوْحَ الْمَحْفُوظَ وَلَا صَرِيرَ الْقَلَمِ اِنَّمَا أَمْرِى لِشَىْءٍ اِذَا أَرَدْتُ أَنْ أَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ وَلَا تَسْبِقُ الْكَافُ النُّونَ(الديلمى عن ابن عمر)

Allah’u Teâlâ buyurdu ki: ″Ey Cebrâil! Bir milyon muhtelif millet yarattım. Hiçbir millet kendinden başkasını yarattığımı bilmez. Onlara Levh-i Mahfuz’u göstermedim. Kalemin hareketine de muttali kılmadım. Ben bir şeyin olmasını dilediğim zaman, ona sâdece ″Ol″ derim, o da hemen oluverir. Kef, Nûn’u katiyyen geçemez.″[1]

[1] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 330/7.

(وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللّٰهُ اَوْ تَأْتِينَۤا اٰيَةٌۜ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْۜ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْۜ قَدْ بَيَّنَّا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ (١١٨)

118. Bilmeyenler (câhil müşrikler ve Ehl-i Kitap) dediler ki: ″Allah bizimle konuşsa veya bize bir âyet gelse ya″ dediler. Onlardan öncekiler de böyle demişlerdi. Kalpleri birbirine benzedi. Biz, kesin olarak îman eden bir topluluğa âyetlerimizi apaçık bildirdik.

(اِنَّۤا اَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًاۙ وَلَا تُسْـَٔلُ عَنْ اَصْحَابِ الْجَحِيمِ (١١٩)

119. Ey Resûlüm! Şüphesiz ki, Biz seni hak ile müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Sen, Cehennem ehlinden mesul olmazsın.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

أُنْزِلَتْ عَلَيَّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا قَالَ بَشِيرًا بِالْجَنَّةِ وَنَذِيرًا مِنَ النَّارِ (تفسير ابن ابى حاتم عن بن عباس)

″Ey Resûlüm! Şüphesiz ki, Biz seni hak ile müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik″ diye devam eden âyet, Cenneti müjdeleyen ve Cehennemden korkutan kimse olarak bana indirildi.[1]

[1] Tefsir-i İbn-i Ebî Hâtim, Hadis No: 1142-1143.

(وَلَنْ تَرْضٰى عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارٰى حَتّٰى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْۜ قُلْ اِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰىۜ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَٓاءَهُمْ بَعْدَ الَّذ۪ي جَٓاءَكَ مِنَ الْعِلْمِۙ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَص۪يرٍ (١٢٠)

120. Ey Resûlüm! Sen onların dinlerine tâbi olmadıkça, Yahudiler de, Hristiyanlar da aslâ senden râzı olmazlar. Sen onlara: ″Asıl doğru yol, Allah’ın yoludur (İslâm Dîni’dir)″ de. Eğer sen, sana gelen ilimden sonra, onların hevâlarına uyacak olsan, yemin olsun ki, seni Allah’ın gazabından kurtaracak ne bir dost, ne de bir yardımcı bulunur.

(اَلَّذ۪ينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِه۪ۜ اُو۬لٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِه۪ۜ وَمَنْ يَكْفُرْ بِه۪ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ۟ (١٢١)

121. (Ehl-i Kitap’tan) kendilerine verdiğimiz kitabı, indirildiği üzere okuyanlar, işte onlar ona îman edenlerdir. Kim onu inkâr ederse, işte onlar hüsrâna uğrayanlardır.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme, Habeşistan’a hicret eden Mü’minlerle birlikte Müslüman olarak Medîne’ye gelen Ehl-i Kitap hakkında nâzil olmuştur.

(يَا بَن۪ٓي اِسْرَٓا ۪يلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّت۪ٓي اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَنّ۪ي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَم۪ينَ (١٢٢) وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْز۪ي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْـًٔا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ (١٢٣)

122-123. Ey İsrailoğulları! Size ihsan etmiş olduğum nîmetlerimi ve sizi (bir zamanlar atalarınızı) âlemlere üstün kıldığımı hatırlayın.* Ve hiçbir kimsenin başka bir kimse için bir şey ödeyemeyeceği, kimseden fidye kabul olunmayacağı, kimseye (Allah’ın izni olmadıkça) şefaatin fayda vermeyeceği ve onların yardım görmeyeceği günden korkun!

İzah: Hakk Teâlâ, İsrailoğullarını Firavun’un zulmünden kurtarmış, denizi yarıp onları karşıya geçirmiş, çöllerde onlar için bir taştan on iki çeşme akıtmış, gökten bıldırcın eti ve helva indirmiş, soylarından birçok Peygamber göndermiştir. Böylece onları, kendi zamanlarında yaşayan kimselere üstün kılmıştır.

Yine Sûre-i Bakara, Âyet 123‘deki şefaattin reddi, kâfirler içindir. Çünkü Kur’ân’ın bu hitâbı onlara yöneliktir. Bu husus Sûre-i Müddessir, Âyet 48’de de şöyle geçmektedir: ″Artık o kâfirlere, şefaat edenlerin şefaatleri fayda vermez.″

Nitekim Müslümanlar için şefaatin olduğuna dair çok sayıda Âyet-i Kerîme ve Hadis-i Şerif vardır. Bu hususta geniş bilgi için Sûre-i Bakara, Âyet 255’in izahına bakınız.

(وَاِذِ ابْتَلٰٓى اِبْرٰهٖيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَاَتَمَّهُنَّۜ قَالَ اِنّ۪ي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ اِمَامًاۜ قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّت۪يۜ قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِم۪ينَ (١٢٤))

124. Ey Resûlüm! Onlara, o vakti hatırlat ki, Rabbi Teâlâ İbrâhim’i birtakım kelimelerle (emir ve nehiylerle) imtihan etmişti. O da bunları tamamen yerine getirmişti. Allah’u Teâlâ ona: ″Seni insanlara imam (önder) yapacağım″ buyurdu. O da, ″Zürriyetimden de imam yap″ deyince, Allah’u Teâlâ: ″Benim ahdime (imâmete) zâlimler nâil olamaz″ diye buyurdu.

İzah: İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ: ″Rabbi Teâlâ İbrâhim‘i birtakım kelimelerle (emir ve nehiylerle) imtihan etmişti″ âyetini açıklarken şöyle buyurmuştur: Allah’u Teâlâ, Hz. İbrâhim’i tahâret ile imtihan etmişti. Bunların beş tanesi başta, beş tanesi de bedendedir. Başta olanlar; Bıyıkları kesmek, mazmaza, istinşak,[1] misvak kullanmak ve saçı ortadan ayırmaktır. Bedende bulunanlar ise; tırnakları kesmek, etek tıraşı yapmak, koltuk altı kıllarını gidermek ve büyük abdest ile küçük abdestin yerlerini su ile yıkamaktır.[2]

″İmam″ tâbiri, bütün halkın onu önder bilip kendisine tâbi olduğu kimse demektir. Bu âyette kastedilen imamlık, Peygamberlik anlamındadır. Nitekim İbrâhim Aleyhisselâm‘dan, İsmâil Aleyhisselâm ve onun neslinden de Muhammed Mustafa Sallallâhu aleyhi ve sellem gelmiş. İbrâhim Aleyhisselâm‘ın diğer evlâdı olan İshâk Aleyhisselâm‘ın neslinden de, Îsâ Aleyhisselâm‘a kadar çok sayıda Peygamber gelmiştir.

[1] Mazmaza; ağıza su alıp çalkalamak, istinşak da; buruna bolca su verip çıkarmak, demektir.

[2] Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr’ül-Mensûr, c. 1, s. 466.

(وَاِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَاَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ اِبْرٰهِيمَ مُصَلًّىۜ وَعَهِدْنَا اِلٰٓى اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ اَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّٓائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ (١٢٥))

125. O vakti de hatırlat ki, Kâbe’yi insanlar için sevap kazanılan ve emin bir yer kıldık. Mü’minlere: ″Makâm-ı İbrâhim’de bir namaz kılma yeri edinin″ dedik. Tavaf edenler, orada ibâdet niyetiyle kalanlar ve rükû ve secde edenler (namaz kılanlar) için Kâbe’nin temiz tutulmasını da, İbrâhim ve İsmâil‘e emrettik.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’nin nüzul sebebi Enes Radiyallâhu anhu’dan şöyle nakledilmiştir:

أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ لَوْ صَلَّيْنَا خَلْفَ الْمَقَامِ فَنَزَلَتْ {وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى} (ت عن انس)

Ömer b. el-Hattab Radiyallâhu anhu: ″Yâ Resûlallah! Makâm-ı İbrâhim arkasında namaz kılabilsek?″ deyince, ″… Makâm-ı İbrâhim’de bir namaz kılma yeri edinin…″ diye geçen Sûre-i Bakara, Âyet 125 nâzil oldu.[1]

Makâm-ı İbrâhim: İbrâhim Aleyhisselâm’ın Kâbe’yi yaparken üzerine bastığı ve ayaklarının izinin bulunduğu taşın adıdır. İbrâhim Aleyhisselâm, Kabe’yi tamamlayınca Allah’ın emriyle bu taşın üzerine çıkıp bütün insanları hacca dâvet etmiştir. Allah’u Teâlâ onun sesini, yer yüzündeki herkese duyurmuştur.[2]

Allah’u Teâlâ Makâm-ı İbrâhim’in arkasında namaz kılın, dediği için tavaftan sonra orada namaz kılmak vâciptir. Bu namaz tavaf namazıdır. Hanefi Mezhebi‘ne göre, bu namaz kerahat vakitlerine rastlarsa kılınmaz, beklenir ve kerahat vakti çıktıktan sonra kılınır.

Bu hususta Câbir Radiyallâhu anhu şu Hadis-i Şerif’i nakletmiştir:

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ قَدِمَ مَكَّةَ طَافَ بِالْبَيْتِ سَبْعًا وَأَتَى الْمَقَامَ فَقَرَأَ {وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى} فَصَلَّى خَلْفَ الْمَقَامِ ثُمَّ أَتَى الْحَجَرَ فَاسْتَلَمَهُ ثُمَّ قَالَ نَبْدَأُ بِمَا بَدَأَ اللّٰهُ بِهِ فَبَدَأَ بِالصَّفَا وَقَرَأَ {إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللّٰهِ} (ت عن جابر)

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem Mekke’ye girdiğinde Beytullah’ı yedi şavt ile tavaf etti. Sonra Makâm-ı İbrâhim’e geldi ve Sûre-i Bakara, Âyet 125’teki: ″… Makâm-ı İbrâhim’de bir namaz kılma yeri edinin…″ buyruğunu okudu ve Makâm-ı İbrâhim’in arkasında namaz kıldı. Sonra Hacer’ül Esved’e gelerek onu isti’lam etti (öptü). Sonra ″Say’a, Allah’u Teâlâ‘nın ilk zikrettiği yerden başlayalım″ buyurdu, say’a Safâ‘dan başladı ve ″Şüphesiz Safâ ile Merve, Allah’ın nişânelerindendir…″ diye devam eden Sûre-i Bakara, Âyet 158’i okudu.[3]

Tavaf namazında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in hangi sûreleri okuduğuna dair Câbir Radiyallâhu anhu şöyle buyurmuştur:

أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَأَ فِي رَكْعَتَيْ الطَّوَافِ بِسُورَتَيْ الْإِخْلَاصِ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ وَقُلْ هُوَ اللّٰهُ أَحَدٌ (ت عن جابر بن عبد اللّٰه)

″Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem iki rek’at olan tavaf namazında (birinci rek’atta) Kâfirun Sûresi’ni ve (ikinci rek’atta) İhlas Sûresi’ni okurdu.″[4]

Makâm-ı İbrâhim hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Hadis-i Şerif’lerinde şöyle buyurmuştur:

مَنْ طَافَ بِهَذَا الْبَيْتِ سَبْعًا وَصَلَّى خَلْفَ الْمَقَامِ رَكْعَتَيْنِ وَشَرِبَ مِنْ مَاءِ زَمْزَمَ غُفِرَتْ لَهُ ذُنُوبُهُ بَالِغَةً مَا بَلَغَتْ ((الديلمى وابن النجار عن جابر

″Kim, Beytullah’ı yedi şavt ile tavaf ettikten sonra Makâm-ı İbrâhim arkasında iki rek’at namaz kılar ve Zemzem suyundan içerse günahları ne kadar çok olursa olsun Allah’u Teâlâ hepsini affeder.″[5]

إِنَّ الرُّكْنَ وَالْمَقَامَ يَاقُوتَتَانِ مِنْ يَاقُوتِ الْجَنَّةِ طَمَسَ اللّٰهُ نُورَهُمَا وَلَوْ لَمْ يَطْمِسْ نُورَهُمَا لَأَضَاءَتَا مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ (ت عن عبد اللّٰه بن عمرو)

″Muhakak ki, Hacer’ül-Esved ile Makâm-ı İbrâhim, Cennetten gönderilen yâkutlardandır. Allah onların parlaklığını yok etmiştir. Şâyet o iki taşın parlaklığını söndürmeseydi, doğudan batıya her şeyi aydınlatırdı.″ [6]

Ebû Bekr b. Ebî Mûsâ’dan nakledildiğine göre, İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ’ya, ″Namaz mı, yoksa tavaf mı daha faziletlidir″ diye sorulunca, şöyle buyurmuştur: ″Mekke halkı için namaz daha faziletlidir, başka şehirlerden gelenler için tavaf daha faziletlidir.″[7]

[1] Sünen-i Tirmizî, Tefsir’ul-Kur’ân 3.

[2] Bu hususta Sûre-i Hacc, Âyet 27 ve izahına bakınız.

[3] Sünen-i Tirmizî, Tefsir’ul-Kur’ân 3, Hac 38.

[4] Sünen-i Tirmizî, Hac 43.

[5] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 428/11.

[6] Sünen-i Tirmizî, Hac 49.

[7] Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr’ül-Mensûr, c. 1, s. 502.

(وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا بَلَدًا اٰمِنًا وَارْزُقْ اَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ قَالَ
وَمَنْ كَفَرَ فَاُمَتِّعُهُ قَلٖيلًا ثُمَّ اَضْطَرُّهُٓ اِلٰى عَذَابِ النَّارِۜ وَبِئْسَ الْمَصٖيرُ (١٢٦))

126. O vakti de hatırlat ki İbrâhim: ″Yâ Rabbi! Bu beldeyi emin bir yer yap. Buranın ahalisinden, Allah’a ve âhiret gününe îman edenleri çeşitli ürünlerle rızıklandır″ dedi. Allah’u Teâlâ da: ″Onlardan kâfir olanı da, yaşadıkları müddetçe rızıklandırır, sonra da onu Cehennem azâbına girmeye mecbur kılarım. Orası ne kötü varılacak yerdir″ diye buyurdu.

İzah: Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de, Medîne’yi harem kılmış ve halkı için duâ etmiştir. Bu husus Enes İbn-i Mâlik Radiyallâhu anhu’dan şöyle nakledilmiştir:

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَبِي طَلْحَةَ الْتَمِسْ لِي غُلَامًا مِنْ غِلْمَانِكُمْ يَخْدُمُنِي فَخَرَجَ بِي أَبُو طَلْحَةَ يُرْدِفُنِي وَرَاءَهُ فَكُنْتُ أَخْدُمُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلَّمَا نَزَلَ وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ ثُمَّ أَقْبَلَ حَتَّى إِذَا بَدَا لَهُ أُحُدٌ قَالَ هَذَا جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ فَلَمَّا أَشْرَفَ عَلَى الْمَدِينَةِ قَالَ اللّٰهُمَّ إِنِّي أُحَرِّمُ مَا بَيْنَ جَبَلَيْهَا مِثْلَ مَا حَرَّمَ بِهِ إِبْرَاهِيمُ مَكَّةَ اللّٰهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي مُدِّهِمْ وَصَاعِهِمْ (خ م عن انس بن مالك)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Ebû Talhâ’ya: ″Bana çocuklarınızdan bir çocuk bulun da hizmet etsin″ buyurmuş. Ebû Talha da, beni terkisine alarak Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e götürdü. Ben de Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ne zaman bir yerde konaklarsa ona hizmet ederdim.

Enes İbn-i Mâlik Radiyallâhu anhu der ki:

Bir gün Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem ile beraber gittik. Uhud Dağı göründü. Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″İşte bu Uhud Dağı! O, bizi sever, biz de onu severiz″ buyurdu. Medîne görününce de buyurdu ki: ″Allah’ım! İbrâhim’in Mekke’yi haremgâh kıldığı gibi, ben de bu şehrin iki dağının arasını haremgâh kılıyorum. Allah’ım! Onların ölçülerini mübârek kıl. Allah’ım! Onların ölçülerini mübârek kıl.″[1]

Ayrıca bu Âyet-i Kerîme’nin sonunda geçtiği üzere Allah’u Teâlâ, her türlü rızkı dünyâda hem Mü’minlere, hem de kâfirlere vereceğini beyan etmektedir. Ancak in’am ve ihsan, Mü’minlere hem dünyâda, hem de âhirette vardır. Kâfirler için ise sâdece dünyâ hayatındadır; âhirette ise onlar için hiçbir nasip yoktur. Dünyânın bütün nîmetlerinin, âhiretin nîmetleri ve ebediliği yanında hiçbir değeri yoktur.

[1] Sahih-i Müslim, Hac 85 (462 Sahih-i Buhârî, Cihat 71.

( )وَاِذْ يَرْفَعُ اِبْرٰهٖيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَاِسْمٰعٖيلُۜ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّاۜ اِنَّكَ اَنْتَ السَّمٖيعُ الْعَلٖيمُ (١٢٧ (

127. O vakit İbrâhim ile İsmâil, Kâbe’nin temellerini yükselterek dediler ki: ″Ey Rabbimiz! Şu hayırlı amelimizi bizden kabul buyur. Şüphesiz ki sen, her şeyi işiten ve bilensin.″

İzah: İbrâhim ve İsmâil Aleyhimesselâm’ın Kâbe’yi inşaa etmeleri, İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ’dan şöyle nakledilmiştir:

جَاءَ بِهَا إِبْرَاهِيمُ وَبِابْنِهَا إِسْمَاعِيلَ وَهِيَ تُرْضِعُهُ حَتَّى وَضَعَهُمَا عِنْدَ الْبَيْتِ عِنْدَ دَوْحَةٍ فَوْقَ زَمْزَمَ فِي أَعْلَى الْمَسْجِدِ وَلَيْسَ بِمَكَّةَ يَوْمَئِذٍ أَحَدٌ وَلَيْسَ بِهَا مَاءٌ فَوَضَعَهُمَا هُنَالِكَ وَوَضَعَ عِنْدَهُمَا جِرَابًا فِيهِ تَمْرٌ وَسِقَاءً فِيهِ مَاءٌ ثُمَّ قَفَّى إِبْرَاهِيمُ مُنْطَلِقًا فَتَبِعَتْهُ أُمُّ إِسْمَاعِيلَ فَقَالَتْ يَا إِبْرَاهِيمُ أَيْنَ تَذْهَبُ وَتَتْرُكُنَا بِهَذَا الْوَادِي الَّذِي لَيْسَ فِيهِ إِنْسٌ وَلَا شَيْءٌ فَقَالَتْ لَهُ ذَلِكَ مِرَارًا وَجَعَلَ لَا يَلْتَفِتُ إِلَيْهَا فَقَالَتْ لَهُ أَاللّٰهُ الَّذِي أَمَرَكَ بِهَذَا قَالَ نَعَمْ ...)خ عن ابن عباس(

Hz. İbrâhim; Hz. İsmâil ve annesi Hacer vâlidemizi şu anki Beytullah’ın bulunduğu yere yakın Zemzem kuyusunun üstüne bıraktı. O tarihte Mekke’de hiçbir kimse yoktu. Hattâ içecek su da yoktu. Hz. İbrâhim, onların yanlarına biraz hurma ve bir miktar su bırakıp, oradan ayrılırken Hacer vâlidemiz:

- Yâ İbrâhim! Bizi buraya bırakıp nereye gidiyorsun? Burası öyle bir vâdi ki, ne bir kimse var, ne de bir hayat eseri var, dedi. Hz. İbrâhim kendisine dönmeyince,

tekrar Hacer vâlidemiz:

- Buraya bırakmayı Allah'u Teâlâ mı emretti? diye sordu. Hz. İbrâhim:

- Evet! Allah'ın emri olduğu için bırakıyorum, dedi. Bunun üzerine Hacer vâlidemiz:

- Öyleyse Allah'u Teâlâ bizim vekilimizdir, O bizi korur ve bize yardım eder, dedi.

Hz. İbrâhim, oradan ayrılıp gitti. Mekke'nin üstündeki ″Seniyye″ mevkiinde görülmeyecek bir yere varınca, yüzünü Kâbe'nin olduğu tarafa döndü ve ellerini kaldırarak (Sûre-i İbrâhîm, Âyet 37'de geçtiği üzere) şöyle duâ etti:

″Ey Rabbimiz! Ben zürriyetimden bâzısını Senin Beyt-i Muharremi'nin (Kâbe'nin) yanında, ekinsiz bir vâdiye yerleştirdim. Ey Rabbimiz! Namaz kılsınlar diye böyle yaptım. İnsanlardan bir kısmının kalplerini onlara meylettir ve onları meyvelerle rızıklandır ki, şükretsinler.″

Hz. İsmâil'in annesi, henüz daha çocuğunu emzirmekteydi ve yanlarında bulunan sudan içiyorlardı. Hacer vâlidemiz su bitince kendisi ve oğlu susadı. Oğlunun susuzluk çektiğini görünce dayanamadı ve Safâ Tepesi'ne çıktı. Sonra vâdiye karşı durup bir kimse görebilir miyim, diye bakmaya başladı. Fakat kimseyi göremiyordu. Oradan vâdiye indi. Eteğini toplayarak koşmaya başladı. Sonra Merve Tepesi'ne çıktı. Orada da bakındı ancak kimseyi göremedi. Hacer vâlidemiz, bu şekilde yedi sefer Safâ ile Merve arasında gitti. Bunun için insanlar, Safâ ile Merve arasında sa'y ederler, buyurmuştur. Son defa Merve Tepesi'ne çıktığında bir ses işitti. Bunun üzerine Hacer vâlidemiz: ″Ey ses sahibi! Sesini duyurdun. Eğer bize yardım edecek bir kudretin varsa bize yardım et″ dedi. Böyle der demez, Zemzem kuyusunun yerinde bir melek (Cebrâil Aleyhisselâm) göründü. O melek, topuğu ile yahut kanadıyla yeri kazıyordu. Nihâyet su göründü. Su başka tarafa akmasın diye Hacer vâlidemiz hemen suyun etrafını çevirerek havuz gibi yaptı. Hem eliyle böyle yapıyor. Hem de bir taraftan kırbasını doldurmaya devam ediyordu. Suyu aldıkça su da kaynamaya devam ediyordu. (Hacer vâlidemiz suyun etrafındaki setin dağılmaması için suya dur, dur diye hitap ediyordu. Zemzem adı buradan gelir. O zamanın dilinde de Zemzem, dur dur demektir)

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Allah'u Teâlâ, Hz. İsmâil'in annesi Hz. Hacer'e rahmet etsin. O Zemzem'i kendi hâline bıraksaydı da, suyun etrafına set yaparak dur dur demeseydi, muhakkak Zemzem akar bir ırmak olurdu″ diye buyurdu.

İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ, sözüne devamla dedi ki:

Hacer vâlidemiz bu sudan içti ve çocuğunu emzirdi. Cebrâil, Hz. Hacer'e:

- Zâyi ve helâk oluruz diye sakın korkmayın! İşte şurası Allah'u Teâlâ'nın evidir. O evi şu çocukla babası yapacaktır. Muhakkak ki, Allah'u Teâlâ o işin ehlini zâyi etmez, dedi. Beyt'in yeri tepe gibi olup yerden yüksekçe idi. Uzun zaman seller sağını solunu alıp götürmüştü.

Hacer vâlidemiz bu şekilde yaşarken günün birinde Cürhüm'den bir topluluk uğradı. Bunlar Mekke'nin alt tarafına indiler. Cürhümlüler oraya bir kuşun gelip gittiğini gördüler ve ″Hiç şüphesiz şu kuş bir suyun başında döner dolaşır. Halbuki bu vâdide su bulunmadığını biliyorduk″ dediler ve bunu anlamak için çevik olan bir yahud iki kişi gönderdiler. Onlar orada su bulunduğunu anlayınca, dönüp geldiler ve su olduğunu haber verdiler. Bunun üzerine Cürhümlüler Mekke mevkiine geldiler.

İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ dedi ki:

Cürhümlüler geldiğinde Hz. İsmâil'in annesi de su başında idi. Cürhümlüler ona:

- Bizim de gelip şuraya senin yakınına inmemize izin verir misin? dediler. Hz. Hacer de:

-Evet, inebilirsiniz. Fakat bu suda sizin mülkiyet hakkınız yoktur, dedi. Onlar da:

-Evet, diyerek Hz. Hacer'i tasdik ettiler. Ünsiyete muhtaç olduğu bir sırada Cürhümlüler'in bu gelişi Hz. Hacer'in arzusuna uygun oldu. Cürhümlüler Mekke civârına gelip yerleştiler. Sonra Cürhümlülerin asıl kalabalık kısmına da haber gönderdiler. Onlar da gelip yerleştiler. Nihâyet Mekke'nin bulunduğu yer medenî mâmur bir hâle gelmeye başladı.

Hz. Hacer'in oğlu Hz. İsmâil yiğitlik ve gençlik çağına girdi. Cürhümlülerden Arapça öğrendi. Artık Hz. İsmâil Cürhümlüler arasında en sevimli bir simâ

olmuştu. Onun necâbeti[1], güzelliği Cürhümlüleri hayret içinde bırakmıştı. Bu sebeble Hz. İsmâil bulûğa erince Cürhümlüler onu kendilerinden bir kızla evlendirdiler. Hayatın bu mesûd safhası devam ederken günün birinde Hz. İsmâil'in annesi Hacer vâlidemiz öldü. (Hz. Hacer'in doksan yaşına girdiği ve Kâbe'nin bitişiğindeki Hicr denilen yere gömüldüğü rivâyet edilir.)

Hz. İsmâil evlendikten sonra, Hz. İbrâhim bırakıp gittiği oğlunu ve kadınını arayarak görmeye geldi. Hz. İsmâil, o sırada evde yoktu, Hz. İsmâil'i karısına sordu. O da:

-Rızkımızı tedârik etmek için ava gitti, diye cevap verdi. Sonra Hz. İbrâhim:

-Maişetiniz, hâliniz nasıldır? diye sordu. Hz. İsmâil'in hanımı:

- Şiddetli darlık içindeyiz, fenâ bir haldeyiz, diye şikâyet etti. Bunun üzerine Hz. İbrâhim dedi ki:

- Kocan geldiğinde benden selâm söyle ve ona de ki: ″Kapısının eşiğini değiştirsin.″

Hz. İsmâil geldiğinde babasının gelip gittiğini sezer gibi oldu ve karısına:

-Evimize gelen oldu mu? diye sordu. O da:

- Evet, şöyle şöyle şekilde yaşlı bir kişi geldi. Bana seni sordu. Cevap verdim. Maişetimizi sordu. Ben de şiddetli darlık içinde bulunduğumuzu söyledim, dedi. Bunun üzerine Hz. İsmâil:

-Sana bir şey vasiyet ve bir söz emânet etti mi? dedi. O da:

- Evet, bana, sana selâm söylememi ve kapısının eşiğini değiştirsin dememi tenbih etti, dedi. Sonra Hz. İsmâil, hanımına:

- O gelen ihtiyar, babamdır. Bana senden ayrılmamı emretmiştir. Artık sen kendi ailenin evine gidebilirsin, dedi ve ondan ayrılarak Cürhümlülerden başka bir kadınla evlendi.

Hz. İbrâhim, Allah'ın dilediği bir müddet uzaklaştı da sonra yine geldi. Yine evde Hz. İsmâil'i bulamadı. Onun hanımının yanına geldi. Ona da Hz. İsmâil'i

sordu. O da:

-Maişetimizi tedârik etmek için ava gitti, dedi. Hz. İbrâhim:

-Nasılsınız, maişetiniz, hâliniz iyi midir? diye sordu. İsmâil’in hanımı:

- Biz hayır, saadet ve bolluk içindeyiz, diye Allah’a hamdu senâ etti. Bunun üzerine Hz. İbrâhim:

-Ne yiyip içiyorsunuz? diye sordu. Kadın:

-Et yiyoruz, su içiyoruz, dedi. Hz. İbrâhim:

- Ey Allah’ım! Bunların etlerini ve sularını mübârek kıl, hayır ve bereket ihsan eyle, diye duâ etti.

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

- Hz. İbrâhim zamanında Mekke civârında hubûbat yoktu. Av etiyle gıdâlanıyorlardı. Eğer o târihlerde ve oralarda hubûbat olsaydı, Hz. İbrâhim hubûbat hakkında da duâ ederdi.

İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ dedi ki:

Hz. İbrâhim’in bu duâsı bereketiyledir ki, et ile su Mekke’den başka yerlerde (o sıcak muhitte) Mekke’deki kadar hiçbir kimsenin sıhhatine uygun düşmez.

Yine İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ sözüne devamla dedi ki: Hz. İbrâhim, kadına dedi ki:

- Kocan geldiğinde benden selâm söyle ve ona de ki: ″Kapısının eşiğini güzel tutsun.″

Hz. İsmâil geldiğinde:

-Evimize gelen oldu mu? diye sordu. Karısı:

- Evet, güzel yüzlü bir ihtiyar geldi, diye Hz. İbrâhim’i methetti. Sonra kadın:

- Seni sordu, ben de rızkımızı tedârik etmek için ava gitti, dedim.

- Geçiminiz nasıldır? dedi. Ben de:

- Hayır ve saadet içindeyiz, dedim. Sonra Hz. İsmâil:

-Sana bir şey vasiyet etti mi? diye sordu. Kadın da:

- Evet, o ihtiyar sana selâm söyledi ve kapının eşiğini iyi tutmanı emreyledi, dedi. Bunun üzerine Hz. İsmâil, hanımına:

- İşte o, babamdır; sen de evimizin şerefli eşiğisin! Babam bana seni hoş tutmamı, iyi geçinmemi emretmiştir, dedi.

Sonra Hz. İbrâhim, yine bir müddet daha oğlundan ve ailesinden uzakta yaşadı. Ondan sonra Mekke'ye geldi. O sırada Hz. İsmâil, Zemzem kuyusunun yakınında büyük bir ağacın altında okunu yontup düzeltmekte idi. Hz. İsmâil, babasını görünce hemen kalkıp ona karşı vardı. Baba oğul birbirlerine sarıldılar; el, yüz öpmelerinde bulundular. Sonra Hz. İbrâhim, oğluna:

-Yâ İsmâil! Allah'u Teâlâ bana büyük bir iş emretti, dedi. Hz. İsmâil de:"Rabbin ne emretti ise onu yerine getir" dedi. Hz. İbrâhim:"Fakat bu işte sen bana yardım edeceksin" dedi. Hz. İsmâil: "Ben sana her türlü yardımı yaparım" dedi. Bunun üzerine Hz. İbrâhim:

- Allah'u Teâlâ burada bir "Beyt" yapmamı emretti, diye etrafından yüksekçe bir tepeye işâret etti.

İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ dedi ki:

Hz. İbrâhim ile Hz. İsmâil, işte orada Kâbe'nin temelini atıp duvarlarını yükselttiler. Hz. İsmâil taş getirir, Hz. İbrâhim de bina ederdi. Nihâyet Beyt'in binası ilerleyip duvarları yükseldiğinde Hz. İsmâil, (Makâm-ı İbrâhim[2] diye bilinen) taşı getirdi. Hz. İbrâhim de onu ayağının altına (iskele olarak) koydu, üzerinde inşaata devam etti. Hz. İbrâhim yapar, Hz. İsmâil de taş sunardı. Nihâyet inşaat tamam olduktan sonra, baba oğul Beyt'in etrafını tavaf ederek (Sûre-i Bakara, Âyet 127'de geçtiği üzere) şöyle duâ ediyorlardı:

"Ey Rabbimiz! Şu hayırlı amelimizi bizden kabul buyur. Şüphesiz ki sen, her şeyi işiten ve bilensin."[3]

[1] Necâbet, soyluluk, soy temizliği anlamına gelmektedir.

[2] Makâm-ı İbrâhim hakkında Sûre-i Bakara, Âyet 125 ve izahına bakınız.

[3] Sahih-i Buhârî, Enbiyâ 10.

(رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَٓا اُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَۖ وَاَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَاۚ اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّح۪يمُ
١٢٨)( )

128. ″Ey Rabbimiz! Bizleri Sana iki muhlis Müslüman kıl ve zürriyetimizden de, Senin için Müslüman bir ümmet meydana getir. Bizlere haccın usulünü göster ve tevbelerimizi kabul buyur. Şüphesiz Sen tevbeleri çok kabul edensin, çok merhametlisin.″

(رَبَّنَا وَابْعَثْ ف۪يهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكّ۪يهِمْۜ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَز۪يزُ
١٢٩) الْحَك۪يمُ ( )

129. ″Ey Rabbimiz! Onlara içlerinden bir Peygamber gönder. Senin âyetlerini onlara okusun. Kitabı ve hikmeti öğreterek onları günahlardan temizlesin. Şüphesiz Sen, evet Sen her şeye gâlipsin, hüküm ve hikmet sahibisin.″

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’de İbrâhim ve İsmâil Aleyhimesselâm’ın kendi nesillerinden gelmesi için duâ ettikleri Peygamber, Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem’dir. Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

أَنَا عَبْدُ اللّٰهِ وَخَاتَمُ النَّبِيِّنَ وَاِنَّ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمُنْجَدِلٌ فِي طِينَتِهِ سَأُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِ ذَلِكَ دَعْوَةُ أَبِى اِبْرَاهِيمَ
وَبِشَارَةِ عِيسَى قَوْمَهُ وَرُؤْيَا أُمِّى الَّتِى رَأَتْ اَنَّهُ خَرَجَ مِنْهَا نُورٌ أَضَاءَتْ لَهُ قُصُورُ وَكَذَلِكَ أُمَّهَاتُ النَّبِيِّنَ
صَلَوَاتُ اللّٰهِ عَلَيْهِمْ (بزار و طب عن العرباض بن سارية)

″Âdem Aleyhisselâm’ın cesedi, henüz toprağın içindeyken ben Allah’ın kulu ve Peygamberlerin hâtemi idim. Bundan size haber vereyim: Bu, babam İbrâhim’in duâsı, Îsâ’nın kavmine verdiği müjde ve annemin gördüğü rüyâ sonucudur. Annem kendisinden bir nûrun çıktığını ve bu nûrun Şam saraylarını aydınlattığını görmüştü. Zîrâ diğer Peygamberlerin anneleri de bu türden rüyâlar görürlerdi.″[1]

Yine Âyet-i Kerîme’de: ″Kitabı ve hikmeti öğreterek″ diye buyrularak, iki ayrı ilimden bahsedilmektedir. Bu hususta geniş bilgi için Sûre-i Bakara, Âyet 151 ve

izahına bakınız.

[1] Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 15032; Rudânî, Cem’ul-Fevâid, Hadis No: 6356

(وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ اِبْرٰهِيمَ اِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُۜ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَاۚ وَاِنَّهُ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ (١٣٠)

130. Akılsız ve câhil olanlardan başka İbrâhim’in dîninden kim yüz çevirir? Yemin olsun ki Biz, İbrâhim’i dünyâda (Peygamber olarak) seçtik. Şüphesiz o, âhirette de sâlihlerdendir.

(اِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ اَسْلِمْۙ قَالَ اَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ (١٣١))

131. Hani o vakit ki, Rabbi Teâlâ İbrâhim’e: ″İslâm ol″ dedi. O da: ″Âlemlerin Rabbine teslim oldum″ dedi.

İzah: İmam Taberî der ki: ″Allah’u Teâlâ, İbrâhim Aleyhisselâm’ı Dîn-i İslâm’a girmeye dâvet etmiş miydi?″ denilecek olursa, cevâben denilir ki: ″Evet etmişti.″ ″Ne zaman etmişti?″ denilecek olursa da, denilir ki: Allah’u Teâlâ, İbrâhim Aleyhisselâm’ı yıldız, ay ve güneş ile imtihan ettikten sonra, şu sözleri söylediği anda, onu Dîn-i İslâm’a dâvet etmiş, o da hemen Müslüman olduğunu belirtmişti. O zaman İbrâhim Aleyhisselâm şöyle demişti: ″Ey kavmim! Ben sizin Allah’a ortak koştuğunuz şeylerden uzağım.* Ben, hanif olarak (İslâm üzere) yüzümü, gökleri ve yeri yaratana yöneldim. Ben müşriklerden değilim. ″[1]

İbrâhim Aleyhisselâm’ın bu kıssası hakkında daha geniş bilgi için Sûre-i En’âm, Âyet 76-79 ve izahlarına bakınız.

[1] Sûre-i En’âm, Âyet 78-79.

(وَوَصّٰى بِهَٓا اِبْرٰهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُۜ يَا بَنِيَّ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰى لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُسْلِمُونَۜ (١٣٢)

132. İbrâhim, bu dîne tâbi olmalarını oğullarına vasiyet ettiği gibi, Yâkub da: ″Ey oğullarım! Şüphesiz ki, Allah’u Teâlâ sizin için İslâm Dîni’ni seçti. Siz de ancak Müslümanlar olarak ölün″ dedi.

اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَٓاءَ اِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُۙ اِذْ قَالَ لِبَن۪يهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْد۪يۜ قَالُوا نَعْبُدُ اِلٰهَكَ وَاِلٰهَ اٰبَٓائِكَ (اِبْرٰه۪يمَ وَاِسْمٰع۪يلَ وَاِسْحٰقَ اِلٰهاً وَاحِداًۚ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ (١٣٣)

133. Yoksa siz, Yâkub'un ölüm döşeğinde iken oğullarına: ″Benden sonra neye ibâdet edersiniz?″ sualine, cevap olarak oğullarının: ″Biz senin ilahına ve babaların İbrâhim'in, İsmâil'in ve İshâk'ın ilahına ibâdet ederiz ki, O bir tek ilahtır. Biz O'na boyun eğen Müslümanlarız″ dedikleri zaman hazır mı idiniz?

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'de, İbrâhim Aleyhisselâm'ın dînini kabul etmeyerek, Yâkub Aleyhisselâm'ın Yahudi olduğu iddiasında bulunan Yahudilere cevap verilmiştir.

İsmâil Aleyhisselâm, İbrâhim Aleyhisselâm'ın Hz. Hacer'den olan oğludur. Yâkub Aleyhisselâm ise, İbrâhim Aleyhisselâm'ın diğer hanımı Hz. Sâra'dan olan İshâk Aleyhisselâm'ın oğludur. Bu âyette açıkça geçtiği üzere Yâkub Aleyhisselâm oğullarına vasiyette bulunurken, ″Benden sonra neye ibâdet edersiniz?″ suâline cevâben oğulları da: ″Biz senin ilahına ve babaların İbrâhim'in, İsmâil'in ve İshâk'ın ilahına ibâdet ederiz ki, O bir tek ilahtır″ diye cevap vermişlerdir.

Bu Âyet-i Kerîme'de, dedesi olan İbrâhim Aleyhisselâm'a ve anneden ayrı olan amcası İsmâil Aleyhisselâm'a, öz babası olmadığı halde, Yâkub Aleyhisselâm'ın onlara ″Baba″ diye hitap ettiği bildirilmektedir. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de Ashâbdan bâzılarına gerçek ismiyle değil de, takmış olduğu isimlerle hitap etmiştir. Meselâ: Asıl adı Abdurrahman olan Ashâba, kedilere olan düşkünlüğünden dolayı ″Ebû Hüreyre (kedilerin babası)″ ismini vermiştir.[1] Bu zâta, o günden itibâren bütün Müslümanlar, ″Ebû Hüreyre″ diye hitap etmektedir. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem Hz. Ali'yi de ″Ebû Turab (toprağın babası) diye isimlendirmiştir.[2] Yine nakledilen bir hadiste şöyle buyrulmuştur:

كَانَ جَعْفَرُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ يُحِبُّ الْمَسَاكِينَ وَيَجْلِسُ إِلَيْهِمْ وَيُحَدِّثُهُمْ وَيُحَدِّثُونَهُ وَكَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَكْنِيهِ أَبَا الْمَسَاكِينِ (م عن ابى هريرة)

Câfer İbn-i Ebû Tâlib, fakirleri çok sever, onların yanında oturur, onlarla konuşur sohbet ederdi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de ona, ″Ebu'l-Mesâkîn (fakirlerin babası)″ ismini verdi.[3]

Yine Sûre-i Ahzâb, Âyet 6’da: ″Peygamber, Mü’minlere kendi canlarından daha evlâdır. Onun zevceleri de Mü’minlerin anneleridir…″ diye geçen buyruğundan dolayı Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Mü’minlerin babası hükmündedir. Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ بِمَنْزِلَةِ الْوَالِدِ أُعَلِّمُكُمْ ... (د عن ابى هريرة

″Doğrusu ben size göre baba mevkiindeyim. Ben size öğretirim...″[4]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Hz. Ali Kerremallâhu veche için şöyle buyurmuştur:

(يَا عَلِىُّ اَنَا وَ اَنْتَ أَبَوَا هَذِهِ الْاُمَّةِ (الاصفهانى، المفردات

″Yâ Ali! Ben ve sen, bu ümmete babayız.″[5]

İşte bâzı âlimlere, Müslümanlar tarafından ″Baba″ diye hitap edilmesi de Allah’ın ve Resûlünün emir ve nehiylerini öğreterek onlara önderlik yaptıklarından dolayıdır.

Halka yol göstererek önderlik yapan bu âlimler hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

رَحْمَةُ اللّٰهِ عَلَى خُلَفَائِى قِيلَ وَمَا خُلَفَائِكَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ تَعَالَى قَالَ الَّذِينَ يُحْيُونَ سُنَّتِى وَيُعَلِّمُونَهَا النَّاسَ (ابى نصر و ابن عساكر عن الحسن)

″Allah‘ın rahmeti benim halifelerime olsun.″ ″Yâ Resûlullah! Senin halifelerin kimlerdir?″ dediler. Buyurdu ki: ″Sünnetimi ihyâ eden ve insanlara da öğretendir.″[6]

[1] Sünen-i Tirmizî, Menkibe (4091 Kütüb-i Sitte, c. 1, s. 63.

[2] Sahih-i Müslim, Fedâil’üs-Sahâbe 4 (38).

[3] Sünen-i İbn-i Mâce, Zühd 7.

[4] Sünen-i Ebû Dâvud, Tahâre 4.

[5] Râğıb el-İsfehânî, el-Müfredat, s. 7.

[6] Muhtâr’ül-Ehâdîs’in-Nebeviyye, Hadis No: 250; Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 291/1.

( )تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْۚ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْۚ وَلَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ (١٣٤ (

134. Onlar bir ümmettir ki, gelip geçti. Onların kazandıkları onlara, sizin kazandıklarınız size aittir. Onların yaptıkları sizden sorulmaz.

İzah: Katâde Hazretleri, Âyet-i Kerîme’de: ″Onlar bir ümmettir ki, gelip geçti″ diye geçen ifadeden maksat, Hz. İbrâhim, Hz. İsmâil, Hz. İshâk, Hz. Yâkub ve torunlarıdır, diye buyurmuştur. Âyetin devamında, onların yaptığı sâlih amellerin, kendilerinden sonra gelen ve dalâlet üzere olan Ehl-i Kitab’a bir faydasının olmayacağı beyan edilmiştir.

Ayrıca Âyet-i Kerîme’de: ″Onların yaptıkları sizden sorulmaz″ diye buyrulmaktadır. Öncekilerin yaptıkları amellerin sonrakilere bir faydası yoktur. Ancak sonrakilerin yaptıkları amellerin öncekilere faydası vardır.

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةٍ مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ وَعِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ وَوَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ (م د ت ن عن ابى هريرة)

″İnsan öldüğü zaman ameli kesilir. Ancak üç şeyden kesilmez: Sadaka-i câriye, yararlı ilim ve kendisine duâ eden sâlih bir evlat.″[1]

[1] Sahih-i Müslim, Vasiyye 3 (14 Sünen-i Ebû Dâvud, Vasâya 14; Sünen-i Tirmizî, Ahkâm 36; Sünen-i Nesâî, Vasâya 8

( )وَقَالُوا كُونُوا هُودًا اَوْ نَصَارٰى تَهْتَدُواۜ قُلْ بَلْ مِلَّةَ اِبْرٰهٖيمَ حَنٖيفًاۜ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ (١٣٥ (

135. Yahudiler: ″Yahudi olun″ ve Hristiyanlar da: ″Hristiyan olun ki, hidâyete eresiniz″ dediler. Ey Resûlüm! Onlara de ki: ″Hayır! Biz, Hanif (İslâm üzere) olan İbrâhim’in dînine tâbi oluruz. O, aslâ müşriklerden olmadı.″

İzah: Ehl-i Kitap, ″Biz, İbrâhim’in dînindeyiz″ diye iddiada bulunmuşlardı. Bu Âyet-i Kerîme, İbrâhim Aleyhisselâm’ın kendileri gibi Allah’a ortak koşmadığını ve İslâm üzere olduğunu söyleyerek, onların iddialarını reddetmiştir.[1]

Bu Âyet-i Kerîme’nin nüzul sebebi İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ’dan şöyle nakledilmiştir:

عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ صُورِيَّا الأَعْوَرُ لِرَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا الْهُدَى اِلَّا مَا نَحْنُ عَلَيْهِ فَاتَّبِعْنَا يَا مُحَمَّدُ تَهْتَدِى وَقَالَتِ النَّصَارَى: مِثْلَ ذَلِكَ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ فِيهِمْ: وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا (تفسير ابن ابى حاتم عن بن عباس)

Yahudi olan Abdullah İbn-i Surya el-A’ver, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e: ″Hidâyet, bizim üzerinde bulunduğumuz yoldan başkası değildir. Yâ Muhammed! Sen bize tâbi ol ki hidâyete eresin″ dedi. Hristiyanlar da aynı şekilde söyleyince, Allah’u Teâlâ Sûre-i Bakara, Âyet 135’i indirmiştir.[2]

[1] Yahudilerin ve Hristiyanların Allah’a nasıl ortak koştuklarına dair Sûre-i Tevbe, Âyet 30’a bakınız.

[2] Tefsir-i İbn-i Ebî Hâtim, Hadis No: 1283.

(قُولُوا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَٓا اُنْزِلَ اِلٰٓى اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْمٰعٖيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَٓا اُو۫تِيَ مُوسٰى وَعٖيسٰى وَمَٓا اُو۫تِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْۚ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْۘ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ (١٣٦)

136. Ey Mü’minler! Deyin ki: ″Biz, Allah’u Teâlâ’ya, bize indirilene, İbrâhim’e, İsmâil’e, İshâk’a, Yâkub’a ve torunlarına indirilmiş olana, Mûsâ ile Îsâ’ya verilene ve diğer Peygamberlere Rablerinden verilmiş olan şeylere îman ettik. Onlardan hiçbirinin arasını (hak Peygamber oldukları hususunda) ayırmayız. Biz ancak O’na teslim olmuş olanlarız.″

İzah: İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ’dan nakledildiğine göre; bir grup Yahudi, Peygamber Efendimize geldi ve ona: ″Peygamberlerden kimlere îman ettiğini sordular.″ Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de onlara: ″Sûre-i Bakara, Âyet 136’yı sonuna kadar okudu. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Îsâ Aleyhisselâm’ı da zikredince, Yahudi topluluğu onun Peygamberliğini inkâr ettiler ve ″Biz, Îsâ’ya ve ona îman edene de îman etmeyiz″ dediler. Bunun üzerine de Allah’u Teâlâ:

Ey Resûlüm! De ki: ″Ey Ehl-i Kitap! Biz, Allah’u Teâlâ‘ya ve bize indirilene ve bizden önce indirilmiş olanlara îman ettiğimiz için mi bizden hoşlanmıyorsunuz? Şüphesiz ki, sizin çoğunuz (yoldan çıkmış) fâsık kimselersiniz″ mealindeki Sûre-i Mâide, Âyet 59’u indirdi.

Yahudiler ve Hristiyanlar, bu Peygamberlerden bâzılarına îman edip bâzılarını da küfürde görerek Peygamberlerin arasını ayırmış oluyorlar ve bile bile birbirlerini dahi yalanlıyorlardı. Mü'minler ise, Peygamberlerin hiçbirisinin arasını ayırmayıp onların hepsine ve onlara indirilen bütün kitap ve suhuf'a îman ederler.

″Suhuf″, sayfalar demektir. Allah'u Teâlâ bâzı Peygamberlere kitap olarak değil de sayfalar şeklinde hükümler indirmiştir. Nakledildiğine göre; Âdem Aleyhisselâm'a on, Şit Aleyhisselâm'a elli, İdris Aleyhisselâm'a otuz, İbrâhim Aleyhisselâm'a da on sahife verilmiştir.

Bu âyet ile ilgili olarak Ebû Hüreyre Radiyallâhu anhu'dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

كَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ يَقْرَءُونَ التَّوْرَاةَ بِالْعِبْرَانِيَّةِ وَيُفَسِّرُونَهَا بِالْعَرَبِيَّةِ لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تُصَدِّقُوا أَهْلَ الْكِتَابِ وَلَا تُكَذِّبُوهُمْ وَقُولُوا {آمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا أُنْزِلَ} الْآيَةَ (خ عن ابى هريرة)

Ehl-i Kitap, Tevrat'ı İbranice okuyup Müslümanlara da Arapça olarak açıklıyorlardı. Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: Ey Mü'minler! Deyin ki: ″Biz, Allah'u Teâlâ'ya, bize indirilene, İbrâhim'e, İsmâil'e, İshâk'a, Yâkub'a ve torunlarına indirilmiş olana, Mûsâ ile Îsâ'ya verilene ve diğer Peygamberlere Rablerinden verilmiş olan şeylere îman ettik...″ diye devam eden Sûre-i Bakara, Âyet 136'yı okuyun.[1]

[1] Sahih-i Buhârî, Tefsir-i Bakara 11, Tevhid 51.

(فَاِنْ اٰمَنُوا بِمِثْلِ مَٓا اٰمَنْتُمْ بِهٖ فَقَدِ اهْتَدَوْاۚ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا هُمْ فٖي شِقَاقٍۚ فَسَيَكْفٖيكَهُمُ اللّٰهُۚ وَهُوَ السَّمٖيعُ الْعَلٖيمُۜ (١٣٧))

137. Bunun üzerine onlar da sizin îman ettiğiniz gibi îman ederlerse, muhakkak hidâyete ermiş olurlar. Eğer yüz çevirirlerse, bilin ki onlar, ancak bir ayrılık içindedirler. Ey Habîbim! Onlara karşı Allah'u Teâlâ sana yeter. O, her şeyi işiten ve bilendir.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'de geçtiği üzere, Allah'u Teâlâ vaadini yerine getirmiştir. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Hendek Savaşı'nda müşriklerle birleşerek Müslümanlara ihânet ettikleri için Kureyza Yahudileri'nin savaşçılarını öldürttü, kadın ve çocuklarını esir aldı. Nadr oğullarını ise Şam'a

sürgün etti. Hayber Yahudilerini de cizyeye bağlayarak zımmi[1] yaptı.

Osman-ı Zinnûreyn Efendimiz, Kur'ân okurken şehit edildiğinde akan kanı Sûre-i Bakara, Âyet 137'deki:

″Ey Habîbim! Onlara karşı Allah'u Teâlâ sana yeter. O, her şeyi işiten ve bilendir″ buyruğunun üzerine damlamıştır. Hz. Osman Efendimizin kendisine ait olan ve üzerine kanının aktığı bu Kur'ân, İstanbul'da Topkapı Sarayı'ndadır.

[1] İslâm devletine bağlı olan ve haraç veren Hristiyan ve Yahudilerdir.

(صِبْغَةَ اللّٰهِۚ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ صِبْغَةًۘ وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ (١٣٨)

138. Ey Mü'minler! Deyin ki: ″Bizim boyamız Allah'ın boyasıdır. Allah'ın boyasından daha güzel boyası olan kim vardır? Biz yalnız O'na ibâdet ederiz.″

İzah: Ey Mü'minler! Kumaş, boya ile nasıl ziynetlenir ise Allah'u Teâlâ da sizi kalplerinize giren ve eseri görülen boyasıyla (îman ile) ziynetlendirdi. Kimin boyası Allah'ın boyası gibi iyi olabilir? Biz yalnız Allah'a ibâdet ederiz! deyin demektir.

Bu Âyet-i Kerîme ile ilgili olarak İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ şöyle buyurmuştur:

Hristiyanlar, vaftiz suyu dedikleri sarı bir su ile yeni doğan çocukları yedi günlük iken yıkarlar ve ″Temizlendi, yani Hristiyan oldu″ derlerdi. Bu Âyet-i Kerîme Mü'minlere, siz de onlara; ″Asıl temizlik ve hak olan Allah'ın boyasıdır, yani îmandır. Bundan daha ziyâde ziynet olan boya yoktur deyin″ diye hitap ederek Hristiyanların yaptıkları uygulamanın bâtıl olduğunu beyan etmiştir.

(قُلْ اَتُحَٓاجُّونَنَا فِي اللّٰهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْۚ وَلَنَٓا اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْۚ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَۙ (١٣٩)

139. Ey Resûlüm! Ehl-i Kitab'a de ki: ″Allah'ın dîni hakkında bizimle mücâdele mi ediyorsunuz? Halbuki O, bizim de Rabbimizdir, sizin de Rabbinizdir. Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz size aittir. Bizler ancak O'na muhlis kullarız.″

(اَمْ تَقُولُونَ اِنَّ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا اَوْ نَصَارٰىۜ قُلْ ءَاَنْتُمْ اَعْلَمُ اَمِ اللّٰهُۜ
وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللّٰهِۜ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ (١٤٠)

140. Yoksa siz: ″İbrâhim, İsmâil, İshâk, Yâkub ve torunları, Yahudi veya Hristiyan idiler″ mi diyorsunuz? Ey Resûlüm! De ki: ″Siz mi iyi bilirsiniz, yoksa Allah mı? Allah katında hak olan gerçeği bildikleri halde, onu gizleyenden daha zâlim kim vardır? Allah'u Teâlâ, sizin yaptıklarınızdan gâfil değildir.″

İzah: Hakkı bildikleri halde onu gizleyen Ehl-i Kitap hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

لاَ تَسْأَلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ عَنْ شَيْءٍ، فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يُخْبِرُوكُمْ بِالصِّدْقِ فَتُكَذِّبُوهُمْ أَوْ يُخْبِرُوكُمْ بِالْكَذِبِ فَتُصَدِّقُوهُمْ عَلَيْكُمْ بِالْقُرْآنِ فَإِنَّهُ فِيهِ نَبَأُ مَا قَبْلَكُمْ وَخَبَرُ مَا بَعْدَكُمْ وَفَصْلُ مَا بَيْنَكُمْ (كر عن ابن مسعود)

″Ehl-i Kitab'a bir şey sormayın. Korkarım ki, size doğruyu söylerler de siz yalanlarsınız yahut yalan haber verirler de doğrularsınız. Siz Kur'ân'dan ayrılmayın. Zîrâ Kur'ân'da sizden evvel gelenlerin de sizden sonrakilerin de haberleri mevcuttur. Aranızdaki anlaşmazlıkları bertaraf edecek hükümler de mevcuttur.″[1]

[1] Râmûz'ul-Ehâdîs, 473/2.

(تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْۚ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْۚ وَلَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۟ (١٤١

141. Onlar bir ümmettir ki, gelip geçti. Onların kazandıkları onlara, sizin kazandıklarınız size aittir. Onların yaptıkları sizden sorulmaz.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'nin açıklaması için Sûre-i Bakara, Âyet 134'ün izahına bakınız.

(سَيَقُولُ السُّفَهَٓاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلّٰيهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّت۪ي كَانُوا عَلَيْهَاۜ قُلْ لِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُۜ يَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ (١٤٢

142. İnsanlardan birtakım akılsızlar: ″Müslümanları yöneldikleri kıbleden (Beyt'ül-Makdis'ten) çeviren nedir?″ diyecekler. Ey Resûlüm! De ki: ″Doğu da batı da Allah'ındır. O, dilediğini doğru yola iletir.″

İzah: Bu Âyet-i Kerîme hakkında Berâ İbn-i Azib Radiyallâhu anhu'dan şu hâdise nakledilmiştir:

كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحِبُّ أَنْ يُوَجَّهَ إِلَى الْكَعْبَةِ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ {قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ} فَتَوَجَّهَ نَحْوَ الْكَعْبَةِ وَقَالَ السُّفَهَاءُ مِنْ النَّاسِ وَهُمْ الْيَهُودُ {مَا وَلَّاهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمْ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا قُلْ

(لِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ} (خ عن البراء بن عزب

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem kıblenin Kâbe’ye çevril-mesini çok istiyordu. Bu nedenle Allah’u Teâlâ: ″Ey Habîbim! Biz senin (kıblenin Kâbe’ye çevrilmesi hususunda vahiy gelmesini bekleyerek) yüzünü göğe doğru çevirip durduğunu görüyoruz…″[1] diye devam eden âyeti indirmiş ve yönünü Kâbe’ye doğru çevirmesini emretmiştir. Halkın akılsızları olan kimselerden bâzılarının ki, onlar Yahudilerdir. Onlar bu hususu hoş karşılamayınca da, insanlardan birtakım akılsızlar: ″Müslümanları yöneldikleri kıbleden (Beyt’ül-Makdis’ten) çeviren nedir?″ diyecekler. Ey Resûlüm! De ki: ″Doğu da batı da Allah’ındır. O, dilediğini doğru yola iletir″ diye geçen Sûre-i Bakara, Âyet 142 nâzil olmuştur.[2]

[1] Sûre-i Bakara, Âyet 144.

[2] Sahih-i Buhârî, Salât 31; Sahih-i Müslim Mesâcid 2 (11 Rudânî, Cem’ul-Fevâid, Hadis No: 6784.

(وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ اُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًاۜ وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّت۪ي كُنْتَ عَلَيْهَٓا اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلٰى عَقِبَيْهِۜ وَاِنْ كَانَتْ لَكَب۪يرَةً اِلَّا عَلَى الَّذ۪ينَ هَدَى اللّٰهُۜ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُض۪يعَ اِيمَانَكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُ۫فٌ رَح۪يمٌ (١٤٣))

143. Ey Mü’minler! Böylece, sizi orta yolu tutan bir ümmet kıldık ki, mahşerde insanlara şâhit olasınız ve Resûl de size şâhit olsun. Ey Habîbim! Evvelce yöneldiğin Beyt’ul-Makdis’i kıble yapmamız, Resûle tâbi olanlar ile ondan ayrılıp küfrü seçenleri ayırt etmemiz içindi. Kıblenin Kâbe’ye çevrilmesi, Allah’ın hidâyet ettiği kimselerden başkalarına elbette ağır geldi. Allah’u Teâlâ sizin îmanınızı (Beyt’ül-Makdis’e yönelerek kıldığınız namazları) zâyi etmez. Şüphesiz Allah’u Teâlâ insanlara karşı elbette çok şefkatli, çok merhametlidir.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’de: ″Ey Mü’minler! Böylece, sizi orta yolu tutan bir ümmet kıldık″ diye buyrulmaktadır. Ey Müslümanlar! Biz sizi hidâyete erdirdiğimiz ve İbrâhim Aleyhisselâm’ın kıblesine dönmeyi nasip ettiğimiz gibi, sizi başkalarından üstün de kıldık. Sizi, seçkin ve âdil bir ümmet yaptık, demektir. Yani buradaki ″Orta yol″dan maksat, iki uç tarafın ortası, demektir. Müslümanlar dinlerinde orta yolu tutmuşlardır. Onlar ne Hristiyanlar gibi ruhbanlıkta aşırı gitmişler ve Hz. Îsâ hakkında onu ilahlık derecesine çıkaracak sözler söylemişler, ne de Yahudiler gibi Peygamberleri öldürerek mâsiyete

düşmüşlerdir. Bilakis Müslümanlar, itidali muhafaza etmişler, ifrat ve tefritten kaçınmışlardır.

Müslümanların diğer ümmetlerden üstün olduğu, Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 110'da da şöyle geçmektedir: ″Ey Mü'minler! Siz, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz...″

Âyet-i Kerîme'de geçen ″Şâhitlik″ ise, Allah'u Teâlâ'nın insanlara doğru yolu gösterdiğine, bunun için Peygamberler gönderdiğine ve bu Peygamberlerin Allah'ın emirlerini ümmetlerine tebliğ ettiklerine dair Ümmet-i Muhammed'in şâhitlik etmesi ve Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem'in de kendi ümmetinin bu beyanına şâhit olmasıdır. Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

يَجِيءُ النَّبِيُّ وَمَعَهُ الرَّجُلَانِ وَيَجِيءُ النَّبِيُّ وَمَعَهُ الثَّلَاثَةُ وَأَكْثَرُ مِنْ ذَلِكَ وَأَقَلُّ فَيُقَالُ لَهُ هَلْ بَلَّغْتَ قَوْمَكَ فَيَقُولُ نَعَمْ فَيُدْعَى قَوْمُهُ فَيُقَالُ هَلْ بَلَّغَكُمْ فَيَقُولُونَ لَا فَيُقَالُ مَنْ يَشْهَدُ لَكَ فَيَقُولُ مُحَمَّدٌ وَأُمَّتُهُ فَتُدْعَى أُمَّةُ مُحَمَّدٍ فَيُقَالُ هَلْ بَلَّغَ هَذَا فَيَقُولُونَ نَعَمْ فَيَقُولُ وَمَا عِلْمُكُمْ بِذَلِكَ فَيَقُولُونَ أَخْبَرَنَا نَبِيُّنَا بِذَلِكَ أَنَّ الرُّسُلَ قَدْ بَلَّغُوا فَصَدَّقْنَاهُ قَالَ فَذَلِكُمْ قَوْلُهُ تَعَالَى {وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا} (ه عن ابى سعيد)

Mahşer günü, bir Peygamber beraberinde ümmeti olarak iki adam olduğu halde gelir. Bir başka Peygamber, beraberinde ümmeti olarak üç kişi bulunduğu halde gelir. Bundan fazla ve az ümmetle gelen Peygamberde olur. Sonra o gelen her Peygambere: ″Sen kendi kavmine dîni tebliğ ettin mi?″ diye sorulur. O da, ″Evet ″ der. Sonra onun kavmi huzura çağrılarak, ″Peygamberiniz size dîni tebliğ etti mi?″ denilir. Onlar: ″Hayır″ derler. Bunun üzerine onların Peygamberlerine: ″Kavmine, senin dîni tebliğ ettiğine dair şâhidin kimdir?″ denilir. O da, ″Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem ve ümmeti″ der. Bunun üzerine Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem'in ümmeti çağrılır ve onlara: ″Bu Peygamberler, kavmine dîni tebliğ etti mi?″ diye sorulur. Onlar da, ″Evet″ derler. Sonra Allah'u Teâlâ Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem'in ümmetine: ″Bu Peygamberlerin, kendi kavmine dîni tebliğ ettiğine dair bilginiz nedir?″ der. Onlar da, ″Peygamberlerin, kendi kavimlerine dîni tebliğ ettiklerini bize Peygamberimiz haber verdi, biz de onu tasdik ettik″ derler. İşte bu açıklama Allah'u Teâlâ'nın, Sûre-i Bakara, Âyet 143'te: ″Ey Mü'minler! Böylece, sizi orta yolu tutan bir ümmet kıldık ki, mahşerde insanlara şâhit olasınız ve Resûl de size şâhit olsun…″ diye geçen buyruğunun muhtevâsıdır.[1]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif’inde de şöyle buyurmuştur:

يَجِيءُ نُوحٌ وَأُمَّتُهُ فَيَقُولُ اللّٰهُ تَعَالَى هَلْ بَلَّغْتَ فَيَقُولُ نَعَمْ أَيْ رَبِّ فَيَقُولُ لِأُمَّتِهِ هَلْ بَلَّغَكُمْ فَيَقُولُونَ لَا مَا جَاءَنَا مِنْ نَبِيٍّ فَيَقُولُ لِنُوحٍ مَنْ يَشْهَدُ لَكَ فَيَقُولُ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأُمَّتُهُ فَنَشْهَدُ أَنَّهُ قَدْ بَلَّغَ وَهُوَ قَوْلُهُ جَلَّ ذِكْرُهُ {وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ} وَالْوَسَطُ الْعَدْلُ (خ ت ه عن ابى سعيد)

Mahşer günü, Nûh ve ümmeti gelir. Allah’u Teâlâ ona: ″Tebliğ ettin, dînimi duyurdun mu?″ diye sorar. ″Evet, Ey Rabbim!″ diye cevap verir. Allah’u Teâlâ bu sefer ümmetine sorar: ″Nûh size tebliğ etmiş miydi?″ Onlar: ″Hayır! Bize Peygamber gelmedi″ derler. Bu sefer Allah’u Teâlâ Nûh’a yönelerek: ″Söylediğin şey hususunda sana kim şâhitlik edecek?″ diye sorar. ″Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem ve ümmeti″ der. Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem‘in ümmeti: ″O tebliğde bulundu″ diye şâhitlikte bulunur. Bu duruma Sûre-i Bakara, Âyet 143’te: ″Ey Mü’minler! Böylece, sizi orta yolu tutan bir ümmet kıldık ki, mahşerde insanlara şâhit olasınız ve Resûl de size şâhit olsun… ″ diye geçen buyruk işâret eder. İşte (âyetin metninde geçen) ″el-Vasat″ kelimesi, ″Adl″ mânâsındadır.[2]

Yine bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

أَنَا وَأُمَّتِى يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى كَوْمٍ مُشْرِفِينَ عَلَى الْخَلَائِقِ مَا مِنْ النَّاسِ أَحَدٌ إِلَّا وَدَّ أَنَّهُ مِنَّا وَمَا مِنْ نَبِيٍّ كَذَّبَهُ قَوْمُه إِلَّا وَنَحْنُ نَشْهَدُ أَنَّهُ قَدْ بَلَّغَ رِسَالَةَ رَبِّه عَزَّ وَجَلَّ (ابن كثير، التفسير القران العظيم عن جابر بن عبد اللّٰه)

″Ben ve ümmetim mahşer gününde yüksekçe bir yerden halkı gözetleriz. Herkes ister ki, kendisi de bizden olsun. Hangi Peygamberi kavmi yalanlarsa, biz o Peygambere şâhitlik eder ve o Peygamberin Rabbi Azze ve Celle’nin emirlerini tebliğ ettiğine şâhitlik ederiz.″[3]

Bu Âyet-i Kerîme’nin son kısmında geçen ifade ile ilgili de şu hâdise nakledilmiştir:

Kıble değişince, bu olayı fırsat bilen Yahudiler, ″Bu hâl hidâyet ise Beyt’ül-Makdis’e doğru kıldığınız namazlarınız dalâlet üzere miydi? Oraya doğru namaz kılıp ölenlerin namazı bâtıl mıydı?″ deyince, Allah’u Teâlâ: ″Allah’u Teâlâ sizin îmanınızı (Beyt’ül-Makdis’e yönelerek kıldığınız namazları) zâyi etmez″ diyerek onlara cevap vermiştir.

Bu hususta Berâ Radiyallâhu anhu da şöyle buyurmuştur:

أَنَّهُ مَاتَ عَلَى الْقِبْلَةِ قَبْلَ أَنْ تُحَوَّلَ رِجَالٌ وَقُتِلُوا فَلَمْ نَدْرِ مَا نَقُولُ فِيهِمْ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ تَعَالَى {وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ} (خ عن البراء)

Kıble, Mescid-i Aksâ’dan Kâbe yönüne çevrilmeden önce, evvelki kıbleye karşı namaz kılan bâzı Müslümanlar ölmüş veya öldürülmüştü. Onlar hakkında ne diyeceğimizi bilemiyorduk. Bunun üzerineAllah’u Teâlâ: ″… Allah’u Teâlâ sizin îmanınızı (Beyt’ül-Makdis’e yönelerek kıldığınız namazları) zâyi etmez...″ diye geçen âyeti indirdi.[4]

Yine Âyet-i Kerîme’de: ″Şüphesiz Allah’u Teâlâ insanlara karşı elbette çok şefkatli, çok merhametlidir″ diye buyrulmaktadır. Bu hususta Hz. Ömer Radiyallâhu anhu’dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in huzuruna (Havâzin kabilesinden) bâzı esirler gelmişti. Esirler arasında emzikli bir kadın vardı. Çocuğunu kaybetmişti. O kadın, göğsüne biriken sütü sağıyor, çocuklara veriyor, emziriyordu. Bu kadın, esirler arasında çocuğunu bulunca, hemen alıp sinesine bastı ve derin bir şefkatle çocuğunu emzirmeye başladı. Bunu görünce Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem bize:

أَتُرَوْنَ هَذِهِ طَارِحَةً وَلَدَهَا فِى النَّارِ قُلْنَا لَا وَهِيَ تَقْدِرُ عَلَى أَنْ لَا تَطْرَحَهُ فَقَالَ: لَلّٰهُ أَرْحَمُ بِعِبَادِهِ مِنْ هَذِهِ بِوَلَدِهَا (خ م عن عمر بن الخطاب)

″Şu kadının kendi çocuğunu ateşe atabileceğini düşünür müsünüz?″ dedi. Biz de: ″Hayır, bunu asla yapmaz!″ dedik. Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″İşte Allah’u Teâlâ kullarına, bu kadının çocuğuna olan şefkatinden daha merhametlidir″ buyurdu.[5]

[1] Sünen-i İbn-i Mâce, Zühd 34.

[2] Sahih-i Buhârî, Enbiyâ 3, İ’tisam 19; Sünen-i Tirmizî, Tefsir’ul-Kur’ân 3; Sünen-i İbn-i Mâce, Zühd 34.

[3] İbn-i Kesir, Tefsir’ul-Kur’ân’il-Azim, c. 1, s. 455.

[4] Sahih-i Buhârî, Îman 29; Rudânî, Cem’ul-Fevâid, Hadis No: 6783.

[5] Sahih-i Buhârî, Edeb 18; Sahih-i Müslim, Tevbe 4 (22).

(قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَٓاءِۚ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضٰيهَاۖ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُۜ وَاِنَّ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْۜ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ١٤٤)( )

144. Ey Habîbim! Biz senin (kıblenin Kâbe’ye çevrilmesi hususunda vahiy gelmesini bekleyerek) yüzünü göğe doğru çevirip durduğunu görüyoruz. Seni arzuladığın kıbleye çeviriyoruz. Sen de yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. Ey Müslümanlar! Namaz için her nerede olursanız yüzünüzü Kâbe tarafına çevirin. Ehl-i Kitap, bunun Rablerinden bir hak olduğunu elbette bilirler. Allah’u Teâlâ, onların yaptıklarından gâfil değildir.

İzah: Ehl-i Kitab’ın kıblesi, Beyt’ül-Makdis idi. Onlar, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e: ″Sen Peygambersen, dînin ayrı ise, niçin bizim kıblemize dönüyorsun?″ dediler. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem de Kâbe’ye doğru namaz kılmayı çok arzuluyordu. Nihâyet Resûlü Ekrem Efendimiz, Ashâbıyla birlikte namazda iken, Allah’u Teâlâ, ″Yönünü Kâbe’ye çevir″ diye emretti.

Böylece namazda yönlerini Kâbe’ye çevirdiler. O mescitte öğle veya ikindi namazının farzının iki rek’atı Beyt’ül-Makdis’e doğru, diğer iki rek’atı da Kâbe’ye doğru kılındığı için, o mescide, ″Mescid-i Kıbleteyn (iki kıbleli mescit) ″ denildi.[1]

Kıblenin çevrilmesi hususunda Sûre-i Bakara, Âyet 115’in izahına bakınız.

[1] Yine bu hususta bakınız: Sünen-i İbni Mâce, İkâmet’üs-Salât 56.

(وَلَئِنْ اَتَيْتَ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ اٰيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَۚ وَمَٓا اَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْۚ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍۜ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَٓاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَكَ مِنَ الْعِلْمِۙ اِنَّكَ اِذًا لَمِنَ الظَّالِم۪ينَۢ (١٤٥))

145. Ey Resûlüm! Yemin olsun ki sen, Ehl-i Kitab’a her ne kadar burhan getirsen, yine onlar senin kıblene tâbi olmazlar. Sen de onların kıblesine tâbi olmazsın. Nitekim onlar birbirlerinin kıblesine de tâbi olmadılar. Yemin olsun ki, sana gelen ilimden sonra, onların hevâlarına uyacak olursan, şüphesiz sen de o zaman zâlimlerden olursun.

(اَلَّذ۪ينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ اَبْنَٓاءَهُمْۜ وَاِنَّ فَر۪يقًا مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ (١٤٦))

146. Ehl-i Kitap, kendi çocuklarını nasıl bilirlerse, onu (Muhammed Aleyhisselâm'ı) da öyle bilirler ki, bütün vasıflarıyla bilirler. Halbuki onlardan bir kısmı bu hakikati bilerek gizlerler.

İzah: Ehl-i Kitab'ın, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'i bütün vasıflarıyla çok iyi bildiklerine dair şöyle bir hâdise anlatılmıştır:

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in annesi Hz. Âmine, kocasının vefâtından sonra, hem kocasının kabrini ziyaret ve hem de Benî Adiy b. Neccâr, ″Harzeciye″ yurdunda oturan dayılarını ziyaret için Medîne'ye gitmişti. O zaman altı yaşlarında küçük bir çocuk olan Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, annesiyle birlikte Medîne'de kaldıkları müddet içinde Adiy b. Neccâr havuzunda yüzmeyi öğreniyordu; bir gün Medîne çocuklarından bâzılarıyla bir yerde otururlarken yanlarından birkaç Yahudi geçmiş ve içlerinden biri Peygamberimizi işâret ederek, ″Bu çocuk, âhir zaman Peygamberi olup, kendisine Peygamberlik geldikten sonra bizim beldemize hicret edecektir″ diye arkadaşlarına göstermiştir. Bu sözleri, o sırada Hz. Âmine'nin hizmetinde bulunan Ümmü Eymen Radiyallâhu anhâ, Yahudinin ağzından duyduğunu bizzat rivâyet etmiş ve hicretten sonra Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bunu, Ümmü Eymen'den naklederek anlatmıştır.[1]

Yine bu hususta nakledilen bir Hadis-i Şerif'te A'rabî'den bir adam şöyle anlatmıştır:

جَلَبْتُ جَلُوبَةً إِلَى الْمَدِينَةِ فِي حَيَاةِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا فَرَغْتُ مِنْ بَيْعَتِي قُلْتُ لَأَلْقَيَنَّ هَذَا الرَّجُلَ فَلَأَسْمَعَنَّ مِنْهُ قَالَ فَتَلَقَّانِي بَيْنَ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ يَمْشُونَ فَتَبِعْتُهُمْ فِي أَقْفَائِهِمْ حَتَّى أَتَوْا عَلَى رَجُلٍ مِنْ الْيَهُودِ نَاشِرًا التَّوْرَاةَ يَقْرَؤُهَا يُعَزِّي بِهَا نَفْسَهُ عَلَى ابْنٍ لَهُ فِي الْمَوْتِ كَأَحْسَنِ الْفِتْيَانِ وَأَجْمَلِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْشُدُكَ بِالَّذِي أَنْزَلَ التَّوْرَاةَ هَلْ تَجِدُ فِي كِتَابِكَ ذَا صِفَتِي وَمَخْرَجِي فَقَالَ بِرَأْسِهِ هَكَذَا أَيْ لَا فَقَالَ ابْنُهُ إِنِّي وَالَّذِي أَنْزَلَ التَّوْرَاةَ إِنَّا لَنَجِدُ فِي كِتَابِنَا صِفَتَكَ وَمَخْرَجَكَ وَأَشْهَدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَنَّكَ رَسُولُ اللّٰهِ فَقَالَ أَقِيمُوا الْيَهُودَ عَنْ أَخِيكُمْ ثُمَّ وَلِيَ كَفَنَهُ وَحَنَّطَهُ وَصَلَّى عَلَيْهِ (حم عن رجل من الاعراب)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem sağ iken satmak üzere Medîne'ye mal götürmüştüm. Satışımı bitirdiğimde: ″Şu adama (Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'e) varacağım ve onu dinleyeceğim″ dedim. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in, onun arkasında birlikte yürür-lerken rastladım ve peşlerine düştüm. Nihâyet, ölmekte olan oğluna sabretmek üzere Tevrat'ı okuyan bir Yahudi'nin yanına vardılar. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Tevrat'ı indiren aşkına

söyle, şu kitabında benim sıfatımı ve çıkışımı buluyor musun?″ diye sordu. Adam başı ile, ″Hayır″ işâreti yaptı. Oğlu: ″Evet, Tevrat'ı indirene yemin olsun ki, biz kitabımızda senin sıfatını ve çıkışını buluyoruz. Ben Allah'tan başka ilâh olmadığına, senin Allah'ın Resûlü olduğuna şehâdet ediyorum″ dedi (ve kısa süre sonra çocuk öldü). Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Yahudiyi kardeşinizden uzaklaştırın!″ buyurdular ve kefenleme işi ile namazını kıldırmayı üzerlerine aldılar.[2]

[1] Mir'at'ul-Haremeyn, Mir'at-ı Mekke, c. 2, s. 1081-1082.

[2] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 22394.

(اَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرٖينَ۟ (١٤٧) (

147. Hak, Rabbinden gelendir. Sen onda şüphe edenlerden olma.

İzah: Âyet-i Kerîme'de geçen ″Hak″ ifadesinden maksat, kıblenin Beyt'ül-Makdis'ten Kâbe'ye döndürülmesidir.

(وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلّٖيهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِۜ اَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ اللّٰهُ جَمٖيعًاۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ (١٤٨) (

148. Her ümmetin bir kıblesi vardır, oraya yönelirler. İbâdet ve hayırlı işlerde yarışın. Siz her nerede olursanız olun, Allah'u Teâlâ sizi (mahşer gününde) bir araya toplar. Şüphesiz ki Allah'u Teâlâ her şeye kâdirdir.

İzah: Siz, Rabbinize şükretmek için salih ameller hususunda yarışın. Dünyâda âhiretiniz için azık hazırlayın. Kıblenizi muhafaza edin. Sizden evvelki ümmetler gibi onu kaybetmeyin. Sonra siz de onlar gibi sapıklığa düşersiniz. Nerede ölürseniz ölün, Allah'u Teâlâ hepinizi mahşer gününde bir araya toplayacak ve amellerinize göre karşılığını verecektir. Şüphesiz ki Allah'u Teâlâ, ölümünüzden sonra sizi kabirlerinizden çıkarıp bir araya toplamaya gücü yetendir, demektir.

İbâdet hususunda yarışmayla ilgili Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

سِيرُوا سَبَقَ الْمُفَرِّدُونَ قَالُوا وَمَا الْمُفَرِّدُونَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ الذَّاكِرُونَ اللّٰهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتُ (م عن ابى هريرة)

″Durmayın çalışın, çalışanlar ileri geçtiler ve ilerlediler.″ Dediler ki: ″Yâ Resûlallah! Bu ileri geçenler kimlerdir?″ Buyurdu ki: ″Allah'ı çok zikreden erkekler ve kadınlardır.″[1]

İbâdet hususunda yarışanların mükâfatına dair geniş bilgi için de Sûre-i Vâkıa, Âyet 10-12 ve izahına bakınız.

[1] Sahih-i Müslim, Zikir 1 (4).

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ (١٤٩)((

149. Ey Resûlüm! Yolculuk hâlinde de namaz için yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. Şüphesiz bu, Rabbinden gelen bir haktır. Allah'u Teâlâ, sizin yaptıklarınızdan gâfil değildir.

İzah: Allah'u Teâlâ, bir Müslümanın her nerede olursa olsun, namaz kılmak için yönünü Kâbe'ye döndürmesi gerektiğini emretmiştir. Bütün Müslümanların namaz kılarken yöneldikleri yerin Kâbe olması, kıblenin önemini ve ona hürmet edilmesi gerektiğini de göstermektedir.

Bu hususta Enes Radiyallâhu anhu şu Hadis-i Şerif'i nakletmiştir:

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, mescidin kıblesinde bir sümük gördü, ağırına gitti. Kalkıp onu eliyle kazıdı ve sonra şöyle buyurdu:

إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا قَامَ فِي صَلَاتِهِ فَإِنَّهُ يُنَاجِي رَبَّهُ أَوْ إِنَّ رَبَّهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ فَلَا يَبْزُقَنَّ أَحَدُكُمْ قِبَلَ قِبْلَتِهِ (خ عن انس بن مالك)

″Sizden biri namaza kalktığı zaman Rabbine yakarır. Rabbi Teâlâ, kendisiyle kıblesi arasında tecelli eder. Bu yüzden hiçbiriniz kıblesine doğru tükürmesin. ″[1]

Kıblenin önemi hakkında Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(اِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ سَيِّدًا وَاِنَّ سَيِّدَ الْمَجَالِسِ قُبَالَةَ الْقِبْلَةِ (طب عن ابى هريرة

″Şüphesiz ki, her şeyin bir efendisi vardır. Muhakkak ki, meclisin efendisi de

kıbleye karşı oturandır.″[2]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif'inde de şöyle buyurmuştur:

إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ بِمَنْزِلَةِ الْوَالِدِ أُعَلِّمُكُمْ فَإِذَا أَتَى أَحَدُكُمْ الْغَائِطَ فَلَا يَسْتَقْبِلْ الْقِبْلَةَ وَلَا يَسْتَدْبِرْهَا وَلَا يَسْتَطِبْ بِيَمِينِهِ وَكَانَ يَأْمُرُ بِثَلَاثَةِ أَحْجَارٍ وَيَنْهَى عَنْ الرَّوْثِ وَالرِّمَّةِ (د عن ابى هريرة)

″Doğrusu ben, size göre baba mevkiindeyim. Ben, size öğretirim. Sizden birinizin büyük abdesti geldiğinde kıbleye önünü ve arkasını dönmesin. Sağ eliyle istincâ yapmasın.″

Râvi der ki: ″Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, üç taş kullanılmasını emrederdi ve hayvan tersiyle, kemikle taharetlenmeyi yasaklardı.″[3]

Bu Âyet-i Kerîme ve Hadis-i Şerif'lerden dolayı bir Müslüman, kıbleye karşı ayak uzatmamalı, bu halde ayağını uzatarak yatmamalı, kıbleye doğru tükürmemeli ve abdest bozarken kıbleye doğru önünü ve arkasını dönmemelidir. Velhâsıl bir Müslümanın, kıbleye karşı terk-i edepte bulunması çok mahsurludur, doğru değildir.

[1] Sahih-i Buhârî, Salât 33; Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 1202.

[2] Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 7790; Taberânî, Mu'cem'ul-Kebir, Hadis No: 513.

[3] Sünen-i Ebû Dâvud, Tahâre 4.

(وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُۙ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌۗ اِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلِاُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَۙ (١٥٠))

150. Ey Resûlüm! Yolculuk hâlinde de namaz için yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. Siz her nerede olsanız, namaz için yüzünüzü o tarafa çevirin ki, (kıblenin çevrilmesi hakkında) insanlar aleyhinizde kullanacak bir delil bulamasın. Ancak onlardan zâlim olanlar müstesnâ. Artık onlardan korkmayın, Benden korkun. Ben de size nîmetlerimi tamamlayayım. Böylece hidâyete ermiş olasınız.

İzah: Bir önceki Âyet-i Kerîme’de geçen ″Yolculuk hâlinde de namaz için yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir″ emrinin, bu Âyet-i Kerîme’de de tekrar edilmesinin hikmeti, önemine vurgu içindir.

Yine Âyet-i Kerîme’de: ″(Kıblenin çevrilmesi hakkında) insanlar aleyhinizde kullanacak bir delil bulamasın″ diye buyrulmaktadır. Bu ifadeden maksat şöyle açıklanmıştır: Tevrat’ta âhir zaman Peygamberinin Kudüs tarafını bırakıp, Kâbe tarafına yönelerek namaz kılacağı yazılıdır. Müslümanlar, Kâbe tarafına doğru namaz kılmayacak olsalardı, bu sefer bir kısım münkirler: ″Eğer bu zât, âhir zaman Peygamberi olsaydı, Tevrat’ın beyanı üzere Kâbe tarafına dönüp namaz kılardı″ derlerdi. İşte bu sebeple Allah’u Teâlâ o kâfirlerin böyle bir delil getirmemeleri için, Mü’minlerin namaz kılarken Kâbe’ye yönelmelerini emretmiştir.

Ayrıca daha önceki ümmetlerde, mescit hâricinde namaz kılınmazdı. Bu âyetlerle yeryüzü Müslümanlar için Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem hürmetine mescit kılınmıştır. Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

أُعْطِيتُ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ مِنْ الْأَنْبِيَاءِ قَبْلِي نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ وَجُعِلَتْ لِي الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا وَأَيُّمَا رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي أَدْرَكَتْهُ الصَّلَاةُ فَلْيُصَلِّ وَأُحِلَّتْ لِي الْغَنَائِمُ وَكَانَ النَّبِيُّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً وَبُعِثْتُ إِلَى النَّاسِ كَافَّةً وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ (خ م حم ه عن جابر)

″Bana, benden önce hiçbir Peygambere verilmeyen beş özellik verildi: Bir aylık mesafeden düşmanın kalbine korku salmakla ilâhi yardıma mazhar oldum. Yeryüzü benim için mescit (namaz kılma mahalli) ve temiz kılındı; ümmetimden kim bir namaz vaktine erişirse, hemen bulunduğu yerde namazını kılsın. Ganîmetler bana helâl kılındı. Benden önceki Peygamberler sâdece kendi kavmine Peygamber olarak gönderiliyordu, ben ise bütün insanlığa Peygamber olarak gönderildim. Bana şefaat yetkisi verildi.″[1] (Bir diğer Hadis-i Şerif’te: ″Mahşer günü ilk şefaat edecek ve şefaatı kabul edilecek olan benim″[2] diye buyrulmuştur.)

[1] Sahih-i Buhârî, Salat 56; Sahih-i Müslim, Mesâcid 1 (3).

[2] Sahih-i Müslim, Fedâil 2 (3 Sünen-i Ebû Dâvud, Sünnet 12; Sünen-i Tirmizî, Menâkib 3.

كَمَٓا اَرْسَلْنَا فٖيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيَاتِنَا وَيُزَكّٖيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا (تَعْلَمُونَۜ (١٥١))

151. Nitekim içinizden, size âyetlerimizi okuyan, sizi günahlardan temizleyen, size kitabı ve hikmeti öğreten ve bilmediklerinizi öğreten bir Peygamber gönderdik.

İzah: Allah'ın Resûlü, size Kur'ân'ın âyetlerini okuyarak tebliğde bulunur, kitabı yani şer'î hükümleri size öğretir. Namaz, hac gibi ibâdetlerin nasıl yapılacağını uygulamalı olarak size gösterir. Hakk'a yakınlığı, kendi nefsini bilmeyi öğreten mânevi bir ilim olan hikmeti de size öğretir. Ayrıca önceki ümmetlere ait bilgiler, âhiret ahvâli ve kıyâmet alâmetleri gibi gâib olan bir çok haberleri size bildirir ve öğretir, demektir.

Hâsılı kişiye lâzım olan zâhir ve mânevi ilmin kaynağı Kur'ân-ı Kerîm'dir. Bu iki ilimi de Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ümmetine öğretmiştir. Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

اَلْعِلْمُ عِلْمَانِ فَعِلْمٌ ثَابِتٌ فِى الْقَلْبِ فَذَاكَ الْعِلْمُ النَّافِعُ وَعِلْمٌ فِى اللِّسَانِ فَذَاكَ حُجَّةُ اللّٰهِ عَلَى عِبَادِهِ (ابو نعيم عن انس)

"İlim ikidir: Biri kalpte sâbittir. İşte en faydalı olan ilim (Hikmet ve Ledün ilmi) budur. Bir ilim de lisândaki ilimdir (kitaptır). Bu da Allah'u Teâlâ'nın kullarına hüccetidir (delilidir)."[1]

Buradan anlaşılan iki türlü ilim vardır. Zîra Mûsâ Aleyhisselâm, zamanında en yüksek kitap ilmine sahipken, Allah'u Teâlâ'nın yönlendirmesi üzerine Hızır Aleyhisselâm'a gitmiş ve hikmet ilmi olan ilm-i ledün'ü ondan öğrenmiştir.[2]

[1] Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 223/2; İbn-i Ebî Şeybe, Musannef, Hadis No: 60.

[2] Mûsâ Aleyhisselâm'ın bu kıssası hakkında Sûre-i Kehf, Âyet 60-82'ye bakınız.

(فَاذْكُرُونٖٓي اَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لٖي وَلَا تَكْفُرُونِ۟ (١٥٢))

152. O halde Beni zikredin ki, Ben de sizi zikredeyim. Bana şükredin, nankörlükte bulunmayın.

İzah: Allah’u Teâlâ, siz Bana ibâdet ederek emir ve nehiylerime uyun ki, Ben de size bunun karşılığında ihsanda bulunayım. Verdiğim nîmetlere karşı da inkâr ve isyan etmeyip şükredin, diye buyurmuştur.

Nakledilen bir Hadis-i Kudsî’de Allah’u Teâlâ şöyle buyurmuştur:

أَلَا اِنَّ اَوْلِيَائِي مِنْ عِبَادِي وَاَحِبَّائِي مِنْ خَلْقِي الَّذِينَ يَذْكُرُونَ بِذِكْرِى وَاذْكُرُ بِذِكْرِهِمْ (ك حل عن عمرو بن جموح)

″Yarattığım kullar içinde öyleleri vardır ki, onlar Benim yanımda çok sevgilidir. Onları kendime dost eyledim. Ne vakit ki onlar Beni zikrederler, Ben de onları zikrederim.″[1]

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

اَلذِّكْرُ نِعْمَةٌ مِنَ اللّٰهِ فَاَدُّوا شُكْرَهَا (فر عن نبيط بن شريط)

″Zikir, Allah’tan bir nîmettir. Bu sebeple Allah’ı zikrederek O’nun şükrünü ödeyin.″[2]

Âyet-i Kerîme ve Hadis-i Şerif’lerde geçen ″Zikir″ kelimesi, kullanıldığı yere göre farklı mânâlar içerir. Kur’ân-ı Kerîm’de, zikir ve zikrullah diye geçen üç yüze yakın Âyet-i Kerîme vardır. Bu husustaki Hadis-i Şerif’ler ise çok daha fazladır.

″Zikir″ lügatta, bir şeyi söylemek, yâd etmek, hatırlamak gibi anlamlara gelir. Kavram olarak ise, kullanıldığı yere göre; Zikrullah, Namaz, Kur’ân, nasihat ve öğüt gibi anlamlara gelir. Nitekim birçok Âyet-i Kerîme ve Hadis-i Şerif’te ″اَلذِّكْرَ Zikir″ kelimesi geçmesine rağmen, bu anlamların kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan bâzıları şöyledir:

Zikir kelimesi, Kur’ân anlamında Sûre-i Nahl, Âyet 44’de şöyle geçmektedir:

″O Peygamberleri apaçık mûcizeler ve kitaplarla gönderdik. Ey Resûlüm! Sana da Zikri (Kur’ân’ı) indirdik ki, kendilerine indirileni (emir ve nehyi) insanlara açıkça anlatasın. Umulur ki, onlar da tefekkür edeler.″

Zikir kelimesi, nasihat anlamında Sûre-i Hûd, Âyet 114’te şöyle geçmektedir.

″Gündüzün iki tarafında (öğle ve ikindi) ve gecenin gündüze yakın zamanlarında (akşam, yatsı ve sabah) namaz kıl. Muhakkak ki iyilikler, kötülükleri giderir. Bu, nasihat alanlar için bir öğüttür.″

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

اَلْقُرْآنُ هُوَ النُّورُ الْمُبِينُ وَالذِّكْرُ الْحَكِيمُ وَالصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ (هب عن رجل)

″Kur’ân, apaçık büyük nûrdur. Hikmet dolu zikirdir ve dosdoğru bir yoldur.″[3]

Yine bâzı Âyet-i Kerîme ve Hadis-i Şerif’lerde geçen zikir kelimesi, Allah’ın isimlerinden birini zikretmek, anlamına gelmektedir.

Bu husus Sûre-i En’âm, Âyet 118’te şöyle geçmektedir:

″Eğer O’nun âyetlerine îman edenlerden iseniz, Allah’ın ismi zikredilerek kesilenlerden yiyin.″

Sûre-i A’lâ, Âyet 14-15’te de şöyle buyrulmuştur:

″Şüphesiz ki nefsini (kötülüklerden) arındıran felâha ermiştir* ve o, Rabbinin ismini zikreder, namazı da kılar.″

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

أَفْضَلُ الذِّكْرِ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَأَفْضَلُ الدُّعَاءِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ (ت عن جابر بن عبد اللّٰه)

″Zikrin efdâli Lâ ilâhe illallâh, duânın efdali de Elhamdulillah’tır.″[4]

İbn-i Mes’ud Radiyallâhu anhu’dan nakledilen bir Hadis-i Şerif’te de şöyle buyrulmuştur:

كَانَ لَا يَكُونُ فِى الْمُصَلِّينَ اِلَّا كَانَ اَكْثَرُهُمْ صَلَاةً وَلَا يَكُونُ فِى الذَّاكِرِينَ اِلَّا كَانَ اَكْثَرُهُمْ ذِكْرًا (ابو نعيم خط عن ابن مسعود)

″Namaz kılanlar içinde herkesten fazla namazı Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem kılardı. Allah’u Teâlâ’yı zikredenler içinde de herkesten fazla zikri o yapardı.″[5] Namazda da zikirde de hepimizden ileriydi, demektir.

Bir diğer Hadis-i Şerif’te de şöyle nakledilmiştir:

أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَخْبَرَهُ أَنَّ رَفْعَ الصَّوْتِ بِالذِّكْرِ حِينَ يَنْصَرِفُ النَّاسُ مِنْ الْمَكْتُوبَةِ كَانَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ كُنْتُ أَعْلَمُ إِذَا انْصَرَفُوا بِذَلِكَ إِذَا سَمِعْتُهُ. (خ م عن ابن عباس)

İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ haber verdi ki: ″Halkın farz namazdan çıkınca yüksek sesle zikretmesi, Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'in zamanında var idi. İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ buyurdu ki: ″Ben bu sesi işitir işitmez, zikir seslerinin yükselmesi ile namazdan çıktıklarını anlardım.″[6]

Bu hususta Ebû Hüreyre Radiyallâhu anhu'dan nakledilen bir Hadis-i Kudsî'de de Allah'u Teâlâ şöyle buyurmuştur:

أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي وَأَنَا مَعَهُ إِذَا ذَكَرَنِي فَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَإٍ ذَكَرْتُهُ فِي مَلَإٍ خَيْرٍ مِنْهُمْ وَإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ بِشِبْرٍ تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا وَإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ بَاعًا وَإِنْ أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً (خ عن أبى هريرة)

″Ben, kulumun zannındayım. Kulum Beni zikrederken Ben muhakkak onunla beraber bulunurum. Eğer o Beni kendi nefsinde gizli olarak zikrederse, Ben de onu öyle zikrederim. Eğer o Beni bir cemaat içinde âşikâr olarak zikrederse, Ben de onu o cemaatten daha hayırlı bir cemaat içinde zikrederim. Kulum Bana bir karış yaklaşırsa, Ben ona bir arşın yaklaşırım. Kulum Bana bir arşın yaklaşırsa, Ben ona bir kulaç yaklaşırım. O Bana yürüyerek gelirse, Ben ona koşarak varırım.″[7]

″Zikrullah″ ise lügatta, Allah'u Teâlâ'yı zikretmektir. Kavram olarak da genellikle doğrudan doğruya ″Allah, Lâ ilâhe illallâh″ gibi Allah'ın isimlerinden birisini; tek veya toplu, sesli yahut gizli söyleyerek yapılan bir ibâdet şeklidir. Nitekim birçok Âyet-i Kerîme'de ve Hadis-i Şerif'te Allah'u Teâlâ'yı zikretmek anlamında,″ذِكْرُ اللّٰهِ Zikrullah″ kavramının kullanıldığı görülmektedir. Bunlardan bâzıları şöyledir:

Sûre-i Mâide, Âyet 91:

″Muhakkak şeytan, içki ve kumarla aranıza buğuz ve düşmanlık sokmak ve sizi zikrullahtan ve namazdan alıkoymak ister. Artık siz bunlardan vazgeçtiniz değil mi?″

Sûre-i Ankebût, Âyet 45:

″Ey Resûlüm! Kitaptan sana vahyolunanı oku. Namaza devam et. Çünkü namaz, büyük ve küçük günahlardan alıkoyar ve (bu hususta) elbette zikrullah daha büyüktür. Allah’u Teâlâ, yaptıklarınızı bilir.″

Sûre-i Ahzâb, Âyet 41-42:

″Ey îman edenler! Allah’u Teâlâ’yı çok zikredin.* Ve O’nu sabah akşam tesbih edin.″

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem Hadis-i Şerif’lerinde şöyle buyurmuştur:

أَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرِ أَعْمَالِكُمْ وَأَزْكَاهَا عِنْدَ مَلِيكِكُمْ وَأَرْفَعِهَا فِى دَرَجَاتِكُمْ وَخَيْرٌ لَكُمْ مِنْ اِنْفَاقِ الذَّهَبِ وَالْوَرِقِ وَخَيْرٌ لَكُمْ مِنْ أَنْ تَلْقَوْا عَدُوَّكُمْ فَتَضْرِبُوا أَعْنَاقَهُمْ وَيَضْرِبُوا أَعْنَاقَكُمْ قَالُوا بَلَى قَالَ ذِكْرُ اللّٰهِ تَعَالَى (حم ت عن ابى الدرداء)

″Haberiniz olsun! Rabbinizin katında derecenizi en yüksek ve sizi en temiz kılan, altın ve gümüş tasadduk etmekten daha hayırlı olan, Allah yolunda savaşa çıkıp da düşmanlarla kıyasıya savaşmaktan bile daha üstün olan hayırlı amelinizi size bildireyim mi?″ ″Evet″ dediler. Buyurdu ki: ″İşte o, zikrullahtır.″[8]

لَيَبْعَثَنَّ اللّٰهُ أَقْوَامًا يَوْمَ القِيَامَةِ فِي وُجُوهِهِمُ النُّورُ عَلَى مَنَابِرِ اللُّؤْلُؤِ، يَغْبِطُهُمُ النَّاسُ، لَيْسُوا بِأَنْبِيَاءَ وَلَا شُهَدَاءَ. فَقَالَ أَعْرَابِيٌّ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ، صِفْهُمْ لَنَا نَعْرِفُهُمْ؟ قَالَ: هُمُ الْمُتَحَابُّونَ فِي اللّٰهِ مِنْ قَبَائِلَ شَتَّى وَبِلَادٍ شَتَّى. يَجْتَمِعُونَ عَلَى ذِكْرِ اللّٰهِ يَذْكُرُونَهُ (طب عن ابى الدرداء)

″Allah’u Teâlâ mahşer gününde huzura inciden minberler üzerinde yüzleri nurlu tüm insanların kendilerine gıpta edeceği ancak Peygamber veya şehitlerden olmayan bâzı kişiler çıkaracaktır.″ Bedevînin biri: ″Yâ Resûlallah! Bize sıfatlarını söyle de kim olacaklarını bilelim″ deyince, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Onlar farklı belde ve farklı kabilelerden olan Allah için birbirlerini seven ve zikrullah yapmak için biraraya gelen kimselerdir″ buyurdu.[9]

اِنَّمَا جُعِلَ الطَّوَافُ بِالْبَيْتِ وَالسَّعْيُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ وَرَمْيُ الْجِمَارِ لِإِقَامَةِ ذِكْرِ اللّٰهِ لَا لِغَيْرِهِ (حم ك د هب عن عائشة)

″Beytullah‘ı tavaf etmek, Safâ ile Merve arasında sa’y etmek ve şeytanı taşlamak, zikrullahı ikâme etmek içindir. Başka bir şey için değildir.″[10]

لِاَنْ أَقْعُدَ مَعَ أَقْوَامٍ يَذْكُرُونَ اللّٰهَ مِنْ بَعْدِ صَلاَةِ الْفَجْرِ اِلَى أنْ تَطْلَعَ الشَّمْسُ أحَبَّ اِلَيَّ مِنْ أنْ أعْتِقَ أرْبَعَةَ مِنْ بَنِى اِسْمَاعِيلَ دِيَةُ كُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ اِثْنَا عَشَرَ أَلْفًا لِاَنْ أَقْعُدَ مَعَ أَقْوَامٍ يَذْكُرُونَ اللّٰهَ مِنْ بَعْدِ صَلاَةِ الْعَصْرِ اِلَى أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ أَحَبَّ اِلَيَّ مِنْ أنْ أُعْتِقَ أَرْبَعَةً مِنْ بَنِى اِسْمَاعِيلَ دِيَةُ كُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ اِثْنَا عَشَرَ أَلْفًا (ع د عن انس)

″Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar bir cemaatle birlikte zikrullah etmek, İsmâil evlâdından dört kimseyi, her birinin diyeti pahasına on iki bin dirhem verip kurtarmaktan daha sevgilidir. Yine ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar bir cemaatle oturup zikrullah etmek, İsmâil evlâdından dört kimseyi, her birinin diyeti pahasına yine on iki bin dirhem verip kurtarmaktan daha sevgilidir.″[11]

الثَّابِتُ فِي مُصَلَّاه بَعَدَ صَلوَةَ الصُّبْحِ حَتَّى يَذْكُرُ اللّٰهَ تَعَالَى حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ أَبْلَغُ فِي طَلَبِ الرِّزْقِ مِنَ الضَّرْبِ فِي الْآفَاقِ (الديلمى عن عثمان)

″Namazgâhında, sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar sâbit bir halde oturup zikrullah etmek, rızık talep etmek için diyar diyar dolaşmaktan daha hayırlıdır.″[12]

كُلُّ كَلَامٍ فِى الْمَسْجِدِ لَغْوٌ اِلَّا الْقُرْآنَ وَذِكْرَ اللّٰهِ وَمَسْأَلَةً عَنْ خَيْرٍ أَوْ اِعْطَاءُ (الديلمي عن أبى هريرة)

″Kur’ân’dan, zikrullahtan ve hayırlı bir şey sormaktan ya da cevap vermekten başka, mescitte her konuşulan söz, sahibi için bir vebaldir.″[13]

مَنْ أَطَاعَ اللّٰهَ فَقَدْ ذَكَرَ اللّٰهَ وَاِنْ قَلَّتْ صَلاَتُهُ وَصِيَامُهُ وَتِلَاوَتُهُ لِلْقُرْآنِ، وَمَنْ عَصَى اللّٰهَ فَلَمْ يَذْكُرْهُ وَاِنْ كَثُرَتْ صَلاَتُهُ وَصِيَامَهُ وَتِلَاوَتُهُ لِلْقُرْآنِ (طب كر عن واقد ض هب عن ابن ابى عمران)

″Her kim Allah’a itaatkâr ise, muhakkak zikrullah eder; eğer namazı, orucu ve Kur’ân okuması az ise de. Her kim de Allah’a âsi ise, zikrullah etmez; eğer namazı, orucu ve Kur’ân okuması çok ise de.″[14]

İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ zikrullah hakkında şöyle buyurmuştur:

لَا يَفْرِضُ اللّٰهُ عَلَى عِبَادِهِ فَرِيضَةً إِلَّا جَعَلَ لَهَا حَدًّا مَعْلُومًا ثُمَّ عَذَرَ أَهْلَهَا فِي حَالِ عُذْرٍ غَيْرَ الذِّكْرِ فَإِنَّ اللّٰهَ لَمْ يَجْعَلْ لَهُ حَدًّا يَنْتَهِي إِلَيْهِ وَلَمْ يَعْذُرْ أَحَدًا فِي تَرْكِهِ إِلَّا مَغْلُوبًا عَلَى عَقْلِهِ فَقَالَ (فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِكُمْ) بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَفِي السَّفَرِ وَالْحَضَرِ وَالْغِنَى وَالْفَقْرِ وَالسُّقْمِ وَالصِّحَّةِ وَالسِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ وَعَلَى كُلِّ حَالٍ وَقَالَ: (وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلا) فَإِذَا فَعَلْتُمْ ذَلِكَ صَلَّى عَلَيْكُمْ هُوَ وَمَلَائِكَته قَالَ اللّٰه عَزَّ وَجَلَّ: (هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ) (ابن جرير الطبرى، جامع البيان عن ابن عباس)

″Allah'u Teâlâ kullarına farz kıldığı her ibâdete belli bir sınır koymuştur. Kulların özürlerine göre de onları bu ibâdetlerden muaf kılmıştır. Ancak zikrullahı bunların dışında tutmuştur. Zîrâ zikrullaha bir sınır koymamış ve zikrullah hususunda delilerden başka hiçbir kimsenin özrünü kabul etmemiştir. Allah'u Teâlâ kulların; ayakta iken, otururken, yatarken,[15] gece ve gündüz, karada ve denizde, yolcu iken, mukim iken kendisini zikretmelerini istemiş; zengin olanın, fakir olanın, hasta olanın, sağlıklı olanın da, hâfî (gizli) veya cehrî (açıktan) zikrullah etmesini emretmiştir. Sûre-i Ahzâb, Âyet 42'de geçtiği üzere sabah akşam kendisinin tesbih edilmesini istemiş, bunu yapan kullarına ise, bu âyetlerin devamında gelen Sûre-i Ahzâb, Âyet 43'te de kendisinin, onlara merhametli davranacağını ve meleklerin de onlar için bağışlanma dileyeceğini ve onları, zulumâttan nûra çıkaracağını beyan etmiştir. Zîrâ Allah'u Teâlâ, Mü'minlere karşı çok merhametlidir.″[16]

[1] Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 329/3.

[2] Kırk Mevzuda Kırk Hadis Kitabı, Zikir 8.

[3] Muhtâr'ül-Ehâdîs'in-Nebeviyye, Hadis No: 859; Kenz'ul-Ummal, Hadis No: 2309.

[4] Sünen-i Tirmizî, Daavât 8.

[5] Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 547/15; Kenz'ul-Ummal, Hadis No: 17931.

[6] Sahih-i Buhârî Muhtasarı, Tecrid-i Sarih, Hadis No: 465; Sahih-i Müslim, Mesâcid 23 (122).

[7] Sahih-i Buhârî, Tevhid 15; Sahih-i Müslim, Zikir 1 (2).

[8] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 20713; Sünen-i Tirmizî, Daavât 5.

[9] Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr'ül-Mensûr, c. 2, s. 59; Taberânî, Mu'cem'ul-Kebir, Hadis No: 3357; Kenz'ul-Ummal, Hadis No: 1893.

[10] Sünen-i Ebû Dâvud, Menâsik 51; Sünen-i Tirmizî, Hac 63; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 23215; Kütüb-i Sitte, Hadis No: 1392.

[11] Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 344/13.

[12] Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 199/3; Kenz'ul-Ummal, Hadis No: 9444.

[13] Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 342/9.

[14] Taberânî, Mu'cem'ul-Kebir, Hadis No: 17867; Beyhakî, Şuab'ul-Îman, Hadis No: 706; Ebû Nuaym İsbehânî, Ma'rifet'üs-Sahâbe, Hadis No: 5914; Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 405/4.

[15] Sûre-i Al-i İmrân, Âyet 191; Sûre-i Nisâ, Âyet 103.

[16] İbn-i Cerir et-Taberî, Câmi'ul-Beyan, c. 20, s. 280.

( )يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا اسْتَعٖينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِۜ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرٖينَ (١٥٣ (

153. Ey îman edenler! Sabır ve namaz ile Allah'a sığının. Şüphesiz ki Allah'u Teâlâ sabredenlerle beraberdir.

İzah: Sabır hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ خَيْرٌ وَلَيْسَ ذَاكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءُ شَكَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَّاءُ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ (م عن صهيب)

"Mü'minin işi acâyiptir. Doğrusu onun her işi hayırdır. Bu husus Mü'minden başkası için böyle değildir. Ona iyilik ve genişlik isabet ederse, şükreder ve bu kendisi için hayır olur. Bir sıkıntı ve darlığa uğrarsa da, sabreder, bu da kendisi için hayır olur."[1]

Yine bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

يُكْتَبُ أَنِينُ الْمَرِيضِ، فَإِنْ كَانَ صَابِرًا كَانَ أَنِينُهُ حَسَنَاتٍ، وَإِنْ كَانَ جَزُوعًا كُتِبَ هَلُوعًا لَا أَجْرَ لَهُ (الديلمى عن على)

"Hasta kişinin inlemeleri bile kayda geçilir. Şayet hastalığına sabrederse bu inlemeleri, sevap olarak yazılır. Ancak sızlanıp hâlinden şikâyetçi oluyorsa, sabırsız olarak yazılır ve hastalığından dolayı bir sevaba nâil olamaz."[2]

Hüzeyfe Radiyallâhu anhu'dan nakledilen bir Hadis-i Şerif'te de şöyle buyrulmuştur:

(كَانَ النَّبِيُّ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ إِذَا حَزَبَهُ أَمْرٌ صَلّى (د عن حذيفة

″Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem sıkıntılı bir işle karşılaştığı zaman namaz kılardı.″[3]

Bu hususta Üyeyne b. Abdurrahman Radiyallâhu anhu da şu hâdiseyi anlatmıştır:

أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ نُعِيَ إِلَيْهِ أَخُوهُ قُثَمُ وَهُوَ فِي سَفَرٍ فَاسْتَرْجَعَ ثُمَّ تَنَحَّى عَنِ الطَّرِيقِ ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ وَأَطَالَ فِيهِمَا الْجُلُوسَ ثُمَّ قَامَ يَمْشِي إِلَى رَاحِلَتِهِ وَهُوَ يَقُولُ: وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ (هب عن عيينة بن عبد الرحمن عن ابيه)

İbn-i Abbas Hazretlerine kardeşi Kusem'in, kendisi bir seferde iken öldüğü haber verildi. O, ″İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn″[4] dedi. Sonra yoldan bir kenara ayrıldı, oturdu ve iki rekât namaz kıldı ve namazda kaideleri uzattı, sonra kalktı bineğine doğru gitti ″Ve sabırla, namazla Allah'a sığının. Şüphesiz bu zordur. Fakat takvâ sahipleri için kolaydır″ mealindeki Sûre-i Bakara, Âyet 45'i okuyordu.[5]

[1] Sahih-i Müslim, Zühd 13 (64).

[2] Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr'ül-Mensûr, c. 14, s. 642; Kenz'ul-Ummal, Hadis No: 6706.

[3] Sünen-i Ebû Dâvud, Salât'ut-Tatavvû 22 (1319).

[4] Bu ifade; ″Muhakkak ki, biz O'ndan geldik ve elbette yine O'na döneceğiz″ demektir. (Sûre-i Bakara, Âyet 156)

[5] Beyhakî, Şuab'ul-Îman, Hadis No: 9353.

(وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اَمْوَاتٌ بَلْ اَحْيَاءٌ وَلٰكِنْ لَا تَشْعُرُونَ (١٥٤)

154. Allah yolunda öldürülenlere ″Ölüler″ demeyin. Bilakis onlar diridirler. Lâkin siz idrak etmezsiniz.

İzah: İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ şöyle buyurmuştur:

Bu Âyet-i Kerîme, Bedir şehitleri hakkında nâzil olmuştur. O gün

Müslümanlardan on dört kişi şehit edilmişti. Bunlardan altısı Muhâcirlerden, sekizi de Ensardandı. Muhâcirlerden olanların isimleri: Ubeyde b. el-Haris b. Abdulmuttalip, Ömer b. Ebî Vakkâs, Zü’ş-Şimâleyn, Amr b. Nufeyle, Âmir b. Bekr, Mihcâ b. Abdullah idi. Ensardan olanlar ise: Sa’d b. Hayseme, Kays b. Abdulmünzir, Zeyd b. el-Haris, Temim b. el-Humâm, Râfî b. el-Mualla, Hârise b. Sürâka, Muavviz b. Afra ve Avf b. Afra. Sahâbe, bu şehitler hakkında, ″Falanca öldü, falanca öldü″ diyorlardı. Cenâb-ı Allah, o şehitler hakkında ″Öldüler″ denilmesini bu âyetle nehyetti.

Allah yolunda cihat edip şehit düşenlerle ilgili geniş bilgi için Sûre-i Nisâ, Âyet 95-96’nın izahına bakınız.

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْاَمْوَالِ وَالْاَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِۜ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَۙ (١٥٥) (
اَلَّذِينَ اِذَٓا اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌۙ قَالُٓوا اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّٓا اِلَيْهِ رَاجِعُونَۜ (١٥٦) اُو۬لٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ
وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ (١٥٧))

155-157. Yemin olsun ki, Biz sizleri elbette biraz korku ve açlık ile, mallardan, canlardan ve mahsullerden eksilterek imtihan ederiz. Ey Habîbim! Sabredenleri müjdele.* O sabredenler ki, kendilerine bir musîbet geldiği vakit, ″Muhakkak ki, biz O’ndan geldik ve elbette yine O’na döneceğiz″ derler.* İşte onlar için Rableri tarafından bağışlamalar ve rahmet vardır. Hidâyete erenler de onlardır.

İzah: Birçok Hadis-i Şerif’te, Allah’u Teâlâ’nın, sevdiği kimselere musîbet verdiği ve bunlara sabredenlere büyük mükâfat ve müjdeler olacağı beyan edilmiştir.

Bu hususta Sa’d b. Ebî Vakkas Radiyallâhu anhu’dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَيُّ النَّاسِ أَشَدُّ بَلَاءً قَالَ الْأَنْبِيَاءُ ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ يُبْتَلَى الْعَبْدُ عَلَى حَسَبِ دِينِهِ فَإِنْ كَانَ فِي دِينِهِ صُلْبًا اشْتَدَّ بَلَاؤُهُ وَإِنْ كَانَ فِي دِينِهِ رِقَّةٌ ابْتُلِيَ عَلَى حَسَبِ دِينِهِ فَمَا يَبْرَحُ الْبَلَاءُ بِالْعَبْدِ حَتَّى يَتْرُكَهُ يَمْشِي عَلَى الْأَرْضِ وَمَا عَلَيْهِ مِنْ خَطِيئَةٍ (ت ه عن سعد بن ابى وقاص)

Dedim ki: ″Yâ Resûlallah! İnsanların en şiddetli belâya uğrayanları kimlerdir?″ Buyurdu ki: ″Peygamberlerdir. Onlardan sonra, dereceleri üstün olanlara göre sıralanırlar. Kişi, dindarlığına göre imtihan edilir. Eğer dîninde sağlam ise belâsı da şiddetli olur. Şâyet dîninde gevşek ise ona göre imtihan geçirir. Kulun başına devamlı felaketler gelir. Öyle ki o felâketler kulu arındırıp yeryüzünde günahsız

olarak yürümesini sağlar."[1]

Yine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(مَنْ يُرِدِ اللّٰهُ بِهِ خَيْرًا يُصِبْ مِنْهُ) خ عن ابى هريرة

"Allah'u Teâlâ kime hayır dilerse, ona musîbet verir."[2]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif'inde de şöyle buyurmuştur:

إِنَّ اللّٰهَ لَيَكْتُبُ لِلْاِنْسَانِ الدَّرَجَةَ الْعُلْيَا فِى الْجَنَّةِ وَلَا يَكُونُ لَهُ مِنَ الْعَمَلِ مَا يُبَلِّغُهَا فَلَا يَزَالُ يَبْتَلِيهِ اللّٰهُ حَتَّى يُبَلِّغَهَا) (الامام الاعظم المسند عن عائشة

"Şüphesiz Allah'u Teâlâ, insan için Cennette yüksek derece yazar. O insan, ameliyle o dereceye ulaşamaz. Bu sebeple Allah'u Teâlâ ona, o dereceyi kazanabilmesi için çeşitli belâlar vermekte devam eder."[3]

Ebû Said el-Hudrî Radiyallâhu anhu'dan nakledilen Hadis-i Şerif'te, şöyle buyrulmuştur:

أَنَّ رَجُلًا قَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ ذَهَبَ مَالِي وسَقِمَ جَسَدِي فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا خَيْرَ فِي عَبْدٍ لَا يَذْهَبُ مَالُهُ وَلَا يَسْقَمُ جِسْمُهُ إِنَّ اللّٰهَ إِذَا أَحَبَّ عَبْدًا ابْتَلَاهُ وَإِذَا ابْتَلَاهُ صَبَّرَهُ (ابن أبي الدنيا في كتاب المرض والكفارات عن أبي سعيد الخدري)

Adamın biri: "Yâ Resûlallah! Hem servetim gitti, hem de vücudum hastalandı" dedi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Serveti kaybolmayan ve vücudu hastalanmayan kulda hayır yoktur. Allah'u Teâlâ bir kulu sevdiği vakit ona ibtilâ verir. İbtilâ verdiği zaman da ona sabretmesini öğretir."[4]

Âmir Radiyallâhu anhu da şu Hadis-i Şerif'i nakletmiştir:

Bizim için bayraklar ve sancaklar yükseltildiği zaman memleketi-mizde idik. Ben: "Bu nedir?" diye sordum. "Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in sancağı" dediler. Yanına gittim. Bir ağacın altında oturuyordu. Ashâbı da etrafını sarmıştı. Ben de yanlarına oturdum. Bir ara Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem hastalıklardan ve dertlerden bahsedip dedi ki:

إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا أَصَابَهُ السَّقَمُ ثُمَّ أَعْفَاهُ اللّٰهُ مِنْهُ كَانَ كَفَّارَةً لِمَا مَضَى مِنْ ذُنُوبِهِ وَمَوْعِظَةً لَهُ فِيمَا يَسْتَقْبِلُ وَإِنَّ

الْمُنَافِقَ إِذَا مَرِضَ ثُمَّ أُعْفِيَ كَانَ كَالْبَعِيرِ عَقَلَهُ أَهْلُهُ ثُمَّ أَرْسَلُوهُ فَلَمْ يَدْرِ لِمَ عَقَلُوهُ وَلَمْ يَدْرِ لِمَ أَرْسَلُوهُ فَقَالَ رَجُلٌ مِمَّنْ حَوْلَهُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ وَمَا الْأَسْقَامُ وَاللّٰهِ مَا مَرِضْتُ قَطُّ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُمْ عَنَّا فَلَسْتَ مِنَّا (د عن عامر الرام)

″Mü'mine bir hastalık gelir, sonra da Allah'u Teâlâ ona şifâ verirse, bu hastalık onun geçmiş günahlarına keffaret, geri kalan hayatı için de bir nasihat olur. Şâyet münâfık hastalanır, sonra da âfiyet verilirse o, sahibi tarafından bağlanıp sonra da salıverilen, fakat niçin bağlandığını, niçin salıverildiğini bilmeyen bir deve gibidir.″ Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in etrafında oturanlardan biri: ″Yâ Resûlallah! Hastalıklar da nedir? Ben hiç hastalanmadım″ dedi. Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Kalk, sen bizden değilsin″ diye buyurdu.[5]

Belâ geldiği anda sabrın gösterilmesi gerektiğine dair de Enes b. Mâlik Radiyallâhu anhu şu hâdiseyi anlatmıştır:

مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِامْرَأَةٍ تَبْكِي عِنْدَ قَبْرٍ فَقَالَ اتَّقِي اللّٰهَ وَاصْبِرِي قَالَتْ إِلَيْكَ عَنِّي فَإِنَّكَ لَمْ تُصَبْ بِمُصِيبَتِي وَلَمْ تَعْرِفْهُ فَقِيلَ لَهَا إِنَّهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَتَتْ بَابَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ تَجِدْ عِنْدَهُ بَوَّابِينَ فَقَالَتْ لَمْ أَعْرِفْكَ فَقَالَ إِنَّمَا الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى (خ د عن انس بن مالك)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir gün, kabir başında ağlayan bir kadının yanından geçti ve ona: ″Allah'tan kork, sabret″ dedi. Kadın: ″Benden uzak ol. Benim musîbetim senin başına gelmedi″ dedi. Kadın, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'i tanımamıştı. Ona: ″Bu Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'dir″ dediler. Bunun üzerine kadın, Peygamberimizin kapısının önüne geldi. Orada kapıcı görmedi ve Peygamberimize: ″Ben seni tanımadım″ dedi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de: ″Sabır, felâketin ilk anındadır″ buyurdu.[6]

Bu Hadis-i Şerif'te geçtiği üzere, Allah'u Teâlâ kişiye bir ibtilâ verdiğinde, o kulun ilk anındaki tepkisine bakar ve ona göre değerlendirir.

Yine Âyet-i Kerîme'de: ″Muhakkak ki, biz O'ndan geldik ve elbette yine O'na döneceğiz″ diye buyrulmaktadır. Yani o sabreden kullar: ″Biz, Allah'ın kullarıyız, O'nun nîmetlerine şükrederiz, musîbetlerine karşı da râzı olup sabrederiz″ derler. Musîbet ve belâ anında bu âyette geçen ifadeyi söylemek sünnet-i seniyyedir.

Bu hususta şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

مَا مِنْ عَبْدٍ تُصِيبُهُ مُصِيبَةٌ فَيَقُولُ {إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ} اللّٰهُمَّ أْجُرْنِي فِي مُصِيبَتِي وَأَخْلِفْ لِي خَيْرًا مِنْهَا إِلَّا أَجَرَهُ اللّٰهُ فِي مُصِيبَتِهِ وَأَخْلَفَ لَهُ خَيْرًا مِنْهَا قَالَتْ فَلَمَّا تُوُفِّيَ أَبُو سَلَمَةَ قُلْتُ كَمَا أَمَرَنِي رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْلَفَ اللّٰهُ لِي خَيْرًا مِنْهُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (م عن ام سلمة)

Bir kula bir musîbet isâbet ederde o, ″İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn (Muhakkak ki, biz O’ndan geldik ve elbette yine O’na döneceğiz)″ der ve ″Ey Allah’ım! Bu musîbetimden dolayı beni mükâfatlandır. Bana ondan daha iyi bir sonuç çıkar″ derse, muhakkak bu musîbetinden dolayı onu mükâfatlandırır ve ondan daha hayırlı bir sonuç bahşeder. Ümmü Seleme Radiyallâhu anhâ dedi ki: ″(Kocam) Ebû Seleme vefât edince ben, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in bana buyurduğu gibi söyledim. Bunun üzerine Allah’u Teâlâ bana, Ebû Seleme’den daha hayırlı birisini; Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’i ihsan etti.″[7]

Yine bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur

إِذَا مَاتَ وَلَدُ الْعَبْدِ قَالَ اللّٰهُ لِمَلَائِكَتِهِ قَبَضْتُمْ وَلَدَ عَبْدِي فَيَقُولُونَ نَعَمْ فَيَقُولُ قَبَضْتُمْ ثَمَرَةَ فُؤَادِهِ فَيَقُولُونَ نَعَمْ فَيَقُولُ مَاذَا قَالَ عَبْدِي فَيَقُولُونَ حَمِدَكَ وَاسْتَرْجَعَ فَيَقُولُ اللّٰهُ ابْنُوا لِعَبْدِي بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَسَمُّوهُ بَيْتَ الْحَمْدِ (حم عن أبي موسى الأشعري)

″Bir kulun çocuğu vefât ettiği zaman, Allah’u Teâlâ meleklere: ″Kulumun çocuğunun ruhunu teslim aldınız mı?″ diye sorar. Melekler: ″Evet, aldık″ derler. Allah’u Teâlâ: ″Onun kalbinden bir parçayı mı kopardınız?″ diye sorunca, melekler: ″Evet″ derler. Allah’u Teâlâ: ″Peki, kulum bunun karşısında ne dedi?″ diye sorunca, melekler: ″Sana hamdetti ve -İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn- dedi″ derler. Bunun üzerine Allah’u Teâlâ: ″O zaman bu kuluma Cennette bir ev inşaa edin ve ismini -Hamd evi- olarak koyun″ buyurur.[8]

[1] Sünen-i Tirmizî, Zühd 56; Sünen-i İbn-i Mâce, Fiten 23.

[2] Sahih-i Buhârî, Merdâ 1.

[3] İmâm-ı Azam Ebû Hanife, Müsned, Hadis No: 433/1.

[4] İmam Gazâli, İhyâ-u Ulûm’id-Din, c. 4, Hadis No: 139.

[5] Sünen-i Ebû Dâvud, Cenâiz 1.

[6] Sahih-i Buhârî, Cenâiz 7, 31; Sünen-i Ebû Dâvud, Cenâiz 23.

[7] Sahih-i Müslim, Cenâiz 2 (3).

[8] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 942.

(اِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَٓائِرِ اللّٰهِۚ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ اَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ اَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَاۜ وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًاۙ فَاِنَّ اللّٰهَ شَاكِرٌ عَلٖيمٌ (١٥٨))

158. Şüphesiz Safâ ile Merve, Allah'ın nişânelerindendir. Her kim hac yahut umre için Kâbe'ye giderse, Safâ ile Merve arasında sa'y etmesinde bir sakınca yoktur. Her kim de gönüllü olarak bir hayır işlerse, şüphesiz Allah'u Teâlâ az ibâdete çok mükâfat verendir, her şeyi bilendir.

İzah: Âyet-i Kerîme'de: ″Şüphesiz Safâ ile Merve, Allah'ın nişânelerindendir″ diye buyrulmaktadır. Bu sebeple Hac ve umre yapıldığında, Safâ ile Merve arasında sa'y etmek vâciptir.

Yine Âyet-i Kerîme'de: ″Her kim hac yahut umre için Kâbe'ye giderse, Safâ ile Merve arasında sa'y etmesinde bir sakınca yoktur″ diye geçen ifadenin nüzul sebebi şöyle nakledilmiştir.

Câhiliye devrinde Safâ ile Merve'de iki put vardı. Müslümanlar bu sebepten Safa ile Merve arasında sa'y etmekten çekinince; sa'y etmeye izin veren bu Âyet-i Kerîme nâzil olmuştur. Bu durumda dahi, Allah'u Teâlâ Safâ ile Merve arasında sa'y etmeyi yasaklamamıştır.

Safâ ile Merve: Kâbe'nin yanında bulunan iki tepedir. Bu hususta İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ'dan şu hâdise nakledilmiştir:

جَاءَ بِهَا إِبْرَاهِيمُ وَبِابْنِهَا إِسْمَاعِيلَ وَهِيَ تُرْضِعُهُ حَتَّى وَضَعَهُمَا عِنْدَ الْبَيْتِ عِنْدَ دَوْحَةٍ فَوْقَ زَمْزَمَ فِي أَعْلَى الْمَسْجِدِ وَلَيْسَ بِمَكَّةَ يَوْمَئِذٍ أَحَدٌ وَلَيْسَ بِهَا مَاءٌ فَوَضَعَهُمَا هُنَالِكَ وَوَضَعَ عِنْدَهُمَا جِرَابًا فِيهِ تَمْرٌ وَسِقَاءً فِيهِ مَاءٌ ثُمَّ قَفَّى إِبْرَاهِيمُ مُنْطَلِقًا فَتَبِعَتْهُ أُمُّ إِسْمَاعِيلَ فَقَالَتْ يَا إِبْرَاهِيمُ أَيْنَ تَذْهَبُ وَتَتْرُكُنَا بِهَذَا الْوَادِي الَّذِي لَيْسَ فِيهِ إِنْسٌ وَلَا شَيْءٌ فَقَالَتْ لَهُ ذَلِكَ مِرَارًا وَجَعَلَ لَا يَلْتَفِتُ إِلَيْهَا فَقَالَتْ لَهُ أَاللّٰهُ الَّذِي أَمَرَكَ بِهَذَا قَالَ نَعَمْ ... خ عن (ابن عباس)

Hz. İbrâhim; Hz. İsmâil ve annesi Hacer vâlidemizi şu anki Beytullah'ın bulunduğu yere yakın Zemzem kuyusunun üstüne bıraktı. O tarihte Mekke'de hiçbir kimse yoktu. Hattâ içecek su da yoktu. Hz. İbrâhim, onların yanlarına

biraz hurma ve bir miktar su bırakıp, oradan ayrılırken Hacer vâlidemiz:

- Yâ İbrâhim! Bizi buraya bırakıp nereye gidiyorsun? Burası öyle bir vâdi ki, ne bir kimse var, ne de bir hayat eseri var, dedi. Hz. İbrâhim kendisine dönmeyince, tekrar Hacer vâlidemiz:

- Buraya bırakmayı Allah'u Teâlâ mı emretti? diye sordu. Hz. İbrâhim:

- Evet! Allah'ın emri olduğu için bırakıyorum, dedi. Bunun üzerine Hacer vâlidemiz:

- Öyleyse Allah'u Teâlâ bizim vekilimizdir, O bizi korur ve bize yardım eder, dedi.

Hz. İbrâhim, oradan ayrılıp gitti. Mekke'nin üstündeki ″Seniyye″ mevkiinde görülmeyecek bir yere varınca, yüzünü Kâbe'nin olduğu tarafa döndü ve ellerini kaldırarak (Sûre-i İbrâhîm, Âyet 37'de geçtiği üzere) şöyle duâ etti:

″Ey Rabbimiz! Ben zürriyetimden bâzısını Senin Beyt-i Muharremi'nin (Kâbe'nin) yanında, ekinsiz bir vâdiye yerleştirdim. Ey Rabbimiz! Namaz kılsınlar diye böyle yaptım. İnsanlardan bir kısmının kalplerini onlara meylettir ve onları meyvelerle rızıklandır ki, şükretsinler.″

Hz. İsmâil'in annesi, henüz daha çocuğunu emzirmekteydi ve yanlarında bulunan sudan içiyorlardı. Hacer vâlidemiz su bitince kendisi ve oğlu susadı. Oğlunun susuzluk çektiğini görünce dayanamadı ve Safâ Tepesi'ne çıktı. Sonra vâdiye karşı durup bir kimse görebilir miyim, diye bakmaya başladı. Fakat kimseyi göremiyordu. Oradan vâdiye indi. Eteğini toplayarak koşmaya başladı. Sonra Merve Tepesi'ne çıktı. Orada da bakındı ancak kimseyi göremedi. Hacer vâlidemiz, bu şekilde yedi sefer Safâ ile Merve arasında gitti. Bunun için insanlar, Safâ ile Merve arasında sa'y ederler, buyurmuştur. Son defa Merve tepesine çıktığında bir ses işitti. Bunun üzerine Hacer vâlidemiz: ″Ey ses sahibi! Sesini duyurdun. Eğer bize yardım edecek bir kudretin varsa bize yardım et″ dedi. Böyle der demez, Zemzem kuyusunun yerinde bir melek (Cebrâil Aleyhisselâm) göründü. O melek, topuğu ile yahut kanadıyla yeri kazıyordu. Nihâyet su göründü. Su başka tarafa akmasın diye Hacer vâlidemiz hemen suyun etrafını çevirerek havuz gibi yaptı. Hem eliyle böyle yapıyor. Hem de bir taraftan kırbasını doldurmaya devam ediyordu. Suyu aldıkça su da kaynamaya devam

ediyordu. (Hacer vâlidemiz suyun etrafındaki setin dağılmaması için suya dur, dur diye hitap ediyordu. Zemzem adı buradan gelir. O zamanın dilinde de Zemzem, dur dur demektir.)

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Allah’u Teâlâ, Hz. İsmâil’in annesi Hz. Hacer’e rahmet etsin. O Zemzem’i kendi hâline bıraksaydı da, suyun etrafına set yaparak dur dur demeseydi, muhakkak Zemzem akar bir ırmak olurdu″ diye buyurdu…[1]

Buradan anlaşıldığı üzere, Hacer vâlidemiz, oğlu İsmâil Aleyhisselâm’a su ararken bu iki tepe arasında toplam yedi sefer gitmiştir. İki tepenin çukur olan yerinde, oğlunu göremediği için koşmuştur. Bu nedenle sa’y esnasında oraya gelince, hem kadınların, hem de erkeklerin Hacer vâlidemizin koştuğu gibi koşmaları sünnettir.

İbrâhim Aleyhisselâm, Hacer vâlidemizi oraya bıraktığında orada hayat belirtisi yoktu. Yeni doğum yapmış olan Hacer vâlidemiz, kendisi ve yeni doğmuş çocuğu; yiyeceği, içeceği ve savunması olmadan, bakıma muhtaçken bu emrin Allah’tan geldiğini öğrenince, ölümü göze alıp, ″Öyleyse Allah’u Teâlâ bizim vekilimizdir, O bizi korur ve bize yardım eder″ diyerek, hemen Allah’ın emrine itaat etmiştir. Hacer vâlidemizin Allah’u Teâlâ’ya karşı olan bu tevekkülü, teslimiyeti ve sabrı Allah’u Teâlâ’nın çok hoşuna gitti. Bu sebeple Allah’u Teâlâ, hac yahut umre yapanlara, Safâ ve Merve Tepeleri arasında, onun yaptığı gibi yedi defa gidip gelmeyi emretti.

Bu hususta Ebû Tecrate Bint-i Habibe Radiyallâhu anhâ şu Hadis-i Şerif’i nakleder:

رَأَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَطُوفُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ وَالنَّاسُ بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُوَ وَرَاءَهُمْ وَهُوَ يَسْعَى حَتَّى أَرَى رُكْبَتَيْهِ مِنْ شِدَّةِ السَّعْيِ يَدُورُ بِهِ إِزَارُهُ وَهُوَ يَقُولُ اسْعَوْا فَإِنَّ اللّٰهَ كَتَبَ عَلَيْكُمْ السَّعْيَ (حم طب ك عن حبيبة بنت ابى تجراة)

Ben, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in insanlar onun önünde ve O, insanların arkasında iken Safâ ile Merve’nin arasını sa’y yaptığını gördüm. O, koşuyordu. Hızlı koşmaktan diz kapaklarının açıldığını ve tekrar onu örttüğünü görüyordum. Bu halde iken bize diyordu ki: ″Koşunuz, muhakkak ki Allah’u Teâlâ size koşmayı yazdı.″[2]

Safiyye Bint-i Şeybe Radiyallâhu anhâ’dan şu Hadis-i Şerif’te nakledilmiştir:

سَمِعَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ يَقُولُ كُتِبَ عَلَيْكُمْ السَّعْيُ فَاسْعَوْا (حم طب عن صفية بنت شيبة)

Kadının birisi Hz. Safiyye Bint-i Şeybe’ye: Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in Safâ ile Merve arasında koşarken, ″Size koşma yazıldı, koşunuz″ dediğini duyduğunu haber vermiştir.[3]

Burada da açıkça görülmektedir ki, bu iki Hadis-i Şerif’i nakledenler kadın Sahâbîlerdir. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Hacer vâlidemizin koştuğu yere gelince, hem kendisi koşmuş hem de arkasındaki Ashâba, kadın erkek ayırt etmeksizin koşmaları gerektiğini açık bir şekilde beyan etmiştir.

Sa’y hakkında Câbir Radiyallâhu anhu’dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ قَدِمَ مَكَّةَ طَافَ بِالْبَيْتِ سَبْعًا وَأَتَى الْمَقَامَ فَقَرَأَ {وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى} فَصَلَّى خَلْفَ الْمَقَامِ ثُمَّ أَتَى الْحَجَرَ فَاسْتَلَمَهُ ثُمَّ قَالَ نَبْدَأُ بِمَا بَدَأَ اللّٰهُ بِهِ فَبَدَأَ بِالصَّفَا وَقَرَأَ {إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللّٰهِ} (ت عن جابر)

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem Mekke’ye girdiğinde Beytullah’ı yedi şavt ile tavaf etti. Sonra Makâm-ı İbrâhim’e geldi ve Sûre-i Bakara, Âyet 125’teki: ″… Makâm-ı İbrâhim’de bir namaz kılma yeri edinin…″ buyruğunu okudu ve Makâm-ı İbrâhim’in arkasında namaz kıldı. Sonra Hacer’ül Esved’e gelerek onu isti’lam etti (öptü). Sonra ″Say’a, Allah’u Teâlâ‘nın ilk zikrettiği yerden başlayalım″ buyurdu, say’a Safâ‘dan başladı ve ″Şüphesiz Safâ ile Merve, Allah’ın nişânelerindendir…″ diye devam eden Sûre-i Bakara, Âyet 158’i okudu.[4]

Yine Safa ile Merve arasında sa’y etmek hakkında Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

اِنَّمَا جُعِلَ الطَّوَافُ بِالْبَيْتِ وَالسَّعْيُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ وَرَمْيُ الْجِمَارِ لِإِقَامَةِ ذِكْرِ اللّٰهِ لَا لِغَيْرِهِ (حم د ت ك هب عن عائشة)

″Beytullah‘ı tavaf etmek, Safâ ile Merve arasında sa’y etmek ve şeytanı taşlamak, zikrullahı ikâme etmek içindir. Başka bir şey için değildir.″[5]

[1] Sahih-i Buhârî, Enbiyâ 10.

[2] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 26102; Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 20040; Hâkim, Müstedrek, Hadis No: 7040; Sünen-i Dârukutnî, Hadis No: 2614.

[3] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 26191; Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 19999.

[4] Sünen-i Tirmizî, Tefsir’ul-Kur’ân 3, Hac 38.

[5] Sünen-i Ebû Dâvud, Menâsik 51; Sünen-i Tirmizî, Hac 63; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 23215; Kütüb-i Sitte, Hadis No: 1392.

(اِنَّ الَّذ۪ينَ يَكْتُمُونَ مَٓا اَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدٰى مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِۙ اُو۬لٰٓئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللّٰهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَۙ (١٥٩) اِلَّا الَّذ۪ينَ تَابُوا وَاَصْلَحُوا وَبَيَّنُوا فَاُو۬لٰٓئِكَ اَتُوبُ عَلَيْهِمْۚ وَاَنَا التَّوَّابُ الرَّح۪يمُ (١٦٠) اِنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ اُو۬لٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالنَّاسِ اَجْمَع۪ينَۙ (١٦١) خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۚ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ (١٦٢))

159-162. İndirdiğimiz açık delilleri ve hidâyeti insanlara kitapta (Tevrat’ta) bildirdikten sonra (Muhammed Aleyhisselâm’ın Peygamberliğini bildiren âyetleri) gizleyenler var ya, şüphesiz Allah’u Teâlâ onlara lânet eder. Onlara lânet ediciler (Melekler ve Mü’minler) de lânet eder.* Ancak tevbe edip nefislerini ıslah edenler ve (Allah’ın beyan buyurduğu delilleri) açıklayanlar müstesnâ. İşte onların tevbesini kabul ederim. Zîrâ tevbeleri çok kabul eden ve çok merhametli olan ancak Benim.* Şüphesiz ki, küfrü seçenlere ve kâfir olarak ölenlere gelince, Allah’ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti işte onların üzerinedir.* Onlar, Cehennemde ebedî kalırlar. Onlardan ne azap hafifletilir, ne de onların yüzlerine bakılır.

İzah: Bu âyetler, her ne kadar Muhammed Mustafa Sallallâhu aleyhi ve sellem’in Peygamberliğini gizleyen Yahudiler ile ilgili ise de hükmü, hakkı bildiği halde, söylemesi gereken yerde doğru olanı söylemeyip bildiğini gizleyen herkesi kapsar. Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(مَنْ سُئِلَ عَنْ عِلْمٍ فَكَتَمَهُ أَلْجَمَهُ اللّٰهُ بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ (د ت ه عن ابى هريرة

"Kime bir bilgi sorulur da, o kimse bildiğini gizlerse mahşer gününde o kimsenin ağzına ateşten bir gem vurulur."[1]

Bu hususta Ebû Hüreyre Radiyallâhu anhu da şöyle buyurmuştur:

إِنَّ النَّاسَ يَقُولُونَ أَكْثَرَ أَبُو هُرَيْرَةَ وَلَوْلَا آيَتَانِ فِي كِتَابِ اللّٰهِ مَا حَدَّثْتُ حَدِيثًا ثُمَّ يَتْلُو {إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنْ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى إِلَى قَوْلِهِ الرَّحِيمُ} (خ م عن ابى هريرة)

İnsanlar, ″Ebû Hüreyre çok hadis rivâyet ediyor″ diyorlar. Şâyet Allah’ın kitabındaki şu iki âyet olmasaydı, hiçbir hadis rivâyet etmezdim. Sonra Ebû Hüreyre Radiyallâhu anhu, Sûre-i Bakara, Âyet 159’u ve 160’ı okudu…[2]

[1] Sünen-i Ebû Dâvud, İlim 9; Sünen-i Tirmizî, İlim 3; Sünen-i İbn-i Mâce, Mukaddime 24.

[2] Sahih-i Buhârî, İlim 42; Sahih-i Müslim, Fedâil’üs-Sahâbe 160.

(وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌۚ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّح۪يمُ ۟ (١٦٣))

163. Sizin ilahınız tek bir ilahtır. O’ndan başka ilah yoktur. O Rahmân’dır, Rahîm’dir.

İzah: Allah’u Teâlâ’nın Esmâ’ul-Hüsnâ’sından olan Rahmân ismi, genel olarak dünyâda bütün kullara merhamet edendir. Rahîm ismi de, âhirette sâdece Mü’minlere merhamet edendir, demektir.

Bu Âyet-i Kerîme hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

اسْمُ اللّٰهِ الْأَعْظَمُ فِي هَاتَيْنِ الْآيَتَيْنِ {وَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا اِلٰهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ} وَفَاتِحَةِ سُورَةِ آلِ عِمْرَانَ {الم اللّٰهُ لَا اِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ} (د ت عن اسماء بنت يزيد)

″Allah’u Teâlâ’nın İsm-i A’zam’ı şu âyetlerdedir. Bunlar: ″Sizin ilahınız tek bir ilahtır. O’ndan başka ilah yoktur. O Rahmân’dır, Rahîm’dir″[1] âyeti ile ″Elif, Lâm, Mîm.* Allah’u Teâlâ ki, O’ndan başka ilah yoktur, Hayy ve Kayyûm olan O’dur″[2] âyetidir.″[3]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif’inde de şöyle buyurmuştur:

لَيْسَ شَيْءٌ أَشَدَّ عَلَى مَرَدَةِ الْجِنِّ مِنْ هَؤُلَاءِ الْآيَاتِ الَّتِي فِي سُورَةِ الْبَقَرَةِ وَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ الْآيَتَيْنِ (الديلمى عن انس)

"Cinlerin azgınlarını, Sûre-i Bakara, Âyet 163-165'ten fazla hiç bir şey yıldıramaz. Bu iki âyetin okunduğu yere azgın cinler yaklaşamaz."[4]

[1] Sûre-i Bakara, Âyet 163.

[2] Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 1-2.

[3] Sünen-i Ebû Dâvud, Salât 358; Sünen-i Tirmizî, Daavât 65.

[4] Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 363/6.

(اِنَّ فٖي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتٖي تَجْرٖي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَٓاءِ مِنْ مَٓاءٍ فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فٖيهَا مِنْ كُلِّ دَٓابَّةٍۖ وَتَصْرٖيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ (١٦٤)

164. Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbirini tâkibinde, insanlara faydalı olan şeylerle denizde yüzen gemilerde, Allah'u Teâlâ'nın semâdan su indirip onunla yeri ölümünden (bitkileri kuruduktan) sonra diriltmesinde, yeryüzünde her türlü canlıyı yaymasında, rüzgârları değişik yönlerden estirmesinde ve yer ile gök arasında Allah'ın emrine tâbi olan bulutta, aklını kullanan bir topluluk için elbette Allah'ın birliğine ve kudretine nice deliller vardır.

İzah: Ata b. Ebû Rebaha Hazretlerine göre, bu Âyet-i Kerîme'nin nüzul sebebi şöyledir:

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, müşriklere, Allah'u Teâlâ'dan başka hiçbir ilah olmadığını ve Allah'ın tek bir ilah olduğunu bildirince onlar: "Allah'ın bir olduğuna dair delilin nedir? Biz bunu inkâr ediyoruz. Biz, birden çok ilahımız olduğunu söylüyoruz" dediler. Bunun üzerine Allah'u Teâlâ bu âyeti, putlara tapan müşriklere karşı Peygamber Efendimize bir delil olması için indirdi. Zîrâ bu âyet, Allah'tan başka tapılan putların hiçbir şey yapamadıklarını, Allah'u Teâlâ'nın ise âyette zikredilen her şeyi yaptığını beyan ediyor.

(وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللّٰهِۜ وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا اَشَدُّ حُبًّا لِلّٰهِۜ وَلَوْ يَرَى الَّذٖينَ ظَلَمُوا اِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَۙ اَنَّ الْقُوَّةَ لِلّٰهِ جَمٖيعًاۙ وَاَنَّ اللّٰهَ شَدٖيدُ الْعَذَابِ (١٦٥)

165. İnsanlardan öyleleri vardır ki, Allah'tan başkalarını O'na ortak koşarlar. Onları Allah'ı sever gibi severler. Mü'minlerin ise, Allah'a sevgileri daha

şiddetlidir. O zâlimler, azâbı gördükleri vakit, bütün kuvvetin Allah’a ait olduğunu ve Allah’u Teâlâ’nın azâbının çok şiddetli olduğunu bir bilselerdi!

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’de, Allah’a ortak koşanlardan kastedilenler; Hristiyanlar, Yahudiler, Sâbiiler,[1] putperestler ve bunun gibilerdir.

Bu hususta Abdullah Radiyallâhu anhu’dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

سَأَلْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الذَّنْبِ أَعْظَمُ عِنْدَ اللّٰهِ قَالَ أَنْ تَجْعَلَ لِلّٰهِ نِدًّا وَهُوَ خَلَقَكَ قَالَ قُلْتُ لَهُ إِنَّ ذَلِكَ لَعَظِيمٌ قَالَ قُلْتُ ثُمَّ أَيٌّ قَالَ ثُمَّ أَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ مَخَافَةَ أَنْ يَطْعَمَ مَعَكَ قَالَ قُلْتُ ثُمَّ أَيٌّ قَالَ ثُمَّ أَنْ تُزَانِيَ حَلِيلَةَ جَارِكَ (م عن عبد اللّٰه)

Ben: ″Yâ Resûlallah! Allah katında hangi günah daha büyüktür?″ diye sordum. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Seni yarattığı halde Allah’a ortak koşmandır″ buyurdu. ″Ondan sonra hangisidir?″ dedim. ″Seninle birlikte yemek yiyeceğinden korkarak çocuğunu öldürmendir″ buyurdu. ″Ondan sonra hangisidir?″ dedim. ″Komşunun hanımıyla zinâ etmendir″ buyurdu.[2]

Yine bu Âyet-i Kerîme’de: ″Mü’minlerin ise, Allah’a sevgileri daha şiddetlidir″ diye buyrulmaktadır. Mü’minler Allah’u Teâlâ’yı, malından, evlâdından, kendi canından daha ileri severler, azâbından da korkarak emir ve nehiylerinin dışına çıkmazlar. Tâzim ve sevgi hususunda hiçbir şeyi Allah’ın dengine çıkarmazlar. Yani Hristiyanların ″Îsâ Mesih, Allah’ın oğludur″ Yahudilerin de ″Üzeyr, Allah’ın oğludur″ ve müşriklerin ″Melekler, Allah’ın kızlarıdır″ gibi sözler söyleyerek, hiçbir mahlûku Allah’ın dengine çıkarmazlar.

[1] Sâbiiler hakkında daha geniş bilgi için Sûre-i Bakara, Âyet 62 ve izahına bakınız.

[2] Sahih-i Müslim, Îman, 38 (141).

(اِذْ تَبَرَّاَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَاَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْاَسْبَابُ (١٦٦) وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّاَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّؤُ۫ا مِنَّاۜ كَذٰلِكَ يُرِيهِمُ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْۜ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ۟ (١٦٧)( )

166-167. O zaman, kendisine tâbi olunan kimseler, azâbı görerek kendilerine tâbi olanlardan uzaklaşırlar ve aralarındaki bağlar tamamen kesilir.* O vakit, tâbi olanlar da: ″Bir daha dünyâya dönseydik, tâbi olduklarımız burada nasıl bizden uzaklaştılarsa, biz de orada onlardan öyle uzaklaşırdık!″ derler. İşte böylece

Allah’u Teâlâ, amellerini bir pişmanlık kaynağı olarak kendilerine gösterecektir. Onlar, Cehennem azâbından çıkacak da değillerdir.

يَا اَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْاَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًاۘ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِۜ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ (١٦٨) ( ))اِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَاَنْ تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ (١٦٩

168-169. Ey insanlar! Yeryüzündeki şeylerin helâl ve temiz olanlarından yiyin. Şeytanın adımlarına (vesvesesine) uymayın. Şüphesiz o, sizin için apaçık bir düşmandır.* O, size ancak mâsiyetleri, çirkin işleri ve Allah’a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi emreder.

İzah: Sûre-i Bakara, Âyet 168 ile ilgili olarak İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ’dan nakledilen Hadis-i Şerif’te, şöyle buyrulmuştur:

تُلِيَتْ هَذِهِ الْآيَةُ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: {يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا} فَقَامَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ ادْعُ اللّٰهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مُسْتَجَابَ الدَّعْوَةِ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا سَعْدُ أَطِبْ مَطْعَمَكَ تَكُنْ مُسْتَجَابَ الدَّعْوَةِ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنَّ الْعَبْدَ لَيَقْذِفُ اللُّقْمَةَ الْحَرَامَ فِي جَوْفِهِ مَا يُتَقَبَّلُ مِنْهُ عَمَلَ أَرْبَعِينَ يَوْمًا، وَأَيُّمَا عَبْدٍ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنَ السُّحْتِ وَالرِّبَا فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ (طس عن ابن عباس))

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in huzurunda: ″Ey insanlar! Yeryüzündeki şeylerin helâl ve temiz olanlarından yiyin…″ diye devam eden Sûre-i Bakara, Âyet 168 okunduğunda, Sa’d İbn-i Ebû Vakkâs ayağa kalkarak dedi ki: ″Yâ Resûlallah! Benim için Allah’a duâ et de, duâsı kabul edilenlerden olayım.″ Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: ″Ey Sa’d! Yiyeceğini güzelleştir, duâsı kabul edilenlerden olursun. Muhammed’in nefsi elinde olan Allah’a yemin ederim ki, kişi karnına haram lokmayı atınca, onun duâsı kırk gün kabul olunmaz ve hangi kulun eti, haram ve fâizden oluşursa, onun için Cehennem daha uygundur.″[1]

Âyet-i Kerîme’de: ″Allah’a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi emreder″ ifadesindeki, insanların bilmeyerek söylediklerinden maksat da, şu Sûre-i Mâide, Âyet 103’te zikredilen ve helâl olduğu halde kendilerine haram kıldıkları şeylerdir: ″Allah’u Teâlâ, bahîre, sâibe, vasîle ve hâm’dan hiçbirini size meşrû kılmadı. Lâkin kâfirler, Allah’a karşı (bize emri böyledir, diye) yalan söylerler. Onların çoğu akletmezler.″

Bu hususta nakledilen bir Hadis-i Şerif’te, İyâd b. Himâr Radiyallâhu anhu şöyle

anlatmaktadır:

أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ذَاتَ يَوْم فِي خُطْبَتِهِ أَلَا إِنَّ رَبِّي أَمَرَنِي أَنْ أُعَلِّمَكُمْ مَا جَهِلْتُمْ مِمَّا عَلَّمَنِي يَوْمِي هَذَا كُلُّ مَالٍ نَحَلْتُهُ عَبْدًا حَلَالٌ وَإِنِّي خَلَقْتُ عِبَادِي حُنَفَاءَ كُلَّهُمْ وَإِنَّهُمْ أَتَتْهُمْ الشَّيَاطِينُ فَاجْتَالَتْهُمْ عَنْ دِينِهِمْ وَحَرَّمَتْ عَلَيْهِمْ مَا أَحْلَلْتُ لَهُمْ وَأَمَرَتْهُمْ أَنْ يُشْرِكُوا بِي مَا لَمْ أُنْزِلْ بِهِ سُلْطَانًا (م عن عياض بن حمار)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir gün hutbesinde şöyle buyurdu: Haberiniz olsun ki, işte bu günümde Rabbim Teâlâ, bana öğrettiklerinden, sizin bilmediğiniz şeyleri size öğretmemi bana emredip buyurdu ki: ″Kullarımdan herhangi bir kula verdiğim her mal, o kul için helâldir. Ben, kullarımı Hanifler olarak (İslâm üzere) yarattım. Şeytanlar onlara geldi de, onları dinlerinden çevirdi. Benim onlara helâl kıldığım şeyleri onlara haram kıldı. Hakkında hiçbir delil indirmediğim şeyleri Bana ortak koşmalarını da onlara yine şeytanlar emretti (onlar da, nefislerine hoş geldiği için hemen şeytana tâbi oldular)…″[2]

[1] Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr’ül-Mensûr, c. 2, s. 120.

[2] Sahih-i Müslim, Cennet 16 (63).

(وَاِذَا ق۪يلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَٓا اَلْفَيْنَا عَلَيْهِ اٰبَٓاءَنَاۜ اَوَلَوْ كَانَ اٰبَٓاؤُ۬هُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَهْتَدُونَ (١٧٠)

170. Kâfirlere: ″Allah’ın indirdiğine tâbi olun!″ denildiği zaman, ″Hayır, biz babalarımızın dînine tâbi oluruz″ dediler. Babaları bir şey anlamamış ve hidâyet üzere olmamış oldukları hâlde, yine onların dînine mi tâbi olacaklar?

İzah: İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ’dan nakledildiğine göre, bu Âyet-i Kerîme’nin nüzul sebebi şöyledir:

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Ehl-i Kitap’tan Yahudileri İslâm’a dâvet etti. Onlara İslâm’ı övdü ve onları Allah’u Teâlâ’nın azâbından sakındırdı. Bunun üzerine Râfi’ b. Harise ve Mâlik b. Avf:

- Bilakis biz, atalarımızı üzerinde bulduğumuz dîne tâbi oluruz. Çünkü onlar daha iyi biliyorlardı ve onlar bizden daha hayırlı idi, dediler. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu.

Bu husus Sûre-i Saffat, Âyet 68-70’de de: ″Sonra onların dönüp varacakları yer,

şüphesiz yine Cehennemdir.* Çünkü onlar, babalarını azgın buldular* ve onların izine uymada sürat gösterdiler″ diye geçmektedir.

(١٧١ ﴿وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ اِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ﴾)

171. Kâfirler, çobanın bağırıp çağırmasını işitip mânâsını idrak etmeyen hayvana benzerler. Onlar sağır, dilsiz, kör ve hakikatleri anlamayan kimselerdir.

İzah: İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ, bu Âyet-i Kerîme hakkında şöyle buyurmuştur:

Onlar, develer ve eşekler gibidir. Onlara, ″Ye″ desen ancak sesini işitirler, başka bir şey anlamazlar. İşte kâfirler de böyledir. Sen onlara iyiliği emredip kötülükten sakındırdığında, sesini duymaktan başka bir şey anlamazlar.

(١٧٢ ﴿يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾)

172. Ey îman edenler! Eğer sâdece Allah’a ibâdet ediyorsanız, size verdiğimiz rızıkların helâl ve temiz olanlarından yiyin ve Allah’u Teâlâ’ya şükredin.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللّٰهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا وَإِنَّ اللّٰهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ {يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ} وَقَالَ {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ} ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ (م ت عن ابى هريرة)

″Ey insanlar! Allah temizdir, ancak temiz olanı kabul eder. Allah’u Teâlâ Resûllere neyi emretmiş ise Mü’minlere de aynı şeyi emretmiştir. Resullerine, Sûre-i Mü’minûn, Âyet 51’de: ″Ey Resuller! Temiz ve helâl rızıklardan yiyin ve sâlih amelde bulunun. Şüphesiz ki Ben, sizin yaptıklarınızı bilirim″ diye buyurmuş ve aynı şekilde Mü’minler için de, Sûre-i Bakara, Âyet 172’de: ″Ey îman edenler! Eğer sâdece Allah’a ibâdet ediyorsanız, size verdiğimiz rızıkların temiz ve helâl olanlarından yiyin ve Allah’u Teâlâ’ya şükredin″ diye buyurmuştur.″ Sonra Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem uzun yolculuktan dolayı saçı birbirine karışmış, yüzü tozlanmış, iki elini semâya kaldırmış ve ″Yâ Rabbi, Yâ Rabbi!″ diyen bir adamdan bahsetti ve buyurdu ki: ″Halbuki bu adamın yediği haram, içtiği haram, giydiği haram; haramla beslenmiş onun duâsı

nasıl kabul olur?″[1]

Yine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

سَيَأْتِي عَلَيْكُمْ زَمَانٌ لا يَكُونُ فِيهِ شَيْءٌ أَعَزُّ مِنْ ثَلاثٍ: دِرْهَمٌ حَلَالٌ، أَوْ أَخٌ يُسْتَأْنَسُ بِهِ، أَوْ سَنَةٌ يُعْمَلُ بِهَا
(طس حل عن حذيفة بن اليمان))

″Öyle bir zaman gelecektir ki, o zamanda şu üçünden daha değerli bir şey olmayacaktır: Helâl para, kendisiyle canı gönülden arkadaşlık yapılacak bir dost ve kendisiyle amel edilecek bir sünnet.″[2]

[1] Sahih-i Müslim, Zekât 19 (65 Sünen-i Tirmizî, Tefsir'ul Kur'ân 3.

[2] Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 144; Kenz'ul-Ummal, Hadis No: 30886.

اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَٓا اُهِلَّ بِه۪ لِغَيْرِ اللّٰهِۚ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَٓا اِثْمَ (
عَلَيْهِۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ (١٧٣))

173. Şüphesiz O, size murdar olarak ölen hayvanları, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası için kesilen hayvanları haram etti. Fakat çâresiz kalan kimsenin, isyan etmeden ve zaruret ölçüsünü aşmadan (ölmeyecek kadar) bunlardan yemesinde bir günah yoktur. Muhakkak ki Allah'u Teâlâ çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.

İzah: Haram ve helâl olan şeylerin bir kısmı âyetlerle belirlenmiş, bir kısmı da bizzat Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem tarafından belirlenmiştir. Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

أَلَا أُوتِيتُ الْكِتَابَ وَمِثْلَهُ أَلا يُوشِكُ شَبْعَانٌ عَلَى أَرِيكَتِهِ يَقُولُ: عَلَيْكُمْ بِالْقُرْآنِ، فَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَلَالٍ فَأَحِلُّوهُ وَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَرَامٍ فَحَرِّمُوهُ، وَاِنَّ مَا حَرَّمَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَمَا حَرَّمَ اللّٰهُ. أَلَا لَا يَحِلُّ لَكُمُ الْحِمَارُ الأَهْلِيُّ وَلَا كُلُّ ذِي نَابٍ مِنَ السِّبَاعِ وَلَا لُقَطَةُ مُعَاهَدٍ إِلَّا أَنْ يَسْتَغْنِيَ عَنْهَا صَاحِبُهَا وَمَنْ نَزَلَ بِقَوْمٍ فَعَلَيْهِمْ أَنْ يَقْرُوهُ. فَإِنْ لَمْ يَقْرُوهُ فَلَهُ أَنْ يُعْقِبَهُمْ بِمِثْلِ قِرَاهُ. (د طب عن المقدام بن معدي كربَ)

″Haberiniz olsun! Bana Kur'ân ile birlikte, onun bir benzeri sünnet de verilmiştir. Karnı tok bir şekilde koltuğuna kurulmuş olan bâzı kimselerin: ″Bize Kur'ân yeter! Onda helâl olarak ne görmüşseniz, onu helâl; neyi de haram görmüşseniz, onu da haram kabul edin″ diyeceği zamanlar yakındır. Şüphesiz ki, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in haram kıldığı da Allah'u Teâlâ'nın haram kıldığı gibidir.″[1] ″Haberiniz olsun! Sizin için evcil olan eşek eti helâl

değildir. Yırtıcı hayvanların eti size helâl değildir. Bir muâhidin (kendisiyle barış ortamında olunan ve İslâm Dîni'nin haricinde olan kimselerin) yitiği size helâl olmaz. Ancak sahibi ona ihtiyaç duymayıp helâl ederse müstesnâ."[2]

Yine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

أَيَحْسَبُ أَحَدُكُمْ وَهُوَ مُتَّكِئٌ عَلَى أَرِيكَتِهِ وَقَدْ يَظُنُّ أَنَّ اللّٰهَ لَمْ يُحَرِّمْ شَيْئًا إِلَّا مَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ أَلَا وَإِنِّي وَاللّٰهِ قَدْ أَمَرْتُ وَوَعَظْتُ وَنَهَيْتُ عَنْ أَشْيَاءَ إِنَّهَا لَمِثْلُ الْقُرْآنِ أَوْ أَكْثَرُ (عن العرباض بن سارية)

"Sizden birisi koltuğuna kurulmuş olduğu halde, Allah'u Teâlâ'nın sâdece Kur'ân'da belirtilenleri mi haram kıldığını zannediyor. Dikkat edin! Ben size bâzı şeyleri emrettim, vaaz ettim ve birtakım şeyleri de yasakladım ki, onlar Kur'ân'daki kadardır veya daha çoktur."[3]

Âyet-i Kerîme'lerde belirtilmediği halde, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in Hadis-i Şerif'lerinde haram ve helâl olarak buyurduğu hususlar vardır. Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

أُحِلَّتْ لَكُمْ مَيْتَتَانِ وَدَمَانِ فَأَمَّا الْمَيْتَتَانِ فَالْحُوتُ وَالْجَرَادُ وَأَمَّا الدَّمَانِ فَالْكَبِدُ وَالطِّحَالُ (ه عن عبد اللّٰه بن عمر)

"Size iki ölü hayvanın eti ile iki kan helâl kılındı. İki ölü olan hayvan eti, balık ve çekirgedir. Kana gelince o da, karaciğer ve dalaktır."[4]

Ebû Hüreyre Radiyallâhu anhu da şu Hadis-i Şerif'i nakletmiştir:

سَأَلَ رَجُلٌ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّا نَرْكَبُ الْبَحْرَ وَنَحْمِلُ مَعَنَا الْقَلِيلَ مِنْ الْمَاءِ فَإِنْ تَوَضَّأْنَا بِهِ عَطِشْنَا أَفَنَتَوَضَّأُ مِنْ مَاءِ الْبَحْرِ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هُوَ الطَّهُورُ مَاؤُهُ الْحِلُّ مَيْتَتُهُ (ن ت ه عن ابى هريرة)

Bir adam, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'e: "Yâ Resûlallah! Biz deniz yolculuğu yaparız ve beraberimizde pek az su taşırız. Onunla abdest alırsak susuz kalırız. Bu durumda deniz suyundan abdest alabilir miyiz?" diye sordu. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de: "Denizin suyu temiz, ölüsü helâldir" diye buyurdu.[5]

Câbir Radiyallâhu anhu'dan nakledilen bir Hadis-i Şerif'te de şöyle buyrulmuştur:

حَرَّمَ رَسُولَ اللّٰهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ يَعْنِي يَوْمَ خَيْبَرَ اَلْحُمُرَ الْإِنْسِيَّةَ وَلَحُومَ الْبِغَالِ وَكُلَّ ذِي نَابٍ مِنْ السِّبَاعِ وَذِي مِخْلَبٍ مِنَ الطَّيْرِ (ه ت عن جابر)

″Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Hayber Günü evcil eşekleri ve katır etlerinin, yırtıcı kuşların ve yırtıcı hayvanların etlerinin yenilmesini haram kıldı.″[6]

Yine Âyet-i Kerîme’de Cenâb-ı Hakk Teâlâ: ″Allah’tan başkası için kesilen hayvanları haram etti″ diye buyurmaktadır. Müşrikler, kurbanlık hayvanları keserken, yönünü putlara çevirir ve o putların adını zikrederek keserlerdi. Allah’u Teâlâ, bu şekilde kesilen kurbanların haram olduğunu beyan etmiştir. Ancak her nerede olursa olsun, yönü kıbleye çevrilerek ve Allah’u Teâlâ’nın ismi zikredilerek kesilen kurbanlarda ise hiçbir sakınca yoktur, helâldir.

Yenilmesi haram olanlar hakkında ayrıca Sûre-i Mâide, Âyet 3 ve 96 ve Sûre-i En’âm, Âyet 121 ve 145’e bakınız.

[1] Sünen-i Ebû Dâvud, Sünnet 6; Sünen-i Tirmizî, İlim 10; Sünen-i İbn-i Mâce, Mukaddime 2.

[2] Rudânî, Cem’ul-Fevâid, Hadis No: 3920, 3921, 6216.

[3] Bakınız: Berîka, c. 1, s. 222.

[4] Sünen-i İbn-i Mâce, Et’ime 31. Deniz avı hakkında da Sûre-i Mâide, Âyet 96’ya bakınız.

[5] Sünen-i Tirmizî, Tahâre 53; Sünen-i Nesâî, Tahâre 46; Sünen-i İbn-i Mâce, Tahâre 38.

[6] Sünen-i Tirmizî, Etime 3; Sünen-i İbn-i Mâce, Zebâih 13.

(اِنَّ الَّذ۪ينَ يَكْتُمُونَ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِه۪ ثَمَنًا قَل۪يلًاۙ اُو۬لٰٓئِكَ مَا يَأْكُلُونَ ف۪ي بُطُونِهِمْ اِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكّ۪يهِمْۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ (١٧٤) اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدٰى وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِۚ فَمَٓا اَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ (١٧٥) ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّۜ وَاِنَّ الَّذ۪ينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لَف۪ي شِقَاقٍ بَع۪يدٍ (١٧٦))

174-176. Allah’ın indirdiği kitaptan bir şeyi gizleyip onu dünyâ menfaati karşılığında değişenler var ya, işte onların yiyip de karınlarına doldurdukları,

ateşten başka bir şey değildir. Mahşer günü Allah'u Teâlâ onlarla konuşmaz, onları temize çıkarmaz ve onlar için elim bir azap vardır.* Onlar, hidâyet karşılığında dalâleti, bağışlanma karşılığında azâbı satın almışlardır. Onların ateşe sabırları hayrete şayandır.* Bu azap, Allah'u Teâlâ'nın hak olarak indirdiği kitabı yalanlamalarının ve onda ihtilaf etmelerinin cezâsıdır. Allah'ın kitabında ihtilaf edenler, haktan uzak olan bir ayrılık içindedirler.

İzah: Bu âyetler, kitaplarında kendilerine bildirilen hakikatleri bilerek gizleyen ve dünyâ menfaati karşılığında bu hakikatleri değiştiren Ehl-i Kitap hakkında olmakla birlikte hükmü geneldir. Yani Kur'ân'ın âyetlerini de gizleyip dünyâ menfaati karşılığında değiştirenleri de kapsamaktadır.

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

تَعَلَّمُوا الْقُرْاٰنَ وَسَلُوا بِهِ الْجَنَّةَ قَبْلَ أَنْ يَتَعَلَّمَهُ قَوْمٌ يَسْاَلُونَ بِهِ الدُّنْيَا فَاِنَّ الْقُرْآنَ يَتَعَلَّمُهُ ثَلَاثَةُ نَفَرٍ رَجُلٌ يُبَاهِى بِهِ وَرَجُلٌ يَسْتَاْكِلُ بِهِ وَرَجُلٌ يَقْرَاُهُ لِلّٰهِ (ابن النصر هب عن سعيد الخدرى)

"Kur'ân öğrenip de onunla dünyayı isteyecek olan kavimden önce davranın. Kur'ân'ı öğrenin ve siz onunla Cenneti isteyin. Çünkü Kur'ân'ı şu üç sınıf insan öğrenir: Onunla övünmek için öğrenen kişi, onunla maddi menfaat elde etmek isteyen kişi ve onu sâdece Allah için okuyacak olan kişi."[1]

[1] Beyhakî, Şuab'ul-Îman, Hadis No: 2523, Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 253/12.

(لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيّٖنَۚ وَاٰتَى الْمَالَ عَلٰى حُبِّهٖ ذَوِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكٖينَ وَابْنَ السَّبٖيلِ وَالسَّٓائِلٖينَ وَفِي الرِّقَابِۚ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَۚ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ اِذَا عَاهَدُواۚ وَالصَّابِرٖينَ فِي الْبَاْسَٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ وَحٖينَ الْبَاْسِۜ اُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ صَدَقُواۜ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ (١٧٧))

177. (Ey Ehl-i Kitap!) Hayır ve takvâ, yüzlerinizi doğuya veya batıya çevirmeniz değildir. Bilakis Allah'a, âhiret gününe, meleklere, kitaplara, Peygamberlere inanmaktır. Ve sevdiği malını akrabaya, yetimlere, miskinlere, yolda kalmış gariplere, dilenenlere sarf etmek ve esir olanları hürriyetine kavuşturmak için tasadduk etmek, namaz kılmak, zekât vermek, söz verdiğinde sözünde durmak, sıkıntı, hastalık ve mücâhede zamanında sabreylemektir. İşte böyle yapanlar, (dinde) sâdık olanlardır ve takvâ sahipleri de bunlardır.

İzah: Katâde ve Rabi' b. Enes Hazretlerine göre, bu âyette geçen "(Ey Ehl-i

Kitap!) Hayır ve takvâ, yüzlerinizi doğuya veya batıya çevirmeniz değildir″ ifadesi; Ey Yahudiler ve Hristiyanlar! Hayır ve takvâ, yüzünüzü doğuya ve batıya dönmeniz değildir. Bilakis Allah'a ve Resûlüne hakkıyla îman edip sâlih ameller işlemedikçe, kurtuluşa eremezsiniz, demektir.

Âyet-i Kerîme'de geçen ″Allah'a, âhiret gününe inanmak;″ Allah'ın bir olduğuna, eşi ve benzerinin olmayıp çocuk edinmediğine ve öldükten sonra geri dirilerek her nefsin hayır ve şerden karşılığını göreceğine; Cennet ve Cehennemin hak olduğuna îman etmektir.

″Meleklere inanmak″; onların Allah'ın kızları olmadığına yani erkek ve dişilikten uzak olup ibâdet ve taatle meşgul olduklarına îman etmektir.

″Kitaplara inanmak″; Allah'ın indirdiği bütün kitaplara, hak olarak indirildiği üzere îman etmektir. Yoksa Yahudiler ve Hristiyanlar tarafından tahrif edilmiş hâline değildir.

″Peygamberlere inanmak″; Âdem Aleyhisselâm ile Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ve ikisi arasında gelen bütün Peygamberlerin Allah'ın kulu ve Peygamberi olduğuna îman etmektir.

Bu husus Sûre-i Bakara, Âyet 285'te de şöyle buyrulmuştur:

Resûl, Rabbinden kendisine indirilene îman etti, Mü'minler de îman ettiler. Hepsi de Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve Peygamber-lerine îman ettiler ve ″Biz, O'nun Peygamberlerinden hiçbirinin arasını (hak Peygamber oldukları hususunda) ayırmayız″ dediler ve ″İşittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz! Bizi bağışla, bizim varacağımız yer Sensin″ dediler.

Îman esasları hakkında Hz. Ömer'den nakledilen Cibril Hadisi'nde:

Cebrâil Aleyhisselâm insan sûretinde gelerek, Resûlü Ekrem Sallallâhu aleyhi ve sellem'e bâzı sorular sormuştur. Bunlardan biri de: ″Yâ Muhammed! Bana îmandan haber ver?″ sorusudur. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bu soruya cevap olarak şöyle buyurmuştur:

أَنْ تُؤْمِنَ بِاللّٰهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ ... (م د ن حم عن عمر بن الخطاب)

″Îman; Allah’a, meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine, âhiret gününe, kadere; hayır ve şerrin Allah tarafından olduğuna inanmaktır.″[1]

Yine Âyet-i Kerîme’de geçen ″Yetimler″ ifadesi, babaları ölmüş olan ve baliğ olmayan çocuklardır. Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(أَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ فِى الْجَنَّةِ هَكَذَا وَقَالَ بِإِصْبَعَيْهِ السَّبَّابَةِ وَالْوُسْطَى (خ عن سهل بن سعد

″Bir yetimi gözetip koruyan kişi, benimle Cennette işte şu iki parmak gibi birbirimize yakın olacağız, buyurup şahadet parmağı ve orta parmağı ile işâret etti.″[2]

Yine Âyet-i Kerîme’de geçen ″Dilenenlere″ ifadesi, malı olmayan ve çalışmaya güç yetiremeyen dilencidir.

″Miskin″ de, bir günlük yiyeceği olan kimsedir. Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

لَيْسَ الْمِسْكِينُ بِهَذَا الطَّوَّافِ الَّذِي يَطُوفُ عَلَى النَّاسِ فَتَرُدُّهُ اللُّقْمَةُ وَاللُّقْمَتَانِ وَالتَّمْرَةُ وَالتَّمْرَتَانِ قَالُوا فَمَا الْمِسْكِينُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ الَّذِي لَا يَجِدُ غِنًى يُغْنِيهِ وَلَا يُفْطَنُ لَهُ فَيُتَصَدَّقَ عَلَيْهِ وَلَا يَسْأَلُ النَّاسَ شَيْئًا (م خ عن ابى هريرة)

″Miskin, şu kapı kapı dolaşmayı meslek edinen, bir şeyler istemek için halkı dolaşıp halkın da kendisine bir iki lokma, bir iki hurma verdiği dilenci değildir.″ Sahâbîler: ″Öyle ise miskin kimdir, Yâ Resûlallah?″ diye sorunca, buyurdu ki: ″Miskin, kendisine yetecek zenginliği olmayan, kendisine verilmesi için halk tarafından zaruret durumu bilinmeyen, kendisi de kalkıp halktan bir şey istemeyen kimsedir.″[3]

″Sabır″ hakkında da Sultân-ı Enbiyâ Efendimiz şöyle buyurmuştur:

عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ خَيْرٌ وَلَيْسَ ذَاكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءُ شَكَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَّاءُ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ (م عن صهيب)

″Mü’minin işi acâyiptir. Doğrusu onun her işi hayırdır. Bu husus Mü’minden başkası için böyle değildir. Ona iyilik ve genişlik isabet ederse, şükreder ve bu kendisi için hayır olur. Bir sıkıntı ve darlığa uğrarsa da, sabreder, bu da kendisi için hayır olur.″[4]

[1] Sahih-i Müslim, Îman 1; Sünen-i Ebû Dâvud, Sünnet 17; Sünen-i Nesâî, Îman 5; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 346; Bu hâdise Buhârî’de benzer lafızlarla Ebû Hüreyre Hazretlerinden de nakledilmiştir. Sahih-i Buhârî Muhtasarı, Tecrid-i Sarih, Hadis No: 47.

[2] Sahih-i Buhârî, Edeb 24, Sahih-i Müslim, Zühd 2 (42).

[3] Sahih-i Müslim, Zekât 34 (101 Sahih-i Buhârî, Zekât 53.

[4] Sahih-i Müslim, Zühd 13 (64).

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلٰىۜ اَلْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْاُنْثٰى بِالْاُنْثٰىۜ فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ اَخ۪يهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَاَدَٓاءٌ اِلَيْهِ بِاِحْسَانٍۜ ذٰلِكَ تَخْف۪يفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌۜ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ اَل۪يمٌ (١٧٨)

178. Ey îman edenler! (Kasten) öldürülenler hakkında kısâs sizin üzerinize farz kılındı. Hür karşılığında hür, köle karşılığında köle ve kadın karşılığında kadın öldürülür. Fakat kâtil, öldürülen şahsın vârisi tarafından affedilirse, bu durumda diyeti ona tam olarak ve güzel bir şekilde ödemek gerekir. Bu, (geçmiş ümmetler hakkındaki ahkâma nispetle) sizin için Rabbiniz tarafından bir hafifletme ve rahmettir. Artık bu hükümden sonra kim haddi aşarsa, onun için elim bir azap vardır.

İzah: Arap kabileleri arasında kin ve düşmanlık vardı. Bu sebeple onlardan bir kadın öldürüldüğünde, onun karşılığında öldürenin kabilesinden bir erkek öldüreceğiz, bir köle öldürüldüğünde ise, öldürenin kabilesinden hür bir kimseyi öldüreceğiz, derlerdi. Bunu, güçlü olanlar zayıflara karşı yaparlardı. İşte bu anlayışın yanlış olduğunu bildiren bu Âyet-i Kerîme nâzil oldu ve ancak kâtilin öldürülebileceğini, bunun dışında, cinâyetle ilgisi olmayan kişilere dokunulamayacağını hükme bağladı. Yine bu hususta Allah’u Teâlâ Sûre-i Mâide, Âyet 45’te şöyle buyurmuştur:

″Biz, Tevrat’ta İsrailoğullarına; şahıs karşılığında şahıs, göz karşılığında göz, burun karşılığında burun, kulak karşılığında kulak, diş karşılığında diş ile kısâs olunacağını ve yaralamalarda dahi kısâs gerektiğini beyan ettik. Fakat her kim hakkından vazgeçerek bağışlarsa, bu onun için günahlarının affına bir sebeptir. Her kim Allah’ın indirdiği ile hükmetmezse, işte onlar zâlimlerdir.″

İşte kim birini kasten öldürürse makâmı, cinsiyeti ve durumu ne olursa olsun kısâs, bizzat kâtilin kendisine uygulanır. Meselâ: Eşraftan bir kimse birini öldürmüşse, kısâs bizzat kâtile uygulanır, onun yerine kardeşi, kölesi veya yakınlarına kısâs uygulanmaz. Âyet-i Kerîme’de: ″Hür karşılığında hür, köle karşılığında köle ve kadın karşılığında kadın öldürülür″ diye buyrulması da bu mânâdadır.

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَنْ أُصِيبَ بِقَتْلٍ أَوْ خَبْلٍ فَإِنَّهُ يَخْتَارُ إِحْدَى ثَلَاثٍ إِمَّا أَنْ يَقْتَصَّ وَإِمَّا أَنْ يَعْفُوَ وَإِمَّا أَنْ يَأْخُذَ الدِّيَةَ فَإِنْ أَرَادَ الرَّابِعَةَ فَخُذُوا عَلَى يَدَيْهِ وَمَنْ اعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ (د عن ابى شريح الخزاعى)

″Kimin bir yakını öldürülür ya da el ve ayağı kesilerek zarar verilirse, o kimse üç şey arasında serbesttir: Ya kısâs ister yahut affeder, ya da diyet alır. Dördüncü bir şey isterse ona engel olun. Artık bu hükümden sonra kim haddi aşarsa, onun için elim bir azap vardır.″[1]

Yine bu husus Sûre-i Şûrâ, Âyet 40’ta şöyle geçmektedir:

″Bir kötülüğün cezâsı, onun misli bir kötülüktür. Lâkin her kim (gücü yettiği halde) affedip ıslahına gayret ederse, onun mükâfatı Allah’a aittir. Şüphesiz O, zâlimleri sevmez.″

Diyet hakkında da Mücâhid Hazretleri şöyle buyurmuştur:

كَانَ بَنُو إِسْرَائِيلَ عَلَيْهِمْ الْقِصَاصُ وَلَيْسَ عَلَيْهِمْ الدِّيَةُ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهِمْ الدِّيَةَ فَجَعَلَهَا عَلَى هَذِهِ الْأُمَّةِ تَخْفِيفًا عَلَى مَا كَانَ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ (ن عن مجاهد)

"İsrailoğulları zamanında kısâs vardı. Ancak diyet yoktu. Bu ümmete ise bir hafifletme ve rahmet olması için İsrailoğullarına verilmeyen diyet, Sûre-i Bakara, Âyet 178'de Ümmet-i Muhammed'e verilmiştir."[2]

Şer'an "Kısâs," şartları mevcut olunca kâtili maktul karşılığında öldürmektir. Veyahut yaralanan veya kesilen bir aza karşılığında bunu yapanın da aynı o azasını yaralamak veya kesmektir.

"Diyet" de, öldürmek veya aza kesmek gibi bir cinâyet sebebiyle o cinâyeti yapandan veya onunla beraber âkılesi denilen aşiretinden[3] vesâireden alınıp hakkında cinâyet yapılan şahsa veya onun vârislerine verilen maldır ki, bu bir nevî tazminat demektir.

[1] Sünen-i Ebû Dâvud, Diyet 3.

[2] Sünen-i Nesâî, Kasâme 27; Sahih-i Buhârî, Tefsir-i Bakara 23.

[3] Âkile: Baba tarafından akraba demektir.

(وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيٰوةٌ يَٓا اُو۬لِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (١٧٩)

179. Ey hâlis akıl sahipleri! Sizin için kısâsta hayat vardır. Umulur ki, (öldürmekten) sakınınırsınız.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'de geçen "Kısâsta hayat vardır" ifadesi ile, çok kan dökülmesinin önleneceğine ve kısâs korkusuyla öldürmeye cüretin azalacağına vurgu yapılmaktadır. Böylece kısâs, insanları öldürülmekten kurtarır. Yani insanlara hayat verir, demektir. Kısâs, tarafların birbirlerini öldürerek işin kan dâvâsı gibi yanlış bir uygulamaya dönüşmesini engeller. Böylece kısâs, çok daha fazla kişinin ölmesinin önüne geçerek, bu kişilere hayat vermiş olur. Ayrıca öldüren kişi yakalandığında kendisinin de kısas yoluya öldürüleceğini bilmesi nedeniyle, öldürmekten vazgeçer. Böylece kısas hükmü hayat vermiş olur.

Allah'u Teâlâ, bir şeyin yapılmasını emrettiği zaman, o şeyde mutlaka insanın dünyâ ve âhiretinin ıslahı vardır. Bir şeyi yasakladığı zaman da mutlaka o işten insanların fesâdı vardır. Allah'u Teâlâ mahlûkatın ıslahının ne ile olacağını en iyi bilendir.

(كُتِبَ عَلَيْكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ اِنْ تَرَكَ خَيْرًاۚ اَلْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَب۪ينَ بِالْمَعْرُوفِۚ حَقًّا عَلَى الْمُتَّق۪ينَۜ (١٨٠))

180. Ey Mü’minler! Sizden birine ölüm hâli geldiği vakit, eğer bir mal bırakıyorsa, anne ve babası ve akrabası için meşrû miktarda vasiyet etmesi farz oldu. Bu vasiyet, takvâ sahipleri üzerine haktır.

İzah: Bir kısım müfessirlere göre bu âyet, mîras hükümlerini açıklayan âyetlerle[1] tamamen nesh edilmiştir. Artık hiçbir kimse mîrasçı olmayan akrabasına dahi vasiyet etme mecburiyetinde değildir. Bu görüş, İbn-i Zeyd, İbn-i Abbas, Katâde, Mücâhid, Süddî, Abdullah İbn-i Ömer ve İbrahim en-Nehâi Hazretlerinden nakledilmiştir.

[1] Mîras âyetleri için bakınız: Sûre-i Nisâ, Âyet 11, 12, 176.

(فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَاِنَّمَٓا اِثْمُهُ عَلَى الَّذ۪ينَ يُبَدِّلُونَهُۜ اِنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌۜ (١٨١))

181. Vasiyeti işittikten sonra onu kim değiştirirse, şüphesiz ki bunun günahı o değiştirenlerin üzerinedir. Şüphesiz Allah’u Teâlâ, her şeyi işiten ve bilendir.

(فَمَنْ خَافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفًا اَوْ اِثْمًا فَاَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَٓا اِثْمَ عَلَيْهِۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌۜ (١٨٢))

182. Kim vasiyet yapanın bir haksızlık yapacağından veya günah işleyeceğinden endişe eder de, onların aralarını düzeltirse, ona bir günah yoktur. Muhakkak ki Allah’u Teâlâ çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.

İzah: İbn-i Abbas, Katâde, Rebi’ b. Enes ve İbrahim en-Nehâi Hazretleri, bu Âyet-i Kerîme’yi şöyle izah etmişlerdir: Vasiyet eden ölünün velîleri veya Müslümanların idârecisi, vasiyet eden ölünün vasiyetinde yanlış bir iş yaptığını veya taraflı davrandığını hissederlerse vasiyet edilen kimselerle mîrasçıların aralarını bulmalarında bir sakınca yoktur. Bu da vasiyeti meşrû hâle getirmeleriyle mümkün olur. Meselâ, bir kişi vasiyet eder fakat haksız davranır ve yine, malının üçte birinden fazlasını vasiyet ederse, Müslümanların idârecisi bu vasiyeti meşru hâle sokar. Yani bu vasiyetin, kalan mîrasın üçte biri için geçerli olduğunu söyler. Böylece kendilerine vasiyet edilenlerle mîrasçıların arasını bulmuş olur. Bu izaha göre, ıslah edicinin müdahalesi, mîras bırakan kişinin ölümünden sonradır.

Kişi ölüm döşeğine düşmeden önce malını istediği gibi tasarruf edebilir. Ancak

ölüm anında malının en fazla üçte birini tasadduk edebilir. Diğer üçte ikisi ise vârislerin hakkıdır.

Bu hususta Sa’d b. Ebî Vakkas Radiyallâhu anhu’dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

مَرِضْتُ عَامَ الْفَتْحِ مَرَضًا أَشْفَيْتُ مِنْهُ عَلَى الْمَوْتِ، فَأَتَانِي رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعُودُنِي فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ! إِنَّ لِي مَالًا كَثِيرًا، وَلَيْسَ يَرِثُنِي إِلَّا ابْنَتِي أَفَأُوصِي بِمَالِي كُلِّهِ قَالَ لَا قُلْتُ فَثُلُثَيْ مَالِي قَالَ لَا قُلْتُ فَالشَّطْرُ قَالَ لَا قُلْتُ فَالثُّلُثُ قَالَ الثُّلُثُ وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ إِنَّكَ إِنْ تَدَعْ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَدَعَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ، وَإِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً إِلَّا أُجِرْتَ فِيهَا حَتَّى اللُّقْمَةَ تَرْفَعُهَا إِلَى فِي امْرَأَتِكَ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أُخَلَّفُ عَنْ هِجْرَتِي قَالَ إِنَّكَ لَنْ تُخَلَّفَ بَعْدِي فَتَعْمَلَ عَمَلًا تُرِيدُ بِهِ وَجْهَ اللّٰهِ إِلَّا ازْدَدْتَ بِهِ رِفْعَةً وَدَرَجَةً، وَلَعَلَّكَ أَنْ تُخَلَّفَ حَتَّى يَنْتَفِعَ بِكَ أَقْوَامٌ، وَيُضَرَّ بِكَ آخَرُونَ اللّٰهُمَّ أَمْضِ لِأَصْحَابِي هِجْرَتَهُمْ وَلَا تَرُدَّهُمْ عَلَى أَعْقَابِهِمْ لَكِنْ الْبَائِسُ سَعْدُ ابْنُ خَوْلَةَ، يَرْثِي لَهُ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ مَاتَ بِمَكَّةَ (ت حم عن سعد بن ابى وقاص)

Mekke fethinde hastalanmıştım. Neredeyse ölümle karşı karşıya geldim. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem beni ziyarete geldi. ″Yâ Resûlallah! Malım var, kızımdan başka da vârisim yok. Malımın üçte ikisini vasiyet edeyim mi?″ dedim. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Hayır″ dedi. ″Yarısını vasiyet edeyim mi?″ dedim. Yine ″Hayır″ dedi. ″Üçte birini vasiyet edeyim mi?″ dedim. Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Üçte bir olur ama, üçte bir bile çoktur″ buyurdu ve sözüne şöyle devam etti: ″Doğrusu senin vârislerini zenginler olarak bırakman, insanlara el açan fakirler olarak bırakmandan daha hayırlıdır. Sen yaptığın her harcamadan dolayı sevap kazanıyorsun. Hattâ hanımının ağzına uzattığın bir lokmadan bile…″ Sonra ″Yâ Resûlallah! Ben hicret etmiştim. Fakat şu anda hicret ettiğim Mekke’de hasta durumdayım. Hicretimden dönmüş mü sayılacağım?″ dedim. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: ″Benden sonraya kalırsan, ömrün olursa, Allah’ın rızâsını umarak yapacağın her bir iş sebebiyle Allah senin sevabını artıracak ve dereceni yükseltecektir. Ömrün olur da yaşarsan, bâzı kimseler senden istifâde edecek, bâzı insanlar da savaşlarda senin kılıç darbelerinle senden zarar göreceklerdir. Allah’ım! Ashâbımın hicretlerinden dolayı sevaplarını eksiksiz olarak yaz, onları gerisin geriye çevirme.″ Fakat Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Sa’d’ın Mekke’de ölümüne üzülüyordu. [1]

Bu Hadis-i Şerif’te, ayrıca Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in bir mûcizesi görülmektedir. Zîrâ Sa’d b. Ebî Vakkas Radiyallâhu anhu, bu hastalığından şifâ

bulmuş ve uzun süre daha yaşayıp Müslümanlara faydalı olmuş ve kâfirlere de çok zarar vermiştir.

Vasiyet hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَا حَقُّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَهُ شَيْءٌ يُوصِي فِيهِ يَبِيتُ لَيْلَتَيْنِ إِلَّا وَوَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ. قَالَ عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ عُمَرَ مَا مَرَّتْ عَلَيَّ لَيْلَةٌ مُنْذُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ذَلِكَ إِلَّا وَعِنْدِي وَصِيَّتِي(م عن ابن عمر)

"Müslüman kişinin sahip olduğu maldaki hakkı, vasiyet etmesidir. Müslüman hastalanıp iki gece yatarsa, mutlaka vasiyeti yanında yazılı olmalıdır." Abdullah İbn-i Ömer Radiyallâhu anhumâ der ki: "Ben Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in böyle dediğini işittikten sonra, bir gece bile vasiyetsiz yatmadım."[2]

[1] Sünen-i Tirmizî, Vesâye, 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 1442.

[2] Sahih-i Müslim, Vasiyye 1 (4).

( )يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَۙ (١٨٣ (

183. Ey îman edenler! Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi, Allah'a karşı gelmekten sakınmanız için size de farz kılındı.

İzah: Ramazan orucu hakkında Hz. Âişe Radiyallâhu anhâ'dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

)كَانَ عَاشُورَاءُ يُصَامُ قَبْلَ رَمَضَانَ فَلَمَّا نَزَلَ رَمَضَانُ قَالَ مَنْ شَاءَ صَامَ وَمَنْ شَاءَ أَفْطَرَ (خ عن عائشة

Ramazan orucundan önce Aşûre orucu tutulurdu. Ramazan orucu farz olunca, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: "Aşûre orucunu dileyen tutar, dileyen tutmaz" buyurdu.[1]

Ramazan orucunun fazileti hakkında da Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

كُلُّ عَمَلِ ابْنِ آدَمَ يُضَاعَفُ الْحَسَنَةُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعمِائَة ضِعْفٍ قَالَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا الصَّوْمَ فَإِنَّهُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ يَدَعُ شَهْوَتَهُ وَطَعَامَهُ مِنْ أَجْلِي لِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ فَرْحَةٌ عِنْدَ فِطْرِهِ وَفَرْحَةٌ عِنْدَ لِقَاءِ رَبِّهِ وَلَخُلُوفُ فِيهِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللّٰهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ (م عن ابى هريرة)

"Âdemoğlunun her amelinin sevabı on mislinden yedi yüz misline kadar katlanır.

Allah’u Teâlâ buyurdu ki: Ancak oruç müstesnâdır. Çünkü o Benim içindir; onun mükâfatını ancak Ben vereceğim. Çünkü o, şehvetini ve yemesini sırf Benim için terk ediyor. Oruçlunun iki sevinci vardır. Birinci sevinç, iftar ettiği zamandır. İkinci sevinç de, Rabbine kavuştuğu zamandır. Oruçlunun ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha hoştur.″[2]

Yine Ramazan orucu ve Terâvih Namazı hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ اللّٰهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَرَضَ صِيَامَ رَمَضَانَ عَلَيْكُمْ وَسَنَنْتُ لَكُمْ قِيَامَهُ فَمَنْ صَامَهُ وَقَامَهُ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ (ن حم عن عبد الرحمن بن عوف)

″Şüphesiz Allah’u Teâlâ, Ramazan orucunu size farz kıldı. Ben de onun namazını size sünnet kıldım. Her kim inanarak ve karşılığını Allah’tan bekleyerek Ramazan orucunu tutar ve onun namazını da kılarsa, annesinden doğduğu gün gibi günahlarından ayrılır ″[3]

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem Ramazan gecelerinde, bir gece çıkıp yirmi rek’at Terâvih Namazı kıldırmış. İkinci gece olduğunda Sahâbe toplanınca, yine çıkıp evvelki gibi yirmi rek’at kıldırmış. Üçüncü gece olduğunda çıkmayıp:

عَرَفْتُ اِجْتِمَاعَكُمْ لَكِنْ خَشِيتُ أَنْ يُكْتَبَ عَلَيْكُمْ.

″Sizin toplandığınızı bildim. Fakat üzerinize farz kılınmasından korktum″[4] diye buyurmuştur. O vakitten Hz. Ömer Radiyallâhu anhu zamanına kadar Ashâb-ı Kirâm, Terâvih Namazlarını tek başlarına kılmışlardır. Hz. Ömer, kendi halifeliği döneminde, kurrâların (hâfızların) şeyhi olan Übyy b. Ka’b Radiyallâhu anhu’ya Terâvih Namazını cemaatle kıldırmasını emretmiştir. Sahâbeden Hz. Osman, Hz. Ali, İbn-i Mes’ud, İbn-i Abbas, Talhâ, Zübeyr, Muaz Radiyallâhu Teâlâ anhum ve daha pek çok Ashab-ı Kirâm Übeyy b. Ka’b Radiyallâhu anhu’ya uyarak Terâvih Namazını kılmışlardır.

İmam Ali Kerremallâhu veche:

نَوَّرَ اللّٰهُ مَضْجَعَ عُمَرَ كَمَا نَوَّرَ مَسَاجِدَنَا وَاِنَّمَا لَمْ يُوَاظِبْهَا النَّبِيُّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ خَشْيَةَ أَنْ تُكْتَبَ عَلَيْنَا.

″Allah’u Teâlâ, Hz. Ömer’in yattığı yeri nurlandırsın. Onun bizim mescidimizi nurlandırdığı gibi. Peygamberimiz Aleyhissalâtu vesselâm, Terâvih Namazı’nın bizim üzerimize farz kılınmasından korktuğu için onu cemaatle kıldırmaya

devam etmemiştir"[5] diye buyurarak, Hz. Ömer Efendimizi methetmiştir.

İmam-ı Âzam Rahmetullâhi aleyh, Terâvih Namazı bir sünnet-i müekkede'dir. Hz. Ömer Radiyallâhu anhu, bu Terâvih Namazı'na kendiliğinden devam etmemiştir. Onun elinde bir asıl vardır. O asıl da Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'in:

اِنَّ لِعُمَرَ فِيكُمْ سُنَّةً مَهْدِيَّةً فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تُخَالِفُوهُ.

"Şüphesiz ki, aranızda Ömer için doğrulanmış bir sünnet vardır. Artık ona tâbi olun ve ona muhalefette bulunmayın"[6] Kavl-i Şerif'idir. Resûlü Ekrem Sallallâhu aleyhi ve sellem bu sünnet ile, Terâvih Namazı'nı murad etmiştir.

[1] Sahih-i Buhârî, Tefsir-i Bakara 24; Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 2979.

[2] Sahih-i Müslim, Sıyam 30 (161 Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 2867.

[3] Sünen-i Nesâî, Sıyam 40; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 1572;

[4] Mültekâ Tercümesi, Mevkûfât, c. 1, s. 98; Sahih-i Müslim, Salât'ul-Musâfirîn 25 (177 Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 24274.

[5] Mültekâ Tercümesi, Mevkûfât, c. 1, s. 98.

[6] Mültekâ Tercümesi, Mevkûfât, c. 1, s. 98-99. Ayrıca bu hususta bakınız: Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 16522; Hâkim, Müstedrek, Hadis No: 304.

(اَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَاَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (١٨٤)

184. Oruç, sayılı günlerdedir. Sizden hasta yahut yolculuk sebebiyle Ramazan ayında oruç tutmayanlar, yedikleri günler kadar kazâ etsinler. Tâkati olduğu halde oruç tutmayanların da, her gün için fidye vermeleri lâzımdır. Bu fidye, bir miskinin bir günlük yiyeceğidir. Her kim nâfile olarak fidyeyi artırırsa bu, kendisi için daha hayırlıdır. Eğer bilirseniz, oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme hakkında Seleme b. Ekvâ Radiyallâhu anhu şöyle

buyurmuştur:

لَمَّا نَزَلَتْ {وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ} كَانَ مَنْ أَرَادَ أَنْ يُفْطِرَ وَيَفْتَدِيَ حَتَّى نَزَلَتْ الْآيَةُ الَّتِي بَعْدَهَا فَنَسَخَتْهَا (خ ن عن سلمة بن الأكوع)

"Tâkati olduğu halde oruç tutmayanların da, her gün için fidye vermeleri lâzımdır" ifadesi geçen Sûre-i Bakara, Âyet 184 nâzil olduğunda, isteyen orucunu bozup, yerine fidyesini veriyordu. Bu durum bir sonraki Sûre-i Bakara, Âyet 185 nâzil olup, bu âyeti nesh edinceye kadar devam etti.[1]

Ramazan orucunu tutmaya gücü yetmeyen yaşlı kimse için fidye hükmünün aslı, âyetle değil, icmâ ile sabittir.[2] Ağır hastalığından dolayı ilerde kazâ etmesi mümkün görünmeyen kimseler içinde bu hüküm verilmiştir.[3]

[1] Sahih-i Buhârî, Tefsir-i Bakara 26; Sünen-i Nesâî, Siyam 63.

[2] Hadislerle Hanefi Fıkhı, c. 7, s. 64.

[3] Nûr'ul-İzah ve Tercümesi, s. 136.

(شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِۚ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُۜ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَۜ يُرِيدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَۘ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (١٨٥))

185. Ramazan ayı, insanlara doğru yolu gösteren ve açık âyetler hâlinde hakkı bâtıldan ayıran Kur'ân'ın nâzil olduğu aydır. Sizden Ramazan ayına erişenler, o ay oruç tutsunlar. Ramazan ayında hastalık yahut sefer sebebiyle oruç tutmayanların, Ramazan'dan sonra kazâ etmeleri lâzımdır. Allah'u Teâlâ sizin için kolaylık ister, güçlük istemez. Umulur ki bu şekilde orucun sayılarını tamamlarsınız ve size hidâyet buyurmuş olduğundan dolayı Allah'u Teâlâ'ya tekbirde bulunursunuz ve şükredersiniz.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'de geçtiği üzere Ramazan ayı, Kur'ân-ı Kerîm'in nâzil olduğu aydır. Ramazan ayının içerisinde olan Mübârek Kadir Gecesi'nde indirilmiştir. Allah'u Teâlâ Sûre-i Kadir, Âyet 1'de: "Şüphesiz ki, Biz Kur'ân'ı Kadir Gecesi'nde indirdik" diye buyurmuştur.

Bu hususta İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ şöyle buyurmuştur:

أَنْزِلَ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ثُمَّ نَزَلَ بَعْدَ ذَلِكَ فِي عِشْرِينَ سَنَةً (ك عن ابن عباس)

″Kur'ân, Kadir Gecesi'nde dünyâ semâsına bir defada, bir bütün olarak indirilmiş, sonra yirmi senede nâzil olmuştur.″[1]

Âyet-i Kerîme'de: ″Sizden Ramazan ayına erişenler, o ay oruç tutsunlar″ diye geçtiği üzere, Ramazan ayına yetişen ve mükellef olan her Müslümanın, o ayda oruç tutması farz kılınmıştır. Bu nedenle Ramazan ayı girdiğinde, hiçbir Müslüman âyette geçtiği üzere, hastalık yahut sefer durumu olmaksızın kasten orucu yiyemez.

Ramazan orucu hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ وَإِقَام الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَالْحَجِّ وَصَوْمِ رَمَضَانَ (خ م عن ابن عمر)

″İslâm beş şey üzerine bina edilmiştir: -Lâ ilâhe illallâh Muhammed'ün Resûlullâh- diye şahadet getirmek, namaz kılmak, zekât vermek, hacca gitmek ve Ramazan'da oruç tutmak.″[2]

Ramazan ayı girdiğinde bir kimsenin oruca niyet etmesi ya da niyet etmemesi bu farziyeti ortadan kaldırmaz. Eğer bir kimse: ″Ben oruç tutmaya niyet etmedim″ diyerek, bile bile kasıtlı olarak orucu yerse, bu kimseye hem keffâret ve hem de yediği günün kazâsı lâzım gelir. Keffâret ise sırası ile, maddi gücü elveriyorsa; bir köle azat etmek, buna gücü yetmezse altmış gün aralıksız oruç tutmaktır. Elli dokuz gün tutar mazaret olmadan son gün için ara verirse, tekrar baştan altmış gün üst üste oruç tutması gerekir. Yaşlı veya hasta olduğundan dolayı oruç tutamayan kimse de altmış fakiri sabah akşam doyurmak zorundadır.

Hanefi Mezhebi'ne göre, her gün için oruca niyet etmek şarttır ve geceden veya şer'î gündüzün yarısından[3] önce muhakkak kişinin oruca niyet etmesi gerekir. Sahura kalkan bir kimse de, oruca niyet etmeyi unutsa dahi, onun sahura kalkması niyet sayılır. Fakat akşamdan oruca niyet etmeyip, ihmal edip sahura da kalkmaz ve sabah kalktığında niyet etme zamanını da geçirmişse, bu kimse akşama kadar yine oruca devam eder. Ancak Ramazan'dan sonra yine bu niyetsiz tuttuğu o bir günü kaza eder.

Nitekim, ″Ne oruçlu olmaya, ne de oruç tutmamaya niyet etmeksizin (aç susuz olarak) oruçlu gibi akşam etmek, sâdece kazayı gerektirir″[4] diye buyrulmuştur. Yoksa kişi kasıtlı olarak oruç tutmamaya niyet ederek orucu yerse, bu kimseye keffâret gerekir. Çünkü burada bilinçli olarak orucu yemeğe dair kasıt vardır. Bu kimse Allah'u Teâlâ'nın âyette: ″Sizden Ramazan ayına erişenler, o ay oruç tutsunlar″ diye geçen emrine karşı gelmiştir.

Yine Ramazan'da gündüz oruçlu kalması gereken kimseler hakkında verilen fetvâlardan bâzıları şöyledir:

Gündüzün bir miktar daha varken aybaşı kanından temizlenen kadın ile seferîlikten dönen kimsenin, gündüzün kalan kısmında oruçlu imiş gibi davranıp orucu bozan şeylerden sakınmaları gerekir.[5] Yine Ramazan'da, hastalık gibi bir özürden dolayı orucu bozulduktan sonra iyileşen bir kimsenin, günün kalan kısmında oruçlu kalması gerekir. Ancak bunların, daha sonra o günün orucunu kazâ etmeleri lâzımdır.[6] Yine bir kimse abdest alırken istemeyerek boğazına su kaçsa, bu kimse de orucum nasıl olsa bozuldu, diye orucunu yiyemez. Bu kimse oruca devam eder ve daha sonra da bu orucunu kazâ eder.

Bu fetvâlardan anlaşılan; bir Müslümanın, hastalık ve seferîlik gibi bir durumu yoksa, Ramazan ayı girdiğinde oruç tutmamaya bir bahanesi olamaz.

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَنْ أَفْطَرَ يَوْمًا مِنْ رَمَضَانَ مِنْ غَيْرِ رُخْصَةٍ وَلَا مَرَضٍ لَمْ يَقْضِ عَنْهُ صَوْمُ الدَّهْرِ كُلِّهِ وَإِنْ صَامَهُ (خ ت د عن ابى هريرة)

″Bir kimse Ramazan ayında, hasta veya ruhsat sahibi olmaksızın bir günlük orucunu yerse, ömür boyu oruç tutsa da, o günün borcunu gerçekten ödeyemez (kazâ eder, ama sevâbını tam olarak alamaz).″[7]

Yine Âyet-i Kerîme'de: ″Ramazan ayında hastalık yahut sefer sebebiyle oruç tutmayanların, Ramazan'dan sonra kazâ etmeleri lâzımdır″ diye belirtildiği üzere, sefer ve hastalık hâlinde kişi oruç tutmayabilir. Bu hususta nakledilen Hadis-i Şerif'lerden bâzıları şöyledir:

Câbir b. Abdullah Radiyallâhu anhu'dan nakledilen Hadis-i Şerif'te, şöyle buyrulmuştur:

كَانَ رَسُولَ اللّٰهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ فِي سَفرٍ فرَأى رَجُلًا قَدْ اجْتَمَعَ النَّاسُ عَلَيْهِ وَقَدْ ظَلَلَ عَلَيْهِ فقَالَ مَا لَهُ قَالُوا رَجُلٌ صَائِمٌ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْسَ مِنْ الْبِرِّ أَنْ تَصُومُوا فِي السَّفَرِ (خ م عن جابر بن عبد اللّٰه)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, bir ağacın gölgesinde bulunan ve insanların üzerine toplanarak su serptiği bir adam gördü ve ″Bunun neyi var?″ diye sordu. ″Bu oruçludur″ dediler Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Sizin yolculuk yaparken oruç tutmanız takvâ değildir″ buyurdu.[8] Yani sizler, Allah'ın size vermiş olduğu ruhsatı alın ve kabul edin. Kendinizi zora koşmayın, tâkatiniz yetmiyorsa bu hususta ruhsat verilmiştir, demektir.

Hz. Âişe Radiyallâhu anhâ'dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

سَأَلَ حَمْزَةُ بْنُ عَمْرٍو الْأَسْلَمِيُّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ الصِّيَام فِي السَّفَرِ فَقَالَ إِنْ شِئْتَ فَصُمْ وَإِنْ شِئْتَ فَأَفْطِرْ (خ م عن عائشة)

Hamza b. Amr el-Eslemî, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'e yolculukta oruç tutmanın hükmünü sordu. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de buyurdu ki: ″Oruç tutmak istersen tut. Orucu yemek istersen ye.″[9]

Bu hususta Enes b. Mâlik Radiyallâhu anhu da şöyle buyurmuştur:

سَافَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رَمَضَانَ فَصَامَ بَعْضُنَا وَأَفْطَرَ بَعْضُنَا فَلَمْ يَعِبْ الصَّائِمُ عَلَى الْمُفْطِرِ وَلَا الْمُفْطِرُ عَلَى الصَّائِمِ (م د عن انس)

″Biz, Ramazan ayında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ile yolculuk yapıyorduk. İçimizden bâzılarımız oruçlu oluyor, bâzılarımız da oruçlarını yiyorlardı. Ne oruç tutanlarımız oruç yiyenleri ayıplıyor, ne de oruçlarını yiyenler oruç tutanları ayıplıyorlardı.″[10]

Âyet-i Kerîme'de geçen ″Allah'u Teâlâ'ya tekbirde bulunursunuz″ emrinden maksat da, Hanefi Mezhebi'ne göre; Ramazan ayı bittikten sonra bayram günü, bayram namazı içerisinde getirilen tekbirlerdir.[11]

[1] Hâkim, Müstedrek, Hadis No: 2833.

[2] Sahih-i Buhârî, Îman 1; Sahih-i Müslim Îman 5 (20, 21).

[3] Şer'î gündüz: Fecr-i sâdıktan güneşin batmasına kadar olan zamandır. Bu

sûretle şer’i gündüzün yarısı dahve-i kübra (kaba kuşluk) zamanıdır. Yani Akşam ve imsak vakitleri toplamının yarısıdır).

[4] el-Hidâye Tercümesi, c. 1, s. 278; Nûr’ul-İzah ve Tercümesi, s. 132, 133.

[5] Hidâye Tercümesi, c. 1, s. 279.

[6] Nûr’ul-İzah ve Tercümesi, s. 133.

[7] Sahih-i Buhârî, Savm 29; Sünen-i Tirmizî, Savm 27; Sünen-i Ebû Dâvud, Savm 38.

[8] Sahih-i Buhârî, Savm 35; Sahih-i Müslim, Sıyam 15 (92).

[9] Sahih-i Buhârî, Savm 33; Sahih-i Müslim, Sıyam 17 (107).

[10] Sahih-i Müslim, Sıyam 15 (95 Sünen-i Ebû Dâvud, Savm 60.

[11] Bu hususta bakınız: Ahkâm-ı Kur’âniyye, s. 111.

(وَاِذَا سَاَلَكَ عِبَادٖي عَنّٖي فَاِنّٖي قَرٖيبٌۜ اُجٖيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ اِذَا دَعَانِۙ فَلْيَسْتَجٖيبُوا لٖي وَلْيُؤْمِنُوا بٖي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ (١٨٦))

186. Ey Resûlüm! Kullarım sana Benden sorarlarsa, şüphesiz Ben onlara çok yakınım. Onlardan Bana duâ edenin, duâsına duâ ettiği anda icâbet ederim. O halde onlar da Benim dâvetime koşsunlar ve Bana hakkıyla îman etsinler ki, doğru yola ulaşmış olsunlar.

İzah: Hz. Âişe Radiyallâhu anhâ: ″Şüphesiz Ben onlara çok yakınım. Onlardan Bana duâ edenin, duâsına duâ ettiği anda icâbet ederim…″ diye geçen bu Âyet-i Kerîme hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e sorunca, şöyle buyurmuştur:

يَا رَبّ مَسْأَلَة عَائِشَة فَهَبَطَ جِبْرِيل فَقَالَ اللّٰه يُقْرِؤُكَ السَّلَام هَذَا عَبْدِي الصَّالِح بِالنِّيَّةِ الصَّادِقَة وَقَلْبه نَقِيّ يَقُول (يَا رَبّ فَأَقُول لَبَّيْكَ فَأَقْضِي حَاجَته (ابن كثير، التفسير القران العظيم عن أبي نافع بن معد يكرب

″Yâ Rabbi! Âişe’nin sorusuna bak!″ Bunun üzerine Cebrâil indi ve dedi ki: Allah’u Teâlâ sana selâm ediyor ve buyuruyor ki: ″Benim sâlih kulum sâdık niyetle duâ ediyor ve kalbi tertemiz olarak Yâ Rabbi! diyor. Ben de ona söyle

derim ve hâcetini karşılarım.″[1]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir Hadis-i Şerif’inde şöyle buyurmuştur:

(ثَلاَثَةٌ لاَيَرُدُّ اللّٰهُ دُعَائَهُمْ اَلذَّاكِرُونَ اللّٰهَ كَثِيرًا وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ وَالْاِمَامُ الْمُقْسِطُ (هب عن ابى هريرة

″Allah‘u Teâlâ, üç kimsenin duâsını kabul eder. Allah’ı çok zikredenlerin, zulme uğrayanların ve âdil hükümet reislerinin.″[2]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif’inde de şöyle buyurmuştur:

مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَدْعُو بِدَعْوَةٍ لَيْسَ فِيهَا إِثْمٌ وَلاَ قَطِيعَةُ رَحِمٍ، إِلَّا أَعْطَاهُ اللّٰهُ بِهَا إِحْدَى ثَلاَثٍ: إِمَّا أَنْ تُعَجَّلَ لَهُ دَعْوَتُهُ، وَإِمَّا أَنْ يَدَّخِرَهَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ، وَإِمَّا أَنْ يَصْرِفَ عَنْهُ مِنَ السُّوءِ مِثْلَهَا قَالُوا: إِذًا نُكْثِرُ، قَالَ: اللّٰهُ أَكْثَرُ (ك عن سعيد)

Herhangi bir Müslüman, günahkâr olmamak ve sıla-i rahimi (akrabalarla münâsebeti) koparmamak sûretiyle Allah’u Teâlâ’ya duâ ederse, Allah şu üç şeyden birini muhakkak ona verir: ″Ya onun duâsını çabucak kabul eder veya duâsını onun için âhirette azık yapar veya duâsı nisbetinde ona kötülüklerin gelmesini önler.″ Orada bulunanlar ″Öyleyse çok duâ edelim″ dediklerinde Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Evet, Allah’u Teâlâ en çok duâyı kabul edendir″ buyurdu.[3]

Yine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ اللّٰهَ حَيِيٌّ كَرِيمٌ يَسْتَحْيِي أَنْ يَرْفَعَ الْعَبْدُ يَدَيْهِ فَيَرُدُّهُمَا صِفرًا لَا خَيْرَ فِيهِمَا, فَإِذَا رَفَعَ أَحَدُكُمْ يَدَيْهِ فَلْيَقُلْ: يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ ثَلاثَ مَرَّاتٍ, ثُمَّ إِذَا رَدَّ يَدَيْهِ فَلْيُفْرِغْ ذَلِكَ الْخَيْرَ إِلَى وَجْهِهِ (طب عن ابن عمر)

″Allah’u Teâlâ, hayâ sahibi ve cömerttir. Kulu tarafından kendisine açılan elleri, hayırla doldurmadan boş olarak geri çevirmekten hayâ eder. Biriniz el açıp duâ edeceği zaman üç defa, -Ey Hayy ve Kayyûm[4] olan Allah’ım! Senden başka ilah yoktur. Ey Merhamet edenlerin en merhametlisi- diyerek duâ etsin. Duâsını bitirince de, ellerine inen hayırları yüzüne sürsün.″[5]

[1] İbn-i Kesir, Tefsir’ul-Kur’ân’il-Azim, c. 1, s. 508.

[2] Beyhakî, Şuab’ul-Îman, Hadis No: 611, 7107; Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 265/5.

[3] Hâkim, Müstedrek, Hadis No: 1770.

[4] ″Hayy ve Kayyûm″ ifadeleri; Allah’u Teâlâ‘nın Esmâ’ül-Hüsnâ‘sındandır. Hayy: Diri olmak yani hayatı ezelî ve ebedîdir. Kayyûm da: Bütün mükevvenâtın halk ve tedbiri, muhafazası O‘na aittir, demektir.

[5] Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr’ül-Mensûr, c.2, s. 237; Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 13381.

(اُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ اِلٰى نِسَٓائِكُمْۜ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَاَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّۜ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ اَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْۚ فَالْـٴٰنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْۖ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِۖ ثُمَّ اَتِمُّوا الصِّيَامَ اِلَى الَّيْلِۚ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَاَنْتُمْ عَاكِفُونَۙ فِي الْمَسَاجِدِۜ تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ فَلَا تَقْرَبُوهَاۜ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ اٰيَاتِه۪ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ (١٨٧))

187. Oruç gecesi zevcelerinize yaklaşmanız size helâl kılındı. Onlar (günaha girmeyi engellediği için) sizin elbiseniz, siz de onların elbisesisiniz. Sizin nefislerinizi, (zevcelerinize temastan menedemeyip) günaha mâruz bırakacağınızı Allah’u Teâlâ bildi ve tevbenizi kabul edip sizi affetti. Bundan sonra, (oruç gecelerinde) zevcelerinize yaklaşın ve Allah’u Teâlâ’nın sizin için takdir buyurduğu (zürriyet ve mübah olan) şeyleri talep edin. Fecrin beyaz ipliği siyah iplikten seçilinceye kadar yiyin, için. (Bu imsak vaktinden) sonra da akşama kadar oruçlu olun. Siz mescitlerde itikâf hâlinde iken de zevcelerinize yaklaşmayın. Bu hükümler, Allah’ın hudûdudur. Bu ahkâma muhalefet etmeyin. Allah’u Teâlâ, hükümlerini böyle apaçık âyetler ile bildirir. Tâ ki, insanlar hükümlere muhalefetten sakınsınlar.

İzah: İslâmiyetin ilk yıllarında oruçlu, ancak güneş battıktan yatsı namazına kadar yer, içer ve cimâ edebilirdi. Bir oruç gecesi, Hz. Ömer Radiyallâhu anhu, yatsıyı kıldıktan sonra zevcesiyle temasta bulundu. Sonra guslederek, hâlini arzetmek için ağlaya ağlaya Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e geldi. Baktı ki, aynı mâzeret ve pişmanlık ile Ashâbdan bâzıları da Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e gelmişlerdi. Bunun üzerine Sûre-i Bakara, Âyet 187 nâzil olmuş. Böylece bu uygulama kaldırılmış, oruç geceleri imsak vaktine kadar yeme, içme ve cimâ helâl kılınmıştır.

Bu Âyet-i Kerîme hakkında Adiy b. Hâtim Radiyallâhu anhu der ki:

لَمَّا نَزَلَتْ {حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمْ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنْ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ} عَمَدْتُ إِلَى عِقَالٍ أَسْوَدَ وَإِلَى عِقَالٍ أَبْيَضَ

فَجَعَلْتُهُمَا تَحْتَ وِسَادَتِي فَجَعَلْتُ أَنْظَرُ فِي اللَّيْلِ فَلاَ يَسْتَبِينُ لِي فَغَدَوْتُ عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرْتُ لَهُ ذَلِكَ فَقَالَ إِنَّمَا ذَلِكَ سَوَادُ اللَّيْلِ وَبَيَاضُ النَّهَارِ (خ عن عدى بن حاتم)

″Fecrin beyaz ipliği siyah iplikten seçilinceye kadar yiyin, için″ diye geçen Sûre-i Bakara, Âyet 187 nâzil olunca, biri siyah biri de beyaz olmak üzere iki ip edindim. Bunları yastığımın altına koydum. Gece onlara bakıyordum. Ama yine de seçemiyordum. Sabah Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in yanına gittim ve durumu anlattım. Buyurdu ki: ″Siyah ve beyaz ipten maksat, gecenin karanlığı ile gündüzün aydınlığıdır (imsak vaktidir).″[1]

Oruç tutarken sahur yapmak gerektiğine dair Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

فَصْلُ مَا بَيْنَ صِيَامِنَا وَصِيَامِ أَهْلِ الْكِتَابِ أَكْلَةُ السَّحَرِ (م عن عمرو بن العاص)

″Bizim orucumuzla Ehl-i Kitab'ın orucunu ayıran fark, sahur yemektir.″[2]

İrbâd b. Sâriye Radiyallâhu anhu da şu Hadis-i Şerif'i nakleder:

دَعَانِي رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى السَّحُورِ فِي رَمَضَانَ فَقَالَ هَلُمَّ إِلَى الْغَدَاءِ الْمُبَارَكِ (د عن العرباض بن سارية)

Beni, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Ramazan'da sahur yemeğine dâvet etti ve ″Mübârek yemeğe buyur″ dedi.[3]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif'inde de şöyle buyurmuştur:

السَّحُورُ أَكْلُهُ بَرَكَةٌ فَلاَ تَدَعُوهُ وَلَوْ أَنْ يَجْرَعَ أَحَدُكُمْ جُرْعَةً مِنْ مَاءٍ فَإِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ وَمَلاَئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى الْمُتَسَحِّرِينَ (حم عن أبي سعيد)

″Sahurda yemek berekettir, sakın terketmeyin; içinizden birisi bir bardak su da içmiş olsa. Sahura kalkanlara Allah'u Teâlâ rahmet eder ve melekleri de onlar için duâ ederler.″[4]

İftar etmeden peş peşe oruç tutmanın yasaklandığına dair Hz. Âişe Radiyallâhu anhâ'dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ الْوِصَالِ رَحْمَةً لَهُمْ فَقَالُوا إِنَّكَ تُوَاصِلُ قَالَ إِنِّي لَسْتُ كَهَيْئَتِكُمْ إِنِّي

يُطْعِمُنِي رَبِّي وَيَسْقِينِ (خ عن عائشة)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Mü’minlere rahmet olarak iftar etmeden peş peşe iki gün üst üste oruç tutmayı yasakladı. Onlar: ″Yâ Resûlallah! Ama sen böyle tutuyorsun″ deyince buyurdu ki: ″Ben sizin gibi değilim. Rabbim beni yedirir, içirir.″[5]

″İtikâf″ hakkında da Hz. Âişe Radiyallâhu anhâ’dan şöyle nakledilmiştir:

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَعْتَكِفُ الْعَشْرَ الْأَوَاخِرَ مِنْ رَمَضَانَ حَتَّى تَوَفَّاهُ اللّٰهُ ثُمَّ اعْتَكَفَ أَزْوَاجُهُ مِنْ بَعْدِهِ (خ م عن عائشة)

″Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, vefâtlarına kadar her Ramazan’ın son on gününde itikâfa girerdi. Ondan sonra da Mü’minlerin anneleri olan Peygamberimizin zevceleri itikâfa girmeye devam ettiler.″[6]

Kadınlar için, evlerinde namaz kıldıkları bir oda, onlar için mescit hükmündedir. Bu nedenle kadınlar, kocasının izniyle evlerindeki odada itikâfa girebilirler.

İtikâfın mükâfatına dair Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

اعْتِكَافُ عَشْرٍ فِي رَمَضَانَ كَحَجَّتَيْنِ وَعُمْرَتَيْنِ (طب عن عليّ بن الحسين عن أبيه)

″Ramazan’da son on gün itikâfa girmek, iki hac ve iki umre gibidir.″[7]

[1] Sahih-i Buhârî, Savm 16; Rudânî, Cem’ul-Fevâid, Hadis No: 6798.

[2] Sahih-i Müslim, Sıyam 9 (46). Yine bakınız: Sünen-i Ebû Dâvud, Savm 15; Sünen-i Nesâî, Sıyam 27.

[3] Sünen-i Ebû Dâvud, Savm 16.

[4] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 10664, 10969.

[5] Sahih-i Buhârî, Savm 47; Sahih-i Müslim, Sıyam 11 (56).

[6] Sahih-i Buhârî, İtikâf 1; Sahih-i Müslim, İtikâf 1 (5).

[7] Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 2819; Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 74/1.

وَلَا تَأْكُلُوا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَٓا اِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ اَمْوَالِ النَّاسِ بِالْاِثْمِ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ( ) (١٨٨)

188. Birbirinizin mallarını aranızda haksız yollarla yemeyin. Ve bildiğiniz halde insanların mallarından bir kısmını günaha girerek yemek için o malları hâkimlere (rüşvet olarak) vermeyin.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'de: ″Birbirinizin mallarını aranızda haksız yollarla yemeyin″ diye geçen ifade hakkında, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Vedâ Hutbesi'nde şöyle buyurmuştur:

أَنَّ كُلَّ مُسْلِمٍ أَخٌ لِلْمُسْلِمِ وَأَنَّ الْمُسْلِمِينَ اِخْوَةٌ فَلَا يَحِلُّ لِاِمْرِئٍ مِنْ أَخِيهِ اِلَّا مَا أَعْطَاهُ عَنْ طِيبِ نَفْسٍ مِنْهُ فَلَا تَظْلِمُنَّ أَنَفُسَكُمْ (حم)

″Ey Müslümanlar! Sözümü iyi dinleyin ve iyi belleyin! Müslüman, Müslümanın kardeşidir, böylece bütün Müslümanlar kardeştir. Kişiye, kardeşinin malı, kendisi onu gönül hoşluğu ile vermiş olmadıkça helâl olmaz! Kardeşinizin malını onun gönlü olmadan alarak nefislerinize zulmetmeyin.″[1]

Gönül hoşluğu olmadan utandırılarak insanların ellerinden alınan malın gasp edilmiş mal gibi haram olduğu fıkıh kitaplarında işlenmiş ve bu hususta ulemâ arasında icmâ olduğu şöyle beyan edilmiştir:

أَلَا تَرَى اِلَى حِكَايَةِ الْإِجْمَاعِ عَلَى أَنَّ مَنْ أُخِذَ مِنْهُ شَيْءٌ عَلَى سَبِيلِ الْحَيَاءِ مِنْ غَيْرِ رِضَا مِنْهُ بِذَلِكَ لَا يَمْلِكُهُ الْآخِذُ وَعَلَّلُوهُ بِأَنَّ فِيهِ إِكْرَاهًا بِسَيْفِ الْحَيَاءِ فَهُوَ كَالْإِكْرَاهِ بِالسَّيْفِ الْحِسِّيِّ بَلْ كَثِيرُونَ يُقَابِلُونَ هَذَا السَّيْفَ.

″Kendisinin rızâsı olmaksızın utandırılarak kimden bir şey alınırsa, onu alan kişi o malın sahibi değildir, o mal ona helâl olmaz. Bu hükmün sebebi de, burada utandırma yoluyla yapılan bir zorlama olduğundandır. Bu da gerçek kılıçla gasp edilen mal gibidir. Hattâ insanların çoğunun, bu şekilde utandırılarak malları ellerinden alınmaktadır.″[2]

Yine bu Âyet-i Kerîme'de geçtiği üzere, bir kimse haksız olduğu halde, kendisini haklı çıkarabilmek için yalancı şâhitlere, hâkimlere rüşvet vermesi de kesin olarak haram kılınmıştır. Bu hususta Ebû Hüreyre Radiyallâhu anhu'dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

لَعَنَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّاشِيَ وَالْمُرْتَشِيَ فِي الْحُكْمِ (ت عن ابى هريرة)

″Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, hüküm konusunda rüşvet verene de alana da lânet etmiştir.″[3]

[1] Ahmed b. Hanbel, Müsned No: 19774.

[2] el-Fetava'l-Fıkhiyye el-Kübrâ, c. 5, s. 219.

[3] Sünen-i Tirmizî, Ahkâm 9; Sünen-i Ebû Dâvud, Akdıyye 4; Sünen-i İbn-i Mâce, Ahkâm 2.

(يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَهِلَّةِۜ قُلْ هِيَ مَوَاق۪يتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّۜ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِاَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقٰىۚ وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ اَبْوَابِهَاۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (١٨٩))

189. Ey Habîbim! Senden ayın safhâlarını soruyorlar. De ki: ″O insanların işlerine ve haccın vakitlerine alâmettir. Takvâ, (sizin ihram zamanında yaptığınız gibi) evlere arkalarından girmeniz değildir. Lâkin takvâ, haram ve şüpheli şeylerden sakınmaktır. Evlere kapılarından girin. Allah'tan korkun ki, kurtuluşa eresiniz.″

İzah: Katâde, Rebi' b. Enes, İbn-i Cüreyc ve İbn-i Abbas Hazretlerinden bu âyetin nüzul sebebi; bir kısım insanların Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'den ayın büyüyüp küçülerek değişmesinin sebebini sormalarıdır. Sûre-i Bakara, Âyet 189, bu sorular üzerine nâzil olmuş ve ayın maddeten değişmesinin sebebine cevap verilmemiş, değişmesindeki hikmetin ne olduğu bildirilmiştir. Böylece soru soranlara:

- Asıl sormaları icabeden şeyin, ayın şeklinin değişip değişmemesi olmayıp onun değişmesindeki hikmetin olduğu bildirilmiştir. Evet! Ay, Müslümanların ibâdet ve muâmelât vakitlerini tesbit için Allah'u Teâlâ tarafından görünümü değişir bir halde yaratılmıştır. Müslümanlar oruçlarını, haclarını, boşanmalarını, hayız sürelerini, alacak ve verecek vakitlerini aya göre tesbit ederler. İşte ay, bu hikmetlere binaen şekil olarak güneş gibi sâbit olmayıp değişmektedir.

Yine Âyet-i Kerîme'de: ″Takvâ, (sizin ihram zamanında yaptığınız gibi) evlere arkalarından girmeniz değildir…″ diye buyrulmaktadır. Bu bölümünün nüzul sebebi, Berâ İbn-i Azib, Atâ ve Mücâhid Hazretlerinden özetle şöyle nakledilmiştir:

Ensârın hepsi veya onlardan bir kısmı, hac yapıp evlerine döndüklerinde, normal

kapılarından girmiyor, evlerinin arkasından duvarı delerek oradan veya küçük pencerelerden giriyorlardı. Böyle yapmalarının sebebi de, bunu bir takvâ saymaları idi.

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in mensup olduğu Kureyş kabilesine; ″Dinlerine bağlı muhafazakârlar″ anlamına gelen ″Ahmesler″ deniyordu. Ahmesler:

- Hac veya umre yaptıklarında evlerinin kapısını bırakıp başka tarafından girme şeklinde bir âdete sahip değillerdi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Medîne’ye hicret edince, Ensârda gördüğü bu gibi halleri yasaklamamış ve onları bu âdetlerinde serbest bırakmıştı. Bir defasında Ensârdan hacdan gelmiş bir adam da Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem gibi normal kapıdan içeri girmişti. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ona niçin böyle yaptığını sorunca, o da:

- Senin yaptığını yaptım, demişti. Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ona:

- Ben Ahmes’im, deyince, o da:

- Ben de Ahmes’im, dedi. Yani senin dînine tâbiyim, demek istemişti. İşte bu Âyet-i Kerîme’nin bu bölümü nâzil oldu ve evlere normal kapısından girilmesi gerektiği, kapılar bırakılıp da arkadan evlere girmenin takvâ ile bir ilgisinin olmadığı bildirildi.[1]

Bir şahsın başka birinin evine gittiğinde uyması gereken adaba dair de Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

لا تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا، وَلَكِنِ ائْتُوهَا مِنْ جَوَانِبِهَا ثُمَّ سَلِّمُوا فَإِنْ أُذِنَ لَكُمْ فَادْخُلُوا، وَإِلا فَارْجِعُوا (طب عن عبد اللّٰه بن بسر)

″Evlere gelirken kapının karşısından gelmeyin. Lâkin onlara yandan gelin ve izin isteyin. Size izin verilirse girin, aksi halde dönün.″[2]

[1] Ayrıca bakınız: Sahih-i Buhârî, Tefsir-i Bakara 32; Rudânî, Cem’ul-Fevâid, Hadis No: 6801.

[2] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 464/4.

(وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ (١٩٠)

190. Sizinle savaşanlarla Allah yolunda savaşın. Fakat haddi aşmayın. Şüphesiz ki Allah'u Teâlâ, haddi aşanları sevmez.

İzah: Allah'u Teâlâ bu Âyet-i Kerîme'de: ″Sizinle savaşanlarla Allah yolunda savaşın″ buyurarak, savaş kaçınılmaz bir hâl almış ya da düşman Müslümanlar için bir tehdit oluşturmuşsa, ancak o zaman düşmanla savaşın. Aksi halde düşmanlarla sükûnet hâlinde iken, fitne çıkararak savaşa sebebiyet vermeyin, demektir.

Sûre-i Nisâ, Âyet 90'da Allah'u Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

″Eğer o kâfirler, harp etmemek için sizinle anlaşma yapanlara sığınırlarsa yahut ne size karşı harp etmeyi, ne de kendi kavimlerine karşı savaşmayı içlerine sığdıramayıp tarafsız olarak size gelirlerse, o halde onlara dokunmayın. Allah'u Teâlâ dileseydi, onları sizin üzerinize musallat eder ve onlar da sizinle savaşırlardı. Sizinle savaşmaktan uzak durdukları ve sulh hâlinde oldukları takdirde de Allah'u Teâlâ onlara zarar vermenize müsaade etmemiştir.″

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(اَلْفِتْنَةُ نَائِمَةٌ لَعَنَ اللّٰهُ مَنْ أَيْقَظَهَا (الرافعي عن أنس

″Fitne uykudadır. Onu uyandırana Allah'u Teâlâ lânet etsin!″[1]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif'inde de şöyle buyurmuştur:

أَيُّهَا النَّاسُ لَا تَتَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ وَاسْأَلُوا اللّٰهَ الْعَافِيَةَ فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ ثُمَّ قَالَ اللّٰهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ وَمُجْرِيَ السَّحَابِ وَهَازِمَ الْأَحْزَابِ اهْزِمْهُمْ وَانْصُرْنَا عَلَيْهِمْ. (خ م عن بن ابى اوفى)

″Ey insanlar! Düşmanla karşılaşmayı istemeyin! Allah'tan âfiyet (rahatlık, huzur, saadet) isteyin. Fakat düşman da karşınıza çıkarsa, o zaman da sebat-ı kadem edin (sağlam durup düşmandan kaçmayın) ve bilin ki Cennet, kılıçların gölgesi altındadır. Kur'ân'ı indiren, Tevrat'ı, İncil'i önceki Peygamberlere indiren Allah'ım! Bulutları rüzgârın önüne katıp da ordan oraya götürüp yağmur yağdıran Allah'ım! Müslümanlara yardım edip, İslâm düşmanlarını hezimete

uğratan Allah’ım! Bu karşımızdaki kâfirleri hezimete uğrat! Onlara karşı bize yardım eyle, güç kuvvet ver de, onlara karşı gâlip gelelim!″[2] Âmin!

Bu Hadis-i Şerif’te, Allah’u Teâlâ’dan istenilecek şeyin, selâmet ve huzur olduğu vurgulanmıştır. Yani Allah’u Teâlâ’dan savaş değil, huzur ve sükûnet ortamı istenmesi gerekir.

Yine bu Âyet-i Kerîme’de: ″Fakat haddi aşmayın. Şüphesiz ki Allah’u Teâlâ, haddi aşanları sevmez″ diye buyrulmuştur. İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ’dan nakledildiğine göre, bu ifadeden maksat, savaştan el çekenleri; kadınları, çocukları, ihtiyarları ve size harp açmayanları öldürmeyin. Öldürürseniz, haddi aşmış olursunuz. Allah haddi aşanları sevmez, demektir.

Zîrâ Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(وَلَا تَقْتُلُوا شَيْخًا فَانِيًا، وَلَا طِفْلاً، وَلَا صَغِيرًا، وَلَا امْرَأَةً (د عن انس

″Savaşta âciz kalmış yaşlıları, buluğ çağına ermemiş çocukları ve kadınları öldürmeyin.″[3]

Ancak bunlardan birisi savaş ederse yahut harpte görüş sâhibi olup harbi yönlendirirse yahut mal sâhibi olur ve o mal ile savaşa teşvik ederse yahut kral veya komutan olursa öldürülürler. Çünkü Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem Düreyd b. Samme’yi harp işlerinde görüşünden istifâde edilen bir kimse olduğu için yüz yirmi yaşında olduğu halde öldürmüştür.[4]

[1] Kenz’ul-Ummal, Hadis No: 30891.

[2] Sahih-i Buhârî, Cihat 114; Sahih-i Müslim, Cihat 6 (19-21).

[3] Sünen-i Ebû Dâvud, Cihat 2/82; Beyhâki, Ma’rifet’üs-Sünen ve’l-Âsâr, Hadis No: 5643.

[4] Mültekâ Tercümesi, Mevkûfât, c. 1, s. 342.

(وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَاَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ اَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ اَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِۚ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتّٰى يُقَاتِلُوكُمْ فٖيهِۚ فَاِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْۜ كَذٰلِكَ جَزَٓاءُ الْكَافِرٖينَ (١٩١) فَاِنِ انْتَهَوْا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ (١٩٢) وَقَاتِلُوهُمْ حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدّٖينُ لِلّٰهِۜ فَاِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ اِلَّا عَلَى الظَّالِمٖينَ ١٩٣)((

191-193. Onları her nerede bulursanız öldürün. Onlar sizi Mekke’den nasıl çıkardılarsa, siz de onları vatanlarından çıkarın. Fitne, öldürmekten daha şiddetlidir. Mescid-i Haram’da onlar sizinle savaşmadığı sürece, siz de onlarla savaşmayın. Eğer sizinle savaşırlarsa, (orada olsalar bile) onları öldürün. Kâfirlerin cezâsı böyledir.* Eğer (İslâm’ı kabul edip düşmanlıklarına) son verirlerse, şüphesiz Allah’u Teâlâ çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.* Bir fitne kalmayıp, din yalnız Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın. Eğer (İslâm’ı kabul edip düşmanlıklarına) son verirlerse, artık düşmanlık ancak zâlimlere karşı olur.

İzah: Âyette: ″Mescid-i Haram’da onlar sizinle savaşmadığı sürece, siz de onlarla savaşmayın″ diye buyurulmaktadır. Bunun mânâsı, Ey Mü’minler, müşrikler size Mescid-i Haram civarında savaş açmadıkça, savaşı başlatan sizler olmayın. Ancak onlar başlatırlarsa, siz de onlarla savaşın ve onları öldürün, demektir.

Nitekim Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Hudeybiye’de Mekkeli müşriklerle sulh antlaşması yapmıştı. Bu antlaşma maddelerinden birisi de şuydu: ″Kâfir olduğu halde, Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem‘in tarafında olan Huzaa kabilesine yapılacak her türlü saldırı, doğrudan Müslümanlara yapılmış kabul edilecek ve sulh antlaşması bozulmuş olacaktı.″ Sonuçta Mekkeliler, bu kabileye saldırarak yağma ettiler ve onlardan birçoklarını öldürdüler. Böylece Hudeybiye’de yapılan antlaşma müşrikler tarafından bozulmuş oldu. Bu şekilde savaşı başlatan taraf müşrikler oldu. Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Mekke’yi fethetti.

Mekke’nin fethi sırasında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

اِنَّ هَذَا الْبَلَدَ حَرَّمَهُ اللّٰهُ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فَهُوَ حَرَامٌ بِحُرْمَةِ اللّٰهِ اِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَلَمْ يَحِلَّ لِى اِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ وَاِنَّهَا سَاعَتِى هَذِهِ حَرامٌ بِحُرْمَةِ اللّٰهِ اِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا يُعْضَدُ شَجَرُهُ وَلَا يُخْتَلَى خَلَاهُ. فَاِنْ أَحَدٌ تَرَخَّصَ بِقِتَالِ رَسُولِ اللّٰهِ فَقُولُوا اِنَّ اللّٰهَ أَذِنَ لِرَسُولِهِ وَلَمْ يَأْذَن لَكُمْ (خ م عن ابن عباس وعن ابى شريح)

″Bu beldeyi Allah’u Teâlâ gökleri ve yeri yarattığı gün haram kıldı. Kıyâmet gününe kadar da Allah’ın haram kılmasıyla bu belde haramdır. Benden önce hiç kimseye orada savaş helâl olmamıştır. Benim için sâdece günün belirli bir süresinde helâl kılındı. Bu belde şu anda Allah’ın haram kıldığı gibi kıyâmet

gününe kadar haramdır. Ağacı kesilmez, otu koparılmaz.″ Bir kişi Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in burada savaştığını söyleyerek kendine ruhsat çıkarmaya çalışırsa ona deyin ki: ″Allah'u Teâlâ, Resûlüne savaşmak için izin verdi, ama size vermedi.″[1]

Bu Hadis-i Şerif'ten de anlaşıldığı üzere Mekke savaşla fethedilmiştir. Bu savaşta, Mekke'de Handeme Dağı yakınlarında kâfirlerden birçok kimse öldürülmüştü. Mekke halkına, ″Barış içinde kapısını kapayan emindir, Kâbe'ye giren emindir ve Ebû Süfyân'ın evine giren emindir″ denilmiştir.[2]

Allah'u Teâlâ bu Âyet-i Kerîme'de: ″Bir fitne kalmayıp, din yalnız Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın…″ diye buyurmaktadır. Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmaktadır:

أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّ الْإِسْلَامِ وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللّٰهِ (خ م عن ابن عمر)

″Onlar -Lâ ilâhe illallâh Muhammed'un Resûlullâh- deyinceye, namazı kılıp zekâtı verinceye kadar, ben onlarla savaşmakla emrolundum. Onlar bu şeyleri yaptıkları sürece, kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Ancak İslâm'ın getirdiği haklar müstesnâ. Onların her birinin hesabı Allah'a aittir.″[3]

[1] Sahih-i Buhârî, Cizye 21, Megâzi, 48; Sahih-i Müslim, Hac 82 (446).

[2] Mekke'nin fethine dair daha geniş bilgi için Âdiyet Sûresi'nin izahına bakınız.

[3] Sahih-i Buhârî, Îman 15; Sahih-i Müslim, Îman 8 (34).

(اَلشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌۜ فَمَنِ اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدٰى عَلَيْكُمْۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّق۪ينَ (١٩٤)

194. Hürmette kısâs vardır. Hürmeti çiğnenen her bir haram ay karşılığında Haram aya olan hürmet çiğnenir. O halde her kim size saldırırsa, siz de onlara misliyle saldırın. Allah'tan korkun. Bilin ki Allah'u Teâlâ, takvâ sahibi olan kimselerle beraberdir.

İzah: Haram olan aylarda size bir saldırı olursa, onlara karşı misliyle karşılık vermenizde hiçbir sakınca yoktur. Ancak bu aylarda size bir saldırı olmazsa, siz

de bu aylara hürmet ederek hiç kimseye saldırmayın, demektir.

Bu Âyet-i Kerîme’de geçen ″Haram aylar″; Zilkâde, Zilhicce, Muharrem ve Recep aylarıdır. Bu aylar hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Vedâ Haccı’nda şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الزَّمَانَ قَدْ اسْتَدَارَ كَهَيْئَتِهِ يَوْمَ خَلَقَ اللّٰهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ السَّنَةُ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ثَلَاثٌ مُتَوَالِيَاتٌ ذُو الْقَعْدَةِ وَذُو الْحِجَّةِ وَالْمُحَرَّمُ وَرَجَبُ مُضَرَ الَّذِي بَيْنَ جُمَادَى وَشَعْبَانَ (خ م عن ابى بكرة)

″Şüphesiz ki zaman, Allah’ın gökleri ve yeri yarattığı gündeki şekil ve nizamına dönmüştür. Allah katında ayların sayısı on ikidir. Onlardan dördü haram aylardır ki, üçü birbiri ardınca gelir Zilkâde, Zilhicce, Muharrem. Bir de, Cumâd’el-âhire ile Şaban arasındaki, Mudar’ın ayı Receb’dir.″[1]

Yine haram aylar hakkında Sûre-i Tevbe, Âyet 36 ve izahına bakınız.

[1] Sahih-i Buhârî, Tefsir-i Tevbe 8, Edâha 5; Sahih-i Müslim, Kasâme 9 (29).

(وَاَنْفِقُوا فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ وَلَا تُلْقُوا بِاَيْدٖيكُمْ اِلَى التَّهْلُكَةِۚ وَاَحْسِنُواۚ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنٖينَ (١٩٥)

195. Mallarınızı Allah yolunda infak edin ve nefislerinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayın. Amellerinizi ve ahlâkınızı güzelleştirin. Şüphesiz ki Allah’u Teâlâ muhsinleri sever.

İzah: Bu Âye-i Kerîme’nin nüzul sebebine dair Eslem Radiyallâhu anhu, şu hâdiseyi nakletmiştir:

كُنَّا بِمَدِينَةِ الرُّومِ فَأَخْرَجُوا إِلَيْنَا صَفًّا عَظِيمًا مِنْ الرُّومِ فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ مِنْ الْمُسْلِمِينَ مِثْلُهُمْ أَوْ أَكْثَرُ وَعَلَى أَهْلِ مِصْرَ عُقْبَةُ بْنُ عَامِرٍ وَعَلَى الْجَمَاعَةِ فَضَالَةُ بْنُ عُبَيْدٍ فَحَمَلَ رَجُلٌ مِنْ الْمُسْلِمِينَ عَلَى صَفِّ الرُّومِ حَتَّى دَخَلَ فِيهِمْ فَصَاحَ النَّاسُ وَقَالُوا سُبْحَانَ اللّٰهِ يُلْقِي بِيَدَيْهِ إِلَى التَّهْلُكَةِ فَقَامَ أَبُو أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيُّ فَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ تَتَأَوَّلُونَ هَذِهِ الْآيَةَ هَذَا التَّأْوِيلَ وَإِنَّمَا أُنْزِلَتْ هَذِهِ الْآيَةَ فِينَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ لَمَّا أَعَزَّ اللّٰهُ الْإِسْلَامَ وَكَثُرَ نَاصِرُوهُ فَقَالَ بَعْضُنَا لِبَعْضٍ سِرًّا دُونَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ أَمْوَالَنَا قَدْ ضَاعَتْ وَإِنَّ اللّٰهَ قَدْ أَعَزَّ الْإِسْلَامَ وَكَثُرَ نَاصِرُوهُ فَلَوْ أَقَمْنَا فِي أَمْوَالِنَا فَأَصْلَحْنَا مَا ضَاعَ مِنْهَا فَأَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَى نَبِيِّهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَرُدُّ عَلَيْنَا مَا قُلْنَا {وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ} فَكَانَتْ التَّهْلُكَةُ الْإِقَامَةَ عَلَى الْأَمْوَالِ وَإِصْلَاحِهَا وَتَرْكَنَا الْغَزْوَ فَمَا زَالَ أَبُو أَيُّوبَ شَاخِصًا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ حَتَّى دُفِنَ بِأَرْضِ الرُّومِ (ت عن أسلم أبي عمران التجيبيّ)

Biz, Kostantin’i (İstanbul’u) kuşatmıştık. Rumlar karşımıza büyük bir orduyla çıktılar. Biz Müslümanlardan da, onlar kadar veya onlardan biraz daha fazla

sayıda bir ordu onların karşısına çıktı. O dönemde Mısır halkının başında Ukbe b. Amir, ordunun başında da Fadele b. Ubeyd bulunuyordu. Müslümanlardan bir kişi Rum birliklerine hamle yaparak içlerine daldı. Bunu gören Müslümanlar: ″Subhânallâh! Bu adam kendisini eliyle tehlikeye atıyor″ dediler. Bunun üzerine Ebû Eyyüb el-Ensârî, ayağa kalktı ve şöyle dedi:

- Ey insanlar! Siz bu âyeti bu şekilde mi yorumluyorsunuz? Şüphesiz ki bu âyet, biz Ensâr topluluğu hakkında nâzil olmuştur. Allah İslâm’ı aziz kılıp onun yardımcılarını çoğaltınca bizler, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in bulunmadığı bir yerde birbirimizle gizli olarak şöyle konuştuk: ″Biz, mallarımızı kaybettik. Şüphesiz ki Allah, İslâmı aziz kıldı ve onun yardımcılarını artırdı. Biz artık mallarımızın başında durup da kaybettiklerimizi tekrar elde etmeye çalışsak acaba nasıl olur?″ dedik. Bunun üzerine Allah’u Teâlâ bize cevap olarak Peygamberine: ″Mallarınızı Allah yolunda infak edin ve nefislerinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayın…″ diye devam eden Sûre-i Bakara, Âyet 195’i indirdi. Böylece asıl tehlikenin, malların başından ayrılmamak, onları çoğaltmaya çalışmak ve cihadı terketmek olduğu ortaya çıktı.

(Râvi) Eslem şöyle buyurdu:

Ebû Eyyüb el-Ensârî, Allah yolunda cihada devam etti ve orada ölerek Rum topraklarına defnedildi.[1]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Rum diyârı olan Kostantin şehrinin, Müslümanlar tarafından fethedileceğini bir Hadis-i Şerif’inde şöyle müjdelemiştir:

لَتُفْتَحَنَّ الْقُسْطَنْطِينِيَّةُ فَلَنِعْمَ الأَمِيرُ أَمِيرُهَا وَلَنِعْمَ الْجَيْشُ ذَلِكَ الْجَيْشُ (حم طب عن عبد اللّٰه بن بشر الخثمعى عن ابيه)

″Konstantin (İstanbul) şehri muhakkak fetholunacak. Onu fetheden kumandan ne güzel kumandandır. Onun askeri de ne güzel askerdir.″[2]

Ashâb-ı Güzîn Efendilerimiz, bu müjdeye nâil olabilmek için yukarıdaki Hadis-i Şerif’te geçtiği üzere, İstanbul’u kuşatmışlardır. Bu kuşatma sırasında Hz. Ebû Eyyüb el-Ensârî başta olmak üzere birçok Sahâbe şehit olmuş, fakat şehri fethe nâil olamamışlardır. Daha sonra Fatih Sultan Muhammed Han Hazretleri, 1453 yılında İstanbul’un fethini gerçekleştirerek, bu müjdeye nâil olmuştur.

İstanbul’un fethinden sonra, Hz. Ebû Eyyüb el-Ensârî ve diğer Sahâbîlerin kabirlerinin yerleri tespit edilerek muhafaza altına alınmıştır. İşte günümüzde İstanbul’da Eyyüb Sultan Hazretleri diye ziyaret edilen yer, Hz. Ebû Eyyüb el-Ensârî’nin kabrinin bulunduğu türbedir.

[1] Sünen-i Tirmizî, Tefsir’ul-Kur’ân 3; Sünen-i Ebû Dâvud, Cihat 27.

[2] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 18189; Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 1200; Kırk Mevzuda Kırk Hadis Kitabı, Hadis No: 28.

وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِۜ فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِۚ وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُ۫سَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُۜ (
فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا اَوْ بِه۪ٓ اَذًى مِنْ رَأْسِه۪ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ اَوْ صَدَقَةٍ اَوْ نُسُكٍۚ فَاِذَٓا اَمِنْتُمْ۠ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ
اِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِۚ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ اِذَا رَجَعْتُمْۜ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌۜ
ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ۟ (١٩٦))

196. Allah için niyet ettiğiniz hac ve umreyi bütün erkânı ve şartlarıyla yerine getirin. Eğer (niyet ederek ihrama girdiğiniz hac ve umreyi) bir engel sebebiyle yerine getiremezseniz, kolayınıza gelen bir kurban gönderin ve bunlar kurban mahalline (Mina’ya) varıp kesilinceye kadar (ihramdan çıkmak için) başlarınızı tıraş etmeyin. Ancak sizden her kim ihramda iken hasta olur veya başındaki bir rahatsızlık sebebiyle tıraş olmak mecburiyetinde kalırsa, ona da oruç tutmak yahut sadaka vermek veya kurban kesmek sûretiyle fidye lâzımdır. Sonra emin olduğunuzda (hac ve umreyi yapmayı engelleyen sebep ortadan kalkınca), kim umre ve haccı beraber yapmak isterse, kolayına gelen bir kurban kesmesi vâcip olur. Kurban bulamayan kimseye de hacda üç gün, hacdan döndükten sonra da yedi gün ki, tamamı on gün oruç tutmak vâcip olur. Bu hüküm, ailesi Mescid-i Haram çevresinde oturmayanlar içindir. Allah’tan korkun ve bilin ki, şüphesiz Allah’ın azâbı çok şiddetlidir.

İzah: Hac; belirli zamanda ihrama girerek Arafat’ta vakfe yapıp Kâbe’yi ziyaret edip diğer hacca ait ibâdetleri yerine getirmektir. Umre de; belli bir vakte bağlı olmaksızın, usulüne göre ihrama girdikten sonra Kâbe’yi tavaf edip Safâ ile Merve arasında sa’y etmekten ibârettir. Tavaftan ve sa’ydan sonra traş olarak ihramdan çıkılır. Böylece Umre tamamlanmış olur.

Üç çeşit hac vardır.

Hacc-ı İfrad: Bu haccı yapmak isteyen kişi, hac ayları içerisinde umre yapmayıp

sâdece hac niyetiyle ihrama girer. İfrat haccı yapan kimseye kurban kesmek sünnettir.[1] Temettu ve kıran haccı yapanlara ise vâciptir.

Hacc-ı Temettu: Bu haccı yapmak isteyen kimse, hac ayları içerisinde, önce umreye niyet eder ve umreyi yaptıktan sonra ihramdan çıkar. Zilhiccenin sekizinci günü veya daha önce Mekke-i Mükerreme'de tekrar hac için ihrama girer ve haccını böylece tamamlar.

Hanefi Mezhebine göre, Mekke şehrinde bulunanlar ve mîkât sınırları içerisinde olanlar için Hacc-ı Temettu ve Hacc-ı Kıran yoktur. Onlar yalnız hac için ihrama girerler (Hacc-ı İfrad yaparlar). Mîkât sınırlarının dışından hac yapmaya gelen kişiler dilerse Hacc-ı İfrad'a da niyet edebilir.

Hacc-ı Kıran: Bu haccı yapan kimse de, bir ihramla hem haccı, hem de umreyi birlikte yapmış olur. Niyet ederken hem hacca hem de umreye birlikte niyet eder. Hanefi Mezhebi'ne göre, kıran haccı diğerlerinden daha efdaldır.

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

يَا آلَ مُحَمَّدٍ أَهِلُّوا بِحَجَّةٍ وَعُمْرَةٍ مَعًا.

″Ey Âl-i Muhammed! Hac ile umreyi ikisini bir ihram giymede beraber yapın. ″[2]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif'inde de şöyle buyurmuştur:

(مَا مِنْ مُحْرِمٍ يَضْحَى لِلّٰهِ يَوْمَهُ يُلَبِّي حَتَّى تَغِيبَ الشَّمْسُ اِلَّا غَابَتْ بِذُنُوبِهِ فَعَادَ كَمَا وَلَدَتْهُ أُمُّهُ (ه عن جابر

″İhramlı olan herhangi bir kişi; gününde kurban keser, telbiye getirirse o akşam güneş batarken günahları bağışlanır ve annesinden doğduğu gündeki gibi tertemiz olur.″[3]

Yine bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

تَابِعُوا بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ فَإِنَّهُمَا يَنْفِيَانِ الْفَقْرَ وَالذُّنُوبَ كَمَا يَنْفِي الْكِيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ وَالذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَلَيْسَ (لِلْحَجَّةِ الْمَبْرُورَةِ ثَوَابٌ اِلَّا الْجَنَّةُ (ت عن ابن مسعود

″Hac ile umreyi birbiri ardına yapın! Çünkü bu ikisi fakirlik ile günahları,

körüğün demir, altın ve gümüşün pasını giderdiği gibi giderirler. Kabul edilmiş haccın karşılığı ancak Cennettir.″[4]

İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ da şu Hadis-i Şerif’i nakleder:

قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّ أَبِي مَاتَ وَلَمْ يَحُجَّ أَفَأَحُجُّ عَنْهُ قَالَ أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ عَلَى أَبِيكَ دَيْنٌ أَكُنْتَ قَاضِيَهُ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَدَيْنُ اللّٰهِ أَحَقُّ (ن عن ابن عباس)

Adamın biri: ″Yâ Resûlullah! Babam haccını yapamadan öldü, onun yerine ben hac yapabilir miyim?″ diye sordu. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: ″Bana söyler misin; babanın bir borcu olsa, sen onu öder miydin?″ Adam: ″Evet″ deyince, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Öyleyse, Allah’u Teâlâ’ya olan borç ödenmeye daha lâyıktır″ buyurdu.[5]

Hanefi Mezhebi’ne göre, haccın üç farzı ve yirmi bir vâcibi vardır. En azından hacda bunların muhakkak yerine getirilmesi gerekir. Bir kimse bu vâciplerin birini yahut bir kaçını bilerek ya da bilmeyerek terk ederse, cezâ olarak kurban kesmek vâcip olur. Orada, ″Dört mezhepte vardır″ diyerek farklı farklı uygulamalar yapılması doğru değildir. Bir kimse bu dört mezhepten hangisinde ise hac vazifelerini ona göre yapması gerekir. Hiç olmazsa farzlar ile vâciplere dikkat edilmesi lâzımdır. Mesala: Hanefi Mezhebi’nde, haccın şartlarından olan kurbanı kesmek vâciptir. Şafiilerde ise sünnettir. Bunun gibi Ehl-i Sünnet olan dört mezhep arasında farklı uygulamalar vardır. İşte bu sebeple herkes dört hak mezhepten, mensubu olduğu mezhebine göre amel etmelidir.

Haccın farzları şöyledir:

İhrama girmek: Niyet ve telbiyeden ibârettir.

Arafat’ta vakfeye durmak: Urenâ Vâdisi hâriç Arafat’ın her tarafı vakfe yeridir.

Ziyaret tavafı: Bunun vakti, bayram günün fecri doğduktan sonra üç gündür. Bu tavafın bayramın birinci günü yapılması efdaldır.

Haccın vâcipleri de şöyledir:

Dışarıdan hacca gelenler için ihramsız mîkatı geçmemek. Mekke’nin halkı Harem-i Şerif’te ihrama girerler. Medîneliler için mîkat, Zülhüleyfe’dir. Medîne’ye dört veya yedi mil uzaklıktadır. Halk arasında Ali Kuyusu diye

bilinen yerdir. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem Vedâ Haccı için burada ihrama girmiştir. Iraklılar ve o bölgeden gelenler için mîkat, Zat-ı ırk'dır. Şamlılar için mîkat, Cuhfe'dir. Necidliler için mîkât, Karn'dır. Yemenliler için mîkat, Yelemlem'dir.

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem bu mîkatları tayin ederek; bu mîkâtlar, oranın halkı ile başka yerlerden gelenler için mîkattırlar, buyurmuştur. İhrama mîkatlarından önce girmek de câizdir. Gerek hac gerek umre gerekse herhangi bir iş için Mekke'ye gitmek isteyen kimsenin mîkatlardan ihramsız girmesi Hanefi Mezhebi'ne göre haramdır. Bu hususta Hanefilerin delili:

(لَا يَدْخُلُ مَكَّةَ اِلَّا بِاِحْرَامٍ (عن ابن عباس

"Hiçbir kimse ihramsız Mekke'ye giremez"[6] Hadis-i Şerif'idir.

İhramlı bulunduğu sürece, ihramlıya dikişli elbise giymek ve avlanmak gibi yasak olan şeyleri terketmek.

Arafat'ta gündüzden duran kimse, güneş batıncaya kadar Arafat'tan ayrılmayıp vakfeye durmak. Bekleme süresinde de akşam oluncaya kadar Kur'ân-ı Kerîm okumak, namaz, ibâdet, zikrullah, duâ ve tesbih ile meşgul olmaktır.

Müzdelife'de sabah namazından sonra vakfeye durmak. Arafat'tan akşam olunca hemen Müzdelife'ye gider, akşam yatsı namazını birleştirerek kılar, gece orada kalır, sabah namazını kıldıktan sonra Arafat'ta olduğu gibi aynı şekilde vakfeye durur ve duâsını yapar. Muhassir Vâdisi[7] hâriç, Müzdelife'nin her tarafı vakfe yeridir.

Mina'da şeytanı taşlamak ve şeytanı taşlamayı her gün yapmak ve yârinki güne ertelememek. Çünkü Mina'da şeytan üç gün taşlanır. Eğer Mina'da kalıyorsa, bayramın dördüncü gününde de şeytanı taşlaması vâciptir. Hanefi Mezhebi'ne göre; birinci gün, şeytanı sabah ile öğle vakti arasında; diğer günlerde öğle ile akşam arasında taşlamak efdaldir.

Kıran ve Temettu haccı yapanlar için kurban kesmek. Şeytan taşladıktan sonra kurbanı harem dâhilinde ve bayram günlerinde kesmektir.

Kurbanı kestikten sonra saçı kısaltıp veya usturaya verip ihramdan çıkmak ve bu işi yine harem dâhilinde ve bayram günlerinde yapmak. Âyet-i Kerîme'de

geçtiği gibi, Kıran ve Temettu haccı yapan bir kişi, kurbanı kesip tıraş olmadan ihramdan çıkamaz. Eğer çıkarsa, cezâ olarak bir kurban kesmesi gerekir.

Ziyaret tavafını kurban kesme günlerinde yapmak.

Ziyaret tavafında, şavt'ın[8] dördü farzdır, üçü vâciptir. Bunları tamam etmek.

Tavafı, hatimin ardından yapmaktır. Yani hatim, ay şeklinde Kâbe'den biraz ayrı olan kısımdır. Tavafı onun gerisinden dolanmaktır.

Kâbe'yi karşısına alıp Kâbe'nin sağ tarafından başlayıp sola doğru dönerek tavaf etmek.

Beytullah'ta tavaf'a başlarken Hacer'ül-Esved hizasına geldiğinde niyet edip başlamak.

Her farz veya nâfile tavaftan sonra iki rekât namaz kılmak: Efdal olan, bu namazın Zemzem-i Şerif'le Makam-ı İbrâhim Aleyhisselâm arasında kılmaktır. Hanefilere göre, bu tavaf namazı mübah olan vakitlerde kılınır. Kerahat vakitlerinde bu tavaf namazı kılınmaz.

Hac veya umre yapanlar için, muteber bir tavaftan sonra sa'y yapmak.

Say'a, Safâ Tepesi'nden başlamak.

Özrü olmayanların Say'ı yürüyerek yapması.

Hades ve habisten taharetlenmek. Yani büyük ve küçük abdestsizlikten ve pisliklerden temizlenmektir.

Temiz elbise giymek.

Setr-i avret. Yani avret yerini örtmektir.

Vedâ Tavafı yapmak. Bu da dışarıdan gelenlerin en son ayrılırken yapmaları gereken tavaftır.

(Haccın bu farz ve vâciplerini yerine getirdiği sürece) hac görevini yerine getirirken imama uymak.[9]

Burada farzlar ile vâciplere yer verdik. Geri kalanları sünnet ve âdablarıdır. Yapılırsa iyi, yapılmazsa da zararı yoktur.

Yine bu Âyet-i Kerîme ile ilgili olarak Abdullah İbn-i Ma’kil Hazretlerinden şu hâdise nakledilmiştir:

Ka’b İbn-i Ucre Radiyallâhu anhu’ya, ″Ona da oruç tutmak yahut sadaka vermek veya kurban kesmek sûretiyle fidye lâzımdır″ diye geçen âyeti sordum. Şöyle anlattı:

حُمِلْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْقَمْلُ يَتَنَاثَرُ عَلَى وَجْهِي فَقَالَ مَا كُنْتُ أُرَى أَنَّ الْجَهْدَ قَدْ بَلَغَ بِكَ هَذَا أَمَا تَجِدُ شَاةً قُلْتُ لَا قَالَ صُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ أَوْ أَطْعِمْ سِتَّةَ مَسَاكِينَ لِكُلِّ مِسْكِينٍ نِصْفُ صَاعٍ مِنْ طَعَامٍ وَاحْلِقْ رَأْسَكَ فَنَزَلَتْ فِيَّ خَاصَّةً وَهْيَ لَكُمْ عَامَّةً (خ عن عبد اللّٰه بن معقل)

(Hudeybiye’de) bitler yüzümün üzerinde saçılıp dağılır hâlde, ben Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem’in yanına götürüldüm. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Ben meşakkatin, bu dereceye ulaştığını zannetmiyordum. Sen bir davar bulabilir misin?″ diye sordu. Ben: ″Hayır″ dedim. Bunun üzerine, ″… Ona da oruç tutmak yahut sadaka vermek veya kurban kesmek sûretiyle fidye lâzımdır…″[10] diye geçen âyet nâzil oldu. Peygamberimiz: ″Üç gün oruç tut, yahud herbir fakire yarım sâ’ ölçeği buğday düşmek üzere altı fakiri doyur ve başını tıraş et″ buyurdu. İşte bu âyet husûsî olarak benim hakkımda nâzil oldu, ancak umûmen hepinize şâmildir.[11]

[1] el-Hidâye Tercümesi, c. 1, s. 321.

[2] Mültekâ Tercümesi, Mevkûfât, c. 1, s. 194.

[3] Sünen-i İbn-i Mâce, Menâsik 17; Rudânî, Cem’ul-Fevâid, Hadis No: 3126.

[4] Sünen-i Tirmizî, Hac 2.

[5] Sünen-i Nesâî, Menâsik’ul-Hac 11.

[6] Mültekâ Tercümesi, Mevkûfât, c 1, s. 178.

[7] Muhassir Vâdisi, Hadis-i Şerif’te istisnâ edilmiştir. Bu hususta bakınız: Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 11068.

[8] Şavt: Tavafta Hacer'ül-Esved'den başlayıp Hatim'in dışından Kâbe'nin etrafında bir tur atmaktır. Bu şekilde yedi şavt, bir tavaf olur.

[9] Bu konu hakkında ve diğer sünnet ve nâfileleri için daha geniş bilgi için, Hanefi Mezhebi'nin temel kaynaklarından olan; Mevkûfât, adlı eserin hac bölümüne; Tibyan Tefsiri'ndeki bu âyetin izahına ve Nîmet'ül-İslâm, 5/23'ye bakınız.

[10] Sûre-i Bakara, Âyet 196.

[11] Sahih-i Buhârî, Tefsir-i Bakara 26; Megâzi 35.

اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌۚ فَمَنْ فَرَضَ فٖيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّۜ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللّٰهُۜ وَتَزَوَّدُوا فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰىۘ وَاتَّقُونِ يَٓا اُو۬لِي الْاَلْبَابِ (١٩٧)

197. Haccın vakti, bilinen aylardır. Her kim o aylarda hacca başlayarak onu kendisine farz kılarsa, artık hac esnasında ailesiyle cimâ etmek, günah işlemek ve bir kimse ile çekişmek yasaklanmıştır. Siz hayır olarak her ne yaparsanız, Allah'u Teâlâ onu bilir. Azık tedârik edin. Şüphesiz ki, azıkların en hayırlısı takvâdır. Ey hâlis akıl sahipleri! Benden korkun.

İzah: Hac ayları: Şevval, Zilkâde ve Zilhicce'nin ilk on günüdür. Hac yapma ve haccın faziletine dair Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'den çok sayıda Hadis-i Şerif nakledilmiştir. Bunlardan bâzıları şöyledir.

تَعَجَّلُوا الْخُرُوجَ اِلَى مَكَّةَ فَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَا يَدْرِي مَا يَعْرِضُ لَهُ مِنْ مَرَضٍ أَوْ حَاجَةٍ. (حل والديلمي عن ابن عباس)

"Mekke'ye hacca gitmekte acele edin. Zîrâ hiçbiriniz başına ne hastalık veya ne iş gelecek önceden bilemez."[1]

مَنْ حَجَّ هَذَا الْبَيْتَ فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ (خ م عن ابى هريرة)

"Her kim bu Kâbe'yi haccetse ve bu süre içinde ailesiyle cimâ etmese ve günah da işlemese, anasından doğduğu gün gibi günahından sıyrılıp çıkar."[2]

الْحَاجُّ يَشْفَعُ فِي أَرْبَعِمِائَةٍ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ وَيَخْرُجُ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ (البزار عن ابى موسى)

"(Haccı makbul olan) hacı, ev halkından dört yüz kişiye şefaat eder ve anasından

doğduğu gibi günahlarından temizlenmiş olur."[3]

إِذَا لَقِيتَ الْحَاجَّ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ وَصَافِحْهُ وَمُرْهُ أَنْ يَسْتَغْفِرَ لَكَ قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بَيْتَهُ فَإِنَّهُ مَغْفُورٌ لَهُ (حم عن ابن عمر)

"Ey Abdullah! Hacdan dönmekte olan birine rastladığında ona selâm ver, onunla musâfaha yap ve evine girmezden önce kendisinden senin için istiğfar etmesini iste. Zîrâ o, bağışlanmış bir kimsedir."[4]

اِنَّ الْحَسَنَةَ فِيهَا تُضَاعِفْ اِلَى مِائَةِ اَلْفِ وَكَذَلِكَ السَّيِّئَة.

"Mekke'de bir sevap yüz bine kadar katlanır, günah da aynı şekilde yüz bine kadar katlanır."[5]

Yine Âyet-i Kerîme'de: "Azık tedârik edin. Şüphesiz ki, azıkların en hayırlısı takvâdır. Ey hâlis akıl sahipleri! Benden korkun" diye buyrulmaktadır. İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ bu hususta şöyle buyurmuştur: Yemen halkı hacca giderken azık almıyor ve "Biz, Allah'a tevekkül eden kullarız" diyorlardı. Fakat Mekke'ye geldikleri zaman da insanlardan dileniyorlardı. İşte bunun üzerine Allah'u Teâlâ bu âyeti indirdi.

Yani Allah'u Teâlâ, hac yolunda ve diğer yolculuklarınızda yeteri kadar azık alın. Takvâ, azığı terketmekte değildir. Takvâ, Allah'tan korkmaktır. Bu ise, azıkların en hayırlısıdır. Ey hâlis akıl sahipleri! Benden korkun, diye buyurmuştur.

Hac yolculuğu esnasında ölen bir kimse hakkında şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

أَنَّ رَجُلًا أَوْقَصَتْهُ رَاحِلَتُهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ فَمَاتَ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اغْسِلُوهُ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ وَكَفِّنُوهُ فِي ثَوْبَيْهِ وَلَا تُخَمِّرُوا رَأْسَهُ وَلَا وَجْهَهُ فَإِنَّهُ يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلَبِّيًا (م عن ابن عباس)

"İhramlı birisi bineğinden düşüp, boynu kırılarak ölünce, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: "Su ve sidr ile onu yıkayın, üzerindeki giysi ile kefenleyin, ancak yüzü ile başını örtmeyin. Zîrâ mahşer gününde telbiye ederek tekrar dirilecektir" buyurdu.[6]

[1] Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 252/14; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 2721.

[2] Sahih-i Buhârî, Hac 4; Sahih-i Müslim, Hac 79 (438).

[3] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 201/12.

[4] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 5116; Râmûz’ul Ehâdîs, s. 62/8.

[5] Mültekâ Tercümesi, Mevkûfât, c. 1, s. 192.

[6] Sahih-i Müslim, İtikaf 14 (93).

(لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْۜ فَاِذَٓا اَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِۖ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدٰيكُمْۚ وَاِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِه۪ لَمِنَ الضَّٓالّ۪ينَ (١٩٨))

198. (Hac mevsiminde ticaret yaparak) Rabbinizden bir rızık talep etmenizde size bir günah yoktur. Arafat’tan döndüğünüz zaman, Meş’ar’il-Haram’da Allah’u Teâlâ’yı zikredin. Ve O’nu size doğrusunu öğrettiği gibi zikredin. Zîrâ siz, bundan önce dalâlette olan kimselerden idiniz.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’nin nüzul sebebi İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ’dan nakledildiğine göre şöyledir:

Ukaz ve Zu’l-Mecaz, câhiliye döneminde çarşıydı. İslâm geldikten sonra Müslümanlar hac zamanında orada ticaret yapmayı hoş görmüyorlardı. Bundan dolayı ″(Hac mevsiminde ticaret yaparak) Rabbinizden bir rızık talep etmenizde size bir günah yoktur…″ diye başlayan Sûre-i Bakara, Âyet 198 nâzil oldu.

Âyet-i Kerîme’de zikredilen ″Meş’ar’il-Haram″dan maksat da, Müzdelife’nin nihâyetinde bulunan ve Kuzah denilen bir tepeciktir. Arafat yolu üzerinde bulunan iki boğazın bitiminden itibaren başlar ve ″Muhassır″ denen yere kadar devam eder.

Hz. Ali Kerremallâhu veche’den şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

(فَلَمَّا أَصْبَحَ يَعْنِي النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَوَقَفَ عَلَى قُزَحَ فَقَالَ هَذَا قُزَحُ وَهُوَ الْمَوْقِفُ وَجَمْعٌ كُلُّهَا مَوْقِفٌ وَنَحَرْتُ هَا هُنَا وَمِنًى كُلُّهَا مَنْحَرٌ فَانْحَرُوا فِي رِحَالِكُمْ (د عن على

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Müzdelife’de sabahladı ve orada Kuzah tepesinin üzerinde vakfe yaptı ve buyurdu ki: ″Burası Kuzah’tır ve vakfe yeridir. Müzdelife’nin her tarafı da vakfe yeridir.″ Mina’ya varınca da şöyle buyurdu: ″Ben kurbanı şurada kestim. Mina’nın her tarafı kesim yeridir. Bu sebeple kurbanlarınızı konak yerlerinizde kesin.″[1]

Yine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

عَرَفَةُ كُلُّهَا مَوْقِفٌ وَارْتَفِعُوا عَنْ بَطْنِ عُرَنَةَ وَالْمُزْدَلِفَةُ كُلُّهَا مَوْقِفٌ وَارْتَفِعُوا عَنْ بَطْنِ مُحَسِّرٍ وَمِنَى كُلُّهَا مَنْحَرٌ (طب عن ابن عباس)

″Arafat'ın her tarafında vakfe yapılabilir. Yalnız Batn-ı Urena'dan çekinin. Müzdelifenin de her tarafında vakfe yapılabilir. Ancak orada da Muhassır Vâdisi'nden çekinin. Mina'nın ise her tarafı kurban kesme yeridir.″[2]

Abbas b. Mirdas es-Sülemî Radiyallâhu anhu'dan nakledilen bir Hadis-i Şerif'te, şöyle buyrulmuştur:

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Arafat'ta durduğu akşam, ümmeti için Allah'tan mağfiret diledi. Allah'u Teâlâ da ona: ″Zâlim olanlar hâriç hepsini affettim. Çünkü ben mazlumun hakkını ondan mutlaka alacağım″ diye cevap verdi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem:

- Ey Rabbim! Eğer dilersen mazluma hakkını Cennetten verir ve zâlimi de affedersin, dedi. Allah'u Teâlâ, akşam Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in bu talebine cevap vermemişti. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Müzdelife'de sabahlayınca bu duâsını tekrarladı. Bu defa ona istediği verildi. Orada Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem güldü veya gülümsedi. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer:

- Annem babam sana fedâ olsun! Bu an, senin gülmediğin bir andır. Seni güldüren nedir? Allah'u Teâlâ seni güldürsün! dediler. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'de buyurdu ki:

إِنَّ عَدُوَّ اللّٰهِ إِبْلِيسَ لَمَّا عَلِمَ أَنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ اسْتَجَابَ دُعَائِي وَغَفَرَ لِأُمَّتِي أَخَذَ التُّرَابَ فَجَعَلَ يَحْثُوهُ عَلَى رَأْسِهِ وَيَدْعُو بِالْوَيْلِ وَالثُّبُورِ فَأَضْحَكَنِي مَا رَأَيْتُ مِنْ جَزَعِهِ (ه عباس بن مرداس السلمى)

- Allah'ın düşmanı İblis, Allah'u Teâlâ'nın, benim duâmı kabul edip ümmetimi affettiğini öğrenince toprakları alıp başına saçmaya başladı. Vah başıma gelenlere, ″Keşke ölseydim de bunu duymasaydım″ şeklinde bağırmaya başladı. İşte beni güldüren, ondan gördüğüm bu feryattır."[3]

[1] Sünen-i Ebû Dâvud, Menâsik 65.

[2] Taberânî, Mu'cem'ul-Kebir, Hadis No: 11068; Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 315/9.

[3] Sünen-i İbn-i Mâce, Menâsik 56.

( )ثُمَّ اَفٖيضُوا مِنْ حَيْثُ اَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ (١٩٩ (

199. Sonra insanların döndüğü yerden (Arafat'tan) siz de dönün ve Allah'tan bağışlanma dileyin. Şüphesiz Allah'u Teâlâ çok bağışlayandır, çok merhametlidir.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme hakkında Hz. Âişe şöyle buyurmuştur:

كَانَتْ قُرَيْشٌ وَمَنْ دَانَ دِينَهَا يَقِفُونَ بِالْمُزْدَلِفَةِ وَكَانُوا يُسَمَّوْنَ الْحُمْسَ وَكَانَ سَائِرُ الْعَرَبِ يَقِفُونَ بِعَرَفَاتٍ فَلَمَّا جَاءَ الْإِسْلَامُ أَمَرَ اللّٰهُ نَبِيَّهُ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَأْتِيَ عَرَفَاتٍ ثُمَّ يَقِفَ بِهَا ثُمَّ يُفِيضَ مِنْهَا فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى {ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ} (خ عن عائشة)

Kureyşliler ve onların dînine tâbi olan müşrikler, câhiliye devrinde hac sırasında Arafat'a çıkmayıp Müzdelife'de vakfe yapıyorlar ve kendilerine de "Hums" ismini veriyorlardı. Halbuki diğer Araplar Arafat'a gidip orada vakfe yapıyorlardı. İslâm gelince, Allah'u Teâlâ Peygamberine, Arafat'a gitmesini ve orada vakfe yapmasını ve sonra da oradan dönmesini emretti. İşte Sûre-i Bakara, Âyet 199, bu hususa işâret ediyor.[1]

[1] Sahih-i Buhârî, Tefsir-i Bakara 36.

(فَاِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَذِكْرِكُمْ اٰبَٓاءَكُمْ اَوْ اَشَدَّ ذِكْرًاۜ فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَٓا اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ (٢٠٠ ( )

200. Sonra hacca ait ibâdetlerinizi bitirdiğiniz zaman, babalarınızı zikrettiğiniz gibi Allah'u Teâlâ'yı zikredin, hattâ daha şiddetli zikredin. İnsanlardan öylesi vardır ki, "Ey Rabbimiz! Bizim nasibimizi dünyâda ver" der. Bunlar için âhirette bir nasip yoktur.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'nin nüzul sebebine dair İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ şöyle buyurmuştur: İslâmiyetten önce Araplar, hac görevlerini tamamlayınca, teşrik günlerinden sonra Mina Mescid'i ile dağı arasında dururlar ve onlardan her biri atalarının cömertlik, kahramanlık ve sıla-ı rahim gibi faziletlerini sayıp dökerler, yani yüksek sesle, bağırarak atalarına methu senâlarda bulunurlardı.[1] İşte Bu Âyet-i Kerîme'de Allah'u Teâlâ: "Atalarınızı yüksek sesle çağırdığınızdan daha şiddetli olarak Benim ismimi zikredin" diye buyurmuştur.

Ayrıca bu Âyet-i Kerîme'de, Allah'u Teâlâ'nın isminin yüksek sesle yapılmasına da delil vardır. Nitekim Kurban Bayramı günlerinde getirilen teşrik tekbirleri, ihrama niyet edildiğinde getirilen telbiyeler, ezanlar vs. bunlar gibi ibâdetlerde Allah'u Teâlâ'nın ismi yüksek sesle zikredilir. Bu sebeple diğer zamanlarda da, ″Lâ ilâhe illallâh, Allah'u Ekber, Allah, Allah″ gibi, Cenâb-ı Hakk Teâlâ Hazretlerinin isimleri tek veya toplu olarak zikredilir.

Cehrî zikre dair Allah'u Teâlâ Sûre-i Enfâl, Âyet 45'te: ″Ey îman edenler! Siz bir kâfir topluluğu ile karşılaşırsanız, sebat edin (harpten kaçmayın) ve Allah'u Teâlâ'yı çok zikredin ki, felah bulasınız″ diye buyurmaktadır. Bu sebeple İslâm orduları, kâfir ordusu üzerine hücum ederken ve onlarla savaşırken; ″Allah'u Ekber, Allah, Allah″ diyerek, Cenâb-ı Hakk'ın ismini yüksek sesle zikrederler.

Cehrî zikrullaha dair çok sayıda Hadis-i Şerif nakledilmiştir. Bunlardan bâzıları şöyledir:

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

اِنَّمَا جُعِلَ الطَّوَافُ بِالْبَيْتِ وَالسَّعْيُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ وَرَمْيُ الْجِمَارِ لِإِقَامَةِ ذِكْرِ اللّٰهِ لَا لِغَيْرِهِ (حم د ت ك هب عن عائشة)

″Beytullah'ı tavaf etmek, Safâ ile Merve arasında sa'y etmek ve şeytanı taşlamak, zikrullahı ikâme etmek içindir. Başka bir şey için değildir.″[2]

Bir Hadis-i Şerif'te de şöyle geçmektedir:

أَنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَام أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: يَا مُحَمَّدُ كُنْ عَجَّاجًا ثَجَّاجًا وَالْعَجُّ التَّلْبِيَةُ وَالثَّجُّ نَحْرُ الْبُدْنِ. (حم طب عن السائب بن خلاد)

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'e Cebrâil Aleyhisselâm gelerek dedi ki: ″Yâ Muhammed! Accâcen ve seccâcen″ (inleyici ve çağlayıcı ol). Ac, Beytullah'ta telbiyedir (cehrî zikrullahtır). Sec de, kurbanın kanını çağlatıp akıtmaktır.[3]

Bir diğer Hadis-i Şerif'te şöyle buyrulmuştur:

أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَخْبَرَهُ أَنَّ رَفْعَ الصَّوْتِ بِالذِّكْرِ حِينَ يَنْصَرِفُ النَّاسُ مِنْ الْمَكْتُوبَةِ كَانَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ كُنْتُ أَعْلَمُ إِذَا انْصَرَفُوا بِذَلِكَ إِذَا سَمِعْتُهُ. (خ م عن ابن

(عباس

İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ haber verdi ki: ″Halkın farz namazdan çıkınca yüksek sesle zikretmesi, Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'in zamanında var idi. İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ buyurdu ki: ″Ben bu sesi işitir işitmez, zikir seslerinin yükselmesi ile namazdan çıktıklarını anlardım.″[4]

İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ, mescidin dışında olmasına rağmen, namazdan çıktıklarını zikrullah sesinden anlardım, diyerek mescidin dışından dahi duyulacak şekilde yüksek bir sesle zikrullahın yapıldığını anlatmaktadır.

Câbir Radiyallâhu anhu şu Hadis-i Şerif'i nakletmiştir:

أَنَّ رَجُلًا كَانَ يَرْفَعُ صَوْتَهُ بِالذِّكْرِ فَقَالَ رَجُلٌ لَوْ أَنَّ هَذَا خَفَضَ مِنْ صَوْتِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: فَإِنَّهُ أَوَّاهٌ قَالَ: فَمَاتَ فَرَأَى رَجُلٌ نَارًا فِي قَبْرِهِ فَأَتَاهُ فَإِذَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فِيهِ وَهُوَ يَقُولُ: هَلُمُّوا إِلَى صَاحِبِكُمْ. فَإِذَا هُوَ الرَّجُلُ الَّذِي كَانَ يَرْفَعُ صَوْتَهُ بِالذِّكْرِ (د هب ك عن جابر)

Bir adam sesini yükselterek Allah'ı zikrederdi. Bunun üzerine adamın biri: ″Bu adam sesini alçaltsa ya!″ deyince, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: ″O evvâhtır (zikrullahı çok yapan biridir).″ Ravî dedi ki: Bu adam öldü. Baktık ki, kabrinde bir nûr var. Gittik ki, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem orada ve ″Arkadaşınızı bana verin (de onu kabre koyayım)″ diyordu. İşte o adam, sesini yükselterek Allah'ı zikretmesiyle tanınan o zattı.[5]

Yine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(اُذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثِيرًا حَتَّى يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ لَكُمْ تُرَائُونَ. (طب هب عن ابن عباس

Allah'u Teâlâ'yı çok zikredin; hattâ o derece olsun ki münâfıklar, ″Siz gösteriş yapıyorsunuz″ desinler.[6]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in ve Ashâbıyla beraber bir saat kadar ″Lâ ilâhe illâllâh, Lâ ilâhe illallâh″ diyerek, topluca ve yüksek sesle Allah'u Teâlâ'yı zikrettikleri Şeddâd b. Evs Radiyallâhu anhu'dan şöyle nakledilmiştir:

كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ هَلْ فِيكُمْ غَرِيبٌ يَعْنِي أَهْلَ الْكِتَابِ فَقُلْنَا لَا يَا رَسُولَ اللّٰهِ فَأَمَرَ بِغَلْقِ الْبَابِ وَقَالَ ارْفَعُوا أَيْدِيَكُمْ وَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ فَرَفَعْنَا أَيْدِينَا سَاعَةً ثُمَّ وَضَعَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَهُ ثُمَّ قَالَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ اللّٰهُمَّ بَعَثْتَنِي بِهَذِهِ الْكَلِمَةِ وَأَمَرْتَنِي بِهَا وَوَعَدْتَنِي عَلَيْهَا الْجَنَّةَ وَإِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ ثُمَّ قَالَ أَبْشِرُوا فَإِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ غَفَرَ لَكُمْ (حم طب ك عن أبي شداد بن أوس)

Biz, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in huzurunda idik. Resûlü Ekrem: ″Aranızda yabancı (Ehl-i Kitap gibi Müslüman olmayan) bir kimse var mı?″ deyince, biz: ″Yok, Yâ Resûlallah!″ dedik. Bunun üzerine Resûlü Ekrem Efendimiz kapının kapatılmasını emretti ve buyurdu ki: ″Ellerinizi kaldırın ve -Lâ ilâhe illallâh- deyin.″ Biz de ellerimizi kaldırdık ve öylece bir saat kadar kelime-i tevhid zikrini yaptık. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ellerini indirince biz de indirdik. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, bu zikrin sonunda: ″Allah'ım! Sana hamd olsun. Muhakkak ki Sen beni bu kelime-i tevhidin tebliği ile peygamber olarak gönderdin. Onunla zikretmeyi bana emrettin ve bunun karşılığında da bana Cenneti vaad ettin. Sen vaadinden aslâ dönmezsin″ diye duâ etti. Sonra da: ″Size müjdeler olsun ki, Allah'u Teâlâ hepinizi affetti″ buyurdu.[7]

Hz. Ali Kerremallâhu veche, Ashâb-ı Kirâm'ı vasıflandırırken şöyle buyurmuştur:

كَانُوا إِذَا ذَكَرُوا اللّٰهَ مَادُوا كَمَا تَمِيدُ الشَّجَرَةُ فِي الْيَوْمِ الشَّدِيدِ الرِّيحِ وَجَرَتْ دُمُوعُهُمْ عَلَى ثِيَابِهِمْ (العسكري في المواعظ كر حل عن على)

″Ashab, Allah'u Teâlâ'yı zikrederken, rüzgârın şiddetli olduğu bir günde sallanan ağaç gibi sallanırlardı. Gözlerinin yaşları da elbiselerinin üzerine akardı. ″[8]

Sahâbenin zikir meclisi kurduklarına dair de Ebû Saîd el-Hudrî Radiyallâhu anhu'dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

خَرَجَ مُعَاوِيَةُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ اِلَى الْمَسْجِدِ فَقَالَ مَا يُجْلِسُكُمْ قَالُوا جَلَسْنَا نَذْكُرُ اللّٰهَ قَالَ اللّٰهِ مَا أَجْلَسَكُمْ اِلَّا ذَاكَ قَالُوا وَاللّٰهِ مَا أَجْلَسَنَا اِلَّا ذَاكَ قَالَ أَمَا اِنِّى لَمْ أَسْتَحْلِفْكُمْ تُهْمَةً لَكُمْ وَمَا كَانَ أَحَدٌ بِمَنْزِلَتِى مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَقَلَّ حَدِيثًا عَنْهُ مِنِّى اِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ عَلَى حَلْقَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ مَا يُجْلِسُكُمْ قَالُوا جَلَسْنَا نَذْكُرُ اللّٰهَ وَنَحْمَدُهُ لِمَا هَدَانَا لِلْاِسْلَامِ وَمَنَّ عَلَيْنَا بِهِ فَقَالَ اللّٰهِ مَا أَجْلَسَكُمْ اِلَّا ذَاكَ قَالُوا اللّٰهِ مَا أَجْلَسَنَا اِلَّا ذَاكَ قَالَ أَمَا اِنِّى لَمْ أَسْتَحْلِفْكُمْ لِتُهْمَةٍ لَكُمْ اِنَّهُ أَتَانِى جِبْرِيلُ فَأَخْبَرَنِى أَنَّ اللّٰهَ يُبَاهِى بِكُمُ الْمَلَائِكَةَ (م ت ن عن ابى سعيد الخدرى)

Muâviye Radiyallâhu anhu, mescitte bir halkaya uğradı. Onlara hitâben: ″Sizi burada oturtan nedir?″ diye sordu. Dediler ki: ″Allah'u Teâlâ'yı zikretmek için oturduk.″ Hz. Muâviye dedi ki: ″Allah'u Teâlâ sizi buraya ancak bunun için mi oturttu?″ Onlar: ″Evet, Allah'u Teâlâ bizi burada ancak bunun için oturttu″ dediler. Bunun üzerine Hz. Muâviye şöyle dedi: Ben sizi töhmet altında

bırakarak, yemin ettirmeyeceğim. Sahâbe içinde Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem’den en az hadis rivayet eden benim. Bir gün Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, ashabından bir halkaya çıkıp hitâben: ″Sizi burada oturtan nedir?″ diye sordu. Onlar: ″Biz burada Allah’u Teâlâ’yı zikretmek için oturduk. Bizi İslâm ile müşerref kıldığı için ve bize böylesine büyük bir lütufta bulunduğu için O’na hamd ediyoruz″ dediler. Resûlü Ekrem Efendimiz: ″Allah’u Teâlâ sizi buraya sâdece bunun için mi oturttu?″ dedi. Onlar: ″Evet, Allah’u Teâlâ bizi ancak bunun için oturttu, başka bir gâyemiz yoktur″ dediler. Bunun üzerine buyurdu ki: ″Size inanıyorum, itham edip size yemin ettirmeyeceğim. Lâkin bana Cibril gelip Allah’u Teâlâ’nın, meleklere karşı sizinle iftihar ettiğini bildirdi.″[9]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, İmam Ali Kerremallâhu veche’ye cehrî zikri nasıl yapacağını şöyle göstermiştir:

غَمِّضْ عَيْنَيْكَ وَاسْمَعْ مِنِّي ثَلاَثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ قُلْ اَنْتَ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ وَاَنَا اَسْمَعُ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا اِلَهَ اِلَّا اللّٰهُ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ مُغَمِّضًا عَيْنَيْهِ رَافِعًا صَوْتَهُ عَلِيٌّ يَسْمَعُ ثُمَّ قَالَ عَلِيٌّ لَا اِلَهَ اِلَا اللّٰهُ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ مُغَمِّضًا عَيْنَيْهِ رَافِعًا صَوْتَهُ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْمَعُ.

″Yâ Ali! Gözlerini kapa. Ben üç defa ″Lâ ilâhe illallâh″ derim, sen beni dinle. Sonra sen üç kere söyle, ben dinleyeyim″ dedi. Sonra Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, gözlerini kapayıp mübârek sesini yükselterek üç kere ″Lâ ilâhe illallâh″ dedi, Hz. Ali de dinledi. Sonra Hz. Ali gözlerini kapayıp sesini yükselterek üç kere ″Lâ ilâhe illallâh″ dedi, Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem de dinledi.″[10]

Böylece Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, İmam Ali Kerremallâhu veche’ye cehrî zikri telkin etmiş oldu.[11]

Zikrullahın faziletine dair Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’den çok sayıda Hadis-i Şerif nakledilmiştir. Bunlardan bâzıları şöyledir:

أَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرِ أَعْمَالِكُمْ وَأَزْكَاهَا عِنْدَ مَلِيكِكُمْ وَأَرْفَعِهَا فِى دَرَجَاتِكُمْ وَخَيْرٌ لَكُمْ مِنْ اِنْفَاقِ الذَّهَبِ وَالْوَرِقِ وَخَيْرٌ لَكُمْ مِنْ أَنْ تَلْقَوْا عَدُوَّكُمْ فَتَضْرِبُوا أَعْنَاقَهُمْ وَيَضْرِبُوا أَعْنَاقَكُمْ قَالُوا بَلَى قَالَ ذِكْرُ اللّٰهِ تَعَالَى (حم ت عن ابى الدرداء)

″Haberiniz olsun! Rabbinizin katında derecenizi en yüksek ve sizi en temiz kılan, altın ve gümüş tasadduk etmekten daha hayırlı olan, Allah yolunda savaşa

çıkıp da düşmanlarla kıyasıya savaşmaktan bile daha üstün olan hayırlı amelinizi size bildireyim mi?″ ″Evet″ dediler. Buyurdu ki: ″İşte o, zikrullahtır.″[12]

سِيرُوا سَبَقَ الْمُفَرِّدُونَ قَالُوا وَمَا الْمُفَرِّدُونَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ الذَّاكِرُونَ اللّٰهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتُ (م عن ابى هريرة)

″Durmayın çalışın, çalışanlar ileri geçtiler ve ilerlediler.″ Dediler ki: ″Yâ Resûlallah! Bu ileri geçenler kimlerdir?″ Buyurdu ki: ″Allah'ı çok zikreden erkekler ve kadınlardır.″[13]

(اَعْظَمُ النَّاسِ دَرَجَةً اَلذَّاكِرُونَ اللّٰهَ كَثِيرًا. (هب عن ابى سعيد الخدرى

″Derecesi en yüksek olanlar, Allah'ı çok zikredenlerdir.″[14]

Yine bu hususta Muaz İbn-i Enes Radiyallâhu anhu'dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

أَنَّ رَجُلًا سَأَلَهُ فَقَالَ أَيُّ الْجِهَادِ أَعْظَمُ أَجْرًا قَالَ أَكْثَرُهُمْ لِلّٰهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ذِكْرًا قَالَ فَأَيُّ الصَّائِمِينَ أَعْظَمُ أَجْرًا قَالَ أَكْثَرُهُمْ لِلّٰهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ذِكْرًا ثُمَّ ذَكَرَ لَنَا الصَّلَاةَ وَالزَّكَاةَ وَالْحَجَّ وَالصَّدَقَةَ كُلُّ ذَلِكَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ أَكْثَرُهُمْ لِلّٰهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ذِكْرًا فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهُ لِعُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهُ يَا أَبَا حَفْصٍ ذَهَبَ الذَّاكِرُونَ بِكُلِّ خَيْرٍ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَجَلْ (حم طب عن معاذ بن انس)

Bir kimse: ″Yâ Resûlallah! Hangi cihadın ecri daha büyüktür?″ diye sordu. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Allah'u Teâlâ'yı çok zikredenlerin ecri daha büyüktür″ buyurdu. ″Hangi oruçlunun ecri daha büyüktür?″ diye sordu. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Allah'u Teâlâ'yı çok zikredenlerin ecri daha büyüktür″ buyurdu. Sonra namaz kılanlar, zekât verenler, hacca gidenler ve sadaka verenler için de aynı soruyu sordu. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem de hepsine: ″Allah'u Teâlâ'yı çok zikredenlerin ecri daha büyüktür″ buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer'e: ″Hayırların hepsini Allah'u Teâlâ'yı zikredenler alıp gitti″ dedi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de: ″Evet″ diye buyurdu.[15]

Abdullah İbn-i Büsr Radiyallâhu anhu'dan nakledilen bir Hadis-i Şerif'te şöyle buyrulmuştur:

أَنَّ رَجُلًا قَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ اِنَّ شَرَائِعَ الْإِسْلَامِ قَدْ كَثُرَتْ عَلَيَّ فَأَخْبِرْنِى بِشَيْءٍ أَتَشَبَّثُ بِهِ قَالَ لَا يَزَالُ لِسَانُكَ رَطْبًا مِنْ ذِكْرِ اللّٰهِ (ت عن عبد اللّٰه بن بسر)

Bir adam: ″Yâ Resûlallah! Hayır kapıları çoktur. Hepsini yapmama imkân yok. Bana tek bir şey söyle ki, unutmayayım da onu yapayım″ dedi. Şöyle buyurdu: ″Dilin dâimâ zikrullah ile yaş kalsın.″[16]

[1] Fahreddin er-Râzî, Tefsir-i Kebîr, c. 3, s. 201.

[2] Sünen-i Ebû Dâvud, Menâsik 51; Sünen-i Tirmizî, Hac 63; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 23215; Kütüb-i Sitte, Hadis No: 1392.

[3] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 15971, 989; Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 989, 6500.

[4] Sahih-i Buhârî Muhtasarı, Tecrid-i Sarih, Hadis No: 465; Sahih-i Müslim, Mesâcid 23 (122).

[5] Sünen-i Ebû Dâvud, Cenâiz 36-37; Beyhakî, Şuab’ul-Îman, Hadis No: 609; Hâkim, Müstedrek, Hadis No: 1310.

[6] Taberânî, Mu’cem’ul Kebir, Hadis No: 126 15; Beyhakî, Şuab’ul Îman, Hadis No: 557.

[7] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 16499; Hâkim, Müstedrek, Hadis No: 1798; Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 7017. Taberânî’nin naklinde; ″Resûlü Ekrem ve Ashâbı, Sahâbe-i Kiram’dan birinin evinde iken bu zikrullah yapılmıştır″ diye geçmektedir.

[8] el-Câmi’ul-Ulûm ve’l-Hikem, 50/12; Ebû Nuaym, Hilye, c. 1, s. 40; Kenz’ul-Ummal, Hadis No: 44222.

[9] Sahih-i Müslim, Zikir 40. Ayrıca bakınız: Sünen-i Nesâî, Kudât 37.

[10] Bakınız: Eşrefoğlu Rûmî, Müzekk’in-Nüfus, s. 341.

[11] Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in Hz. Ali Efendimize öğretmiş olduğu bu zikir şekli ve usûlü, Hz. Ali Efendimizle başlayan ve elden ele inâbe yoluyla devam eden tarikat yoludur ve cehrîdir. Bu sebeple Kâdiri Târikatı’nın başlangıcı da, piri de Hz. Ali Efendimizdir.

Aynı şekilde Hz. Ali Efendimize öğrettiği gibi, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Hz. Ebû Bekir Efendimize de hâfi zikir şeklini ve usulünü öğretmiştir. Bu da Hz. Ebû Bekir Efendimizle başlayan ve elden ele inâbe yoluyla devam eden tarikat yoludur ve hâfidir. Bu sebeple Nakşi Tarikatı'nın başlangıcı da, piri de Hz. Ebû Bekir Efendimizdir. Hâfi zikir ile ilgili de Sûre-i A'râf, Âyet 205 ve izahına bakınız.Yine tarikat hakkında Sûre-i Mâide, Âyet 48 ve izahına bakınız.

[12] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 20713; Sünen-i Tirmizî, Daavât 5.

[13] Sahih-i Müslim, Zikir 1 (4).

[14] Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 74/13.

[15] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 15061; Taberânî, Mu'cem'ul-Kebir, Hadis No: 16812; Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 80/1.

[16] Sünen-i Tirmizî, Daavât 4.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَآ اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ (٢٠١) اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ نَص۪يبٌ (
مِمَّا كَسَبُواۜ وَاللّٰهُ سَر۪يعُ الْحِسَابِ (٢٠٢))

201-202. Ve insanlardan öylesi vardır ki, ″Ey Rabbimiz! Bize dünyâda da güzellik ver, âhirette de güzellik ver ve bizi Cehennem azâbından koru″ der.* İşte bunlara, kazandıklarından bir nasip vardır. Allah'u Teâlâ, hesabı çabuk görendir.

İzah: Âyet-i Kerîme'de: ″Bize dünyâda da güzellik ver, âhirette de güzellik ver″ diye geçen ifadeden maksat, Allah'u Teâlâ'nın dünyâda vereceği güzellik; vücut âfiyetini, rızkı, ilmi, huzuru ve hem de ibâdeti içine alan bir güzelliktir. Âhiretteki güzellik ise, Cennettir.

Âyet-i Kerîme'de geçen duâ hakkında Enes Radiyallâhu anhu'dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, Müslümanlardan zayıflamış da kuş yavrusu gibi olmuş bir zâtı ziyaret etti. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ona: ″Allah'a bir şeyle duâ ediyor yahut ondan bir şey istiyor muydun?″ diye sordu. O zât da: ″Evet, Allah'ım, bana âhirette ne ile cezâ vereceksen, onu bana dünyâda peşin ver, diyordum″ cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah

Sallallâhu aleyhi ve sellem:

سُبْحَانَ اللّٰهِ لَا تُطِيقُهُ أَوْ لَا تَسْتَطِيعُهُ، أَفَلَا قُلْتَ: اللّٰهُمَّ آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ؟ قَالَ: فَدَعَا اللّٰهَ لَهُ فَشَفَاهُ (م عن انس)

- Subhânallâh! Sen buna tâkat getiremezsin yahut senin buna gücün yetmez ″Allâhumme, (Rabbenâ) âtinâ fiddünyâ haseneten ve fil âhireti haseneten ve ginâ azâbennâr (Allah'ım! Bize dünyâda da güzellik ver, âhirette de güzellik ver ve bizi Cehennem azâbından koru)″ deseydin ya! buyurdu ve akabinde Allah'u Teâlâ'ya onun için duâ etti. Allah'u Teâlâ da şifâsını verdi.[1]

Yine Enes Radiyallâhu anhu'dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

كَانَ أَكْثَرُ دُعَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ (خ م عن انس)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem çok kere: ″Allâhumme, Rabbenâ âtinâ fiddünyâ haseneten ve fil âhireti haseneten ve ginâ azâbennâr (Allah'ım! Ey Rabbimiz! Bize dünyâda da güzellik ver, âhirette de güzellik ver ve bizi Cehennem azâbından koru)″ diye duâ ederdi.[2]

İşte bundan dolayı, beş vakit namazdan sonra yapılan tesbihatta müezzinler genellikle, bu duâyı okuyarak Fâtiha derler.

Bu hususta Abdullah b. es-Sâib Radiyallâhu anhu'dan da şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ بَيْنَ الرُّكْنِ الْيَمَانِي وَالْحَجَرِ {رَبَّنَا آتِنَا فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ} (د حم عن عبد اللّٰه بن السائب)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'i tavafta Rüknü Yemâni ile Hacer'ül-Esved arasında: ″Rabbenâ âtinâ fiddünyâ haseneten ve fil âhireti haseneten ve ginâ azâbennâr (Ey Rabbimiz! Bize dünyâda da güzellik ver, âhirette de güzellik ver ve bizi Cehennem azâbından koru)″ duâsını okuduğunu işittim.[3]

İşte böyle duâ edenler, hem dünyâda, hem de âhirette nasip alırlar.

[1] Sahih-i Müslim, Zikir 7 (23).

[2] Sahih-i Buhârî, Daavât 54; Sahih-i Müslim, Zikir 9 (26).

[3] Sünen-i Ebû Dâvud, Menâsik 51; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 14852.

(وَاذْكُرُوا اللّٰهَ فٖي اَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍۜ فَمَنْ تَعَجَّلَ فٖي يَوْمَيْنِ فَلَٓا اِثْمَ عَلَيْهِۚ وَمَنْ تَاَخَّرَ فَلَٓا اِثْمَ عَلَيْهِۙ لِمَنِ اتَّقٰىۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُٓوا اَنَّكُمْ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ (٢٠٣))

203. Allah'u Teâlâ'yı sayılı günlerde tekbir ile zikredin. Haccın ahkâmına riâyet edenler için, iki günde acele ederek dağılmakta günah yoktur. Kim de geri kalırsa, ona da günah yoktur. Allah'tan korkun ve bilin ki, hepiniz O'nun huzurunda toplanacaksınız.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme hakkında Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

الْحَجُّ عَرَفَةُ مَنْ جَاءَ لَيْلَةَ جَمْعٍ قَبْلَ طُلُوعِ الْفَجْرِ فَقَدْ أَدْرَكَ الْحَجَّ أَيَّامُ مِنًى ثَلَاثَةٌ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ (ت حم عد ك هق عن عبد الرحمن بن يعمر الديلمي)

″Hac Arafattır. Her kim bayram günü sabahı fecirden evvel Arafat'a kavuşacak olursa, hacca kavuşmuş olur. Mina günleri de üç gündür. Her kim iki günde acele edip dönerse, ona bir günah yoktur. Her kim de geri kalırsa, ona da bir günah yoktur.″[1]

Bu Hadis-i Şerif'te; Mina günlerinde şeytanı taşlamak, üç gün diye geçmektedir. Buradan anlaşılan, bayramın birinci günü sayılmamaktadır. Bu sebeple Âyet-i Kerîme'de ve bu Hadis-i Şerif'te geçen ikinci gününden maksat; bayramın üçüncü, Mina günlerinin ikinci günüdür. Bundan dolayı kişi, şeytanı üç gün taşladıktan sonra dönmesinde bir mahsur yoktur. Âyette, ″Kim de geri kalırsa, ona da günah yoktur″ diye geçtiği üzere şeytanı, Mina'nın üçüncü yani bayramın dördüncü gününde taşlanmasında da bir mahsur yoktur, demektir.

Yine bu Âyet-i Kerîme'de: ″Allah'u Teâlâ'yı sayılı günlerde tekbir ile zikredin″ diye buyrulmaktadır. Bu sayılı günler; Hanefi Mezhebi'ne göre Kurban Bayramı günleridir. Bayram günlerinde getirilen teşrik tekbirleri de Allah'u Teâlâ'yı zikretmektir. Bu şekilde zikretmek de vâciptir.

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(أَيَّامُ التَّشْرِيقِ أَيَّامُ أَكْلٍ وَشُرْبٍ وَذِكْرِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلّ (د حم عن نبيشة الهذلى

"Teşrik günleri, yeme içme ve Allah'u Teâlâ'yı zikir günleridir."[2]

Bu tekbirler, Hanefi Mezhebi'ne göre arefe günü sabah namazında başlar, bayramın dördüncü günü ikindi namazıyla sona erer. Toplam 23 vakittir. Bu tekbirleri getirmek vâcip olduğundan, unutularak getirilmeyen tekbirlerin sonradan kazâ edilmesi gerekir. Tekbir şöyle getirilir:

- Allah'u Ekber Allah'u Ekber lâ ilâhe illallâhu vallâhu ekber Allah'u Ekber ve lillâhil hamd.

[1] Sünen-i Tirmizî, Hac 57; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 18023.

[2] Sünen-i Ebû Dâvud, Dahâya 10; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 19797.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيُشْهِدُ اللّٰهَ عَلٰى مَا فٖي قَلْبِهٖۙ وَهُوَ اَلَدُّ الْخِصَامِ (٢٠٤) (وَاِذَا تَوَلّٰى سَعٰى فِي الْاَرْضِ لِيُفْسِدَ فٖيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَۜ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ (٢٠٥) وَاِذَا قٖيلَ لَهُ اتَّقِ اللّٰهَ اَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْاِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُۜ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ (٢٠٦))

204-206. Ey Resûlüm! İnsanlardan öylesi de vardır ki, dünyâ hayatı hakkında söylediği sözleri beğenirsin. Bir de kalbinde olana Allah'ı şâhit tutar. Halbuki onun, (sana) düşmanlığı çok şiddetlidir.* O münâfık, senden ayrıldığı vakit, yeryüzünde fesat çıkarıp mahsullerin ve neslin helâkı için çalışır. Allah'u Teâlâ ise fesâdı sevmez.* O kimseye: "Allah'tan kork (fesat çıkarma)" denildiği zaman, kibri onu günaha sevk eder. Artık ona Cehennem kâfidir. Orası ne kötü bir yataktır.

İzah: Hz. Süddî'ye göre; bu âyetler, Ahnes b. Şerik hakkında nâzil olmuştur. Bu kişi, Zühreoğulları ile antlaşma yapmış bir kimse idi. Bir gün, Medîne'de Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'e geldi ve ona Müslüman olduğunu söyledi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de onun bu hâlini beğendi. Ahnes: "Ben Müslüman olmak için geldim. Allah da biliyor ki, ben bu sözümde doğruyum" dedi ve Allah'u Teâlâ'yı, kalbinde olana şâhit tuttu. Sonra Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in yanından ayrılıp gitti. Müslümanların ekinlerinin ve merkeplerinin yanından geçerken ekinleri yaktı ve merkepleri kesti. İşte bunun üzerine Allah'u Teâlâ bu âyetleri indirdi.

Muhammed b. Kâ’b el-Kurezî Hazretleri de bu âyetlerin, bütün münâfıklar hakkında nâzil olduğunu beyan etmiştir. Bu hususta İmam Taberî şu hâdiseyi nakleder:

Bir gün Said el-Makburî, Muhammed b. Kâ’b el-Kurezî ile konuşurken Said ona, kendi ifadesiyle şu Hadis-i Şerif’i okumuştur:

يَخْرُجُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ رِجَالٌ يَخْتِلُونَ الدُّنْيَا بِالدِّينِ يَلْبَسُونَ لِلنَّاسِ جُلُودَ الضَّأْنِ مِنْ اللِّينِ أَلْسِنَتُهُمْ أَحْلَى مِنْ السُّكَّرِ وَقُلُوبُهُمْ قُلُوبُ الذِّئَابِ يَقُولُ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ أَبِي يَغْتَرُّونَ أَمْ عَلَيَّ يَجْتَرِئُونَ فَبِي حَلَفْتُ لأَبْعَثَنَّ عَلَى أُولَئِكَ مِنْهُمْ فِتْنَةً تَدَعُ الْحَلِيمَ مِنْهُمْ حَيْرَانًا (ت عن ابى هريرة)

″Âhir zamanda dîni, dünyâ malı elde etmek için kullanan bir kısım insanlar ortaya çıkacak. Bunlar insanlara karşı yumuşak görünmek için koyun postuna bürünürler. Dilleri şekerden daha tatlı, kalpleri ise canavar kalbidir. Allah’u Teâlâ: Bana güvenerek mi kendilerini aldatıyorlar? Yoksa Bana karşı kendilerini cesur mu hissediyorlar? Ben kendime yemin ederim ki, onların üzerine, kendi aralarından öyle bir fitne gönderirim ki, içlerinden halim selim olanları bile şaşkına çevirir, buyurdu.″[1] Bunun üzerine Muhammed b. Kâ’b:

- Senin o okuduğun ifadeler, Allah’ın kitabında mevcuttur, dedi. Said de:

- O, Allah’u Teâlâ’nın kitabının neresindedir? diye sorunca, Muhammed b. Kâ’b:

″Ey Resûlüm! İnsanlardan öylesi de vardır ki, dünyâ hayatı hakkında söylediği sözleri beğenirsin. Bir de kalbinde olana Allah’ı şâhit tutar. Halbuki onun, (sana) düşmanlığı çok şiddetlidir.* O münâfık, senden ayrıldığı vakit, yeryüzünde fesat çıkarıp mahsullerin ve neslin helâkı için çalışır. Allah’u Teâlâ ise fesâdı sevmez″ diye geçen Sûre-i Bakara, Âyet 204-205’i okudu. Said de Muhammed b. Ka’b’a:

- Ben bu âyetin, kimin hakkında nâzil olduğunu iyi biliyorum, dedi. Muhammed b. Ka’b da ona:

- Bir âyet belli bir kişi hakkında inmiş olabilir. Fakat onun hükmü herkes için geçerlidir, dedi.[2]

Bu âyetler, genel olarak bütün münâfıkların özellikleri hakkındadır. Onların sözleri acâyiplidir; dinleyenin hoşuna giden, beğendirici ve süslü kelimelerle konuşurlar, demektir. Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem Hadis-i Şerif’lerinde şöyle buyurmuştur:

(إِنَّ اللّٰهَ يَبْغَضُ الْبَلِيغَ مِنْ الرِّجَالِ الَّذِي يَتَخَلَّلُ بِلِسَانِهِ كَمَا تَتَخَلَّلُ الْبَقَرَةُ (د ت عن عمرو بن العاص

″Şüphesiz Allah’u Teâlâ, ineğin otu yerken ağzında evirip çevirdiği gibi, sözü ağzında evirip çevirerek lugatlı konuşan erkeklere buğzeder.″[3]

مَنْ تَعَلَّمَ صَرْفَ الْكَلامِ لِيَسْبِيَ بِهِ قُلُوبَ النَّاسِ لَمْ يَقْبَلِ اللّٰهُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا (د هب عن ابى هريرة)

″Kim insanların kalbini kendine esir etmek için çeşitli konuşma tarzlarını öğrenirse, mahşer gününde Allah’u Teâlâ onun ne tevbesini, ne de ibâdetini kabul eder.″[4]

إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبِكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحَاسِنَكُمْ أَخْلَاقًا وَإِنَّ أَبْغَضَكُمْ إِلَيَّ وَأَبْعَدَكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الثَّرْثَارُونَ وَالْمُتَشَدِّقُونَ وَالْمُتَفَيْهِقُونَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَدْ عَلِمْنَا الثَّرْثَارُونَ وَالْمُتَشَدِّقُونَ فَمَا الْمُتَفَيْهِقُونَ قَالَ الْمُتَكَبِّرُونَ (ت عن جابر)

İçinizde en çok sevdiğim ve mahşer günü bana en yakın olacak kimseler, güzel ahlâk sahibi olanlarınızdır. En sevmediğim ve mahşer günü bana en uzak olacak kimseler ise, güzel konuşuyor dedirtmek için uzun uzun ve edebiyat yaparak konuşanlar ve sözünü beğendirmek için avurdunu şişire şişire laf edenler ve bilgiçlik etmek için lugatlı konuşanlardır.″ ″Yâ Resûlallah! Biz bu vasıflarını saydığın kelimelerin tam mânâsını bilemedik″ deyince, buyurdu ki: ″Onlar kibirli olan kimselerdir.[5]

[1] Sünen-i Tirmizî, Zühd 59.

[2] İbn-i Cerir et-Taberî, Câmi’ul-Beyan, c. 4, s. 231.

[3] Sünen-i Ebû Dâvud, Edeb 94; Sünen-i Tirmizî, Edeb 72.

[4] Sünen-i Ebû Dâvud, Edeb 93; Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 413/5.

[5] Sünen-i Tirmizî, Birr 71.

( )وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرٖي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِؕ وَاللّٰهُ رَؤُ۫فٌ بِالْعِبَادِ (٢٠٧ (

207. İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah’ın rızâsını kazanmak için nefsini Allah’a ibâdet yolunda sarfeder. Allah’u Teâlâ, kullarına karşı çok şefkatlidir.

İzah: İbn-i Abbâs, Enes İbn-i Mâlik, Said İbn Müseyyeb Hazretleri ve Sahâbîden bir topluluk, bu Âyet-i Kerîme’nin, Süheyb İbn-i Sînân er-Rûmî hakkında nâzil olduğunu beyan edip, bu olayı şöyle nakletmişlerdir:

- Hz. Süheyb, Mekke’de Müslüman olup hicret etmek istediğinde, kâfirler onun malıyla birlikte hicret etmesine engel oldular ve isterse malından vazgeçip hicret edebileceğini söylediler. O da böyle yaptı. Kureyşlilerden kurtuldu ve malını onlara bıraktı. Bunun üzerine Allah’u Teâlâ onun hakkında bu âyeti indirdi. Hz. Ömer ve bir topluluk onu Harre taraflarında karşılayarak, ″Kârlı alışveriş″ dediler. O da, ″Sizin ki de kârlı″ dedi ve onlara, ″Allah’u Teâlâ ticaretinizi eksik etmesin, nedir bu kârlı olan kazanç?″ dedi. Onlar da, bu âyetin kendisi hakkında nâzil olduğunu haber verdiler. Bu olay üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’de Hz. Süheyb’e: ″Kârlı alışveriş Süheyb! Kârlı alışveriş Süheyb!″ demiştir.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَٓافَّةًۖ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِۜ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُب۪ينٌ (٢٠٨) فَاِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْكُمُ الْبَيِّنَاتُ فَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ (٢٠٩) هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّٓا اَنْ يَأْتِيَهُمُ اللّٰهُ ف۪ي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَقُضِيَ الْاَمْرُۜ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ۟ (٢١٠)

208-210. Ey (önceki kitaplara) inananlar! Hepiniz İslâm’a girin ve şeytanın adımlarına (vesvesesine) uymayın. Şüphesiz o, sizin için apaçık bir düşmandır.* Size apaçık deliller (Kur’ân ve Peygamberin mûcizeleri) geldikten sonra, yine İslâm’dan yüz çevirirseniz bilin ki, şüphesiz Allah’u Teâlâ her şeye gâliptir, hüküm ve hikmet sahibidir.* Onlar, bulutlardan Allah’u Teâlâ’nın ve meleklerin gelmesinden ve işin olup bitmesinden başka bir şey mi beklerler? İşlerin hepsi Allah’a döner.

İzah: Bu Âyeti Kerîme’nin metninde ″İnananlar!″ diye hitap edilen zümreden kastedilen, Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 19-20’de de geçtiği üzere, Ehl-i Kitap olduğundan dolayı, ″Ey (önceki kitaplara) inananlar!″ diye mânâ verilmiştir. İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ: ″Bu âyette, İslâm’a girmeleri emredilen inanan kimselerden maksat, daha önceki Peygamber-lere îman eden Ehl-i Kitap’tır″ diye buyurmuştur.

Sûre-i Bakara, Âyet 210 ile ilgili olarak Peygamberimiz (Sallallâhu alyhi vesellem) şöyle buyurmuştur:

إِنَّ مِنَ الْغَمَامِ طَاقَاتٍ يَأْتِي اللّٰهُ فِيهَا مَحْفُوفًا بِالْمَلَائِكَةِ وَذَلِكَ قَوْلُهُ {هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا اَنْ يَأْتِيَهُمُ اللّٰهُ فِي ظُلَلٍ

مِنَ الْغَمَامِ)

″Mahşer gününde Allah’u Teâlâ boşlukları olan bulutlar içinden melekler tarafından çevrelenmiş bir şekilde gelir. İşte ″Onlar, bulutlardan Allah’u Teâlâ’nın ve meleklerin gelmesinden ve işin olup bitmesinden başka bir şey mi beklerler?″ diye geçen âyetin anlamı budur.″[1]

Bu husus Sûre-i Furkân, Âyet 24-25’te de şöyle geçmektedir:

″Ey Habîbim! Semânın bulutlarla yarılacağı ve meleklerin bölük bölük indirileceği günü zikret.* O gün gerçek mülk Rahmân’ındır. O gün kâfirler için çetin bir gündür.″

Yine Sûre-i Bakara, Âyet 210’un sonunda: ″İşlerin hepsi Allah’a döner″ diye buyurulmaktadır. Bundan maksat da, mahşer gününde, yarattıkları arasında dünyâdayken yaptıklarından dolayı hüküm verme işi sâdece Allah’a aittir. O, hak sahiplerinin haklarını alır, kendilerine verir. Haksızlık yapan Müslümanları, dilerse lütfedip affeder, dilerse de cezâlandırır. Kâfir ve münâfıkları ise, mutlaka cezâlandırır, demektir.

[1] Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr’ül-Mensûr, c. 2, s. 421.

(سَلْ بَنٖٓي اِسْرَٓا يٖلَ كَمْ اٰتَيْنَاهُمْ مِنْ اٰيَةٍ بَيِّنَةٍۜ وَمَنْ يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدٖيدُ الْعِقَابِ
٢١١)((

211. Ey Resûlüm! Kendilerine ne kadar açık mûcizeler gönder-diğimizi İsrailoğullarına sor. Her kim Allah’ın nîmetine nâil olduktan sonra, onu (küfür ile) değiştirirse bilsin ki, şüphesiz Allah’ın azâbı çok şiddetlidir.

İzah: Rebi’ b. Enes Hazretleri; Mûsâ Aleyhisselâm’ın âsâsının, beyaz elinin, Kızıldeniz’in yarılmasının, düşmanları olan Firavun’un ve askerlerinin gözleri önünde boğulmasının, kendilerinin çölde iken bulutlarla gölgelendirilmelerinin ve Yahudilere, gökten bıldırcın eti ve kudret helvası inmesinin İsrailoğullarına verilen bu gibi mûcizeler olduğunu zikretmiştir.

(زُيِّنَ لِلَّذٖينَ كَفَرُوا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذٖينَ اٰمَنُواۢ وَالَّذٖينَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ
٢١٢) يَشَٓاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ) (

212. Kâfirlere dünyâ hayatı güzel göründü. Onlar, îman edenler ile alay ederler.

Halbuki Allah'tan korkanlar, mahşer gününde onların üstündedirler. Allah'u Teâlâ, dilediğine hesapsız nîmetler ihsan eder.

İzah: Kâfirler, dünyâda mallarının ve sayılarının çoğalması ile kibirlenmeyi severler. Dünyâya ve onun süslerine önem vermeyen Mü'minlerle de alay ederler. Oysa Mü'minler, Allah'tan korkar ve O'nun emirlerini yerine getirirler. Böylece Cennete girerek, kâfirlerden üstün duruma gelirler. Allah'u Teâlâ, Mü'minlere hesapsız ikram ve ihsanda bulunur, demektir.

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(اَلدُّنيَا سِجْنُ المُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ (م ت عن ابى هريرة

"Dünyâ, Mü'minin zindanı, kâfirin ise cennetidir."[1]

[1] Sahih-i Müslim, Zühd 1; Sünen-i Tirmizî, Zühd 12.

كَانَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللّٰهُ النَّبِيّ۪نَ مُبَشِّر۪ينَ وَمُنْذِر۪ينَۖ وَاَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ (ف۪يمَا اخْتَلَفُوا ف۪يهِۜ وَمَا اخْتَلَفَ ف۪يهِ اِلَّا الَّذ۪ينَ اُو۫تُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْۚ فَهَدَى اللّٰهُ الَّذ۪ينَ ( )اٰمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا ف۪يهِ مِنَ الْحَقِّ بِاِذْنِه۪ۜ وَاللّٰهُ يَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ (٢١٣

213. İnsanlar (hak din üzere) bir tek ümmet idi. Sonra ihtilafa düşünce, Allah'u Teâlâ onlara müjdeleyici ve uyarıcı Peygamberler gönderdi. İnsanların ihtilafa düştükleri hususlarda aralarında hüküm vermeleri için, kitapları da Peygamberlere hak olarak indirdi. Ehl-i Kitap, kendilerine apaçık delliller geldikten sonra aralarındaki haset yüzünden ihtilafa düştüler. Allah'u Teâlâ, onların ihtilafa düştükleri gerçekler hakkında îman edenlere, izniyle doğru olanı gösterdi. Allah'u Teâlâ, dilediğini doğru yola iletir.

İzah: Allah'u Teâlâ bu Âyet-i Kerîme'de kullarına bildirdi ki, insanlar önceleri tek din üzere idiler. O da hak din idi. Fakat daha sonra ihtilafa düştüler. Allah'u Teâlâ da onlara, müjdeleyen ve uyaran Peygamberler gönderdi. İnsanların, tek din üzere oldukları vakit, İkrime, İbn-i Abbas ve Katâde Hazretlerinin dedikleri gibi, Hz. Âdem ile Hz. Nûh'un arası olabilir. Mücâhid Hazretlerinin dediği gibi Hz. Âdem'in sulbünden gelecek insanların, zerrecikler hâlinde çıkarılıp kendilerine hak din arz edildiği zaman da olabilir.

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

نَحْنُ الْآخِرُونَ وَنَحْنُ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بَيْدَ أَنَّ كُلَّ أُمَّةٍ أُوتِيَتِ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِنَا وَأُوتِينَاهُ مِنْ بَعْدِهِمْ ثُمَّ هَذَا الْيَوْمُ الَّذِي كَتَبَهُ اللّٰهُ عَلَيْنَا هَدَانَا اللّٰهُ لَهُ فَالنَّاسُ لَنَا فِيهِ تَبَعٌ الْيَهُودُ غَدًا وَالنَّصَارَى بَعْدَ غَدٍ (م عن ابى هريرة)

"Bizler, Ehl-i Kitab'a nazaran en sonra gelenleriz. Mahşer gününde ise en ileri geçecek olanlarız. Çünkü bizden başka kendilerine kitap verilen her ümmet bizden öncedir. Bize ise kitap, onlardan sonra verildi. Sonra Allah'ın bize farz kıldığı şu gün (Cuma) yok mu? Allah'u Teâlâ o günü bize verdi. Halk bunda bize tâbi olacaktır. Yahudilerin ibâdet günü yarın (cumartesi günü), Hristiyanların ki de öbür gündür (pazar günüdür)."[1]

Yine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in, geceleyin kalkıp namaz kılarken şöyle duâ ettiği nakledilmiştir:

اللّٰهُمَّ رَبَّ جِبْرَائِيلَ وَمِيكَائِيلَ وَإِسْرَافِيلَ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ اهْدِنِي لِمَا اخْتُلِفَ فِيهِ مِنْ الْحَقِّ بِإِذْنِكَ إِنَّكَ تَهْدِي مَنْ تَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (م عن عائشةً)

"Cebrâil, Mikâil ve İsrâfil'in Rabbi! Göklerin ve yerin yaratanı! Görüleni ve görülmeyeni bilen Allah'ım! Sen, kullarının aralarında ihtilafa düştükleri konuda hüküm verirsin. Beni insanların ihtilafa düştükleri konuda, izninle hakka hidâyet et. Doğrusu Sen, dilediğini doğru yola hidâyet edersin."[2]

Bu hususta şu duâ da nakledilmiştir:

(اَللّٰهُمَّ اَرِنَا الْحَقَّ حَقًّا وَارْزُقْنَا اِتِّبَاعَهُ وَاَرِنَا الْبَاطِلَ بَاطِلًا وَارْزُقْنَا اِجْتِنَابَهُ (ابن كثير، التفسير القران العظيم

"Allah'ım! Bize hakkı hak olarak göster ve ona tâbi olmak nasip eyle ve bâtılı bâtıl olarak göster ve ondan da sakınmak nasip eyle."[3]

[1] Sahih-i Müslim, Cuma 6 (19).

[2] Sahih-i Müslim, Salât'ül-Müsâfirîn 26 (200).

[3] İbn-i Kesir, Tefsir'ul-Kur'ân'il-Azim, c. 1, s. 571.

اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذ۪ينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَٓاءُ وَالضَّرَّٓاءُ وَزُلْزِلُوا حَتّٰى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَعَهُ مَتٰى نَصْرُ اللّٰهِ اَلَٓا اِنَّ نَصْرَ اللّٰهِ قَر۪يبٌ (٢١٤)

214. Ey Mü’minler! Yoksa siz, önceki ümmetlere isâbet edenler size de gelmedikçe, Cennete gireceğinizi mi zannedersiniz? Onları, türlü türlü belâlar yıldırmıştı. Hattâ Peygamberleri ve O’nunla beraber imân edenler: ″Allah’ın yardımı ne zaman?″ dediler. İyi bilin ki, Allah’ın yardımı muhakkak yakındır.

İzah: Hendek Muhâsarası sırasında Müslümanlar çok büyük sıkıntılara uğrayınca, Ashâb-ı Kirâm’dan bâzıları: ″Yâ Resûlallah! Allah’ın yardımı ne zamandır?″ demeleri üzerine bu Âyet-i Kerîme nâzil olmuştur.

Bu durum hakkında Allah’u Teâlâ Sûre-i Ahzâb, Âyet 10-11’de şöyle buyurmuştur:

″O vakit kâfirler, size hem üst tarafınızdan, hem de aşağı tarafınızdan gelmişlerdi. O zaman gözler kaymış, yürekler ağızlara gelmişti. Siz de Allah’a çeşitli zanlarda bulunuyordunuz.* İşte orada, Mü’minler imtihan edilmişler ve şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı.″

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

ضَحِكَ رَبُّنَا مِنْ قُنُوطِ عِبَادِهِ وَقُرْبِ غِيَرِهِ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَوَ يَضْحَكُ الرَّبُّ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ لَنْ نَعْدَمَ مِنْ رَبٍّ يَضْحَكُ خَيْرًا (ه عن ابى رزين)

″Allah’u Teâlâ kullarının ümitsizliğe düşmesine güler. Çünkü Allah’u Teâlâ onların sıkıntılı durumlarının değişip kurtuluşlarının yakın olduğunu bilir.″ Ebû Rezîn dedi ki: ″Yâ Resûlallah! Allah’u Teâlâ güler mi?″ diye sordum. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Evet″ deyince de, ben: ″Gülmek vasfını taşıyan bir Rabb’den dâimâ hayır buluruz″ dedim.[1]

Yine İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ’dan nakledildiğine göre:

Ebû Süfyan, Müslüman olmadan önce Bizans imparatoru Heraklius ile Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem hakkında konuşurken aralarında şu ifade geçmiştir:

وَسَأَلْتُكَ هَلْ قَاتَلْتُمُوهُ وَقَاتَلَكُمْ فَزَعَمْتَ أَنْ قَدْ فَعَلَ وَأَنَّ حَرْبَكُمْ وَحَرْبَهُ تَكُونُ دُوَلًا وَيُدَالُ عَلَيْكُمُ الْمَرَّةَ وَتُدَالُونَ عَلَيْهِ الْأُخْرَى وَكَذَلِكَ الرُّسُلُ تُبْتَلَى وَتَكُونُ لَهَا الْعَاقِبَةُ (خ عن ابن عباس)

Heraklius, Ebû Süfyan’a hitâben: ″Onunla hiç savaştınız mı? Ve o sizinle savaştı mı?″ diye sordum. Sen, savaştığınızı ve bu savaşların nöbetleşe geçtiğini, bâzen

onun size gâlip geldiğini bâzen de sizin ona gâlip geldiğinizi söyledin. Zâten Peygamberler hep böyledir, onlar belâlara uğratılırlar; ama sonra da güzel âkıbet onların olur, demiştir.[2]

[1] Sünen-i İbn-i Mâce, Mukaddime 13.

[2] Sahih-i Buhârî, Bede'ul-Vahy 6; Cihat ve Siyer 101.

(يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَۜ قُلْ مَٓا اَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَب۪ينَ وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاك۪ينِ وَابْنِ السَّب۪يلِۜ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِه۪ عَل۪يمٌ (٢١٥)

215. Ey Habîbim! Sana, ne infak edeceklerini sorarlar. De ki: "Maldan ne infak ederseniz, anne ve babaya, akrabaya, yetimlere, miskinlere ve yolda kalmış gariplere verin. Her ne hayır yaparsanız, şüphesiz Allah'u Teâlâ onu hakkıyla bilir."

İzah: Ey Resûlüm! Sana Allah yolunda neyi sadaka olarak vereceklerini ve nereye vereceklerini soruyorlar. De ki: Ne hayır yaparsanız yapın; ister bir hurma tânesi, isterse bir zerrecik hâlis bir hayır olsun, onları öncelikle neseben size en yakın olanlara yapın, sonra kimsesi olmayan yetimlere, yoksullara ve yolda kalmış gariplere verin. Ey Mü'minler! İyi bilin ki, sırf Allah rızâsı için yaptığınız iyilikleri ve niyetinizi Allah'u Teâlâ hakkıyla bilir, demektir.

Târık el-Muhâribî Radiyallâhu anhu'dan nakledilen bir Hadis-i Şerif'te, şöyle buyrulmuştur:

Medîne'ye geldik. Baktık ki, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ayağa kalkmış minberde cemaate şöyle hitap ediyordu:

يَدُ الْمُعْطِي الْعُلْيَا وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ أُمَّكَ وَأَبَاكَ وَأُخْتَكَ وَأَخَاكَ ثُمَّ أَدْنَاكَ أَدْنَاكَ مُخْتَصَرٌ (ن عن طارق المحاربى)

"En üstün el, verenin elidir. Hayra; annen, baban, kız kardeşin ve erkek kardeşinden başla daha sonra da sırasıyla sana yakınlık derecesine göre devam et."[1]

[1] Sünen-i Nesâî, Zekât 51.

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَكُمْۚ وَعَسٰى اَنْ تَكْرَهُوا شَيْـًٔا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْۚ وَعَسٰى اَنْ تُحِبُّوا شَيْـًٔا وَهُوَ شَرٌّ)

لَكُمْۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ۟ (٢١٦))

216. Ey Mü’minler! Savaş, hoşunuza gitmediği halde üzerinize farz kılındı. Bâzen bir şeyi hoş görmezsiniz, halbuki o sizin için hayırdır. Bâzen de bir şeyi arzu edersiniz, halbuki o sizin için şerdir. Allah’u Teâlâ (sizin için hayır ve şer olanı) bilir, siz bilmezsiniz.

İzah: Ey Mü’minler! Size hoş gelmese de kâfirlerle Allah için savaşmak üzerinize farz kılındı. Zorluklarla dolu olduğu ve büyük sıkıntılara sebep olduğu için savaş nefislerinize hoş gelmez. Savaşı kötü görmeyin. Belki kötü gördüğünüz o savaşta sizin için hayır vardır. Cihadı terketmeyi de hoş görmeyin. Belki bu cihadı terk etme işinde sizin için şer vardır. Allah’u Teâlâ, sizin için hangi şeyin şer, hangi şeyin hayır olduğunu bilir. Siz ise bunu bilmezsiniz, demektir.

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

بُعِثْتُ بَيْنَ يَدَيْ السَّاعَةِ بِالسَّيْفِ حَتَّى يُعْبَدَ اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَجُعِلَ رِزْقِي تَحْتَ ظِلِّ رُمْحِي وَجُعِلَ الذِّلَّةُ وَالصَّغَارُ عَلَى مَنْ خَالَفَ أَمْرِي وَمَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ (حم عن ابن عمر)

″Ben, kıyâmetten evvel, Allah’u Teâlâ’ya ibâdet edilmesi ve O’na ortak koşulmaması için kılıç ile gönderildim. Rızkım, mızrağımın gölgesinde kılındı. Zillet ve aşağılık ise, emrime muhalefet edenlere verilmiştir. Her kim kendini bir kavme benzetirse, o da onlardandır.″[1]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif’inde de şöyle buyurmuştur:

مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْزُ وَلَمْ يُحَدِّثْ نَفْسَهُ بِغَزْوٍ مَاتَ عَلَى شُعْبَةِ نِفَاقٍ (د ن عن ابى هريرة)

″Her kim cihat etmeden ve cihat etmeyi gönlünden geçirmeden ölürse, münâfık olarak ölmüş olur.″[2]

Yine bu Âyet-i Kerîme’de, yapılması emredilen cihadın kimlere farz kılındığı hususunda çeşitli görüşler zikredilmiştir. Bâzı müfessirler, bu âyette emredilen cihadın, cenâze namazının kılınmasında olduğu gibi Mü’minlerin üzerine farz-ı kîfaye olduğunu, Mü’minlerden belli bir grubun bu farzı eda etmeleri hâlinde diğerlerinden bu farzın düşeceğini söylemişlerdir.

Bu hususta İmam Taberî diyor ki: Bize göre doğru olan görüş de budur. Zîrâ bu hususta deliller ittifak hâlindedir. Cihat etme, ne sâdece belli insanlara farz kılınmıştır, ne de her ferdi şahsen yükümlü kılan bir farzdır. Nitekim Allah’u Teâlâ Sûre-i Nisâ, Âyet 95’te şöyle buyurmuştur:

″Mü’minlerden özür sahibi olmaksızın (cihattan geri kalıp) oturanlarla, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihat eden Mü’minler eşit değildir. Allah’u Teâlâ, malları ve canları ile cihat edenleri, oturanlar üzerine yüksek derece ile üstün kıldı. Allah’u Teâlâ, hepsine de Cenneti vaad etmiştir. Ve Allah’u Teâlâ, cihat edenleri, oturanlar üzerine büyük bir mükâfat ile üstün kıldı.″

Allah’u Teâlâ bu Âyet-i Kerîme’de, cihat edenlerin, cihat etmeyenlerden üstün olduklarını belirttikten sonra, her iki sınıfa da Cennet vaad ettiğini bildirmiştir. Şâyet cihat her fert için farz olsaydı, bu farzı îfâ etmeyenler için Cennet değil, cezâ vaad edilirdi.

Yine bu âyette, insanların hayır zannetikleri bâzı şeylerin şer, şer zannettikleri bâzı şeylerinde hayırlı olabileceği açıkça beyan edilmiştir. Bu konuda İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ, şu Hadis-i Şerif’i nakleder:

Bir gün ben, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in terkisine binmiştim. O bana dedi ki:

يَا ابْنِ عَبَّاس ارْضَ عَنْ اللّٰه بِمَا قَدَّرَ وَإِنْ كَانَ خِلَاف هَوَاك فَإِنَّهُ مُثْبَت فِي كِتَاب اللّٰهِ قُلْت: يَا رَسُول اللّٰهِ فَأَيْنَ وَقَدْ قَرَأْت الْقُرْآن؟ قَالَ: فِي قَوْله: وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْر لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرّ لَكُمْ وَاللّٰهِ يَعْلَم وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (ابن جرير الطبرى، جامع البيان عن ابن عباس)

″Ey İbn-i Abbas! Nefsinin hoşlanmadığı bir şey de olsa, Allah’u Teâlâ’nın senin hakkında takdir ettiğine râzı ol. Zîrâ bu durum, Allah’u Teâlâ’nın kitabında mevcuttur.″ ″Yâ Resûlallah! O nerede? Ben, Kur’ân’ı okudum″ deyince, buyurdu ki: ″… Bâzen bir şeyi hoş görmezsiniz, halbuki o sizin için hayırdır. Bâzen de bir şeyi arzu edersiniz, halbuki o sizin için şerdir. Allah’u Teâlâ (sizin için hayır ve şer olanı) bilir, siz bilmezsiniz″ diye geçen Sûre-i Bakara, Âyet 216’nın içindedir.[3]

[1] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 4869.

[2] Sünen-i Ebû Dâvud, Cihat 18; Sünen-i Nesâî, Cihat 2.

[3] İbn-i Cerir et-Taberî, Câmi’ul-Beyan, c. 4, s. 298.

(يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فٖيهِۜ قُلْ قِتَالٌ فٖيهِ كَبٖيرٌۜ وَصَدٌّ عَنْ سَبٖيلِ اللّٰهِ وَكُفْرٌ بِهٖ وَالْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ وَاِخْرَاجُ اَهْلِهٖ مِنْهُ اَكْبَرُ عِنْدَ اللّٰهِۚ وَالْفِتْنَةُ اَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِۜ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتّٰى يَرُدُّوكُمْ عَنْ
دٖينِكُمْ اِنِ اسْتَطَاعُواۜ وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دٖينِهٖ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَاُو۬لٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۚ
وَاُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ (٢١٧))

217. Ey Resûlüm! Sana haram ayda savaşmayı sorarlar. De ki: ″O ayda savaşmak büyük günahtır. Fakat insanları Allah yolundan menetmek, O’nu inkâr etmek, insanları Mescid-i Haram’dan menetmek ve ahâlisini oradan çıkartmak Allah katında daha büyük günahtır. Fitne ise, öldürmekten daha büyüktür. Müşrikler güçlü olurlarsa, sizi dîninizden döndürünceye kadar sizinle savaştan geri durmazlar. Sizden her kim dîninden dönüp de kâfir olarak ölürse, artık onların bütün amelleri dünyâda da âhirette de boşa gitmiş olur. İşte onlar, Cehennem ehlidirler ve orada ebedî kalacaklardır.″

İzah: Haram aylar; Zilkâde, Zilhicce, Muharrem ve Recep aylarıdır. Bu hususta Sûre-i Tevbe, Âyet 36 ve izahına bakınız.

Bu âyetin nüzul sebebi genel olarak şöyle nakledilmektedir:

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir seriyye[1] göndermişti. Bu seriyye dokuz kişiden oluşuyordu. Başlarında Hz. Abdullah b. Cahş vardı. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Hz. Abdullah b. Cahş’a bir mektup verdi ve ona: ″İki gün gittikten sonra mektubu açmasını, sonra mektupta emredilen şeyi yapmasını, fakat arkadaşlarından herhangi birini bu işe zorlamamasını emretmişti.″ Hz. Abdullah b. Cahş’ın yanındakiler şunlardı: ″Ebû Huzeyfe b. Rabia, Ukkâşe b. Mahsen, Utbe b. Gazvan, Sa’d b. Ebî Vakkas, Amr b. Rabia, Vâkıd b. Abdullah, Halid b. el-Bekir ve Süheyl b. Beyda Radiyallâhu anhum.″ Hz. Abdullah b. Cahş, iki gün yürüdükten sonra mektubu açtı ve okudu. Gördü ki, onda: ″Sen bu mektubumu açıp okuduktan sonra, Mekke ile Taif arasındaki ″Nahle″ denen yere varıncaya kadar git, orada dur. Oradan Kureyşi gözetle ve onlardan bize haber topla″ diye yazılı idi. Hz. Abdullah b. Cahş, mektubu okuyunca: ″Başüstüne, dinledim ve itaat ettim″ dedi. Sonra arkadaşlarına, ″Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bana, Nahle’ye gitmemi, haber almak için oradan Kureyş’i gözetlememi emretti ve sizden herhangi birinizi de buna zorlamamamı bana söyledi. Sizden kim şehitliği istiyor ve onu arzuluyorsa benimle gelsin. Kim de bunu istemiyorsa geri dönsün. Ben, Resûlullah

Efendimizin emri doğrultusunda devam edeceğim″ dedi. Hz. Abdullah b. Cahş ve arkadaşları, Hicaz bölgesinde yol almaya devam ettiler. ″Necran″ denilen yere varınca, Hz. Sa’d b. Ebi Vakkas ile Hz. Utbe b. Gazvan ortaklaşa bindikleri develerini kaybettiler. Bunun üzerine arkadaşlarından geri kaldılar ve develerini aramaya koyuldular. Hz. Abdullah b. Cahş ile diğer arkadaşları ise yollarına devam edip ″Nahle″ye vardılar ve orada konakladılar. O sırada yanlarından Kureyş’in kuru üzüm ve diğer yiyecek maddeleri taşıyan bir ticaret kervanı geçti. Bu kervanda Amr b. el-Hadremî, Osman b. Abdullah, kardeşi Nevfel b. Abdullah, Hakem b. Keysan bulunuyordu. Kervanda olanlar, Müslümanları görünce onlardan korktular. Müslümanlar bu müşrikler hakkında istişâre ettiler. Çünkü o gün, Cemâziyelâhir ayının son günüydü. Dediler ki: ″Vallahi! Eğer bu gece bu insanlara dokunmaz isek, yarın haram ayı girecek ve artık onlar kendilerini bizden korumuş olacaklar.″ İlk önce tereddüt ettiler, sonra onlarla savaşmak hususunda ittifak ettiler. Bunun üzerine Hz. Vâkıd b. Abdullah, bir ok atarak Amr b. el-Hadremî’yi öldürdü. Osman b. Abdullah ile Hakem b. Keysan’ı da esir aldılar. Osman’ın kardeşi Nevfel b. Abdullah ise kaçıp ellerinden kurtuldu. Hz. Abdullah b. Cahş ile arkadaşları, kervanı ve iki esiri alıp Medîne’ye Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in yanına geldiler. Kureyşliler, Müslümanlar aleyhinde propaganda yaparak: ″Muhammed ve arkadaşları haram ayı ihlal etti. O ayda kan akıtıp mallara el koydu ve insanları esir etti″ dediler. Mekke’de bulunan Müslümanlar ise onlara: ″Müslümanlar bunu Cemâziyelâhir ayında yaptı″ dediler. Bu hâdise üzerine Allah’u Teâlâ bu Âyet-i Kerîme’yi indirdi.

[1] Seriyye: Düşman üzerine gönderilen küçük süvâri birliği.

(اِنَّ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَالَّذٖينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِۙ اُو۬لٰٓئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحٖيمٌ
( )(٢١٨

218. Şüphesiz ki îman edenler ve hicret edip de Allah yolunda cihat edenler, işte onlar, Allah’ın rahmetini umarlar. Allah’u Teâlâ çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.

İzah: Bir kimsenin dînini muhafaza etmek için başka yere hicret etmesinin mükâfatı hakkında Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَنْ فَرَّ بِدِينِهِ مِنْ أَرْض إِلَى أَرْض وَإِنْ كَانَ شِبْرًا اِسْتَوْجَبَ الْجَنَّة وَكَانَ رَفِيق إِبْرَاهِيم وَمُحَمَّد عَلَيْهِمَا السَّلَام

(القرطبى, الجامع لأحكام القرآن عن الحسن))

″Bir kimse dînini muhafaza etmek için bir yerden bir yere hicret ederse, eğer hicreti bir karış mesâfe olsa bile, o kimsenin Cennete girmesi vâcip olur ve Cennette arkadaşı İbrâhim Aleyhisselâm ve Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem olur.″[1]

Âyet-i Kerîme’de: ″Allah’ın rahmetini umarlar″ diye buyrulduğu üzere, burada şuna da işâret vardır ki, bir kimse ne kadar âbid ve zâhid olsa da, kendi sonunun ne olacağına kesin olarak hükmedemez. İtibar sonadır. Bu nedenle kişi, yaptığı ibâdet ve taate gururlanmayıp sonunun güzel olmasını Allah’u Teâlâ’dan ricâ etmelidir.

[1] İmam Kurtubî, el-Câmi’u li-Ahkam’il-Kur’ân, c. 4, s. 97; Tercüme-i Tefsir-i Tibyan, c. 1, s. 388; Nûr’ul-Beyan, c. 2, s. 774.

(يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِۜ قُلْ ف۪يهِمَٓا اِثْمٌ كَب۪يرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِۘ وَاِثْمُهُمَٓا اَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَاۜ وَيَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَۜ قُلِ الْعَفْوَۜ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَۙ (٢١٩))

219. Ey Resûlüm! Senden içki ve kumar hakkında sorarlar. De ki: ″Onların her birinde büyük günah vardır ve insanlar için onlarda bâzı menfaatler de vardır. Halbuki onların günahları, menfaatlerinden daha büyüktür.″ Sana ne infak edeceklerini de sorarlar. De ki: ″İhtiyacınızdan artanı infak edin.″ İşte Allah’u Teâlâ, tefekkür etmeniz için size âyetlerini böyle bildirir.

İzah: Allah’u Teâlâ, o zamanın toplumunda içki çok yaygın olduğu için onu hemen yasaklamayıp, belli aşamaların sonunda kesin olarak yasaklamıştır.

Bu husus Hz. Ömer Radiyallâhu anhu’dan nakledilen Hadis-i Şerif’te, şöyle geçmektedir:

اللّٰهُمَّ بَيِّنْ لَنَا فِي الْخَمْرِ بَيَانًا شَافِيًا فَنَزَلَتْ الْآيَةُ الَّتِي فِي الْبَقَرَةِ فَدُعِيَ عُمَرُ فَقُرِئَتْ عَلَيْهِ فَقَالَ عُمَرُ اللّٰهُمَّ بَيِّنْ لَنَا فِي الْخَمْرِ بَيَانًا شَافِيًا فَنَزَلَتْ الْآيَةُ الَّتِي فِي النِّسَاءِ {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى} فَكَانَ مُنَادِي رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَقَامَ الصَّلَاةَ نَادَى لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى فَدُعِيَ عُمَرُ فَقُرِئَتْ عَلَيْهِ فَقَالَ اللّٰهُمَّ بَيِّنْ لَنَا فِي الْخَمْرِ بَيَانًا شَافِيًا فَنَزَلَتْ الْآيَةُ الَّتِي فِي الْمَائِدَةِ فَدُعِيَ عُمَرُ فَقُرِئَتْ عَلَيْهِ فَلَمَّا بَلَغَ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ انْتَهَيْنَا انْتَهَيْنَا (د ن ت عن عمر)

Hz. Ömer: ″Ey Allah’ım! İçki hakkında bize faydalı bir delil indir″ diye duâ etti. Bunun üzerine, ″Ey Resûlüm! Senden içki ve kumar hakkında sorarlar. De ki:

″Onların her birinde büyük günah vardır ve insanlar için onlarda bâzı menfaatler de vardır. Halbuki onların günahları, menfaatlerinden daha büyüktür…″ diye geçen Sûre-i Bakara, Âyet 219 nâzil oldu. Hz. Ömer çağırılıp kendisine bu âyet okununca yine, ″Ey Allah'ım! İçki hakkında bize faydalı bir delil indir″ diye duâ etti. Bunun üzerine, ″Ey îman edenler! Sarhoş olduğunuz halde ne dediğinizi bilinceye kadar namaz kılmayın…″ diye geçen Sûre-i Nisâ, Âyet 43 nâzil oldu. Bu âyetin nüzulünden sonra Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in müezzini namaz için kamet edince, ″Sarhoş iken namaza yaklaşmayın″ diye ilan etti. Hz. Ömer çağılırıp bu âyet kendisine okununca yine, ″Ey Allah'ım! İçki hakkında bize faydalı bir delil indir″ diye duâ etti. Bunun üzerine de, ″Ey îman edenler! İçki, kumar, putlar ve fal okları şeytanın amelinden olan murdar bir şeydir. Bunlardan sakının ki, felah bulasınız.* Muhakkak şeytan, içki ve kumarla aranıza buğuz ve düşmanlık sokmak ve sizi zikrullahtan ve namazdan alıkoymak ister. Artık siz bunlardan vazgeçtiniz değil mi?″ diye geçen Sûre-i Mâide, Âyet 90-91 nâzil oldu. Hz. Ömer çağrılıp bu inen âyetler sonuna kadar okununca, Hz. Ömer: ″Vazgeçtik, vazgeçtik″ dedi.[1]

Yine Âyet-i Kerîme'de: Sana ne infak edeceklerini de sorarlar. De ki: ″İhtiyacınızdan artanı infak edin″ diye buyrulmaktadır. Beydâvî'nin beyanına göre, evvelce infak hususunda soru soran Amr b. Cumuh Radiyallâhu anhu, ikinci defa infakın miktarını sorması üzerine Allah'u Teâlâ, bu âyeti indirerek ihtiyaçtan fazlasını sadaka etmenin, mal sahiplerinin hallerine uygun olduğunu beyan buyurmuştur. Bu Âyet-i Kerîme nâzil olduktan sonra Ashâb-ı Kirâm, kendi ailesinin nafakasını ayırıp, fazlasını infak ederlerdi.

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

اَلْأَيْدِي ثَلَاثَةٌ فَيَدُ اللّٰهِ الْعُلْيَا وَيَدُ الْمُعْطِي الَّتِي تَلِيهَا وَيَدُ السَّائِلِ السُّفْلَى فَأَعْطِ الْفَضْلَ وَلَا تَعْجِزْ عَنْ نَفْسِكَ (د عن مالك بن نضلة)

″Üç çeşit el vardır. Birincisi Allah'u Teâlâ'nın cömert elidir ki, o en üstün eldir. Bundan sonra gelen el de başkalarına veren eldir. Bir diğer el de altta kalan eldir ki, bu da isteyen ve başkalarına açılan eldir. İhtiyacından arta kalanı başkalarına ver, ancak kendi kendini de muhtaç duruma düşürme.″[2]

Bir kimse dilerse, ailesini başkasına muhtaç duruma düşürmeyecek şekilde malının tamamını infak edebilir. Nitekim Çâr-ı Yâr ve çok sayıda Sahâbe-i Kirâm, yeri geldiğinde; malının yarısını veya tamamını Allah yoluna infak

etmişlerdir. Hattâ Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in, o an için imkânı olmadığı halde dahi, borçlanarak infakta bulunduğuna dair şu hâdise nakledilmiştir:

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, savaştan elde edilen ganimetin tamamını Müslümanlara dağıttı. Ganîmet bittikten sonra:

اَنَّ رَجُلًا جَاءَ اِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلَهُ اَنْ يُعْطِيَهُ فَقَالَ النبى مَا عِنْدِى شَيْءٌ وَلٰكِنْ اِبْتَعْ عَلَيَّ فَاِذَا جَائَنِى شَيْءٌ قَضَيْتُهُ. فَقَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَا كَلَّفَكَ اللّٰهُ مَا لَا تَقْدِرُ عَلَيْهِ! فَكَرِهَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَوْلُ عُمَرَ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْاَنْصَارِ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَنْفِقْ وَلَا تَخَفْ مِنْ ذِى الْعَرْشِ اِقْلَالًا. فَتَبَسَّمَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعُرِفَ الْبَشَرُ وَجْهَهُ لِقَوْلِ الْاَنْصَارِىِّ. قَالَ بِهَذَا اُمِرْتُ (الترمذى فى الشمائل عن عمر)

Bir adam gelerek: ″Yâ Resûlallah! Bana mal kalmadı mı? Maldan bana da ver″ deyince, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: ″İhtiyacın olanı çarşıdan al ve benim ödeyeceğimi söyle, daha sonra ben onlara öderim.″ Hz. Ömer ayağa kalkarak, ″Yâ Resûlallah! Sen gücünün yetmediği bir şeyi vermeye mecbur değilsin, Allah sana güçlükle emretmedi″ dedi. Bu söz, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in hoşuna gitmedi, ancak bir şey de söylemedi. Ensârdan birisi ayağa kalkarak dedi ki: ″Yâ Resûlallah! İstediğin kadar ver. Arş’ın sahibi olan Allah beni fakir eder diye korkma, O’na güven, ver.″ Bu söz, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in hoşuna gitti ve mübârek yüzü gülümsedi ve ″Ben de bununla emredildim″ diye buyurdu.[3]

Yine Sûre-i Bakara, Âyet 219’da Allah’u Teâlâ, tefekkür etmeye de dikkat çekmektedir. Tefekkür: Dâimâ Hakk Teâlâ’yı fikredip düşünmek, her yerde ve her zaman fikirli, düşünceli olmak ve cümle mahlûkata ibret nazarıyla bakmaktır. Ayrıca göklerden, yerden ibret alıp Hakk’ı bunlarla isbat ederek Hakk’ın varlığına ve birliğine delil bilmektir.

[1] Sünen-i Nesâî, Eşribe 1; Sünen-i Ebû Dâvud, Eşribe 1; Sünen-i Tirmizî, Tefsir’ül-Kur’ân 6.

[2] Sünen-i Ebû Dâvud, Zekât 29.

[3] Tirmizî, Şemâil-i Şerife, 22. Bölüm, Hadis No: 13, s. 358; İmam Gazâli, İhyâ-u Ulûm’id-Din, c. 2, s. 895.

فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۜ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْيَتَامٰىۜ قُلْ اِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌۜ وَاِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَاِخْوَانُكُمْۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ (مِنَ الْمُصْلِحِۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَاَعْنَتَكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ (٢٢٠)

220. Dünyâ ve âhiret hakkında tefekkür edesiniz. Ey Resûlüm! Sana yetimler hakkında sorarlar. De ki: ″Onları ve mallarını ıslah için müdahaleniz, uzak durmanızdan daha hayırlıdır. Eğer onları koruyarak bir arada yaşarsanız, onlar sizin kardeşlerinizdir.″ Allah'u Teâlâ ise, bozguncuyu ve ıslah edeni bilir. Allah'u Teâlâ dileseydi, size elbette güçlük çıkarırdı. Şüphesiz Allah'u Teâlâ her şeye gâliptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'de: ″Dünyâ ve âhiret hakkında tefekkür edesiniz″ diye buyrulan ifadeden maksat, Ey Mü'minler! Bu sûrede zikredilen âyet ve delilleri açıkladığım gibi size bir kısım emir ve yasaklarımı açıklarım ki, hem dünyânın geçiciliğini hem de âhiretin devamlılığını ve kalıcılığını düşünesiniz. Böylece âhiretin dünyâdan daha üstün olduğunu anlayasınız, onun için çalışasınız ve mallarınızdan ihtiyâcınız kadarını alıkoyup geri kalanını âhiretinize faydalı olacak bir şeye sarfedesiniz. Dünyânın geçici olduğunu düşününüz de ibâdet ve tâat edin. Günah ve fenâlıklardan kendinizi koruyun ve âhiretin dâimî olduğunu düşünerek onun için hazırlanın, demektir.

Bu âyette geçen yetimlerin durumuna dair beyan edilen hususun nüzul sebebi İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ'dan şöyle nakledilmiştir:

لَمَّا أَنْزَلَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ {وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ} وَ {إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا} الْآيَةَ انْطَلَقَ مَنْ كَانَ عِنْدَهُ يَتِيمٌ فَعَزَلَ طَعَامَهُ مِنْ طَعَامِهِ وَشَرَابَهُ مِنْ شَرَابِهِ فَجَعَلَ يَفْضُلُ مِنْ طَعَامِهِ فَيُحْبَسُ لَهُ حَتَّى يَأْكُلَهُ أَوْ يَفْسُدَ فَاشْتَدَّ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ فَذَكَرُوا ذَلِكَ لِرَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ {وَيَسْأَلُونَكَ عَنْ الْيَتَامَى قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ} فَخَلَطُوا طَعَامَهُمْ بِطَعَامِهِ وَشَرَابَهُمْ بِشَرَابِهِ (ن عن ابن عباس)

″Yetimin malına yaklaşmayın. Ancak onlar bâliğ olup rüşde erişinceye kadar en güzel bir sûretle yaklaşırsanız başka…″[1] ve ″Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, karınlarına ancak ateş doldururlar ve onlar yakında şiddetli bir ateşe atılacaklardır″[2] diye geçen âyetler nâzil olunca, yanında yetim bulunan kişi, yemeğini onun yemeğinden, içeceğini de onun içeceğinden ayırmaya başladı. Yetimin yemeğinden bir şey arttığı zaman da, yetim onu yiyene veya bozulana kadar saklamaya başladı. Ancak bu durum yetimlere ağır geldi ve bunu Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'e söylediler. Bu hâdise üzerine Allah'u Teâlâ: ″Ey Resûlüm! Sana yetimler hakkında sorarlar. De ki: ″Onları ve

mallarını ıslah için müdahaleniz, uzak durmanızdan daha hayırlıdır″ diye geçen Sûre-i Bakara, Âyet 220'yi indirdi. Bu âyet indikten sonra da, artık yanında yetim bulunanlar onlarla beraber yemeye ve içmeye başladılar.″[3]

[1] Sûre-i En'âm, Âyet 152.

[2] Sûre-i Nisâ, Âyet 10.

[3] Sünen-i Nesâî, Vesâya 11; Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 6809.

وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتّٰى يُؤْمِنَّۜ وَلَاَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَوْ اَعْجَبَتْكُمْۚ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِك۪ينَ حَتّٰى يُؤْمِنُواۜ وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَوْ اَعْجَبَكُمْۜ اُو۬لٰٓئِكَ يَدْعُونَ اِلَى النَّارِۚ وَاللّٰهُ يَدْعُٓوا اِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِاِذْنِه۪ۚ وَيُبَيِّنُ اٰيَاتِه۪ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ۟ (٢٢١)

221. Müşrik kadınları, îman etmedikçe nikah etmeyin. Müşrik bir kadın hoşunuza gitse bile, elbette Mü'min bir câriye, müşrik bir kadından hayırlıdır. Müşrik erkeklere de, îman etmedikçe Mü'min kadınları nikah etmeyin. Müşrik bir erkek hoşunuza gitse bile, elbette Mü'min bir köle, müşrik bir erkekten hayırlıdır. O müşrik erkek ve kadınlar sizi Cehenneme dâvet ederler. Allah'u Teâlâ ise, kendi izniyle Cennete ve bağışlanmaya dâvet eder. Ve insanlara âyetlerini açıkça bildirir ki, düşünüp öğüt alsınlar.

İzah: Bu âyete göre, kâfirlere ne kız verilir, ne de alınır. Kesin olarak haram kılınmıştır. Ancak Sûre-i Mâide, Âyet 5'te Allah'u Teâlâ: ″… Hür ve iffetli Mü'min kadınlarla, Ehl-i Kitap'tan olan hür ve iffetli kadınlarla evlenmeniz de size helâldir…″ diye buyurarak, Ehl-i Kitap olan bir kadının alınmasını helâl kılmıştır. Fakat kesinlikle Ehl-i Kitab'a Müslüman bir kadının nikâh edilmesi haramdır. Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(نَتَزَوَّجُ نِسَاءَ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا يَتَزَوَّجُونَ نِسَاءَنَا (ابن جرير الطبرى، جامع البيان عن جابر بن عبد اللّٰه

″Biz, Ehl-i Kitab'ın kadınlarıyla evlenebiliriz, fakat onlar Müslüman kadınlarla evlenemezler.″[1]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif'inde de şöyle buyurmuştur:

(تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ لِأَرْبَعٍ لِمَالِهَا وَلِحَسَبِهَا وَجَمَالِهَا وَلِدِينِهَا فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّينِ تَرِبَتْ يَدَاكَ (خ عن ابى هريرة

″Kadın dört şey için nikâhlanır: Malı, soyu, güzelliği ve dîni için. Sen dindar olanı tercih et, ellerin bereketlensin.″[2]

[1] İbn-i Cerir et-Taberî, Câmi'ul-Beyan, c. 4, s. 367.

[2] Sahih-i Buhârî, Nikâh 16.

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِۜ قُلْ هُوَ اَذًىۙ فَاعْتَزِلُوا النِّسَٓاءَ فِي الْمَحِيضِۙ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتّٰى يَطْهُرْنَۚ فَاِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ اَمَرَكُمُ اللّٰهُۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ (٢٢٢)

222. Ey Resûlüm! Sana kadınların hayız hâlinden sorarlar. De ki: ″O bir ezâdır. Zevceleriniz temizleninceye kadar ay hâlinde onlarla cimâ etmeyin. İyice temizlendikleri vakit, Allah'ın emir buyurduğu mahalden onlarla cimâ edin. Şüphesiz Allah'u Teâlâ, tevbe edenleri sever ve günahlardan temizlenenleri de sever.″

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'nin nüzul sebebine dair Enes Radiyallâhu anhu'dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

اِنَّ الْيَهُودَ كَانَتْ اِذَا حَاضَتْ مِنْهُمْ اَلْمَرْأَةُ اَخْرَجُوهَا مِنَ الْبَيْتِ وَلَمْ يُؤَاكِلُوهَا وَلَمْ يُشَارِبُوهَا وَلَمْ يُجَامِعُوهَا فِي الْبَيْتِ فَسُئِلَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذٰلِكَ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ تَعَالٰى ذِكْرُهُ {وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ اَذىً فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ} اِلَى آخِرِ الْآيَةِ. فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: جَامِعُوهُنَّ فِى الْبُيُوتِ واصْنَعُوا كُلَّ شَيْءٍ غَيْرَ النِّكَاحِ (د ن حم ت عن انس بن مالك)

Yahudiler, bir kadın hayızlı olduğunda onu evden (odasından) çıkarırlar onunla yemezler, içmezler ve aynı evde birlikte bulunmazlardı. Bu durum Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'e soruldu. Bunun üzerine Allah'u Teâlâ Sûre-i Bakara, Âyet 222'yi indirdi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de bunun üzerine: ″Onlarla birlikte evlerde oturun ve cinsi temastan başka her şeyi yapın″ buyurdu.[1]

Hz. Âişe Radiyallâhu anhâ şöyle buyurmuştur:

كَانَ إِحْدَانَا إِذَا كَانَتْ حَائِضًا أَمَرَهَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّي اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَأْتَزِرَ فِي فَوْرِ حَيْضَتِهَا ثُمَّ يُبَاشِرُهَا قَالَتْ وَأَيُّكُمْ يَمْلِكُ إِرْبَهُ كَمَا كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْلِكُ إِرْبَهُ (خ م عن عائشة)

″Bizden birimiz, hayızlı olduğumuz zaman, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ona dizi ile göbeği arasında bir şey giymesini emrederdi. Sonra ona dokunurdu. Sizden hanginiz Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in hâkim

olduğu kadar nefsine hâkimdir?″[2]

Hayızlı kadının temizlik süresi hakkında Enes b. Mâlik Radiyallâhu anhu’dan şöyle nakledilmiştir:

الْحَيْضُ ثَلاَثٌ وَأَرْبَعٌ وَخَمْسٌ وَسِتٌّ وَسَبْعٌ وَثَمَانٍ وَتِسْعٌ وَعَشْرٌ فَإِنْ زَادَ فَهِىَ مُسْتَحَاضَةٌ (قط عن ابن مسعود)

″Hayızlı kadın üç veya dört veya beş veya altı veya yedi veya sekiz veya dokuz veya on gün bekler. On gün geçmesine rağmen hâlâ kan geliyorsa bu, iztihâze (özür) kanıdır.″[3] Yani on günü geçmişse, gelen kan hayız kanı değildir, bu özür kanı sayılır. Bu özür kanının gelmesi, onun ibâdetlerine engel teşkil etmez.

Hayız zamanında haram olan ve câiz olan hususların neler olduğu Hadis-i Şerifler’de açıkça beyan edilmiştir. Bu delillere dayanarak bütün Ehl-i Sünnet ulemâsı şu hususlarda ittifak etmiştir:

″Hayızlı kadın; namaz kılamaz, oruç tutamaz. Adetli olduğu zamanlarda kılamadığı namazları sonradan kaza etmez, fakat tutamadığı oruçları sonradan kaza eder. Kur’ân’a veya Kur’ân’dan bir âyet veya bir âyetten daha az bir bölüm yazılmış bir şeye el süremez ve eline alıp okuyamaz. Ancak duâ âyetlerini, duâ maksadı ile ezberden okuyabilir ve Allah’u Teâlâ’yı zikredip tesbih çekebilir. Kocasıyla cinsi münasebette bulunamaz, kocası kendisinin diz kapağı ile göbek arasından çıplak olarak istifâde edemez, Kâbe’yi tavaf edemez ve mescitlere giremez.″

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(فَإِنِّى لَا أُحِلُّ الْمَسْجِدَ لِحَائِضٍ وَلَا جُنُبٍ (د عن عائشة

″Kesin olarak hayızlı kadın ile, cünüp olana, mescidi helâl etmiyorum.″[4]

Yine bu Âyet-i Kerîme’ye göre, âdetli hâlinde bulunan bir kadına nikâh kıyılabilir, ancak temizleninceye kadar onunla cinsel ilişkide bulunulamaz.

[1] Sünen-i Ebû Dâvud, Tahâre 103; Kütüb-i Sitte, Hadîs No: 3822.

[2] Sahih-i Buhârî, Hayız 5; Sahih-i Müslim, Hayız 1 (2).

[3] Sünen-i Dârukutnî, Hayz 1; Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr'ül-Mensûr, c. 2, s. 494.

[4] Sünen-i Ebû Dâvud, Tahâre 92.

(نِسَاۤؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْۖ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ اَنّٰى شِئْتُمْۘ وَقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا اَنَّكُمْ مُلَاقُوهُۜ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنٖينَ (٢٢٣))

223. Zevceleriniz sizin ekin tarlanızdır. Siz ekin tarlanıza nasıl isterseniz, o şekilde yaklaşın. Ve kendiniz için önceden sâlih ameller gönderin. Allah'tan korkun ve bilin ki, şüphesiz O'na kavuşacaksınız. Ey Habîbim! Mü'minleri müjdele.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'nin nüzul sebebi İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ'dan nakledildiğine göre şöyledir:

جَاءَ عُمَرُ إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ هَلَكْتُ قَالَ وَمَا أَهْلَكَكَ قَالَ حَوَّلْتُ رَحْلِي اللَّيْلَةَ قَالَ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْئًا قَالَ فَأُنْزِلَتْ عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذِهِ الْآيَةَ {نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ} أَقْبِلْ وَأَدْبِرْ وَاتَّقِ الدُّبُرَ وَالْحَيْضَةَ. (ت عن ابن عباس)

Hz. Ömer, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in yanına gelerek: "Yâ Resûlallah! Ben helâk oldum" dedi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: "Neden helâk oldun?" diye sorunca, "Hanımıma arkadan yanaştım" dedi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, ona herhangi bir cevap vermedi. Sonra Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'e, "Zevceleriniz sizin ekin tarlanızdır. Siz ekin tarlanıza nasıl isterseniz, o şekilde yaklaşın…" diye başlayan bu Sûre-i Bakara, Âyet 223 nâzil oldu. Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Hz. Ömer'e: "Önden veya arkadan yanaş, ancak dübürden ve hayızlı iken yaklaşmaktan sakın" buyurdu.[1]

Yine bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

ائْتِ حَرْثَكَ أَنَّى شِئْتَ وَأَطْعِمْهَا إِذَا طَعِمْتَ وَاكْسُهَا إِذَا اكْتَسَيْتَ وَلَا تُقَبِّحْ الْوَجْهَ وَلَا تَضْرِبْ (د عن بهز بن حكيم عن أبيه عن جده)

"Tarlanı dilediğin gibi ek (eşine meşrû ve helâl olan yerine istediğin gibi yaklaş). Yediğin vakit ona da yedir, kazandığında sen giydiğin gibi onu da giydir, yüze hakaret etme ve vurma."[2]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif'inde de şöyle buyurmuştur:

(مَلْعُونٌ مَنْ أَتَى امْرَأَتَهُ فِى دُبُرِهَا (د ت ه حم عن ابى هريرة

"Kim hanımına dübüründen yaklaşırsa melundur."[3]

Yine bu Âyet-i Kerîme'de: "Ve kendiniz için önceden sâlih ameller gönderin" diye buyrulmaktadır. Meselâ: Cinsî temastan önce, Besmeleyi söylemek, Allah'u Teâlâ'dan hayırlı bir evlâda kavuşmayı dilemek vs. güzel amellerde bulunmaktır.

Cimâdan önce Besmele çekilmesi gerektiğine dair Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

لَوْ أَنَّ أَحَدَهُمْ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَأْتِيَ أَهْلَهُ قَالَ بِاسْمِ اللّٰهِ اللّٰهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ وَجَنِّبْ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا فَإِنَّهُ إِنْ (يُقَدَّرْ بَيْنَهُمَا وَلَدٌ فِي ذَلِكَ لَمْ يَضُرَّهُ شَيْطَانٌ أَبَدًا (خ م عن ابن عباس

"Sizden birisi ehli ile münâsebette bulunmak istediğinde, "Bismillâh, Allah'ım! Bizden ve bize vereceğinden şeytanı uzaklaştır" dese ve bu münâsebetten onlar için bir çocuk takdir edilse, ebediyyen şeytan ona zarar veremez."[4]

İmam Gazâlî Hazretleri, bu hususta oğluna nasihat olarak şöyle buyurmuştur: "Ey oğul! Cimâ etmek istediğin vakit, Besmele çekmeden cima etme."[5]

[1] Sünen-i Tirmizî, Tefsir'ul-Kur'ân 3; Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 6815.

[2] Sünen-i Ebû Dâvud, Nikah 42; Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 5/9.

[3] Sünen-i Tirmizî, Tahâre 102; Sünen-i İbn-i Mâce, Nikah 29.

[4] Sahih-i Buhârî, Daavât 52; Sahih-i Müslim, Nikah 18 (116).

[5] İmam Gazâlî, Hüccet'ül-İslâm, s. 89.

( ) وَلَا تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِاَيْمَانِكُمْ اَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (٢٢٤

224. Yemininizi; iyilik yapmaya, takvâya ve insanların arasını ıslah etmeye engel kılmayın. Allah'u Teâlâ, her şeyi işiten ve bilendir.

İzah: İçinizden biri, bir iyiliğe veya bir hayra çağırıldığı vakit, ″Ben bunu yapmamaya yemin etmiştim″ diyerek ondan yüz çevirmesin, demektir.

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ فَرَأَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا فَلْيُكَفِّرْ عَنْ يَمِينِهِ وَلْيَفْعَلْ (م ن عن ابى هريرة

″Her kim bir şeyi yapmamaya veya yapmaya yemin ederse, sonra da yeminini bozmayı daha hayırlı bulursa, yemininin keffâretini ödesin ve o hayırlı şeyi yapsın.″[1]

Yeminin keffâretiyle ilgili aşağıdaki âyetin izahına bakınız.

[1] Sahih-i Müslim, Eymen 3 (12 Sünen-i Nesâî, Eymen 14.

( )لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فٖٓي اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَلٖيمٌ (٢٢٥

225. Allah'u Teâlâ, bilmeyerek yaptığınız yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutmaz. Fakat bile bile yaptığınız yeminlerinizden sizi sorumlu tutar. Allah'u Teâlâ çok bağışlayandır, Halîm'dir (cezâ vermekte acele etmez).

İzah: Bilmeyerek yapılan yeminlere, ″Yemin-i Lağv″ denir. Bu yemin, İmam-ı Âzam Efendimize göre, doğru olduğu zannıyla yemin edilip de sonradan doğru olmadığı anlaşılan veya yemin edilirken yalan söylemek kastı bulunmayan yeminlerdir. Bu tür yeminlerde keffâret yoktur.

Hz. Âişe annemize, Yemin-i Lağv'ın ne olduğu sorulduğunda şöyle buyurmuştur:

(هُوَ قَوْله لَا وَاللّٰه وَبَلَى وَاللّٰه وَهُوَ يَرَى أَنَّهُ صَادِق وَلَا يَكُون كَذَلِكَ (تفسير ابن ابى حاتم عن عائشة

″Yemin-i lağv, kişinin doğru olduğunu sanarak Allah'a yemin ederim ki hayır, Allah'a yemin ederim ki evet, dediği halde o şeyin öyle olmadığı yemindir.″[1]

Diğer bir Hadis-i Şerif'te de şöyle buyrulmuştur:

مَرَّ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَوْمٍ يَنْتَضِلُونَ يَعْنِي يَرْمُونَ وَمَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَرَمَى رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ فَقَالَ أَصَبْتُ وَاللّٰهِ وَأَخْطَأْتَ وَاللّٰهِ فَقَالَ الَّذِي مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ: حَنِثَ الرَّجُلَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ: كَلا أَيْمَانُ الرُّمَاةِ لَغْوٌ لَا كَفَّارَةَ فِيهَا وَلا عُقُوبَةَ (ابن كثير، التفسير القران العظيم عن الحسن بن ابى الحسن)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Ashâbından birisi ile birlikte, ok atan bir gruba rastladı. Ok atanlardan bir kişi: ″Vallâhi isâbet ettirdim, vallâhi isâbet ettiremedin″ dedi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in yanında bulunan kişi: ″Yâ Resûlallah! Bu adam yeminini bozdu″ dedi. Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Hayır! Ok atanların yeminleri lağvdır, keffâreti ve cezâsı yoktur″ buyurdu.[2]

Bile bile yapılan yeminlere de, ″Yemin-i Mün'akide″ denir. Bu da, bilerek yapılan yemindir. ″Vallâhi yarın geleceğim gibi″ bu tür yemini yerine getirmeyen kimseye keffâret gerekir.

Bir de ″Yemin-i Gâmus″ diye isimlendirilen yemin vardır. Bu da, yalan yere kasten yemin etmektir. Bu tür yapılan yeminin günahı çoktur. Buna keffâret kifâyet etmez. Çok tevbe istiğfar etmelidir.

Bir kimseye zorla yemin ettirilse, yemin olur ve bir kimseye yapmış olduğu yemini zorla bozdurulsa, keffâret vâcip olur. Çünkü bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

ثَلَاثٌ جِدُّهُنَّ جِدٌّ وَهَزْلُهُنَّ جِدٌّ: النِّكَاحُ وَالطَّلَاقُ وَالْيَمِينُ.

″Üç şey vardır ki ciddileri de ciddidir, şakaları da ciddidir. Bunlar: Nikah, talak ve yemindir.″[3]

Yeminini bozan kimse; Sûre-i Mâide, Âyet 89'da geçtiği üzere şu üç şeyden biri ile keffâretini yerine getirir:

- Bir köle azat etmek, on fakiri giydirmek ve on fakiri sabah akşam doyurmak. Bunlardan hiçbirine gücü yetmeyen kimse ise, arka arkaya üç gün oruç tutar. Bu da fakirin keffâretidir.

[1] Tefsir-i İbn-i Ebî Hâtim, Hadis No: 2191.

[2] İbn-i Kesir, Tefsir'ul-Kur'ân'il-Azim, c. 1, s. 603.

[3] el-Hidâye Tercümesi, c. 2, s. 174; Mültekâ Tercümesi, Mevkûfât, c. 1, s. 305.

Ayrıca bakınız: Sünen-i Ebû Dâvud, Talak 9; Sünen-i Tirmizî, Talak 9; Sünen-i İbn-i Mâce, Talak 13.

لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَآئِهِمْ تَرَبُّصُ اَرْبَعَةِ اَشْهُرٍۚ فَاِنْ فَآؤُ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (٢٢٦) وَاِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَاِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (٢٢٧)

226-227. Zevcelerine cimâ etmemeye dair yemin edenler için, bekleme süresi dört aydır. Bu yeminlerinden süre dolmadan dönerlerse, şüphesiz ki Allah'u Teâlâ çok bağışlayandır, çok merhametlidir.* Fakat bu müddetin sonunda boşanmaya azmederlerse, şüphesiz ki Allah'u Teâlâ, her şeyi işiten ve bilendir.

İzah: Bu durum, kişinin karısına dört ay veya daha fazla bir süre için veyahut süresiz olarak yaklaşmamaya dair yemin etmesidir. Buna ″İlâ″ denir. Bu durumda olan kişi, dört ay geçer de, karısına yanaşmamış olursa, kadın kendisinden bir bâin talak ile boş olur. Bu kimse ancak karısınında rızâsı olursa, tekrar mehir belirleyerek nikah yapabilir.

Bu hususta Süheyl İbn-i Ebû Sâlih'den, o da babasından şöyle nakletmiştir:

سَأَلْت اِثْنَيْ عَشْر رَجُلًا مِنْ الصَّحَابَة عَنْ الرَّجُل يُولِي مِنْ اِمْرَأَته فَكُلّهمْ يَقُول لَيْسَ عَلَيْهِ شَيْء حَتَّى تَمْضِي الْأَرْبَعَة الْأَشْهُر فَيُوقَف فَإِنْ فَاءَ وَإِلَّا طَلَّقَ (ابن كثير، التفسير القران العظيم عن سهيل بن ابى صالح عن ابيه)

Sahâbîden on iki kişiye, karısıyla cinsî münâsebette bulun-mamaya yemin eden kişinin durumunu sordum. Hepsi de: ″Dört ay geçinceye kadar ona bir şey yoktur, bu sürenin sonunda tutulur, şâyet dönerse ne alâ, değilse boş olur″ dediler.[1]

Âyet-i Kerîme'ye göre, bu şekilde yeminde bulunan kişi, dört ay dolmadan hanımına yaklaşırsa, yeminini bozduğu için keffâret gerekir.[2] Keffâreti yerine getirdiğinde, yaptığı yeminin hükmü düşmüş olur. Böylece hanımına geri dönebilir.

İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ şöyle buyurmuştur:

إِذَا حَرَّمَ الرَّجُلُ عَلَيْهِ امْرَأَتَهُ فَهِيَ يَمِينٌ يُكَفِّرُهَا وَقَالَ {لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللّٰهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ} (خ م عن ابن عباس)

Kim hanımını kendine haram kılarsa, bu söz bir yemindir. Bu durumdaki kişi,

yemin keffâretini yerine getirir. Allah’u Teâlâ: ″Yemin olsun ki Resûlullah’ta, Allah’a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah’u Teâlâ’yı çok zikredenler için güzel bir numune vardır″[3] diye buyuruyor.[4]

Hz. Âişe Radiyallâhu anhâ da şöyle buyurmaktadır:

آلَى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ نِسَائِهِ وَحَرَّمَ فَجَعَلَ الْحَرَامَ حَلاَلًا وَجَعَلَ فِي الْيَمِينِ كَفَّارَةً (ت عن عائشة)

″Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem hanımlarına yaklaşmamaya yemin etti ve haram kıldı. Böylece helâl olan bir şeyi kendisine haram kılmıştı. Sonra keffâret karşılığında yeminini bozdu.″[5]

[1] İbn-i Kesir, Tefsir’ul-Kur’ân’il-Azim, c. 1, s. 606.

[2] Yemin kefaretiyle ilgili bir önceki Âyet-i Kerîme’nin izahına bakınız.

[3] Sûre-i Ahzâb, Âyet 21.

[4] Sahih-i Buhârî, Talak 8; Sahih-i Müslim, Talak 3 (19).

[5] Sünen-i Tirmizî, Talak 21.

وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ ثَلٰثَةَ قُرُوءٍۜ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ اَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللّٰهُ فٖي اَرْحَامِهِنَّ اِنْ كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ وَبُعُولَتُهُنَّ اَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فٖي ذٰلِكَ اِنْ اَرَادُوا اِصْلَاحًاۜ وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذٖي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِۖ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌۜ وَاللّٰهُ عَزٖيزٌ حَكٖيمٌ (٢٢٨)

228. Boşanmış kadınlar, kendi kendilerine üç hayız müddeti beklesinler. Bunlardan hâmile olanlar, Allah’a ve âhiret gününe îman ediyor iseler, onların rahimlerinde Allah’ın yarattığını gizlemeleri helâl olmaz. Kocaları bu süre içinde barışmak isterlerse, onları geri almaya daha çok hak sahibidirler. Kocaların kadınlar üzerinde hakları olduğu gibi, kadınların da kocaları üzerinde hakları vardır. Fakat kocanın hakkı bir derece daha üstündür. Allah’u Teâlâ her şeye gâliptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

İzah: Hâmile olan kadınların iddeti; gerek boşanmış olsun, gerek kocaları ölmüş olsun, gerek hür gerek câriye olsun doğum yapmalarıyla biter. Eğer boşanmış kadın adet görenlerden ise, iddeti üç defa adet görmesi ile biter. Fakat Sûre-i Talâk, Âyet 4’te de geçtiği üzere, küçük yaşta veya büyük olduğu halde adet

görmeyenlerden ise iddeti üç aydır.

Âyet-i Kerîme'de geçen iddetin süresi ile ilgili olarak Abdullah İbn-i Mes'ud Radiyallâhu anhu, şu hâdiseyi anlatmıştır:

أَنَّهُ كَانَ عِنْدَ عُمَرَ بنِ الْخَطَّابِ فَجَاءَ رَجُلٌ وَامْرَأَتُهُ، فَقَالَ: طَلَّقْتُهَا ثُمَّ رَاجَعْتُهَا، فَقَالَتِ الْمَرْأَةُ: أَمَا أَنَّهُ لَمْ يَحْمِلْنِي الَّذِي كَانَ مِنْكَ أَنْ أُحَدِّثَ الأَمْرَ عَلَى وَجْهِهِ، فَقَالَ عُمَرُ: حَدِّثِينِي، فَقَالَتْ: طَلَّقَنِي، ثُمَّ تَرَكَنِي حَتَّى إِذَا كُنْتُ فِي آخِرِ ثَلاثِ حِيَضٍ، وَانْقَطَعَ عَنِّي الدَّمُ، وَضَعْتُ غُسْلِي، وَرَدَدْتُ بَابِي، وَنَزَعْتُ ثِيَابِي، فَقَرَعَ الْبَابَ، قَالَ: قَدْ رَجَعْتُكِ قَدْ رَجَعْتُكِ فَتَرَكْتُ غُسْلِي، وَلَبِسْتُ ثِيَابِي، فَقَالَ عُمَرُ: مَا تَقُولُ فِيهَا يَا ابْنَ أُمِّ عَبْدٍ؟ فَقُلْتُ: أُرَاهُ أَحَقُّ بِهَا مَا دُونَ أَنْ تَحِلَّ لَهَا الصَّلاةُ، فَقَالَ عُمَرُ: نِعْمَ مَا رَأَيْتَ، وَأَنَا أَرَى ذَلِكَ. (طب عن عبد اللّٰه بن مسعود)

Ben, Hz. Ömer'in yanında iken karısıyla beraber adamın biri geldi ve dedi ki: ″Karımı boşadım (sonra da ona geri döndüm).″ Kadın ise şöyle dedi: ″Ben olayın doğrusunu olduğu gibi anlatayım.″

Hz. Ömer, anlat diye karşılık verince, Kadın:

- Beni boşadı ve üçüncü hayzımın sonuna kadar beni bıraktı. Kan benden kesilince yıkanmak için hazırlandım. Kapımı kapadım ve giysilerimi çıkardım. Bunun üzerine kendisi kapıyı çaldı ve ″Seni kendime geri döndürdüm, seni geri döndürdüm″ dedi. Bu sebeple elbiselerimi geri giydim.″ Hz. Ömer bana:

- Ey Ümmü Abd'in oğlu! Bu konuda ne dersin? diye sordu. Ben:

- Namaz kılması kendisine helâl olmadan kocasının kendisini geri döndürmeye hakkı var gibi görüyorum, dedim. O da:

- En güzelini dedin ki, ben de aynı şekilde düşünüyorum, karşılığını verdi.[1]

Boşanma hakkında geniş bilgi için Sûre-i Talâk, Âyet 1'in izahına bakınız.

[1] Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 4422.

اَلطَّلَاقُ مَرَّتَانِۖ فَاِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ اَوْ تَسْرِيحٌ بِاِحْسَانٍۜ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا اٰتَيْتُمُوهُنَّ شَيْـًٔا اِلَّٓا اَنْ يَخَافَٓا اَلَّا يُق۪يمَا حُدُودَ اللّٰهِۜ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا يُق۪يمَا حُدُودَ اللّٰهِۙ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا ف۪يمَا افْتَدَتْ بِه۪ۜ تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ فَلَا تَعْتَدُوهَاۚ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ (٢٢٩)

229. Ric'i (geri dönüşü olan) boşama iki defadır. Bunlardan sonraki hüküm, ya

iyilikle tutmak ya da güzellikle bırakmaktır. Zevcelerinize verdiğiniz mehri onlardan geri almak size helâl olmaz. Şâyet erkek ve kadın, Allah’ın hudûdunu hakkıyla koruyamamaktan korkarsa, siz de onların Allah’ın hudûdunu hakkıyla yerine getiremeyeceklerinden korkarsanız, kadının fidye vererek (mehrini iade ederek) kocasından ayrılması ve erkeğin de bu fidyeyi alması günah değildir. Allah’ın hudûdu budur. Onu çiğneyip aşmayın. Allah’ın hudûdunu çiğneyip aşanlar zâlim olurlar.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’nin nüzul sebebine dair Hz. Âişe annemizin şöyle dediği nakledilmiştir:

Erkek hanımınıboşamak isteyince, hemen boşuyordu. Erkek, yüz ve hattâ daha çok kereler deboşamış olsa, iddeti içerisinde iken, döndüğü takdirde kadın yine de onun hanımı olmaya devam ediyordu. Bu hâl şu hâdiseye kadar devam etti. Bir adam: ″Vallâhi! Seni ne tam boşayacağım ne de himâyeme alacağım, ebedî şekilde böyle tutacağım″ dedi. Kadın: ″Bu nasıl olur?″ deyince, adam: ″Seni boşayacağım, iddetin bitmek üzere iken geri döneceğim ve bu böylece devam edip gidecek″ dedi. Kadın, bunun üzerine Hz. Aişe’ye gidip durumu haber verdi.

فَسَكَتَتْ عَائِشَةُ حَتَّى جَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَتْهُ فَسَكَتَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى نَزَلَ الْقُرْآنُ {الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فَإِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ} قَالَتْ عَائِشَةُ فَاسْتَأْنَفَ النَّاسُ الطَّلَاقَ مُسْتَقْبَلًا مَنْ كَانَ طَلَّقَ وَمَنْ لَمْ يَكُنْ طَلَّقَ (ت عن عائشة)

Hz. Âişe, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem gelinceye kadar cevap vermedi. Gelince de durumu ona anlattı. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de sükût etti. Derken Allah’u Teâlâ bu konuda: ″Ric’i (geri dönüşü olan) boşama iki defadır. Bunlardan sonraki hüküm, ya iyilikle tutmak ya da güzellikle bırakmaktır…″ diye devam eden Sûre-i Bakara, Âyet 229’u indirdi. Hz. Âişe dedi ki: ″O günden itibaren insanlar bu yeni talaka yöneldiler, boşayan daboşamayan da.″[1]

Yine bu hususta Enes b. Mâlik Radiyallâhu anhu’dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنِّى أَسْمَعُ اللّٰهَ تَعَالَى يَقُولُ (الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ) فَأَيْنَ الثَّالِثَةُ قَالَ إِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ (در عن انس)

Bir adam, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e: ″Yâ Resûlallah! Allah’u

Teâlâ'nın, ″Ric'i (geri dönüşü olan) boşama iki defadır″ diye buyurduğunu işittim. O halde üçüncüsü nerede?″ diye sordu. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: ″Üçüncüsü, güzellikle tutmak veya güzellikle bırakmaktır. ″[2]

Abdullah b. Mes'ud Radiyallâhu anhu da, bu Âyet-i Kerîme'nin izahında şöyle buyurmuştur: Erkek, hanımını temizlenme hâlinde, kendisine yaklaşmadan bir talakla boşar, sonra onu bırakır. Kadın ikinci kez âdet görüp temizlenince, dilerse onu bir talakla daha boşar, bundan sonra ona dönmek isterse, tekrar onu hanımı kabul eder. Dilerse onu boşar yahut da onu bırakır. Kadın üç kere âdet görmüş olur ve böylece kocasından tamamen ayrılmış olur.

Yine Âyet-i Kerîme'de: ″Kadının fidye vererek (mehrini iade ederek) kocasından ayrılması ve erkeğin de bu fidyeyi alması günah değildir ″ diye geçtiği üzere; kadın, kocasının kendisine verdiği mehri iade etmesi durumunda kocasından ayrılabilir. Nitekim Hz. Ali, Rebi' b. Enes, Hasan-ı Basrî Hazretleri ve diğer bâzı âlimlere göre; kocasından ayrılmak isteyen kadının, boşama karşılığında vereceği bedel, erkeğin ona verdiği mehirden fazla olamaz. Bu zâtlar görüşlerine delil olarak, Âyet-i Kerîme'de zikredilen, ″Zevcelerinize verdiğiniz mehri onlardan geri almak size helâl olmaz″ ifadesini zikretmişlerdir. Zîrâ bu ifade, erkeğin, kadının rızâsı olmaksızın verdiği mehri geri alıp onu boşamasının haram olduğunu beyan etmektedir. Bundan anlaşılıyor ki, kadının, rızâsı ile boşanmayı istemesi hâlinde vereceği fidye, bu ifadede geçen bedeldir. O da evlenirken erkekten aldığı mehir miktarıdır. Erkeğin bu miktardan fazla alması helâl değildir. Yine bu zâtlar, görüşlerine ikinci bir delil olarak da, şu Hadis-i Şerif'i zikretmişlerdir:

أَنَّ ثَابِتَ بْنَ قَيْسِ بْنِ شَمَّاسٍ كَانَتْ عِنْدَهُ زَيْنَبُ بِنْتُ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ أُبَيِّ ابْنِ سَلُولٍ وَكَانَ أَصْدَقَهَا حَدِيقَةً فَكَرِهَتْهُ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَرُدِّينَ حَدِيقَتَهُ الَّتِى أَعْطَاكِ. قَالَتْ نَعَمْ وَزِيَادَةً . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَّا الزِّيَادَةُ فَلاَ وَلَكِنْ حَدِيقَتَهُ. قَالَتْ نَعَمْ. فَأَخَذَهَا لَهُ وَخَلَّى سَبِيلَهَا (قط عن ابو الزبير)

Sâbit b. Kays'ın yanında Abdullah İbn-i Übeyy İbn-i Selûl'un kızı bulunuyordu. Sâbit ona mehir olarak bir bahçe vermişti. Sâbit'in zevcesi; aralarındaki huzursuzluk sebebiyle (kocasından ayrılmak için) Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'e geldi (durumu anlattı). Peygamberimiz de ona dedi ki: ″Kocanın mehir olarak sana verdiği bahçeyi geri verir misin?″ Sâbit'in hanımı: ″Evet, fazlasını da verebilirim″ dedi. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'in: ″Fazlasına gerek yok, sâdece mehrin olan bahçeyi vermen yeterli″

buyurması üzerine Sâbit'in hanımı: ″Evet″ diyerek kabul etti. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem de, kadından mehrini alıp Sâbit'e verdi ve kadını salıverdi.[3]

Mehir hakkında geniş bilgi için de Sûre-i Nisâ, Âyet 4'ün izahına bakınız.

[1] Sünen-i Tirmizî, Talak 16; İmam Mâlik, Muvatta, Talak 80.

[2] Sünen-i Dârukutnî, Hadis No: 3934.

[3] Sünen-i Dârukutnî, Hadis No: 3672.

فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتّٰى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُۜ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَٓا اَنْ يَتَرَاجَعَٓا اِنْ ظَنَّٓا اَنْ (يُقٖيمَا حُدُودَ اللّٰهِۜ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ (٢٣٠)

230. Eğer koca, zevcesini üçüncü defa boşarsa, kadın başka biriyle evlenmedikçe ilk kocasına helâl olmaz. O evlendiği kişi de onu boşarsa ve önceki kocası ile kadın, Allah'ın hudûdunu hakkıyla yerine getireceklerine kanaat ederlerse, o zaman tekrar evlenmelerinde bir günah yoktur. İşte bunlar, Allah'ın hudûdudur. Allah'u Teâlâ, bunları bilen bir topluluk için beyan eder.

İzah: Bir kimse zevcesini üç talakla boşamışsa, bundan sonra o kadını geri alamaz. Ancak o kadınla tekrar evlenebilmesi için Âyet-i Kerîme'de geçtiği gibi, kadın normal şartlarda başka biriyle evlenir ve o kişi de ölürse veya onunla da geçinemeyip ayrılırsa, o zaman önceki kocasıyla dilerse tekrar evlenebilir.

Bu hususta Hz. Âişe Radiyallâhu anhâ'dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

أَنَّ رَجُلًا طَلَّقَ امْرَأَتَهُ ثَلَاثًا فَتَزَوَّجَتْ فَطَلَّقَ فَسُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَحِلُّ لِلْأَوَّلِ قَالَ لَا حَتَّى يَذُوقَ عُسَيْلَتَهَا كَمَا ذَاقَ الْأَوَّلُ (خ م عن عائشة)

Bir adam hanımını üçtalakla boşadı. Kadınla bir başka adam evlendi, ancak bu adam da kadını temastan önce boşadı. Kadın tekrar önceki kocasına dönmek istemişti. Resûlullah Sallallahu aleyhi ve sellem'e bu hususta sorulunca, buyurdu ki: ″Hayır! İkincisi kadının balcağızından tatmadıkça önceki tadamaz!″[1]

Hulle yapan hakkında da Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

لَعَنَ اللّٰهُ الْمُحَلِّلَ وَالْمُحَلَّلَ لَهُ (د عن على ت عن ابن مسعود)

″Hulle yapana da, yaptırana da Allah lânet etsin.″[2]

İbn-i Melek, Menar Şerhi’nde; ″Nikah, devamlı olarak meşrû kılınmıştır. Ayrılmak kastıyla nikâh yapılırsa ödünç elbise gibi olacağından, lânet, hulleci içindir. Kendisine hulle yapılan için de böyle bir nikâha sebep olduğundandır. Burada lânetten murad, bunların alçak olduklarını ortaya koymaktır.″[3]

Yani Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, karısını başkasına dolaylı yoldan menfaat veya para karşılığında anlaşarak birkaç gün hulle diye verip, tekrar alması durumunu söylemiştir. Yoksa Allah’u Teâlâ’nın, alabilirsiniz, diye müsaade ettiğine Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem lânet etmez. Bu Hadis-i Şerif, anlaşma yoluyla hulle yapılamayacağını gösteriyor. Nitekim İmam Ebû Yusuf; hulle şartıyla kıyılan nikah muvakkat (geçici) olacağından, nikah fâsid olup, kadın birinci kocaya helâl olmaz, diye buyurmuş ve İmam Muhammed de; hulle şartıyla kıyılan nikah sahih olsa da birinci kocasına, kadın helâl olmaz, diye buyurmuştur.[4]

İşte bu sebeple imameyn kavline göre, şartlı olarak yapılan hulle sonucunda, kadın birinci kocasına kesinlikle helâl olmaz. Âyet-i Kerîme’de: ″O evlendiği kişi de onu boşarsa″ diye geçtiğinden de anlaşılıyor ki, yapılan evlilik normal olan, olağan bir evliliktir. Yani üç talakla boşanmış kadın, başkasıyla evlenir ve her ikisi de birbirlerinden memnun ise ömür boyu evlilikleri devam edebilir. Âyet-i Kerîme de geçen husus, ancak bu gibi evliliklerden sonra boşanma olursa, o zaman önceki kocasının o kadınla tekrar nikâh yapabileceğidir. Bu ise, nikâhı hafife alanlar için Allah’u Teâlâ’nın verdiği bir cezâdır.

[1] Sahih-i Buhârî, Libas 6, Talak 4, 7, 37; Sahih-i Müslim, Nikah 17 (115 Sünen-i Ebû Dâvud, Talak 49.

[2] Sünen-i Tirmizî, Nikah 27; Sünen-i Ebû Dâvud , Nikâh 16; Sünen-i İbn-i Mâce, Nikah 33.

[3] Mültekâ Tercümesi, Mevkûfât, c. 1, s. 269.

[4] Mültekâ Tercümesi, Mevkûfât, c. 1, s. 269.

وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ اَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا (

لِتَعْتَدُواۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُۜ وَلَا تَتَّخِذُوا اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُواًۘ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمَٓا اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِه۪ۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ۟ (٢٣١)

231. Zevcelerinizi boşadığınızda, iddetleri tamam olacağı zaman, ya iyilikle tutun ya da iyilikle bırakın. Onlara zulmetmek için zarar vermek kastıyla tutmayın. Kim böyle yaparsa, nefsine zulmetmiş olur. Allah’ın âyetlerini alay konusu yapmayın. Allah’ın üzerinizdeki nîmetlerini ve size indirip onunla öğüt verdiği kitabı ve hikmeti yâd edin. Allah’tan korkun ve bilin ki, şüphesiz Allah’u Teâlâ her şeyi hakkıyla bilendir.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'nin nüzul sebebi Sevr b. Zeyd ed-Diylî Radiyallâhu anhu'dan şöyle nakledilmiştir:

أَنَّ رَجُلًا كَانَ يُطَلِّقُ امْرَأَتَهُ ثُمَّ يُرَاجِعُهَا وَلَا حَاجَةَ لَهُ بِهَا وَلَا يُرِيدُ إِمْسَاكَهَا كَيْمَا يُطَوِّلُ بِذَلِكَ عَلَيْهَا الْعِدَّةَ لِيُضَارَّهَا فَأَنْزَلَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِتَعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ يَعِظُهُمْ اللّٰهُ ذَلِكَ (المالك عن ثور بن زيد الديلى)

Kişi karısını boşar, ona ihtiyacı olmadığı ve yanında da tutmak istemediği halde, sırf iddetini uzatıp ona zarar vermek için onu geri dönderirdi. Bunun üzerine Allah'u Teâlâ: "Zevcelerinizi boşadığınızda, iddetleri tamam olacağı zaman, ya iyilikle tutun ya da iyilikle bırakın. Onlara zulmetmek için zarar vermek kastıyla tutmayın. Kim böyle yaparsa, nefsine zulmetmiş olur…" diye devam eden Sûre-i Bakara, Âyet 231'i indirdi.[1]

Yine bu Âyet-i Kerîme hakkında Abdullah İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ'dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

طَلَّقَ رَجُلٌ اِمْرَأَته وَهُوَ يَلْعَبِ لَا يُرِيدُ الطَّلَاق فَأَنْزَلَ اللّٰه وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًا فَأَلْزَمَهُ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الطَّلَاق (ابن كثير، التفسير القران العظيم عن ابن عباس)

Bir adam karısını boşadı. Halbuki o, eğleniyordu ve talakı kasdetmiyordu. Bunun üzerine Hakk Teâlâ: "… Allah'ın âyetlerini alay konusu yapmayın…" diye geçen Sûre-i Bakara, Âyet 231'i indirdi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de bu boşanmayı geçerli saydı.[2]

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

ثَلَاثٌ جِدُّهُنَّ جِدٌّ وَهَزْلُهُنَّ جِدٌّ: النِّكَاحُ وَالطَّلَاقُ وَالْيَمِينُ.

"Üç şey vardır ki ciddileri de ciddidir, şakaları da ciddidir. Bunlar: Nikâh, talak ve yemindir."[3]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif'inde de şöyle buyurmuştur:

مَنْ طَلَّقَ أَوْ حَرَّمَ أَوْ نَكَحَ أَوْ أَنْكَحَ فَقَالَ اِنِّى كُنْتُ لَاعِبًا فَهُوَ جَادٌّ. (طب عن الحسن عن أبي الدرداء)

"Kim karısını boşarsa veya sen bana haramsın derse, evlenir veya evlendirirse,

sonunda da ben bunları şakadan yaptım derse, bu ciddidir.″[4]

[1] Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 4415.

[2] İbn-i Kesir, Tefsir'ul-Kur'ân'il-Azim, c. 1, s. 630.

[3] el-Hidâye Tercümesi, c. 2, s. 174; Mültekâ Tercümesi, Mevkûfât, c. 1, s. 305. Ayrıca bakınız: Sünen-i Ebû Dâvud, Talak 9; Sünen-i Tirmizî, Talak 9; Sünen-i İbn-i Mâce, Talak 13.

[4] Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 429/11.

(وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَٓاءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ اَنْ يَنْكِحْنَ اَزْوَاجَهُنَّ اِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِؕ ذٰلِكَ يُوعَظُ بِه۪ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِؕ ذٰلِكُمْ اَزْكٰى لَكُمْ وَاَطْهَرُؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ( )٢٣٢

232. Zevcelerinizi boşadığınızda, onlar da iddetlerini tamamla-yınca, dînin hükümleri dairesinde nikah akdi için kendi aralarında anlaşırlarsa, kocaları ile tekrar nikahlanmalarına mâni olmayın. Sizden Allah'a ve âhiret gününe îman edenler için bu hükümde nasihat vardır. Bu şekilde hareket etmek, sizin için daha faydalı ve daha temizdir. Allah'u Teâlâ (hakkınızda neyin hayırlı olduğunu) bilir, siz bilmezsiniz.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'nin nüzul sebebi Ma'kıl İbn-i Yesâr Radiyallâhu anhu'dan şöyle anlatılmıştır:

كَانَتْ لِي أُخْتٌ تُخْطَبُ اِلَيَّ وَأَمْنَعُهَا مِنَ النَّاسِ فَأَتَانِي ابْنُ عَمٍّ فَأَنْكَحْتُهَا اِيَّاهُ فَاصْطَحَبَا مَا شَاءَ اللّٰهُ ثُمَّ طَلَّقَهَا طَلَاقًا لَهُ رَجْعَةٌ ثُمَّ تَرَكَهَا حَتَّى انْقَضَتْ عِدَّتُهَا فَلَمَّا خُطِبَتْ اِلَيَّ أَتَانِي يَخْطُبُهَا مَعَ الْخُطَّابِ فَقُلْتُ لَهُ: خُطِبَتْ اِلَيَّ فَمَنَعْتُهَا النَّاسَ فَآثَرْتُكَ بِهَا فَزَوَّجْتُكَ ثُمَّ طَلَّقْتَهَا طَلَاقًا لَكَ رَجْعَةٌ ثُمَّ تَرَكْتَهَا حَتَّى انْقَضَتْ عِدَّتُهَا فَلَمَّا خُطِبَتْ اِلَيَّ آتَيْتَنِي تَخْطُبُهَا مَعَ الْخُطَّابِ! وَاللّٰهِ لَا أَنْكَحْتُكَهَا أَبَدًا. قَالَ: فَفِيَّ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ الْآيَةُ قَالَ: فَكَفَّرْتُ عَنْ يَمِينِي وَأَنْكَحْتُهَا اِيَّاهُ. (خ د ت عن معقل بن يسار) وفى أخرى البخارى: فَدَعَاهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَرَأَهَا عَلَيْهِ فَتَرَكَ الْحَمِيَّةَ وَاسْتَقَادَ لِأَمْرِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ.

Benim bir kız kardeşim vardı. Evlenmek için bana mürâcaat edenler oldu. Fakat kimseye olumlu cevap vermiyordum. Derken amcamın oğlu istedi. Kız kardeşimi ona nikâhladım. Allah'ın dilediği kadar bir müddet beraber yaşadılar. Sonra amcamın oğlu onu talak-ı ric'i ile boşadı. Ancak tekrar almadan terketti. İddeti tamamlandı. Kız kardeşimle evlenmek isteyenler bana mürâcaat edince

amcamın oğlu da, mürâcaat ederek tekrar almak istedi. Kendisine: ″Daha önce de çok isteyenler oldu, kimseye vermedim, seni hepsine tercih ederek sana verdim, seninle evlendirdim. Sen onu talak-ı ric'i ile boşadın. Geri alma hakkın olduğu halde, onu terkettin ve iddeti doldu. Başkaları istemeye gelince, sen de tâlip oldun. Vâllâhi! Onu aslâ sana vermeyeceğim″ dedim. Hz. Ma'kıl der ki: Bunun üzerine benim hakkımda şu âyet nâzil oldu: ″Zevcelerinizi boşadığınızda, onlar da iddetlerini tamamlayınca, dînin hükümleri dairesinde nikah akdi için kendi aralarında anlaşırlarsa, kocaları ile tekrar nikahlanmalarına mâni olmayın…″[1] Yine Hz. Ma'kıl şöyle ilâve eder: Bu âyet üzerine, yeminim için keffârette bulundum ve kız kardeşimi, eski kocasına nikahladım.[2]

Buhârî'nin bir rivâyetinde şöyle denir: ″Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Ma'kıl'ı çağırdı, âyeti kendisine okudu. Bunun üzerine o, hamiyeti[3] ve kızgınlığı bıraktı ve Allah'ın emrine boyun eğdi.[4]

Bu Âyet-i Kerîme hakkında İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ da şöyle buyurmuştur:

نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ فِي الرَّجُلِ يُطَلِّقُ امْرَأَتَهُ طَلْقَةً أَوْ طَلْقَتَيْنِ فَتَنْقَضِي عِدَّتُهَا ثُمَّ يَبْدُو لَهُ تَزْوِيجُهَا وَأَنْ يُرَاجِعَهَا، وَتُرِيدُ الْمَرْأَةُ ذَلِكَ فَيَمْنَعُهَا أَوْلِيَاؤُهَا مِنْ ذَلِكَ فَنَهَى اللّٰهُ أَنْ يَمْنَعُوهَا. (السيوطي، الدر المنثور عن ابن عباس)

″Bu âyet, karısını bir veya iki talakla boşayıp kadının iddeti bittikten sonra onu nikâhına döndürüp, tekrar evlenmek isteyen erkek ile aynısını isteyen ancak velîleri izin vermeyen kadın hakkında nâzil olmuştur. Bu âyetle Allah'u Teâlâ, kadının velîlerine, onun böylesi bir evlilik yapmasına engel olmamalarını bildirmiştir.″[5]

[1] Sûre-i Bakara, Âyet 232.

[2] Sahih-i Buhârî, Tefsir-i Bakara 40; Sünen-i Ebû Dâvud, Nikah 21; Sünen-i Tirmizî, Tefsîr'ul-Kur'ân 3; Kütüb-i Sitte, Hadis No: 489.

[3] Hamiyet; bir kimsenin ailesini koruma çabası, demektir.

[4] Sahih-i Buhârî, Talak 44.

[5] Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr'ül-Mensûr, c. 2, s. 606.

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ (

بِالْمَعْرُوفِۜ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ اِلَّا وُسْعَهَاۚ لَا تُضَٓارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِه۪ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذٰلِكَۚ فَاِنْ اَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَاۜ وَاِنْ اَرَدْتُمْ اَنْ تَسْتَرْضِعُوا اَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِذَا سَلَّمْتُمْ مَٓا اٰتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ (٢٣٣)

233. Anneler, çocuklarını tam iki sene emzirsinler. Bu hüküm, emzirmenin tamamlanmasını isteyen içindir. Bu annelerin, hâl ve zamana münâsip yiyecek ve giyecekleri babaya aittir. Çünkü hiçbir kimse gücünün üstünde bir şey ile mükellef olmaz. Ne bir anne çocuğu sebebiyle, ne de bir baba çocuğu sebebiyle zarara sokulmasın. (Babanın ölümü sebebiyle) mîrasçıya düşen de baba üzerine düşen vazife gibidir. Baba ile anne istişâre ederek aralarında anlaşıp, çocuğu iki seneden evvel sütten kesmek isterlerse, onlara bir günah yoktur. Çocuklarınızı bir sütanneye emzirtmek isterseniz, güzel bir şekilde ücretini verdiğiniz takdirde, size bir günah yoktur. Allah’tan korkun ve bilin ki, şüphesiz Allah’u Teâlâ, yaptıklarınızın hepsini görür.

İzah: Âyet-i Kerîme’de: ″Ne bir anne çocuğu sebebiyle, ne de bir baba çocuğu sebebiyle zarara sokulmasın″ diye buyrulmaktadır. Yani taraflar, birbirlerinden gücünün üstünde bir şey istememelidir. Meselâ: Bir anne, çocuğunu emzirmeğe mecbur edilmemelidir. Kadın da çocuğunu emzirme karşılığında, erkeğin gücünün üstünde bir talepte bulunmamalıdır.

Süt hısımlığı hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(يَحْرُمُ مِنْ الرَّضَاعِ مَا يَحْرُمُ مِنْ النَّسَبِ قَلِيلُهُ وَكَثِيرُهُ (امام الاعظم المسند عن على

″Şüphesiz ki Allah’u Teâlâ, nesep ile hısımlıktan haram ettiğini, süt ile de haram etti. Bunun azı da çoğu da birdir.″[1]

Bu sebeple süt kardeşi ve süt bacısı olanların evlenmemesine kesinlikle dikkat edilmesi gerekir. Kardeş yapan süttür. Bir kadının göğsünden emen ne kadar çocuk varsa, ister akrabası olsun, isterse tamamen yabancı olsun onlar birbirine kardeştirler.

Eğer aynı anneden sütü emmişlerse, birbirlerine bacı kardeştirler. Bir zehir bardağının damlası insanı öldürür. Bu zehirden bir damla da olsa sâdece yiyen ve içenler göz önüne alınır. Yemeyen ve içmeyene bir şey yoktur. Bir kadının sütünü başka bir çocuk emdi ise, o kadının sütünü emenlerle evlenmek aynen

zehir içmiş gibidir, haramdır. O sütü emmeyen, o zehirli kaptan hiç yememiş gibidir. Dolayısıyla alınıp verilmesinde bir mahzur yoktur, helâldir. Meselâ: Bir kız, bir kadından süt emse, bu kadının bütün çocukları ile süt kardeş olur. Fakat bu kadının çocukları, emen kızın diğer bütün kardeşleri ile evlenebilir. Yalnız bu süt emen kız, onlara süt kardeş olur.

Yine süt emen çocuğun, sütannesi ve sütbabası ile ve bunların anneleri, babaları, kardeşleri, çocukları ve her kuşaktan torunları ile evlenmesi ebedî haramdır. Bu çocuğun çocukları, bunun sütannesi veya sütbabası ile evlenemez. Çocuğun hanımı, çocuğun sütbabası ile ve çocuğun kocası da, çocuğun sütannesi ile evlenemez. Velhâsıl nikâh hususunda süt kardeş, öz kardeş hükmündedir.

Nikah hususunda öz kardeşlerin birbirleri arasındaki hüküm neyse, süt kardeşin hükümü de aynıdır. Bu sebeple kardeşlere nikâhı haram olan kişilerin, süt kardeşe de nikâhı haramdır.

Süt kardeşi olabilmesi için, süt müddeti İmam-ı Âzam Efendimize göre, iki buçuk yaşına kadardır. İmamı Muhammed ve İmam Yusuf’a göre ise bu müddet, iki senedir. Hanefi Mezhebi’nde genellikle imameyn kavli geçerlidir. Bu sebeple iki yaşından sonra çocuk süt hakkını geçmiştir. Süt’e ihtiyacı yoktur. Süt emse de olur, emmese de olur. Artık iki yaşını geçtikten sonra, süt emse de süt kardeşi sayılmaz, demektir.

Hanefi Mezhebi’nde, İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ’dan:

(مَا كَانَ فِى الْحَوْلَيْنِ وَاِنْ كَانَ مَصَّةً وَاحِدَةً فَهُوَ يُحَرِّمُ. (اخرجه مالك عن ابن عباس

"İki yıl içerisindeki emme tek bir emmeden ibâret de olsa bu, evlenmeyi haram kılar"[2] nakline göre, süt kardeşliği için tek emme yeterlidir.

Yine süt kardeşliği ile ilgili olarak Hz. Âişe Radiyallâhu anhâ, şu Hadis-i Şerif’i nakleder:

دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعِنْدِي رَجُلٌ قَاعِدٌ فَاشْتَدَّ ذَلِكَ عَلَيْهِ وَرَأَيْتُ الْغَضَبَ فِي وَجْهِهِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ اِنَّهُ أَخِي مِنْ الرَّضَاعَةِ فَقَالَ انْظُرْنَ مَا اِخْوَانُكُنَّ وَمَرَّةً أُخْرَى انْظُرْنَ مَنْ اِخْوَانُكُنَّ مِنْ (الرَّضَاعَةِ فَاِنَّ الرَّضَاعَةَ مِنْ الْمَجَاعَةِ (خ م عن عائشة

Yanımda oturan bir erkek olduğu halde, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem odama girdi. Bu hâl ona bir hayli ağır geldi ve rengi değişti, öfkesini yüzünden

okudum:

- Yâ Resûlallah! Bu benim süt kardeşimdir, dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

- Siz kadınlar süt kardeşlerinizi iyi düşünün! Çünkü süt kardeşliği açlıktan dolayı hâsıl olur.[3]

Yani çocuğun annesi hasta olur veya ölürse, hazır mama imkânı da olmazsa, işte o zaman zaruret durumu olur. Bu sebeple çocuğun yaşaması için sütannesine emzirtilir. Bunun dışında rastgele emzirmek iyi değildir, demektir.

Yine Hz. Ali Kerremallâhu veche, ″Onun bu taşıması ve sütten kesilme müddeti otuz aydır″[4] diye geçen âyet ile ″Anneler, çocuklarını tam iki sene emzirsinler ″[5] diye geçen âyeti göz önünde bulundurarak, kadının hâmilelik müddetinin en az altı ay olabileceğine hüküm vermiş ve evlenen bir kadının en az altı ay ve sonrasında doğum yaparsa ondan zinâ cezâsını düşürmüştür.

[1] İmâm-ı Azam Ebû Hanife, Müsned, Hadis No: 280/1; Sünen-i Tirmizî, Radâ l.

[2] Kütüb-i Sitte, Hadîs No: 5676; İmam Mâlik, Muvatta, Radâ 4.

[3] Kütüb-i Sitte, Hadis No: 5672; Sahih-i Müslim, Radâ 8 (32).

[4] Sûre-i Ahkaf, Âyet 15.

[5] Sûre-i Bakara, Âyet 233.

(وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَعَشْرًاۚ فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ
عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي اَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ (٢٣٤))

234. Sizden vefât edenlerin geride bıraktıkları zevceleri, kendi kendilerine dört ay on gün iddet beklesinler. Bu iddetlerini tamamlayınca, kendileri için meşrû bir sûrette yaptıkları işlerden dolayı size bir günah yoktur. Allah’u Teâlâ, yaptıklarınızdan haberdardır.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme, kocası ölen kadının dört ay on gün iddet beklemek zorunda olduğunu beyan etmektedir. Ancak kocası ölen kadın hâmile ise bunun

iddeti doğum yapması ile sona erer. Bu süre, doğumun meydana gelmesine göre dört ay on günden az da olabilir çok da olabilir.

Bu hususta Abdullah b. el-Erkam Hazretlerinden şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

Sübey’a el-Eslemiye’nin kocası Sa’d b. Havle, karısı hâmile iken vefât etmişti. Kocasının vefâtından sonra çok geçmeden Sübey’a çocuğunu doğurdu. Lohusalık süresi bitince kendisini istemeye gelecekler için süslendi. Ebu’s-Senâbil b. Ba’kek yanına girdi ve ona:

- Seni süslenmiş görüyorum, yoksa evlenmek mi istiyorsun? Allah’a yemin ederim ki, senin üzerinden dört ay on gün geçmedikçe evlenecek değilsin, dedi. Sübey’a durumu şöyle aktarıyor:

لِي ذَلِكَ جَمَعْتُ عَلَيَّ ثِيَابِي حِينَ أَمْسَيْتُ فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ فَأَفْتَانِي بِأَنِّي قَدْ حَلَلْتُ حِينَ وَضَعْتُ حَمْلِي وَأَمَرَنِي بِالتَّزَوُّجِ إِنْ بَدَا لِي (خ م عن عبد اللّٰه بن الارقم الزهرى)

- Bana bunları söyleyince, akşam elbiselerimi topladım ve Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e giderek bu durumu kendisinden sordum. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Çocuğumu doğurunca helâl olduğuna dair fetvâ verdi ve uygun görürsem evlenebileceğimi söyledi.″[1]

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem’in zevcesi Ümmü Habibe (Radiyallâhu anhâ)’dan şöyle nakledilmiştir:

لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى زَوْجٍ فَإِنَّهَا تُحِدُّ عَلَيْهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا. (خ عن ام حبيبة)

″Allah’a ve âhiret gününe îman eden bir kadının kocasından başka bir ölü için üç günden fazla yas tutması helâl değildir. Lâkin kadın, kocasına karşı dört ay on gün üzüntüsünü belli edebilir.″[2]

Ebû Said el-Hudrî Radiyallâhu anhu’nun kız kardeşi olan Fürey’a bint-i Mâlik Radiyallâhu anhâ şöyle anlatmıştır:

Kocam, kaçan kölelerini aramaya çıktı ve Kadûm tarafında onlara yetişti. Köleler kocamı öldürdüler. Kocamın ölüm haberi geldi. Ben o sıralarda babamın evine uzak düşen Ensârın evlerinin birisinde ikâmet ediyordum. Bunun üzerine ben, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in yanına gelerek:

فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ جَاءَ نَعْيُ زَوْجِي وَأَنَا فِي دَارٍ شَاسِعَةٍ عَنْ دَارِ أَهْلِي وَدَارِ إِخْوَتِي وَلَمْ يَدَعْ مَالًا يُنْفِقُ عَلَيَّ وَلَا مَالًا وَرِثْتُهُ وَلَا دَارًا يَمْلِكُهَا فَإِنْ رَأَيْتَ أَنْ تَأْذَنَ لِي فَأَلْحَقَ بِدَارِ أَهْلِي وَدَارِ إِخْوَتِي فَإِنَّهُ أَحَبُّ إِلَيَّ وَأَجْمَعُ لِي فِي بَعْضِ أَمْرِي قَالَ فَافْعَلِي إِنْ شِئْتِ قَالَتْ فَخَرَجْتُ قَرِيرَةً عَيْنِي لِمَا قَضَى اللَّهُ لِي عَلَى لِسَانِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى إِذَا كُنْتُ فِي الْمَسْجِدِ أَوْ فِي بَعْضِ الْحُجْرَةِ دَعَانِي فَقَالَ كَيْفَ زَعَمْتِ قَالَتْ فَقَصَصْتُ عَلَيْهِ فَقَالَ امْكُثِي فِي بَيْتِكِ الَّذِي جَاءَ فِيهِ نَعْيُ زَوْجِكِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ قَالَتْ فَاعْتَدَدْتُ فِيهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا (ه عن الفريعة بنت مالك)

″Yâ Resûlallah! Kocamın ölüm haberi geldi. Ben babamın evinden ve kardeşlerimin evinden uzak olan bir evdeyim. Kocam ne bana harcanacak bir mal, ne mîras yoluyla sahip olduğum bir mal, ne de sahibi olduğum bir ev bıraktı. Babamın evine ve kardeşlerimin evine taşınmama izin verirseniz şüphesiz bunu çok isterim ve bâzı işlerim yönünden iyi olur″ diye müsaade istedim. Resûlü Ekrem Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Dilersen taşın″ buyurdu. Furay'a demiştir ki:

- Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in dili ile Allah'ın benim için verdiği bu hükme sevinçli olarak Resûlü Ekrem Sallallâhu aleyhi ve sellem'in huzurundan ayrıldım. Nihâyet ben mescitte veya evin sahanlığında iken Resûlü Kirâm Efendimiz beni geri çağırarak: ″Sen nasıl söyledin?″ buyurdu. Furay'a demiştir ki: ″Ben de söylediklerimi tekrar anlattım.″ Bunun üzerine O, bana: ″Yazılı iddet süresi tamamlanıncaya kadar, sen kocanın ölüm haberini aldığın evinde dur″ buyurdu. Furay'a demiştir ki: ″Ben o evde dört ay on gün iddet olarak durdum. ″[3]

Resûlü Ekrem'in ilk önce izin verip sonra izni geri almasının nedeni, kadının durumu arzettiği zaman, onun bahsi geçen evden taşınmasını önce zaruri görmüş, fakat daha sonra onu tekrar çağırıp iyice soruşturunca, zaruri bir durumun olmadığına kanaat getirmiş olması olabilir.

Yine Âyet-i Kerîme'de: ″Bu iddetlerini tamamlayınca, kendileri için meşrû bir sûrette yaptıkları işlerden dolayı size bir günah yoktur″ diye buyrulmaktadır. Yani, onlar iddet sürelerini tamamlayınca, meşrû sûrette süslenmelerinden veya başkasıyla evlenmeğe aday olmalarından dolayı, Ey onların velileri ve Ey Müslümanlar! Sizin üzerinize bir günah yoktur. Artık bundan sorumlu olmazsınız, demektir.

[1] Sahih-i Buhârî, Megâzi 8; Sahih-i Müslim, Talak 8 (56).

[2] Sahih-i Buhârî, Cenâiz 30.

[3] Sünen-i İbn-i Mâce, Talak 8; Sünen-i Nesâî, Talak 60-62.

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فٖيمَا عَرَّضْتُمْ بِهٖ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَٓاءِ اَوْ اَكْنَنْتُمْ فٖٓي اَنْفُسِكُمْۜ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ) وَلٰكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا اِلَّٓا اَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًاۜ وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتّٰى يَبْلُغَ الْكِتَابُ اَجَلَهُۜ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فٖٓي اَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُۚ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ حَلٖيمٌ ﴿٢٣٥﴾ (

235. Kocalarının vefâtıyla iddet bekleyen kadınlarla nikâhlanmaya tâlip olursanız, bunu gizli bir şekilde söylemenizde veya gönlünüzde bunu tutmanızda bir günah yoktur. Allah'u Teâlâ bilir ki, sizler (böyle durumlarda sabır ve sukûnet edemez) onlara mutlaka rağbetinizi belli edersiniz. Onlarla gizlice vaadleşmeyin. Ancak meşrû bir şey konuşmanız müstesnâ. İddetleri tamam olmadıkça, onlarla nikaha azmetmeyin. Bilin ki, şüphesiz Allah'u Teâlâ gönüllerinizde olanı hakkıyla bilir. O'nun azâbından korkun ve bilin ki, şüphesiz Allah'u Teâlâ çok bağışlayandır, Halîm'dir (cezâ vermekte acele etmez).

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'de: "Onlarla gizlice vaadleşmeyin. Ancak meşrû bir şey konuşmanız müstesnâ" diye geçen ifadeden maksat, onlarla zinâ ve çirkin bir fiil için anlaşmayın. Onlarla meşrû yollarla konuşun, demektir.

Yine bu Âyet-i Kerîme'de: "İddetleri tamam olmadıkça, onlarla nikaha azmetmeyin" diye buyrulmaktadır. Bu sebeple boşanan bir kadın, iddet müddetini tamamlamadan başka birisiyle evlenemez. Kocası ölen kadının iddet süresi, dört ay on gündür. Ancak, kocası ölen bir kadın ile evlenmek isteyen erkek, evlenme isteğini iddet müddeti içerisinde kadına belli edebilir. Bu hüküm boşanmış olan kadın için de geçerlidir. Kadın boşandığında, üç hayız devresi olan iddet müddetini beklemesi gerekir. Boşanan kadın, iddet müddetini tamamlamadan başka biriyle evlenemez.

Bu hususta Fâtıma bint-i Kays Radiyallâhu anhâ'dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

Kocası Ebû Amr İbn-i Hafs, kendisini üç talâkla boşamasının akabinde Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Fâtıma Bint-i Kays'ın, İbn-i Ümmü Mektûm'un evinde iddet beklemesini emretmiş ve ona:

إِذَا حَلَلْتِ فَآذِنِينِي فَآذَنْتُهُ فَخَطَبَهَا مُعَاوِيَةُ وَأَبُو جَهْمٍ وَأُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

أَمَّا مُعَاوِيَةَ فَرَجُلَ تَرِبٌ لَا مَالَ لَهُ وَأَمَّا أَبُو جَهْمٍ فَرَجُلَ ضَرَّابٌ لِلنِّسَاءِ وَلَكِنْ أَسَامَةَ بْنُ زَيْدٍ فَقَالَتْ بِيَدِهَا هَكَذَا أُسَامَةُ أُسَامَةُ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَاعَةُ اللّٰهِ وَطَاعَةُ رَسُولِهِ خَيْرٌ لَكِ قَالَتْ فَتَزَوَّجْتُهُ فَاغْتَبَطْتُ (م عن فاطمة بنت قيس)

″İddetin bittiğinde bana haber ver″ demiştir. Fâtıma Bint-i Kays iddetini tamamlayınca, Muâviye b. Ebû Süfyan, Ebû Cehm ve Usame b. Zeyd ona talip olmuşlar. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Muâviye, malı olmayan fakir bir adamdır. Ebû Cehm ise, kadın döven bir kimsedir. Fakat Usâme b. Zeyd farklı!″ buyurdu.

Fâtıma Bint-i Kays eliyle işâret ederek (beğenmeyerek): ″Usâme, Usâme!″ demiş.

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de Fâtıma Bint-i Kays'a: ″Allah'a itaat etmek ve Resûlüne itaat etmek senin için daha hayırlıdır″ buyurdu. Bunun üzerine ben, Usâme ile evlendim ve bu evliliğimden çok memnun oldum.[1]

[1] Sahih-i Müslim, Talak 6 (36).

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَٓاءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ اَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةًۚ وَمَتِّعُوهُنَّ عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُۚ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِۚ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ (٢٣٦)

236. Eğer kadınları, kendilerine dokunmadan veya onlara mehir takdir etmeden boşarsanız, size bir günah yoktur. Ancak onları faydalandırın. Zengin kendi imkânına göre, fakir de kendi imkânına göre, uygun bir şekilde onlara bir mut'a versin. Bu, muhsinler üzerine bir haktır.

İzah: Hanefi Mezhebi'ne göre, halvet-i sahiha (karı ile kocanın hiçbirinde cinsî yakınlığa mâni bir sebep olmadığı halde, kimsenin göremeyeceği bir yerde beraber bulunmaları) cinsî yakınlık yerine geçer. Nikâh kıyılırken mehir söylenmez yahut mehir olmamak üzere nikâh kıyılırsa, cinsî yakınlıkta yahut halvet-i sahiha da bulunmakla mehr-i misil (herhangi bir sebeple dînî nikah sırasında belirlenmeyip daha sonra kadının baba soyundan, yoksa akran veya emsali arasında dengi olan birine verilmiş mehirden örnek alınarak tayin edilen mehir) lâzım olur. Cinsî yakınlıkta bulunmadan yahut halvet-i sahihada bulunmadan önce kadını boşarsa, sahih olan kavle göre; erkeğin hâli itibar edilerek kadına mut'a verilmesi lâzımdır. Mut'anın lâzım olması Sûre-i Bakara, Âyet 236 ile sâbittir.[1]

″Mut’a″ kelimesinden maksat; kişinin hâline göre cimâ olmadan boşadığı kadına mal veya para vermesi; durumu zayıf olanın da gücüne göre elbise veya başörtüsü gibi bir şeyler vermesi lâzım, demektir.

Mut’a hakkında Ebû Useyd Radiyallâhu anhu’dan nakledilen Hadis-i Şerif’te şöyle buyrulmuştur:

تَزَوَّجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُمَيْمَةَ بِنْتَ شَرَاحِيلَ فَلَمَّا أُدْخِلَتْ عَلَيْهِ بَسَطَ يَدَهُ إِلَيْهَا فَكَأَنَّهَا كَرِهَتْ ذَلِكَ فَأَمَرَ أَبَا أُسَيْدٍ أَنْ يُجَهِّزَهَا وَيَكْسُوَهَا ثَوْبَيْنِ رَازِقِيَّيْنِ (خ عن ابى عسيد)

″Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Şerahil’in kızı Ümeyme ile evlendi. Ümeyme, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in yanına konulduğunda, Resûlü Kirâm Efendimiz elini ona uzattı, o da bundan hoşlanmadı. Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Useyd’e, Ümeyme’nin çeyizinin hazırlanmasını ve kendisine mavi iki elbise giydirilmesini emretti ve kadını gönderdi.″[2]

Özetle boşanan kadın dört kısımdır:

Birincisi: Mehir belirlenmeyip kendisine cinsî yakınlıkta bulunulmadan boşanan kadındır ki, ona ancak mut’a vâcip olur.

İkincisi: Mehir belirlenip kendisine cinsî yakınlıkta bulunulmuş olarak boşanan kadındır ki, buna belirlenen vâcip olan mehir verildikten sonra fazla olarak mut’a vermek müstehaptır.

Üçüncüsü: Mehir belirlenmeyip kendisine cinsî yakınlıkta bulunulduktan sonra boşanan kadındır ki, ona mehr-i misil verdikten sonra fazla olarak mut’a vermek müstehaptır.

Dördüncüsü: Mehir belirlenip kendisine cinsî yakınlıkta bulunulmadan boşanan kadındır ki, ona mehrin yarısını verdikten sonra mut’a vermek müstehap değildir.[3]

[1] Mültekâ Tercümesi, Mevkûfât, c. 1, s. 227.

[2] Sahih-i Buhârî, Talak 3.

[3] Mültekâ Tercümesi, Mevkûfât, c. 1, s. 229.

وَاِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ اِلَّٓا اَنْ يَعْفُونَ اَوْ يَعْفُوَا (الَّذ۪ي بِيَدِه۪ عُقْدَةُ النِّكَاحِؕ وَاَنْ تَعْفُوا اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰىؕ وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْؕ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ (٢٣٧)
(

237. Eğer kadınlara mehir belirlediğiniz halde onlara dokunmadan boşarsanız, o zaman mehrin yarısı kadınındır. Ancak kadının veya nikâh bağı elinde bulunanın (kocanın) kendilerine ait olan kısmı bağışlamaları müstesnâ. Bağışlamakla takvâya daha fazla yaklaşmış olursunuz. Birbirinize iyilikte bulunmayı unutmayın. Şüphesiz Allah'u Teâlâ, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.

İzah: Nikahtan sonra cimâ olmadan boşanmayı anlatan bu âyet, nişandan dönenlerin durumunu da kapsar. Çünkü nişan töreninde, evlenecek çiftin velilerinden erkek tarafı şâhitler huzurunda kız tarafına ″Allah'ın emri ve Peygamberin kavli üzere kızınızı oğlumuza istiyoruz″ demesi, kız tarafının da ″Biz de, Allah'ın emriyle verdik″ demesiyle, nişanlanan çiftin de rızâları var ise, nikâhın şartları yerine gelmiş olur. Erkek tarafı nişandan dönerse, kızın mağdur olması nedeniyle bu âyette geçtiği gibi eğer mehir belirlenmişse, o mehrin ancak yarısını alabilir. Eğer mehir belirlenmemişse, kız tarafının şart olarak talep etmiş olduğu takılar da mehir hükmündedir. Bu takıların mehir hükmünde olması ise, kız tarafının şart koştuğundan dolayıdır. Bu sebeple kız tarafı bu takıların yarısını alabilir. Diğer yarısını ise erkek tarafına iade eder. Ancak ayrılma talebi kız tarafından gerçekleşirse, mehrin tamamını erkek tarafına iade etmesi gerekir. Mehrin hâricinde verilen hediyelere gelince, kız tarafı da erkek tarafı da karşlıklı olarak vermiş oldukları hediyeleri talep edebilirler. Eğer verilen hediyeler, yiyecek ve giyecek türünden bir şeyler ise, bunlar da kullanılmışsa, bunların talep edilmesi uygun değildir.

Âyet-i Kerîme'de: ″Bağışlamakla takvâya daha fazla yaklaşmış olursunuz″ diye geçtiği üzere, dilerse her iki tarafta haklarından ferâgat edip birbirlerine bağışlayabilirler.

Yine fıkıh kitaplarında ″Evlilik talebi″ anlamına gelen ″Hıtbe″ konusu anlatılmaktadır. Hıtbe kavram olarak, belirli bir kadınla evlenme isteğini açıklayarak, bunu kadına veya ailesine bildirmektir.

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(لَا يَبِعْ أَحَدُكُمْ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ وَلَا يَخْطُبْ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ إِلَّا أَنْ يَأْذَنَ لَهُ (حم خ عن ابن عمر

″Sizden biriniz Müslüman kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın. Müslüman kardeşinin hıtbesi (evlenme teklifi) üstüne de, izni olmadıkça hıtbe yapmasın (teklifte bulunmasın).″[1]

Bu Hadis-i Şerif’te geçen Hıtbe, nişan töreni gibi değildir. Bu süreçte evlilik akdi yerine gelmemiştir. Çünkü evlilik akdinde, şâhitler huzurunda iki tarafın Allah’ın emri ile birbirini istemesi şarttır. Hıtbe de ise sâdece evlenme niyetinin belirtilmesi ve karşı tarafın da buna rızâlık durumu vardır. Bu durumda da nikâhın şartı yerine gelmemektedir.

[1] Ahmed bi Hanbel, Müsned, Hadis No: 4492; Sahih-i Buhâri, Nikâh 45, İmam Mâlik, Muvatta, Nikah 1.

(حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتٖينَ (٢٣٨)

238. Namazlara ve orta namaza devam edin ve huşû ile Allah’ın huzuruna durun.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’de geçen ″Orta namaz″dan maksat, ikindi namazıdır. Bu hususta Hz. Ali Kerremallahu veche şöyle anlatmıştır:

كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ فَقَالَ مَلَأَ اللّٰهُ قُبُورَهُمْ وَبُيُوتَهُمْ نَارًا كَمَا شَغَلُونَا عَنْ صَلَاةِ الْوُسْطَى حَتَّى غَابَتْ الشَّمْسُ وَهِيَ صَلَاةُ الْعَصْرِ (خ م عن على ابى طالب)

Biz, Hendek Günü Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ile beraberdik. O gün Resûlü Kirâm Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: ″Bu kâfirler bizi orta namazdan alıkoydular. Tâ ki, güneş kaydı gitti. O namaz da ikindi namazıdır. Allah onların evlerini ve mezarlarını ateşle doldursun.″[1]

Bu Hadis-i Şerif’e dayanarak birçok ulemâ ve İmam-ı Âzam, ″Orta namaz″dan maksadın; ″İkindi namazı″ olduğunu beyan etmişlerdir.

Bir diğer Hadis-i Şerif’te de İbrâhim b. Yezid ed-Dımışkî Radiyallâhu anhu da şöyle anlatmıştır:

Ben, Abdulaziz b. Mervan’ın yanında oturuyordum. O, bir adama: ″Ey filan! Falan adamın yanına git ve ona de ki: Sen Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’den orta namaz hakkında ne işittin?″ Bunun üzerine orada oturan bir adam şöyle dedi:

- Ben, küçük bir çocuk iken Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer, orta namazın ne demek olduğunu sormam için beni Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e gönderdiler. O da:

فَأَخَذَ إِصْبَعِي الصَّغِيرَةَ فَقَالَ هَذِهِ الْفَجْرُ وَقَبَضَ الَّتِي تَلِيهَا وَقَالَ هَذِهِ الظُّهْرُ ثُمَّ قَبَضَ الإِبْهَامَ فَقَالَ هَذِهِ الْمَغْرِبُ ثُمَّ قَبَضَ الَّتِي تَلِيهَا ثُمَّ قَالَ هَذِهِ الْعِشَاءُ ثُمَّ قَالَ أَيُّ أَصَابِعِكَ بَقِيَتْ فَقُلْتُ الْوُسْطَى فَقَالَ أَيُّ صَلاةٍ بَقِيَتْ قُلْتُ الْعَصْرُ قَالَ هِيَ الْعَصْرُ. (ابن جرير الطبرى، جامع البيان عن إبراهيم بن يزيد الدمشقي)

- Benim serçe parmağımı tuttu ve ″İşte sabah namazı budur.″ Sonra serçe parmağımın yanındaki parmağı tuttu, ″Öğle namazı da budur″ dedi. Sonra başparmağımı tuttu, ″Yatsı namazı budur″ dedi. Daha sonra onun yanındaki şehâdet parmağını tuttu, ″Akşam namazı budur″ dedi. Sonra da: ″Hangi parmağın kaldı?″ diye sordu. Dedim ki: ″Orta parmağım.″ Buyurdu ki: ″Hangi namaz kaldı?″ Dedim ki: ″İkindi namazı.″ Buyurdu ki: ″İşte orta namaz budur.″[2]

Diğer vakitler arasında, özellikle ikindi namazına devam edilmesi hususunun emredilmesinin hikmeti şöyle beyan edilmiştir:

Akşam, yatsı ve sabah namazları, insanların çoğunun işlerini bıraktıkları ve dinlendikleri vakitlerde olduğu için, onları kılmaları kendileri için bir zorluğa sebep olmaz. Öğlen namazı da sıcağın şiddetli anına rast geldiğinden, insanların istirahata çekilme anlarında kılınır. Bu da onlar için zor değildir. İkindi namazı ise, insanların çalışmalarının yoğun olduğu bir zamana rastlar. Bu bakımdan onu ihmal etme durumu daha çoktur. Bu sebeple Allah’u Teâlâ bütün namazlara devam edilmesini emrederken, özellikle de ikindi namazına devam etmelerini emretmiştir. İkindi namazına ″Orta namaz″ denmesinin sebebi ise, kendisinden önce iki vaktin, kendisinden sonra iki vaktin bulunması ve kendisinin beş vakit namazın tam ortasında olmasıdır.

İkindi namazı hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

اَلَّذِى تَفُوتُهُ صَلَاةُ الْعَصْرِ كَأَنَّمَا وُتِرَ أَهْلَهُ وَمَالَهُ (خ م عن ابن عمر)

″İkindi namazını geçiren kimse, ailesi ve malı helâk edilmiş gibidir.″[3]

[1] Sahih-i Buhârî, Daavât 57.

[2] İbn-i Cerir et-Taberî, Câmi’ul-Beyan, c. 5, s. 196.

[3] Sahih-i Buhârî, Mevâkit’us-Salât 14; Sahih-i Müslim, Mesâcid 35 (200).

( )فَاِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا اَوْ رُكْبَانًاۚ فَاِذَٓا اَمِنْتُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَمَا عَلَّمَكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ (٢٣٩ (

239. Namazlarınızı korkulu zamanlarda, yaya yahut binekli olarak kılın. Emin olduğunuz zaman da, bilmediğiniz şeyleri size öğreten Allah’ın öğrettiği üzere kılın.

İzah: Âyet-i Kerîme’de geçtiği üzere bu şartlarda kılınan namaza, Salât-ı Havf yani korkulu yerde namaz denir. Bu namazın nasıl kılınması gerektiğine dair Hanefi ve Şafii Mezhepleri arasında görüş farklılığı vardır.

İmam-ı Âzam Hazretleri, Âyet-i Kerîme’de geçen ″Yaya″ ifadesinin, ″Ayakta durmak″ anlamında olduğunu belirtmiş ve yürüyerek namaz kılmanın câiz olmadığını söylemiştir. Bu sebeple Hanefi ulemâsı bu Âyet-i Kerîme’ye: ″Namazlarınızı, korkulu zamanlarda ayakta sâbit durarak veya binek üzerinde imâ ile kılın…″ diye mânâ vermişlerdir.

İmam-ı Âzam Ebû Hanife Hazretleri, muharebe sırasında namazı normal şekilde durup kılma imkânı olmazsa, yaya olanlar namazı erteleyip sonra kaza ederler ve eğer binekli iseler binekleri üzerinde kılarlar, diye söylemiştir. Delil olarak ise Hendek Savaşı’nda Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in ikindi namazını kazâ ettiğine dair Hadis-i Şerif’leri beyan etmiştir.

Bu hususta nakledilen Hadis-i Şerif’lerden birisi Câbir Radiyallâhu anhu’dan şöyle anlatılmıştır:

أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ جَاءَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ بَعْدَ مَا غَرَبَتْ الشَّمْسُ فَجَعَلَ يَسُبُّ كُفَّارَ قُرَيْشٍ قَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَا كِدْتُ أُصَلِّي الْعَصْرَ حَتَّى كَادَتْ الشَّمْسُ تَغْرُبُ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاللّٰهِ مَا صَلَّيْتُهَا فَقُمْنَا إِلَى بُطْحَانَ فَتَوَضَّأَ لِلصَّلَاةِ وَتَوَضَّأْنَا لَهَا فَصَلَّى الْعَصْرَ بَعْدَ مَا غَرَبَتْ الشَّمْسُ ثُمَّ صَلَّى بَعْدَهَا الْمَغْرِبَ (خ جابر بن عبد اللّٰه)

Hendek Savaşı’nda Ömer b. el-Hattab gelip, Kureyş kâfirlerine fenâ sözler söyledi ve ″Yâ Resûlallah! Ben daha ikindiyi kılmadım, güneş neredeyse batmak üzere″ dedi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de: ″Vallâhi! Ben de kılmadım″ buyurdu. Sonra bir düzlüğe indi, abdest aldı ve güneş battıktan sonra önce ikindiyi, daha sonra da akşam namazını kıldı.[1]

İmam Şâfii Hazretleri ise, Âyet-i Kerîme’de geçen ″Yaya″ ifadesinin ″Yürümek″ anlamında olduğunu söylemiş ve bu Âyet-i Kerîme’ye: ″Namazlarınızı, korkulu zamanlarda yürüyerek veya binek üzerinde gider olduğunuz halde, imâ ile namazı kılın″ diye mânâ vermiştir.[2]

Yine korku namazı hakkında Sûre-i Nisâ, Âyet 102 ve izahına bakınız.

[1] Sahih-i Buhârî, Mevâkit’us-Salât 36, Megâzi 27.

[2] Hulâsât’ul-Beyân, c. 1, s. 435.

(وَالَّذٖينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًاۚ وَصِيَّةً لِاَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا اِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ اِخْرَاجٍۚ فَاِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فٖي مَا فَعَلْنَ فٖي اَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍۜ وَاللّٰهُ عَزٖيزٌ حَكٖيمٌ (٢٤٠))

240. Sizden vefât edip de geride zevceler bırakanlar, onlara, belirledikleri evde bir yıl kalmaları şartıyla, bir yıllık geçimlerinin sağlanmasını vasiyet etsinler. Eğer onlar (bir yıl dolmadan kendi istekleriyle) çıkarlarsa, onların meşrû olarak yaptıkları şeylerden dolayı size bir günah yoktur. Allah’u Teâlâ her şeye gâliptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

İzah: İslâm’ın ilk yıllarında bir erkek vefât edince, karısı mîrasa nâil olamazdı. Ancak kocasının vefâtında evinden çıkmayıp orada bir sene kalırsa kocası, ona bu müddete ait nafakasını vasiyet etmekle mükellef idi. Kadın böyle beklerse bu nafakaya hak kazanırdı. Beklemez de daha evvel çıkarsa, bu nafakaya hakkı olmazdı. Daha sonra eşlerinden mîras almaları hakkındaki Sûre-i Nisâ, Âyet 12 nâzil olunca, bu Âyet-i Kerîme’nin hükmü kalkmış, nesh olmuştur.[1]

[1] Bakınız: Sahih-i Buhârî, Tefsir-i Bakara 45.

(وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِۜ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقٖينَ (٢٤١) كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ۟ (٢٤٢))

241-242. Takvâ sahipleri üzerine, boşadıkları zevcelerine uygun şekilde bir mut’a vermeleri bir haktır.* Anlamanız için Allah’u Teâlâ, âyetlerini size işte böyle açıklar.

İzah: Takvâ üzere olan bir kimse, karısını şeriatın hükmünce boşayıp mehrini de verdikten sonra, fazladan Mut’a vermesi de lâzımdır. Mut’a hakkında geniş bilgi için de Sûre-i Bakara, Âyet 236’nın izahına bakınız.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذٖينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ اُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِۖ فَقَالَ لَهُمُ اللّٰهُ مُوتُوا ثُمَّ اَحْيَاهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ لَذُو (فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ (٢٤٣))

243. Binlerce kişi oldukları halde, ölüm korkusuyla yurtlarını terkedenleri görmedin mi? Allah’u Teâlâ onlara: ″Ölün″ dedi. Sonra da onları diriltti. Şüphesiz ki Allah’u Teâlâ, insanlara karşı elbette lütuf sahibidir. Lâkin insanların çoğu şükretmezler.

İzah: İmam Râzi Hazretleri, bu topluluğun İsrailoğullarından büyük bir taife olduğunu bildirir. Peygamberleri Hazkil Aleyhisselâm[1] onları Allah yolunda savaşa çağırmıştı. Onlar, ölümden korkarak firar etmişlerdi. Allah’u Teâlâ da, bunlara vebâ hastalığı verdi. Hastalık sebebiyle yurtlarını terk ederek bir vâdiye geldiler. Allah’u Teâlâ’nın: ″Ölün″ demesiyle hepsi birden öldüler. Bir zaman öylece kaldılar. Sonra Hazkil Aleyhisselâm; onları diriltmesi için Allah’a duâ etti. Allah’u Teâlâ da, Peygamberinin duâsını kabul ederek, onları tekrar diriltti.

[1] Mûsâ Aleyhisselâm’dan sonra İsrailoğullarına gönderilen dördüncü Peygamberdir.

(وَقَاتِلُوا فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ سَمٖيعٌ عَلٖيمٌ (٢٤٤))

244. Ve Allah yolunda cihat edin. Bilin ki, şüphesiz Allah’u Teâlâ her şeyi işiten ve bilendir.

İzah: Cihat hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

أَيُّهَا النَّاسُ لَا تَتَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ وَاسْأَلُوا اللّٰهَ الْعَافِيَةَ فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ ثُمَّ قَالَ اللّٰهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ وَمُجْرِيَ السَّحَابِ وَهَازِمَ الْأَحْزَابِ اهْزِمْهُمْ وَانْصُرْنَا عَلَيْهِمْ (خ م عن ابن ابى اوفى)

″Ey insanlar! Düşmanla karşılaşmayı istemeyin! Allah’tan âfiyet (rahatlık, huzur, saadet) isteyin. Fakat düşman da karşınıza çıkarsa, o zaman da sebât-ı kadem edin (sağlam durup düşmandan kaçmayın) ve bilin ki Cennet kılıçların gölgesi altındadır. Kur’ân’ı indiren, Tevrat’ı, İncil’i önceki Peygamberlere indiren Allah’ım! Bulutları rüzgârın önüne katıp da ordan oraya götürüp yağmur yağdıran Allah’ım! Müslümanlara yardım edip, İslâm düşmanlarını hezimete uğratan Allah’ım! Bu karşımızdaki kâfirleri hezimete uğrat! Onlara karşı bize yardım eyle, güç kuvvet ver de, onlara karşı gâlip gelelim!″[1] Âmin!

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif'inde de şöyle buyurmuştur:

لَيْسَ الْجِهَادُ أَنْ يَضْرِبَ الرَّجُلُ بِسَيْفِهِ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ إِنَّمَا الْجِهَادُ مَنْ عَالَ وَالِدَيْهِ وَعَالَ وَلَدَهُ فَهُوَ فِي جِهَادٍ وَمَنْ عَالَ نَفْسَهُ يَكُفُّهَا عَنِ النَّاسِ فَهُوَ فِي جِهَادٍ (كر والديلمى عن أنس)

"Cihat, insanın yalnız Allah yolunda kılıç sallaması değildir. İnsanın annesine ve babasına bakması da cihattır. Evlâdına bakan da cihattadır. Başkasına muhtaç olmamak için helâlinden çalışan kimse de cihattadır."[2]

[1] Sahih-i Buhârî, Cihat 114; Sahih-i Müslim, Cihat 6 (19-21).

[2] Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 362/8.

(مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ اَضْعَافًا كَثِيرَةًۜ وَاللّٰهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُۜطُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (٢٤٥)( )

245. Kimdir o kimse ki, Allah için güzel bir ödünç ile ödünçte bulunur, Allah'u Teâlâ da o kimseye mükâfatını kat kat verir. Rızıkları daraltan ve genişleten Allah'tır. Ve O'na döndürüleceksiniz.

İzah: Âyet-i Kerîme'de: "Allah için güzel bir ödünç ile ödünçte bulunur" diye buyrulmaktadır. Burada geçen "Ödünç" ifadesi, Allah için yapılan ve karşılığı sâdece Allah'tan beklenen infak ve Allah için bir kimseye ödünç vermek anlamına gelmektedir.

Allah yolunda infak ile ilgili olarak Katâde Hazretleri şöyle buyurmuştur:

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem zamanında adamın biri bu âyeti işitince, "Ben Allah için ödünç veririm" dedi ve malına yöneldi. Malının en güzelinden tasaddukta bulundu.[1]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

مَنْ أَنْفَقَ نَفَقَةً فِي سَبِيلِ اللّٰهِ كُتِبَتْ بِسَبْعِ مِائَةِ ضِعْفٍ (حم خريم بن فاتك الأسديّ)

"Her kim Allah yolunda bir şey harcarsa, ona yedi yüz katı yazılır."[2]

Ödünç vermek ile ilgili de Şa'bî'den şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

اسْتَقْرَضَ رَسُولَ اللّٰهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ مِنْ رَجُلٍ تَمْرًا فَلَمْ يُقْرِضْهُ, وَقَالَ: لَوْ كَانَ هَذَا نَبِيًّا لَمْ يَسْتَقْرِضْ. فَأَرْسَلَ اللّٰهُ إِلَى أَبِي الدَّحْدَاحِ فَاسْتَقْرَضَهُ, فَقَالَ: وَاللّٰهِ لأَنْتَ أَحَقُّ بِي وَبِمَالِي وَوَلَدِي مِنْ نَفْسِي, وَإِنَّمَا هُوَ مَالُكَ, فَخُذْ مِنْهُ مَا شِئْتَ, وَاتْرُكْ لَنَا مَا شِئْتَ. فَلَمَّا تُوُفِّيَ ابْنُ الدَّحْدَاحِ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (رُبَّ عَذْقٍ مُذَلَّلٍ لِابْنِ الدَّحْدَاحِ فِي الْجَنَّةِ (أخرج ابن سعد عن الشعبي

″Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem adamın birinden borç hurma almak istedi. Ancak adam: ″Bu, Peygamber olsaydı, borç istemezdi″ deyip borç olarak istenen hurmayı vermedi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, İbn’ud-Dehdâhe’yi çağırttı ve ondan borç istedi. Bunun üzerine İbn’ud-Dehdâhe: ″Vallâhi, benim malımda ve çocuklarımda benden fazla hak sahibisin. Bu senin malındır, istediğin kadarını al, istediğin kadarını da bize bırak″ dedi. İbn’ud-Dehdâhe vefât ettiği zaman, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, İbn’ud-Dehdâhe’nin Cennette erişebileceği nice salkımlar vardır″ buyurdu.[3]

Yine bu Âyet-i Kerîme hakkında Abdullah İbn-i Ömer Radiyallâhu anhumâ’dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الآيَةُ: مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ) قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: رَبِّ زِدْ أُمَّتِي فَنَزَلَتْ: مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً قَالَ: رَبِّ زِدْ أُمَّتِي فَنَزَلَتْ: إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ (طب هب (عن ابن عمر

″Mallarını Allah yolunda infak edenlerin misâli, yedi başak veren ve her başağında yüz tane bulunan bir tohum gibidir…″[4] diye geçen âyet nâzil olunca, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Rabbim, ümmetime artır″ buyurdu. Bunun üzerine ″Kimdir o kimse ki, Allah için güzel bir ödünç ile ödünçte bulunur, Allah’u Teâlâ da o kimseye mükâfatını kat kat verir…″ diye geçen Sûre-i Bakara, Âyet 245 nâzil oldu. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem yine: ″Rabbim, ümmetime artır″ buyurdu. Bunun üzerine de: ″… Şüphesiz ki, sabredenlere mükâfatları hesapsız verilecektir″[5] diye geçen âyet nâzil oldu.[6]

Ebû Osman el-Nehdî Radiyallâhu anhu’dan da şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

Benden daha çok Ebû Hüreyre ile birlikte oturan kimse yoktur. O benden önce hacca gitti. Ben de ondan sonra yola çıktım. Basra halkının, Ebû Hüreyre’den Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in: ″Allah’u Teâlâ Mü’minin yaptığı bir iyiliği bin kere bin kat artırır (bir milyon iyilik sevabı verir)″ buyurduğunu işittim. Ben: ″Yazıklar olsun size, benden daha çok Ebû Hüreyre ile birlikte

oturan kimse yoktur ve ben bu Hadis-i Şerif'i işitmedim" dedim.

Ebû Osman el-Nehdî sözüne devamla şöyle anlatır:

Ona yetişmek üzere yola çıktım ve onun hacca gittiğini gördüm. Kendisinden bu Hadis-i Şerif'i almak için ben de hacca gittim ve onunla buluşarak, "Yâ Ebû Hüreyre! Basra halkının senden rivâyet ettiklerini işittiğim hadisin aslı nedir?" dedim. Ebû Hüreyre bana, "O ne ki?" dedi. Ben de: "Onlar, senin: "Allah'u Teâlâ Mü'minin yaptığı bir iyiliğe bir milyon iyilik sevabı verir" dediğini iddia ediyorlar" dedim. Ebû Hüreyre:

- Yâ Ebû Osman! Buna şaşma; Allah'u Teâlâ Sûre-i Bakara, Âyet 245'te: "Kimdir o kimse ki, Allah için güzel bir ödünç ile ödünçte bulunur, Allah'u Teâlâ da o kimseye mükâfatını kat kat verir…" Ve Sûre-i Tevbe, Âyet 38'de: "… Dünyâ hayatının menfaati, âhiretin yanında çok azdır" diye buyurmaktadır. Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in:

(إِنَّ اللّٰهَ لَيُضَاعِفُ الْحَسَنَةَ أَلْفَيْ أَلْفِ حَسَنَةٍ (حم عن أبي عثمان النهدى

"Allah'u Teâlâ Mü'minin yaptığı bir iyiliği iki bin kere bin kat artırır (iki milyon iyilik sevabı verir)" buyurduğunu işittim.[7]

[1] Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr'ül-Mensûr, c. 3, s. 114.

[2] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 18261.

[3] Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr'ül-Mensûr, c. 3, s. 113.

[4] Sûre-i Bakara, Âyet 261.

[5] Sûre-i Zümer, Âyet 10.

[6] Taberânî, Mu'cem'ul-Kebir, Hadis No: 645; Beyhakî, Şuab'ul-Îman, Hadis No: 3168.

[7] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 7604, 10342; Tefsir-i İbn-i Ebî Hâtim, Hadis No: 2473; Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr'ül-Mensûr, c. 4, s. 422.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الْمَلَاِ مِنْ بَنٖيٓ اِسْرَٓاءٖيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰىۢ اِذْ قَالُوا لِنَبِيٍّ لَهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلْ فٖي سَبٖيلِ (اللّٰهِۜ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ اَلَّا تُقَاتِلُواۜ قَالُوا وَمَا لَنَٓا اَلَّا نُقَاتِلَ فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ وَقَدْ اُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَاَبْنَٓائِنَاۜ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا اِلَّا قَلٖيلًا مِنْهُمْۜ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ بِالظَّالِمٖينَ (٢٤٦)

246. O zamanı bilir misin? ki, Mûsâ’dan sonra İsrailoğullarından bir cemaat, Peygamberlerine: ″Allah yolunda savaşmak için bize bir hükümdar tayin et″ dediler. Peygamberleri de: ″Korkarım ki, savaşmak üzerinize farz olursa, savaşmaya yaklaşmaz ve bu vaadinizi yerine getirmezsiniz!″ deyince, onlar: ″Niçin Allah yolunda savaşmayalım? Halbuki vatanımızdan çıkarıldık ve oğullarımızdan ayrıldık″ dediler. Savaşmak üzerlerine farz olunca, onlardan çok azı hâriç, (sözlerinden dönerek harpten) yüz çevirdiler. Allah’u Teâlâ ise, o zâlimleri hakkıyla bilendir.

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًاۜ قَالُوا اَنّٰى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ اَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ (وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمَالِۜ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰيهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِۜ وَاللّٰهُ يُؤْتٖي مُلْكَهُ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلٖيمٌ (٢٤٧)

247. Peygamberleri o cemaate: ″Allah’u Teâlâ size hükümdar olarak Tâlut’u gönderdi″ dedi. Onlar: ″Bizim hükümdarımız olma hakkı ona nereden geliyor? (Onun neslinde Peygamber ve hükümdar yoktur.) Biz hükümdar olmaya ondan daha hak sahibiyiz. Hem onun serveti de yoktur″ dediler. Peygamberleri de onlara: ″Şüphesiz Allah’u Teâlâ onu seçti ve ona ilminizden fazla ilim ve cisminizden büyük cisim ihsan etti″ dedi. Allah’u Teâlâ, mülkünü dilediğine verir. Allah’u Teâlâ, ihsanı geniş olandır ve her şeyi bilendir.

İzah: İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ: ″Bizim hükümdarımız olma hakkı ona nereden geliyor?″ âyeti hakkında şöyle buyurmuştur:

لَمْ يَقُولُوا ذَلِكَ إِلَّا أَنَّهُ كَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ سِبْطَانِ؛ كَانَ فِي أَحَدِهِمَا النُّبُوَّةُ وَفِي الْآخَرِ الْمُلْكُ, فَلَا يُبْعَثُ نَبِيٌّ إِلَّا مَنْ كَانَ مِنْ سِبْطِ النُّبُوَّةِ, وَلَا يَمْلِكُ عَلَى الْأَرْضِ أَحَدٌ إِلَّا مَنْ كَانَ مِنْ سِبْطِ الْمُلْكِ, وَأَنَّهُ ابْتَعَثَ طَالُوتَ حِينَ ابْتَعَثَهُ وَلَيْسَ مِنْ أَحَدِ السِّبْطَيْنِ. {قَالَ إِنَّ اللّٰهَ اصْطَفَاهُ} عَلَيْكُمْ. يَعْنِي: اخْتَارَهُ عَلَيْكُمْ (ابن جرير وابن أبي حاتم عن ابن عباس)

″İsrailoğullarında iki kol vardı. Biri Peygamberlik kolu, diğeri de hükümdarlık koluydu. Peygamber ancak Peygamber kolundan, yeryüzünde hükümdar olacak kişi de ancak hükümdar kolundan gönderilirdi. Tâlut hükümdar olarak gönderildiği zaman, iki koldan da değildi. Hakk Teâlâ: ″Şüphesiz Allah’u Teâlâ onu seçti″ buyurdu. Yani onu size hükümdar kıldı.[1]

[1] İbn-i Cerir et-Taberî, Câmi’ul-Beyan, c. 5, s. 311; Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr’ül-Mensûr, c. 3, s. 125.

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اٰيَةَ مُلْكِه۪ٓ اَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ ف۪يهِ سَك۪ينَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِمَّا تَرَكَ اٰلُ مُوسٰى وَاٰلُ هٰرُونَ (تَحْمِلُهُ الْمَلٰٓئِكَةُۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ۟ (٢٤٨))

248. Ve Peygamberleri onlara dedi ki: ″Tâlut’un, Allah tarafından seçildiğine alâmet, içinde Rabbinizden size bir sekînet ve Mûsâ ailesi ile Hârun ailesinin bıraktığı kalıntılar bulunan Tabut’un, melekler tarafından taşınarak getirilmesidir. Eğer Mü’min iseniz, şüphesiz bunda, kesin bir alâmet vardır.″

İzah: Âyet-i Kerîme’de geçen ″Sekînet″ kelime olarak; vakar, celal ve rahmet gibi mânâlara gelmektedir. Bu âyette kastedilen de, İsrailoğullarına verilen bir mûcize olup, tabutla gezdirilen, kendilerine güven ve düşman-larına korku veren bir varlık anlamındadır.

Hz. Ali, bu âyette geçen ″Sekînet″ hakkında şöyle buyurmuştur:

(السَّكِينَة لَهَا وَجْه كَوَجْهِ الْإِنْسَان ثُمَّ هِيَ رُوح هَفَّافَة (ابن كثير، التفسير القران العظيم عن على

″İnsan yüzü gibi bir yüzü vardır. Sonra o hafif bir ruhtu.″[1]

Bu hususta Vehb İbn-i Münebbih Hazretleri de şöyle buyurmuştur:

السَّكِينَة رُوح مِنَ اللّٰهِ تَتَكَلَّم إِذَا اِخْتَلَفُوا فِي شَيْء تَكَلَّمَ فَتُخْبِرهُمْ بِبَيَانِ مَا يُرِيدُونَ (ابن كثير، التفسير القران العظيم وهب بن منبه)

″Sekînet, Allah’u Teâlâ’dan bir ruhtur ki, konuşurdu; herhangi bir şeyde anlaşmazlığa düştüklerinde konuşur ve arzuladıkları şeyin açıklamasını onlara bildirirdi.″[2]

Yine Âyet-i Kerîme’de geçen ″Tabut″, Hz. Mûsâ ve Hz. Hârun’dan sonra babadan oğula mîras olarak intikal etmek üzere İsrailoğullarının elinde bulunuyordu. Fakat bir zaman geldi ki, kâfirlerin krallarından biri bu tabutu İsrailoğullarının elinden gasbetti. Sonra Allah’u Teâlâ, Tâlut’un hükümdarlığına bir delil olmak üzere, onu tekrar İsrailoğullarına döndürdü. Bu tabutun içerisinde âyette de geçtiği üzere Mûsâ Aleyhisselâm’ın âsâsı, bâzı Tevrat levhaları ile Hârun Aleyhisselâm’ın âsâsı, sarığı, cübbesi ve bir ölçek kudret helvası bulunuyordu.

[1] İbn-i Kesir, Tefsir'ul-Kur'ân'il-Azim, c. 1, s. 666.

[2] İbn-i Kesir, Tefsir'ul-Kur'ân'il-Azim, c. 1, s. 667.

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِۙ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ مُبْتَلٖيكُمْ بِنَهَرٍۚ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنّٖيۚ وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَاِنَّهُ مِنّٖي (اِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهٖۚ فَشَرِبُوا مِنْهُ اِلَّا قَلٖيلًا مِنْهُمْۜ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا مَعَهُۙ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهٖۜ قَالَ الَّذٖينَ يَظُنُّونَ اَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللّٰهِۙ كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلٖيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثٖيرَةً بِاِذْنِ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ ٢٤٩) مَعَ الصَّابِرٖينَ))

249. Tâlut, savaşmak için askerleriyle beldesinden ayrıldığı vakit (askerlerinin susuzluktan şikâyeti üzerine onlara), ″Muhakkak Allah'u Teâlâ bir nehir ile sizi imtihan edecektir. Bu nehirden yalnız bir avuç içen bendendir. Fazla içen benden değildir″ dedi. Çok azı hâriç, askerin tamamı o nehirden (bol bol) içtiler. Tâlut ve onunla beraber îman edenler nehri geçtiği vakit (nehri geçenlerin bir kısmı), ″Câlut ve askeriyle savaşacak gücümüz yok″ dediler. Allah'a kavuşacaklarını kesin olarak bilenler ise, ″Allah'ın izniyle nice küçük topluluklar, büyük topluluklara gâlip gelmiştir. Allah'u Teâlâ, sabredenlerle beraberdir″ dediler.

İzah: İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ'dan nakledildiğine göre; âyette zikredilen nehir, Ürdün ile Filistin arasında bulunan, suyu tatlı bir nehirdir. Tâlut ile birlikte bu nehri geçenlerin sayısı hakkında Bera b. Âzib Radiyallâhu anhu şöyle buyurmuştur:

(كُنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّ أَصْحَابَ بَدْرٍ يَوْمَ بَدْرٍ كَعِدَّةِ أَصْحَابِ طَالُوتَ ثَلَاثُ مِائَةٍ وَثَلَاثَةَ عَشَرَ رَجُلًا (ت عن البراء

″Bedir Günü, savaşa katılan Müslümanların, Tâlut'un adamlarının sayısı kadar; üç yüz on üç olduğunu söylerdik.″[1]

[1] Sünen-i Tirmizî, Siyer 37.

وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهٖ قَالُوا رَبَّنَا اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرٖينَۜ (٢٥٠)((

250. Onlar (Tâlut ve ordusu), Câlut ve ordusuyla karşılaştıkları vakit, ″Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, düşmana karşı ayaklarımızı sâbit kıl ve kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et″ diye duâ ettiler.

İzah: Kâfirlerle savaşırken, düşmandan korkarak kaçılmaması gerektiği yine Sûre-i Enfâl, Âyet 45'te şöyle geçmektedir:

″Ey îman edenler! Siz bir kâfir topluluğu ile karşılaşırsanız, sebat edin (harpten kaçmayın) ve Allah’u Teâlâ’yı çok zikredin ki, felah bulasınız.″

(فَهَزَمُوهُمْ بِاِذْنِ اللّٰهِ وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ وَاٰتٰيهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْاَرْضُ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ (٢٥١) تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَاِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ (٢٥٢))

251-252. Bunun üzerine Allah’ın izniyle düşman askerini hezimete uğrattılar. Ve (asker içinde bulunan) Dâvud, Câlut’u öldürdü. Allah’u Teâlâ, Dâvud’a mülk ve Peygamberlik ihsan etti ve dilediği şeyleri ona öğretti. Eğer Allah’u Teâlâ’nın, insanları birbiriyle defetmesi olmasaydı, yeryüzü fesâda uğrardı. Lâkin Allah’u Teâlâ, âlemler üzerine lütuf sahibidir.* Ey Resûlüm! Bunlar, Allah’ın âyetleridir. Ey Habîbim! Bunları sana hak olarak okuyoruz. Şüphesiz sen, Peygamberlerdensin.

İzah: Dâvud Aleyhisselâm zamanında, Câlut isminde bir kâfir vardı. Buna kimsenin gücü yetmiyordu. Allah’u Teâlâ, zamanın Peygamberine, Tâlut’un komutasında Câlut’la harp etmesini söyledi. Harbe hazırlandılar. Allah’u Teâlâ’dan bir zırh indi. ″Bu zırh kimin üzerine olursa, Câlut‘u öldürecek kişi odur″ buyruldu. Bütün askere giydirdiler. Zırh kimseye olmadı. Zırh kısa ve enliydi. Kısa adam giyerse bol oluyor, iri adam giyerse kısa oluyordu. Dâvud Aleyhisselâm’ın babasının on çocuğu vardı. Dokuzu harbe hazırlanıyordu. Dâvud Aleyhisselâm’ın boyu kısa ve enli idi. Onun için babası onu harbe getirmedi. Zırh kimseye olmayınca:

- Hiç başka askerîmiz yok mu? dediler. Dâvud Aleyhisselâm’ın babası:

- Benim oğlum koyun yayıyor. İsmi Dâvud; kısa, enli olduğu için getirmeye utandım. Zırhın ebadı benim oğluma uygundur, dedi. Dâvud Aleyhisselâm’ı getirip zırhı giydirdiler. Tam birebir kendisine uydu.

Dâvud Aleyhisselâm, yolda giderken bir taşın yerde hareket ettiğini gördü. Elini uzattı, eli yere yetişmeden taş avucuna geldi. O taşı dağarcığında sakladı. Bir suya geldiler. Allah’u Teâlâ, sudan bir avuç dolusunca içilmesini emretti. Çok susamışlardı. Birçokları kana kana içtiler. Su içenlerin karınları şişti, susuzlukları geçmedi. Yola devam edemediler. Tek avucuyla su içenlerin susuzlukları gitti ve yollarına devam ettiler.

Câlut‘un karşısına kimse çıkamıyordu. Onun karşısına yalnızca Dâvud Aleyhisselâm çıktı. Câlut mızrağını attı, vuramadı. Dâvud Aleyhisselâm önünden çok çevik olarak kaçtı, kurtuldu. Yolda gelirken kendiliğinden avucuna gelen taşı, sapanın içine koydu. Sapanı salladı, attı. Câlut‘u iki kaşı arasından vurdu. Câlut yere yığıldı ve öldü. Bunu gören Câlut‘un askerleri dağılıp kaçtılar ve zafer Müslümanların oldu.

Yine Âyet-i Kerîme’de: ″Eğer Allah’u Teâlâ’nın, insanları birbiriyle defetmesi olmasaydı, yeryüzü fesâda uğrardı. Lâkin Allah’u Teâlâ, âlemler üzerine lütuf sahibidir″ diye buyrulmaktadır. Bu ifadeye müfessirler birçok farklı mânâlar vermişlerdir.

Bu Âyet-i Kerîme ile ilgili olarak nakledildiğine göre, İbni Ömer Radiyallâhu anhumâ, Rasûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in:

اِنَّ اللّٰهَ لَيَدْفَعُ بِالْمُسْلِمِ الصَّالِحِ عَنْ مِائَةِ أَهْلِ بَيْتٍ مِنْ جِيرَانِهِ الْبَلاءَ. ثُمَّ قَرَأَ اِبْنُ عُمَرَ {وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْاَرْضُ} (ابن جرير وابن عدي عن ابن عمر)

Allah’u Teâlâ, sâlih bir Müslümanın hürmetine, komşularından yüz ailenin üstünden belâyı defeder″ buyurduğunu söyledi ve ″Eğer Allah’u Teâlâ’nın, insanları birbiriyle defetmesi olmasaydı, yeryüzü fesâda uğrardı″ âyetini okudu. [1]

Yine bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

لَنْ تَخْلُوَ الْأَرْضُ مِنْ أَرْبَعِينَ رَجُلًا مِثْلِ خَلِيلِ الرَّحْمَنِ فَبِهِمْ تُسْقَوْنَ وَبِهِمْ تُنْصَرُونَ، مَا مَاتَ مِنْهُمْ أَحَدٌ إِلَّا أَبْدَلَ اللّٰهُ مَكَانَهُ آخَرَ (طس عن انس)

″Yeryüzünde İbrâhim Aleyhisselâm gibi Rahman’ın dostu olan kırk kişi hiçbir zaman eksik olmaz. Onlar sayesinde yağmur yağar ve onlar sayesinde (düşmana karşı) muzaffer olursunuz. Onlardan bir kişi ölünce, mutlaka Allah’u Teâlâ yerine başka birini getirir.″[2]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif’inde de şöyle buyurmuştur:

إِنَّ لِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْخَلْقِ ثَلَاثَمِائَةٍ قَلْبُهُمْ عَلَى قَلْبِ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَلِلّٰهِ فِي الْخَلْقِ أَرْبَعُونَ قُلُوبُهُمْ عَلَى قَلْبِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَلِلّٰهِ فِي الْخَلْقِ سَبْعَةٌ قُلُوبُهُمْ عَلَى قَلْبِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَلِلّٰهِ فِي الْخَلْقِ خَمْسَةٌ قُلُوبُهُمْ عَلَى قَلْبِ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَلِلّٰهِ فِي الْخَلْقِ ثَلَاثَةٌ قُلُوبُهُمْ عَلَى قَلْبِ مِيكَائِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَلِلّٰهِ فِي

الْخَلْقِ وَاحِدٌ قَلْبُهُ عَلَى قَلْبِ إِسْرَافِيلَ عَلَيْهِ السَّلاَمُ، فَإِذَا مَاتَ الْوَاحِدُ أَبْدَلَ اللّٰهُ مَكَانَهُ مِنَ الثَّلاَثَةِ، وَإِذَا مَاتَ مِنَ الثَّلاَثَةِ أَبْدَلَ اللّٰهُ مَكَانَهُ مِنَ الْخَمْسَةِ، وَإِذَا مَاتَ مِنَ الْخَمْسَةِ أَبْدَلَ اللّٰهُ مَكَانَهُ مِنَ السَّبْعَةِ، وَإِذَا مَاتَ مِنَ السَّبْعَةِ أَبْدَلَ اللّٰهُ مَكَانَهُ مِنَ الأَرْبَعِينَ، وَإِذَا مَاتَ مِنَ الأَرْبَعِينَ أَبْدَلَ مَكَانَهُ مِنَ الثَّلاَثِمِائَةِ، وَإِذَا مَاتَ مِنَ الثَّلاَثِمِائَةِ أَبْدَلَ اللّٰهُ مَكَانَهُ مِنَ الْعَامَّةِ، فَبِهِمْ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَيُمْطِرُ وَيُنْبِتُ وَيَدْفَعُ الْبَلاَءَ. قِيلَ لِعَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ: وَكَيْفَ بِهِمْ يُحْيِي وَيُمِيتُ؟ قَالَ: لِأَنَّهُمْ يَسْأَلُونَ اللّٰهَ إِكْثَارَ الأُمَمِ فَيَكْثُرُونَ وَيَدْعُونَ عَلَى الْجَبَابِرَةِ فَيُقْصَمُونَ وَيَسْتَسْقُونَ فَيُسْقَوْنَ وَيَسْأَلُونَ فَتَنْبُتُ لَهُمُ الأَرْضُ وَيَدْعُونَ فَيَدْفَعُ بِهِمْ أَنْوَاعَ الْبَلاَءِ (أبو نعيم في الحلية وابن عساكر عن ابن مسعود)

"Allah'ın kulları arasında, kalbi Âdem Aleyhisselâm'ın kalbi gibi olan üç yüz kişi vardır. Allah'ın kulları arasında, kalbi Mûsâ Aleyhis-selâm'ın kalbi gibi olan kırk kişi vardır. Allah'ın kulları arasında, kalbi İbrâhim Aleyhisselâm'ın kalbi gibi olan yedi kişi vardır.[3] Allah'ın kulları arasında, kalbi Cebrâil Aleyhisselâm'ın kalbi gibi olan beş kişi vardır. Allah'ın kulları arasında, kalbi Mikâil Aleyhisselâm'ın kalbi gibi olan üç kişi vardır. Allah'ın kulları arasında, kalbi İsrâfil Aleyhisselâm'ın kalbi gibi olan bir kişi vardır. O bir kişi öldüğü zaman, Allah'u Teâlâ o üç kişiden birini onun yerine getirir. Üç kişiden biri öldüğü zaman, Allah'u Teâlâ o beş kişiden birini onun yerine getirir. Beş kişiden biri öldüğü zaman, Allah'u Teâlâ yedi kişiden birini onun yerine getirir. Yedi kişiden biri öldüğü zaman, Allah'u Teâlâ o kırk kişiden birini onun yerine getirir. Kırk kişiden biri öldüğü zaman, Allah'u Teâlâ o üç yüz kişiden birini onun yerine getirir. Üç yüz kişiden biri öldüğü zaman, Allah'u Teâlâ onun yerine insanların genelinden bir kişi getirir. Onlarla yaşanır ve onlarla ölünür. Onlar sayesinde yağmur yağar, ot biter ve belâler defedilir."

Abdullah b. Mes'ud Radiyallâhu anhu'ya, "Onlarla nasıl yaşanıp ölünür?" diye sorulunca, "Onlar, Allah'tan ümmetlerin çoğalmasını isterler ve ümmetler çoğalır. Zorbalara bedduâ ederler ve onları kahrederler. Onlara yağmur inince, bize de iner, bir şey istedikleri zaman yeryüzü nîmetlerini onlara çıkarır. Onların duâsıyla çeşitli belâlar defedilir" dedi.[4]

Bu hususta Avf b. Mâlik Radiyallâhu anhu'dan da şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

لاَ تَسُبُّوا أَهْلَ الشَّامِ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: فِيهِمُ الأَبْدَالُ، وَبِهِمْ تُنْصَرُونَ وَبِهِمْ تُرْزَقُونَ (طب وابن عساكر عن عوف بن مالك)

Şam ahâlisine sövmeyin. Çünkü Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in: "Ebdallar (kırklar) onlardandır. Onlarla (düşmana karşı) muzaffer olunur, onlarla

size rızık verilir″ buyurduğunu işittim.[5]

[1] Kenz'ul-Ummal, Hadis No: 24654; Taberânî, Mu'cem'ul-Kebir, Hadis No: 500; Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr'ül-Mensûr, c. 3, s. 140-141.

[2] Taberânî, Mu'cem'ul-Evsat, Hadis No: 4251; Râmûz'ul-Ehâdîs, 354/10.

[3] Bu Hadis-i Şerif'te, yedilerin kalbinin İbrâhim Aleyhisselâm'ın kalbi gibi olduğu geçmekte, başka rivâyetlerde de kırkların kalbinin İbrâhim Aleyhisselâm'ın kalbi gibi olduğu nakledilmiştir. Muhtemelen nakledilirken isim sıralaması karışmıştır.

[4] Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr'ül-Mensûr, c. 3, s. 143; Kenz'ul-Ummal, Hadis No: 34629

[5] Taberânî, Mu'cem'ul-Kebir, Hadis No: 14547; Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr'ül-Mensûr, c. 3, s. 144.

(تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍۢ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللّٰهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍۜ وَاٰتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَاَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذٖينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَلٰكِنِ اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَنْ اٰمَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلُوا وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرٖيدُ ﴿٢٥٣﴾)

253. O Resullerin bâzısını bâzısı üzerine üstün kıldık. Bunlardan Allah'u Teâlâ'nın hitâbına nâil olanlar vardır. Allah'u Teâlâ, bunlardan bâzısına da yüksek dereceler verdi. Meryem oğlu Îsâ'ya da âyet ve mûcizeler verdik ve onu Rûh'ul-Kudüs (Cebrâil) ile destekledik. Allah'u Teâlâ dileseydi, bu apaçık âyetler ve mûcizeler geldikten sonra, o Peygamberlerin ardından gelenler birbirlerini öldürmezlerdi. Fakat ihtilafa düştüler. Artık onlardan kimi imân etti ve onlardan kimi de kâfir oldu. Allah'u Teâlâ dileseydi, birbirlerini öldürmezlerdi. Fakat Allah'u Teâlâ dilediğini yapar.

İzah: Ehl-i Sünnet inancına göre, Sûre-i Bakara, Âyet 285'te: ″Resûlullah, Rabbinden kendisine indirilene îman etti, Mü'minler de îman ettiler. Hepsi de Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve Peygamberlerine îman ettiler ve ″Biz, O'nun Peygamberlerinden hiçbirinin arasını (hak Peygamber oldukları hususunda) ayırmayız″ dediler… diye geçtiği üzere, gönderilen Peygamberlere îman bakımından aralarında hiçbir fark yoktur. Âdem Aleyhisselâm ile Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem ve bu ikisi arasında gelmiş olan Peygamberlerin

hepsi haktır. Nübüvvet bakımından aralarında hiçbir üstünlük yoktur. Ancak Sûre-i Bakara, Âyet 253'te: ″O Resullerin bâzısını bâzısı üzerine üstün kıldık. Bunlardan Allah'u Teâlâ'nın hitâbına nâil olanlar vardır. Allah'u Teâlâ, bunlardan bâzısına da yüksek dereceler verdi″ diye buyrulduğu üzere, Peygamberler arasında derece bakımından üstün olanlar vardır.

Allah'u Teâlâ başka âyetlerde de şöyle buyurmaktadır.

Sûre-i İsrâ, Âyet 55:

″… Yemin olsun ki Biz, Peygamberlerin bâzısını diğer bâzısına üstün kıldık…″

Sûre-i Ahkâf, Âyet 35:

″Ey Habîbim! O halde, (kâfirlerin eziyetlerine) Peygamberlerden Ulu'l-Azim olanların sabrettikleri gibi sen de sabret…″

″Ulu'l-Azim″ ifadesi, azim sahibi olan peygamberler anlamına gelmektedir. Bu Peygamberlerin sayısı altıdır. Bunlar: Âdem Safiyullah, Nûh Nebiyyullah, İbrâhim Halîlullah, Mûsâ Kelîmullah, Îsâ Rûhullah ve Muhammed Habîbullah'tır.[1]

İmam Fahreddin er-Râzî Hazretleri, ″Tefsir-i Kebîr″ adlı eserinde; ″Fazilet ve mertebe bakımından bâzı Peygamberler daha üstün olabilir. Ancak Peygamberimiz Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem hepsinden üstündür. Bunun pek çok hücceti vardır″ diyerek Resûlü Kirâm Efendimizin üstün yönlerini beyan eden âyetleri[2] ve delillerini sıralar. Bu âyetlerden bâzıları şöyledir:

Sûre-i Ahzâb, Âyet 56:

″Şüphesiz ki, Allah'u Teâlâ ve melekleri Peygamber üzerine salavat getirirler. Ey îman edenler! Siz de ona salât-u selâm getirin.″

Sûre-i Enbiyâ, Âyet 107:

″Ey Habîbim! Biz seni, ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.″

Sûre-i Ahzâb, Âyet 40:

″Muhammed,sizden hiçbir ricâlin (yetişkin olan oğlan çocuğunun) babası değildir. Lâkin Allah’ın Resûlüdür ve Hâtem’ül-Enbiyâ’dır. Allah’u Teâlâ her şeyi bilendir.″

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem hakkında Allah’u Teâlâ Sûre-i İnşirâh, Âyet 4’te: ″Ey Habîbim! Biz senin zikrini yücelttik″ diye buyurarak Habîbinin ismini, Kelime-i Şahadet’te, ezanda ve teşehhütte kendi adıyla beraber zikrederek şânını yüceltmiştir.

Yine Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 110’da: ″Ey Mü’minler! Siz, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz…″ buyruğuna göre, Resûlü Kirâm Efendimizin ümmeti, ümmetlerin en üstünüdür. Bundan dolayı Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de Peygamberlerin en üstünüdür.

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem Hadis-i Şerif’lerinde şöyle buyurmuştur:

مَنْ لَمْ يَقُلْ عَلَيَّ خَيْرُ النَّاسِ فَقَدْ كَفَرَ (خط عن على)

″Kim benim için insanların en hayırlısıdır, demezse yemin olsun ki kâfir olur.″[3]

أُعْطِيتُ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ مِنْ الْأَنْبِيَاءِ قَبْلِي نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ وَجُعِلَتْ لِي الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا وَأَيُّمَا رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي أَدْرَكَتْهُ الصَّلَاةُ فَلْيُصَلِّ وَأُحِلَّتْ لِي الْغَنَائِمُ وَكَانَ النَّبِيُّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً وَبُعِثْتُ إِلَى النَّاسِ كَافَّةً وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ (خ م حم ه عن جابر)

″Bana, benden önce hiçbir Peygambere verilmeyen beş özellik verildi: Bir aylık mesafeden düşmanın kalbine korku salmakla ilâhi yardıma mazhar oldum. Yeryüzü benim için mescit (namaz kılma mahalli) ve temiz kılındı; ümmetimden kim bir namaz vaktine erişirse, hemen bulunduğu yerde namazını kılsın. Ganîmetler bana helâl kılındı. Benden önceki Peygamberler sâdece kendi kavmine Peygamber olarak gönderiliyordu, ben ise bütün insanlığa Peygamber olarak gönderildim. Bana şefaat yetkisi verildi.″[4] (Bir diğer Hadis-i Şerif’te: ″Mahşer günü ilk şefaat edecek ve şefaatı kabul edilecek olan benim″[5] diye buyrulmuştur.)

أَنَا أَوَّلُ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ الْأَرْضُ ثُمَّ أَبُو بَكْرٍ ثُمَّ عُمَرُ ثُمَّ آتِي أَهْلَ الْبَقِيعِ فَيُحْشَرُونَ مَعِي ثُمَّ أَنْتَظِرُ أَهْلَ مَكَّةَ حَتَّى أُحْشَرَ بَيْنَ الْحَرَمَيْنِ (ت عن ابن عمر)

″Toprağı yarılarak kabrinden çıkacak ilk insan benim. Sonra Ebû Bekir ve sonra Ömer. Sonra Bâki halkına geleceğim ve benimle beraber haşrolunacaklardır. Sonra Mekkelileri bekleyeceğim. Neticede iki harem arasında haşrolunacağım. ″[6]

أَنَا أَوَّلُ النَّاسِ خُرُوجًا اِذَا بُعِثُوا وَأَنَا خَطِيبُهُمْ إِذَا وَفَدُوا وَأَنَا مُبَشِّرُهُمْ اِذَا أَيِسُوا لِوَاءُ الْحَمْدِ يَوْمَئِذٍ بِيَدِي وَأَنَا أَكْرَمُ وَلَدِ آدَمَ عَلَى رَبِّى وَلَا فَخْرَ (ت عن انس)

″İnsanların, mahşer yerine getirilecekleri zaman kabrinden ilk çıkan benim, insanların hatipleri benim, ümitlerini kestikleri zaman müjdecileri benim, Livâ'ul-Hamd Sancağı o gün benim elimdedir. Allah katında Âdemoğlunun en şereflisi benim. Bunları övünmek için söylemiyorum, hakikat budur.″[7]

Nakledilen bir Hadis-i Kudsî'de Allah'u Teâlâ şöyle buyurmuştur:

لَوْلَكَ لَوْلَكَ مَا خَلَقْتُ الْأَفْلَاكَ.

″Ey Habîbim! Eğer sen olmasa idin Ben, eflâkı (gökleri, yeri ve bütün mükevvenâtı) yaratmazdım.″[8]

Allah'u Teâlâ, ilk olarak kendi nurundan, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in nûrunu yaratmış ve o nûrdan da Peygamberler dâhil olmak üzere bütün yaratılan her şeyi yaratmıştır. Bu hususta Câbir Radiyallâhu anhu'dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

يَا رَسُولَ اللّٰهِ بِأَبِى أَنْتَ وَأُمِّى أَخْبِرْنِى اَوَّلُ مَا خَلَقَ اللّٰهُ قَبْلَ الْاَشْيَاءِ؟ قَالَ: يَا جَابِرُ! اِنَّ اللّٰهَ تَعَالَى خَلَقَ قَبْلَ الْأَشْيَاءِ نُورَ نَبِيِّكَ مِنْ نُورِهِ.. . (عبد الرزق عن جابر بن عبد اللّٰه)

″Yâ Resûlallah! Bütün eşyanın hepsinden evvel, Allah'u Teâlâ neyi yarattı, ondan bana haber verir misin?″ Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: ″Yâ Câbir! Bütün eşyanın hepsinden evvel Allah'u Teâlâ kendi nûrundan, senin Nebî'nin nûrunu yarattı…″[9]

Şu Hadis-i Şerif'te, Âdem Aleyhisselâm, Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'i vesîle edince, onun hürmetine tevbesi kabul edilmiştir:

لَمَّا اِقْتَرَفَ آدَمُ الْخَطِيئَةَ قَالَ: يَا رَبِّ! اَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِلَّا لَمَّا غَفَرْتَ لِى فَقَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: يَا آدَمُ! كَيْفَ عَرَفْتَ مُحَمَّدًا وَلَمْ أَخْلُقْهُ؟ قَالَ: يَا رَبِّ! لِاَنَّكَ لَمَّا خَلَقْتَنِى بِيَدِكَ وَنَفَخْتَ فِىَّ مِنْ رُوحِكَ رَفَعْتُ رَأْسِى فَرَأَيْتُ عَلَى قَوَائِمِ الْعَرْشِ مَكْتُوبًا لَا اِلَهَ اِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ فَعَلِمْتُ أَنَّكَ لَمْ تُضِفْ اِلَى

اسْمِكَ اِلّا أحَبَّ الّخَلْقِ اِلَيْكَ فَقَالَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلّ: صَدَقْتَ يَا آدَمُ! اِنَّهُ لَاَحَبُّ الّخَلْقِ اِلَىَّ وَاِذَا سَألّتَنِى بِحَقِّهِ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكَ وَلَوْ لَا مُحَمَّدٌ مَا خَلَقْتُكَ (ك وابن عساكر عن عمر)

Âdem, Cennetten kovulduğunda hatâsını anlayıp, ″Yâ Rabbi! Eğer beni affetmemiş isen Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem hürmetine Senden affımı diliyorum″ demişti. Allah’u Teâlâ (ne cevap vereceğini bildiği halde, cevabını da diğer insanların duyması için): ″Yâ Âdem! Ben onu henüz (zâhirde) yaratmadığım halde, sen Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem’i nasıl tanıdın? ″ diye buyurdu. Âdem: ″Yâ Rabbi! Sen beni (kudret) elin ile yaratıp bana rûhundan üflediğin zaman, başımı kaldırıp baktığımda Arş’ın ayaklarında -Lâ ilâhe illallâh Muhammed’un Resûlullâh- yazılmış olduğunu gördüm. İsminin yanına ancak yaratılmışların en sevgilisini koyacağını bildim″ dedi. Allah’u Teâlâ: ″Yâ Âdem! Doğru söyledin, hakikaten Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem Bana yaratılmışların en sevgilisidir. Onun hürmetine Benden ne istesen sana verirdim. Affını diledin, Ben de seni affettim. Şâyet Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem olmasaydı, seni yaratmazdım″ buyurdu.[10]

Bu Âyet-i Kerîme ve Hadis-i Şerif’lerden anlaşıldığı üzere, bizim Peygamberimiz Muhammed Mustafa Sallallâhu aleyhi ve sellem, bütün Peygamberlerin en üstünü ve en hayırlısıdır. Bütün Ehl-i Sünnet ulemâsı bu görüştedir.

[1] Ulu’l-Azim Peygamberlerin özellikleri hakkında geniş bilgi için de Sûre-i Ahkaf, Âyet 35’in izahına bakınız.

[2] Sûre-i İnşirâh, Âyet 4; Sûre-i Nisâ, Âyet 80; Sûre-i Münâfikûn, Âyet 8; Sûre-i Enbiyâ, Âyet 107; Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 110; Sûre-i Ahzâb, Âyet 40, 45, 46 vs.

[3] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 442/15.

[4] Sahih-i Buhârî, Salat 56; Sahih-i Müslim, Mesâcid 1 (3).

[5] Sahih-i Müslim, Fedâil 2 (3 Sünen-i Ebû Dâvud, Sünnet 12; Sünen-i Tirmizî, Menâkib 3.

[6] Sünen-i Tirmizî, Menâkib 53.

[7] Sünen-i Tirmizî, Menâkib 2.

[8] Envâr'ul-Âşıkîn, s. 170.

[9] İmam Kastalânî, Mevâhib-i Ledünniyye, s. 9; Mir'at-ı Kâinat, c. 1, s. 10.

[10] Hâkim, Müstedrek, Hadis No: 4287; İmam Kastalânî, Mevâhib-i Ledünniyye, s. 13; Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 8371; Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr'ül-Mensûr, c. 1, s. 256.

(يَآ اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فٖيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ (٢٥٤))

254. Ey îman edenler! Alışveriş, dostluk ve şefaat olmayan gün gelmeden önce, size verdiğimiz rızıklardan infak edin (zekâtı verin). (Zekâtı) inkâr edenler ise, zâlimlerin ta kendileridir.

İzah: Ey îman edenler! Pişmanlığın fayda vermeyeceği âhiret günü gelmeden önce, dünyâda iken malınızın zekâtını verin. Çünkü o gün, kaybettiğiniz şeylerin yerine, yeni bir kazanç sağlayabileceğiniz ticaret yoktur. Eğer zekâtı ve dînî hükümleri inkâr ederek Allah'a ve Resûlüne karşı gelirseniz, kâfirlerden olursunuz. O günde de size fayda sağlayacak hiçbir dost ve şefaatçi bulamazsınız, demektir.

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

اَلدُّنْيَا مَزْرَعَةُ الْاٰخِرَةِ

"Dünyâ, âhiretin tarlasıdır."[1] Yani kullar dünyâda neyi ekerlerse, âhirette onu biçerler. Dünyâda iken bir insan, kendisine fayda sağlayacak ve şefaate nâil olacak amellerde bulunmamışsa, bu kimse âhirette ne kendisini ateşten kurtarabilecek bir mal, ne yardım edecek bir dost, ne de bir şefaatçi bulabilir.

Kulların, kendisine âhirette fayda sağlayacak sâlih amelleri dünyâda iken yapması, dost ve yardımcıları da bu dünyâda arayıp bulması gerekir. Allah'u Teâlâ: "Ey îman edenler! Allah'tan korkun ve sâdıklarla beraber olun"[2] diye buyurmuştur.

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir Hadis-i Şerif'inde de şöyle buyurmuştur:

(الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ.. . (م عن انس

″Kişi sevdiğiyle beraberdir...″[3]

Allah’u Teâlâ, âhirette faydası olacak dost ve yardımcıları Sûre-i Nisâ, Âyet 69’da şöyle haber vermektedir:

″Her kim Allah’a ve Resûle itaat ederse, işte onlar Allah’u Teâlâ’nın, kendilerine nîmet verdiği Peygamberler, sıddîkler, şehitler ve sâlihler ile beraberdirler. Onlar ne güzel arkadaştırlar.″

İşte âhirette alışveriş, dostluk ve şefaatin fayda sağlamayacağı kimseler Allah’u Teâlâ’nın emirlerine karşı gelerek kâfir olanlardır. Müslümanlar için ise her ne kadar günahkâr da olsa şefaat haktır. Allah’ın izin verdiği kimselerin, âhirette Cehennemlik olan günahkâr kullara şefaat etmesi hakkında çok sayıda Âyet-i Kerîme vardır. Bu hususta geniş bilgi için Sûre-i Bakara, Âyet 255, Sûre-i Yûnus, Âyet 3, Sûre-i Meryem, Âyet 87, Sûre-i Tâhâ, Âyet 109, Sûre-i Sebe, Âyet 23 ve izahlarına bakınız.

Yine Sûre-i Bakara, Âyet 254’te ″İnfak edin″ diye buyrulmaktadır. Bu ifadeye müfessirler; ″Zekâtı verin″ diye mânâ vermişlerdir. Çünkü Allah’u Teâlâ: ″İnfak edin (zekâtı verin)″ diye buyurmuş ve âyetin sonunda da zekâtı inkâr ederek vermeyenlerin kâfirler olduğuna dikkat çekmiştir. Sadaka vermeyen kimse ise, kâfir olmayacağından, buradaki infaktan kastedilenin, farz olan zekât olduğu anlaşılmaktadır.

Bu sebeple kendisine zekât farz olduğu halde, zekâtı kabul etmeyerek kasıtlı bir şekilde vermeyen kimsenin kâfir olacağı beyan edilmiştir.

Zekât hakkında Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(الزَّكَاةُ قَنْطَرَةُ الإِسْلامِ (طب هب عن ابى الدرداء

″Zekât, İslâm’ın köprüsüdür.″[4]

Abdullah İbn-i Mes’ud Radiyallâhu anhu da şöyle buyurmuştur:

أُمِرْتُمْ بِإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَمَنْ لَمْ يُزَكِّ فَلَا صَلَاةَ لَهُ (ابن كثير، التفسير القران العظيم عن عبد اللّٰه بن مسعود)

″Siz namaz kılmakla ve zekâtı vermekle emrolundunuz. Kim, zekât vermezse, onun namazı da yoktur.″[5]

Ebû Hüreyre Radiyallâhu anhu da şu hâdiseyi anlatmıştır:

Hz. Ebû Bekir halife olduğunda, zekât vermek istemeyen kimselerle savaş kararı alınca, Hz. Ömer sâdece zekât vermiyorlar diye onlarla savaşmaya karşı çıkmıştı. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir:

وَاللّٰهِ لَأُقَاتِلَنَّ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ فَإِنَّ الزَّكَاةَ حَقُّ الْمَالِ وَاللّٰهِ لَوْ مَنَعُونِي عَنَاقًا كَانُوا يُؤَدُّونَهَا إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَقَاتَلْتُهُمْ عَلَى مَنْعِهَا قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَوَاللّٰهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ قَدْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَعَرَفْتُ أَنَّهُ الْحَقُّ (خ م عن ابى هريرة)

- Allah’a yemin olsun ki, namazla zekâtın arasını ayıranlarla savaşacağım. Zîrâ zekât, malın hakkıdır. Vallâhi! Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e vermekte oldukları bir oğlağı vermekten vazgeçseler, onu almak için onlarla savaşacağım, dedi. Hz. Ömer, sonradan demiştir ki: ″Allah’a yemin ederim! Anladım ki, Hz. Ebû Bekir’in bu görüşü, Allah’u Teâlâ’nın savaş meselesinde ona ilhamından başka bir şey değildi. İyice anladım ki, bu karar hakmış.″[6]

[1] Kenz’ül-İrfan, Hadis No: 636.

[2] Sûre-i Tevbe, Âyet 119.

[3] Sahih-i Müslim, Birr 50; Sünen-i Tirmizî, Zühd 36; Sünen-i Ebû Dâvûd, Edeb 113.

[4] Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 1795; Beyhakî, Şuab’ul-Îman, Hadis No: 3159.

[5] İbn-i Kesir, Tefsir’ul-Kur’ân’il-Azim, c. 4, s. 111.

[6] Sahih-i Buhârî, İ’tisam 2, Zekât 1; Sahih-i Müslim, Îman 32 (20).

(اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ اَلْحَيُّ الْقَيُّومُۚ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌۜ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ مَنْ ذَا الَّذ۪ي يَشْفَعُ عِنْدَهُٓ اِلَّا بِاِذْنِه۪ۜ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْد۪يهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْۚ وَلَا يُح۪يطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِه۪ٓ اِلَّا بِمَا شَٓاءَۚ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَۚ وَلَا يَؤُ۫دُهُ حِفْظُهُمَاۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظ۪يمُ (٢٥٥))

255. Allah’u Teâlâ ki, O’ndan başka ilah yoktur. Hayy’dır, Kayyûm’dur. O’nu ne

uyuklama tutar, ne de uyku. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur. O’nun izni olmadıkça, O‘nun katında kimse şefaat edemez. O, bütün mahlûkâtın önlerindeki ve arkalarındaki gizli ve âşikâr her şeyini bilir. Dilediği kadarının dışında, hiçbir kimse için O’nun ilmini kavramak mümkün değildir. O’nun Kürsü‘sü, gökleri ve yeri kuşatmıştır. Göklerin ve yerin korunması O’na ağır gelmez. O, çok yücedir ve çok büyüktür.

İzah: Âyet-i Kerîme’de geçen ″Hayy ve Kayyûm″ ifadeleri; Allah’u Teâlâ‘nın Esmâ’ül-Hüsnâ‘sındandır. Hayy: Diri olmak yani hayatı ezelî ve ebedîdir. Kayyûm da: Bütün mükevvenâtın halk ve tedbiri, muhafazası O‘na aittir, demektir.

Âyet-i Kerîme’de: ″O’nun Kürsü‘sü, gökleri ve yeri kuşatmıştır″ diye buyrulmaktadır. Burada geçen ″Kürsü″ hakkında Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرَضُونَ السَّبْعُ عِنْدَ الْكُرْسِيِّ إِلَّا كَحَلْقَةٍ مُلْقَاةٍ بِأَرْضٍ فَلَاةٍ وَإِنَّ فَضْلَ الْعَرْشِ عَلَى الْكُرْسِيِّ كَفَضْلِ الْفَلَاةِ عَلَى تِلْكَ الْحَلْقَةِ (ابن كثير، التفسير القران العظيم عن ابى ذر الغفاري)

″Nefsim kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki, yedi kat gökler ve yerler, Kürsü’nün yanında çölün ortasına bırakılmış bir halka gibidir. Arş’ın, Kürsi’ye oranla üstünlüğü de, o çölün halkaya olan üstünlüğü gibidir.″[1]

Yine Âyet-i Kerîme’de: ″O’nun izni olmadıkça, O‘nun katında kimse şefaat edemez″ diye geçtiği üzere, bu ve bu anlamda geçen birçok Âyet-i Kerîme ve Hadis-i Şerif’e göre, bütün Ehl-i Sünnet ulemâsı; şefaat’ın hak olduğunu ve âhirette Müslümanlara, Allah’u Teâlâ’nın izin vermiş olduğu kimselerin şefaat edeceğini beyan etmişlerdir.

Şefaat hakkında geçen diğer bâzı âyetler şöyledir:

Sûre-i Yûnus, Âyet 3:

″… O’nun izni olmadan hiç kimse şefaat edemez…″

Sûre-i Meryem, Âyet 87:

″O gün, Rahmân’ın katında Allah’tan izin alandan başka, hiçbir kimse şefaat etme hakkına sahip olmayacaktır.″

Sûre-i Tâhâ, Âyet 109:

″O gün şefaat fayda vermez. Ancak Rahmân‘ın kendilerine izin verdiği ve sözünden râzı olduğu kimseler müstesnâ.″

Sûre-i Sebe, Âyet 23:

Allah katında, O’nun izin verdiklerinden başkasının şefaati fayda vermez. Nihâyet kalplerinden korku giderilince, şefaat edilecekler şefaatçilere: ″Rabbiniz şefaat hakkında ne buyurdu?″ derler. Şefaatçiler de: ″Hakkı″ buyurdu (Allah’u Teâlâ, sizlere şefaat etmemiz için izin verdi) derler. O, çok yücedir ve çok büyüktür.

Bu konuda Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’den nakledilen Hadis-i Şerif’lerden bâzıları da şöyledir:

إِنَّ شَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِأَهْلِ الْكَبَائِرِ مِنْ أُمَّتِي (ه عن جابر)

″Şüphesiz ki benim şefaatim, mahşer günü ümmetimden büyük günah işleyen kimselere olacaktır.″[2]

لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ فَتَعَجَّلَ كُلُّ نَبِيٍّ دَعْوَتَهُ وَاِنِّى أَخْتَبَأْتُ دَعْوَتِى شَفَاعَةً لِأُمَّتِى يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (خ م ت عن ابى هريرة وهو متواتر)

″Her Peygamberin Allah katında kabul edilecek bir duâsı vardır. Her Peygamber, o duâyı yapmakta acele etti. Ben ise, bu duâmı mahşer gününde ümmetime şefaat olarak kullanmak üzere sakladım.″[3]

خُيِّرْتُ بَيْنَ الشَّفَاعَةِ وَبَيْنَ أَنْ يَدْخُلَ نِصْفُ أُمَّتِى الْجَنَّةَ فَاخْتَرْتُ الشَّفَاعَةَ لِأَنَّهَا أَعَمُّ وَأَكْفَى أَتُرَوْنَهَا لِلْمُتَّقِينَ لَا وَلَكِنَّهَا لِلْمُذْنِبِينَ الْخَطَّائِينَ الْمُتَلَوِّثِينَ. (ه عن موسى الاشعرى)

″Ben, ümmetimin yarısının Cennete girmesi ya da şefaat etmem arasında muhayyer bırakıldım. Ben şefaati tercih ettim. Çünkü şefaat, daha kapsamlı ve ümmetimin hepsinin kurtuluşuna daha yeterlidir. Şefaati siz takvâ sahiplerine has mı biliyorsunuz? Hayır! O takvâ sahipleri için değil, günahkâr, hatâlı ve kötü işlere karışan Müslümanlar içindir.″[4]

يَدْخُلُ الْجَنَّةَ بِشَفَاعَةِ رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِى أَكْثَرُ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ قِيلَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ سِوَاكَ قَالَ سِوَايَ. (ت عن عبد اللّٰه بن شقيق)

"Ümmetimden bir adamın şefaatiyle Temimoğullarından daha çok kişi Cennete girecektir." "Yâ Resûlallah! Sizin şefaatinizden başka mı?" denilince, "Benim şefaatimden başka" buyurdu.[5]

(أَوَّلُ مَنْ يَشْفَعُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اَلْاَنْبِيَاءُ ثُمَّ الْعُلَمَاءُ ثُمَّ الشُّهَدَاءُ. (خط عن عثمان

"Mahşer gününde en evvel şefaat eden Peygamberlerdir, sonra âlimlerdir, sonra şehitlerdir."[6]

(شَفَاعَتِى مُبَاحَةٌ اِلَّا لِمَنْ سَبَّ أَصْحَابِى. (حل عن عبد الرحمن بن عوف

"Benim şefaatim, Müslüman olan herkese olacaktır. Ancak Ashâbıma hakaret edenlere şefaatim yoktur."[7]

(مَنْ مَاتَ مِنْ اَصْحَابِى بِاَرْضٍ فَهُوَ شَفِيعٌ لاَهْلِ تِلْكَ ٱلاَرْضِ. (أبو نعيم كر عن بريدة

"Ashâbımdan herhangi biri, bir yerde ölürse, mahşerde öldüğü yerin ehline şefaat edecektir."[8]

اِذَا اجْتَمَعَ الْعَالِمُ وَالْعَابِدُ عَلَى الصِّرَاطِ قِيلَ لِلْعَابِدِ: اُدْخُلِ الْجَنَّةَ وَتَنَعَّمْ بِعِبَادَتِكَ وَقِيلَ لِلْعَالِمِ قِفْ هَهُنَا فَاشْفَعْ (لِمَنْ أَحْبَبْتَ فَاِنَّكَ لاَ تَشْفَعُ لِاَحَدٍ اِلَّا شُفِّعْتَ فَقَامَ مَقَامَ الْاَنْبِيَاءِ. (أبو الشيخ و الديلمى عن ابن عباس

Âlim ve âbidler sırat köprüsüne geldikleri zaman âbid olana: "Haydi, yaptığın ibâdetlerin karşılığı olarak Cennete gir ve nîmetleriyle nîmetlen" denilir. Âlim olana de denilir ki: "Sen burada dur, sevdiğin kimselere şefaat et (onlar senden dünyâ da iken şefaat umarlardı). Çünkü senin şefaatin büyüktür. Kime şefaat edersen şefaatin kabul edilecek." Ve bu şekilde âlimler, Peygamber makâmında olacaklardır.[9]

اِنَّ مِنْ أُمَّتِى مَنْ يَشْفَعُ لِلْفِئَامِ مِنَ النَّاسِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَشْفَعُ لِلْقَبِيلَةِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَشْفَعُ لِلْعَصَبَةِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَشْفَعُ (لِلرَّجُلِ حَتَّى يَدْخُلُوا الْجَنَّةَ. (ت عن ابى سعيد

"Ümmetim içinde, insanlardan büyük cemaatlere şefaat edecek kişiler vardır. Onlardan kimi bir kabileye, kimi bir zümreye, kimi de bir kişiye şefaat edecek ve neticede bunlar Cennete gireceklerdir."[10]

شَفَاعَتِى يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَقٌّ فَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِهَا لَمْ يَكُنْ مِنْ أَهْلِهَا (ابن منيع عن زيد بن أرقم وبضعة عشر من (الصحابة

″Mahşer günü, şefaatim haktır. Kim şefaatimin hak olduğuna inanmazsa, şefaat edilecek kimselerden olmayacaktır.″[11]

Şehitlerin şefaatine dair de Nimran b. Utbe ez-Zimârî Radiyallâhu anhu şu Hadis-i Şerif'i nakleder:

Biz, Ümmü'd-Derdâ'nın yanına girdik ve hepimiz yetim idik. Ümmü'd-Derdâ bizi görünce, dedi ki:

أَبْشِرُوا فَإِنِّي سَمِعْتُ أَبَا الدَّرْدَاءَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُشَفَّعُ الشَّهِيدُ فِي سَبْعِينَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ (د عن نمران بن عتبة الذمارى)

- Size müjdeler olsun! Çünkü ben Ebu'd-Derdâ'yı Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Şehit, ailesinden yetmiş kişiye şefaat edecektir″ diye buyurdu, derken işittim.[12]

Ayrıca Sûre-i Bakara, Âyet 255'in faziletine dair de çok sayıda Hadis-i Şerif nakledilmiştir. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, bu âyete ″Âyet'el-Kürsi″ adıyla hitap ettiği için, bu isimle zikredilmiştir.

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَنْ قَرَأَ حم الْمُؤْمِنَ إِلَى {إِلَيْهِ الْمَصِيرُ} وَآيَةَ الْكُرْسِيِّ حِينَ يُصْبِحُ حُفِظَ بِهِمَا حَتَّى يُمْسِيَ وَمَنْ قَرَأَهُمَا حِينَ يُمْسِي حُفِظَ بِهِمَا حَتَّى يُصْبِحَ (ت عن ابى هريرة)

″Kim Mü'min Sûresi'nin üçüncü âyetine kadar ve Âyet'el-Kürsi'yi sabahladığında okursa, o kimse; o ikisi sayesinde akşama kadar muhafaza edilir. Yine kim, o ikisini akşam okuyacak olursa, sabaha erinceye kadar o ikisi sayesinde korunmuş olur.″[13]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif'inde de şöyle buyurmuşur:

مَنْ قَرَأَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ فِى دُبُرِ الصَّلاةِ الْمَكْتُوبَةِ كَانَ فِي ذِمَّةِ اللّٰهِ إِلَى الصَّلَاةِ الأُخْرَى (طب ص عن الحسين بن على الديلمى عن على)

″Kim farz olan her namazın ardından Âyet'el-Kürsi'yi okursa, ondan sonraki namaza kadar Allah'u Teâlâ'nın korumasında olur.″[14]

Her beş vakit namazdan sonra tesbihatta Âyet’el-Kürsi’nin okunması, bu gibi Hadis-i Şerif’lerden dolayıdır.

[1] İbn-i Kesir, Tefsir’ul-Kur’ân’il-Azim, c. 1, s. 681.

[2] Sünen-i İbn-i Mâce, Zühd: 37; Sahih-i Buhârî, Rikak, 51; Sünen-i Ebû Dâvud, Edeb 21; Sünen-i Tirmizî, Sıfat-ı Kıyâmet 11; Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 306/3.

[3] Sahih-i Buhârî, Daavât 1; Sahih-i Müslim, Îman, 86 (296 Sünen-i Tirmizî, Daavât 141.

[4] Sünen-i İbn-i Mâce, Zühd 37.

[5] Sünen-i Tirmizî, Sıfat-ı Kıyâmet 11; Sünen-i İbn-i Mâce, Zühd 37.

[6] Muhtâr’ül-Ehâdîs’in-Nebeviyye, Hadis No: 1392; Kenz’ül-İrfan, Hadis No: 327, 331; Kenz’ul-Ummal, Hadis No: 28770.

[7] Kenzul-Ummal, Hadis No: 39058; Kenz’ül-İrfan, Hadis No: 162.

[8] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 443/14; Kütüb-i Sitte, Hadis No: 4367.

[9] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 24/12.

[10] Sünen-i Tirmizî, Sıfat-ı Kıyâmet 11.

[11] Kenz’ul Ummal, Hadis No: 39059.

[12] Sünen-i Ebû Dâvud, Cihat 26.

[13] Sünen-i Tirmizî, Fedâil’ul-Kur’ân 2.

[14] Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 2667; Kenz’ul-Ummal, Hadis No: 2565.

(لَا اِكْرَاهَ فِي الدّٖينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّۚ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللّٰهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰىۗ لَا انْفِصَامَ لَهَاۜ وَاللّٰهُ سَمٖيعٌ عَلٖيمٌ (٢٥٦)

256. Dinde zorlama yoktur. Hak ile bâtıl açıkça ortaya çıkmıştır. Artık her kim

şeytana uymayıp Allah’a îman ederse, kopması mümkün olmayan sağlam bir kulpu tutmuştur. Allah’u Teâlâ, her şeyi işiten ve bilendir.

İzah: Katâde, Dehhâk, Mücâhid ve İbn-i Abbas Hazretlerinden nakledildiğine göre; bu âyet, cizye verip boyun eğen Ehl-i Kitap hakkında nâzil olmuştur. Nitekim Sûre-i Tevbe, Âyet 29’da:

″Ey Mü’minler! Ehl-i Kitap’tan, Allah’a ve âhiret gününe îman etmeyen, Allah ve Resûlünün haram kıldığı şeyleri haram tanımayan ve hak din İslâm’ı din edinmeyen kimselerle, onlar zelil olarak kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın″ diye geçen emir gereğince, Müslümanlara boyun eğip cizye verdikleri takdirde, onlar, zorla İslâm Dîni’ne girdirmek için savaşılmaz.

Bu Âyet-i Kerîme, İslâm devletine cizye vererek boyun eğen Ehl-i Kitab’ın durumunu hükme bağlamaktadır. Bunlardan, cizye verenleri İslâm’a girmeye zorlama yoktur. Fakat putlara tapanlar ve İslâm Dîni’nden dönenler bu hükmün dışındadırlar. Çünkü bu âyette: ″Dinde zorlama yoktur″ diye geçen husus, kendileriyle antlaşma yapılarak cizye alınan Ehl-i Kitap hakkındadır.

Yine bu Âyet-i Kerîme’de: ″Kopması mümkün olmayan sağlam bir kulpu tutmuştur″ diye buyrulmaktadır. Yani noksanlığı mümkün olmayan İslâm’a itikâd etmiş olurlar. Aklı olan bundan sonra îman ile ibâdetten ayrılmaz, demektir. Çünkü felah, kurtuluş belli oldu.

İbn-i Hurr Radiyallâhu anhu’dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

… Ben, mescitten çıktığımda (Abdullah İbn-i Selâm’a yaklaşarak) insanların senin hakkında:

- Kim Cennetlik bir adama bakmaktan hoşlanıyorsa, şu zâta baksın, dediklerini işittim.

- Bunun sebebi nedir? deyince, Abdullah İbn-i Selâm, bana dedi ki:

- Cennet ehlini ancak Allah’u Teâlâ bilir! Onların neden böyle söylediklerini sana söyleyeyim:

إِنِّي بَيْنَمَا أَنَا نَائِمٌ إِذْ أَتَانِي رَجُلٌ فَقَالَ لِي قُمْ فَأَخَذَ بِيَدِي فَانْطَلَقْتُ مَعَهُ قَالَ فَإِذَا أَنَا بِجَوَادَّ عَنْ شِمَالِي قَالَ فَأَخَذْتُ لِآخُذَ فِيهَا فَقَالَ لِي لَا تَأْخُذْ فِيهَا فَإِنَّهَا طُرُقُ أَصْحَابِ الشِّمَالِ قَالَ فَإِذَا جَوَادُّ مَنْهَجٌ عَلَى يَمِينِي فَقَالَ لِي

خُذْ هَاهُنَا فَأَتَى بِي جَبَلًا فَقَالَ لِيَ اصْعَدْ قَالَ فَجَعَلْتُ إِذَا أَرَدْتُ أَنْ أَصْعَدَ خَرَرْتُ عَلَى اسْتِي قَالَ حَتَّى فَعَلْتُ
ذَلِكَ مِرَارًا قَالَ ثُمَّ انْطَلَقَ بِي حَتَّى أَتَى بِي عَمُودًا رَأْسُهُ فِي السَّمَاءِ وَأَسْفَلُهُ فِي الْأَرْضِ فِي أَعْلَاهُ حَلْقَةٌ فَقَالَ
لِيَ اصْعَدْ فَوْقَ هَذَا قَالَ قُلْتُ كَيْفَ أَصْعَدُ هَذَا وَرَأْسُهُ فِي السَّمَاءِ قَالَ فَأَخَذَ بِيَدِي فَزَجَلَ بِي قَالَ فَإِذَا أَنَا مُتَعَلِّقٌ
بِالْحَلْقَةِ قَالَ ثُمَّ ضَرَبَ الْعَمُودَ فَخَرَّ قَالَ وَبَقِيتُ مُتَعَلِّقًا بِالْحَلْقَةِ حَتَّى أَصْبَحْتُ قَالَ فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ فَقَصَصْتُهَا عَلَيْهِ فَقَالَ أَمَّا الطُّرُقُ الَّتِي رَأَيْتَ عَنْ يَسَارِكَ فَهِيَ طُرُقُ أَصْحَابِ الشِّمَالِ قَالَ وَأَمَّا الطُّرُقُ
الَّتِي رَأَيْتَ عَنْ يَمِينِكَ فَهِيَ طُرُقُ أَصْحَابِ الْيَمِينِ وَأَمَّا الْجَبَلُ فَهُوَ مَنْزِلُ الشُّهَدَاءِ وَلَنْ تَنَالَهُ وَأَمَّا الْعَمُودُ فَهُوَ
عَمُودُ الْإِسْلَامِ وَأَمَّا الْعُرْوَةُ فَهِيَ عُرْوَةُ الْإِسْلَامِ وَلَنْ تَزَالَ مُتَمَسِّكًا بِهَا حَتَّى تَمُوتَ (م عن خرشة بن الحر)

- Bir gece rüyâmda birdenbire yanıma bir adam geldi ve bana: ″Kalk″ diye emretti. Akabinde elimden tutarak beni yanında götürdü. Giderken sol tarafımda birçok geniş yollar gördüm ve onlara gitmek için davrandım. Yanımdaki adam bana:

- O yolları tutma, onlar solcuların yollarıdır, buyurdu. Bu sefer de sağ tarafımda apaçık, dümdüz, dosdoğru birtakım geniş yollar gördüm. O zât bana:

- İşte bu sağ tarafı tut, dedi. Nihâyet beni bir dağa getirdi ve ″Yükseğe çık″ dedi. Ben çıkmak istedikçe düşmeye başladım. Hattâ bu çıkma teşebbüsümü birçok kereler yaptım. Sonra o zât, beni bir direğin yanına kadar götürdü. Bu direğin başı semâda aşağısı da yerde bulunuyordu. Tepesinde de bir kulp vardı. O zât bana:

- Şu direğin üstüne çık, dedi. Ben:

- Başı gökte iken, bu direğin üstüne nasıl çıkarım, dedim. O zât, benim elimden tuttu da beni yukarıya doğru fırlatıverdi. Bir de baktım ki, ben tepedeki kulpa yapışmış haldeyim. Sonra o zât direğe bir vuruş vurdu ve direk yere düştü. Ben de sabaha erişinceye kadar, kulpa yapışmış olarak kaldım.

Uyanınca, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e gelip rüyâmı anlattım. Bana şöyle buyurdu:

- Sol tarafında gördüğün yollar, Cehennemlik olanların yollarıdır. Sağ tarafında görmüş olduğun yollara gelince, onlar da Cennetlik olanların yollarıdır. Dağa gelince o, şehitlerin menzilidir. Sen ona aslâ nâil olamayacaksın. Direğe gelince o, İslâm’ın direğidir. Kulpta İslâm’ın kulpudur, itikâdıdır. Sen ölünceye kadar o kulpa yapışmada devam edeceksin.[1]

[1] Sahih-i Buhârî, Tâbir 23; Sahih-i Müslim, Fedâil’us-Ashâb 33 (150).

اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذٖينَ اٰمَنُوا۠ يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِۜ وَالَّذٖينَ كَفَرُوا اَوْلِيَاؤُ۬هُمُ الطَّاغُوتُۙ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ اِلَى الظُّلُمَاتِۜ اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ۟ (٢٥٧)

257. Allah’u Teâlâ, îman edenlerin velîsidir. Onları zulumâttan nûra çıkarır. Kâfirlerin velîleri de şeytandır. Şeytan da, onları nûrdan zulumâta çıkarır. İşte onlar, Cehennem ehlidirler ve orada ebedî kalırlar.

İzah: Allah’u Teâlâ kullarını dâimâ kötülükten iyiliğe çeker ve iyi olmalarını ister. Ancak kullar, nefsin hevâsına, şeytanın iğvasına uyarak Allah’u Teâlâ’nın sözlerine aldırış etmez, O’nu unutursa, azgınlık ve sapkınlığa düşüp Allah’u Teâlâ’ya âsi olurlar. İşte kullar, bu şekilde azmadıkça, Allah’u Teâlâ kulunu Cehenneme koymaz.

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(أَلَا كُلُّكُمْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ اِلَّا مَنْ شَرَدَ عَلَى اللّٰهِ شِرَادَ الْبَعِيرِ عَلَى أَهْلِهِ (حم ك د عن امامة

″Haberiniz olsun ki, ehline âsi olan deve gibi Allah’a âsi olmadıkça, hepiniz Cennete girersiniz.″[1]

[1] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 21197; Hâkim, Müstedrek, Hadis No: 171, 7735.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذٖي حَاجَّ اِبْرٰهٖيمَ فٖي رَبِّهٖٓ اَنْ اٰتٰيهُ اللّٰهُ الْمُلْكَۢ اِذْ قَالَ اِبْرٰهٖيمُ رَبِّيَ الَّذٖي يُحْيٖي وَيُمٖيتُۙ قَالَ اَنَا۬ اُحْيٖي وَاُمٖيتُۜ قَالَ اِبْرٰهٖيمُ فَاِنَّ اللّٰهَ يَأْتٖي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذٖي كَفَرَۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمٖينَۚ (٢٥٨)

258. Ey Habîbim! Allah’u Teâlâ’nın kendisine mülk verdiği için, Rabbi hakkında İbrâhim ile mücâdele eden Nemrut’u görmedin mi? İbrâhim: ″Benim Rabbim O’dur ki, hayat verir ve öldürür″ deyince, Nemrut: ″Ben de hayat veririm ve öldürürüm″ dedi. İbrâhim: ″Allah’u Teâlâ, güneşi doğudan getirir, sen de onu batıdan getir″ deyince, o kâfir cevap vermekten âciz kaldı. Allah’u Teâlâ, zâlimler topluluğuna hidâyet etmez.

İzah: İbrâhim Aleyhisselâm Nemrut’a: ″Benim Rabbim O’dur ki, hayat verir ve öldürür″ deyince Nemrut da: ″Ben de hayat veririm ve öldürürüm″ dedi ve idamlık iki kişi getirterek birini affetti, diğerini de öldürdü. Ölüme mahkûm

olmuş bir kişiye hayat verdim ve diğerini de öldürdüm, dedi. İbrâhim Aleyhisselâm da: ″Allah'u Teâlâ, güneşi doğudan getirir, sen de onu batıdan getir″ diye karşılık verdi ve bunun üzerine Nemrut âciz kaldı ve cevap veremedi.

(اَوْ كَالَّذ۪ي مَرَّ عَلٰى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَاۚ قَالَ اَنّٰى يُحْي۪ هٰذِهِ اللّٰهُ بَعْدَ مَوْتِهَاۚ فَاَمَاتَهُ اللّٰهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُۜ قَالَ كَمْ لَبِثْتَۜ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍۜ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ اِلٰى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْۚ وَانْظُرْ اِلٰى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ اٰيَةً لِلنَّاسِ وَانْظُرْ اِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًاۜ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُۙ قَالَ اَعْلَمُ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ (٢٥٩))

259. Yahut harap olmuş bir şehire uğrayan kimseyi (Üzeyr Aleyhisselâm'ı) görmedin mi? ″Allah'u Teâlâ burayı ölümünden sonra nasıl ihyâ eder?″ dedi. Bunun üzerine Allah'u Teâlâ onu öldürdü ve yüz sene sonra diriltip, ″Ne kadar kaldın?″ diye sordu. O da: ″Bir gün veya bir kaç saat kaldım″ cevabını verdi. Allah'u Teâlâ: ″Hayır, yüz sene kaldın; yiyecek ve içeceğine bak! Bu müddet içinde hiç değişmedi. Ölmüş ve kemikleri ayrılmış olan eşeğine bak! Biz seni insanlar için kudretimize alâmet kıldık. Eşeğin kemiklerine bak! Nasıl bir araya getiriyor ve et giydiriyoruz″ buyurdu. Bu hâli gören o kimse ise, ″Bilirim ki, şüphesiz Allah'u Teâlâ her şeye kâdirdir″ dedi.

İzah: Naciye b. Kâ'b, Süleyman b. Büreyde, Katâde, Rebi' b. Enes, İkrime, Süddi, Dehhak ve İbn-i Abbas Hazretlerine göre; bu Âyet-i Kerîme'de zikredilen zât, Üzeyr Aleyhisselâm'dır. O harap olmuş bir şehirden geçerken:

- Allah'u Teâlâ burayı nasıl imar eder? dedi ve bir incir ağacının altına geldi. Ağaçtan biraz incir toplayarak mendilinin arasına koydu. Sonra o ağaca merkebini bağladı ve oraya yattı. Kalktığında baktı ki, yanına koyduğu incir solmamış ve içeceği de aynı şekilde duruyordu. Oysa eşeğinin kemikleri çürüyüp toprak olmuştu. Gözünün önünde, kemikleri yok iken var olmaya, bir araya toplanmaya başladı. İskeleti birbirine çatıldı, üzerine et ve deri geldi. Eşek, bir silkindi bağırmaya başladı. Sanki ölüp dirilen kendisi değildi. Eşeğin ve diğer her şeyin üzerinden yüz yıl geçtiği halde, Üzeyr Aleyhisselâm ile yiyecek ve içeceğinin üzerinden bir gün veya birkaç saat gibi geçmişti.

Üzeyr Aleyhisselâm kalkınca, o harap olan şehrin içine girdi ki, şehir tam imar olmuş. O şehirden ayrılarak kendi evine geldi ve kapıyı çaldı. Karşısına çok ihtiyar yüz yirmi yaşında birisi çıktı:

- Sen kimsin? deyince, Üzeyr Aleyhisselâm:

- Ben Üzeyr'im, dedi. Adam:

- Ben Üzeyr'in oğluyum. Sen benden gençsin, nasıl Üzeyr olursun? Benim babam kaybolalı yüz sene oldu, dedi. Millet toplandı. Bu adam; Üzeyr'dir, değildir derken en son Üzeyr Aleyhisselâm'ın gerçek Üzeyr olduğunu öğrenmek için bir imtihana tâbi tuttular.

[Kur'ân- Kerîm'den evvel İncil'i, Tevrat'ı, Zebur'u Peygamberlerden başkası ezberleyemezlerdi.[1] Çünkü Allah'u Teâlâ Peygamberlerin kalbine vahyi yerleştirirdi.]

Onlar, dediler ki:

- Eğer sen Üzeyr isen, Peygamberlerden başkası Tevrat'ı ezbere bilmez. Sen Tevrat'ı ezbere oku, biz de kitaptan tâkip edeceğiz.

Üzeyr Aleyhisselâm okudu, onlar tâkip etti. Tevrat'ı sonuna kadar hiç eksiksiz ezberden okudu. Bu sefer, "Bu Üzeyr'dir" diyenler çoğalmaya başladı. Yine de milletin az bir kısmı ikna olmuyordu. Üzeyr Aleyhisselâm:

- Ben bu eve girmedim, fakat bu evi yapan benim. Evin içini size tarif edeyim dedi ve ayrıntılı bir şekilde tarif etti. Üzeyr Aleyhisselâm:

- Allah'u Teâlâ'dan felan şehrin nasıl imar olduğunu görseydim diye duâ ettim, Allah'u Teâlâ duâmı kabul etti. Ben bir incir ağacının altında yattım. Kalktığımda yüz sene geçmişti, dedi.

Böylece Üzeyr Aleyhisselâm, ben yattığım yaşta kalktım diye kendilerini iknâ etti. Ondan sonra evine girdi.

Kur'ân-ı Kerîm'de acâyip, garâip hallerden çokça bahsedilir. Ashâb-ı Kehf üç yüz dokuz sene uyudu, aynı yaşta uyandılar.[2] Yine Sultan Süleyman Aleyhisselâm'ın ümmetinden Âsaf b. Berhaya: Yemen'den Kudüs'e, Süleyman Aleyhisselâm, başını çevirip bakana kadar Belkıs'ın muazzam köşkünü getirdi.[3] İşte bunlar gibi, Kur'ân'da çok sayıda hâdise anlatılmaktadır. Bunlar akla sığmaz, îmana sığar.

[1] Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'in hürmetine, Allah'u Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleme imkânı verdi.

[2] Sûre-i Kehf, Âyet 25.

[3] Sûre-i Neml, Âyet 40.

(وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖيمُ رَبِّ اَرِنٖي كَيْفَ تُحْيِ الْمَوْتٰىۜ قَالَ اَوَلَمْ تُؤْمِنْۜ قَالَ بَلٰى وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبٖيۜ قَالَ فَخُذْ اَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ اِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلٰى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتٖينَكَ سَعْيًاۜ وَاعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ عَزٖيزٌ حَكٖيمٌ (٢٦٠))

260. Ey Resûlüm! Hatırlat o zamanı ki, İbrâhim: ″Yâ Rabbi! Ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster″ dedi. Allah’u Teâlâ: (Ölüleri diriltmeye kâdir olduğuma) inanmıyor musun?″ buyurunca, İbrâhim: ″İnanıyorum Yâ Rabbi! Fakat kalbimin mutmain olmasını istiyorum″ dedi. Allah’u Teâlâ da: ″Dört kuş al. Onları kendine iyice alıştır. Sonra da onları kesip parça parça et. Her bir parçayı da bir dağ üzerine koy. Sonra onları çağır. Onlar sana koşarak geleceklerdir. Bil ki, şüphesiz Allah’u Teâlâ her şeye gâliptir, hüküm ve hikmet sahibidir″ diye buyurdu.

İzah: İbrâhim Aleyhisselâm, Allah’u Teâlâ’nın bu emri üzere dört kuş alarak onları kendine alıştırdı. Sonra bunları kesip parçaladı ve birbirlerine karıştırarak her bir parçayı görebileceği bir tepenin üzerine koydu. Onlara seslenerek, kendine doğru gelmelerini söyledi. Parçalanan o kuşların dirilip kendine doğru geldiğini gördü. Gözünün önünde her kuşun kemikleri iskelet hâlinde dizildi ve her kuşun eti gövdesine yapıştı, derileri, tüyleri de yapıştı. Dördü de birer sefer silkinip ayağa kalktılar.

Bu kuşlar, Muhammed b. İshâk, Mücâhid, İbn-i Cüreyc ve İbn-i Zeyd Hazretlerinin beyanına göre; güvercin, horoz, karga ve tavus kuşu idi. Bunların hepsi de bağırarak etrafında dönmeye başladılar.

İbrâhim Aleyhisselâm, Allah’u Teâlâ’nın ölüleri dirilteceğine inanıyordu, fakat gözüyle görerek mutmain olmak istemişti. İbrâhim Aleyhisselâm kuşların dirildiğini gözüyle görünce, kalbi mutmain olmuş oldu. İşte inanmakla mutmain olmak arasındaki fark böyledir.

(مَثَلُ الَّذٖينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ اَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فٖي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍۜ وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلٖيمٌ (٢٦١))

261. Mallarını Allah yolunda infak edenlerin misâli, yedi başak veren ve her

başağında yüz tane bulunan bir tohum gibidir. Allah'u Teâlâ dilediğine kat kat ihsanda bulunur. Allah'u Teâlâ, ihsanı geniş olandır ve her şeyi bilendir.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme ile ilgili olarak Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَنْ أَرْسَلَ بِنَفَقَةٍ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَأَقَامَ فِي بَيْتِهِ فَلَهُ بِكُلِّ دِرْهَم سَبْعُ مِائَةِ دِرْهَم وَمَنْ غَزَا بِنَفْسِهِ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَأَنْفَقَ فِي وَجْهِ ذَلِكَ فَلَهُ بِكُلِّ دِرْهَمٍ سَبْعُ مِائَةِ أَلْفِ دِرْهَمٍ ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ {وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ} (ه عن جابر و بن عمر وعمران بن حصين)

″Her kim, Allah yolunda bir nafaka gönderir de kendisi evinde oturursa, mahşer günü onun her bir dirhemi için yedi yüz dirhem vardır. Her kim de Allah yolunda nefsiyle gazâda bulunur ve bu yolda infakta bulunursa, onun her bir dirhemi için yedi yüz bin dirhem vardır.″ Sonra Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″… Allah'u Teâlâ dilediğine kat kat ihsanda bulunur…″ diye geçen Sûre-i Bakara, Âyet 261'i okudu.[1]

Yine bu hususta İbn-i Ömer Radiyallâhu anhumâ'dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الآيَةُ: مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ) قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: رَبِّ زِدْ أُمَّتِي فَنَزَلَتْ: مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً قَالَ: رَبِّ زِدْ أُمَّتِي فَنَزَلَتْ: إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ (طب هب عن ابن عمر)

″Mallarını Allah yolunda infak edenlerin misâli, yedi başak veren ve her başağında yüz tane bulunan bir tohum gibidir…″ diye geçen Sûre-i Bakara, Âyet 261 nâzil olunca, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Rabbim, ümmetime artır″ buyurdu. Bunun üzerine ″Kimdir o kimse ki, Allah için güzel bir ödünç ile ödünçte bulunur, Allah'u Teâlâ da o kimseye mükâfatını kat kat verir…″[2] diye geçen âyet nâzil oldu. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem yine: ″Rabbim, ümmetime artır″ buyurdu. Bunun üzerine de: ″… Şüphesiz ki, sabredenlere mükâfatları hesapsız verilecektir″[3] diye geçen âyet nâzil oldu.[4]

Hureym İbn-i Fâtik el-Esedî Radiyallâhu anhu'dan nakledilen Hadis-i Şerif'te de, şöyle buyrulmuştur:

النَّاسُ أَرْبَعَةٌ وَالْأَعْمَالُ سِتَّةٌ فَالنَّاسُ مُوَسَّعٌ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمُوَسَّعٌ لَهُ فِي الدُّنْيَا مَقْتُورٌ عَلَيْهِ فِي

الآخِرَةِ وَمَقْتُورٌ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا مُوَسَّعٌ عَلَيْهِ فِي الآخِرَةِ وَشَقِيٌّ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَالأَعْمَالُ مُوجِبَتَانِ وَمِثْلٌ بِمِثْلٍ وَعَشْرَةُ أَضْعَافٍ وَسَبْعُ مِائَةِ ضِعْفٍ فَالْمُوجِبَتَانِ مَنْ مَاتَ مُسْلِمًا مُؤْمِنًا لَا يُشْرِكُ بِاللّٰهِ شَيْئًا فَوَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ وَمَنْ مَاتَ كَافِرًا وَجَبَتْ لَهُ النَّارُ وَمَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا فَعَلِمَ اللّٰهُ أَنَّهُ قَدْ أَشْعَرَهَا قَلْبَهُ وَحَرَصَ عَلَيْهَا كُتِبَتْ لَهُ حَسَنَةً وَمَنْ هَمَّ بِسَيِّئَةٍ لَمْ تُكْتَبْ عَلَيْهِ وَمَنْ عَمِلَهَا كُتِبَتْ وَاحِدَةً وَلَمْ تُضَاعَفْ عَلَيْهِ وَمَنْ عَمِلَ حَسَنَةً كَانَتْ لَهُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا وَمَنْ أَنْفَقَ نَفَقَةً فِي سَبِيلِ اللّٰهِ كَانَتْ لَهُ بِسَبْعِ مِائَةِ ضِعْفٍ (حم عن خريم بن فاتك الاسدى)

İnsanlar dört sınıftır. Ameller de altı çeşittir. İnsanların bâzıları dünyâda da âhirette de bolluk içindedirler. Bâzıları ise dünyâda bolluk, âhirette kıtlık içindedirler. Bâzıları da dünyâda kıtlık âhirette ise bolluk içindedirler. Bâzıları da dünyâda da perişan, âhirette de perişandır.

Altı çeşit olan amellere gelince; onlardan iki amel vardır ki, neticesi kesindir. Diğer iki çeşidi vardır ki, onların sâdece karşılıkları verilir. Başka bir amel vardır ki, onun karşılığında on katı verilir. Bir başka amel vardır ki onun karşılığında da yedi yüz katı verilir. Neticeleri kesin olan iki amel şunlardır:

Kim Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmadan Müslüman ve Mü’min olarak ölecek olursa onun için Cennet kesindir. Kim de kâfir olarak ölecek olursa onun için de Cehennem kesindir. (Müslümanlar için) sâdece karşılığı verilen ameller ise şunlardır:

Kim bir iyilik yapmayı diler de onu yapmaz ve Allah’u Teâlâ, kişinin bu ameli gönülden istediğini ve bunu yapmaya gayret gösterdiğini bilir ve böyle bir kişi için de bir sevap yazılır. Yine kim bir kötülük yapmayı düşünür de onu yapmayacak olursa karşılığında kendisine hiçbir günah yazılmaz. Şâyet bu kötülüğü işleyecek olursa ona, bu kötülüğe karşılık sâdece bir günah yazılır ve günahı artırılmaz. Karşılığında on kat sevap verilen amel de şudur:

Kim herhangi bir güzel ameli işleyecek olursa ona karşılığında on katı verilir. Karşılığında yedi yüz kat sevap verilen amele gelince, o amel de şudur: Kim, Allah yolunda bir şey harcayacak olursa, ona karşılığında yedi yüz katı verilir.[5]

Yine bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

إِذَا أَحْسَنَ أَحَدُكُمْ إِسْلَامَهُ فَكُلُّ حَسَنَةٍ يَعْمَلُهَا تُكْتَبُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِ مِائَةِ ضِعْفٍ وَكُلُّ سَيِّئَةٍ يَعْمَلُهَا تُكْتَبُ بِمِثْلِهَا حَتَّى يَلْقَى اللّٰهَ (خ م عن أبى هريرة)

″Sizden biri içiyle dışıyla Müslüman olursa, yaptığı her bir hayır en az on mislinden, yedi yüz misline kadar sevabıyla yazılır. İşlediği her bir günah da sâdece misliyle yazılır. Bu hâl, Allah’a kavuşuncaya kadar böyle devam eder.″[6]

[1] Sünen-i İbn-i Mâce, Cihat 4.

[2] Sûre-i Bakara, Âyet 245.

[3] Sûre-i Zümer, Âyet 10.

[4] Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 645; Beyhakî, Şuab’ul-Îman, Hadis No: 3168.

[5] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 18260.

[6] Sahih-i Buhârî, Îman 31; Sahih-i Müslim, Îman 59 (205).

اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَٓا اَنْفَقُوا مَنًّا وَلَٓا اَذًى لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (٢٦٢)

262. Mallarını Allah yolunda infak edip de sonra infak ettiklerinin ardından başa kakmayan ve eziyet etmeyenlerin, Rableri katında mükâfatları vardır. Onlar için bir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır.

İzah: Yapılan iyiliği başa kakanlarla ilgili olarak Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

وَأَمَّا الثَّلَاثَةُ الَّذِينَ لَا يَنْظُرُ اللّٰهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: فَالْعَاقُّ بِوَالِدَيْهِ وَمُدْمِنُ الْخَمْرِ وَالْمَنَّانُ بِمَا أَعْطَى (طب عن ابن عمر)

″Üç sınıf insan vardır ki mahşer günü Allah’u Teâlâ onlara rahmet nazarıyla bakmaz: Anne ve babasına isyan eden, devamlı içki içen ve verdiği hayrı başa kakan.″[1]

[1] Taberânî, Mu’cem’l-Kebir, Hadis No: 13002; Hâkim, Müstedrek, Hadis No: 7344.

قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَٓا اَذًىۜ وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ (٢٦٣)

263. Bir tatlı dil, bir bağışlama, arkasından eziyet gelen sadakadan daha hayırlıdır. Allah'u Teâlâ hiçbir şeye muhtaç değildir, Halîm'dir (cezâ vermekte acele etmez).

İzah: Yapılan iyilikle ilgili Ebû Zerr Radiyallâhu anhu, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in kendisine şöyle buyurduğunu söylemiştir:

(لَا تَحْقِرَنَّ مِنْ الْمَعْرُوفِ شَيْئًا وَلَوْ أَنْ تَلْقَى أَخَاكَ بِوَجْهٍ طَلْقٍ (م عن ابى ذر

"İyilikten hiçbir şeyi küçük görme. Eğer verecek bir şey de bulamazsan, kardeşini sevimli bir yüzle karşıla."[1]

[1] Sahih-i Müslim. Birr 43 (144).

(يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْاَذٰىۙ كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَٓاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَاَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًاۜ لَا يَقْدِرُونَ عَلٰى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُواۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ (٢٦٤)

264. Ey îman edenler! Allah'a ve âhiret gününe inanmadığı halde, malını insanlara gösteriş olsun diye infak eden kişinin yaptığı gibi, sadakalarınızı başa kakmak ve eziyet etmek sûretiyle sevabınızı boşa çıkarmayın. O gösteriş (riyâ) yapanın hâli, üzerinde az bir toprak bulunan bir kayanın hâline benzer ki, ona şiddetli bir yağmur isâbet edince, üzerindeki toprağı temizleyip kendisini sade bir taş hâlinde bırakır. Onlar, gösteriş olarak yaptıkları infaklarının sevabını göremezler. Allah'u Teâlâ, kâfirler topluluğuna hidâyet etmez.

İzah: Yapılan iyiliği başa kakanlar hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمْ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ الْمَنَّانُ بِمَا أَعْطَى (وَالْمُسْبِلُ إِزَارَهُ وَالْمُنَفِّقُ سِلْعَتَهُ بِالْحَلِفِ الْكَاذِبِ (ن عن ابى ذر

"Üç sınıf insan vardır ki; mahşer günü Allah'u Teâlâ onlarla konuşmaz, onlara bakmaz ve onları temize çıkarmaz ve onlar için elim bir azap vardır: Verdiğini başa kakan, elbisesini kibir için yerlerde sürüyen ve malını yalan yeminle satan. "[1]

Riyâkârlar hakkında da Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ فِي جَهَنَّمَ لَوَادٍ يَسْتَعِيذُ جَهَنَّمُ مِنْ ذَلِكَ الْوَادِي فِي كُلِّ يَوْمٍ أَرْبَعَ مِائَةِ مَرَّةٍ أُعِدَّ ذَلِكَ الْوَادِي لِلْمُرَائِينَ مِنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لِحَامِلِ كِتَابِ اللّٰهِ وَلِلْمُصَّدِّقِ فِي غَيْرِ ذَاتِ اللّٰهِ وَلِلْحُجَّاجِ إِلَى بَيْتِ اللّٰهِ وَلِلْخَارِجِ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ (طب عن ابن عباس)

"Cehennemde bir vâdi vardır. Cehennem günde dört yüz defa o vâdiden Allah'u Teâlâ'ya sığınır. Buraya Ümmet-i Muhammed'in riyâkarları girecektir. Bunlar şu kimselerdir: Riyâkar hafızlar, sadakayı Allah rızâsından başka bir maksatla vermiş olanlar, hacca itibar kazanmak için gitmiş olanlar ve gazâya Allah rızâsından başka maksatla gitmiş olanlar."[2]

Bu Âyet-i Kerîme'nin devamında verilen misâlden maksat; kaya üzerindeki toprak, yağmur ile nasıl yok oluyorsa, infaklarını riyâ ile yapanların sevapları da amel defterlerinden öyle yok olur, demektir.

[1] Sünen-i Nesâî, Zekât 69; Sahih-i Müslim, Îman 46 (171).

[2] Taberânî, Mu'cem'ul-Kebir, Hadis No: 12632.

(وَمَثَلُ الَّذٖينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَتَثْبٖيتًا مِنْ اَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ اَصَابَهَا وَابِلٌ فَاٰتَتْ اُكُلَهَا ضِعْفَيْنِۚ فَاِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصٖيرٌ (٢٦٥))

265. Mallarını sâdece Allah rızâsı için sebât-ı nefs ile infak edenlerin misâli de, yüksek yerde olup bol yahut hafif yağmura mâruz olması sebebiyle iki kat mahsul veren bahçelere benzer. Allah'u Teâlâ, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.

İzah: Âyet-i Kerîme'de: "Sebât-ı nefs ile infak edenler" diye geçen ifadeden maksat, kişinin, irâdesini sağlamlaştırmış bir şekilde infakta bulunması, demektir. İşte Allah'u Teâlâ'nın, infak edilen mallar karşısında vereceği sevaba ulaşacağına inanan ve bunu kesin olarak bilen kişi, malını harcarken tereddüt içinde olmaz.

Allah'u Teâlâ Sûre-i Secde, Âyet 17'de infakta bulunan Mü'minleri övmekte ve şöyle buyurmaktadır: "Onların (gece, ibâdet için) yanları yataklarından uzaklaşır. Rablerine, korku ve ümit ile duâ ederler. Kendilerine verdiğimiz rızıklardan da infak ederler.* Artık yaptıkları sâlih amellere mükâfat olarak, kendileri için gözlerini aydın edecek şeylerden neler saklandığını hiç kimse bilmez."

(اَيَوَدُّ اَحَدُكُمْ اَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخٖيلٍ وَاَعْنَابٍ تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۙ لَهُ فٖيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِۙ وَاَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُۖ فَاَصَابَهَا اِعْصَارٌ فٖيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْؕ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ۟

٢٦٦)((

266. (Ey riyâkarlık yapanlar!) İster misiniz ki, sizden birinizin hurma, üzüm ve bütün meyve ağaçlarından oluşan ve içinden nehirler akan bir bahçesi olup da, kendisine ihtiyarlık çöktükten sonra çocuklarının da hâli zayıfken, o bahçe yakıcı rüzgârın isâbetiyle yanıp mahvolsun? Allah'u Teâlâ, tefekkür etmeniz için âyetlerini işte böyle açıklar.

İzah: Allah'u Teâlâ bu Âyet-i Kerîme'yi, Allah rızâsı için değil de insanların övgülerini kazanmak için, gösteriş olsun diye mallarını harcayanlara bir misâl olarak indirmiştir. Mahşer gününde bunlar, harcadıklarından faydalanmak istediklerinde, Allah'u Teâlâ bunlara sevap vermeyecektir. Böylece yaptıklarının karşılığını almaya en çok muhtaç oldukları bir zamanda amel defterlerinde hiçbir sevap bulamayacaklardır. Tıpkı Âyet-i Kerîme'de misâl verilen kişinin durumuna düşeceklerdir. Öyle ki, bu kişi bahçesi için yatırım yapmış, gereken emeği vermiş, bahçesi yetiştiğinde de kendisi yaşlanmış çoluk çocuğu çoğalmış ve o bahçeye olan ihtiyacı şiddetle artmıştır. İşte tam o anda yakıcı şiddetli bir rüzgâr gelmiş, bahçeyi tamamen yakmış ve o kişi bu bahçeden hiçbir fayda elde edememiştir.

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

أَنَّ اللّٰهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ يَنْزِلُ إِلَى الْعِبَادِ لِيَقْضِيَ بَيْنَهُمْ وَكُلُّ أُمَّةٍ جَاثِيَةٌ فَأَوَّلُ مَنْ يَدْعُو بِهِ رَجُلٌ جَمَعَ الْقُرْآنَ وَرَجُلٌ يَقْتَتِلُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَرَجُلٌ كَثِيرُ الْمَالِ فَيَقُولُ اللّٰهُ لِلْقَارِئِ أَلَمْ أُعَلِّمْكَ مَا أَنْزَلْتُ عَلَى رَسُولِي قَالَ بَلَى يَا رَبِّ قَالَ فَمَاذَا عَمِلْتَ فِيمَا عُلِّمْتَ قَالَ كُنْتُ أَقُومُ بِهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَآنَاءَ النَّهَارِ فَيَقُولُ اللّٰهُ لَهُ كَذَبْتَ وَتَقُولُ لَهُ الْمَلَائِكَةُ كَذَبْتَ وَيَقُولُ اللّٰهُ بَلْ أَرَدْتَ أَنْ يُقَالَ إِنَّ فُلَانًا قَارِئٌ فَقَدْ قِيلَ ذَاكَ ...(ت عن ابى هريرة)

Allah'u Teâlâ mahşer günü, kulları arasına hükmetmek için iner. Her ümmet diz üstü çöker. İlk çağırılacak olan insan, Kur'ân ezberleyen kişidir. Sonra malı çok olan kişi ve Allah yolunda öldürülen kişidir.

Allah'u Teâlâ, Kur'ân okuyana der ki: ″Ben sana Peygamberime indirdiğimi öğretmedim mi?″ O da: ″Evet Yâ Rabbi!″ der. Allah'u Teâlâ: ″Peki, sana öğrettiğimle ne yaptın?″ diye sorar. O da: ″Gece gündüz elimden bırakmadım, devamlı okudum″ diye cevap verince, Allah'u Teâlâ ona: ″Yalan söyledin″ der. Melekler de: ″Yalan söyledin″ derler. Sonra Allah'u Teâlâ ona şöyle buyurur: ″Sen filan ne güzel okuyor desinler, diye okudun. Nitekim de öyle oldu. Ne

güzel Kur’ân okuyor, dediler.″

Sonra malı çok olan adam getirilir ve ona da Allah’u Teâlâ der ki: ″Sana bol mal vermedim mi? Seni kimseye muhtaç olmayacak duruma getirmedim mi?″ O da: ″Evet Yâ Rabbi!″ der. Allah’u Teâlâ: ″Peki, o malı ne yaptın?″ diye sorar. O da: ″Akrabaya ikram ettim, sadakalar ve zekâtlar verdim″ diye cevap verince, Allah’u Teâlâ ona: ″Yalan söyledin″ der. Melekler de: ″Yalan söyledin″ derler. Sonra Allah’u Teâlâ ona şöyle buyurur: ″Sen verirken filan kimse ne kadar cömerttir, desinler diye verdin. Nitekim de öyle denildi.″

Sonra Allah yolunda öldürülen getirilir ve ona da Allah’u Teâlâ der ki: ″Sen neden öldürüldün?″ O da: ″Yolunda savaşırken öldürüldüm″ deyince, Allah’u Teâlâ ona: ″Yalan söyledin″ der. Melekler de: ″Yalan söyledin″ derler. Sonra Allah’u Teâlâ ona şöyle buyurur: ″Filan adam ne kadar kahraman ve yiğit bir adamdır, desinler diye savaştın ve öldürüldün. Nitekim öyle de denildi.″

Ondan sonra Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem dizime vurup buyurdu ki: ″Yâ Ebû Hüreyre! İşte o üçler var ya, üzerlerine Cehennem ateşi tutuşturulacak olan ilk insanlardır.″[1]

[1] Sünen-i Tirmizî, Resûlullah’ın Zühdü 37; Rudânî, Câm’ul-Fevâid, Hadis No: 8086.

(يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّٓا اَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْاَرْضِۖ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبٖيثَ مِنْهُ
تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِاٰخِذٖيهِ اِلَّٓا اَنْ تُغْمِضُوا فٖيهِۜ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمٖيدٌ (٢٦٧)

267. Ey îman edenler! Kazandığınız şeylerin ve yerden sizin için çıkarmış olduğumuz şeylerin en iyilerinden infak edin. Kendinizin, ancak göz yumarak (almaktan hoşlanmayarak) kabul edebileceğiniz kötü şeyleri infak etmeyin. Bilin ki, şüphesiz Allah’u Teâlâ hiçbir şeye muhtaç değildir, hamde lâyık olandır.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’nin şu hâdise üzerine nâzil olduğu rivâyet edilmiştir:

Ensâr, hurma kesme günleri gelince bahçelerinden tâze hurmaları alır ve bunları Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in mescidinde iki direk arasına gerilmiş bir ipe asarlardı. Muhâcirlerin fakirleri de, onlardan yerdi. Ensârdan birisi kötü, âdi hurmaları aldı ve tâze hurma salkımlarının arasına koydu. Bunun câiz olduğunu sanıyordu. İşte böyle yapanlar hakkında Allah’u Teâlâ: ″Kendinizin,

ancak göz yumarak (almaktan hoşlanmayarak) kabul edebileceğiniz kötü şeyleri infak etmeyin″ diye geçen Sûre-i Bakara, Âyet 267’yi indirdi.

Hz. Âişe’den nakledilen bir Hadis-i Şerif’te, şöyle buyrulmuştur:

أُتِيَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِضَبٍّ فَلَمْ يَأْكُلْهُ وَلَمْ يَنْهَ عَنْهُ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَفَلَا نُطْعِمُهُ الْمَسَاكِينَ قَالَ لَا تُطْعِمُوهُمْ مِمَّا لَا تَأْكُلُونَ (حم عن عائشة)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e bir keler (bir cins kertenkele) getirildi, onu yemedi ve yenilmesini de yasaklamadı. Ben: ″Yâ Resûlallah! Onu fakirlere yedirelim mi?″ diye sordum. Buyurdu ki: ″Yemediğiniz şeylerden onlara yedirmeyin.″[1]

Allah’u Teâlâ bu âyet ile Mü’minlere, hem zekât verirken ve hem de infakta bulunurken mallarının kötülerini vermemelerini emretmiştir.

Bu hususta Berâ b. Azib Radiyallâhu anhu diyor ki:

- Artık bundan sonra, birimiz bir şey tasadduk etmek istediğinde elinde bulunanın en güzelini vermeye başladı.

[1] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 23593.

(اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِۚ وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلاًۜ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلٖيمٌۚ (٢٦٨)

268. Şeytan, sizi fakirlik ile korkutur ve size cimriliği emreder. Allah’u Teâlâ ise, size kendi katından bir bağışlama ve ihsan vaad eder. Allah’u Teâlâ, ihsanı geniş olandır ve her şeyi bilendir.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme ile ilgili olarak Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ لِلشَّيْطَانِ لَمَّةً بِابْنِ آدَمَ وَلِلْمَلَكِ لَمَّةً فَأَمَّا لَمَّةُ الشَّيْطَانِ فَإِيعَادٌ بِالشَّرِّ وَتَكْذِيبٌ بِالْحَقِّ وَأَمَّا لَمَّةُ الْمَلَكِ فَإِيعَادٌ بِالْخَيْرِ وَتَصْدِيقٌ بِالْحَقِّ فَمَنْ وَجَدَ ذَلِكَ فَلْيَعْلَمْ أَنَّهُ مِنَ اللّٰهِ فَلْيَحْمَدْ اللّٰهَ وَمَنْ وَجَدَ الْأُخْرَى فَلْيَتَعَوَّذْ بِاللّٰهِ مِنْ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ثُمَّ قَرَأَ {الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمْ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ} الْآيَةَ (ت عن عبد اللّٰه بن مسعود)

″Âdemoğlunda hem şeytanın hem de meleğin etkisi vardır. Şeytan’ın etkisi, insanı kötülüklere götürmesi ve hakkı yalanlatmasıdır. Meleğin etkisi ise, insanı hayra götürmesi ve hakkı tasdik ettirmesidir. Her kim böyle bir etki ile

karşılaşırsa, bilsin ki bu, Allah'tandır. Bu sebeple O'na şükretsin. Şeytan'ın etkisi ile karşılaşırsa da, Allah'ın dergâhından kovulmuş olan şeytandan O'na sığınsın. Sonra Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Şeytan, sizi fakirlik ile korkutur ve size cimriliği emreder…″ diye devam eden Sûre-i Bakara, Âyet 268'i okudu.[1]

[1] Sünen-i Tirmizî, Tefsir'ul-Kur'ân 3; Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 6834.

(يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَٓاءُۚ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ اُو۫تِيَ خَيْرًا كَث۪يرًاۜ وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّٓا اُو۬لُوا الْاَلْبَابِ (٢٦٩ (

269. Allah'u Teâlâ, hikmeti dilediğine verir. Her kime hikmet verilmiş ise, şüphesiz ona çok hayır verilmiştir. Bunu, ancak hâlis akıl sahipleri düşünüp anlar.

İzah: Âyet-i Kerîme'de geçen ″Hikmet ilmi″; Hakk'a yakınlığı, kendi nefsini bilmeyi öğreten mâneviyat ilmidir. En menfaatli ilim de budur. Kalpten doğan bir ilimdir. Allah'u Teâlâ, kimin kalbine Hikmet ilmi verdi ise, onun kalbine kendi rızâsına uygun olanları bildirir, demektir. Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Hadis-i Şerif'lerinde şöyle buyurmuştur:

اَلْعِلْمُ عِلْمَانِ فَعِلْمٌ ثَابِتٌ فِى الْقَلْبِ فَذَاكَ الْعِلْمُ النَّافِعُ وَعِلْمٌ فِى اللِّسَانِ فَذَاكَ حُجَّةُ اللّٰهِ عَلَى عِبَادِهِ (ابو نعيم عن انس)

″İlim ikidir: Biri kalpte sâbittir. İşte en faydalı olan ilim (Hikmet ve Ledün ilmi) budur. Bir ilim de lisândaki ilimdir (kitaptır). Bu da Allah'u Teâlâ'nın kullarına hüccetidir (delilidir).″[1]

عِلْمُ الْبَاطِنِ سِرٌّ مِنْ أَسْرَارِ اللّٰهِ تَعَالَى وَحِكَمٌ مِنْ حِكَمِ اللّٰهِ يَقْذِفُهُ فِى قُلُوبِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ (فر الديلمى عن امام على)

″Bâtın ilmi, Allah'ın sırlarından bir sırdır ve Allah'ın hikmetlerinden bir hikmettir. Onu dilediği kullarının kalbine koyar.″[2]

إِنَّ لُقْمَانَ، قَالَ لابْنِهِ: يَا بنيَّ عَلَيْكَ بِمَجَالِسِ الْعُلَمَاءِ، وَاسْتَمِعْ كَلَامَ الْحُكَمَاءِ، فَإِنَّ اللّٰهَ يُحْيِي الْقَلْبَ الْمَيِّتَ بِنُورِ الْحِكْمَةِ، كَمَا يُحْيِي الأَرْضَ الْمَيْتَةَ بِوَابِلِ الْمَطَرِ (طب عن أبي أمامة)

″Lokman, oğluna dedi ki: ″Oğulcuğum! Ulemânın meclisine devam et. Ve Hükemânın kelâmını dinle. Şüphesiz ki Allah'u Teâlâ, ölü kalbi hikmet nûruyla

diriltir, şiddetli yağmurun ölü toprağı dirilttiği gibi."[3] İlim meclisi, ilmi ve bilgiyi artırır. Hikmet meclisi de, ölü kalbi hikmet nûruyla diriltir, şiddetli yağmurun ölü toprağı dirilttiği gibi.

Yine bu hususta Sûre-i Bakara, Âyet 151 ve izahına bakınız.

[1] Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 223/2; İbn-i Ebî Şeybe, Musannef, Hadis No: 60.

[2] Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 317/3.

[3] Taberânî, Mu'cem'ul-Kebir, Hadis No: 7716.

(وَمَٓا اَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ اَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُهُۜ وَمَا لِلظَّالِم۪ينَ مِنْ اَنْصَارٍ (٢٧٠)

270. Nafakadan her ne infak ederseniz ve adaktan her ne adarsanız, Muhakkak ki Allah'u Teâlâ onu bilir. Zâlimlerin, (kendilerini azaptan kurtaracak) yardımcıları yoktur.

İzah: Âyet-i Kerîme'de zikredilen "Zâlimler"den maksat, mallarını gösteriş için riyâkarlık yaparak harcayanlar ve şeytana uyarak Hakk'ın hudûdunu aşıp Allah'a isyan eden kimselerdir. Bu durumda olan kimseleri de Allah'ın azâbından kurtaracak kimse yoktur.

Bu Âyet-i Kerîme'nin metninde geçen "Nezr" kelimesi "Adak" anlamına gelmektedir. Adak: Allah'u Teâlâ'ya tâzim için mübah bir fiilin yapılmasını kendi nefsine vâcip kılmaktır.

Adak iki şekilde olur; biri, şarta bağlı olan adak, diğeri de şartsız adaktır. Bu hususta "İhtiyâr" adlı eserde şöyle buyrulmuştur:

"Mutlak olarak adakta bulunan bir kimsenin, adağını yerine getirmesi üzerine düşen bir borçtur. Yine adağın bir şarta bağlanması ve şartın da meydana gelmesi ile adağı yerine getirmek borç olur."[1] Yani şarta bağlı olan adak, bir kimsenin mübah olan bir fiili, "Şu işim şöyle olursa, Allah için kurban keseceğim, şu kadar fakiri doyuracağım yahut sadaka vereceğim" gibi farklı ifadelerle Allah'u Teâlâ'ya vaadlerde bulunmasıdır.

Hanefi Mezhebi'ne göre, adak ancak iki şart ile sahih olur: Birincisi: Adakta bulunulan şey, şer'an farz ve vâcip olan bir ibâdetin cinsinden olmalıdır. İkincisi:

Adakta bulunulan şey, aslî bir ibâdet olup ibâdete vesîle olmamalıdır. Bundan dolayı hastayı ziyâret etmek için yapılan adak, sahih değildir. Zîrâ hastayı ziyâret etmek cinsinden şer'an vâcip olan bir ibâdet yoktur. Abdest almayı adamak da sahih değildir. Çünkü abdest almak da ibâdet değil, ibâdete vesîledir.[2]

Adakta bulunulan şeyin, namaz, oruç gibi aslî bir ibâdet olması gerektiğine dair İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ'dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

بَيْنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ إِذَا هُوَ بِرَجُلٍ قَائِمٍ فَسَأَلَ عَنْهُ فَقَالُوا أَبُو إِسْرَائِيلَ نَذَرَ أَنْ يَقُومَ وَلَا يَقْعُدَ وَلَا يَسْتَظِلَّ وَلَا يَتَكَلَّمَ وَيَصُومَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُرْهُ فَلْيَتَكَلَّمْ وَلْيَسْتَظِلَّ وَلْيَقْعُدْ وَلْيُتِمَّ صَوْمَهُ (خ عن ابن عباس)

"Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, hutbe okurken ayakta duran birini gördü ve kim olduğunu sordu. "Bu, Ebû İsrâil'dir, ayakta durmayı, oturmamayı, gölgede durmamayı, konuşmamayı ve oruç tutmayı adadı" dediler. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, "Ona söyleyin konuşsun, gölgede dursun, otursun ve orucunu tamamlasın" buyurdu."[3]

Yine adakların yerine getirilmesi hakkında Allah'u Teâlâ Sûre-i İnsân, Âyet 7'de şöyle buyurmaktadır: "Allah'ın has kulları, adaklarını yerine getirirler ve şerri (azâbı) her tarafa yayılmış bir günden korkarlar."

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

مَنْ نَذَرَ نَذْرًا لَمْ يُسَمِّهِ فَكَفَّارَتُهُ كَفَّارَةُ يَمِينٍ وَمَنْ نَذَرَ نَذْرًا فِي مَعْصِيَةٍ فَكَفَّارَتُهُ كَفَّارَةُ يَمِينٍ وَمَنْ نَذَرَ نَذْرًا لَا يُطِيقُهُ فَكَفَّارَتُهُ كَفَّارَةُ يَمِينٍ وَمَنْ نَذَرَ نَذْرًا أَطَاقَهُ فَلْيَفِ بِهِ (د عن ابن عباس)

"Kim bir adak adar da, onu açıkça belirtmezse, ona yemin keffâreti[4] gerekir. Günah olan şeylerde de kim adakta bulunursa, ona da yemin keffâreti gerekir. Bir kimse gücü yetmediği bir adak da bulunursa, ona da yemin keffâreti gerekir. Kim de bir adak adar ve onu yapmaya gücü yeterse, adağını yerine getirsin."[5]

[1] el-Mevsilî, Kitâb'ul-İhtiyâr, 4/90.

[2] Mültekâ Tercümesi, Mevkûfat, c. 1, s. 169.

[3] Sahih-i Buhârî, Eymen ve'n-Nüzûr 30.

[4] Yemin keffâreti için Sûre-i Mâide, Âyet 89'a bakınız.

[5] Sünen-i Ebû Dâvud, Eyman, 30; Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 4057; Mültekâ Tercümesi, Mevkûfât, c. 1, s. 307.

اِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَۚ وَاِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَٓاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْۜ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّـَٔاتِكُمْۜ وَاللّٰهُ (بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرٌ (٢٧١))

271. Sadakaları (riyâdan uzak olarak) açıktan verirseniz, o da güzeldir. Lâkin gizlice fakirlere vermeniz sizin için daha hayırlıdır, bu sebeple Allah'u Teâlâ da sizin günahlarınızı örter. Allah'u Teâlâ, yaptıklarınızdan haberdardır.

İzah: Âmir eş-Şa'bî Radiyallâhu anhu'dan nakledildiğine göre; bu Âyet-i Kerîme, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer Radiyallâhu anhumâ hakkında nâzil olmuştur.

فَجَاءَ بِنِصْفِ مَاله حَتَّى دَفَعَهُ إِلَى النَّبِيّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهُ النَّبِيّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا خَلَّفْت وَرَاءَك لِأَهْلِك يَا عُمَر قَالَ خَلَّفْت لَهُمْ نِصْف مَالِي وَأَمَّا أَبُو بَكْر فَجَاءَ بِمَالِهِ كُلّه يَكَاد أَنْ يُخْفِيه مِنْ نَفْسه حَتَّى دَفَعَهُ إِلَى النَّبِيّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهُ النَّبِيّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا خَلَّفْت وَرَاءَك لِأَهْلِك يَا أَبَا بَكْر؟ فَقَالَ عِدَة اللّٰه وَعِدَة رَسُوله فَبَكَى عُمَر رَضِيَ اللّٰه عَنْهُ وَقَالَ بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي يَا أَبَا بَكْر وَاللّٰه مَا اِسْتَبَقْنَا إِلَى بَاب خَيْر قَطُّ إِلَّا كُنْت سَابِقًا (الأصبهاني في الترغيب والترهيب عن عامر الشعبي)

Hz. Ömer, malının yarısını getirip Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'e vermişti. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ona: ″Arkanda ailen için ne bıraktın Yâ Ömer?″ diye sorduğunda, Hz. Ömer: ″Onlara malımın yarısını bıraktım″ demişti. Hz. Ebû Bekir'e gelince; o bütün malını getirmiş ve neredeyse kendi nefsinden bile gizleyerek Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'e vermişti. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ona, ″Yâ Ebû Bekir! Arkanda ailen için ne bıraktın?″ diye sorunca o, ″Allah ve Resûlünü bıraktım″ diye cevaplamış ve bunun üzerine Hz. Ömer ağlayarak, ″Babam ve annem sana fedâ olsun Yâ Ebû Bekir! Allah'a yemin ederim ki, ne zaman hayır konusunda seninle yarışsak mutlaka sen beni geçtin″ diye buyurmuştur.[1]

Sadakayı gizli vermenin mükâfatı hakkında da Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمْ اللّٰهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ الْإِمَامُ الْعَادِلُ وَشَابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ رَبِّهِ وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي الْمَسَاجِدِ وَرَجُلَانِ تَحَابَّا فِي اللّٰهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ وَرَجُلٌ طَلَبَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالٍ فَقَالَ إِنِّي أَخَافُ اللّٰهَ وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ أَخْفَى حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللّٰهَ خَالِيًا فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ (خ م عن ابى هريرة)

″Yedi sınıf insan vardır ki, Allah’u Teâlâ onları hiçbir gölgenin bulunmadığı günde gölgelendirir. Bunlar şu kimselerdir: Âdil devlet başkanı. Rabbine ibâdet ederek yetişen genç. Kalbi mescitlere bağlı olan kişi. Allah için birbirini seven ve Allah için bir araya gelip Allah için birbirlerinden ayrılan iki kişi. Asâlet ve güzellik sahibi bir kadın kendisini dâvet ettiği halde, ″Ben, Allah’tan korkarım″ diyerek onu reddeden kişi. Sadaka verirken sağ elinin verdiğini sol eline hissettirmeyecek şekilde gizli olarak sadaka veren kişi. Kimsenin olmadığı yerde Allah’ı zikrederek gözlerinden yaş döken kişi.″[2]

Ebû Zerr el-Gifâri Radiyallâhu anhu, şu Hadis-i Şerif’i nakleder:

قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ فَالصَّدَقَةُ قَالَ أَضْعَافٌ مُضَاعَفَةٌ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ فَأَيُّهَا أَفْضَلُ قَالَ جَهْدٌ مُقِلٍّ أَوْ سِرٌّ إِلَى فَقِيرٍ (حم عن ابى ذر)

″Yâ Resûlallah! Sadakanın karşılığı nedir?″ diye sordum. Buyurdu ki: ″Kat kattır.″ ″Yâ Resûlallah! Hangi sadaka daha üstündür?″ diye sordum. Buyurdu ki: ″Malı az olanın zorlukla verdiği, bir de gizli olarak fakire verilen sadakadır.″[3]

[1] Tefsir-i İbn-i Ebî Hâtim, Hadis No: 2891.

[2] Sahih-i Buhârî, Ezan 36, Zekât 16, Rikâk 24; Sahih-i Müslim, Zekât 30 (91).

[3] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 20566, 20572.

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰيهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِي مَنْ يَشَٓاءُ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلِاَنْفُسِكُمْ وَمَا تُنْفِقُونَ اِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللّٰهِ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ (٢٧٢)

272. Ey Resûlüm! Onları hidâyete erdirmek sana ait değildir. Lâkin Allah’u Teâlâ dilediğini hidâyete erdirir. Hayır olarak her ne infak ederseniz, kendiniz içindir. Zâten siz ancak Allah’ın rızâsını kazanmak için veriyorsunuz. Hayır olarak her ne infak ederseniz, size karşılığı kat kat verilir ve aslâ haksızlığa uğratılmazsınız.

İzah: İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ’dan nakledildiğine göre; Ashâb-ı Kirâm, müşrik olan akrabalarına azda olsa sadaka vermekten hoşlanmıyorlardı. Bu konuyu Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e sorduklarında: ″Ey Resûlüm! Onları hidâyete erdirmek sana ait değildir. Lâkin Allah’u Teâlâ dilediğini hidâyete erdirir. Hayır olarak her ne infak ederseniz, kendiniz içindir…″ diye devam eden bu Âyet-i Kerîme nâzil olmuş ve müşrik bile olsalar, akrabanıza

sadaka verin, diye buyrulmuştur.

(لِلْفُقَرَٓاءِ الَّذ۪ينَ اُحْصِرُوا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ لَا يَسْتَط۪يعُونَ ضَرْبًا فِي الْاَرْضِۘ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ اَغْنِيَٓاءَ مِنَ التَّعَفُّفِۚ تَعْرِفُهُمْ بِس۪يمٰيهُمْۚ لَا يَسْـَٔلُونَ النَّاسَ اِلْحَافًاۜ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِه۪ عَل۪يمٌ) (٢٧٣)

273. İnfakınızı, o fakirlere verin ki onlar, kendilerini Allah yoluna adamışlardır, yeryüzünde dolaşmaya (çalışmaya) güç yetiremezler, istemekten çekindikleri için bilmeyen onları zengin zanneder, sen onları sîmalarından tanırsın, yüzsüzlük edip insanlardan bir şey istemezler. Hayır olarak her ne infak ederseniz, şüphesiz Allah’u Teâlâ onu bilir.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme hakkında Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

لَيْسَ الْمِسْكِينُ الَّذِي تَرُدُّهُ التَّمْرَةُ وَالتَّمْرَتَانِ وَلَا اللُّقْمَةُ وَلَا اللُّقْمَتَانِ إِنَّمَا الْمِسْكِينُ الَّذِي يَتَعَفَّفُ وَاقْرَءُوا إِنْ شِئْتُمْ يَعْنِي قَوْلَهُ {لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا} (خ عن ابى هريرة)

"Miskin, şu kapı kapı dolaşan ve kendisine bir iki hurma, bir iki lokma ve bir iki yiyecek verilen kişi değildir. Asıl miskin, kendisine yetecek zenginliği olmayan, tanınıp da kendisine infak edilmeyen ve insanlardan hiçbir şey istemeyen kimsedir. İsterseniz, "Yüzsüzlük edip insanlardan bir şey istemezler" diye geçen Sûre-i Bakara, Âyet 273’ü okuyun."[1]

Kâbisa b. el-Muhârik Radiyallâhu anhu’dan nakledilen bir Hadis-i Şerif’te de şöyle buyrulmuştur:

تَحَمَّلْتُ حَمَالَةً فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَسْأَلُهُ فِيهَا فَقَالَ أَقِمْ حَتَّى تَأْتِيَنَا الصَّدَقَةُ فَنَأْمُرَ لَكَ بِهَا قَالَ ثُمَّ قَالَ يَا قَبِيصَةُ إِنَّ الْمَسْأَلَةَ لَا تَحِلُّ إِلَّا لِأَحَدِ ثَلَاثَةٍ رَجُلٍ تَحَمَّلَ حَمَالَةً فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصِيبَهَا ثُمَّ يُمْسِكُ وَرَجُلٌ أَصَابَتْهُ جَائِحَةٌ اجْتَاحَتْ مَالَهُ فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصِيبَ قِوَامًا مِنْ عَيْشٍ أَوْ قَالَ سِدَادًا مِنْ عَيْشٍ وَرَجُلٌ أَصَابَتْهُ فَاقَةٌ حَتَّى يَقُومَ ثَلَاثَةٌ مِنْ ذَوِي الْحِجَا مِنْ قَوْمِهِ لَقَدْ أَصَابَتْ فُلَانًا فَاقَةٌ فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصِيبَ قِوَامًا مِنْ عَيْشٍ أَوْ قَالَ سِدَادًا مِنْ عَيْشٍ فَمَا سِوَاهُنَّ مِنْ الْمَسْأَلَةِ يَا قَبِيصَةُ سُحْتًا يَأْكُلُهَا صَاحِبُهَا سُحْتًا (م د عن قبيصة بن المخارق)

Bir durumda birinin diyetine kefil oldum ve bunu istemek için Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e geldim. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem: "Bize zekât gelene kadar bekle de geldi mi sana verilmesini emrederim" buyurdu. Sonra şöyle devam etti: "Ey Kâbisa! Dilenmek, ancak şu üç kişiden olan bir kişiye câizdir. Kefâlet altına girmiş olan birinin, meblağı ödeninceye

kadar dilenmesi câizdir. Ödedikten sonra bundan vazgeçer. Malı bir âfet veya musibetle telef olan kişinin, geçim veya ihtiyacı kadar dilenmesi câizdir. Veya biri fakirleşip muhtaç duruma düştüğünde, kavminden akıllı üç kişinin, ″Falan kişi fakir düştü″ derse, o kişinin geçim veya ihtiyacı kadar dilenmesi câizdir. Ey Kâbisa! Bunların dışında kişinin dilenmesi câiz değildir ve dilenen kişi onu haram olarak yer.[2]

[1] Sahih-i Buhârî, Tefsir-i Bakara 49; Sahih-i Müslim, Zekât 34 (102).

[2] Sahih-i Müslim, Zekât 36 (109 Sünen-i Ebû Dâvud, Zekât 27.

اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (٢٧٤)((

274. Onlar ki, mallarını gece ve gündüz, gizli ve âşikâre olarak infak ederler, işte onların, Rableri katında mükâfatları vardır. Onlar için hiçbir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’nin nüzul sebebi hakkında, İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ şöyle buyurmuştur:

فِي قَوْلِ اللّٰهِ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالِهِمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلانِيَةً قَالَ نَزَلَتْ فِي عَلِيٍّ بن أَبِي طَالِبٍ كَانَتْ عِنْدَهُ أَرْبَعَةُ دَرَاهِمَ فَأَنْفَقَ بِاللَّيْلِ وَاحِدًا، وَبِالنَّهَارِ وَاحِدًا وَفِي السِّرِّ وَاحِدًا، وَفِي الْعَلانِيَةِ وَاحِدًا. (طب عن ابن عباس)

″Onlar ki, mallarını gece ve gündüz, gizli ve âşikâre olarak infak ederler, işte onların, Rableri katında mükâfatları vardır…″ diye geçen Sûre-i Bakara, Âyet 274, Hz. Ali hakkında nâzil olmuştur. Zîrâ onun dört dirhemi vardı. Birini gece, birini gündüz, birini gizlice, birini de açıktan infak etmişti.[1]

Gizli ve âşikâre infak etmenin mükâfatına dair Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

)مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُنْفِقُ مِنْ مَالِهِ زَوْجَيْنِ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا دَعَتْهُ حَجَبَةُ الْجَنَّةِ هَلُمَّ هَلُمَّ. (خط عن أنس

Malından gizli ve âşikâre olarak Allah yolunda infakta bulunan hiçbir Müslüman yoktur ki, Cennet onu: ″Haydi gel, haydi gel!″ diye çağırmasın.[2]

[1] Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir Hadis No: 11001; Rudânî, Cem’ul-Fevâid, Hadis

No: 6835.

[2] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 387/9.

اَلَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبٰوا لَا يَقُومُونَ اِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذ۪ي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا اِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰواۢ وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰواۜ فَمَنْ جَٓاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّه۪ فَانْتَهٰى فَلَهُ مَا سَلَفَۜ وَاَمْرُهُٓ اِلَى اللّٰهِۜ وَمَنْ عَادَ فَاُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ (٢٧٥)

275. Fâiz yiyenler, (kabirlerinden) ancak cin[1] çarpmış gibi kalkarlar. Bu ise onların, ″Alışveriş de fâiz gibidir″ demeleri sebebiyledir. Halbuki Allah’u Teâlâ, alışverişi helâl, fâizi haram kılmıştır. Rabbinin bu öğüdünden sonra, artık fâiz almaktan vazgeçenlerin, evvelce almış oldukları fâiz kendilerinden geri alınmaz. Onun hükmü Allah’a aittir. Fakat bu yasaktan sonra fâiz yemeye devam edenler, işte onlar, Cehennem ehlidirler ve orada ebedî kalacaklardır.

İzah: Yahudiler: ″Alışveriş de fâiz gibidir″ deyince, bu Âyet-i Kerîme nâzil olmuştur.

Alışveriş ile ilgili olarak Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(يَا مَعْشَرَ التُّجَّارِ اِنَّ الْبَيْعَ يَحْضُرُهُ اللَّغْوُ وَالْحَلْفُ فَشُوبُوهُ بِالصَّدَقَةِ (د ه عن قيس بن أبي غرزة

″Ey tüccarlar! Alışverişe devam edin. Alışverişte hile ve yeminler size söylemeye mecbur gibi görünür, bundan sakının ve sadakaya devam edin.″[2]

Alışveriş üç türlüdür: Murâbaha: Kâr ile satmaktır. Tevliye: Aldığın pahaya satmaktır. Vedîa: Noksanına satmaktır. Üçü de câizdir, helâldır.[3]

Fâiz hakkında da Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(اَلرِّبَا سَبْعُونَ حُوبًا أَيْسَرُهَا أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ (ه عن ابى هريرة

″Fâiz, yetmiş çeşittir. Allah katında bunların en hafifi annesi ile zinâ eden gibidir.″[4]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif’inde de şöyle buyurmuştur:

(يَأتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يُبَالِي الْمَرْءُ مَا أخَذَ مِنْهُ أمِنَ الْحَلَالِ أمْ مِنْ الْحَرَامِ (خ ن عن ابى هريرة

″İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki kişi, aldığı (mal veya para) helâlden midir, yoksa haramdan mıdır aldırmayacak.″[5]

İbn-i Mes'ud Radiyallâhu anhu da şu Hadis-i Şerif'i nakleder:

(لَعَنَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آكِلَ الرِّبَا وَمُؤْكِلَهُ وَشَاهِدَيْهِ وَكَاتِبَهُ (ت عن ابن مسعود

″Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, fâizi yiyene de yedirene de, şâhidine de, yazana da lânet etti.″[6]

[1] Âyetin metninde, şeytanlar diye bir ifade kullanılmakta ve bu ifadeyle cin kastedilmektedir. Nitekim cin için şeytan ifadesi, bâzen de şeytan için cin ifadesi kullanılmaktadır. Bu hususta Sûre-i En'âm, Âyet 128, Sûre-i Hicr, Âyet 27 ve izahlarına bakınız.

[2] Sünen-i Ebû Dâvud, Buyû 1; Sünen-i İbn-i Mâce, Ticaret 3.

[3] Mültekâ Tercümesi, Mevkûfât c. 2, s. 28.

[4] Sünen-i İbn-i Mâce, Ticaret 58; Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 4718.

[5] Sahih-i Buhârî, Buyû 7; Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 4532.

[6] Sünen-i Tirmizî, Buyû 2; Sahih-i Müslim, Musâkat 19 (106).

( )يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيمٍ (٢٧٦

276. Allah'u Teâlâ, fâizin girdiği malı mahveder. Sadakaları verilen malı da artırır. Allah'u Teâlâ, hiçbir kâfiri ve günahkârı sevmez.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'de: ″Allah'u Teâlâ, fâizin girdiği malı mahveder″ diye geçen ifade hakkında Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(مَا أَحَدٌ أَكْثَرَ مِنْ الرِّبَا إِلَّا كَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهِ إِلَى قِلَّةٍ (ه عبد اللّٰه بن مسعود

″Sizden birinin fâiz ile malı çoğalsa dahi, sonunda eksilmeye mahkûmdur.″[1]

Âyet-i Kerîme’de: ″Sadakaları verilen malı da artırır″ diye geçen ifade hakkında da Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ اللّٰهَ يَقْبَلُ الصَّدَقَةَ وَيَأْخُذُهَا بِيَمِينِهِ فَيُرَبِّيهَا لِأَحَدِكُمْ كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ مُهْرَهُ حَتَّى إِنَّ اللُّقْمَةَ لَتَصِيرُ مِثْلَ أُحُدٍ وَتَصْدِيقُ ذَلِكَ فِي كِتَابِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ {أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ} وَ{يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ} (ت حم عن ابى هريرة)

″Allah’u Teâlâ, verilen sadakayı kabul eder. Onu sağ eliyle alır ve sizden birinizin tayını beslediği gibi onu büyütür. Öyle ki, bir lokma, Uhud Dağı gibi olur. Bunu, Aziz ve Celil olan Allah’ın kitabında doğrulayan âyetler şunlardır: ″Onlar bilmezler mi ki, muhakkak Allah’u Teâlâ, kullarının tevbesini kabul eder ve sadakaları alır…″ diye devam eden Sûre-i Tevbe, Âyet 104 ve ″Allah’u Teâlâ, fâizin girdiği malı mahveder. Sadakaları verilen malı da artırır…″ diye geçen Sûre-i Bakara, Âyet 276’dır.″[2]

[1] Sünen-i İbn-i Mâce, Tahâre 58.

[2] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 9707; Sünen-i Tirmizî, Zekât 28.

اِنَّ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (٢٧٧)

277. Şüphesiz îman edenlerin, sâlih amellerde bulunanların, namazlarını kılanların ve zekâtlarını verenlerin Rableri katında mükâfatları vardır. Onlar için hiçbir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır.

İzah: Allah’u Teâlâ, bu Âyet-i Kerîme’de olduğu gibi birçok âyette, namaz ile zekâtı birlikte zikretmiştir. Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmaktadır:

أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّ الْإِسْلَامِ وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللّٰهِ (خ م عن ابن عمر)

″Onlar -Lâ ilâhe illallâh Muhammed’un Resûlullâh- deyinceye, namazı kılıp zekâtı verinceye kadar, ben onlarla savaşmakla emrolundum. Onlar bu şeyleri yaptıkları sürece, kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Ancak İslâm’ın getirdiği haklar müstesnâ. Onların her birinin hesabı Allah’a aittir.″[1]

Zekât’ın önemine dair Ebû Hüreyre Radiyallâhu anhu’dan şu hâdise

nakledilmiştir:

Hz. Ebû Bekir halife olunca, zekât vermek istemeyen kimselerle savaş kararı alınca, Hz. Ömer sâdece zekât vermiyorlar diye onlarla savaşmaya karşı çıkmıştı. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir:

وَاللّٰهِ لَأُقَاتِلَنَّ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ فَإِنَّ الزَّكَاةَ حَقُّ الْمَالِ وَاللّٰهِ لَوْ مَنَعُونِي عَنَاقًا كَانُوا يُؤَدُّونَهَا إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَقَاتَلْتُهُمْ عَلَى مَنْعِهَا قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَوَاللّٰهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ قَدْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَعَرَفْتُ أَنَّهُ الْحَقُّ (خ م عن ابى هريرة)

"Allah'a yemin olsun ki, namazla zekâtın arasını ayıranlarla savaşacağım. Zîrâ zekât, malın hakkıdır. Vallâhi! Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'e vermekte oldukları bir oğlağı vermekten vazgeçseler, onu almak için onlarla savaşacağım" dedi. Hz. Ömer, sonradan demiştir ki: "Allah'a yemin ederim! Anladım ki, Hz. Ebû Bekir'in bu görüşü, Allah'u Teâlâ'nın savaş meselesinde ona ilhamından başka bir şey değildi. İyice anladım ki, bu karar hakmış."[2]

Zekât; camiye, Kur'ân Kursu'na, cemaatlere, tarikatlara, vakıf ve derneklere, yol, su ve okul gibi bütün halkın faydalandığı yerlere verilmez. Zekâtın verileceği yerler Sûre-i Tevbe, Âyet 60'ta şöyle geçmektedir:

"Sadakaların (zekâtın); ancak fakirlere, miskinlere, zekât toplamakla görevli olan memurlara, müellefe-i kulûba (kalbi İslâm'a yönelecek kişilere), kölelere, borçlulara, Allah yolunda cihat edenlere ve yolda kalmış gariplere verilmesi Allah tarafından farz kılınmıştır. Allah'u Teâlâ her şeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir."

[1] Sahih-i Buhârî, Îman 15; Sahih-i Müslim, Îman 8 (34).

[2] Sahih-i Buhârî, İ'tisam 2, Zekât 1, İstitabe 3; Sahih-i Müslim, Îman 32 (20).

(يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰٓوا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنٖينَ (٢٧٨) فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖۚ وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُسُ اَمْوَالِكُمْۚ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ (٢٧٩))

278-279. Ey îman edenler! Allah'tan korkun ve Mü'min iseniz, fâizin geri kalanından vazgeçin.* Eğer böyle yapmazsanız, Allah ve Resûlü tarafından, size karşı harp ilan edilmiş olduğunu bilin. Eğer fâizden tevbe ederseniz, anaparalarınız size aittir. Böylece ne haksızlık edersiniz, ne de haksızlığa uğratılırsınız.

İzah: Bu âyetlerde zikredilen husus hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Vedâ Hutbesi’nde şöyle buyurmuştur:

أَلَا وَإِنَّ كُلَّ دَم وَمَالٍ وَمَأْثَرَةٍ كَانَتْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ تَحْتَ قَدَمِي هَذِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَإِنَّ أَوَّلَ دَم يُوضَعُ دَمُ رَبِيعَةَ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ كَانَ مُسْتَرْضِعًا فِي بَنِي لَيْثٍ فَقَتَلَتْهُ هُذَيْلٌ أَلَا وَإِنَّ كُلَّ رِبًا كَانَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعٌ وَإِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ قَضَى أَنَّ أَوَّلَ رِبًا يُوضَعُ رِبَا الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ لَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ (حم عن أبي حرّة الرّقاشيّ عن عمه)

"İyi bilin ki, câhiliye devrine ait bütün çirkin işler ayaklarımın altında ve kaldırılmıştır. Câhiliye devrinde güdülen bütün kan dâvâları kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan dâvâsı da bize ait kan dâvâlarından İbn-i Rebîa b. Hâris b. Abdulmuttalib’in (Çocuğu için sütannesi aramakta iken Hüzeyl’in haksız yere öldürdüğü amcamın oğlunun) kan dâvâsıdır. Câhiliye fâizleri de kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk fâiz, (amcam) Abbas b. Abdulmuttalib’in fâiz alacağıdır. Artık tüm fâizler kaldırılmıştır. Fakat anaparalarınız size aittir, sizin hakkınızdır. Ne bundan fazlasını isteyip borçlulara zulmedin, ne de hakkınızdan aşağı alıp mazlum durumuna düşün!"[1]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif’inde de şöyle buyurmuştur:

أَتَيْتُ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي عَلَى قَوْمٍ بُطُونُهُمْ كَالْبُيُوتِ فِيهَا الْحَيَّاتُ تُرَى مِنْ خَارِجِ بُطُونِهِمْ فَقُلْتُ مَنْ هَؤُلَاءِ يَا جِبْرَائِيلُ قَالَ هَؤُلَاءِ أَكَلَةُ الرِّبَا (ه عن ابى هريرة)

Ben, Mîraç Gecesi’nde karınları evler kadar büyük olan bir topluluğun yanına vardım. Karınlarında yılanlar vardı. Bu yılanlar dışarıdan görünüyordu. Dedim ki: "Yâ Cebrâil! Bunlar kimdir?" Dedi ki: "Bunlar, fâiz yiyenlerdir."[2]

[1] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 19774; Sahih-i Müslim, Hac 19 (147).

[2] Sünen-i İbn-i Mâce, Ticaret 58.

(وَاِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ اِلٰى مَيْسَرَةٍ وَاَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (٢٨٠)

280. Size borçlu olanlar eğer yoksul iseler, onlara kolaylıkla ödeme durumuna gelinceye kadar mühlet verin. Eğer bilirseniz, (verdiğiniz borcu onlara tasadduk ederek) bağışlamanız sizin için daha hayırlıdır.

İzah: Borçluya mühlet veren hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُظِلَّهُ اللّٰهُ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ فَلْيُيَسِّرْ عَلَى مُعْسِرٍ أَوْ لِيَضَعْ عَنْهُ (طب عن اسعد بن زرارة

"Her kim, hiçbir gölgenin olmadığı bir günde Allah'u Teâlâ'nın kendisini gölgelendirmesini isterse, darda olan borçlusuna kolaylık göstersin veya alacağından vazgeçsin."[1]

Büreyde Radiyallâhu anhu'dan da şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in: "Kim darda olana mühlet verirse, ona her bir gün karşılığında onun bir misli sadaka sevabı vardır. Sonra kim darda olana mühlet verirse, onun için her bir gün karşılığında onun iki misli sadaka sevabı vardır" buyurduklarını işittim ve dedim ki: "Yâ Resûlallah! Senin: Kim darda olana mühlet verirse ona her bir gün karşılığında onun bir misli sadaka sevabı vardır, diye buyurduğunu; sonra da, iki misli sevabı vardır, buyurduğunu işittim." Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

لَهُ بِكُلِّ يَوْمٍ صَدَقَةٌ قَبْلَ أَنْ يَحِلَّ الدَّيْنُ فَإِذَا حَلَّ الدَّيْنُ فَأَنْظَرَهُ فَلَهُ بِكُلِّ يَوْمٍ مِثْلَيْهِ صَدَقَةٌ (حم عن سليمان بن بريدو عن ابيه)

"Onun için, borcun vâdesi gelmeden önce her bir gün için onun bir misli sadaka sevabı vardır. Borcun vâdesi gelip de mühlet verdiğinde geçen her bir gün karşılığında da onun iki misli sadaka sevabı vardır."[2]

Yine bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(مَنْ نَفَّسَ عَنْ غَرِيمِهِ أَوْ مَحَا عَنْهُ كَانَ فِي ظِلِّ الْعَرْشِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ (حم عن أبى قتادة

"Her kim, bir borçlusuna nefes aldırır veya onun borcunu silerse, o kişi mahşer gününde Arş'ın gölgesinde olacaktır."[3]

[1] Taberânî, Mu'cem'ul-Kebir, Hadis No: 894.

[2] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 21968.

[3] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 21516.

( )وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فٖيهِ اِلَى اللّٰهِ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ۟ (٢٨١ (

281. Allah’u Teâlâ’ya döndürüleceğiniz günden korkun ki, o gün herkesin kazandığına karşılık cezâ ve mükâfatı eksiksiz verilir ve kimseye haksızlık edilmez.

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوٓا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُۜ وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِۖ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ اَنْ (
يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللّٰهُ فَلْيَكْتُبْۚ وَلْيُمْلِلِ الَّذٖي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْـًٔاۜ فَاِنْ كَانَ الَّذٖي
عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفٖيهًا اَوْ ضَعٖيفًا اَوْ لَا يَسْتَطٖيعُ اَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِۜ وَاسْتَشْهِدُوا شَهٖيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْۚ
فَاِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَاَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَٓاءِ اَنْ تَضِلَّ اِحْدٰيهُمَا فَتُذَكِّرَ اِحْدٰيهُمَا الْاُخْرٰىۜ
وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَٓاءُ اِذَا مَا دُعُواۜ وَلَا تَسْـَٔمُوٓا اَنْ تَكْتُبُوهُ صَغٖيرًا اَوْ كَبٖيرًا اِلٰٓى اَجَلِهٖۜ ذٰلِكُمْ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاَقْوَمُ
لِلشَّهَادَةِ وَاَدْنٰٓى اَلَّا تَرْتَابُوٓا اِلَّٓا اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدٖيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَلَّا تَكْتُبُوهَاۜ
وَاَشْهِدُوٓا اِذَا تَبَايَعْتُمْۖ وَلَا يُضَٓارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهٖيدٌۜ وَاِنْ تَفْعَلُوا فَاِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُۜ وَاللّٰهُ
٢٨٢) بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ( )

282. Ey îman edenler! Belirli bir vâde ile birbirinize borçlandığınız zaman, bu akdinizi yazın. Bu akdi, aranızdan adâletli ve itimat edilen bir kâtip yazsın. Kâtip de onu, Allah’ın kendisine öğrettiği ve bildirdiği gibi yazmaktan kaçınmasın, yazsın. Borçlu olan kimse de, borcunu ikrar ederek yazdırsın ve Rabbi olan Allah’tan korksun ve borcundan hiçbir şey eksiltmesin. Eğer borçlu; akılsız, küçük, bunak veya herhangi bir sebeple söylemeye gücü yetmezse, onun velîsi hakkâniyet ve adâlet dairesinde olayı anlatıp yazdırsın. Akitlerinizde, sizden iki erkeği şâhit tutun. Eğer iki erkek bulunmazsa, bir erkek ve iki kadını şâhit tutun. Bu şâhitler, şâhitliklerine râzı olacağınız, adâlet sahibi ve sözüne güvenilir kimseler olsun. Bir erkek yerine iki kadın olması; biri şâhitliği unutursa, diğerinin ona hatırlatması içindir. Şâhitler, şâhit olmaları için dâvet olundukları zaman şâhitlikten kaçınmasınlar. Borç az olsun, çok olsun onu, müddetiyle birlikte yazmaya üşenmeyin. Böyle yapmak, Allah katında âdalete daha uygun, şâhitlik için daha sağlam ve şüpheye düşmemeniz için daha isâbetli olandır. Peşin olarak yapacağınız alışverişleri yazmamakta bir sakınca yoktur. Alışveriş yaptığınız zaman da şâhit tutun. Kâtibe de şâhide de zarar verilmesin. Eğer zarar verirseniz, bu sizin için bir günahtır. Sizin ıslahınız için ahkâmı size bildiren Allah’tan korkun. Allah’u Teâlâ her şeyi hakkıyla bilendir.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’de Allah’u Teâlâ, yaptığımız alışverişleri mutlak sûrette yazıya dökmeyi ve şâhit tutmayı emretmektedir. Buna uyduğumuz takdirde sonradan olabilecek sıkıntılar ve tartışmalar ortadan kalkar ve herhangi bir husûmetin çıkması engellenmiş olur. Yazıya dökme ve şâhit tutma, hem Allah’u

Teâlâ’nın emri ve hem de Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in sünnetidir.

Yapılan akdi yazma ve şâhitlik hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

لَمَّا خَلَقَ اللّٰهُ آدَمَ وَنَفَخَ فِيهِ الرُّوحَ عَطَسَ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ فَحَمِدَ اللّٰهَ بِإِذْنِهِ فَقَالَ لَهُ رَبُّهُ يَرْحَمُكَ اللّٰهُ يَا آدَمُ اذْهَبْ إِلَى أُولَئِكَ الْمَلاَئِكَةِ إِلَى مَلَإٍ مِنْهُمْ جُلُوسٍ فَقُلْ السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ قَالُوا وَعَلَيْكَ السَّلاَمُ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ ... (ت عن ابى هريرة)

Allah‘u Teâlâ, Âdem‘i yarattığı ve ruh üflediği zaman, o hapşırdı ve ″Elhamdulillâh″ diyerek, izni ile Allah’a hamdetti. Rabbi Teâlâ da ona: ″Yerhamukallâh (Allah sana rahmet etsin) Ey Âdem! Mukarreb (Allah’a en yakın olan) meleklerden şu oturan gruba git ve -Esselâmü aleyküm- de″ dedi. Âdem de öyle yaptı. Hitap ettiği melekler: ″Ve Aleyke‘s-selâm ve rahmetullâhi ve berekâtuh″ diye karşılık verdiler. Sonra Âdem, Rabbine döndü. Rabbi Teâlâ ona: ″Bu cümle, senin ve evlatlarının aralarındaki selamlaşmadır″ dedi. Allah‘u Teâlâ elleri kapalı olduğu halde, Âdem‘e: ″Dilediğini seç″ dedi. Âdem: ″Rabbimin sağ elini seçtim! Rabbimin iki eli de sağdır, mübârektir″ dedi.[1] Sonra Allah‘u Teâlâ sağ elini açtı. İçinde Âdem ve onun zürriyeti vardı. ″Ey Rabbim! Bunlar nedir?″ dedi. Rabbi Teâlâ: ″Bunlar senin zürriyetindir″ dedi. Her insanın, iki gözünün arasında ömrü yazılıydı. Aralarında biri hepsinden daha parlak, daha nûrlu idi. ″Ey Rabbim! Bu kimdir?″ dedi. Rabbi Teâlâ: ″Bu senin oğlun Dâvud’dur. Ben ona kırk yıllık ömür takdir ettim″ dedi. ″Ey Rabbim! Onun ömrünü uzat″ talebinde bulundu. Rabbi Teâlâ: ″Bu ona takdir edilmiş olandır″ deyince, O: ″Ey Rabbim! Ben ona kendi ömrümden altmış senesini verdim″ diye ısrar etti. Bunun üzerine Rabbi Teâlâ: ″Sen ve bu talebin berabersiniz″ buyurdu.

Sonra Âdem, Cennete yerleştirildi. Allah’u Teâlâ‘nın dilediği kadar orada kaldı. Sonra Cennetten yeryüzüne indirildi. Âdem, burada kendi ecelini yıl be yıl sayıp hesaplıyordu. Derken ölüm meleği geldi. Bunun üzerine ona: ″Acele ettin, erken geldin. Bana bin yıl ömür takdir edilmişti″ dedi. Melek: ″İyi ama sen oğlun Dâvud‘a altmış senesini verdin″ dedi. Ne var ki o bunu inkâr etti, zürriyeti de inkâr etti; o unuttu, zürriyeti de unuttu. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ilâve etti: ″O günden itibaren yazışmak ve şâhit tutmak emredildi.″[2]

Kadınların şâhitliği hakkında İbn-i Ömer Radiyallâhu anhumâ’dan nakledilen Hadis-i Şerif’te, şöyle buyrulmuştur:

عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ أَنَّهُ قَالَ يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ تَصَدَّقْنَ وَأَكْثِرْنَ الاِسْتِغْفَارَ فَإِنِّي رَأَيْتُكُنَّ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ فَقَالَتْ امْرَأَةٌ مِنْهُنَّ جَزْلَةٌ وَمَا لَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ قَالَ تُكْثِرْنَ اللَّعْنَ وَتَكْفُرْنَ الْعَشِيرَ وَمَا رَأَيْتُ مِنْ نَاقِصَاتِ عَقْلٍ وَدِينٍ أَغْلَبَ لِذِي لُبٍّ مِنْكُنَّ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ وَمَا نُقْصَانُ الْعَقْلِ وَالدِّينِ؟ قَالَ: أَمَّا نُقْصَانُ الْعَقْلِ فَشَهَادَةُ امْرَأَتَيْنِ تَعْدِلُ شَهَادَةَ رَجُلٍ فَهَذَا نُقْصَانُ الْعَقْلِ وَتَمْكُثُ اللَّيَالِي مَا تُصَلِّي وَتُفْطِرُ فِي رَمَضَانَ فَهَذَا نُقْصَانُ الدِّينِ (م عن عبد اللّٰه بن عمر)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Ey kadınlar topluluğu! Sadaka verin ve çok istiğfar edin. Çünkü ben, Cehennem ehlinin çoğunu sizlerden gördüm″ buyurdu. Bunun üzerine onlardan açık sözlü olan bir kadın: ″Yâ Resûlallah! Bizim neyimiz var ki, Cehennem ehlinin çoğu olmuşuz?″ diye sordu. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: Çünkü siz çokça lânet eder ve kocalarınıza karşı nankörlük edersiniz. Aklı ve dini eksik olan siz kadınlardan, akıllı ve ihtiyatlı bir kimsenin aklını daha çok çelen bir kimse görmedim″ deyince, kadın: ″Yâ Resûlallah! Akıl ve din eksikliği nedir?″ diye sordu. Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″İki kadının şâhitliğinin bir erkek şâhitliğine eşit olması, aklın eksikliğidir. Hayızlı haldeyken günlerce bekleyip namaz kılmaması ve yine hayızlı iken Ramazan’da oruç tutmaması dînin eksikliğidir″ buyurdu.[3]

Yine şâhitlik hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

احْفَظُونِي فِي أَصْحَابِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ يَفْشُو الْكَذِبُ حَتَّى يَشْهَدَ الرَّجُلُ وَمَا يُسْتَشْهَدُ وَيَحْلِفَ وَمَا يُسْتَحْلِفُ (ه عن ابن عمر)

″Ashâbıma, sonra onları tâkip edenlere, sonra da onları tâkip edenlere hürmet ederek bana olan hürmetinizi muhafaza edin. Daha sonra yalan yayılır. Öyle ki, kişi kendisinden istenilmeden şâhitlik yapar ve yemin teklif edilmeden yemin eder.″[4]

[1] Burada geçen ″Allah’ın eli″ ifadesi müteşabih olan bir husustur. Allah’ın elinin nasıl olduğunu kimse bilemez, tarif de edemez.

[2] Sünen-i Tirmizî, Tefsir’ul-Kur’ân 8.

[3] Sahih-i Müslim, İman 34 (132 Sahih-i Buhârî, Hayz 6.

[4] Sünen-i İbn-i Mâce, Ahkâm 27; Râmûz’ul Ehâdîs, s. 19/5.

وَاِنْ كُنْتُمْ عَلٰى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ فَاِنْ اَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ اَمَانَتَهُ (

( )وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُۜ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَۜ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَاِنَّهُٓ اٰثِمٌ قَلْبُهُۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلٖيمٌ۟ (٢٨٣

283. Sefer hâlinde olur ve akdinizi yazacak bir kişi bulamazsanız, borçludan alınan rehinler yeterlidir. Birbirinizden emin olur da rehin vermezseniz borçlu, Rabbi olan Allah'tan korksun ve bu güvenirliğini ihlal etmeyip borcunu ödesin. Ey şâhitler! Şâhitliği gizlemeyin. Şâhitliği gizleyen kimsenin kalbi günahkâr olur. Allah'u Teâlâ, yaptıklarınızı hakkıyla bilendir.

İzah: Şâhitlikle ilgili olarak Rebi' b. Enes Hazretleri şöyle buyurmuştur: ″Herhangi bir kimsenin bildiği bir şeyi şâhitlik ederken gizlemesi helâl değildir. Velev ki o şâhitliği, kendi aleyhine veya annesinin babasının aleyhine olsun.″

(لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَاِنْ تُبْدُوا مَا فٖٓي اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُۜ فَيَغْفِرُ لِمَنْ
( )يَشَٓاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ (٢٨٤

284. Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ındır. Siz nefsinizde olan şeyi ister âşikâr edin, ister gizleyin, Allah'u Teâlâ onun hesabını sizden ister. Dilediğini bağışlar ve dilediğine azap eder. Allah'u Teâlâ her şeye kâdirdir.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme hakkında Ebû Hüreyre Radiyallâhu anhu'dan nakledilen bir hadiste, şöyle buyrulmuştur:

لَمَّا نَزَلَتْ عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ {لِلّٰهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ} قَالَ فَاشْتَدَّ ذَلِكَ عَلَى أَصْحَابِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَتَوْا رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ بَرَكُوا عَلَى الرُّكَبِ فَقَالُوا أَيْ رَسُولَ اللّٰهِ كُلِّفْنَا مِنْ الْأَعْمَالِ مَا نُطِيقُ الصَّلَاةَ وَالصِّيَامَ وَالْجِهَادَ وَالصَّدَقَةَ وَقَدْ أُنْزِلَتْ عَلَيْكَ هَذِهِ الْآيَةُ وَلَا نُطِيقُهَا قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتُرِيدُونَ أَنْ تَقُولُوا كَمَا قَالَ أَهْلُ الْكِتَابَيْنِ مِنْ قَبْلِكُمْ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا بَلْ قُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ فَلَمَّا اقْتَرَأَهَا الْقَوْمُ ذَلَّتْ بِهَا أَلْسِنَتُهُمْ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ فِي إِثْرِهَا {آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ} ... (م عن ابى هريرة)

″… Siz nefsinizde olan şeyi ister âşikâr edin, ister gizleyin, Allah'u Teâlâ onun hesabını sizden ister…″ diye geçen âyet nâzil olduğu zaman, bu husus Müslümanlara ağır geldi ve Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in yanına gidip dizüstü çökerek, ″Yâ Resûlallah! Biz şimdiye kadar gücümüzün yettiği amellerle; namaz, oruç, cihat, sadaka ile mükellef kılınmıştık. Şimdi ise sana bu âyet nazil oldu ki, bizim buna gücümüz yetmez. Biz içimizden geçirdiklerimiz

sebebiyle de cezâlandırılacaksak mahvolduk" dediler. Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: "Sizden önceki Yahudi ve Hristiyanların: "İşittik, isyan ettik" dedikleri gibi mi demek istiyorsunuz? Siz onların yaptıklarının aksine: "İşittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz! Bizi bağışla, bizim varacağımız yer Sensin" deyin, buyurdu. Onlar: "İşittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz! Bizi bağışla, bizim varacağımız yer Sensin" dediler ve dilleri de böyle söylemeye alıştı. Bunun arkasından Allah'u Teâlâ:

- Resûl, Rabbinden kendisine indirilene îman etti, Mü'minler de îman ettiler. Hepsi de Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve Peygamber-lerine îman ettiler ve "Biz, O'nun Peygamberlerinden hiçbirinin arasını (hak Peygamber oldukları hususunda) ayırmayız" dediler ve "İşittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz! Bizi bağışla, bizim varacağımız yer Sensin" dediler.[1] diye geçen âyeti indirdi. Ashâb-ı Kirâm da bu şekilde söyleyince, Hakk Teâlâ:

- Allah'u Teâlâ, hiçbir kimseyi gücünün üstünde bir külfetle mükellef kılmaz. Herkesin kazandığı hayır kendine aittir ve kazandığı şer dahi kendine döner. (Siz şöyle duâ edin:) "Ey Rabbimiz! Unuttuk-larımızdan ve hatalarımızdan dolayı bizi mesul tutma. Ey Rabbimiz! Bize, bizden evvelkilere yüklemiş olduğun gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Gücümüzün yetmediği şeyleri bize yükleme. Günahlarımızı affet ve ayıplarımızı ört. Bize merhamet et. Sen bizim mevlâmızsın (velîmizsin), kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et"[2] diye geçen âyetini indirdi.[3]

Yine Âyet-i Kerîme'de: "Siz nefsinizde olan şeyi ister âşikâr edin, ister gizleyin, Allah'u Teâlâ onun hesabını sizden ister…" diye geçen ifade iki şekide izah etmişlerdir.

Birincisi: "Siz nefislerinizde gizli âşikâr kurduğunuz niyetlere göre Allah'u Teâlâ sizi hesap eder. Neye lâyık iseniz, hangi niyette iseniz, ona göre takdir eder. Sonra niyetinize göre başınıza gelir" şeklindedir.

Kalbe gelen kötü düşünceler günah olarak yazılmaz. Fakat Cenâb-ı Hakk, ona göre kötü niyetine muvaffak olmasını yahut iyi niyetine muvaffak olmasını hesapla takdir eder. Bir kimse bu kötü niyetinden tevbe ederek vazgeçerse, "Ancak tevbe eden ve îman eden ve sâlih amelde bulunan müstesnâ. Artık Allah'u Teâlâ onların günahlarını sevaplara çevirir…"[4] buyruğuna göre, o takdir ettiğini değiştirerek bozar.

Sultan-ı Enbiyâ Efendimiz şöyle buyurmuştur:

(إِنَّ اللّٰهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى أَجْسَادِكُمْ وَلَا إِلَى صُوَرِكُمْ وَاَعْمَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ (خ م عن ابو هريرة

″Şüphesiz Allah'u Teâlâ, sizin cesetlerinize, sûretlerinize ve amellerinize bakmaz. Lâkin kalplerinize bakar.″[5]

Kalp, bir muharebe meydanına benzer. Nefsin iç yüzüdür, Cenâb-ı Hakk'ın her dâim baktığı yerdir ve çok da geniştir. Cenâb-ı Hakk'ın yanında Kâbe'den kıymetlidir. Kapısını kuluna teslim etmiştir. Kötülüğü ve iyiliği kalpte tutmak kişinin kendi elindedir. Hakk Teâlâ, sana bunu istediğin gibi açmak ve kapamak hakkını vermiştir. Dilediğini kabul eder, içeri alırsın; dilediğini de dışarı atarsın. Kötü niyetler ve kötü ahlâklar Allah'u Teâlâ'nın sevmediği şeylerdir. İyi niyetler ve iyi ahlâklar da Allah'u Teâlâ'nın sevdiği şeylerdir. İşte Allah'u Teâlâ kulun kalbinde tuttuğu niyetlerine göre muâmele eder.

Kulun fikri ne ise zikri de o olur. Hulâsa şudur: Kulun nefsinde niyeti, maksadı ne ise ona göre dünyâda ve âhirette nasip alması vardır. Allah'u Teâlâ ona göre hesap eder. Dünyâdaki hâli neyse, âhirette kazancı ona göre olur. Âhirette itiraz kalmaz.

İkincisi de: ″Eğer siz nefsiniz de gizli âşikâr, her neyi niyetinize alır da onu kabul edip onu işlemeye karar verirseniz, ileride başınıza geleceği sizin istediğiniz gibi değil, Benim istediğim gibi hesaplarım, ona göre takdir ederim″ şeklindedir. Meselâ: Bir kimse fırsat bekleyerek başkasına fenâlık etmek niyetinde iken, kendinin başına aynı fenâlık gelir. Halbuki böyle olmasını istemiyordu. İşte Cenâb-ı Hakk, onun başkasına düşündüğünü kendisinin başına takdir eyledi.

Yine Âyet-i Kerîme'de: ″Dilediğini bağışlar ve dilediğine azap eder. Allah'u Teâlâ her şeye kâdirdir″ diye buyrulmuştur. Âyetin bu kısmı da, iki türlü izah edilmiştir:

Birincisi: ″Allah'u Teâlâ, iyi ve kötü olan şeyleri kalpte tutanları, artık kendi istediği gibi azap veya mağfiret eder″ şeklindedir.

İkincisi de: ″Her kim Allah'u Teâlâ'dan büyük ihsanlar isteyerek yanıp yakılır ise, onun her suçlarını affedip, istediğini de takdir eder. Bir kimse de fenâ yolda

olmak ve fenâlık yapmak istiyorsa, ona da layığını verir, dilerse de affeder″ şeklindedir.

Allah’u Teâlâ, her şeyi lâyıkı ile yapmaya kâdirdir, istediğini yapar. Bu hususta Allah’u Teâlâ Sûre-i Enbiyâ, Âyet 23’te şöyle buyurmaktadır: ″ O, yaptığından hesaba çekilmez...″ Yani yaptığını niçin böyle yaptın? diyecek yoktur.

[1] Sûre-i Bakara, Âyet 285.

[2] Sûre-i Bakara, Âyet 286.

[3] Sahih-i Müslim, Îman 57 (199).

[4] Sûre-i Furkân, Âyet 70.

[5] Sahih-i Buhârî, Edeb, 63, Nikâh 45; Sahih-i Müslim, Birr 10 (33 Riyâz’üs-Sâlihîn, Hadis No: 1601.

(اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّه۪ وَالْمُؤْمِنُونَۜ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِه۪ وَكُتُبِه۪ وَرُسُلِه۪ۜ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْ رُسُلِه۪ۜ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَاۗ غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَص۪يرُ (٢٨٥))

285. Resûl, Rabbinden kendisine indirilene îman etti, Mü’minler de îman ettiler. Hepsi de Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve Peygamberlerine îman ettiler ve ″Biz, O’nun Peygamberlerinden hiçbirinin arasını (hak Peygamber oldukları hususunda) ayırmayız″ dediler ve ″İşittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz! Bizi bağışla, bizim varacağımız yer Sensin″ dediler.

İzah: Mü’minler, biz bütün Peygamberleri tasdik ediyoruz. Onların bir kısmına îman edip diğerlerini inkâr ederek, Yahudi ve Hristiyanların yaptıkları gibi, onlar arasında ayrım yapmayız, derler.

Îman esaslarının neler olduğu hususunda Hz. Ömer Radiyallâhu anhu’dan nakledilen Cibril Hadisi’nde:

Cebrâil Aleyhisselâm insan sûretinde gelerek, Resûlü Ekrem’e bâzı sorular sormuştur. Bunlardan biri de: ″Yâ Muhammed! Bana îmandan haber ver?″ sorusudur. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, bu soruya cevap olarak şöyle buyurmuştur:

أَنْ تُؤْمِنَ بِاللّٰهِ وَمَلاَئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ ... (م د ن حم عن عمر بن الخطاب)

"Îman; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine, âhiret gününe, kadere; hayır ve şerrin Allah tarafından olduğuna inanmaktır."[1]

Bundan dolayı Ehl-i Sünnet itikâdına göre, burada sayılan hususlar îmanın şartları olarak kabul edilmiştir. Bu Hadis-i Şerif'te de açıkça geçtiği üzere Cenâb-ı Hakk'a îman etmenin altışartı vardır. Her kim bu altı maddeden hepsine inandım, yalnız birine inanmadım derse, kâfir olur. Bunların hepsine inanmak farzdır. Farzı inkâr da küfürdür.Îmanın altı şartı şöyledir:

اٰمَنْتُ بِاللّٰهِ وَمَلٰئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الاٰخِرِ وَبِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ مِنَ اللّٰهِ تَعَالَى وَالْبَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقٌّ اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

Birincisi: Allah'a inanmaktır. Allah'u Teâlâ, birdir ve O'ndan başka ibâdete lâyık kimse yoktur.

İkincisi: Meleklere inanmaktır. Melekler vardır, her biri bir vazifede ve ibâdettedir.

Üçüncüsü: Kitaplara inanmaktır. Cenâb-ı Hakk'ın kullarına indirdiği kitapları vardır, kendisinin sözüdür. Her ne emir ile nehiy söyler ise doğrudur.

Dördüncüsü: Peygamberlere inanmaktır. Allah'u Teâlâ peygamberler göndermiştir. Onların kimi Resûl, kimi Nebî'dir. Büyükleri; Âdem, Nûh,İbrâhim, Mûsâ, Îsâ ve Muhammed Aleyhimüsselâm'dır. Her bir Peygamber, bir Esmâ'nın mazharıdır. Esmâ'ul-Hüsnâ ne kadar ise, o kadar Peygamber meşrebi vardır. Her bir Peygamber meşrebinde evliyâ vardır. Bu evliyâlar da kıyâmete kadar gelecektir. İşte Mü'minler, gönderilen bütün Peygamberlere aralarında ayrım yapmaksızın aynı şekilde îman etmek zorundadırlar.

Buradan anlaşılan, îman bakımından Peygamberler arasında ayrım yapmak câiz değildir. Ancak fazilet ve derece bakımından üstün olanlar vardır. Bu husus Sûre-i Bakara, Âyet 253'te: "O Resullerin bâzısını bâzısı üzerine üstün kıldık…" diye geçmektedir.

Beşincisi: Âhiret gününe inanmaktır. Muhakkak bu dünyânın sonu gelecek, harap olacaktır. Gökler, yıldızlar, ay, güneş bunların hepsi altüst olup yok

olacaktır. Sonra mahşer kurulacaktır. Mahşer, bu dünyâ değildir. Fakat bu dünyâ harap olup, yok olduktan sonra yeniden yaratılan gâyet büyük bir âlemdir. İnsanlar ölür ama ruhları ölmez. Allah'u Teâlâ kullarını başka vücut ile mahşere getirecektir. Orada hesap görülür ve zerre kadar hayır işleyen, orada hayrının karşılığını hazırlanmış bulur.Şer işleyen de, onu hiç kaybolmamış olarak bulur. Ameli iyi olanlar Cennete, ameli kötü olanlar da Cehenneme giderler. Bu husus Sûre-i Zilzâl, Âyet 7-8'de de şöyle geçmektedir: ″İşte her kim zerre kadar bir hayır işlemiş ise, onun mükâfatını görecektir.* Her kim de zerre kadar bir şer işlemiş ise, onun cezâsını görecektir.″

Altıncısı: Kadere; hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inanmaktır. Cenâb-ı Hakk, hayır ve şerri, kulun iyi yahut kötü niyetine göre yaratır. Hepsi O'nun takdiri ile olur. Kul, hayra lâyık olur ise hayır,şerre lâyık olur iseşer verir.

[1] Sahih-i Müslim, Îman 1; Sünen-i Ebû Dâvud, Sünnet 17; Sünen-i Nesâî, Îman 5; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 346. Bu hâdise Sahih-i Buhârî'de benzer lafızlarla Ebû Hüreyre Radiyallâhu anhu'dan da nakledilmiştir (Sahih-i Buhârî Muhtasarı, Tecrid-i Sarih, Hadis No: 47).

(لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَاۜ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْۜ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَاۤ اِنْ نَسٖينَاۤ اَوْ اَخْطَاْنَاۚ رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَاۤ اِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِنَاۚ رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهٖۚ وَاعْفُ عَنَّاٗ وَاغْفِرْ لَنَاٗ وَارْحَمْنَاٗ اَنْتَ مَوْلٰينَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرٖينَ (٢٨٦))

286. Allah'u Teâlâ, hiçbir kimseyi gücünün üstünde bir külfetle mükellef kılmaz. Herkesin kazandığı hayır kendine aittir ve kazandığı şer dahi kendine döner. (Siz şöyle duâ edin:) ″Ey Rabbimiz! Unuttuklarımızdan ve hatâlarımızdan dolayı bizi mesul tutma. Ey Rabbimiz! Bize, bizden evvelkilere yüklemiş olduğun gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Gücümüzün yetmediği şeyleri bize yükleme. Günahlarımızı affet ve ayıplarımızı ört. Bize merhamet et. Sen bizim mevlâmızsın (velîmizsin), kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et.″

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'de Allah'u Teâlâ, hiçbir kimseyi tâkatının üstünde bir teklifle mükellef eylemez, diye buyurmaktadır. Kalbe gelenler bizim elimizde değildir. Öyleyse ″Kalbe gelenden ziyan gelmez″ demek ise; kalbe gelene sahip olmayıp üstünde durmazsan ziyan gelmez. Fakat niyetine alır ve o kötülüğü kalbinde sürekli tutarsan ziyan gelir, demektir.

Yine Allah'u Teâlâ bu Âyet-i Kerîme ile, Mü'min kullarına, kendisine nasıl duâ

edip yalvaracaklarını öğretmektedir. Yani siz Bana yalvarmak istediğiniz zaman, deyin ki:

- Ey Rabbimiz! Eğer bizler, üzerimize farz kıldığın bir ameli işlemeyi unutacak olur da yapmazsak veya bize yasakladığın bir şey hakkında hata ederek işleyecek olursak, Sen bizi hesaba çekme.

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(إِنَّ اللّٰهَ تَجَاوَزَ عَنْ أُمَّتِي الْخَطَأَ وَالنِّسْيَانَ وَمَا اسْتُكْرِهُوا عَلَيْهِ (ه عن ابى زر الغفارى

″Allah’u Teâlâ ümmetimden hata, unutma ve istemediği halde zorla yaptırılan şeyin sorumluluğunu kaldırmıştır.″[1]

″Âmenerresûlü″ diye bilinen Sûre-i Bakara, Âyet 285-286’nın fazileti hakkında da Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(مَنْ قَرَأَ الْآيَتَيْنِ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ فِي لَيْلَةٍ كَفَتَاهُ (خ م د ه ت عن ابى مسعود

″Bakara Sûresi’nin sonundaki iki âyeti geceleyin kim okursa, o iki âyet ona kâfi gelir.″[2]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif’inde de şöyle buyurmuştur:

أَنْزَلَ اللّٰهُ تَعَالَى آيَتَيْنِ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ كَتَبَهُمَا الرَّحْمٰنُ بِيَدِهِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ الْخَلْقَ بِأَلْفَيِّ عَام مَنْ قَرَأَهُمَا بَعْدَ
(الْعِشَاءِ الْآخِرَةِ أَجْزَأَتَاهُ عَنْ قِيَامِ اللَّيْلِ (ابن عدى عن ابن مسعود

″Allah’u Teâlâ, halkı yaratmazdan iki bin yıl evvel, kudret eliyle yazdığı Bakara Sûresi’nin sonundaki iki âyeti, Cennet hazînesinden indirdi. Kim o âyetleri yatsı namazından sonra okursa, bütün gece ibâdet etmiş gibi sevaba nâil olur.″[3]

İşte her yatsı namazından sonra gerek müezzinlerin, gerekse tek başına namaz kılanların ″Âmenerresûlü″ okuması bu nedenledir.

[1] Sünen-i İbn-i Mâce, Talak 16.

[2] Sahih-i Buhârî, Megâzi 12, Fedâil’ul-Kur’ân 10, 17, 37; Sahih-i Müslim, Salât’ul-Müsâfirîn 43 (255-256 Sünen-i Tirmizî, Sevâb’ul-Kur’ân 4.

[3] Tercüme-i Tefsir-i Tiyan, c. 1, s. 232.

3-ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ

Bu sûre 200 âyettir. Medîne döneminde nâzil olmuştur. Âl-i İmrân, İmrân ailesi demektir. İmrân, Mûsâ Aleyhisselâm’ın babasının adıdır. Daha sonra gelmiş olan Hz. Meryem’in babasının adı da İmrân’dır.

İmrân ailesi, içinden Peygamberlerin çıktığı mübârek bir ailedir. Bu sûrede, Hz. Meryem ve babası İmrân’dan, Zekeriyya Aleyhisselâm’dan ve Hz. Meryem’in Îsâ Aleyhisselâm’ı babasız olarak dünyâya getirmesinden bahsedilmiş, ismi geçen bu aileden dolayı ″Âl-i İmrân Sûresi″ diye isimlendirilmiştir.

Bu sûre hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

يُؤْتَى بِالْقُرْآنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَهْلِهِ الَّذِينَ كَانُوا يَعْمَلُونَ بِهِ تَقْدُمُهُ سُورَةُ الْبَقَرَةِ وَآلُ عِمْرَانَ وَضَرَبَ لَهُمَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَةَ أَمْثَالٍ مَا نَسِيتُهُنَّ بَعْدُ قَالَ كَأَنَّهُمَا غَمَامَتَانِ أَوْ ظُلَّتَانِ سَوْدَاوَانِ بَيْنَهُمَا شَرْقٌ أَوْ كَأَنَّهُمَا حِزْقَانِ مِنْ طَيْرٍ صَوَافَّ تُحَاجَّانِ عَنْ صَاحِبِهِمَا (م ت عن نواس بن سمعان)

″Mahşer gününde Kur’ân ve onunla amel eden Kur’ân sahipleri getirilirler. Bakara Sûresi ile Âl-i İmrân Sûresi, onların önüne geçerler.″ Râvi der ki: ″Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, bu iki sûre için üçer misâl getirdi ki, artık bunları hiç unutmadım.″ Buyurdu ki: ″Bu iki sûre, iki bulut kümesi yahut aralarında bir nûr bulunan siyah iki gölgelik yahut da gökyüzünde saf saf kanat açmış vaziyette uçan iki alay kuş gibidir. Bunlar, sahiplerini hararetten koruyacak ve şefaat edeceklerdir.″[1]

Bu Hadis-i Şerif’te geçtiği üzere, Bakara Sûresi ile Âl-i İmrân Sûresi çifttir. Fâtiha Sûresi’nde geçen ″Yalnız Sana ibâdet ederiz″ buyruğu; Bakara Sûresi’ne, ″Yalnız Sana sığınırız″ buyruğu da Âl-i İmrân Sûresi’ne işârettir. Bakara Sûresi; îman, ahkâm ve cümle amelin beyanıdır. Âl-i İmrân Sûresi de, Hakk’a ne ile yakın olunur, Cennete ne ile girilir, ne ile kâfir olunur, ne ile Mü’min olunur bunların beyanıdır. Kısaca korktuğundan kurtulmak için günahlardan sakınıp Allah’a sığınmaktır.

Bir kimse tefekkür ederek düşünmelidir ki, bu âyetlerde Allah’u Teâlâ’nın yeminler ile vaad ettiğini vereceğini, herkesin Cennet veya Cehennemi kendi eliyle kazanacağını nice şekillerle, misâllerle söylemekte ve iyilik yapanlara Cenneti, kötülük yapanlara Cehennemi yatak yapacağını beyan etmektedir.

Kulun yapmak istediği şeyleri, onun isteğine göre, Allah’ın yaratacağını; istemenin kulun elinde, yaratmanın da Allah’ın elinde olduğunu söylemektedir. Allah’u Teâlâ, kulun irâdesini kendi eline vermiştir. ″Şüphesiz ki Allah’u Teâlâ, kullarına aslâ haksızlık yapmaz″[2] buyruğu budur.

Allah’u Teâlâ’nın hiçbir kuluna haksızlık yapmayacağına ve îman edip sâlih amel işleyenlerin Cennete, inkâr ederek kötü amellerde bulunup küfrü seçenlerin de Cehenneme gideceğine ve bu hususta irâdeyi tamamen kulun eline verdiğine dair çok sayıda Âyet-i Kerîme vardır. Bu konuda geniş bilgi için Sûre-i Enfâl, Âyet 51’in izahına bakınız.

[1] Sahih-i Müslim, Salât’ül-Müsâfirîn 42 (253 Sünen-i Tirmizî, Sevâb’ul-Kur’ân 5.

[2] Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 182.

(بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ)

Bismillâhirrahmânirrahîm.

(الٓمٓ (١) اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۙ الْحَيُّ الْقَيُّومُۜ (٢)

1-2. Elif, Lâm, Mîm.* Allah’u Teâlâ ki, O’ndan başka ilah yoktur, Hayy ve Kayyûm olan O’dur.

İzah: Hayy: Ezelî ve ebedî hayat ile diridir. Kayyûm: Bütün mükevvenâtın yaratma ve tedbiri, muhafazası O’na aittir, demektir.

Necran Hristiyanları tarafından gönderilen bir heyet, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Efendimizle tartışmış ve Hz. Îsâ’nın Allah veya Allah’ın oğlu olduğunu yahut da üç ilahın üçüncüsü olduğunu iddia etmişlerdir. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem onlara hak dîni tebliğ etmiş ve Hz. Îsâ’nın da kendileri gibi insan ve Allah’ın Peygamberi olduğunu söylemiştir.

Bu Âyet-i Kerîme, Hristiyanların bâtıl iddialarını reddederek, Allah’u Teâlâ’nın tek bir ilah olduğunu, O’ndan başka hiçbir ilahın bulunmadığını beyan etmiş ve bu sûrede bunlara ve Ehl-i Kitab’a cevap verilmiştir.

Yine bu iki Âyet-i Kerîme hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle

buyurmuştur:

اسْمُ اللّٰهِ الْأَعْظَمُ فِي هَاتَيْنِ الْآيَتَيْنِ {وَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا اِلٰهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ} وَفَاتِحَةِ سُورَةِ آلِ عِمْرَانَ {الم اللّٰهُ لَا اِلٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ} (د ت عن اسماء بنت يزيد)

″Allah'u Teâlâ'nın İsm-i A'zam'ı şu âyetlerdedir. Bunlar: ″Sizin ilahınız tek bir ilahtır. O'ndan başka ilah yoktur. O Rahmân'dır, Rahîm'dir″[1] âyeti ile ″Elif, Lâm, Mîm.* Allah'u Teâlâ ki, O'ndan başka ilah yoktur, Hayy ve Kayyûm olan O'dur″[2] âyetidir.″[3]

[1] Sûre-i Bakara, Âyet 163.

[2] Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 1-2.

[3] Sünen-i Ebû Dâvud, Salât 358; Sünen-i Tirmizî, Daavât 65.

(نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَاَنْزَلَ التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَۙ (٣) مِنْ قَبْلُ هُدًى لِلنَّاسِ وَاَنْزَلَ الْفُرْقَانَۜ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ (٤) اِنَّ اللّٰهَ لَا يَخْفٰى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ (٥) هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْاَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (٦))

3-6. Ey Resûlüm! O, sana kitabı (Kur'ân'ı) hak olarak ve kendisinden önce gönderdiği kitapları tasdik edici olarak indirdiği gibi, Tevrat ve İncil'i de indirmişti;* önceki insanların hidâyeti için. Şimdi ise hak ile bâtılı ayıran âyetleri indirdi. Allah'ın âyetlerini inkâr edenler için şiddetli bir azap vardır. Allah'u Teâlâ, hükmünde gâliptir ve intikam sahibidir.* Şüphesiz ki, Allah'a yerde ve gökte olan hiçbir şey gizli değildir.* O, rahimlerde sizi dilediği gibi şekillendirir. O'ndan başka ilah yoktur, her şeye gâliptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

İzah: Âyet-i Kerîme'de: ″Şimdi ise hak ile bâtılı ayıran âyetleri indirdi″ diye geçen ifadeyle; Allah'u Teâlâ'nın, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ile, Îsâ Aleyhisselâm hakkında tartışan Hristiyanların yanlışta olduğunu Resûlü Ekrem'in sözlerinin ise hak olduğunu beyan eden âyet ve delilleri indirdiği beyan edilmiştir.

Allah'u Teâlâ Âyet-i Kerîme'nin devamında: ″O, rahimlerde sizi dilediği gibi şekillendirir″ diye geçtiği üzere, annelerinizin karnında erkek, dişi, beyaz, siyah, kırmızı gibi dilediği sûrette yaratan Allah'tır. Îsâ Aleyhisselâm'ı da annesinin karnında şekillendiren ve babasız olarak dünyâya getiren O'dur. Bu durumda

olan Îsâ Aleyhisselâm, nasıl ilah olabilir? Halbuki Allah’tan başka ilah yok, demektir.

هُوَ الَّذِي اَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ اٰيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ اُمُّ الْكِتَابِ وَاُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌۜ فَاَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ (
فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِۚ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ اِلَّا اللّٰهُۘ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ اٰمَنَّا
بِهِۙ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَاۚ وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّٓا اُو۬لُوا الْاَلْبَابِ ٧( )

7. O, sana kitabı (Kur’ân’ı) indirdi. Onun bir kısmı muhkem âyetlerdir. Bu âyetler kitabın esâsıdır. Diğer bir kısmı da müteşâbih âyetlerdir. Kalplerinde eğrilik olanlar, istedikleri gibi mânâ vermek ve fitne çıkarmak maksadıyla müteşâbih âyetlere tâbi olurlar. Halbuki müteşâbih âyetlerin mânâsını, ancak Allah’u Teâlâ bilir. İlimde râsih olanlar ise, ″Âyetlerin cümlesi Rabbimizden nâzil olmuştur, biz onlara îman ettik″ derler. İşte böyle diyenler, hâlis akıl sahipleridir.

İzah: Rebi’ b. Enes Radiyallâhu anhu, Âyet-i Kerîme’de: ″Kalp-lerinde eğrilik olanlar″ diye geçen kişilerin, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e gelen Necran Hristiyanları olduklarını söylemiştir. Necran Hristiyanlarının heyeti Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e gelmiş, onunla münazaraya girmiş ve şöyle demişlerdir: ″Sen Hz. Îsâ’nın, Allah’ın sözü ve ruhu olduğunu kabul etmiyor musun?″ Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de onlara: ″Evet, o öyledir″ demiştir. Hristiyanlar da: ″Senin bu sözün bizim için kâfidir″ demişler. İşte bunun üzerine Allah’u Teâlâ: ″Kalplerinde eğrilik olanlar, istedikleri gibi mânâ vermek ve fitne çıkarmak maksadıyla müteşâbih âyetlere tâbi olurlar″ diye geçen Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 7’yi indirmiştir.

Nitekim Allah’u Teâlâ Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 59’da buyurmuştur ki:

″Şüphesiz ki, Allah katında Îsâ’nın misâli, Âdem’in misâli gibidir ki, onu topraktan yarattı ve sonra ona ″Ol″ dedi, o da oluverdi.″

Bu Âyet-i Kerîme, her ne kadar Necran Hristiyanları hakkında nâzil olmuşsa da hükmü geneldir. Nitekim Hz. Âişe Radiyallâhu anhâ’dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

تَلَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ
مُتَشَابِهَاتٌ ... سورة آل عمران آية 7، قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِذَا رَأَيْتُمُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ
مَا تَشَابَهَ مِنْهُ، فَأُولَئِكَ الَّذِينَ سَمَّى اللّٰهُ فَاحْذَرُوهُمْ (خ عن عائشة)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Âl-i İmrân Sûresi'ndeki: ″O, sana Kur'ân'ı indirdi. Onun bir kısmı muhkem âyetlerdir. Bu âyetler Kur'ân'ın esâsıdır. Diğer bir kısmı da müteşâbih âyetlerdir. Kalplerinde eğrilik olanlar, istedikleri gibi mânâ vermek ve fitne çıkarmak maksadıyla müteşâbih âyetlere tâbi olurlar...″ diye devam eden âyeti okudu ve bana dedi ki: ″Yâ Âişe! Kur'ân'ın yalnız müteşâbih âyetlerine tâbi olan şu dalâlet sahiplerini gördüğünde, Allah onları Kur'ân'da beyan edip kötülemiştir, onlardan sakının! ″[1]

Yani diyor ki: Müteşâbih âyetlere, istedikleri gibi mânâ vermek ve fitne çıkarmak maksadıyla o âyetlere tâbi olanları gördüğünüz zaman, onları tanıyın, onlardan sakının. Çünkü siz farkında olmadan îmanınızı, itikâdınızı bozar ve Allah'u Teâlâ'ya âsi ederler. Bunun için Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Onları tanıyın ve onlardan sakının, uzak olun!″ diye uyarmıştır.

Âyet-i Kerîme'de geçen ″Muhkem âyetler,″ herkesin zâhir mânâsını anlayabileceği âyetlerdir. ″Müteşâbih âyetler″ ise, mânâsını Allah'u Teâlâ'dan başka kimsenin bilmediği âyetlerdir. Yalnız Kur'ân'da söylendiği şekilde îman edilir. Bu türden olan âyetlerden bâzıları şöyledir:

Îsâ Aleyhisselâm'ın tekrar yeryüzüne inme vakti, kıyâmetin ne zaman kopacağı türünden olan âyetler müteşâbihtir.

Allah'ın Zât'ı birdir. Sıfatı çoktur. Kur'ân-ı Kerîm'de birçok âyette Allah'u Teâlâ, ″Biz″ diyerek çoğul kullanmaktadır. İşte bunun mânâsını ancak Allah bilir, başkası bilmez. Biz ancak Zât'ı birdir, ortağı ve benzeri yoktur, sıfatı çoktur, diye inanırız.

Yine Sûre-i Fetih, Âyet 10'da: ″Allah'ın eli, onların ellerinin üzerindedir″ diye geçmektedir. Allah'u Teâlâ'nın eli deyince, O'nun eli tarif edilemez. Biz bunu okur, böyle îman ederiz. İştebu âyet de müteşâbih'tir. Bu âyette ″Allah'ın eli″ diye geçen ifadesinin esas mânâsını Allah'tan başkası bilmez. Biz ancak anladığımız şekilde söyleriz. ″Allah'ın kudreti, hıfz-ı himâyesi onların üzerindeydi″ deriz.

Ayrıca âyet ve hadiste ne mânâya geldiği açıklanmayan ve birçok mânâya ihtimali olabilen âyetler de müteşâbihtir.

Bu hususta Allah'u Teâlâ Sûre-i Kehf, Âyet 9'da: ″Ey Habîbim! Yoksa sen, Ashâb-ı Kehf ve Rakîm'i, Bizim şaşılacak âyetlerimizden mi zannettin?″ diye buyuruyor. Bu Âyet-i Kerîme'de Allah'u Teâlâ, Ashâb-ı Kehf ile Rakîm'i birbirinden ayırmıştır. Ashâb-ı Kehf altı kişiydiler. Yedincileri giderken yolda karşılaştıkları çoban ki, o da onlara katılmıştı. Bir de yanlarında kendilerine katılan çobanın köpeği vardı. Bunlar, âyetlerde açıklanmıştır. Rakîm de, Âyet-i Kerîme'de geçmektedir. Ashâb-ı Kehf'in mânâsı okunur, öğrenilir, bilinir ve söylenir. Ama Rakîm'in mânâsını Allah'tan başkası bilmez. Çünkü Âyet-i Kerîme ve Hadis-i Şerif'lerde bunun ne olduğu bildirilmemiştir. Dolayısıyla Ashâb-ı Kehf muhkem; Rakîm ise müteşâbihtir.[2]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

نَزَلَ الْكِتَابُ الْأَوَّلُ نَزَلَ مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَعَلَى حَرْفٍ وَاحِدٍ وَنَزَلَ الْقُرْآنُ مِنْ سَبْعَةِ أَبْوَابٍ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ زَاجِرًا وَآمِرًا وَحَلالًا وَحَرَامًا وَمُحْكَمًا وَمُتَشَابِهًا وَأَمْثَالًا فَأَحَلُّوا حَلالَهُ وَحَرَّمُوا حَرَامَهُ وَافْعَلُوا مَا أُمِرْتُمْ وَانْتَهُوا عَمَّا نُهِيتُمْ عَنْهُ وَاعْتَبِرُوا بِأَمْثَالِهِ وَاعْمَلُوا بِمُحْكَمِهِ وَآمِنُوا بِمُتَشَابِهِهِ وَقُولُوا آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا (ك عن ابن مسعود)

Birinci kitap, tek kapıdan tek harf üzerine indi. Kur'ân ise yedi kapıdan yedi harf üzerine nâzil oldu. Nehyedici, emredici, helâl kılıcı, haram kılıcı, muhkem, müteşâbih, misâl âyetlerini ihtivâ etmiştir. Öyleyse onun helâlini helâl, haramını da haram kılın! Onda ne ile emrolundu iseniz onu yapın, neden nehyedildi iseniz ondan kaçının. Ondaki misâllerden de ibret alın! Muhkemiyle amel edin, müteşâbihine îman edin ve şöyle deyin: ″Biz ona îman ettik, hepsi Rabbimizden nâzil olmuştur!″[3]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif'te de şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الْقُرْآن لَمْ يَنْزِل لِيُكَذِّب بَعْضه بَعْضًا فَمَا عَرَفْتُمْ مِنْهُ فَاعْمَلُوا بِهِ وَمَا تَشَابَهَ مِنْهُ فَآمِنُوا بِهِ (ابن كثير، التفسير القران العظيم عن عمرو بن العاص)

″Kur'ân, bir kısmı diğer bir kısmını yalanlamak için indiril-memiştir. Ondan anladığınızla amel edin ve müteşâbih olanlarına da îman edin.″[4]

Bu konu da Hz. Ömer Radiyallâhu anhu da şöyle buyurmuştur:

إِنَّهُ سَيَأْتِى نَاسٌ يُجَادِلُونَكُمْ بِشُبُهَاتِ الْقُرْآنِ فَخُذُوهُمْ بِالسُّنَنِ فَإِنَّ أَصْحَابَ السُّنَنِ أَعْلَمُ بِكِتَابِ اللّٰهِ. (در عن

عمر بن الخطاب)

″Size birtakım insanlar Kur’ân’ın müteşâbih âyetleriyle mücâdele etmeye gelecekler. Siz de onlara, sünnetler ile karşı koyun. Çünkü sünnetleri bilenler Allah’ın kitabını en iyi bilenlerdir.″[5]

İlimde râsih olanlar hakkında da birçok Sahâbeden nakledilen bir Hadis-i Şerif’te, şöyle buyrulmaktadır:

سُئِلَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمْ مَنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ؟ قَالَ: هُوَ مَنْ بَرَّتْ يَمِينُهُ، وَصَدَقَ لِسَانُهُ، وَعَفَّ بَطْنَهُ وَفَرْجَهُ، فَذَاكَ الرَّاسِخُ (طب عن أبو الدّرداء وأبو أمامة، وواثلة بن الأسقع وأنس بن مالك)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e, ilimde râsih olanların kimler olduğu sorulunca, buyurdu ki: ″Bir şey hakkında yemin ettiği zaman yemini doğru çıkan, doğru sözlü olan ve midesini ve fercini günahlardan uzak tutanlar, işte râsih olanlar bunlardır.″[6]

Bu Hadis-i Şerif’te râsihlik mertebesine erişenlerin, ilim tahsiliyle değil, salih amel ile eriştiğine vurgu yapılmıştır.

[1] Sahih-i Buhârî Muhtasarı, Tecrid-i Sarih, Hadis No: 1684.

[2] Ashâb-ı Kehf ve Rakîm ile ilgili daha geniş bilgi için Sure-i Kehf, Âyet 9’un izahına bakınız.

[3] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 451/9.

[4] İbn-i Kesir, Tefsir’ul-Kur’ân’il-Azim, c. 2, s. 11.

[5] Sünen-i Dârimî, Mukaddime 17.

[6] Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 7544; Rudânî, Cem’ul-Fevâid, Hadis No: 6840.

(رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةًۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ (٨)

(رَبَّنَٓا اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ ف۪يهِۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْم۪يعَادَ۟ (٩

8-9. Râsihler derler ki: ″Ey Rabbimiz! Bize hidâyet ettikten sonra kalplerimizi

haktan döndürme ve katından bize bir rahmet ihsan et. Şüphesiz ki, Vehhâb olan (çok bahşeden) ancak Sensin."* "Ey Rabbimiz! Muhakkak ki, geleceğinde hiç şüphe olmayan bir günde (mükâfat ve cezâ için) insanları toplayacak olan ancak Sensin. Şüphesiz ki Allah'u Teâlâ, vaadinden dönmez."

İzah: Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 8 ile ilgili olarak Ümmü Seleme Radiyallâhu anhâ'dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُكْثِرُ فِي دُعَائِهِ أَنْ يَقُولَ اللّٰهُمَّ مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَوَإِنَّ الْقُلُوبَ لَتَتَقَلَّبُ قَال نَعَمْ مَا مِنْ خَلْقِ اللّٰهِ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ بَشَرٍ إِلَّا أَنَّ قَلْبَهُ بَيْنَ أُصْبُعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ اللّٰهِ فَإِنْ شَاءَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ أَقَامَهُ وَإِنْ شَاءَ اللّٰهُ أَزَاغَهُ فَنَسْأَلُ اللّٰهَ رَبَّنَا أَنْ لَا يُزِيغَ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَانَا وَنَسْأَلُهُ أَنْ يَهَبَ لَنَا مِنْ لَدُنْهُ رَحْمَةً إِنَّهُ هُوَ الْوَهَّابُ قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَلَا تُعَلِّمُنِي دَعْوَةً أَدْعُو بِهَا لِنَفْسِي قَالَ بَلَى قُولِي اللّٰهُمَّ رَبَّ مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي وَأَذْهِبْ غَيْظَ قَلْبِي وَأَجِرْنِي مِنْ مُضِلَّاتِ الْفِتَنِ مَا أَحْيَيْتَنَا (حم عن ام سلمة)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: "Ey Kalpleri çeviren Allah'ım! Sen kalbimi dînin üzere sâbit kıl" diye çokça duâ ederdi. Dedim ki: "Yâ Resûlallah! Kalpler değişir mi?" Buyurdu ki: "Evet! Hiçbir insan yoktur ki, onun kalbi Allah'u Teâlâ'nın parmaklarından iki parmağı arasında bulunmuş olmasın. O, dilediğine hidâyet eder, dilediğini de kaydırır. Biz, Rabbimiz olan Allah'tan dileriz ki, bizi hidâyete kavuşturduktan sonra kalplerimizi haktan kaydırmasın, bizi Rahmet-i İlâhiyesine nâil etsin. Çünkü o, her isteyene ihsan buyurandır." "Yâ Resûlallah! Benim, kendim için yapacağım bir duâyı bana öğretir misin?" deyince buyurdu ki: "Evet, öğretirim." De ki: "Ey Peygamberim Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem'in Rabbi olan Allah'ım! Sen benim günahlarımı affet, kalbimin öfkesini gider ve sağ kaldığım müddetçe beni saptıracak fitnelerden koru."[1]

Hz. Âişe Radiyallâhu anhâ'dan nakledilen bir Hadis-i Şerif'te de, şöyle buyrulmuştur:

أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا اسْتَيْقَظَ مِنْ اللَّيْلِ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ أَسْتَغْفِرُكَ لِذَنْبِي وَأَسْأَلُكَ رَحْمَتَكَ اللّٰهُمَّ زِدْنِي عِلْمًا وَلَا تُزِغْ قَلْبِي بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنِي وَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ (د عن عائشة)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem gece uyandığında: "Allah'u Teâlâ'dan başka ilâh yok, O'nu tesbih ederim. Allah'ım! Günahlarımı bağışlamanı ve rahmetini dilerim. Allah'ım! İlmimi artır, bana hidâyet lütfettikten sonra kalbimi

haktan döndürme, bana katından bir rahmet ver. Şüphesiz ki, Vehhâb olan (çok bahşeden) ancak Sensin″ diye duâ ederdi.[2]

[1] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 25364.

[2] Sünen-i Ebû Dâvud, Edeb 109.

اِنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَٓا اَوْلَادُهُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـٔاًۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِۙ (١٠) كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَۙ وَالَّذٖينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَاۚ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْۜ وَاللّٰهُ شَدٖيدُ الْعِقَابِ (١١)

10-11. Kâfirlere, (azaptan kurtulmak için) ne mallarının ne de çocuklarının bir faydası vardır. Onlar, Cehennemin odunudurlar.* Bunların hâli, Âl-i Firavun’un (Firavun ve adamlarının) ve onlardan öncekilerin hâli gibidir. Onlar, âyetlerimizi yalanladılar. Allah’u Teâlâ da onları günahları sebebiyle yakaladı. Allah’ın azâbı çok şiddetlidir.

İzah: Hakkı söyleyen Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem’i inkâr eden Yahudi, Hristiyan, münâfık ve diğer kâfirlerin malları ve evlatları, kendilerini Allah’ın azâbından koruyamayacak ve onlara hiçbir fayda sağlayamayacaktır. Âhirette Cehennemin odunu işte bunlardır. Bu kâfirlerin davranışı, Âl-i Firavun ve onlardan önce geçen Nûh, Hûd, ve Lût Aleyhimüsselâm gibi Peygamberlerin azgınlaşan kavimleri gibidir. Onlar, âyetlerimizi yalanladılar. Allah’u Teâlâ da onları günahları sebebiyle yakalayıp helâk etti. Malları ve evlatları kendilerine fayda vermedi. Allah’u Teâlâ, kendisini inkâr edene ve Peygamberini yalanlayana karşı cezâlandırması çok şiddetlidir, demektir.

قُلْ لِلَّذٖينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ اِلٰى جَهَنَّمَۜ وَبِئْسَ الْمِهَادُ (١٢)

12. Ey Resûlüm! O kâfirlere (Yahudilere) de ki: ″Yakında siz de mağlup olacak ve Cehennemde toplanacaksınız. Orası, ne kötü bir yataktır.″

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’nin nüzul sebebi İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ’dan nakledildiğine göre şöyledir:

مَّا أَصَابَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُرَيْشًا يَوْمَ بَدْرٍ وَقَدِمَ الْمَدِينَةَ جَمَعَ الْيَهُودَ فِي سُوقِ بَنِي قَيْنُقَاعَ فَقَالَ يَا مَعْشَرَ يَهُودَ أَسْلِمُوا قَبْلَ أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَ قُرَيْشًا قَالُوا يَا مُحَمَّدُ لَا يَغُرَّنَّكَ مِنْ نَفْسِكَ أَنَّكَ قَتَلْتَ نَفَرًا مِنْ قُرَيْشٍ كَانُوا أَغْمَارًا لَا يَعْرِفُونَ الْقِتَالَ إِنَّكَ لَوْ قَاتَلْتَنَا لَعَرَفْتَ أَنَّا نَحْنُ النَّاسُ وَأَنَّكَ لَمْ تَلْقَ مِثْلَنَا فَأَنْزَلَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي ذَلِكَ قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ. (د عن ابن عباس)

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem Bedir Gazâsı’nda Kureyş müşriklerine gâlip gelerek, Medîne’ye döndüğü zaman Benî Kaynuka semtinde bir grup Yahudi ile karşılaşarak onlara dedi ki: ″Ey Yahudiler! Allah’ın azâbından korkun ve İslâm’a gelin ki, Kureyş’in başına gelen musîbet size de gelmesin. Halbuki siz, benim hak Peygamber olduğumu kitabınız da bulup bilirsiniz.″ Onlar: ″Yâ Muhammed! Sen ona aldanma; harp ilmini bilmeyen bir kavme olan muzafferiyetine bakıp da bizi onlara kıyas ederek bize gâlip geleceğini sanma″ dediler. İşte bu olay üzerine Allah’u Teâlâ, Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 12’yi indirdi.[1]

Bu Âyet-i Kerîme, Yahudilerin de yakında Müslümanlara karşı mağlup olacaklarını haber vermiştir. Nitekim daha sonra Yahudilerle yapılan anlaşmayı bozarak Müslümanlara ihânet etmeleri üzerine Yahudiler cezâlandırılmış, bir kısmı öldürülmüş, bir kısmı ise sürgün edilmiştir.

[1] Sünen-i Ebû Dâvud, İmâre 22; Rudânî, Cem’ul-Fevâid, Hadis No: 6842.

(قَدْ كَانَ لَكُمْ اٰيَةٌ فٖي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَاۜ فِئَةٌ تُقَاتِلُ فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ وَاُخْرٰى كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِۜ وَاللّٰهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهٖ مَنْ يَشَٓاءُۜ اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِاُو۬لِي الْاَبْصَارِ (١٣)

13. Şüphesiz ki, Bedir’de karşılaşan iki toplulukta sizin için ibret vardır. Birisi Allah yolunda savaşıyordu, diğeri ise kâfirdi. Müslüman topluluk, kâfir topluluğun sayılarını, kendi sayılarının iki katı olduğunu bizzat gözleriyle görüyorlardı. Allah’u Teâlâ dilediğine yardım eder. Şüphesiz bunda, basiret sahibi olanlar için elbette bir ibret vardır.

İzah: Bedir Savaşı’nı tasvir eden bu Âyet-i Kerîme, önceki âyeti kuvvetlendirmek için Yahudilere hitâben nâzil olmuştur.

Ey Yahudiler! Birbirleriyle karşılaşan toplulukta sizin için bir ibret vardır. Bunlardan bir topluluk Allah yolunda savaşan Müslümanlardır. Diğeri ise inkârcı olan kâfirlerdir. Müslümanlar, müşrik topluluğun kendilerinin iki katı olduğunu bizzat gözleriyle görmüşlerdir. Buna rağmen yılmamışlar ve onları Allah’ın yardımıyla mağlup etmişlerdir.

Allah’u Teâlâ, müşriklerin gerçek sayısını Müslümanlara az göstermiştir. Çünkü müşriklerin sayısı, Müslümanların üç misli kadar, hattâ üç mislinden de fazla idi. Allah onların sayısını Mü’minlere bu âyette zikredildiği gibi bir ara kendilerinin

iki katı kadar gösterdi. Diğer bir durumda da müşriklerin sayısını Müslümanlara kendi sayıları kadar gösterdi.

Abdullah b. Mes'ud Radiyallâhu anhu bu âyeti okuduktan sonra şunları söylemiştir: Bu durum, Bedir Savaşı'nda olmuştur. Biz, müşriklere baktık. Onların bizim iki katımız olduklarını gördük. Tekrar onlara baktık. Bu defa onların bizden tek bir kişi dahi fazla olmadıklarını gördük. İşte bu son durum, Sûre-i Enfâl, Âyet 44'te şöyle zikredilmektedir:

″Ey Mü'minler! O vakti zikredin ki, siz düşmanla karşılaştığınız sırada, Allah'u Teâlâ onları size az gösterdi ve bu harbe katılmaları için de onlara sizi az gösterdi. Çünkü Allah'u Teâlâ, mukadder emrini yerine getirecekti. İşlerin hepsi Allah'a döndürülür.″

Allah'u Teâlâ, Müslümanların bu hâlini, iki fırkanın da gerçek sayısını bilen Yahudilere haber vererek onları, ibret almaya, sayılarının çokluğu ile gururlanmamaya ve müşriklerin başına gelenlerin kendi başlarına gelmesinden kaçınmaya çağırmıştır.

Bedir Harbi'nde, Müslümanların sayısı üç yüz on üç kişi idi. Bu hususta Berâ b. Âzib Radiyallâhu anhu şöyle buyurmuştur:

(كُنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّ أَصْحَابَ بَدْرٍ يَوْمَ بَدْرٍ كَعِدَّةِ أَصْحَابِ طَالُوتَ ثَلَاثُ مِائَةٍ وَثَلَاثَةَ عَشَرَ رَجُلًا (ت عن البراء

″Bedir Günü, savaşa katılan Müslümanların, Tâlut'un adamlarının sayısı kadar; üç yüz on üç olduğunu söylerdik.″[1]

Bedir'de müşriklerin sayısı da, bin kişi kadardı. Müslümanların hem sayısı, hem de harb âletleri müşriklere göre çok yetersiz olmasına rağmen, Allah'ın yardımıyla gâlip gelmişlerdir.

Bedir Harbi hakkında geniş bilgi için yine bu Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 123'ün izahına bakınız.

[1] Sünen-i Tirmizî, Siyer 37; Tâlut hakkında Sûre-i Bakara, Âyet 246-252'ye bakınız.

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ)
وَالْاَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَاٰبِ (١٤) قُلْ اَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذٰلِكُمْ لِلَّذِينَ

اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدٖينَ فٖيهَا وَاَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ بَصٖيرٌ بِالْعِبَادِۚ (١٥)

14-15. Kadınlar, oğullar, kantarlarca altın ve gümüş, nişânı olan atlar, deve, sığır, koyun gibi havyanlar ve ekinler insanlara güzel göründü. İnsanlar, bunların üzerine düşerek çok fazla severler. Bunlar ise, hep dünyâ hayatının menfaatidir. Halbuki varılacak güzel yer, Allah’ın katındadır.* Ey Resûlüm! De ki: ″Size bunlardan daha hayırlısını bildireyim mi? Takvâ sahipleri için Rableri katında altlarından nehirler akan ve orada ebedî kalacakları Cennetler, tertemiz zevceler ve Allah’ın rızâsı vardır. Allah’u Teâlâ, kullarını hakkıyla görendir.″

İzah: Dünyânın kıymetsizliğine dair Sehl b. Sa’d Radiyallâhu anhumâ’dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ فَإِذَا هُوَ بِشَاةٍ مَيِّتَةٍ شَائِلَةٍ بِرِجْلِهَا فَقَالَ أَتُرَوْنَ هَذِهِ هَيِّنَةً عَلَى صَاحِبِهَا فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَلدُّنْيَا أَهْوَنُ عَلَى اللّٰهِ مِنْ هَذِهِ عَلَى صَاحِبِهَا وَلَوْ كَانَتْ الدُّنْيَا تَزِنُ عِنْدَ اللّٰهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَا سَقَى كَافِرًا مِنْهَا قَطْرَةً أَبَدًا (ه عن سهل بن سعد)

Biz, Zu׀hüleyfe’de Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ile beraberdik. Peygamberimiz, şişkinlikten ayakları havaya kalkmış murdar bir koyunla karşılaştı. Bunun üzerine buyurdu ki: ″Şu murdar koyunun sahibinin yanında ne kadar kıymetsiz olduğunu görüyor musunuz? Nefsim kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki, Allah katında dünyâ, sahibi yanında şu koyundan daha kıymetsizdir. Eğer dünyâ, Allah katında bir sivrisinek kanadı kadar kıymetli olsaydı, Allah’u Teâlâ, bir kâfire dünyâ sularından bir damla bile içirmezdi.″[1]

Hz. Ömer Radiyallâhu anhu da şöyle buyurmuştur:

اللّٰهُمَّ إِنَّا لَا نَسْتَطِيعُ إِلَّا أَنْ نَفْرَحَ بِمَا زَيَّنْتَهُ لَنَا اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ أَنْ أُنْفِقَهُ فِي حَقِّهِ (خ عن عمر)

″Ey Allah’ım! Biz ancak Senin bizler için ziynetlediğin şeylerle ferahlanmaya muktedir oluyoruz. Ey Allah’ım! Ben Senden, malı hak yolda harcamama muvaffak kılmanı dilerim!″[2]

Yine bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ هَذَا الْمَالَ خَضِرَةٌ حُلْوَةٌ وَنِعْمَ صَاحِبُ الْمُسْلِمِ لِمَنْ أَخَذَهُ بِحَقِّهِ فَجَعَلَهُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَنْ لَمْ يَأْخُذْهُ بِحَقِّهِ فَهُوَ كَالْآكِلِ الَّذِي لَا يَشْبَعُ وَيَكُونُ عَلَيْهِ شَهِيدًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ (م عن ابى سعيد الخدرى)

″Şüphesiz ki dünya malı yeşildir, tatlıdır. Bu mal, Müslüman olan sahibi için ne güzeldir. O, bu malı helâl yoldan kazanır. Onu Allah yolunda yetimlere ve yoksullara harcar. Kim de malını helâl yoldan kazanmazsa, işte o, hiç doymadan yiyen kimse gibidir. Bu malı, mahşer gününde onun aleyhine şahitlik edecektir.″[3]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif’inde de şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الدُّنْيَا كُلَّهَا مَتَاعٌ وَخَيْرُ مَتَاعِ الدُّنْيَا الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ (ن م عبد اللّٰهِ بن عمرو)

″Dünyâ, bir nîmettir. Dünyâ nîmetlerinin en hayırlısı da sâliha kadındır.″[4]

Allah’u Teâlâ bu Âyet-i Kerîme’nin sonunda takvâ sahiplerini rızâsına kavuşturacağını zikretmiştir. Çünkü nîmetlerin en yücesi, Allah’ın rızâsını kazanmaktır. Bu sebepledir ki, Mü’minler birbirlerine duâ edip en iyi dileklerini sunarlarken ″Allah râzı olsun″ temennisinde bulunurlar.

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ اللّٰهَ يَقُولُ لِأَهْلِ الْجَنَّةِ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ فَيَقُولُونَ لَبَّيْكَ رَبَّنَا وَسَعْدَيْكَ وَالْخَيْرُ فِي يَدَيْكَ فَيَقُولُ هَلْ رَضِيتُمْ فَيَقُولُونَ وَمَا لَنَا لَا نَرْضَى يَا رَبِّ وَقَدْ أَعْطَيْتَنَا مَا لَمْ تُعْطِ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ فَيَقُولُ أَلَا أُعْطِيكُمْ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ فَيَقُولُونَ يَا رَبِّ وَأَيُّ شَيْءٍ أَفْضَلُ مِنْ ذَلِكَ فَيَقُولُ أُحِلُّ عَلَيْكُمْ رِضْوَانِي فَلَا أَسْخَطُ عَلَيْكُمْ بَعْدَهُ أَبَدًا (م عن ابى سعيد الخدرى)

Allah’u Teâlâ Cennetliklere: ″Ey Cennetlikler!″ diye seslenecek, onlar da: ″Emret, emret; emrinle mutluyuz, emrinle mutluyuz. Ey Rabbimiz! Hayır, Senin ellerindedir″ derler. Allah’u Teâlâ da: ″Râzı oldunuz mu?″ diye sorar. Onlar da: ″Ey Rabbimiz! Nasıl râzı olmayalım? Sen bize, yarattıklarından hiçbir kimseye vermediğin nîmetleri verdin″ derler. Allah’u Teâlâ: ″Ben size, bunlardan daha üstününü vereyim mi?″ der. Onlar da: ″Ey Rabbimiz! Bunlardan daha üstün ne olabilir?″ derler. Allah’u Teâlâ da: ″Sizin üzerinize rızâmı indiririm. Artık ondan sonra size ebedî gazap etmem″ der.[5]

Takvâ sahipleri ile ilgili Ebû Said el-Hudrî Radiyallâhu anhu’dan nakledilen Hadis-i Şerif’te, şöyle buyrulmuştur:

جَاءَ رَجُلٌ اِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَوْصِنِى قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ بِتَقْوَى اللّٰهِ

تَعَالَى! فَاِنَّهَا جِمَاعِ كُلّ خَيْرٍ وَعَلَيْكَ بِالْجِهَادِ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ تَعَالَى! فَاِنَّهُ رُهْبَانِيَّةَ الْمُسْلِمِينَ وَعَلَيْكَ بِذِكْرِ اللّٰهِ تَعَالَى وَتِلاَوَةِ الْقُرْآنِ ! فَاِنَّهُ نُورٌ لَكَ فِى الْاَرْضِ وَذِكْرٌ لَكَ فِى السَّمَاءِ وَاَخْزِنْ لِسَانِكَ اِلَّا مِنْ خَيْرٍ فَاَنَّكَ بِذَلِكَ تَغْلِبُ الشَّيْطَانَ) (ع خط عق صف طح غ عن أبى سعيد الخدرى

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem’e bir adam gelerek: ″Yâ Resûlallah! Bana vasiyet eyle″ dedi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: ″Takvâ ile amel edesin. Çünkü hayrın hepsi ondadır. Ve senin üzerine Allah yolunda (nefsin ile) mücâhede etmek olsun ki bu, Müslümanların ruhbanlığıdır.[6] Ve senin üzerine zikrullah etmek olsun ve Kur’ân okumak olsun. Çünkü bunlar, sana yeryüzünde nûr ve gökyüzünde de senin için zikirdir. Ve senin üzerine dilini tutmak olsun. Yalnız hayırda tutmalı değil, hayrı söylemelisin. İşte sen bunların hepsini yaparsan, şeytana gâlip gelirsin.″[7]

Takvâ ile amel odur ki, herkes haramdan sakınır. Takvâ ehli, daha fazla dikkat edip, fetvâda câiz olduğu halde şüpheli şeylerden sakınır. Takvâ ehli, helâl malından çok yemeye bile sakınır. Şeriatta karnı doyana kadar yiyebilir. Ancak bunlar daha fazla ibâdet yapıp Hakka sevilebilmek için yemeyi içmeyi azaltır. Şeriatta yemeye içmeye ruhsat varken, takvâ ehli hak yolunda nefisle mücâhede eder.

[1] Sünen-i İbn-i Mâce, Zühd 3.

[2] Sahih-i Buhârî, Rikâk 11.

[3] Sahih-i Buhârî, Cihat 37.

[4] Sünen-i Nesâî, Nikah 15; Sahih-i Müslim, Radâ 17 (64).

[5] Sahih-i Müslim, Cennet 3 (9).

[6] Ruhbanlık hakkında Sûre-i Hadid, Âyet 27 ve izahına bakınız.

[7] Râmûz’ul-Ehâdîs, 317/8.

اَلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اِنَّنَا اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِۚ (١٦) اَلصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْاَسْحَارِ (١٧)

16-17. O takvâ sahipleri ki, ″Ey Rabbimiz! Sana îman ettik, bizim günahlarımızı bağışla ve bizi Cehennem azâbından koru″ derler.* Onlar sabrederler,

îmanlarında sâdıktırlar, ibâdette devamlıdırlar, mallarını Allah yolunda infak ederler ve seher vakitlerinde istiğfar ederler.

İzah: Bu âyetlerde geçen ibâdetlerle ilgili olarak Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Hadis-i Şerif'lerinde şöyle buyurmuştur.

يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرُ فَيَقُولُ مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ مَنْ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ مَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ (د عن ابى هريرة)

"Her gece, gecenin son üçte biri kaldığında Allah'u Teâlâ dünyâ semâsına iner ve şöyle buyurur: Yok mu bir isteyen, istediğini vereyim. Yok mu bir duâ eden, duâsını kabul edeyim, yok mu istiğfar eden, bağışlayayım."[1]

يَا أَيُّهَا النَّاسُ خُذُوا مِنْ الْأَعْمَالِ مَا تُطِيقُونَ فَإِنَّ اللّٰهَ لَايَمَلُّحَتَّىتَمَلُّواوَإِنَّ أَحَبَّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللّٰهِ مَا دَامَ وَإِنْ قَلَّ (خ عن عائشة)

"Ey insanlar! Amellerden gücünüz yettiği kadar yapın. Çünkü Allah, siz usanmadıkça usanmaz. Allah'a amellerin en sevgili olanı, azda olsa devamlı olanıdır."[2]

اِنَّهُ لَيُغَانُ عَلَى قَلْبِى وَاِنِّى لَأَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ فِى الْيَوْمِ مِائَةَ مَرَّةٍ (م طب عن الاغر المزنى)

"Muhakkak ki, kalbime perde çekilir ve bu nedenle ben günde yüz kere (Estağfirullah el-Azîm, diye) Allah'a istiğfar ederim."[3]

ثَلَاثَةٌ مَعْصُومُونَ مِنْ شَرِّ اِبْلِيسَ وَجُنُودِهِ: اَلذَّاكِرُونَ اللّٰهَ كَثِيرًا بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْمُسْتَغْفِرُونَ بِالْاَسْحَارِ وَالْبَاكُونَ مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ (ابو الشيخ فى الثواب عن ابن عباس)

"Üç şey kimde var ise şeytanın ve yardımcılarının şerrinden kur-tulmuştur. Zikrullahı gece gündüz çok edenler, seher vakti (Estağfirullah el-Azîm, diye) istiğfar edenler. Allah korkusundan ağlayanlar."[4]

Yine bu hususta Mesrûk Hazretlerinden şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

سَأَلْتُ عَائِشَةَ عَنْ عَمَلِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ كَانَ يُحِبُّ الدَّائِمَ قَالَ قُلْتُ أَيَّ حِينٍ كَانَ يُصَلِّي فَقَالَتْ كَانَ إِذَا سَمِعَ الصَّارِخَ قَامَ فَصَلَّى (م عن مسروق)

Hz. Âişe'ye sordum: "Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'e göre hangi amel efdaldi?" Bana: "Devamlı olan" diye cevap verdi. Ben tekrar: "Gecenin hangi

vaktinde kalkardı?″ dedim. ″Horozun sesini işittiği zaman kalkar akabinde namaz kılardı″ diye cevap verdi.[5]

[1] Sünen-i Ebû Dâvud, Sünnet 21.

[2] Sahih-i Buhârî, Libas 43.

[3] Sahih-i Müslim, Zikir 12 (41 Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 884, 879.

[4] Râmûz’ul-Ehâdîs, 266/1.

[5] Sahih-i Müslim, Salât’ul-Müsâfirîn 16 (131 Sahih-i Buhârî, Teheccüd 7, Rikâk 18.

( )شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۙ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَاُو۬لُوا الْعِلْمِ قَٓائِمًا بِالْقِسْطِۜ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزٖيزُ الْحَكٖيمُۜ (١٨ (

18. Allah’u Teâlâ, melekler ve adâleti yerine getiren ilim sahipleri (Peygamberlerle Mü’minler) O’ndan başka ilah olmadığına şâhitlik ettiler. O’ndan başka ilah yoktur, her şeye gâliptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

İzah: Allah’u Teâlâ bu Âyet-i Kerîme’de, Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem ile münazaraya girişen Necran Hristiyanlarının, Hz. Îsâ’ya isnat etmiş oldukları Allah’ın oğlu şeklindeki iddialarını reddetmiş, kendisinden başka hiçbir ilah olmadığını eşi ve benzeri bulunmadığını beyan etmiştir. Bunu hem bizzat kendisi beyan buyurmuş, melekler ikrar etmiş ve Peygamberlerle Mü’minler de îman etmişlerdir.

(اِنَّ الدّٖينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُۙ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذٖينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْۜ وَمَنْ يَكْفُرْ
( )بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَاِنَّ اللّٰهَ سَرٖيعُ الْحِسَابِ (١٩

19. Şüphesiz ki, Allah katında tek din İslâm’dır. Bu hakikati bilen Ehl-i Kitab’ın ihtilaf etmeleri ise, kendilerine ilim geldikten sonra, aralarındaki hasetten dolayıdır. Allah’ın âyetlerini kim inkâr ederse, şüphesiz Allah’u Teâlâ, hesabı çabuk görendir.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’de geçtiği gibi tek ve hak olan dînin, İslâm Dîni olduğuna dair Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 85’te de şöyle buyrulmuştur:

"Her kim İslâm'dan başka bir din ararsa, bu din ondan aslâ kabul edilmeyecek ve o kimse âhirette hüsrâna uğrayanlardan olacaktır."

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

وَالَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَا يَسْمَعُ بِى أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ يَهُودِيٌّ وَلَا نَصْرَانِيٌّ ثُمَّ يَمُوتُ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِالَّذِى أُرْسِلْتُ بِهِ اِلَّا كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ (حم م عن ابى هريرة)

"Muhammed'in nefsini kudret eliyle tutan Allah'a yemin ederim ki, her kim Yahudi olsun, Hristiyan olsun beni işitir, sonra da bana gönderilenlere inanmadan ölecek olursa, mutlaka Cehennem ehlinden olacaktır."[1]

[1] Sahih-i Müslim, Îman 70 (240 Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 8255.

فَاِنْ حَاجُّوكَ فَقُلْ اَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلّٰهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِّ وَقُلْ لِلَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ وَالْاُمِّيِّنَ ءَاَسْلَمْتُمْ فَاِنْ اَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ (٢٠)

20. Ey Habîbim! Bu kadar delilden sonra (hak dînin İslâm olduğu hususunda) seninle mücâdele ederlerse, de ki: "Ben ve bana tâbi olanlar sâdece Allah'a îman ettik ve O'na boyun eğdik." Ve Ehl-i Kitap olanlar ile ümmîlere (Arap müşriklerine) de ki: "Siz de İslâm'ı kabul ettiniz mi?" Eğer İslâm'ı kabul ederlerse, hidâyete nâil olurlar. Eğer yüz çevirirlerse, senin üzerine düşen, ancak tebliğ etmektir. Allah'u Teâlâ, kullarını hakkıyla görendir.

İzah: Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in peygamberliğine îman etmeden Cennete girilemeyeceğine dair bir Hadis-i Şerif'te şöyle buyrulmuştur:

أَنَّ غُلَامًا يَهُودِيًّا كَانَ يَضَعُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَضُوءَهُ وَيُنَاوِلُهُ نَعْلَيْهِ فَمَرِضَ فَأَتَاهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَدَخَلَ عَلَيْهِ وَأَبُوهُ قَاعِدٌ عِنْدَ رَأْسِهِ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا فُلَانُ قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ فَنَظَرَ إِلَى أَبِيهِ فَسَكَتَ أَبُوهُ فَأَعَادَ عَلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَنَظَرَ إِلَى أَبِيهِ فَقَالَ أَبُوهُ أَطِعْ أَبَا الْقَاسِمِ فَقَالَ الْغُلَامُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَنَّكَ رَسُولُ اللّٰهِ فَخَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَقُولُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَخْرَجَهُ بِي مِنْ النَّارِ (حم عن انس)

Yahudi bir genç, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'e abdest suyu hazırlar, nalinlerini getirirdi. Bir gün hastalandı. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem onu ziyarete gitti. O gencin babası başucunda duruyordu. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem o gence: Ey falan, "Lâ İlâhe illallâh" de, diye buyurdu. Genç, babasına baktı, babası sustu. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem sözünü tekrarlayınca çocuk yine babasına baktı ve babası: "Ebu'l–Kâsım'ın dediğini yap

″ deyince, o genç: ″Lâ ilâhe illallâh Muhammed’un Resûlullâh″ dedi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle diyerek, gencin yanından çıktı: ″Benim sâyemde onu Cehennemden çıkaran Allah’a hamd olsun.″[1]

İşte bu Hadis-i Şerif’ten anlaşıldığı üzere, ″Lâ ilâhe illallâh Muhammed’un Resûlullâh″ demeden, Hristiyan ve Yahudi olan kimseler de dâhil olmak üzere hiçbir kimse Cennete giremez.

[1] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 12330.

(اِنَّ الَّذ۪ينَ يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيّ۪نَ بِغَيْرِ حَقٍّۙ وَيَقْتُلُونَ الَّذ۪ينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِۙ فَبَشِّرْهُمْ
بِعَذَابٍ اَل۪يمٍ (٢١) اُولٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۘ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِر۪ينَ (٢٢))

21-22. Ey Habîbim! Allah’u Teâlâ’nın âyetlerini inkâr edenleri, Peygamberleri haksız yere öldürenleri ve insanlardan adâletle emreden kimseleri öldürenleri elim bir azap ile müjdele.* İşte onların amelleri, dünyâ ve âhirette bâtıl oldu. Onların (kendilerini azaptan kurtaracak) hiçbir yardımcıları da yoktur.

İzah: Bu âyetler üç yüze yakın peygamberin ölümünden sorumlu olan Yahudilerden bahsetmektedir. Yahudilerin, Zekeriyya Aleyhisselâm ve Yahyâ Aleyhisselâm gibi çok sayıda Peygamberi öldürdüklerine dair Sûre-i Bakara, Âyet 61 ve izahına bakınız.

(اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا نَص۪يبًا مِنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ اِلٰى كِتَابِ اللّٰهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَر۪يقٌ مِنْهُمْ وَهُمْ
مُعْرِضُونَ (٢٣) ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ اِلَّٓا اَيَّامًا مَعْدُودَاتٍۖ وَغَرَّهُمْ ف۪ي د۪ينِهِمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ
(٢٤) فَكَيْفَ اِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ ف۪يهِ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ (٢٥))

23-25. Ey Resûlüm! Kendilerine kitaptan (Tevrat’tan) nasip verilenleri görmedin mi? Aralarında hüküm vermesi için Allah’ın kitabına dâvet olunurlar da, sonra onlardan bir kısmı yüz çevirir. Onların âdeti döneklikti̇r.* Bu da onların, ″Bize sayılı günler dışında, aslâ ateş dokunmayacaktır″ demelerindendir. Onları, dinlerinde iftira ettikleri şeyler aldatmıştır.* Gerçekleşmesinde şüphe olmayan ve herkesin amelinin karşılığını tam olarak görüp haksızlığa uğratılmadığı o günde, bu yüz çevirenleri de topladığımız vakit, onların halleri nasıl olacaktır?

(قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَٓاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَٓاءُۘ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَٓاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَٓاءُۜ
بِيَدِكَ الْخَيْرُۜ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ (٢٦) تُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِۘ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ
الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّۘ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَٓاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ (٢٧))

26-27. Ey Resûlüm! De ki: ″Ey mülkün sahibi olan Allah’ım! Mülkü dilediğine verirsin ve mülkü dilediğinden alırsın. Dilediğini aziz ve dilediğini zelil edersin. Her hayır Senin elindedir. Şüphesiz Sen her şeye kâdirsin.″* ″Geceyi gündüze girdirirsin, gündüzü de geceye girdirirsin. Ölüden diriyi çıkarırsın, diriden de ölüyü çıkarırsın. Dilediğine de hesapsız rızık verirsin.″

İzah: Katâde Hazretleri der ki: Ey Resûlüm! De ki: ″Ey mülkün sahibi olan Allah’ım! Mülkü dilediğine verirsin…″ diye devam eden âyet, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in; şu anki İran’ın ve Bizans’ın elinde bulunan yerlerin, ümmetine verilmesini istemesi üzerine nâzil olmuştur. Mülkün asıl sahibinin Allah’u Teâlâ olduğunu, onu kullarından dilediğine verip, dilediğinden de çekip alacağını beyan etmiştir. Nitekim buralar, daha sonra Müslümanlar tarafından alınmıştır.

Yine bu Âyet-i Kerîme ile ilgili olarak Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Muaz b.Cebel Radiyallâhu anhu’ya şöyle buyurmuştur:

يَا مُعَاذُ، أَلا أُعَلِّمُكَ دُعَاءً تَدْعُو بِهِ؟ فَلَوْ كَانَ عَلَيْكَ مِنَ الدِّينِ مِثْلُ جَبَلِ صَبِرٍ أَدَّاهُ اللّٰهُ عَنْكَ وَصَبِرٌ جَبَلٌ بِالْيَمَنِ، فَادْعُ بِهِ يَا مُعَاذُ قُلِ: اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ، وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ، وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ، وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكِ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ، وتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ، وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ، وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ، وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ. رَحْمَنَ الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَرَحِيمَهُمَا، تُعْطِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُمَا، وتَمْنَعُ مَنْ تَشَاءُ، ارْحَمْنِي رَحْمَةً تُغْنِينِي بِهَا عَنْ رَحْمَةِ مَنْ سِوَاكَ (طب عن معاذ بن جبل)

Ey Muaz! Sana öyle bir duâ öğreteceğim ki, bu duâyı yaptığında, Uhud Dağı kadar borcun olsa bile Allah’u Teâlâ bu borcu ödeyecektir. Ey Muaz! Allah’a şöyle duâ et: ″Ey Mülkün sahibi olan Allah’ım! Mülkü dilediğine verirsin ve mülkü dilediğinden alırsın. Dilediğini aziz ve dilediğini zelil edersin. Her hayır Senin elindedir. Şüphesiz Sen her şeye kâdirsin.″* ″Geceyi gündüze girdirirsin, gündüzü de geceye girdirirsin. Ölüden diriyi çıkarırsın, diriden de ölüyü çıkarırsın. Dilediğine de hesapsız rızık verirsin.[1] Ey dünyâ ve âhiretin Rahmân ve Rahîm’i olan Allah’ım! Sen onlardan dilediğine verir ve dilediğine de vermezsin. Allah’ım! Beni başkasının rahmetine (yardımına) muhtaç kılmadan fakirlikten kurtar ve borcumu öde (bu hususta bana yardımcı ol). Beni Senin ibâdetinde ve yolunda öldür.″[2]

[1] Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 26-27.

[2] Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 16739.

لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرٖينَ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنٖينَۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللّٰهِ فٖي شَيْءٍ اِلَّٓا اَنْ)
تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقٰيةًۜ وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُۜ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصٖيرُ (٢٨)

28. Mü’minler, Mü’minleri bırakıp da kâfirleri dost edinmesin. Her kim bunu yaparsa, Allah’tan bekleyeceği hiçbir şey yoktur. Ancak onların size zarar vermesinden korkarsanız müstesnâ. Allah’u Teâlâ size kendisinden korkmanızı emrediyor. Nihâyet dönüş Allah’adır.

قُلْ اِنْ تُخْفُوا مَا فٖي صُدُورِكُمْ اَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ اللّٰهُۜ وَيَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَاللّٰهُ عَلٰى)
كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ (٢٩)

29. Ey Resûlüm! (Kâfirleri dost edinenlere) de ki: ″Allah’u Teâlâ sizin kalplerinizde sakladığınızı da açıkladığınızı da bilir. Göklerde ve yerde olanları da bilir. Allah’u Teâlâ her şeye kâdirdir.″

İzah: Bu âyette geçen kâfirleri dost tutan münâfıkların özellikleri hakkında Hz. Ebu’l-Âliye şöyle buyurmuştur:

هِيَ سِتُّ خِصَالٍ فِي الْمُنَافِقِينَ إِذَا كَانَتْ فِيهِمُ الظُّهْرَةُ عَلَى النَّاسِ أَظْهَرُوا هَذِهِ الْخِصَالَ: إِذَا حَدَّثُوا كَذَبُوا وَإِذَا وَعَدُوا أَخْلَفُوا وَإِذَا ائْتُمِنُوا خَانُوا وَنَقَضُوا عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَقَطَعُوا مَا أَمَرَ اللّٰهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَأَفْسَدُوا فِي الأَرْضِ وَإِذَا كَانَتِ الظُّهْرَةُ عَلَيْهِمْ أَظْهَرُوا الْخِصَالَ: إِذَا حَدَّثُوا كَذَبُوا وَإِذَا وَعَدُوا أَخْلَفُوا وَإِذَا ائْتُمِنُوا خَانُوا (تفسير ابن ابى حاتم عن ابى العالية)

Münâfıkların altı özelliği vardır. İnsanlar üzerine gâlip geldikleri zaman bu özelliklerini açığa çıkarırlar. Bunlar: ″Konuştukları zaman yalan söylerler, vaad ettikleri zaman dönerler, emânet verildiğinde hıyânet ederler, Allah’a söz verdikten sonra ahidlerini bozarlar, Allah’ın emrettiği Hakka kavuşmak yolunu keserler ve yeryüzünde zulüm, fitne ve fesat yaparlar.″ Eğer gâlibiyet kendilerinin değil de başkalarının olursa, o zamanda şu üç özellikleri ortaya çıkar: ″Konuşunca yalan söylerler, vaad edince dönerler, emânet verilince hıyânet ederler.″[1]

[1] Tefsir’i İbn-i Ebî Hâtim, Hadis No: 285.

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًاۚ وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوٓءٍۚ تَوَدُّ لَوْ اَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُٓ اَمَدًا بَعٖيدًاۜ)
وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُۜ وَاللّٰهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ۟ (٣٠)

30. O günü düşünün ki, herkes yaptığı hayrı ve işlediği kötülüğü önünde hazır bulacak, işlediği kötülük ile kendi arasında uzun bir mesâfe bulunmasını arzu edecektir. Allah’u Teâlâ size kendisinden korkmanızı emrediyor. Allah’u Teâlâ, kullarına karşı çok şefkatlidir.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’de, mahşer gününün çok dehşetli olacağı haber verilmektedir. Herkes, hayırlı ve kötü amellerinin yazılı olduğu defteri kendine verildiği gün, kötülüklerinin ortaya çıkmasından korkarak, ″Keşke bugün gelmeseydi, çok uzak olsaydı″ der. Güzel amellerde bulunanlar dahi, o günün korkusundan ve dehşetinden titrerler.

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

تُحْشَرُونَ حُفَاةً عُرَاةً غُرْلًا فَقَالَتْ امْرَأَةٌ أَيُبْصِرُ أَوْ يَرَى بَعْضُنَا عَوْرَةَ بَعْضٍ قَالَ يَا فُلَانَةُ {لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ} (ت عن ابن عباس)

″Sizler mahşer yerine yalın ayak, çıplak ve sünnetsiz olarak toplanacaksınız.″ Bunun üzerine bir kadın: ″O zaman birbirimizin ayıp yerlerini görmez miyiz?″ diye sorunca, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: Ey kadın! ″O gün herkesin kendisine yetecek kadar derdi vardır″[1] diye buyurdu.[2]

[1] Sûre-i Abese, Âyet 37.

[2] Sünen-i Tirmizî, Tefsir’ul-Kur’ân 73; Sahih-i Buhârî, Rikâk 27. Bu Hadis-i Şerif, Hz. Âişe’den de rivâyet edilmiş ve burada ″Bir kadın″ diye geçen kişi de kendisidir.

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونٖي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْؕ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحٖيمٌ (٣١) قُلْ اَطٖيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَۚ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرٖينَ (٣٢)

31-32. Ey Habîbim! De ki: ″Eğer Allah’u Teâlâ’yı seviyorsanız, bana tâbi olun ki, Allah’u Teâlâ da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah’u Teâlâ çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.″* Ey Resûlüm! De ki: ″Allah’a ve Resûle itaat edin. Eğer itaatten yüz çevirirseniz, şüphesiz ki Allah’u Teâlâ kâfirleri sevmez.″

İzah: Rivâyet olunduğuna göre, Ey Habîbim! De ki: ″Eğer Allah’u Teâlâ’yı seviyorsanız, bana tâbi olun ki, Allah’u Teâlâ da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın…″ diye geçen Âyet-i Kerîme nâzil olduğu zaman, Abdullah İbn-i

Ubeyy münâfığı, ″Muhammed kendine itaati, Allah’a itaat gibi sayıyor ve Hristiyanların Îsâ’yı sevdikleri gibi, bizimde kendini sevmemizi emrediyor″ dedi. Bunun üzerine de, Ey Resûlüm! De ki: ″Allah’a ve Resûle itaat edin. Eğer itaatten yüz çevirirseniz, şüphesiz ki Allah’u Teâlâ kâfirleri sevmez″ diye geçen Âyet-i Kerîme nâzil oldu.

Allah’a ve Resûlüne itaatin farz olduğuna dair Kur’ân’da çok sayıda Âyet-i Kerîme vardır. Bu sebepledir ki, elli dört farzın yirmi dördüncüsü, Allah’a ve Resûlüne itaattir.

Âyet-i Kerîme’de geçen ″Allah’a itaat edin″ emri, Kur’ân-ı Kerîm’e tâbi olup onunla amel etmektir. ″Resûle itaat edin″ emri de, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Efendimizin emirlerine uymak ve onun yaşadığı gibi yaşamaya ve onun sünnetlerine, Hadis-i Şerif’lerine tâbi olup onunla amel etmeye çalışmaktır. Çünkü Sultan-ı Enbiyâ’nın sünnetlerine tâbi olup, onunla amel ve itikâd etmedikçe, Allah’u Teâlâ’ya sevilemezsin.

Allah’u Teâlâ’ya inandığını ve O’nu sevdiğini iddia eden herkesin Allah’ın Peygamberi olan Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem’e inanması, onu sevmesi ve onun yolundan ayrılmaması gerekir. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in yolundan ayrılan herkes, sapıklık içindedir.

Kendisine itaatın şart olduğuna dair Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

كُلُّ أُمَّتِى يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ اِلَّا مَنْ أَبَى قَالُوا يَا رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَنْ يَأْبَى قَالَ مَنْ أَطَاعَنِى دَخَلَ الْجَنَّةَ وَمَنْ عَصَانِى فَقَدْ أَبَى (خ عن ابى هريرة)

″İstemeyenler dışında, ümmetimin tamamı Cennete girer.″ ″Yâ Resûlallah! Cennete girmeyi kim istemez ki?″ denilince, buyurdu ki: ″Bana itaat edenler Cennete girer, bana karşı gelenler Cenneti istememiş demektir.″[1]

Yine bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem Hadis-i Şerif’lerinde şöyle buyurmuştur:

مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ (خ م عن عائشة)

″Kim bizim üzerinde bulunduğumuz yolun dışında başka bir amel işlerse, o amel reddedilir.″[2]

(مَنْ أَحْيَا سُنَّةً مِنْ سُنَّتِى قَدْ أُمِيتَتْ بَعْدِى فَقَدْ أَحَبَّنِى وَمَنْ أَحَبَّنِى كَانَ مَعِى فِى الْجَنَّةَ (رزين عن على

″Kim benden sonra öldürülen (unutturulan) sünnetimi diriltirse, beni sevmiş olur. Kim de beni severse Cennette benimle beraber olur.″[3]

(مَنْ أَحْيَا سُنَّتِى فَقَدْ أَحَبَّنِي وَمَنْ أَحَبَّنِى كَانَ مَعِى فِى الْجَنَّةِ (طس عن انس

″Her kim benim sünnetimi ihyâ ederse, beni sevmiş olur. Beni seven kimse ise Cennette benimle beraberdir.″[4]

اِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ صَعْبٌ مُسْتَصْعِبٌ لِمَنْ كَرِهَهُ مُيَسَّرٌ لِمَنْ تَبِعَهُ وَاِنَّ حَدِيثِى صَعْبٌ مُسْتَصْعِبٌ لِمَنْ كَرِهَهُ مُيَسَّرٌ لِمَنْ تَبِعَهُ مَنْ سَمِعَ حَدِيثِى فَحَفِظَهُ وَعَمِلَ بِهِ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ الْقُرْآنِ وَمَنْ تَهَاوَنَ بِحَدِيثِى فَقَدْ تَهَاوَنَ (بِالْقُرْآنِ وَمَنْ تَهَاوَنَ بِالْقُرْآنِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ (خط فى الجامع عن الحكم

″Bu Kur’ân, ondan hoşlanmayanlara muhakkak zor gelir. Ona tâbi olanlara ise gâyet kolay gelir. Benim hadisimden hoşlanmayanlara da, hadisim muhakkak zor gelir. Ona tâbi olanlara ise, gayet kolay gelir. Her kim benim hadisimi dinler, ezberler ve amel ederse, mahşer günü Kur’ân ile gelir. Her kim de benim hadisimi önemsemeyerek hor görürse, yemin olsun ki Kur’ân’ı hor görmüş olur. Kim de Kur’ân’ı hor görürse, dünyâ ve âhirette hüsrâna uğrar.″[5]

اِنَّمَا بُعِثْتُ خَاتِمًا فَاتِحًا وَأُعْطِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ وَفَوَاتِحَهُ وَاخْتَصَرَ لِى الْحَدِيثُ اِخْتِصَارًا فَلَا يُهْلِكَنَّكُمْ (اِلَّاالْمُتَهَوِّكُونَ (هب عن قلابة

″Ancak ben gönderildim ki, Peygamberlerin hâtemiyim ve yaratılış itibariyle de ilkiyim. Bana az söz ile çok mânâlar anlatma kabiliyeti verilmiştir. Bütün fütuhat bana açılmıştır. Hadisler bana kısa ve toplu olarak güzel kelimeler ile çok büyük mânâlı olarak gelmiştir. Siz bu hadislerime uyar ve amel ederseniz helâk olmazsınız. Yalnız hadisimi hiçe sayarak kıymete almayanlar helâk olurlar.″[6]

Allah’u Teâlâ Sûre-i Necm, Âyet 3-4’te şöyle buyurmuştur:

″O (Muhammed Aleyhisselâm), kendi hevâsından konuşmaz.* Onun her konuştuğu, Allah tarafından vahyedilen bir vahiyden başka bir şey değildir.″

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, sünnetini hafife alarak yüz çeviren kimseler hakkında şöyle buyurmuştur:

مَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِى فَلَيْسَ مِنِّى (خ م ن حم در عب حب طح ابن عساكر عن ابى ايوب)

"Kim hafife alarak sünnetimden yüz çevirirse, benden değildir."[7]

[1] Sahih-i Buhârî, İ'tisâm 2. Riyâz'üs-Sâlihîn, Hadis No: 158.

[2] Sahih-i Buhârî, İ'tisam 20; Sulh 5; Sahih-i Müslim Akdiye 8 (17).

[3] Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 139. Ayrıca bakınız: Sünen-i Tirmizî, İlim 16.

[4] Muhtâr'ul-Ehâdîs'in-Nebeviyye, Hadis No: 1128; Kenz'ul-Ummal, Hadis No: 933.

[5] Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 133/7, 227/11.

[6] Beyhakî, Şuab'ul-Îman, Hadis No: 4983; Abdurrezzâk es-San'ânî, Musannef, Hadis No: 10163; Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 139/5.

[7] Sahih-i Buhârî, Nikah 1; Sahih-i Müslim, Nikah 1 (5).

(اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰۤى اٰدَمَ وَنُوحًا وَاٰلَ اِبْرٰهٖيمَ وَاٰلَ عِمْرٰنَ عَلَى الْعَالَمٖينَۙ (٣٣) ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍۜ وَاللّٰهُ سَمٖيعٌ عَلٖيمٌۚ (٣٤)

33-34. Şüphesiz Allah'u Teâlâ, Âdem'i, Nûh'u, İbrâhim ailesini ve İmran ailesini âlemlere üstün kıldı ve seçti.* Bunlar, birbirinden kollara ayrılmış bir nesildir. Allah'u Teâlâ, her şeyi işiten ve bilendir.

İzah: Allah'u Teâlâ, Âdem Aleyhisselâm'ı balçıktan yarattı, ona ruhundan üfledi, melekleri ona saygı için secde ettirdi. Ona her şeyin ismini öğretti. Onu önce Cennetine yerleştirip daha sonra, hikmeti gereği yeryüzüne indirdi. Böylece Âdem Aleyhisselâm, diğer varlıklara karşı seçkin bir kimse oldu.

Allah'u Teâlâ, Nûh Aleyhisselâm'ı ise, insanların ilk defa putlara tapması ve kendisine ortak koştuğu bir zamanda, Peygamber olarak gönderdi. Ona uzun bir ömür verip dokuz yüz elli sene insanları hak yola dâvet ettirdi. İnsanlar, Nûh Aleyhisselâm'ın emrini dinlemeyince, ona tâbi olanların dışında bütün insanları suda boğdu. Böylece Nûh Aleyhisselâm'ı seçkin bir insan kıldı.

Allah’u Teâlâ, İbrâhim Aleyhisselâm’ı da diğer insanlardan seçmiş, Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem dâhil birçok Peygamberi onun soyundan göndermiştir.

Âyet-i Kerîme’de geçen İmrân da, Hz. Meryem’in babası olan İmrân’dır. Allah’u Teâlâ, onun soyundan Hz. Meryem’i ve ondan da insanlığın ilk yaratılışını hatırlatmak üzere, babasız olarak Îsâ Aleyhis-selâm’ı meydana getirmiş, böylece İmrân ailesini de seçkin kılmıştır.

(اِذْ قَالَتِ امْرَاَتُ عِمْرٰنَ رَبِّ اِنّ۪ي نَذَرْتُ لَكَ مَا ف۪ي بَطْن۪ي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنّ۪يۚ اِنَّكَ اَنْتَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ
٣٥)((

35. Ey Resûlüm! Hatırlat o vakti ki, İmrân’ın zevcesi: ″Ya Rabbi! Karnımdakini, ancak senin Beyt’ül-Makdis’ine hizmet etmesi için adadım. Bunu benden kabul buyur. Şüphesiz Sen her şeyi işiten ve bilensin″ dedi.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme hakkında İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ şöyle buyurmuştur:

(نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا} لِلْمَسْجِدِ يَخْدُمُهَا. (خ عن ابن عباس}

Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 35’te geçen ″Adamak″ ifadesinden maksat, mescide hizmet etmek için adamak anlamındadır.[1]

Müfessirlerin beyanına göre, İmrân’ın zevcesi: Îsâ Aleyhisselâm’ın vâlidesi olan Hz. Meryem’in annesi Hanne’dir. Bu kadın, Zekeriyya Aleyhisselâm’ın karısının kız kardeşidir. Hanne’nin karnındaki çocuğu, Allah’ın evine hizmet etmek için adamasının sebebi, Muhammed b. İshâk tarafından şöyle nakledilmiştir:

Zekeriyya Aleyhisselâm ile İmrân, iki bacı ile evlendiler. Bu bacılardan biri, Zekeriyya Aleyhisselâm’ın oğlu Yahyâ Aleyhisselâm’ın annesi, diğeri ise İmran’ın kızı Hz. Meryem’in annesidir. Hanne, ileri yaşlarına kadar çocuk doğurmamıştı. O, Allah’u Teâlâ’nın seçkin kıldığı bir ailedendi. Bir gün, bir ağacın gölgesi altında otururken bir kuşun, yavrularını beslediğini gördü ve kendisinin de çocuğu olmasını arzuladı. Allah’u Teâlâ’ya, kendisine çocuk vermesi için yalvardı. Bundan sonra Hz. Meryem’e hâmile kaldı. Hâmileliği sırasında kocası İmran vefât etti. Hanne de karnında bulunan çocuğu Allah’a adadı. Onu adamasının mânâsı şuydu:

- Adanan çocuk, Allah’ın evine vakfedilmiş oluyordu. Artık o çocuk, sâdece Allah’u Teâlâ’ya ibâdet ediyor ve ondan ailesi dünyevî bir fayda beklemiyordu.

[1] Sahih-i Buhârî, Salât 73.

فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ اِنّ۪ي وَضَعْتُهَٓا اُنْثٰىۜ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْۜ وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْاُنْثٰىۚ وَاِنّ۪ي سَمَّيْتُهَا (مَرْيَمَ وَاِنّ۪ي اُع۪يذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّج۪يمِ (٣٦))

36. İmran’ın zevcesi çocuğu doğurunca, Allah’u Teâlâ onun ne doğurduğunu daha iyi bildiği halde, ″Yâ Rabbi! Onu kız doğurdum. Erkek kız gibi değildir. Ve ona Meryem ismini verdim. Yâ Rabbi! Onu ve zürriyetini kovulmuş şeytanın şerrinden Senin himâyene bıraktım″ dedi.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme de geçtiği üzere Allah’u Teâlâ, Hz. Meryem’in annesinin duâsını kabul etmiştir.

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَا مِنْ مَوْلُودٍ يُولَدُ إِلَّا وَالشَّيْطَانُ يَمَسُّهُ حِينَ يُولَدُ فَيَسْتَهِلُّ صَارِخًا مِنْ مَسِّ الشَّيْطَانِ إِيَّاهُ إِلَّا مَرْيَمَ وَابْنَهَا ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ وَاقْرَءُوا إِنْ شِئْتُمْ {وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنْ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ} (خ م عن ابى هريرة)

″Doğan hiçbir çocuk yoktur ki annesinden doğduğu anda şeytan ona dokunmuş olmasın. Çocuk, şeytanın bu dokunmasından dolayı ilk defa ağlar. Fakat Hz. Meryem ile oğlu böyle değildirler.″ Sonra Ebû Hüreyre Radiyallâhu anhu şöyle dedi: ″Dilerseniz, Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 36’yı okuyun.″[1]

Ayrıca Hz. Meryem’in annesinin bu duâsı üzerine Hz. Meryem ve Hz. Îsâ’nın günah işlemedikleri, Allah’u Teâlâ’nın Hz. Îsâ’ya verdiği yakîn sebebiyle onun, karada yürür gibi denizlerin üzerinde de yürüdüğü nakledilmiştir.

Nitekim Hz. Îsâ hakkında Resûlullah (Salllallâhu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur:

(إِنَّ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ كَانَ يَمْشِي عَلَى الْمَاءِ وَلَوْ اِزْدَادَ يَقِينًا لَمَشَى فِي الْهَوَى. (الحكيم عن زافر بن سليمان

″Meryem oğlu Îsâ suda yürürdü. Eğer daha fazla yakîn elde etseydi, havada da yürürdü.″[2]

Bu husus Mir’ât-ı Kâinat adlı eserde de şöyle nakledilmiştir:

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e bâzı Ashâb-ı Kirâm: ″Yâ Resûlallah! İşittik ki, Îsâ Aleyhisselâm su üstünde yürür imiş″ dediklerinde, buyurdu ki: ″Evet, eğer korkusu daha ziyâde olaydı, hava üzerinde dahi yürürdü.″ Ashâb-ı Kirâm: ″Yâ Resûlallah! Resullerin kusurlu olabileceklerini, anlıyoruz″ dediklerinde, buyurdu ki:

اِنَّ اللّٰهَ تَعَالَى اَبْلَغَ شَاْنًا مِنْ اَنْ اَبْلَغَ اَحَدٌ اَمْرِهِ.

″Allah’u Teâlâ’nın İzzet ve Kibriyâsı öyle büyüktür ki, hiç kimse O’nun kulluğunu tam olarak yapamaz.″[3]

[1] Sahih-i Buhârî, Ehâdis’ül-Enbiyâ 42; Tefsir-i Âl-i İmrân 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 7540, 7574; Sahih-i Müslim, Fedâil 40 (146).

[2] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 24/1; Kenz’ul-Ummal, Hadis No: 7342; İbn-i Cerir et-Taberî, Câmi’ul-Beyan, c. 6, s. 341.

[3] Mir’at-ı Kâinat, c. 1, s. 295.

فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَاَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًاۙ وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّاۜ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَۙ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًاۚ قَالَ يَا مَرْيَمُ اَنّٰى لَكِ هٰذَاۜ قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَٓاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ (٣٧)

37. Bunun üzerine Rabbi, Meryem’in annesinin adağını kabul etti ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi ve Zekeriyya’yı da onun bakımıyla görevlendirdi. Zekeriyya onun odasına her girişinde, yanında yiyecek bulurdu. ″Yâ Meryem! Bunlar sana nereden geldi?″ deyince, o da: ″Allah katından geldi″ derdi. Zîrâ Allah’u Teâlâ, dilediğine hesapsız rızık verir.

İzah: Hz. Meryem’in bakımı hususunda anlaşmazlığa düşülünce, yine Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 44’te de geçtiği üzere atılan kura sonucu Hz. Meryem’in bakımı Zekeriyya Aleyhisselâm’a verilmişti. Zekeriyya Aleyhisselâm, Hz. Meryem’in yanına her geldiğinde, onun yanında o zamana kadar hiç görmediği meyveler görürdü. Bunların nerden geldiğini sorunca da Hz. Meryem:

- Rabbim tarafından gönderilen Cennet meyveleridir; buyur ye, diye kendisine de ikram ederdi. İşte Allah’u Teâlâ Hz. Meryem’in böyle büyük bir kerâmete erdiğini, bu âyetle bildirmiştir. Nitekim Hz. Meryem bir Peygamber değildir. Bu sebeple ona Cennetten meyve gelmesi olayı bir mûcize değil, kerâmettir. Bu da Hz. Meryem’in Allah katında büyük bir evliyâ olduğunu gösterir.

Evliyâ kerametine dair Câbir Radiyallâhu anhu’dan nakledilen bir Hadis-i Şerif’te, şöyle buyrulmuştur:

Bir keresinde Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem birkaç gün yemek yemeden durdu. Sonra bu ona ağır gelmeye başladı. Hanımlarının evlerine uğradı. Onlardan hiçbirinde yiyecek bir şey yoktu. Onlardan çıkıp kızı Hz. Fâtıma’ya geldi ve ″Kızcağızım, yanında yiyebileceğim bir şey var mı? Karnım aç″ buyurdular. O da: ″Her şeyim anam babam sana fedâ olsun, yok″ dedi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Hz. Fâtıma’nın yanından çıktıktan sonra bir komşusu, Hz. Fâtıma’ya iki ekmekle bir parça et gönderdi. Hz. Fâtıma bunları aldı ve bir kaba koyarak: ″Allah’a yemin ederim ki, Resûlullah’ı kendime ve yanımdakilere tercih ederim″ dedi. Halbuki hepsi de bir parça yemeğe çok muhtaç idiler. Hz. Hasan’ı veya Hz. Hüseyin’i Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e gönderdi. Peygamberimiz geri geldi. Hz. Fâtıma: ″Anam babam sana fedâ olsun. Allah’u Teâlâ bize bir şey gönderdi, ben de onu sana sakladım″ dedi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Getir onu kızcağızım″ buyurdu. Hz. Fâtıma anlatıyor:

فَأَتَيْته بِالْجَفْنَةِ فَكَشَفْت عَنْهَا فَإِذَا هِيَ مَمْلُوءَة خُبْزًا وَلَحْمًا فَلَمَّا نَظَرْت إِلَيْهَا بُهِتّ وَعَرَفْت أَنَّهَا بَرَكَة مِنَ اللّٰهِ فَحَمِدْت اللّٰه وَصَلَّيْت عَلَى نَبِيّه وَقَدَّمْته إِلَى رَسُول اللّٰه صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا رَآهُ حَمِدَ اللّٰه وَقَالَ مِنْ أَيْنَ لَك هَذَا يَا بُنَيَّة؟ قَالَتْ يَا أَبَت هُوَ مِنْ عِنْد اللّٰه إِنَّ اللّٰه يَرْزُق مَنْ يَشَاء بِغَيْرِ حِسَاب فَحَمِدَ اللّٰه وَقَالَ الْحَمْد لِلّٰهِ الَّذِي جَعَلَك يَا بُنَيَّة شَبِيهَة بِسَيِّدَةِ نِسَاء بَنِي إِسْرَائِيل فَإِنَّهَا كَانَتْ إِذَا رَزَقَهَا اللّٰه شَيْئًا وَسُئِلَتْ عَنْهُ قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْد اللّٰه إِنَّ اللّٰهَ يَرْزُق مِنْ يَشَاء بِغَيْرِ حِسَاب فَبَعَثَ رَسُول اللّٰه صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى عَلِيّ ثُمَّ أَكَلَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَكَلَ عَلِيّ وَفَاطِمَة وَحَسَن وَحُسَيْن وَجَمِيع أَزْوَاج النَّبِيّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَهْل بَيْته حَتَّى شَبِعُوا جَمِيعًا قَالَتْ وَبَقِيَتْ الْجَفْنَة كَمَا هِيَ قَالَتْ فَأَوْسَعْت بِبَقِيَّتِهَا عَلَى جَمِيع الْجِيرَان وَجَعَلَ اللّٰه فِيهَا بَرَكَة وَخَيْرًا كَثِيرًا. (ابن كثير، التفسير القران العظيم عن جابر)

Kabı getirdim, açtım, bir de baktım ki ekmek ve etle dolu. Hz. Fâtıma kaba bakıp da içindekileri görünce, âdeta dili tutuldu ve anladı ki bu, Allah’ın bereketindendir. Allah’a hamd ve Peygamberine de salât ve selâm ederek, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e ikram etti. Peygamberimiz onu görünce Allah’a hamd etti ve ″Kızcağızım, bu sana nereden geldi?″ diye sordu. O da: ″Babacığım! Bu Allah katındandır. Muhakkak ki Allah dilediğini hesapsız rızıklandırır″ dedi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem tekrar Allah’a hamd etti ve buyurdu ki: ″Kızcağızım, seni İsrailoğulları kadınlarının Efendisi olan Hz. Meryem’in bir benzeri kılan Allah’a hamdolsun. Allah’u Teâlâ, Hz. Meryem’i rızıklandırıp da bundan sorulduğunda: ″Allah katından geldi″ derdi. Zîrâ Allah,

dilediğine hesapsız rızık verir. Sonra Hz. Ali'ye haber gönderdi. Sonra Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Efendimizin hanımları ve ev halkı ondan doyuncaya kadar yediler. Hz. Fâtıma diyor ki: ″Yemek kabı olduğu gibi dolu duruyordu. Kalanını bütün komşularıma dağıttım. Allah'u Teâlâ ona çok hayır ve bereket vermişti.″[1]

Bu hususta Enes Radiyallâhu anhu da şöyle buyurmuştur:

أَنَّ رَجُلَيْنِ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَا مِنْ عِنْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِى لَيْلَةٍ مُظْلِمَةٍ وَمَعَهُمَا مِثْلُ الْمِصْبَاحَيْنِ يُضِيئَانِ بَيْنَ أَيْدِيهِمَا فَلَمَّا افْتَرَقَا صَارَ مَعَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا وَاحِدٌ حَتَّى أَتَى أَهْلَهُ (خ عن انس بن مالك)

″Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'in Ashâbından iki kişi karanlık bir gece de Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'in yanından çıktılar. Önlerinde meşâle gibi iki ışık belirdi. Birbirlerinden ayrılınca da, evlerine varıncaya kadar her birinin yolunu bir ışık aydınlattı.″[2]

İmam Muhammed Mâturidî Hazretleri kerâmetin hak olduğunu delillerle ispat etmiş ve Süleyman Aleyhisselâm'ın baş veziri olan Âsaf bin Berhaya'nın Belkıs'ın Yemende bulunan köşkünü Yemen'den Kudüs'e göz açıp kapayıncaya kadar getirdiğini anlatan Sûre-i Neml, Âyet 40'ı delil getirmiş ve Yine Nihavend'de bulunan Sâriye Radiyallâhu anhu, Medîne'deki halife Hz. Ömer Radiyallâhu anhu'nun:

يَا سَارِيَةُ الْجَبَلُ اَلْجَبَلُ

″Ey Sâriye! Dağa dikkat et, dağa!″ sözünü işitmiştir. Halbuki ikisi arasında beş yüz fersahtan (2778 km'den) fazla bir mesafe bulunuyordu.

Yine Hz. Ömer Radiyallâhu anhu'nun mektubu atılınca Nil Nehri'nin taşması, Hz. Halid'in zehir içmesi ve bundan zarar görmemesi meşhurdur.

Tâbiine ve Ümmet-i Muhammed'in sâlihlerine ait nakledilen kerâmetler o dereceye ulaşmıştır ki, ahad yolla gelen bu rivâyetler bir araya getirildiği takdirde, kerâmetin hak olduğu tevâtür mertebesine varır, diye bu delilleri İmam Maturidî sıralamaktadır.[3]

Tevâtür: Bir Hadis-i Şerif'i veya bir olayı, yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan büyük bir topluluğun, nesilden nesile başka topluluklara aktarmasıdır.

Örneğin, Fatih Sultan Muhammed Han Hazretleri tarafından İstanbul’un alınması hâdisesinin nesilden nesile söylenilerek günümüze kadar geldiği gibi. Bunun aksini iddia etmek imkânsızdır.

Bir Hadis-i Kudsî’de Allah’u Teâlâ şöyle buyurmuştur:

مَنْ عَادَى لِى وَلِيًّا فَقَدْ اَذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ وَمَا تَقَرَّبَ اِلَيَّ عَبْدِى بِشَيْءٍ أَحَبَّ اِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُهُ وَمَا يَزَالُ عَبْدِى يَتَقَرَّبُ اِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى اُحِبَّهُ فَاِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ لَهُ سَمْعُهُ الَّذِى يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذِى يُبْصِرُ بِهِ وَيَدَهُ الَّتِى يَبْطِشُ بِهَا وَرِجْلَهُ الَّتِى يَمْشِى بِهَا وَاِنْ سَأَلَنِى أَعْطَيْتُهُ وَلَوِ اسْتَعَاذَنِى لأُعِيذُنِيهِ (خ حب ق عن ابى هريرة)

Her kim Benim evliyâmdan birine düşmanlık ederse, Bana karşı harp ilan eyledi. Kulum Bana farz namazı kılarken yakın olduğu gibi başka bir şey ile yakın olamaz. O kulum, nâfilelere devam ettiği sürece, bu yakınlığı devam eder. Hattâ o kulumu severim. Bir kulumu seversem; onun işiten kulağı Ben olurum, Benim ile işitir. Gören gözü Ben olurum, Benim ile görür. Tutan eli Ben olurum, Benim ile tutar ve yürüyen ayağı Ben olurum, Benim ile yürür. Benden ne isterse istediğini veririm. Bana sığınır ise Ben de onu muhafazama alırım.[4]

Bu Hadis-i Kudsî’de de belirtildiği üzere, Allah’u Teâlâ diğer kullarına vermediği birçok özellikleri velî kullarına vermiştir. İşte kerâmet de, bu özellikte olan kişilerde zuhur eder.

[1] İbn-i Kesir, Tefsir’ul-Kur’ân’il-Azim, c. 2, s. 36.

[2] Sahih-i Buhârî, Salât 79, Menâkıb’ül–Ensâr 13.

[3] Mâturidiyye Akâidi, s. 123-124.

[4] Sahih-i Buhârî, Rikâk 38; Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 330/3.

(هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُۚ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةًۚ اِنَّكَ سَمٖيعُ الدُّعَاءِ (٣٨)

38. Orada Zekeriyya, Rabbine duâ ederek dedi ki: ″Yâ Rabbi! Bana da kendi katından tertemiz bir zürriyet ihsan et. Sen, duâyı hakkıyla işitensin.″

İzah: Zekeriyya Aleyhisselâm, Hz. Meryem’in bu olağanüstü hikmetli hâlini görünce, kendisi de aynı onun gibi hayırlı bir evlâdı olması için istekte bulunmuştur.

Ayrıca bu Âyet-i Kerîme'de, evlenip hayırlı evlat yetiştirmenin önemine de vurgu yapılmaktadır. Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

ثَلَاثٌ يَبْقِينَ لِلْعَبْدِ بَعْدَ مَوْتِهِ: صَدَقَةٌ أَجْرَاهَا، وَعِلْمٌ أَحْيَاهَ، وَذُرِّيَّةٌ يَبْقُونَ بَعْدَهُ يَذْكُرُونَ اللّٰهَ (أبو الشيخ عن أنس)

″Şu üç şeyin, kul için öldükten sonra da mükâfatı devam eder: Sadaka-i câriye (insanların istifâde ettiği yol, çeşme, cami vs. yapmak). Faydalı ilim. Kendisinden sonra Allah'ı zikreden nesil.″[1]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif'inde de şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الرَّجُلَ لَتُرْفَعُ دَرَجَتُهُ فِي الْجَنَّةِ فَيَقُولُ يَا رَبِّ أَنَّى لِي هَذَا فَيُقَالُ بِاسْتِغْفَارِ وَلَدِكَ لَكَ (حم ه ق عن ابى هريرة)

Kişinin Cennetteki derecesi bir anda yükseltilecek, hayretler içinde: ″Yâ Rabbi! Bu nereden geldi bana?″ diye soracak. Kendisine şu cevap verilecek: ″Bu, çocuğunun sana yaptığı duâ ve istiğfar sebe-biyledir.″[2]

[1] Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 264/6.

[2] Sünen-i İbn-i Mâce, Edeb 1; Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 99/9.

فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَهُوَ قَٓائِمٌ يُصَلّ۪ي فِي الْمِحْرَابِۙ اَنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيٰى مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِح۪ينَ (٣٩)

39. Zekeriyya, mihrapta namaz kılarken, melekler (Cebrâil) ona: ″Şüphesiz Allah'u Teâlâ seni, Allah tarafından olan bir kelimeyi (Îsâ Aleyhisselâm'ı) tasdik edici, kavminin Efendisi ve nefsâni arzulardan uzak ve sâlihlerden bir Peygamber olarak Yahyâ ile müjdeler″ diye nidâ etti.

İzah: Allah'u Teâlâ, Hz. Zekeriyya'yı, Hz. Yahyâ ile müjdelerken; ″Allah tarafından olan bir kelimeyi (Îsâ Aleyhisselâm'ı) tasdik edici″ olarak geleceğinden bahsetmiştir. Hz. Îsâ için, ″Allah tarafından olan bir kelime″ diye buyrulması; onun, babasız olarak Allah'ın kendi sözüyle meydana geldiğinden dolayıdır. Bundan dolayı Hz. Îsâ'ya ″Kelimetullah″ da denir.

(قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لٖي غُلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَاَتٖي عَاقِرٌۜ قَالَ كَذٰلِكَ اللّٰهُ يَفْعَلُ مَا يَشَٓاءُ (٤٠))

40. Zekeriyya: ″Yâ Rabbi! Ben ihtiyar ve zevcem de kısır olduğu halde, benim oğlum nasıl olur?″ dedi. Hakk Teâlâ da: ″Bu böyledir, Allah'u Teâlâ dilediğini yapar″ buyurdu.

İzah: Zekeriyya Aleyhisselâm'ın kendisi ihtiyar ve hanımı da kısır olduğu halde, kendilerinden nasıl çocuk olacağını sorması üzerine, Allah'u Teâlâ: Bu böyledir. Allah seni daha önce ortada yok iken var ettiği gibi, hanımın kısır sen de ihtiyar olduğun halde sana çocuk verecektir, diye buyurmuştur. Nakledildiğine göre; Zekeriyya Aleyhisselâm yüz yirmi veya doksan dokuz, hanımı ise doksan sekiz yaşında idi.

Zekeriyya Aleyhisselâm ve ona müjdelenen Yahyâ Aleyhisselâm hakkında daha geniş bilgi için Sûre-i Meryem, Âyet 7-8 ve izahına bakınız.

(قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لٖي اٰيَةًۜ قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ اِلَّا رَمْزًاۜ وَاذْكُرْ رَبَّكَ كَثٖيرًا وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ۟ (٤١))

41. Zekeriyya: ″Yâ Rabbi! (Zevcemin hâmile olduğuna dair) bana bir alâmet ver ″ dedi. Allah'u Teâlâ da: ″Üç gün insanlar ile konuşamayıp, ancak işâretle konuşmandır. Ayrıca Rabbini çok zikret ve akşam sabah tesbih et″ buyurdu.

İzah: Katâde Hazretleri, Âyet-i Kerîme'de; ″Üç gün insanlar ile konuşamayıp, ancak işâretle konuşmandır″ diye geçen ifadeyi açıklarken şöyle buyurmuştur:

″Melekler, Zekeriyya Aleyhisselâm ile yüzyüze gelerek onu müjdeledikten sonra Zekeriyya Aleyhisselâm, yine de Rabbinden bir işâret istemiştir. Bu isteğinden dolayı, cezâ olarak üç gün konuşamayıp sâdece işâret ile konuşacağı bildirilmiştir.″[1]

Bu âyetin son kısmında Allah'u Teâlâ, Zekeriyya Aleyhisselâm'a özellikle zikrullah etmesini ve sabah akşam O'nu tesbih etmesini emretmiştir. Zikrullah ve tesbih ile ilgili geniş bilgi için Sûre-i Ahzâb, Âyet 41-42 ve izahına bakınız.

[1] Celâleddin es-Suyûti, ed-Dürr'ül-Mensûr, c. 3, s. 469.

(وَاِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يَا مَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰيكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفٰيكِ عَلٰى نِسَٓاءِ الْعَالَمٖينَ (٤٢) يَا مَرْيَمُ اقْنُتٖي لِرَبِّكِ وَاسْجُدٖي وَارْكَعٖي مَعَ الرَّاكِعٖينَ (٤٣))

42-43. Ey Resûlüm! Hatırlat o vakti ki, Cebrâil demişti ki: ″Yâ Meryem! Allah'u Teâlâ seni seçti. Seni temiz kıldı ve seni âlemlerin kadınları üzerine tercih etti.* Yâ Meryem! Rabbin için itaate devam et, secde et ve rükû edenlerle beraber rükû et.″

İzah: Kadınlardan efdal olanlar hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Hadis-i Şerif'lerinde şöyle buyurmuştur:

(لَقَدْ فُضِّلَتْ خَدِيجَةُ عَلَى نِسَاءِ أُمَّتِي كَمَا فُضِّلَتْ مَرْيَمُ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ (طب عن عمار بن ياسر

″Meryem, diğer kadınların en seçkini olduğu gibi, Hatice'de benim ümmetimin kadınlarının en seçkinidir.″[1]

خَيْرُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ مَرْيَمُ بنتُ عِمْرَانَ وَآسِيَةُ بنتُ مُزَاحِمٍ وَخَدِيجَةُ بنتُ خُوَيْلِدٍ وَفَاطِمَةُ بنتُ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ (السَّلاَمُ (ت طب عن انس

Bütün kadınların içinde en hayırlı olanları: ″Meryem Bint-i İmrân, Firavun'un hanımı Âsiye Bint-i Müzâhim, Hatice Bint-i Hüveylid ve Fâtıma Bint-i Muhammed Aleyhisselâm'dır.″[2]

سَيِّداتُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ بَعْدَ مَرْيَمَ بنتِ عِمْرَانَ، فَاطِمَةُ، وَخَدِيجَةُ، وَآسِيَةُ امْرَأَةُ فِرْعَوْنَ (طب عن ابن (عباس

″Cennet ehli olan kadınların efendileri; Meryem Bint-i İmrân, Fâtıma, Hatice ve Firavun'un hanımı Âsiye'dir.″[3]

Ayrıca Ebû Mûsâ el-Eş'ari Radiyallâhu anhu'dan nakledilen şu Hadis-i Şerif'te, efdal olan kadınlar arasında Hz. Âişe annemizin ismi de şöyle geçmektedir:

كَمُلَ مِنْ الرِّجَالِ كَثِيرٌ وَلَمْ يَكْمُلْ مِنْ النِّسَاءِ إِلَّا مَرْيَمُ ابْنَةُ عِمْرَانَ وَآسِيَةُ امْرَأَةُ فِرْعَوْنَ وَفَضْلُ عَائِشَةَ عَلَى (النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ (ت عن ابى موسى

″Erkeklerin içinde kâmil olanlar çoktur. Kadınların içinde de kâmil olan ancak; Meryem Bint-i İmrân ve Firavun'un hanımı Âsiye'dir. Âişe'nin de diğer kadınlardan üstünlüğü, tirit'in diğer yemeklerden üstünlüğü gibidir.″[4]

[1] Kenz'ul-Ummal, Hadis No: 34347.

[2] Taberânî, Mu'cem'ul-Kebir, Hadis No: 18437; Sünen-i Tirmizî, Menâkib 55.

[3] Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 12013.

[4] Sünen-i Tirmizî, Taam 30.

(ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ اِلَيْكَۜ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يُلْقُونَ اَقْلَامَهُمْ اَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَۖ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُونَ (٤٤))

44. Ey Habîbim! Bunlar gaybî haberlerdendir. Sana vahiy ile bildiriyoruz. Meryem’i kim himâyesine alacak, diye kalemleri atarak aralarında kura çektikleri vakit, sen onların yanında değildin. Bu hususta tartıştıkları zaman da, sen onların yanında değildin.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’de geçen kura hakkında İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ şöyle buyurmuştur:

(اقْتَرَعُوا فَجَرَتْ الْأَقْلَامُ مَعَ الْجِرْيَةِ وَعَالَ قَلَمُ زَكَرِيَّاءَ الْجِرْيَةَ فَكَفَلَهَا زكَرِيَّاءُ (خ عن ابن عباس

″Kalemlerini suya attıklarında, kalemler suyun akışıyla beraber gitmeye başladı. Ancak Zekeriyya Aleyhisselâm’ın kalemi suyun akışına üstün geldi ve böylece Hz. Meryem, Zekeriyya Aleyhisselâm’ın himâyesinde kaldı.″[1]

[1] Sahih-i Buhârî, Şehâdet 30; Rudânî, Cem’ul Fevâid, Hadis No: 6847.

(اِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يَا مَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُۗ اِسْمُهُ الْمَسٖيحُ عٖيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجٖيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبٖينَۙ (٤٥) وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحٖينَ (٤٦))

45-46. Ey Resûlüm! Hatırlat o vakti ki, Cebrâil demişti ki: ″Yâ Meryem! Allah’u Teâlâ seni kendi katından bir kelime ile (emriyle meydana gelecek olan bir çocukla) müjdeler. Onun ismi, Meryem oğlu Îsâ Mesih’tir. Dünyâda da âhirette de şânı yücedir, hem de Allah’a en yakın olanlardandır.* Beşikte iken de, yetişkin iken de insanlarla konuşacaktır. Ve o, sâlihlerdendir.″

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’de Hz. Îsâ, ″Mesih″ olarak sıfatlandırılmıştır. Bu kelime ″Silme″ mânâsına gelen kelimeden türetilmiştir. Hz. Îsâ’ya bu sıfatın verilmesinin sebebi, Allah’u Teâlâ’nın onu günahlarından arındırmasından ve kötülükleri ondan silip gidermesinden dolayıdır. Hz. Îsâ’ya ″Meryem oğlu″ denmesinin sebebi de, hem Hz. Îsâ’nın Allah’ın oğlu olduğunu iddia eden Hristiyanlara; hem de onun, gayr-i meşrû bir çocuk olduğunu iddia eden Yahudilere cevap vermek içindir. Zîrâ o, Hristiyanların iddia ettikleri gibi

Allah’ın oğlu değil, Meryem’in oğludur. Yahudilerin iddia ettikleri gibi gayr-i meşrû bir çocuk değil, Allah’ın emriyle Hz. Meryem’den, babasız olarak meydana gelmiş bir çocuktur.

Âyette geçtiği üzere Allah’a en yakın olup, Cennet-i Naîm’de olanlar hakkında geniş bilgi için de Sûre-i Vâkıa, Âyet 10-12 ve izahlarına bakınız.

Îsâ Aleyhisselâm’ın beşikte iken konuştuğuna dair de Allah’u Teâlâ Sûre-i Meryem, Âyet 27-33’te şöyle buyurmuştur:

Meryem, çocuğuyla beraber kavmine geldi. Kavmi dediler ki: ″Yâ Meryem! Çok fenâ bir şey yaptın.* Ey Hârun’un kız kardeşi! Senin baban kötü bir adam değildi ve annen de iffetsiz bir kadın değildi.″* Bunun üzerine Meryem: ″Onunla konuşun″ diye çocuğu işâret etti. Kavmi: ″Beşikteki bir çocukla nasıl konuşuruz?″ dediler.* Bebek dedi ki: ″Şüphesiz ben, Allah’ın kuluyum. O, bana kitap verdi, beni Peygamber kıldı,* beni her nerede olsam mübârek kıldı, hayatta olduğum müddet namaz ve zekât ile emretti,* beni anneme itaatkâr kıldı, beni cebbâr ve isyankâr kılmadı.* Doğduğum gün, öldüğüm gün ve diriltildiğim gün bana selâm olsun!″

قَالَتْ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌۜ قَالَ كَذٰلِكِ اللّٰهُ يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُۜ اِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا (
يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ (٤٧) وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَۚ (٤٨) وَرَسُولًا اِلٰى بَنٖٓي اِسْرَٓاءٖيلَ
اَنّٖي قَدْ جِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْۙ اَنّٖٓي اَخْلُقُ لَكُمْ مِنَ الطّٖينِ كَهَيْـَٔةِ الطَّيْرِ فَاَنْفُخُ فٖيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِاِذْنِ اللّٰهِۚ
وَاُبْرِئُ الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ وَاُحْيِ الْمَوْتٰى بِاِذْنِ اللّٰهِۚ وَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَۙ فٖي بُيُوتِكُمْۜ اِنَّ فٖي
ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنٖينَۚ (٤٩) وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَلِاُحِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذٖي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ
وَجِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطٖيعُونِ (٥٠) اِنَّ اللّٰهَ رَبّٖي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُۜ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقٖيمٌ (٥١)
(

47-51. Meryem: ″Yâ Rabbi! Bana hiçbir insan dokunmadığı halde, çocuğum nasıl olur?″ deyince, Cebrâil dedi ki: Allah’u Teâlâ dilediğini böyle yaratır. Bir şeyin olmasını istediği zaman, ona sâdece ″Ol″ der, o da hemen oluverir.* Allah’u Teâlâ ona kitabı, hikmeti, Tevrat’ı ve İncil’i öğretecektir.* Ve onu İsrailoğullarına Peygamber olarak gönderecektir. O da, onlara şöyle der: ″Ben size Rabbinizden mûcizeler ile geldim. Ben size çamuru kuş şeklinde yaparım ve ona üflerim. O da Allah’ın izniyle kuş olur, uçar. Anadan doğma körlerin gözlerini açar ve ebraslıları (vücudunda beyaz lekeler çıkan hastaları) bu illetten kurtarırım ve Allah’ın izniyle ölüleri diriltirim. Yediğiniz ve evlerde sakladığınız şeyleri size haber veririm. Eğer îman ederseniz, bunlar sizin için elbette birer

mûcizedir.* Benden evvel nâzil olan Tevrat’ı tasdik eder ve Tevrat’ta size haram olanlardan bir kısmının helâl olduğunu beyan eder olduğum halde, Allah tarafından apaçık âyetler ile size geldim. Allah’tan korkun ve bana itaat edin.* Muhakkak ki Allah’u Teâlâ, benim de Rabbimdir, sizin de Rabbinizdir. Artık O’na ibâdet edin, doğru yol budur.″

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’de Allah’u Teâlâ, Hz. Îsâ’nın çamurdan yaptığı kuşa üflemesiyle kuşun (yarasanın) canlanıp uçması, anadan doğma körlerin gözlerini açması, ebraslıları iyi etmesi ve ölüleri diriltmesi ve evde yedikleri yemekleri onlara haber vermesi gibi bir kısım mûcizelerini zikretmektedir.

Âyet-i Kerîme’de geçen kitap ve hikmet ilmi hakkında geniş bilgi için Sûre-i Bakara, Âyet 151 ve izahına bakınız.

(فَلَمَّٓا اَحَسَّ عٖيسٰى مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ اَنْصَارٖٓي اِلَى اللّٰهِۜ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِۚ اٰمَنَّا بِاللّٰهِۚ
وَاشْهَدْ بِاَنَّا مُسْلِمُونَ (٥٢) رَبَّنَٓا اٰمَنَّا بِمَٓا اَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدٖينَ (٥٣))

52-53. Bu tebliğ ve dâvetlerden sonra Îsâ, Yahudilerin küfürde ısrarını anlayınca, ″Allah yolunda bana yardım edenler kimlerdir?″ dedi. Havâriler dediler ki: ″Allah yolunda yardımcı biziz. Allah’a îman ettik. Bizim Müslüman olduğumuza şâhit ol.* Ey Rabbimiz! İndirdiğin kitaplara îman edip Resûle tâbi olduk. Bizi birliğine şâhit olanlar ile beraber kaydet.″

İzâh: Havâriler, Îsâ Aleyhisselâm’a tâbi olan kimseler olup, Allah’u Teâlâ’nın hak olan dînini yayma hususunda ona yardımcı olmuş kimselerdir. Bunlar o zaman Beyt’ul-Makdis’te (Kudüs’te) bulunuyorlardı. Oradaki işleri çamaşır ağartmak idi. Nabtiye dilinde; ″Havâriyyûn,″ bez ağartanlara verilen bir isimdir. Bunların hepsi on iki kişi idi. Kur’ân-ı Kerîm’de anlatıldığı üzere; Îsâ Aleyhisselâm onların yanına gitti ve şöyle dedi:

- Allah yolunda bana yardım edenler kimlerdir? Yani ben, kâfirleri ve azgınları Allah’ın taatine ve O’nun birliğine çağırıyorum. Bu işi yaparken, bana yardımcı gerek. Bu hususta bana kim yardım edebilir? Havariler de dediler ki:

- Allah yolunda yardımcı biziz.

Böyle dedikten sonra, bütün işlerini bıraktılar; Îsâ Aleyhisselâm’a tâbi oldular. Îsâ Aleyhisselâm, nereye gidecek olsa, onlar da beraber giderdi. Bu arada, Îsâ

Aleyhisselâm’ın elinden çıkan şaşırtıcı mûcize işleri görürlerdi. Açlık hissedip yemeğe ihtiyaç duyduklarında, Îsâ Aleyhisselâm, bunların her birisi ve kendisi için eliyle yerden ikişer tane yufka ekmek çıkarırdı. Cebrâil Aleyhisselâm da, Îsâ Aleyhisselâm ile beraber giderdi. Ona hayret veren şeyler gösterir; kendilerine kuvvet verir ve yardım ederdi. Îsâ Aleyhisselâm, İsrailoğullarına devamlı olarak, şaşırtıcı mûcizelerini gösterirdi. Ama onun bütün bu gösterdikleri, daha çok onların kendisinden uzaklaşmalarını arttırdı.

Hattâ bir keresinde, İsrailoğullarından beş bin kişi önder olarak, Îsâ Aleyhisselâm’ın karşısına çıktılar ve hep birlikte havarilerle yemek yemeyi istediler. İşte bundan sonradır ki, Îsâ Aleyhisselâm şu duâyı yaptı:

″Yâ Allah! Ey Rabbimiz! Gökten bize bir sofra indir! Bize, bizden evvel ve sonra gelenlere bayram ve Senden (kudretine) bir delil olsun. Bize rızık ver. Sen rızık verenlerin en hayırlısısın″[1]

Şöyle demek istiyordu:

- Sofra indiği zaman, hazır bulunanlar bayram etsinler, aynı şekilde bizden sonra gelenler de bayram etsinler. Ve o sofra, Senin varlığını ve birliğini anlatsın; benim Peygamber olduğuma da açık bir mûcize olsun. Bizi rızıklandır. Sen rızık verenlerin en hayırlısısın.

Îsâ Aleyhisselâm’ın bu dileği üzerine, Allah’u Teâlâ da: ″Ben sofrayı size indiririm. Fakat sofranın inmesinden sonra, sizden inkâr edenlere de öyle azap ederim ki, âlemlerden hiçbir kimseye o azap ile azap etmem″ diye buyurdu.[2]

Allah’u Teâlâ bu sofrayı pazar gününde semâdan indirdi. O sofrada taze pişmiş balık, yufka ekmek ve hurma vardı. Bâzıları: O sofra öyle bir sofra idi ki, içinde pulsuz ve kılçıksız balık kızartması; balığın baş kısmında tuz, kuyruk kısmında da sirke var idi, dediler. Bâzıları da: Beş yufka ekmek, her yufka ekmek üzerinde zeytin, beş adet nar, hurma ve etrafında pırasa hâriç çeşitli yeşillikler var idi, dediler.[3]

Allah’u Teâlâ Sûre-i Saff, Âyet 14’te de Îsâ Aleyhisselâm’a tâbi olan Havârileri övmekte ve onlar hakkında şöyle buyurmaktadır:

Ey îman edenler! Allah’ın dîninin yardımcıları olun. Nasıl ki Meryem oğlu Îsâ

da Havârilere, ″Allah’a giden yolda benim yardımcı-larım kimdir?″ demişti. Havâriler de, ″Allah’ın dîninin yardımcıları biziz″ demişlerdi. Bunun üzerine İsrailoğullarından bir taife (Îsâ Aleyhisselâm’a) îman etmiş, diğer bir taife de inkâr etmişti. Biz de îman edenleri, düşmanlarına karşı destekledik, onlar da gâlip oldular.

Îsâ Aleyhisselâm’ın havarilerinden övgüyle bahsedilmekte ve onların hak dînin yayılmasında kendi Peygamberlerine nasıl yardım ettiklerine ve hemen ona tâbi olduklarına dikkat çekilmektedir. Nitekim Îsâ Aleyhisselâm’ın ümmetinden olan üç kişi, hak dîni yaymak maksadıyla Antakya’ya gitmişlerdir. Bu kıssa Sûre-i Yâsîn, Âyet 13-32 ve izahlarında geniş olarak anlatılmıştır.

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَا مِنْ نَبِيٍّ بَعَثَهُ اللّٰهُ فِي أُمَّةٍ قَبْلِي إِلَّا كَانَ لَهُ مِنْ أُمَّتِهِ حَوَارِيُّونَ وَأَصْحَابٌ يَأْخُذُونَ بِسُنَّتِهِ وَيَقْتَدُونَ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِنَّهَا تَخْلُفُ مِنْ بَعْدِهِمْ خُلُوفٌ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ وَيَفْعَلُونَ مَا لَا يُؤْمَرُونَ فَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِيَدِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِلِسَانِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِقَلْبِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلَيْسَ وَرَاءَ ذَلِكَ مِنْ الْإِيمَانِ حَبَّةُ خَرْدَلٍ (م عن عبد اللّٰه بن مسعود)

″Allah’u Teâlâ’nın benden evvelki ümmetlere gönderdiği her Peygamberin kendi ümmetinden, sünnetini alan ve emirlerine uyan muhakkak birtakım havârileri ve sahabileri vardır. Sonra onların ardından yapamayacakları şeyleri söyleyen ve emrolunmadıkları işleri yapan birtakım nesiller zuhur eder. İşte kim bunlara karşı eliyle mücâhede ederse o, bir Mü’mindir. Onlara karşı kim diliyle mücâhede ederse o da Mü’mindir, onlara karşı, kim kalbiyle mücâhede yaparsa o da Mü’mindir. Fakat bunun ötesinde olan kimsenin, îmandan bir hardal danesi de yoktur.″[4]

[1] Sûre-i Mâide, Âyet 114.

[2] Sûre-i Mâide, Âyet 115.

[3] Günyet’üt-Tâlibin , c. 2, s. 26-27.

[4] Sahih-i Müslim, Îman 20 (80).

(وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللّٰهُ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ (٥٤)

54. O Yahudiler tuzak kurdular. Allah’u Teâlâ da onlara tuzak kurdu. Allah’u

Teâlâ, tuzak kuranların hayırlısıdır.

İzah: Yahudiler, Îsâ Aleyhisselâm'ı öldürmek için tuzak kurdular. Allah'u Teâlâ da onların bu tuzaklarına karşı tuzak kurdu. Îsâ Aleyhisselâm'ı göğe yükseltti ve o kâfirlerden birini Îsâ Aleyhisselâm'ın şekline soktu. Yahudiler de o kişiyi Îsâ Aleyhisselâm zannederek öldürdüler. İşte böylece Yahudilerin tuzaklarını Allah'u Teâlâ tersine çevirdi. Bu husus Sûre-i Nisâ, Âyet 157'de şöyle geçmektedir:

Ve "Muhakkak biz, Allah'ın Resûlü olan Meryem oğlu Îsâ Mesih'i öldürdük" demeleri sebebiyle Allah'u Teâlâ onların kalplerini mühür-ledi. Halbuki onu ne öldürdüler ve ne de çarmıha gerdiler. Onların öldürdükleri şahıs kendilerine Îsâ gibi gösterildi. Onun hakkında (öldürdüklerinin Îsâ Aleyhisselâm olup olmadığı hususunda) ihtilafa düşenler, ondan dolayı kesin bir şüphe içindedirler. Onların bu hususta zanna uymaktan başka bir bilgileri yoktur. Halbuki onu kesin olarak öldürmediler.

اِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسٰى اِنّ۪ي مُتَوَفّ۪يكَ وَرَافِعُكَ اِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذ۪ينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ)
الَّذ۪ينَ كَفَرُوا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِۚ ثُمَّ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاَحْكُمُ بَيْنَكُمْ ف۪يمَا كُنْتُمْ ف۪يهِ تَخْتَلِفُونَ (٥٥) فَاَمَّا الَّذ۪ينَ كَفَرُوا
فَاُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَد۪يدًا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۘ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِر۪ينَ (٥٦) وَاَمَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
فَيُوَفّ۪يهِمْ اُجُورَهُمْۜ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِم۪ينَ (٥٧) ذٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْاٰيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَك۪يمِ (٥٨)

55-58. Ey Habîbim! Şu vakti de hatırlat ki, Allah'u Teâlâ şöyle buyurdu: "Yâ Îsâ! Seni yeryüzünden kaldırıp kendime yükselteceğim, seni kâfirlerden kurtaracağım ve sana tâbi olanları kıyâmet gününe kadar kâfirlere üstün kılacağım. Sonra hepiniz Bana döneceksiniz. İşte o vakit, aranızda ihtilaf ettiğiniz şeyler hakkında Ben hüküm vereceğim.* O kâfirlere gelince, Ben onlara dünyâda da, âhirette de şiddetli bir azap ile azap edeceğim. Onların (bu azaptan kurtaracak) yardımcıları da olmayacaktır.* Îman edip sâlih amellerde bulunanlara gelince, Allah'u Teâlâ onların mükâfatlarını tam olarak verecektir. Allah'u Teâlâ, zâlimleri sevmez.* Ey Resûlüm! Bu haberleri sana âyetlerden, hikmet dolu Kur'ân'dan okuyoruz."

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'de geçen "Yeryüzünden kaldırmak" diye tercüme ettiğimiz "Teveffâ" kelimesinin, müfessirler: "Ben seni Yahudilerin elinden kurtaracağım. Onlar seni öldüremeyecekler. Ben seni semâya kaldıracağım" anlamına geldiğini beyan etmişlerdir. Zîrâ Hasan-ı Basrî, İbn-i Cüreyc, Kâ'b'ul-Ahbar, Muhammed b. Câfer ve İbn-i Zeyd Hazretlerine göre de, burada

zikredilen ″Teveffâ″ kelimesinden maksat, yeryüzünden alıp yukarı kaldırmaktır. ″Yâ Îsâ! Seni yeryüzünden kaldırıp kendime yükselteceğim″ demektir. Kâ'b'ul Ahbar Hazretleri diyor ki: Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in şu Hadis-i Şerif'i, bu zikredileni doğrulamaktadır:

(كَيْفَ تَهْلِكُ أُمَّةٌ أَنَا أَوَّلُهَا وَعِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ آخِرُهَا؟ (ك عن ابن عمر

″Benim, başında, Îsâ İbn-i Meryem'in de sonunda bulunduğu bir ümmet nasıl helâk olabilir?″[1]

Ayrıca Sûre-i Nisâ, Âyet 157'de Allah'u Teâlâ: ″Halbuki Îsâ'yı kesin olarak öldürmediler″ diye buyurmuştur. Bir Hadis-i Şerif'inde Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Yahudilere hitâben şöyle buyurmuştur:

(إِنَّ عِيسَى لَمْ يَمُتْ وَإِنَّه رَاجِع إِلَيْكُمْ قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ (تفسير ابن ابى حاتم عن الحسن

″Şüphesiz ki Îsâ ölmedi. O, kıyâmet gününden önce size dönecektir.″[2]

Bu husus Sûre-i Nisâ, Âyet 158'de de şöyle geçmektedir:

″Bilakis Allah'u Teâlâ, onu (bir mekâna) yükselterek himâyesine aldı. Allah'u Teâlâ her şeye gâliptir, hüküm ve hikmet sahibidir.″

Hz. Îsâ'nın ölmediğine, kıyâmetten evvel Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem'in ümmeti olarak tekrar yeryüzüne inip Deccal'ı öldüreceğine dair Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'den mütevatir haberler zikredilmiştir. Bu hususta o kadar çok Hadis-i Şerif var ki, hiçbir şüpheye mahal olmayıp, inkârı da mümkün değildir.

Allah'u Teâlâ Sûre-i Zuhruf, Âyet 61'de şöyle buyurmuştur: ″Ve şüphesiz ki Îsâ, kıyâmetin bir alâmetidir…″

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَيُوشِكَنَّ أَنْ يَنْزِلَ فيكُمُ ابْنُ مرْيَمَ حَكَماً مُقْسِطاً، فَيَكْسِرُ الصَّلِيبُ، وَيَقْتُلُ الْخِنْزِيرَ، وَيَضَعُ الْجِزْيَةَ، وَيَفِيضُ الْمَالُ حَتّى لَا يَقْبَلَهُ أَحَدٌ. ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ: اِقْرَؤُا إِنْ شِئْتُمْ: وَإِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا (لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ (خ م د ت عن ابى هريرة

″Hayatım elinde olan Allah'a yemin ederim ki, muhakkak yakında Meryem oğlu

Îsâ, Muhammed ümmeti arasında âdil bir hâkim olarak inecek. Haçı kıracak, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracak ve mal o kadar çoğalacak ki, hattâ kimse mal kabul etmez olacak.″ Sonra Ebû Hüreyre Radiyallâhu anhu der ki: ″Yemin olsun ki, Ehl-i Kitap'tan (Hristiyanlardan) ona (Îsâ Aleyhisselâm'a), onun ölümünden önce îman etmeyecek kimse yoktur…″ diye geçen Sûre-i Nisâ, Âyet 159'u okuyun.[3]

Yine bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Hadis-i Şerif'lerinde şöyle buyurmaktadır:

(وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَيُهِلَّنَّ ابْنُ مَرْيَمَ بِفَجِّ الرَّوْحَاءِ حَاجًّا أَوْ مُعْتَمِرًا أَوْ لَيَثْنِيَنَّهُمَا (م حم عن ابى هريرة

″Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki Meryem oğlu Îsâ, Feccu'r-Ravhâ denilen yerde, hac veya umre yapmak yahut da her ikisini de yapmak için telbiye getirecektir.″[4]

لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ نَبِيٌّ يَعْنِي عِيسَى وَإِنَّهُ نَازِلٌ فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَاعْرِفُوهُ رَجُلٌ مَرْبُوعٌ إِلَى الْحُمْرَةِ وَالْبَيَاضِ بَيْنَ مُمَصَّرَتَيْنِ كَأَنَّ رَأْسَهُ يَقْطُرُ وَإِنْ لَمْ يُصِبْهُ بَلَلٌ فَيُقَاتِلُ النَّاسَ عَلَى الْإِسْلَامِ فَيَدُقُّ الصَّلِيبَ وَيَقْتُلُ الْخِنْزِيرَ وَيَضَعُ الْجِزْيَةَ وَيُهْلِكُ اللّٰهُ فِي زَمَانِهِ الْمِلَلَ كُلَّهَا إِلَّا الْإِسْلَامَ وَيُهْلِكُ الْمَسِيحَ الدَّجَّالَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ (أَرْبَعِينَ سَنَةً ثُمَّ يُتَوَفَّى فَيُصَلِّي عَلَيْهِ الْمُسْلِمُونَ (د عن ابى هريرة

″Îsâ ile benim aramda hiçbir Peygamber yoktur. O, şüphesiz inecektir. Onu gördüğünüz zaman tanıyın! O, orta boylu, beyaza çalar kırmızı renktedir. Sarıya boyalı iki elbise içinde olacak. Yağmur yağmasa da saçından su damlayacaktır. İnsanlarla İslâm için savaşacaktır. Deccâl'i öldürecek ve yeryüzünde kırk sene kalacak. Sonra ölecek ve namazını Müslümanlar kılacaklardır.″[5]

Allah'u Teâlâ Sûre-i Kehf, Âyet 25'te de: ″Ashâb-ı Kehf'in uyuyarak mağaralarında kaldıkları müddet, üç yüz senedir. Dokuz sene de artırdılar″ diye buyurarak, Ashâb-ı Kehf'in üç yüz dokuz sene uyuduk-larını haber vermektedir. Yine benzer bir hâdise Sûre-i Bakara, Âyet 259'da geçtiği üzere, Üzeyr Aleyhisselâm'a da yüz sene, bir gün veya yarım gün gibi geçmiştir. İşte aynı bu hâdiselerde olduğu gibi, Îsâ Aleyhisselâm'ı da Allah'u Teâlâ göğe çekmiş ve kıyâmete yakın, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in ümmeti olarak aynı yaşta tekrar yeryüzüne indirecektir.

Îsâ Aleyhisselâm'ı Yahudilerin öldüremediği ve kıyâmetten evvel tekrar yeryüzüne indirileceğine dair daha geniş bilgi için Sûre-i Nisâ, Âyet 157-159 ve

izahlarına bakınız.

Yine Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 55’te: ″Ve sana tâbi olanları kıyâmet gününe kadar kâfirlere üstün kılacağım″ diye buyrulmaktadır. Hz. İbn-i Zeyd’e göre, Îsâ Aleyhisselâm’a tâbi olanlardan maksat, Hristiyanlar, kâfirlerden maksat ise Yahudilerdir. Buna göre âyetin mânâsı: ″Ey Îsâ! Sana tâbi olan Hristiyanları, kıyâmet gününe kadar seni inkâr eden Yahudilerden üstün kılacağım″ şeklindedir.

Bu husus Sûre-i Mâide, Âyet 82’de şöyle geçmektedir:

Ey Resûlüm! Yemin olsun ki, insanlar içerisinde îman edenlere en şiddetli düşmanlık edenlerin Yahudiler ile müşrikler olduğunu görürsün. Yine yemin olsun ki, îman edenlere sevgi yönünden en yakın olanların da, ″Biz Hristiyanlarız!″ diyenler olduğunu görürsün. Bu da onların içinde hakkı kabul etmekten kibirlenmeyen âlimler, zâhidler bulunmasından dolayıdır.

Allah katında Hrıstiyanları Yahudilerden üstün kılan özellik, Hristiyanların içerisinde gerçek âlim ve zâhitlerin olması ve hakikatleri gördüklerinde hemen kabullenmeleridir. Nitekim Rahip Bahira ve Necâşi Hazretleri gibi zâtlar âhir zaman Peygamberi olan Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem’in zuhur ettiğini haber alınca, hemen îman ederek ona tâbi olmuşlardır. Yahudiler ise çok azgın bir millettir. Onlar çok sayıda Peygamberi öldürmüşler, İsâ Aleyhisselâm’a îman etmedikleri gibi onu da öldürmeye teşebbüs etmişler, Peygamber Efendimizin âhir zaman Peygamberi olduğunu bildikleri halde hasetlerinden bile bile inkâr etmişlerdir. Ancak ferdi olarak Yahudilerden Müslüman olanlar, az da olsa olmuştur. Yahudilerin bu azgınlıklarından ve kibirlerinden dolayı Allah’u Teâla onlara gazap etmiştir. Bu husus Sûre-i Bakara, Âyet 61’de: ″Böylece onlara, zillet ve yoksulluk vuruldu. Onlar, Allah’ın gazabına uğradılar″ diye geçmektedir. Allah’u Teâlâ Sûre-i A’râf, Âyet 167’de de: ″Ey Resûlüm! Zikret o vakti ki, senin Rabbin, kıyâmet gününe kadar Yahudilere şiddetli azap edecek kimseler göndereceğini yeminle bildirdi…″ diye buyurmuştur.

Böylece Allah’u Teâlâ, Hristiyanları Yahudilerden üstün tutmuştur.

[1] Kenz’ul-Ummal, Hadis No: 38858.

[2] Tefsir-i İbn-i Ebî Hâtim, Hadis No: 6266.

[3] Sahih-i Buhârî, Buyû 102, Enbiyâ 49; Sahih-i Müslim, Îman 71 (242 Sünen-i Ebû Dâvud, Melâhim 14; Sünen-i Tirmizî, Fiten 54.

[4] Sahih-i Müslim, Hac 34 (216 Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 6974.

[5] Sünen-i Ebû Dâvud, Melâhim 14; Rudânî, Cem’ul-Fevâid, Hadis No: 9966.

( )اِنَّ مَثَلَ عٖيسٰى عِنْدَ اللّٰهِ كَمَثَلِ اٰدَمَؕ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ (٥٩)

59. Şüphesiz ki, Allah katında Îsâ’nın misâli, Âdem’in misâli gibidir ki, onu topraktan yarattı ve sonra ona ″Ol″ dedi, o da oluverdi.

İzah: Allah’u Teâlâ, Âdem Aleyhisselâm’ı nasıl yoktan yarattı ise, Îsâ Aleyhisselâm’ı da babasız yarattı, demektir.

Bu Âyet-i Kerîme, Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem’e gelen Necran Hristiyanları hakkında nâzil olmuştur. Onlar Peygamber Efendimize: ″Sen, Hz. Îsâ hakkında ne dersin?″ diye sordular. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de onlara: ″O, Allah’u Teâlâ’nın kulu, ruhu ve sözüdür″ buyurdu. Onlar da: ″Hayır, o böyle değildir. O, Allah’tır, mülkünün başından inip gelmiş ve Meryem’in içine girmiş sonra da ondan çıkmıştır. Böylece bizlere kudretini ve durumunu göstermiştir. Sen, babasız olarak yaratılmış olan herhangi bir insan gördün mü?″ dediler. Bunun üzerine Allah’u Teâlâ, bu âyeti indirmiş ve Îsâ Aleyhisselâm’ın durumunun, Âdem Aleyhisselâm’ın durumu gibi olduğunu beyan etmiştir.

( )اَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْمُمْتَرٖينَ (٦٠)

60. Hak olan bu haberler, Rabbindendir. O halde şüphe edenlerden olma!

(فَمَنْ حَٓاجَّكَ فٖيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ اَبْنَٓاءَنَا وَاَبْنَٓاءَكُمْ وَنِسَٓاءَنَا وَنِسَٓاءَكُمْ وَاَنْفُسَنَا
وَاَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَى الْكَاذِبٖينَ (٦١))

61. Ey Resûlüm! Bu hakikatler sana geldikten sonra, Îsâ hakkında seninle mücâdele edenlere de ki: ″Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, bizleri ve sizleri çağıralım, sonra hepimiz duâ edelim ve Allah’ın lânetinin yalancılar üzerine olmasını dileyelim.″

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’ye, ″Mübâhele″ âyeti denir. ″Hangi taraf yalancı ise, ona Allah lânet etsin!″ diye karşılıklı lânetleşmek demektir.

Bu Âyet-i Kerîme de, Necran Hristiyanları hakkında nâzil olmuştur. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, onları mübâheleye dâvet etmişti. Kâfirler bu dâvete, korkarak icâbet etmemişlerdi. Kendilerinden olan ve görüşlerine müracaat ettikleri Abdulmesih adındaki reisleri:

- Bu mübâheleden sakınalım. Enbiyâ ile mübâhele edenlerin helâkı muhakkaktır. Muhammed'in bir Peygamber olduğuna hiç şüphe yoktur. Ben, öyle düşünüyorum ki bunlar, Allah'u Teâlâ'dan niyaz ettiler mi, dağı yerinden koparırlar. Küçük büyük hepimiz helâk oluruz. İyisi mi, bir antlaşma yapıp memleketimize gidelim, demişti. Netice olarak bunlar mübâheleye girişmeyeceklerini söyleyerek, memleketlerine dönmüşlerdir.

Sa'd b. Ebî Vakkas Radiyallâhu anhu, şu Hadis-i Şerif'i nakleder:

لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ {فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ} دَعَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلِيًّا وَفَاطِمَةَ وَحَسَنًا وَحُسَيْنًا فَقَالَ اللّٰهُمَّ هَؤُلَاءِ أَهْلِي (م عن سعد بن ابى وقاص)

Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 61 nâzil olunca, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Hz. Ali'yi, Hz. Fâtıma'yı, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i çağırdı ve buyurdu ki: "Ey Allah'ım! İşte benim ehlim bunlardır."[1]

Bu hususta İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ da, şu Hadis-i Şerif'i nakletmiştir:

قَالَ أَبُو جَهْلٍ لَئِنْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي عِنْدَ الْكَعْبَةِ لَآتِيَنَّهُ حَتَّى أَطَأَ عَلَى عُنُقِهِ قَالَ فَقَالَ لَوْ فَعَلَ لَأَخَذَتْهُ الْمَلَائِكَةُ عِيَانًا وَلَوْ أَنَّ الْيَهُودَ تَمَنَّوْا الْمَوْتَ لَمَاتُوا وَرَأَوْا مَقَاعِدَهُمْ فِي النَّارِ وَلَوْ خَرَجَ الَّذِينَ يُبَاهِلُونَ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَرَجَعُوا لَا يَجِدُونَ مَالًا وَلَا أَهْلًا (حم عن ابن عباس)

Ebû Cehil melun dedi ki: "Ben, Muhammed'i Kâbe'nin yanında görürsem muhakkak onun üzerine gider ve onun boynunu çiğnerim." Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "Eğer öyle yapsaydı, melekler göz göre göre onu alırlardı. Eğer Yahudiler ölümü temenni etselerdi, hepsi ölür ve mutlaka Cehennemdeki yerlerini görürlerdi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'e meydan okuyan Hristiyanlar da mübâheleye çıkmış olsalardı, dönüşlerinde ne ailelerini, ne de mallarını bulabilirlerdi."[2]

[1] Sahih-i Müslim, Fedâil'üs-Sahâbe 4 (32).

[2] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 2115.

(اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّۚ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُۜ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْعَزٖيزُ الْحَكٖيمُ (٦٢) فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ بِالْمُفْسِدٖينَ۟ (٦٣))

62-63. Şüphesiz bu (Îsâ Aleyhisselâm hakkındaki) kıssalar haktır. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Muhakkak ki Allah'u Teâlâ, elbette O, her şeye gâliptir, hüküm ve hikmet sahibidir.* Onlar yine haktan yüz çevirirlerse, şüphesiz ki Allah'u Teâlâ, fesat çıkaranları çok iyi bilir.

(قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا اِلٰى كَلِمَةٍ سَوَٓاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَلَّا نَعْبُدَ اِلَّا اللّٰهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهٖ شَيْـًٔا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِاَنَّا مُسْلِمُونَ (٦٤))

64. Ey Habîbim! De ki: ″Ey Ehl-i Kitap! Bizimle sizin aranızda ortak olan bir kelimeye gelin. Şöyle ki, Allah'tan başkasına ibâdet etmeyelim. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'u Teâlâ'dan başka bâzımız bâzımızı Rabb edinmesin. Eğer yüz çevirirlerse, deyin ki: ″Şâhit olun, muhakkak biz Müslümanlarız!″

İzah: ″Bâzımız bâzımızı Rabb edinmesin″ ifadesinden maksat: ″Ey Ehl-i Kitap! Üzeyr Aleyhisselâm ve Îsâ Aleyhisselâm'a; Allah'ın oğludur, diyerek birbirinizi Rabb edinmeyin″ demektir. Bu hususta Allah'u Teâlâ Sûre-i Tevbe, Âyet 30'da şöyle buyurmuştur:

Yahudiler: ″Üzeyr, Allah'ın oğludur″ dediler. Hristiyanlar da: ″Îsâ Mesih, Allah'ın oğludur″ dediler. Bu, onların ağızlarında geveledikleri sözleridir. Onlar bu sözlerini, kendilerinden önceki kâfirlerin sözlerine benzetirler. Allah onları kahretsin! Haktan nasıl yüz çeviriyorlar.

Allah'u Teâlâ Âyet-i Kerîme'de: Ey Habîbim! De ki: ″Ey Ehl-i Kitap! Bizimle sizin aranızda ortak olan bir kelimeye gelin…″ diye buyurarak, Ehl-i Kitab'a, Allah katında hak olan dîne girmeleri gerektiğini emretmektedir.

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

وَالَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَا يَسْمَعُ بِى أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ يَهُودِيٌّ وَلَا نَصْرَانِيٌّ ثُمَّ يَمُوتُ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِالَّذِى أُرْسِلْتُ بِهِ اِلَّا كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ (حم م عن ابى هريرة)

″Muhammed'in nefsini kudret eliyle tutan Allah'a yemin ederim ki, her kim Yahudi olsun, Hristiyan olsun beni işitir, sonra da bana gönderilenlere inanmadan ölecek olursa, mutlaka Cehennem ehlinden olacaktır.″[1]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, o zamanda Hristiyanların lideri durumunda bulunan Heraklius'a mektup yazarak onu ve ona tâbi olanları Müslüman olmaya dâvet etmiş ve mektubuna Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 64'ü de yazmıştır. Mektup, o anda Kudüs topraklarında bulunan Heraklius'a ulaştığında, ticaret için orada bulunan ve henüz Müslüman olmamış olan Ebû Süfyan ve arkadaşlarıyla Heraklius arasında bir görüşme meydana gelmiştir.

İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ, bu olayı şöyle anlatır:

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Rûm Kayser'ini İslâm'a çağırmak üzere ona mektup yazdı. Mektubunu Kayser'e Dıhye el-Kelbî'nin beraberinde yolladı. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Dıhye'ye, Busrâ halkı büyüğünün, Kayser'e sunması için mektubu, Busrâ halkı büyüğüne vermesini emretti.

Kayser ise, Allah'u Teâlâ onunla Fars ordularını bozguna uğrattığı zaman, Allah'ın kendisine in'âm ettiği bu büyük zafere şükür olmak üzere, Hınıs'tan İliyâ'ya (Beytü'l-Makdis'e) kadar gelmiş idi. Kayser İliyâ'da iken Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in mektubu kendisine ulaştığı zaman, mektubu okuduğunda adamlarına:

- Bana burada o adamın kavminden bir adam arayın, ben onlara Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'den suâller sorayım! dedi.

İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ şöyle dedi:

Bana Ebû Sufyan haber verdi ki, kendisi Kureyşlilerin, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ile yaptıkları Hudeybiye antlaşmasının yürürlükte olduğu bir dönemde, ticaret maksadıyla Şam topraklarında bulunuyormuş.

Ebû Süfyan dedi ki:

Akabinde Kayser'in elçisi bizleri Şam'ın bir yerinde buldu. Ben ve arkadaşlarım götürüldük. Nihâyet İliyâ beldesine geldik. Kayser'in huzuruna girdirildik. Bir de gördük ki Heraklius, başında tâc olduğu halde, hükümdarlık tahtında oturmuş, etrafında Rûm büyükleri vardı. Heraklius tercümana:

- Peygamber olduğunu söyleyen şu zâta, nesep bakımından en yakın hangisidir? Onlara sor, dedi. Ebû Süfyan dedi ki:

- Ona soy bakımından en yakın olan benim, dedim. Heraklius:

- Onunla senin arandaki yakınlık nedir? dedi.

- O benim amcamın oğludur, dedim. O gün o kâfilenin içinde benden başka Abdumenâf oğullarından kimse yoktu. Heraklius:

- Onu bana yaklaştırın, dedi ve arkadaşlarımla ilgili emri de verdi. Arkadaşlarımı benim omuzumun yanına sırtımın arka tarafına oturttular. Sonra Heraklius, tercümanına:

- Bunun arkadaşlarına söyle:

- Ben, Peygamber olduğunu söyleyen o zât hakkında bu adamdan bâzı şeyler soracağım. Eğer bu bana yalan söylerse, sizler onu yalanlayın! dedi.

Ebû Süfyan dedi ki:

- Vallâhi! O gün arkadaşlarımın benden çıkacak yalanı söylemelerinden çekinmeseydim, Resûlullah'ın hakkında yalan uydururdum. Bu sebeple Heraklius ne sordu ise, doğru söyledim. Sonra Heraklius tercümana:

- Peygamber olduğunu söyleyen o zâta, sizin içinizde onun nesebi nasıldır? Diye sor, dedi. Ben:

- İçimizde O büyük bir neseb sahibidir, dedim.

- İçinizde, ondan önce bu sözü söylemiş (Peygamberlik iddia etmiş) olan bir kimse var mıydı? dedi.

- Hayır, dedim.

- Bu Peygamberlik iddiasından önce, onu hiç yalancılıkla suçladığınız oldu mu? dedi.

- Hayır, dedim.

- Babalarının içinde bir kral var mıydı? dedi.

- Hayır, dedim.

- Ona tâbi olanlar, halkın ileri gelenleri mi yoksa zayıfları mıdır? dedi.

- Halkın zayıfları daha çok tâbi oluyorlar, dedim.

- Ona tâbi olanlar artıyor mu yoksa eksiliyor mu? dedi.

- Artıyorlar, dedim.

- İçlerinde onun dînine girdikten sonra, dînini beğenmemezlikten dolayı dinden çıkan var mı? dedi.

- Hayır, yoktur dedim.

- Hiç ahdinden döndüğü oluyor mu? dedi.

- Hayır, ancak şu anda onunla belli bir süreye kadar bir barış antlaşması içindeyiz; ahdini bozmasından korkuyoruz, dedim.

Ebû Süfyan dedi ki: Kayser ile olan bu mükâlemede bana, içine bir şey girdirip de onunla Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem'in şânını eksilteceğim bir söz söylemek mümkün olmadı. Benden, bundan başkasının nakledilmesinden korkmuyorum. Heraklius bana:

- Onunla hiç savaştınız mı? yahut o sizinle savaştı mı? dedi.

- Evet, savaştık, dedim.

- Savaşlarınız nasıl sonuçlandı? dedi.

- Aramızdaki savaşlar nöbetleşe geçti. Bâzen o bizi yenilgiye uğratıyor, bâzen de biz onu, dedim.

- O sizlere ne emrediyor? dedi.

- O bizlere, yalnız Allah'a ibâdet edin. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Babalarımızın ibâdet ettikleri putlardan bizleri nehyediyor ve bize namaz kılmayı, zekât vermeyi, iffetli olmayı, ahde vefâ etmeyi ve emâneti yerine getirmeyi emrediyor, dedim.

Bu sözlerden sonra Heraklius, tercümanına dedi ki:

- Bu adama şunları söyle: Ben sana içinizde onun nesebini sordum, Onun yüksek nesep sahibi olduğunu söyledin. Peygamberler de işte böyle kavimlerinin yüksek nesep sahipleri içinden gönderilirler.

İçinizden daha önce bu Peygamberlik iddiasını söyleyen herhangi bir kimse oldu mu? dedim.

- Hayır, dedin. Ondan evvel bu iddiada bulunmuş bir kimse olsaydı bu kimse, daha önce ortaya konan bir iddiaya uyup taklite kalkışan bir kimsedir, diye düşünürdüm.

Peygamberlik iddiasından önce, onu hiç yalancılıkla suçladığınız oldu mu? dedim.

- Hayır, dedin. Ben de kesin sûrette bildim ki, insanlara karşı yalan söylememiş bir kimse, sonradan Allah'a karşı yalan söylemeyeceği muhakkaktır.

Babaları içinde bir kral var mıdır? diye sordum.

- Hayır, dedin. Eğer ataları içinde bir kral bulunmuş olsaydı, bu da babasının iktidarını geri almaya çalışan bir kimsedir, derdim.

Ona halkın ileri gelenleri mi yoksa zayıfları mı tâbi oluyor? diye sordum.

- Ona insanların zayıflarının tâbi olduğunu söyledin. Zâten Peygamberlere ilk olarak bunlar tâbi olurlar.

Ona tâbi olanlar artıyor mu eksiliyor mu? diye sordum.

- Onların arttığını söyledin. İşte îman meselesi böyledir. Tamamlanıncaya kadar bu şekilde devam eder.

İçlerinde onun dînine girdikten sonra dîni beğenmeyerek ondan çıkanlar var mı? diye sordum.

- Hayır, dedin. Îmanın lezzeti kalbe işleyince işte böyle olur.

Hiç ahdinden döner mi? diye sordum.

- Hayır, dedin. İşte Peygamberler böyledir. Onlar ahidlerinden dönmezler.

Onunla hiç savaştınız mı? Ve o sizinle savaştı mı? diye sordum.

Savaştığınızı ve bu savaşların nöbetleşe geçtiğini, bâzen onun size gâlip geldiğini bazen de sizin ona gâlip geldiğinizi söyledin. Zâten Peygamberler hep böyledir, onlar belâlara uğratılırlar; ama sonra da güzel âkıbet onların olur.

Size ne emrediyor? diye sordum.

- Yalnız Allah’a ibâdet etmenizi ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmamanızı emrettiğini, babalarınızın ibâdet ettiği putlardan sizi nehyettiğini, yine size namaz kılmayı, zekât vermeyi, iffetli olmayı, ahde vefâ etmeyi, emâneti yerine getirmeyi emrettiğini söyledin. Heraklius dedi ki:

- İşte bu söylediklerin Peygamberin sıfatlarıdır. Ben böyle birinin çıkacağını çok iyi biliyordum. Fakat bunun, sizin aranızdan çıkacağını sanmıyordum. Eğer bu dediklerin doğruysa, şu ayaklarımın bastığı yerlere de bir gün sahip olacaktır. Onun yanına ulaşabileceğimi ümit eder olsaydım, onunla buluşmak için elbette her türlü zahmete katlanırdım. Onun yanında olsaydım, ayaklarını yıkardım.

Ebû Süfyan dedi ki:

Bundan sonra Heraklius, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in mektubunu istedi. Mektup okundu. Mektubun içinde şunların yazılmış olduğunu gördük:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنْ مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ إِلَى هِرَقْلَ عَظِيمِ الرُّومِ سَلاَمٌ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّي أَدْعُوكَ بِدِعَايَةِ الْإِسْلَامِ أَسْلِمْ تَسْلَمْ يُؤْتِكَ اللّٰهُ أَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ فَإِنْ تَوَلَّيْتَ فَإِنَّ عَلَيْكَ إِثْمَ الْأَرِيسِيِّينَ وَ {يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَنْ لَا نَعْبُدَ إِلَّا اللّٰهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ} (خ عن ابن عباس)

Bismillâhirrahmânirrahîm. Allah’u Teâlâ’nın kulu ve Peygamberi Muhammed’den, Rumların lideri Heraklius’e. Allah’ın selâmı hidâyete tâbi olanlara olsun.[2] Mesele şu ki, seni İslâm dâveti ile dâvet ediyorum. Müslüman ol ki kurtuluşa eresin. Ve Allah’u Teâlâ sana iki kat mükâfat versin. Eğer kabul etmezsen sana tâbi olanların günahı da senin boynundadır. ″Ey Ehl-i Kitap! Bizimle sizin aranızda ortak olan bir kelimeye gelin. Şöyle ki, Allah’tan

başkasına ibâdet etmeyelim. O’na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah’u Teâlâ’dan başka bâzımız bâzımızı Rabb edinmesin. Eğer yüz çevirirlerse, deyin ki: ″Şâhit olun, muhakkak biz Müslümanlarız!″[3]

Ebû Süfyan dedi ki:

- Heraklius, sözünü bitirip mektup okununca, etrafında bulunan Rûm büyüklerinin sesleri yükseldi ve gürültüleri çoğaldı. Ben onların ne dediklerini bilemiyorum. Bizimle ilgili emir verildi de bizler dışarı çıkarıldık. Arkadaşlarımla beraber dışarı çıkıp da yalnız kalınca, yanımdakilere:

- İbn-u Ebî Kebşe’nin (Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem’in) işi hakikaten azamet peyda etti. Bu Benî Esfer’in Meliki ondan korkuyor, dedim.

Ebû Süfyan dedi ki: ″Vallâhi! O günden itibaren, sonunda onun gâlip geleceğini kesinlikle anlamıştım. Nihâyet isteksiz olduğum halde Allah’u Teâlâ benim de kalbime İslâm’ı girdirdi.″[4]

Muhammed İbn-i Ka’b el-Kurazî, bu olayı uzun uzadıya anlatır ve ziyâde olarak şu olaya da yer verir:

Ebû Süfyan, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in durumunu Kayser’in yanında küçük düşürmeğe ve önemsizmiş gibi göstermeğe gayret etti. Ebû Süfyan der ki:

- Doğrusu benim Nebî Sallallâhu aleyhi ve sellem’i Kayser’in gözünden düşürmek için yeterli sözleri söylememe engel olan husus, onun yanında bir yalan söyleyip de, bundan dolayı beni sorumlu tutması endişesi idi. Bu durumda o, benim söylediklerimden hiçbirini doğru saymazdı…

Ebû Süfyan der ki:

- Ben Kayser’e, onun Mîraca gittiğini anlatırken dedim ki:

أَيُّهَا الْمَلِكُ أَلاَ أُخْبِرُكَ خَبَرًا تَعْرِفُ بِهِ أَنَّهُ قَدْ كَذَبَ قَالَ وَمَا هُوَ قَالَ قُلْتُ إِنَّهُ يَزْعُمُ لَنَا أَنَّهُ خَرَجَ مِنْ أَرْضِنَا أَرْضِ الْحَرَمِ فِي لَيْلَةٍ فَجَاءَ مَسْجِدَكُمْ هَذَا مَسْجِدَ إِيلِيَاءَ وَرَجَعَ إِلَيْنَا تِلْكَ اللَّيْلَةَ قَبْلَ الصَّبَاحِ. قَالَ وَبِطْرِيقُ إِيلِيَاءَ عِنْدَ رَأْسِ قَيْصَرَ فَقَالَ بِطْرِيقُ إِيلِيَاءَ :قَدْ عَلِمْتُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ قَالَ فَنَظَرَ إِلَيْهِ قَيْصَرُ .وَقَالَ وَمَا عِلْمُكَ بِهَذَا قَالَ إِنِّي كُنْتُ لَا أَنَامُ لَيْلَةً حَتَّى أُغْلِقَ أَبْوَابَ الْمَسْجِدِ فَلَمَّا كَانَتْ تِلْكَ اللَّيْلَةُ أَغْلَقْتُ الأَبْوَابَ كُلَّهَا غَيْرَ بَابٍ وَاحِدٍ غَلَبَنِي فَاسْتَعَنْتُ عَلَيْهِ بِعُمَّالِي وَمَنْ يَحْضُرُنِي كُلُّهُمْ فَغَلَبَنَا ، فَلَمْ نَسْتَطِعْ أَنْ نُحَرِّكَهُ كَأَنَّمَا نُزَاوِلُ بِهِ جَبَلًا

فَدَعَوْتُ إِلَيْهِ النَّجَاجِرَةَ فَنَظَرُوا إِلَيْهِ فَقَالَوا إِنَّ هَذَا الْبَابَ سَقَطَ عَلَيْهِ النِّجَافُ وَالْبُنْيَانُ وَلَا نَسْتَطِيعُ أَنْ نُحَرِّكَهُ حَتَّى نُصْبِحَ فَنَنْظُرَ مِنْ أَيْنَ أَتَى قَالَ فَرَجَعْتُ وَتَرَكْتُ الْبَابَيْنِ مَفْتُوحَيْنِ فَلَمَّا أَصْبَحَتْ غَدَوْتُ عَلَيْهِمَا فَإِذَا الْمَجَرُّ الَّذِي فِي زَاوِيَةِ الْمَسْجِدِ مَثْقُوبٌ. وَإِذَا فِيهِ أَثَرُ مَرْبِطِ الدَّابَّةِ قَالَ فَقُلْتُ لِأَصْحَابِي مَا حُبِسَ هَذَا الْبَابُ اللَّيْلَةَ إِلَّا عَلَى نَبِيٍّ وَقَدْ صَلَّى اللَّيْلَةَ فِي مَسْجِدِنَا (أبو نعيم الأصبهاني دلائل النبوة عن محمد بن كعب القرظي)

- Ey Hükümdar! Sana onun yalan söylediğini bildiren bir haber vereyim mi? Kayser:

- Nedir o? dedi. Ben dedim ki:

- O, bizim toprağımızda bulunan Harem-i Şerif'ten geceleyin çıkıp sizin mescidiniz olan şu İlyâ (Kudüs) mescidine geldiğini ve sabah olmadan önce, o gece tekrar bizim yanımıza döndüğünü iddia ediyor. Ebû Süfyan diyor ki:

- Kudüs Patriği de Kayser'in yanı başındaydı. Patrik dedi ki:

- Ben o geceyi biliyorum. Kayser ona baktı ve dedi ki:

- Senin bu gece hakkındaki bilgin nedir? Patrik dedi ki:

- Ben, gece Kudüs mescidinin kapılarını kapatmadan yatmazdım. O gece bütün kapıları kapamıştım. Ancak bir kapıyı kapayamadım. Yanımda çalışanlardan ve mescitte hazır bulunanlardan yardım istedim. Onlar da gelip bana yardım ettiler, ama kapıyı yerinden oynatamadık. Sanki bir dağ ile uğraşıyorduk. Marangozları çağırdım. Onlar baktılar ve dediler ki:

- Bu kapının üstü yıkılmış. Sabah olup bu yıkıntının nereden geldiğini görünceye kadar yerinden oynatamayız. Bunun üzerine Patrik dedi ki:

- O kapıyı açık bırakmak zorunda kaldım. Evime döndüm. Sabah oraya geldiğimde, mescidin bir köşesinde bulunan taş delinmişti ve taşın üzerinde bir hayvanın bağının izi vardı. Arkadaşlarıma dedim ki:

- Bu kapı, bu gece bir Peygambere açılmıştır ve o, bu gece bizim mescidimizde namaz kılmıştır.[5]

[1] Sahih-i Müslim, Îman 70 (240 Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 8255.

[2] Sûre-i Tâ-hâ, Âyet 47.

[3] Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 64.

[4] Sahih-i Buhârî, Bed’ul-Vahy 6; Cihat ve Siyer 101; Sünen-i Tirmizî, İsti’zan 24.

[5] İbn-i Kesir, Tefsir’ul-Kur’ân’il-Azim, c. 5, s. 45; Celâleddin es- Suyûti, ed-Dürr’ül-Mensûr, c. 9, s. 209.

يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَٓاجُّونَ فٖٓي اِبْرٰهٖيمَ وَمَٓا اُنْزِلَتِ التَّوْرٰيةُ وَالْاِنْجٖيلُ اِلَّا مِنْ بَعْدِهٖۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ (٦٥) هَٓا اَنْتُمْ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ حَاجَجْتُمْ فٖيمَا لَكُمْ بِهٖ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَٓاجُّونَ فٖيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهٖ عِلْمٌۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (٦٦) مَا كَانَ اِبْرٰهٖيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلٰكِنْ كَانَ حَنٖيفًا مُسْلِمًاۜ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ (٦٧)

65-67. Ey Ehl-i Kitap! Siz, İbrâhim’in kendinizden olduğunu nasıl iddia ediyorsunuz? Tevrat ve İncil ise, ondan sonra indirilmiştir. Bunu anlamıyor musunuz?* Ey ahmaklar! Tevrat ve İncil’de yazılı ve bilginiz dâhilinde olan şeyleri inkâr edip dururken, bilmediğiniz şey hakkında nasıl tartışıyorsunuz. Halbuki Allah’u Teâlâ bilir, siz bilmezsiniz.* İbrâhim, ne Yahudi, ne de Hristiyan idi. Lâkin o, Hanif (İslâm üzere) idi, Müslüman idi ve aslâ müşriklerden olmadı.

İzah: Bu âyetler hakkında İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ, şu hâdiseyi anlatmaktadır: Necran Hristiyanları ile Yahudi Hahamları, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in yanında bir araya geldiler ve tartıştılar. Yahudi Hahamları: ″Hz. İbrâhim ancak Yahudidir.″ Hristiyanlar da: ″Hz. İbrâhim ancak Hristiyandır ″ dediler. İşte bunun üzerine Allah’u Teâlâ bu âyetleri indirdi ve her iki gruba da, Hz. İbrâhim’in, onların dîninden olmadığını bildirdi.

اِنَّ اَوْلَى النَّاسِ بِاِبْرٰهٖيمَ لَلَّذٖينَ اتَّبَعُوهُ وَهٰذَا النَّبِيُّ وَالَّذٖينَ اٰمَنُواۜ وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنٖينَ (٦٨)

68. Şüphesiz, İbrâhim’e insanlardan en yakın olanlar, zamanında ona tâbi olanlarla bu Peygamber (Muhammed Aleyhisselâm) ve onun ümmeti olan Mü’minlerdir. Allah’u Teâlâ, Mü’minlerin velîsidir.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme hakkında Abdullah İbn-i Mes’ud Radiyallâhu anhu’dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ وُلَاةً مِنْ النَّبِيِّينَ وَإِنَّ وَلِيِّي أَبِي وَخَلِيلُ رَبِّي ثُمَّ قَرَأَ {إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا

(النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ} (ت عن عبد اللّٰه بن مسعود

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Her Peygamberin, diğer Peygamberlerden bir dostu vardır. Benim dostumda atam ve Rabbimin dostu İbrâhim Aleyhisselâm'dır″ buyurdu ve ″Allah'u Teâlâ, Mü'minlerin velîsidir″ diye geçen Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 68'i okudu.[1]

[1] Sünen-i Tirmizî, Tefsir'ul-Kur'ân 4; Rudânî, Cem'ul Fevâid, Hadis No: 6844.

( )وَدَّتْ طَٓائِفَةٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْۜ وَمَا يُضِلُّونَ اِلَّٓا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ (٦٩ (

69. Ehl-i Kitap'tan bir taife, sizi dalâlete düşürmek istediler. Halbuki onlar, sâdece kendi nefislerini dalâlete düşürüyorlar da, bunun farkında bile değiller.

( )يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ (٧٠ (

70. Ey Ehl-i Kitap! (Tevrat ve İncil'de Muhammed Aleyhisselâm'ın vasıflarını) görüp bildiğiniz halde, Allah'u Teâlâ'nın âyetlerini niçin inkâr ediyorsunuz?

İzah: Bu Âyet-i Kerîme, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in Peygamber olarak geleceğini, kendi kitaplarından okudukları halde onu inkâr eden Ehl-i Kitap hakkındadır. Zîrâ Tevrat ve İncil'de, Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem'in vasıfları açık bir şekilde zikredilmiştir. Onlar, o sıfatları görmelerine rağmen hak olan Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'i bilerek yalanlamaya ve inkâra kalkışmışlardır.

Yine bu husus Sûre-i Bakara, Âyet 146'da şöyle geçmektedir:

″Ehl-i Kitap, kendi çocuklarını nasıl bilirlerse, onu (Muhammed Aleyhisselâm'ı) da öyle bilirler ki, bütün vasıflarıyla bilirler. Halbuki onlardan bir kısmı bu hakikati bilerek gizlerler.″

( )يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ۟ (٧١ (

71. Ey Ehl-i Kitap! Niçin hakkı bâtıl ile karıştırıyorsunuz? Ve hakkı bilerek gizliyorsunuz?

İzah: Ey Ehl-i Kitap! Niçin Muhammed Aleyhisselâm'ın Peygamberliği ve

sıfatları sizin kitabınızda mevcut olduğu halde, bu gerçeği gizliyorsunuz? Ve bu hakikatleri gizleyip, hak olan kitaplarınızı tahrif ederek oluşturduğunuz bâtıl inançlarınızı, hak gibi gösteriyorsunuz, halbuki sizler hakikatleri biliyorsunuz, demektir.

Ehl-i Kitap hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

لَا تَسْأَلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ عَنْ شَيْءٍ فَإِنَّهُمْ لَنْ يَهْدُوكُمْ وَقَدْ ضَلُّوا فَإِنَّكُمْ إِمَّا أَنْ تُصَدِّقُوا بِبَاطِلٍ أَوْ تُكَذِّبُوا بِحَقٍّ فَإِنَّهُ
لَوْ كَانَ مُوسَى حَيًّا بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ مَا حَلَّ لَهُ إِلَّا أَنْ يَتَّبِعَنِي (حم ع عن جابر بن عبد اللّٰه)

"Ehl-i Kitab'a herhangi bir şeye dair soru sormayın. Yemin ederim ki, kendileri sapmışken aslâ sizi hidâyete iletemezler. Onları dinlemeniz hâlinde, ya bâtıl olan bir şeyi tasdik etmiş olursunuz veya hak olan bir şeyi yalanlamış olursunuz. Eğer Mûsâ, sizin aranızda hayatta olsaydı, bana tâbi olmaktan başkası ona helâl olmazdı."[1]

[1] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 14104; Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, Müsned, Hadis No: 2081.

وَقَالَتْ طَٓائِفَةٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اٰمِنُوا بِالَّذٓي اُنْزِلَ عَلَى الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُوا اٰخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَۚ (٧٢) وَلَا تُؤْمِنُوا اِلَّا لِمَنْ تَبِعَ دٖينَكُمْۜ قُلْ اِنَّ الْهُدٰى هُدَى اللّٰهِۙ اَنْ يُؤْتٰٓى اَحَدٌ مِثْلَ مَٓا اُو۫تٖيتُمْ اَوْ يُحَٓاجُّوكُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْۜ قُلْ اِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللّٰهِۚ يُؤْتٖيهِ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلٖيمٌۚ (٧٣) يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهٖ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظٖيمِ (٧٤)

72-74. Ehl-i Kitap'tan bir taife diğerlerine dedi ki: "Mü'minlerin inandıkları şeye, günün başlangıcında îman edin, günün sonunda da inkâr edin. Belki onlar da şüpheye düşerler de dinlerinden dönerler.* Ve sizin dîninize tâbi olanlardan başkasına îman etmeyin." Ey Resûlüm! Onlara de ki: "Şüphesiz ki hidâyet, Allah'ın hidâyetidir (İslâm Dîni'dir). Size şeriat nasıl verildi ise başkasına da öyle verildiği veya Müslümanlar sizi Rabbiniz katında susturacakları için mi İslâm Dîni'ne îman etmiyorsunuz?" Yine de ki: "Lütuf, Allah'ın elindedir; onu dilediğine verir. Allah'u Teâlâ, lütfu geniş olandır ve her şeyi bilendir.* O, rahmetini dilediğine tahsis eder. Allah'u Teâlâ, büyük lütuf sahibidir."

İzah: Katâde, Ebû Mâlik ve Süddî Hazretlerine göre; Yahudiler, Mü'minlerin inancını sarsmak maksadıyla birbirlerine: "Onlara indirilene günün başlangıcında îman edin, fakat günün sonunda onu inkâr edin" tavsiyesinde bulunuyorlar ve bunu yaptıktan sonra da, kendi kendilerine: "Bu insanların,

günün başlangıcında îman edip sonra dönmeleri, bu dindeki eksiklik ve kusurdandır" diye İslâm aleyhinde propaganda yapıyorlardı. Yahudiler bunu, îmanı zayıf olan Müslümanları şüpheye düşürmek için yapıyorlardı. Yukarıda geçen âyetler, bu olayı anlatmaktadır.

Yine Âyet-i Kerîme'de, Ey Resûlüm! Onlara de ki: "Şüphesiz ki hidâyet, Allah'ın hidâyetidir (İslâm Dîni'dir). Size şeriat nasıl verildi ise başkasına da öyle verildiği veya Müslümanlar sizi Rabbiniz katında susturacakları için mi İslâm Dîni'ne îman etmiyorsunuz?" diye tercüme ettiğimiz bu kısmı, bâzı müfessirler farklı şekilde izah etmişlerdir. Yani âyetin içindeki, Ey Resûlüm! Onlara de ki: "Şüphesiz ki hidâyet, Allah'ın hidâyetidir" ifadesi dışındaki diğer ifadelerin tümünün Yahudilerin sözü olduğunu farzederek şu şekilde mânâ vermişlerdir: Yahudiler birbirlerine dediler ki: "Sizin dîninize tabi olanlardan başkasını tasdik etmeyin." Ey Resûlüm! Sen de de ki: "Şüphesiz ki hidâyet, Allah'ın hidâyetidir." Yine Yahudiler dediler ki: "Size verilen Tevrat'ın ve size gönderilen Mûsâ'nın benzerinin bir başkasına; Muhammed'e ve ümmetine de verileceğine inanmayın. Yine sizler, Rabbiniz huzurunda aleyhinize delil getirilerek mağlup edileceğinize de inanmayın."

(وَمِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ اِنْ تَأْمَنْهُ بِقِنْطَارٍ يُؤَدِّهٖ اِلَيْكَۚ وَمِنْهُمْ مَنْ اِنْ تَأْمَنْهُ بِدِينَارٍ لَا يُؤَدِّهٖ اِلَيْكَ اِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَٓائِمًاۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْاُمِّيّٖنَ سَبٖيلٌۚ وَيَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ (٧٥) بَلٰى مَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ وَاتَّقٰى فَاِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقٖينَ (٧٦)

75-76. Ehl-i Kitap'tan öylesi vardır ki, kendisine emânet edilen mal ne kadar çok olsa da, onu sana iade eder. Onlardan öylesi de vardır ki, kendisine bir dinar emânet bıraksan, tepesine dikilip durmadıkça, onu sana iade etmez. Bu da onların, "Ümmîlerin (Ehl-i Kitap olmayanların) malları bize mübahtır" demelerindendir. Onlar gerçeği bildikleri halde Allah'a karşı yalan söylerler.* Hayır, kim ahdinde vefâ eder ve Allah'tan korkarsa, şüphesiz ki Allah'u Teâlâ, takvâ sahiplerini sever.

İzah: Yahudilere göre, kendilerinden olmayanlara zulmetmek helâldir. Halbuki Allah'u Teâlâ onlara bu zulmü, Tevrat'ta haram kılmıştır. Yahudiler: "Tevrat'a îman etmeyen Arapların mallarını almanızda bir sakınca yoktur. Zîrâ Allah, onların mallarını bize helâl kılmıştır" dediler.

Bu âyetler inince, Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

كَذَبَ أعْدَاءُ اللّٰهِ مَا مِنْ شِيءٍ كَانَ فِي الجَاهِلِيَّةِ إلا وَهُوَ تَحْتَ قَدَمَيَّ هَاتَيْنِ إلّا الأمَانَةَ فَإنَّهَا مُؤَدَّاةٌ إلَى الْبَرِّ وَالفَاجِرِ (تفسير ابن ابى حاتم عن سعيد بن جبير)

"Allah'ın düşmanları yalan söylediler. Câhiliye döneminde olan her şey ayaklarımın altındadır. Ancak verilen emânetler müstesnâ. Zîrâ emânet, sahibine verilmelidir. Sahibi ister takvâ sahibi olsun, ister fâcir."[1]

[1] Tefsir-i İbn-i Ebî Hâtim, Hadis No: 3761.

اِنَّ الَّذٖينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَاَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلٖيلًا اُو۬لٰٓئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ وَلَا يَنْظُرُ اِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكّٖيهِمْۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلٖيمٌ (٧٧)

77. Şüphesiz, Allah'a verdikleri ahdi ve yeminlerini dünyâ menfaati karşılığında değiştirenler var ya, işte onlar için âhirette bir nasip yoktur. Allah'u Teâlâ onlara hitap etmez. Mahşer günü onların yüzlerine bakmaz ve kendilerini temize çıkarmaz. Ve onlar için elim bir azap vardır.

İzah: Abdullah İbn-i Mes'ud Radiyallâhu anhu'dan nakledildiğine göre; bu Âyet-i Kerîme, Eş'as b. Kays ile onun hasmı olan bir Yahudi hakkında nâzil olmuştur.

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ وَهُوَ فِيهَا فَاجِرٌ لِيَقْتَطِعَ بِهَا مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَقِيَ اللّٰهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانُ فَقَالَ الْأَشْعَثُ بْنُ قَيْسٍ فِيَّ وَاللّٰهِ لَقَدْ كَانَ ذَلِكَ كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَ رَجُلٍ مِنْ الْيَهُودِ أَرْضٌ فَجَحَدَنِي فَقَدَّمْتُهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَلَكَ بَيِّنَةٌ قُلْتُ لَا فَقَالَ لِلْيَهُودِيِّ احْلِفْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِذًا يَحْلِفُ فَيَذْهَبُ بِمَالِي فَأَنْزَلَ اللّٰهَ تَعَالَى {إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا} إِلَى آخِرِ الْآيَةِ (خ م عن عبد اللّٰه بن مسعود)

"Her kim, bir Müslümanın herhangi bir malını ondan haksız yere almak için yalan yere yemin edecek olursa, o kimse Allah'ın huzuruna çıktığında, O'nun, kendisine karşı gazaplı olduğunu görecektir."

Hz. Abdullah b. Mes'ud'u dinleyen Eş'as b. Kays şöyle demiştir:

- Vallâhi! Bu olay benim hakkımda olmuştur. Şöyle ki:

Benimle bir Yahudi arasında (ortak) bir arazi vardı. Yahudi, benim arazinin sahibi olduğumu inkâr etti. Ben onu Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'e

şikâyet ettim. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bana dedi ki:

- Senin şâhidin var mı? Ben de:

- Hayır, dedim. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Yahudiye:

- Yemin et, dedi. Ben de dedim ki: Yâ Resûlallah! Böyle olursa Yahudi yemin eder ve benim malımı alıp götürür. İşte bunun üzerine Allah'u Teâlâ: "Şüphesiz, Allah'a verdikleri ahdi ve yeminlerini dünyâ menfaati karşılığında değiştirenler var ya, işte onlar için âhirette bir nasip yoktur…" diye devam eden Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 77'yi indirdi.[1]

Bu Âyet-i Kerîme, her ne kadar bu iki kimse hakkında nâzil olmuşsa da, hükmü geneldir. Yalan yere yemin eden bütün kişileri kapsamaktadır. Nitekim Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

ثَلاثَةٌ لا يُكَلِّمُهُمْ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ قَالَ فَقَرَأَهَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلاثَ مِرَارًا قَالَ أَبُو ذَرٍّ خَابُوا وَخَسِرُوا مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ الْمُسْبِلُ وَالْمَنَّانُ

وَالْمُنَفِّقُ سِلْعَتَهُ بِالْحَلِفِ الْكَاذِبِ (م عن ابى ذر)

"Üç kişi vardır ki, Allah'u Teâlâ mahşer günü onlara hitap etmez. Mahşer günü yüzlerine bakmaz ve kendilerini temize çıkarmaz. Onlar için elim bir azap vardır. " Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bunu üç kere tekrarladı. Hz. Ebû Zerr: "Bunlar kaybedip hüsrâna uğradılar. Yâ Resûlallah! Onlar kimlerdir?" deyince, buyurdu ki: "Elbisesini (kibirle) yerde sürüyen, yaptığı iyiliği başa kakan ve malının değerini yalan yeminle artırandır."[2]

[1] Sahih-i Buhârî, Husûmât 3; Şehâdet 19; Sünen-i Tirmizî, Tefsir'ul-Kur'ân 4.

[2] Sahih-i Müslim, Îman 46 (171).

(وَاِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُنَ اَلْسِنَتَهُمْ بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِۚ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِۚ وَيَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ (٧٨))

78. Ehl-i Kitap'tan bir fırka, tahrif ettiklerini kitaptan sanasınız diye, kitaplarını okurken dillerini eğip bükerler. Halbuki o, kitaptan değildir. Bir de: "Bu, Allah katındandır" derler. Halbuki Allah katından öyle bir şey nâzil olmamıştır. Onlar gerçeği bildikleri halde, Allah'u Teâlâ'ya karşı yalan söylerler.

İzah: Âyet-i Kerîme’de: ″Ehl-i Kitap’tan bir fırka″ diye geçen ifadeden maksat, kendi kitaplarını tahrif eden Ehl-i Kitab’ın sapık âlimleridir. Bütün Ehl-i Kitap da, İslâm’a girmedikçe, sapıklık içinde olup küfürdedir. Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

وَالَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَا يَسْمَعُ بِى أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ يَهُودِيٌّ وَلَا نَصْرَانِيٌّ ثُمَّ يَمُوتُ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِالَّذِى
(أُرْسِلْتُ بِهِ اِلَّا كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ (حم م عن ابى هريرة

″Muhammed’in nefsini kudret eliyle tutan Allah’a yemin ederim ki, her kim Yahudi olsun, Hristiyan olsun beni işitir, sonra da bana gönderilenlere inanmadan ölecek olursa, mutlaka Cehennem ehlinden olacaktır.″[1]

[1] Sahih-i Müslim, Îman 70 (240 Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 8255.

مَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُؤْتِيَهُ اللّٰهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ (
كُونُوا رَبَّانِيِّنَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَۙ (٧٩) وَلَا يَأْمُرَكُمْ اَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلٰٓئِكَةَ وَالنَّبِيِّنَ
))اَرْبَابًاۜ اَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ اِذْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ۟ (٨٠

79-80. Allah’u Teâlâ’nın Peygamberlik bahşettiği, kitap ve hikmete nâil olan bir kimse, halka: ″Allah’ı bırakın da bana kul olun″ demez. Lâkin: ″Öğrenip öğrettiğiniz kitap üzere Allah’a tâbi olun″ der.* Size: ″Melekleri ve Peygamberleri Rabb edinin″ diye de emretmez. Siz Müslüman olduktan sonra, size hiç küfrü emreder mi?

İzah: İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ şöyle buyurmuştur:

Yahudi Hahamları ile Necran Hristiyanları, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in huzurunda bir araya geldikleri zaman, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem onları Müslüman olmaya dâvet etmiş, bunun üzerine Kureyza Yahudilerinden olan Ebû Râfi şöyle demiştir: ″Yâ Muhammed! Hristiyanların Hz. Îsâ’ya taptıkları gibi, bizim de sana tapmamızı mı istiyorsun?″ Necran Hristiyanlarından Revs isminde biri de: ″Yâ Muhammed! Sen bizden kendine tapmamızı istiyor ve bizi buna mı dâvet ediyorsun?″ demiş. Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: ″Allah’u Teâlâ’nın dışında başka bir şeye ibâdet etmemizden veya onun dışında başka bir şeye ibâdet edilmesini emretmemizden Allah’a sığınırız. Allah’u Teâlâ beni ne böyle bir şeyle göndermiş, ne de bunu bana emretmiştir.″ İşte bu hâdise üzerine bu âyetler nâzil olmuştur.

Yine Âyet-i Kerîme’de geçen kitap ve hikmet ilmi hakkında geniş bilgi için Sûre-i Bakara, Âyet 151 ve izahına bakınız.

وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ النَّبِيّٖنَ لَمَٓا اٰتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَٓاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهٖ وَلَتَنْصُرُنَّهُۜ قَالَ ءَاَقْرَرْتُمْ وَاَخَذْتُمْ عَلٰى ذٰلِكُمْ اِصْرٖيۜ قَالُٓوا اَقْرَرْنَاۜ قَالَ فَاشْهَدُوا وَاَنَا۬ مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدٖينَ (٨١) فَمَنْ تَوَلّٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ (٨٢)

81-82. Ey Habîbim! Hatırlat o vakti ki, Allah’u Teâlâ Peygamber-lerden: ″Size verilen kitap ve hikmetten sonra, size verilenleri tasdik edici olarak gelecek olan Peygambere (Muhammed Aleyhisselâm’a) îman ve yardım edeceksiniz″ diye ahid almıştı. Onlara: ″Bu ahdimi ikrar ve kabul ettiniz mi?″ diye buyurdu. Onlar da: ″Kabul ettik″ dediler. Allah’u Teâlâ da: ″Birbirinizin üzerine şâhit olun ve Ben de sizinle beraber şâhidim″ buyurdu.* Artık bu ahidden sonra, kim hakkı kabulden yüz çevirirse, işte onlar (dinden çıkmış) fâsıklardır.

İzah: Bu âyetler ile ilgili olarak İmam Ali ve İbn-i Abbas Radiyallâhu anhum şöyle buyurmuşlardır:

مَا بَعَثَ اللّٰهِ نَبِيًّا مِنْ الْأَنْبِيَاءِ إِلَّا أَخَذَ عَلَيْهِ الْمِيثَاقِ لَئِنْ بَعَثَ اللّٰه مُحَمَّدًا وَهُوَ حَيّ لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ وَلَيَنْصُرَنَّهُ وَأَمَرَهُ أَنْ يَأْخُذ الْمِيثَاق عَلَى أُمَّته لَئِنْ بُعِثَ مُحَمَّد وَهُمْ أَحْيَاء لَيُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَيَنْصُرَنّه (ابن كثير، التفسير القران العظيم عن على وبن عباس)

″Allah’u Teâlâ, gönderdiği Peygamberlerin hepsinden ahid almıştır ki, onlar hayatta iken Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem gönderilirse, ona îman edip yardım etsinler. Ümmetlerinden de, onlar hayatta iken Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem gönderilirse, ona îman edip yardım edeceklerine dair ahid alsınlar.″[1]

Bu hususta Ebû Hüreyre Radiyallâhu anhu, şu Hadis-i Şerif’i nakleder:

قَالُوا يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَتَى وَجَبَتْ لَكَ النُّبُوَّةُ؟ قَالَ وَآدَمُ بَيْنَ الرُّوحِ وَالْجَسَدِ (ت عن ابى هريرة طب عن ميسرة الفجر)

″Yâ Resûlallah! Senin Peygamberliğin ne zaman kesinleşti?″ diye sorulduğunda, buyurdu ki: ″Âdem, ruh ile ceset arasında iken ben Peygamberdim.″[2]

Ebu’d-Derdâ Radiyallâhu anhu’dan nakledilen bir Hadis-i Şerif’te de şöyle anlatılmaktadır:

Hz. Ömer, elinde Tevrat’tan bâzı bölümlerle Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e gelip dedi ki: ″Yâ Resûlallah! İşte, Zuraykoğullarından bir arkadaşımdan alıp getirdiğim Tevrat’tan bâzı bölümler.″ Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in yüzünün rengi değişti. Bunun üzerine rüyâsında ezan kendisine okunan Hz. Abdullah b. Zeyd şöyle dedi: ″Allah aklını başından mı aldı? Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in rengine bak, nasıl kızardı?″ Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle demekten kendini alamadı: ″Rabb olarak Allah’ı, din olarak İslâm’ı, Peygamber olarak Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem’i önder olarak Kur’ân’ı kabul edip hoşnut olduk.″ Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem çok memnun oldu, üzüntüsü gitti ve şöyle buyurdu:

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ كَانَ مُوسَى بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ ثُمَّ تَبَعْتُمُوهُ وَتَرَكْتُمُونِى لَضَلَلْتُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا اَنْتُمْ حَظِّى مِنَ الْاُمَمِ وَاَنَا حَظُّكُمْ مِنَ الْاَنْبِيَاءِ (طب عن ابى الدرداء)

″Nefsim kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki, eğer Mûsâ aranızda olup da beni terk edip ona uysaydınız, apaçık bir sapıklığa düşerdiniz. Ümmetler içinde en şanslı ümmet sizsiniz, Peygamberler içinde en şanslı Peygamber de benim.″[3]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Hz. Ömer Radiyallâhu anhu’ya şöyle buyurmuştur:

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ مُوسَى صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ حَيًّا مَا وَسِعَهُ إِلَّا أَنْ يَتَّبِعَنِي (حم عن جابر بن عبد اللّٰه)

″Nefsim kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki, şâyet İmran oğlu Mûsâ Aleyhisselâm hayatta olsaydı, onun için dahi, bana tâbi olmaktan başka yapacak bir şey olamazdı.″[4]

Yine bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Hadis-i Şerif’lerinde şöyle buyurmuştur:

لا تَسْأَلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ عَنْ شَيْءٍ، فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يُخْبِرُوكُمْ بِالصِّدْقِ فَتُكَذِّبُوهُمْ أَوْ يُخْبِرُوكُمْ بِالْكَذِبِ فَتُصَدِّقُوهُمْ عَلَيْكُمْ بِالْقُرْآنِ فَإِنَّهُ فِيهِ نَبَأُ مَا قَبْلَكُمْ وَخَبَرُ مَا بَعْدَكُمْ وَفَصْلُ مَا بَيْنَكُمْ (كر عن ابن مسعود)

″Ehl-i Kitab’a bir şey sormayın. Korkarım ki, size doğruyu söylerler de siz yalanlarsınız yahut yalan haber verirlerde doğrularsınız. Siz Kur’ân’dan ayrılmayın. Zîrâ Kur’ân’da sizden evvel gelenlerin de sizden sonrakilerin de

haberleri mevcuttur. Aranızdaki anlaşmazlıkları bertaraf edecek hükümler de mevcuttur.″[5]

لَا تَحْمِلُوا دِينَكُمْ عَلَى مُسَالَمَةِ أَهْلِ الْكِتَابِ فَإِنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا وَأَضَلُّوا مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ ضَلَالًا مُبِينًا (كر عن ابى اسلم عن انس)

″Dîninizi Ehl-i Kitab'a sormayın. Çünkü onlar, dalâlete düştüler ve sizden öncekileri de dalâlete ittiler.″[6]

Birçok Âyet-i Kerîme'de Allah'u Teâlâ, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'i diğer Peygamberlerden derece bakımından üstün kılmıştır. Bu hususta geniş bilgi için Sûre-i Bakara, Âyet 253'ün izahına bakınız.

[1] İmam Kastalâni, Mevâhib-i Ledünniyye, s. 7; İbn-i Kesir, Tefsir'ul-Kur'ân'il-Azim, c. 3, s. 81; Celâleddin es-Suyûti, ed-Dürr'ül-Mensûr, c. 3. s. 566-567.

[2] Sünen-i Tirmizî, Menâkib 1; Taberânî, Mu'cem'ul-Kebir, Hadis No: 12408; Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 6355; İmam Kastalâni, Mevahib-i Ledünniyye, c. 1, s. 5.

[3] Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 149.

[4] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 14623.

[5] Râmûz'ul-Ehâdîs, 473/2.

[6] Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 469/12.

( )اَفَغَيْرَ دِينِ اللّٰهِ يَبْغُونَ وَلَهُ اَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَاِلَيْهِ يُرْجَعُونَ (٨٣ (

83. Onlar, Allah'ın dîninden başkasını mı arıyorlar? Halbuki göklerde ve yerde kim varsa hepsi, isteyerek ve istemeyerek O'na teslim olmuşlardır. Ve O'na döndürüleceklerdir.

İzah: Âyet-i Kerîme ile ilgili olarak Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَنْ سَاءَ خُلُقُهُ مِنَ الرَّقِيقِ وَالدَّوَابِّ وَالصِّبْيَانِ فَاقْرَءُوا فِي أُذُنَيْهِ {أَفَغَيْرَ دِينِ اللّٰهِ يَبْغُونَ} الْآيَةَ (كر عن

(أنس

Köleden, hayvandan ve çocuklardan bir kimsenin ahlâkı fenâ olursa, iki kulağına ″Onlar, Allah'ın dîninden başkasını mı arıyorlar?...″ diye devam eden Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 83'ü okuyun.[1]

[1] Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 423/3; Kenz'ul-Ummal, Hadis No: 41666.

قُلْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَٓا اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَٓا اُنْزِلَ عَلٰٓى اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْمٰعٖيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَٓا اُو۫تِيَ (مُوسٰى وَعٖيسٰى وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْۖ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْۘ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ (٨٤)

84. Ey Resûlüm! De ki: ″Biz, Allah'u Teâlâ'ya, bize indirilene, İbrâhim'e, İsmâil'e, İshâk'a, Yâkub'a ve torunlarına indirilmiş olana, Mûsâ'ya, Îsâ'ya ve diğer Peygamberlere Rablerinden verilmiş olan şeylere îman ettik. Onlardan hiçbirinin arasını (hak Peygamber oldukları hususunda) ayırmayız. Biz ancak O'na teslim olmuş olanlarız.″

İzah: Âyet-i Kerîme'de beyan edildiği üzere, îman hususunda Peygamberler arasında hiçbir fark yoktur. Ancak derece bakımından üstün olan Peygamberler vardır. Bunların içinde en üstünü de, bizim Peygamberimiz Muhammed Mustafâ (Sallallâhu Teâlâ aleyhi vesellem)'dir. Peygamberler arasında derece farkının olduğuna dair geniş bilgi için Sûre-i Bakara, Âyet 253 ve izahına bakınız.

(وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دٖينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُۚ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرٖينَ (٨٥)

85. Her kim İslâm'dan başka bir din ararsa, bu din ondan aslâ kabul edilmeyecek ve o kimse âhirette hüsrâna uğrayanlardan olacaktır.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme ile ilgili olarak Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

وَالَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَا يَسْمَعُ بِى أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ يَهُودِيٌّ وَلَا نَصْرَانِيٌّ ثُمَّ يَمُوتُ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِالَّذِى أُرْسِلْتُ بِهِ اِلَّا كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ (حم م عن ابى هريرة)

″Muhammed'in nefsini kudret eliyle tutan Allah'a yemin ederim ki, her kim Yahudi olsun, Hristiyan olsun beni işitir, sonra da bana gönderilenlere inanmadan ölecek olursa, mutlaka Cehennem ehlinden olacaktır.″[1]

[1] Sahih-i Müslim, Îman 70 (240 Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 8255.

(كَيْفَ يَهْدِي اللّٰهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ اِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوا اَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَٓاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِم۪ينَ (٨٦) اُو۬لٰٓئِكَ جَزَٓاؤُ۬هُمْ اَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالنَّاسِ اَجْمَع۪ينَۙ (٨٧) خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۚ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَۙ (٨٨) اِلَّا الَّذ۪ينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ (٨٩)

86-89. Kendilerine apaçık deliller gelmiş ve o Resûlün (Muhammed Aleyhisselâm'ın) şüphesiz bir hak (Peygamber) olduğuna şehâdet getirmişlerken, bu îmanlarından sonra kâfir olan bir kavmi Allah'u Teâlâ nasıl hidâyete erdirir? Allah'u Teâlâ, zâlimler topluluğuna hidâyet etmez.* İşte onların cezâsı; Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lânetinin üzerlerine olmasıdır.* Onlar, o lânetin gereği olan azapta ebedî kalırlar. Onların azâbı hafifletilmez. Onlara mühlet de verilmez.* Ancak bundan sonra tevbe edip nefislerini ıslah edenler müstesnâ. Şüphesiz Allah'u Teâlâ çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.

İzah: Bu âyetlerin nüzul sebebi hakkında İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ şöyle buyurmuştur:

كَانَ رَجُلٌ مِنْ الْأَنْصَارِ أَسْلَمَ ثُمَّ ارْتَدَّ وَلَحِقَ بِالشِّرْكِ ثُمَّ تَنَدَّمَ فَأَرْسَلَ إِلَى قَوْمِهِ سَلُوا لِي رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَلْ لِي مِنْ تَوْبَةٍ فَجَاءَ قَوْمُهُ إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا إِنَّ فُلَانًا قَدْ نَدِمَ وَإِنَّهُ أَمَرَنَا أَنْ نَسْأَلَكَ هَلْ لَهُ مِنْ تَوْبَةٍ فَنَزَلَتْ { كَيْفَ يَهْدِي اللّٰهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ إِلَى قَوْلِهِ غَفُورٌ رَحِيمٌ } فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ فَأَسْلَمَ (ن عن ابن عباس)

Ensârdan bir adam, Müslüman iken dinden dönüp müşrik oldu. Ancak daha sonra pişman olunca kavmine: ″Benim için Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'e sorun, tevbe etme hakkım var mı?″ dedi. Bunun üzerine o adamın kavmi Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in yanına gelerek dediler ki: ″Filan kişi pişman oldu ve tevbe etme hakkının olup olmadığını sana sormamızı istedi.″ İşte bu olay üzerine Allah'u Teâlâ bu âyetleri indirdi. Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 86-89 inince, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, o adama haber gönderdi ve o da yeniden Müslüman oldu.[1]

[1] Sünen-i Nesâî, Tahrim'ud-Dem 15; Rudânî, Cem'ul Fevâid, Hadis No: 6848.

(اِنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بَعْدَ اِيمَانِهِمْ ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا لَنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْۚ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الضَّٓالُّونَ (٩٠)

90. Elbette îman ettikten sonra kâfir olanlar ve sonra küfürlerini artıranların tevbeleri aslâ kabul olunmaz. İşte bunlar, dâlalette olanların ta kendileridir.

İzah: Katâde, Hasan-ı Basrî ve Ata el-Horasânî Hazretleri Âyet-i Kerîme'de zikredilen kimselerden maksat, hakikatleri bildikleri halde hakkı inkâr eden Yahudilerdir, demişlerdir. Zîrâ Yahudiler, önce Hz. Mûsâ'ya îman etmişler, sonra Hz. Îsâ'yı inkâr ederek kâfir olmuşlar, daha sonra Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem'i de inkâr ederek küfürlerini daha da artırmışlardır. Bu sebeple Allah'u Teâlâ, onların kalplerini mühür-lemiştir. Artık onların tevbeleri aslâ kabul olunmaz; onlar dalâlette sâbittirler, demektir.

Yahudilerin hakkı bilerek inkâr ettiklerine dair Sûre-i Bakara, Âyet 41-42'de Allah'u Teâlâ şöyle buyurmuştur:

″Sizin yanınızda bulunan Tevrat'ı tasdik edici olarak indirdiğim Kur'ân'a îman edin ve onu ilk inkâr edenlerden olmayın. Benim âyetlerimi dünyâ menfaatleri karşılığında değiştirmeyin. Ve ancak Benden korkun!* (Ey Benî İsrail âlimleri!) Hakkı bâtıl ile örtmeyin ve hakkı gizlemeyin. Halbuki siz bilirsiniz.″

(اِنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ اَحَدِهِمْ مِلْءُ الْاَرْضِ ذَهَبًا وَلَوِ افْتَدٰى بِه۪ۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِر۪ينَ۟ (٩١)

91. Kâfir olup da kâfir oldukları halde ölenler var ya, bunların her biri (kendini kurtarmak için) dünyâ dolusu altın verecek olsa bile, aslâ hiçbirinden kabul olunmaz. Onlar için elim bir azap vardır. Onların (bu azaptan kurtaracak) hiçbir yardımcıları da yoktur.

İzah: Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem'in Peygamberliğini ve onun getirdiği dîni inkâr edip bu inkârları üzere ölen Yahudi, Hristiyan ve Mecûsi gibi kâfirler affedilmeleri için, yeryüzü dolusunca altını fidye olarak verseler dahi, bunların hiçbirisinden, bu verdikleri fidye kabul edilmeyecektir. Bunlar için elim bir azap vardır ve kendilerini Allah'ın azâbından kurtaracak yardımcı ve dostları da yoktur, demektir.

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

يُجَاءُ بِالْكَافِرِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُقَالُ لَهُ أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ لَكَ مِلْءُ الْأَرْضِ ذَهَبًا أَكُنْتَ تَفْتَدِي بِهِ فَيَقُولُ نَعَمْ فَيُقَالُ لَهُ قَدْ كُنْتَ سُئِلْتَ مَا هُوَ أَيْسَرُ مِنْ ذَلِكَ) (خ عن انس بن مالك

″Mahşer gününde kâfir getirilecek ve ona: ″Şâyet senin yeryüzü dolusu altının olsaydı onu fidye olarak verir miydin?″ denilecek. O da: ″Evet″ diyecektir. Bu

defa ona: ″Senden, bu söylediğinden daha kolayı istenmişti″ denilecektir.″[1]

[1] Sahih-i Buhârî, Rikâk 48.

(﴿لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلٖيمٌ (٩٢) (

92. Siz sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda infak etmedikçe, aslâ birre nâil olamazsınız. Her ne infak ederseniz, muhakkak Allah’u Teâlâ onu bilir.

İzah: Bir kimse vereceği zekâtı, yapacağı hayır ve hasenâtı malının iyisinden vermedikçe, ″Birre nâil olamaz.″ Yani bir kâmil hayra veya bir Rahmet-i İlâhiyyeye, bir büyük sevâba, bir Rızây-ı Hakka veya Ravza-i Cennete nâil olamaz, demektir.

Allah’u Teâlâ Sûre-i Bakara, Âyet 267’de de şöyle buyurmuştur:

″… Kendinizin, ancak göz yumarak (almaktan hoşlanmayarak) kabul edebileceğiniz kötü şeyleri infak etmeyin…″

Malından Allah için infak edenin fazileti hakkında Enes Radiyallâhu anhu’dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

لَمَّا نَزَلَتْ {لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ} قَالَ أَبُو طَلْحَةَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَرَى رَبَّنَا يَسْأَلُنَا مِنْ أَمْوَالِنَا فَإِنِّي أُشْهِدُكَ أَنِّي قَدْ جَعَلْتُ أَرْضِي بِأَرِيحَاءَ لَهُ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اجْعَلْهَا فِي قَرَابَتِكَ فَقَسَمَهَا بَيْنَ حَسَّانَ بْنِ ثَابِتٍ وَأُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ (د حم عن انس بن مالك)

Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 92 nâzil olunca, Hz. Ebû Talhâ dedi ki: ″Yâ Resûlallah! Allah’u Teâlâ: ″Siz sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda infak etmedikçe, aslâ rahmete ve Allah’ın rızâsına nâil olamazsınız…″ diyor. Benim en sevgili malım Beyruha bahçesidir. Bunu Allah için tasadduk ettim. Ben bu bahçeden, Allah katında rahmete ve rızâya erişmeyi ve sevabının birikmesini ümit ediyorum.″ Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: ″Sen bu bahçeyi akrabalarına ver. Bu söz üzerine Hz. Ebû Talha, o bahçeyi akrabaları olan Hassan b. Sâbit ve Ubedy b. Ka’b arasında taksim etti.”[1]

[1] Sünen-i Ebû Dâvud, Zekât 45; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 13525.

(كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا لِبَنٖي اِسْرَٓائٖيلَ اِلَّا مَا حَرَّمَ اِسْرَٓائٖيلُ عَلٰى نَفْسِهٖ مِنْ قَبْلِ اَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرٰيةُ قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْرٰيةِ فَاتْلُوهَٓا اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ (٩٣) فَمَنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

٩٤)((

93-94. Tevrat’ın nüzulünden önce İsrâil’in (Yâkub Aleyhisselâm’ın) nefsi için haram kıldığı şeyden başka, yiyeceklerin hepsi İsrailoğullarına helâl idi. Ey Resûlüm! De ki: ″Dâvânızda doğru iseniz, Tevrat’ı getirip okuyun.″* Bu delillerden sonra, Allah’a karşı kim yalan yere iftirada bulunursa, işte onlar zâlimdirler.

İzah: Tevrat’ın nüzulünden önce Yâkub Aleyhisselâm’ın nefsi için haram kıldığı şeyden başka, yiyeceklerin hepsi İsrailoğullarına helâl idi. Fakat onların zulüm ve isyanından dolayı bu yiyeceklerin bir kısmı Tevrat’ın nüzulünden sonra haram oldu. Yahudiler, Tevrat’ın nüzulünden sonra haram olan şeylerin, önceki Peygamberler zamanında dahi haram olduğu iddiasında ısrar edince, Allah’u Teâlâ: Ey Resûlüm! De ki: ″Dâvânızda doğru iseniz, Tevrat’ı getirip okuyun″ diye buyurmuştur.

Bu hususta İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ şu hâdiseyi nakleder:

Yahudilerden bir topluluk Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e geldiler ve ona: ″Ey Ebu’l-Kasım! Sana soracağımız bir kısım özel sorularımızı cevaplandır. Bunların cevabını Peygamber olmayan bilemez″ dediler. Sorularından biri de şu idi:

- ″Tevrat inmeden önce Yâkub’un, kendisine haram kıldığı yiyecek nedir?″ Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

- Mûsâ Aleyhisselâm’a Tevrat’ı indiren Allah hakkı için söyleyin, Yâkub Aleyhisselâm ağır bir şekilde hastalanıp ve hastalığı uzun süre devam edince, Allah’u Teâlâ’nın kendisini bu hastalıktan kurtarması hâlinde, kendisi için en sevimli içeceği ve en sevimli yiyeceği haram kılacağına dair Allah’u Teâlâ’ya adakta bulunmamış mıydı? Onun en sevdiği yemek deve eti, en sevdiği içecek de deve sütü değil miydi? Bunun üzerine Yahudiler: ″Allah için doğru söyledin″ dediler.[1] Fakat onların soru ve cevapları devam etti. Onlar, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’den, Allah’u Teâlâ’dan gelen meleğin Cebrâil Aleyhisselâm olduğunu öğrenince, ″Cebrâil, savaşma emirlerini ve Allah’ın azap emirlerini getiren bir melektir. Bu, bizim düşmanımızdır. Eğer Allah’u Teâlâ’dan, bana gelen melek, rahmeti indiren, yağmuru yağdıran ve bitkileri bitiren Mikâil’dir, deseydin sana uyardık″ dediler ve yine îman etmediler.[2]

[1] Bakınız: Sünen-i Tirmizî, Tefsir’ul-Kur’ân 14.

[2] Bu hususta yine Sûre-i Bakara, Âyet 98 ve izahına bakınız.

(قُلْ صَدَقَ اللّٰهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ اِبْرٰهٖيمَ حَنٖيفًاؕ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ (٩٥)

95. Ey Resûlüm! De ki: ″Allah’u Teâlâ, doğruyu söylemiştir. O halde Hanif (İslâm üzere) olan İbrâhim’in dînine tâbi olun. O ise, aslâ müşriklerden olmadı.″

İzah: Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in sabaha uyanınca, şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

أَصْبَحْنَا عَلَى فِطْرَةِ الْإِسْلَامِ وَعَلَى كَلِمَةِ الْإِخْلَاصِ وَعَلَى دِينِ نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَى مِلَّةِ أَبِينَا إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا مُسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنْ الْمُشْرِكِينَ (حم عن ابن عبد الرحمن بن ابزى عن ابيه)

″İslâm fıtratı ve ihlas üzerine ve bir de Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem’in dîni üzerine babamız İbrâhim Peygamberin dîni olan İslâm üzerine sabahlamış olduk. O, Hanif (İslâm üzere) idi, Müslüman idi. Ve aslâ müşriklerden olmadı.″[1]

[1] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 14818.

(اِنَّ اَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذٖي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمٖينَۚ (٩٦) فٖيهِ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ اِبْرٰهٖيمَۚ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ اٰمِنًاۜ وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبٖيلًاۜ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمٖينَ (٩٧)

96-97. İnsanlar için yapılmış olan ilk ev, mübârek olan ve âlemler için hidâyet kaynağı olarak kurulan Mekke’deki Kâbe’dir.* Orada açık alâmetler vardır. Makâm-ı İbrâhim oradadır. Oraya her kim girerse, emniyette olur. Kudreti olanların hac için orayı ziyaret etmeleri, Allah’u Teâlâ’nın insanlar üzerindeki hakkıdır. Her kim inkâr ederse, şüphesiz ki Allah’u Teâlâ, âlemlerden Ganî’dir (O’nun hiçbir şeye ihtiyâcı yoktur).

İzah: Kâbe hakkında Ebû Zerr Radiyallâhu anhu’dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَيُّ مَسْجِدٍ وُضِعَ فِي الْأَرْضِ أَوَّلُ قَالَ الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ قُلْتُ ثُمَّ أَيٌّ قَالَ الْمَسْجِدُ الْأَقْصَى قُلْتُ كَمْ بَيْنَهُمَا قَالَ أَرْبَعُونَ سَنَةً وَأَيْنَمَا أَدْرَكَتْكَ الصَّلَاةُ فَصَلِّ فَهُوَ مَسْجِدٌ (م عن ابى ذر)

″Yâ Resûlallah! Yeryüzünde ilk kurulan mescit hangisidir?″ diye sordum.

″Mescid-i Harâm (Kâbe)″ buyurdu. ″Sonra hangisi?″ dedim. ″Mescid-i Aksâ″ buyurdu. ″Bu ikisinin kuruluşu arasında ne kadar zaman var?″ dedim. ″Kırk sene ″ dedi. ″Ondan sonra hangisi?″ deyince de, buyurdu ki: ″Namaz sana nerede yetişirse, namazı orada kıl. İşte orası bir mescittir.″[1]

Bu Âyet-i Kerîme, haccın farz olduğunun açık delilidir. İnkâr eden kâfir olur. Nitekim Allah'u Teâlâ bu Âyet-i Kerîme'de, haccın farziyetini kastederek, her kim inkâr ederse, diye buyururken ″Kefere″ kelimesini kullanmıştır.

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bu Âyet-i Kerîme'yi izah ederken şöyle buyurmuştur:

مَنْ مَلَكَ زَادًا وَرَاحِلَةً تُبَلِّغُهُ إِلَى بَيْتِ اللّٰهِ وَلَمْ يَحُجَّ فَلَا عَلَيْهِ أَنْ يَمُوتَ يَهُودِيًّا أَوْ نَصْرَانِيًّا وَذَلِكَ أَنَّ اللّٰهَ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ {وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنْ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا} (ت عن على)

″Her kim kendisini Beytullah'a ulaştıracak binek ve azığa mâlik (haccetmeye kudreti) olduğu halde haccetmezse, ister Yahudi isterse Hristiyan olarak ölsün. Çünkü Allah'u Teâlâ Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 97'de: ″Kudreti olanların hac için orayı ziyaret etmeleri, Allah'u Teâlâ'nın insanlar üzerindeki hakkıdır″ buyurmuştur.″[2]

Yine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَا يُوجِبُ الْحَجَّ قَالَ الزَّادُ وَالرَّاحِلَةُ (ت عن ابن عمر)

Bir adam, Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'e gelerek: ″Yâ Resûlallah! Haccı farz kılan şey nedir?″ diye sordu. Buyurdu ki: ″Azık ve binit (vâsıta) imkânının bulunmasıdır.″[3]

Ebû Hüreyre Radiyallâhu anhu şu Hadis-i Şerif'i nakletmiştir:

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir gün hutbesinde bize şöyle hitap etti:

أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ فَرَضَ عَلَيْكُمْ الْحَجَّ فَحُجُّوا فَقَالَ رَجُلٌ أَكُلَّ عَامٍ يَا رَسُولَ اللّٰهِ فَسَكَتَ حَتَّى قَالَهَا ثَلَاثًا فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْ قُلْتُ نَعَمْ لَوَجَبَتْ وَلَمَا اسْتَطَعْتُمْ ثُمَّ قَالَ ذَرُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِكَثْرَةِ سُؤَالِهِمْ وَاخْتِلَافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ فَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَدَعُوهُ (م ن حم عن ابى هريرة)

″Ey insanlar! Allah’u Teâlâ üzerinize haccı farz kıldı, haccedin″ diye buyurunca, Adamın biri, ″Her sene mi Yâ Resûlallah?″ diye sordu. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem sükût etti. O kişi aynı soruyu üçüncü kez tekrar sorunca, buyurdu ki: ″Nefsim kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki, evet deseydim hac üzerinize her sene farz olacaktı. Üzerinize farz olsaydı, buna güç yetiremeyecektiniz. Ben sizi bıraktığım sürece siz de beni bırakın. Sizden öncekiler çok soru sormaları ve Peygamberlerine karşı muhalefet etmeleri sebebiyle helâk oldular. Ben size bir şeyi emrettiğim zaman gücünüz yettiği kadar tutun. Sizi bir şeyden nehyettiğim zaman da ondan sakının.″[4]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif’inde şöyle buyurmuştur:

(تَعَجَّلُوا إِلَى الْحَجِّ يَعْنِي الْفَرِيضَةَ فَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَا يَدْرِي مَا يَعْرِضُ لَهُ (حم عن ابن عباس

″Farz olan haccı edâ etmekte acele edin. Zîrâ sizden birisi başına ne geleceğini bilemez.″[5]

Yine Âyet-i Kerîme’de geçen ″Şüphesiz ki Allah’u Teâlâ, âlemlerden Ganî’dir″ ifadesi; Allah’u Teâlâ hac yapandan ve yapmayandan Ganî’dir. Yani kimsenin yaptığı ibâdete muhtaç değildir, herkes ona muhtaçtır, demektir. Bu emir, Allah’u Teâlâ’nın Mü’minlere bir rahmeti olup, onları günahlarından arındırmak ve sevâba nâil etmek içindir. Yoksa Allah’u Teâlâ’nın kimsenin ibâdetine ihtiyacı yoktur, demektir.

[1] Sahih-i Müslim, Mesâcid 1; Sahih-i Buhârî, Enbiyâ 10.

[2] Sünen-i Tirmizî, Hac 3.

[3] Sünen-i Tirmizî, Hac 4; Sünen-i İbn Mâce, Menâsik 6.

[4] Sahih-i Müslim, Hac 73 (412 Sünen-i Nesâî, Menasik’ul-Hac 1; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 10199.

[5] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 2721.

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِۗ وَاللّٰهُ شَه۪يدٌ عَلٰى مَا تَعْمَلُونَ (٩٨) قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ (
تَصُدُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجًا وَاَنْتُمْ شُهَدَٓاءُۜ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ (٩٩)

98-99. Ey Resûlüm! De ki: ″Ey Ehl-i Kitap! Allah’u Teâlâ’nın (Muhammed Aleyhisselâm’ın, Peygamberliğini gösteren) delillerini niçin inkâr ediyorsunuz? Halbuki Allah’u Teâlâ, yaptıklarınıza şâhittir.″* De ki: ″Ey Ehl-i Kitap! İslâm’ın hak din olduğunu bildiğiniz halde, niçin Allah’ın yolunu eğri (hakkı bâtıl) göstererek, îman edenleri Allah’ın yolundan çevirmeye çalışıyorsunuz? Allah’u Teâlâ, yaptıklarınızdan gâfil değildir.″

İzah: Ehl-i Kitap’tan birine, ″Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem’in Peygamberliğini Allah’u Teâlâ’dan size gönderilen kitaplarda buluyor musunuz? ″ diye sorulduğunda, ″Hayır″ derdi. Böylece kendi kitaplarında mevcut olan Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem’in sıfatlarını saklamak sûretiyle insanları ona îman etmekten ve ona tâbi olmaktan alıkoyuyorlardı.

(يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنْ تُط۪يعُوا فَر۪يقًا مِنَ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ ا۪يمَانِكُمْ كَافِر۪ينَ (١٠٠) وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَاَنْتُمْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ اٰيَاتُ اللّٰهِ وَف۪يكُمْ رَسُولُهُۜ وَمَنْ يَعْتَصِمْ بِاللّٰهِ فَقَدْ هُدِيَ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ۟
١٠١)((

100-101. Ey îman edenler! Ehl-i Kitap’tan her hangi bir fırkaya itaat ederseniz, onlar sizi îmanınızdan sonra küfre döndürürler.* Nasıl îmandan sonra kâfir olursunuz? Halbuki size Allah’ın âyetleri okunuyor ve O’nun Resûlü de içinizde bulunuyor. Her kim Allah’ın dîni olan İslâm’a tutunursa, şüphesiz dosdoğru yolu bulmuştur.

İzah: Âyet-i Kerîme’de: ″Nasıl îmandan sonra kâfir olursunuz? Halbuki size Allah’ın âyetleri okunuyor ve O’nun Resûlü de içinizde bulunuyor″ diye buyrulmaktadır. Peygamber Efendimizin zamanında Ashab-ı Kirâm, indirilen Kur’ân âyetlerini ve Resûlü Kirâm Efendimizin gösterdiği mûcizeleri gözleriyle görüp yakînen îman etmişler, İslâm’ı kabul edip ona sımsıkı tutunmuşlardır. Aynı şekilde Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’den sonra gelen ümmeti de onu görmediği halde, onun Peygamberliğine ve getirdiği dîne Ashâb-ı Kirâm’ın îman ettiği gibi îman etmiş ve o dîne sımsıkı tutunmuşlardır.

Bu hususta Ebû Hüreyre Radiyallâhu anhu’dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّ شَيْءٍ أَعْجَبُ إِيمَانًا؟ قِيلَ: الْمَلَائِكَةُ، قَالَ: كَيْفَ وَهُمْ فِي السَّمَاءِ يَرَوْنَ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَرَوْنَ. قِيلَ: فَالْأَنْبِيَاءُ، قَالَ: كَيْفَ وَهُمْ يَأْتِيهِمُ الْوَحْيُ قَالُوا: فَنَحْنُ، قَالَ: كَيْفَ وَأَنْتُمْ تُتْلَى عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللّٰهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ، وَلَكِنْ قَوْمٌ يَأْتُونَ مِنْ بَعْدِي يُؤْمِنُونَ بِي وَلَمْ يَرَوْنِي، أُولَئِكَ أَعْجَبُ إِيمَانًا، وَأُولَئِكَ إِخْوَانِي، وَأَنْتُمْ أَصْحَابِي. (السيوطي، الدر المنثور عن أبي هريرة)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Îman yönünden en güzel olan kimdir?″ diye sorunca, ″Meleklerdir″ cevabı verildi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Onlar, gökte sizin görmediğinizi Allah’u Teâlâ kendilerine gösterdiği halde nasıl îman etmezler ki karşılığını verince, ″O zaman Peygamberlerdir″ denildi. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Onlara vahiy geldiği halde nasıl îman etmezler ki″ diye buyurunca, ″O zaman biziz″ dediler. Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

″Allah’ın âyetleri size okunduğu, Allah’ın Resûlü aranızda olduğu halde nasıl îman etmezsiniz ki! Îman yönünden en güzel olanlar benden sonra gelecek ve beni görmeden îman edeceklerdir. Bu kişiler îman yönünden en güzel olanlardır. Onlar benim kardeşlerim, sizler ise arkadaşlarımsınız.″[1]

Bu husus Avf b. Mâlik Radiyallâhu anhu’dan nakledilen bir diğer Hadis-i Şerif’te de, şöyle geçmektedir:

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :يَا لَيْتَنِي قَدْ لَقِيتُ إِخْوَانِي. قَالُوا: يَا رَسُولَ اللّٰهِ، أَلَسْنَا إِخْوَانَكَ وَأَصْحَابَكَ؟ قَالَ: بَلَى، وَلَكِنَّ قَوْمًا يَجِيئُونَ مِنْ بَعْدِكُمْ، يُؤْمِنُونَ بِي إِيمَانَكُمْ، وَيُصَدِّقُونِي تَصْدِيقَكُمْ وَيَنْصُرُونِي (نَصْرَكُمْ، فَيَا لَيْتَنِي قَدْ لَقِيتُ إِخْوَانِي. (ابن أبي شيبة في مسنده عن عوف بن مالك

"Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: "Keşke kardeşlerimi görebilseydim" deyince, Sahâbe: "Yâ Resûlallah! Biz senin kardeşlerin ve arkadaşların değil miyiz?" diye sordular. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: "Evet öyle, ama sizden sonra gelecek, sizin îman ettiğiniz gibi bana îman edecek, sizin tasdik ettiğiniz gibi beni tasdik edecek, sizin bana yardım ettiğiniz gibi yardım edecek bir topluluk gelecektir. Keşke o kardeşlerimi görebilseydim" buyurdu.[2]

[1] Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr'ül-Mensûr, c. 1, s. 135.

[2] Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr'ül-Mensûr, c. 1, s. 135-136.

( )يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِه۪ وَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُسْلِمُونَ (١٠٢ (

102. Ey îman edenler! Allah'u Teâlâ'dan nasıl korkmak gerekiyorsa öyle korkun ve ancak Müslümanlar olarak can verin.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme hakkında İbn-i Mes'ud Radiyallâhu anhu, şu Hadis-i Şerif'i nakletmiştir:

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِهِ أَنْ يُطَاعَ فَلَا يُعْصَى وَيُذْكَرَ فَلَا يُنْسَى (السيوطي، الدر المنثور عن ابن مسعود)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 102'yi okudu ve "Burada Allah'a itaat edip âsi olmamak, Allah'ı zikredip unutmamak kastedilmektedir" diye buyurdu.[1]

İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ da bu Âyet-i Kerîme hakkında şöyle buyurmuştur: Bu durum Müslümanlara ağır gelmişti. Bunun üzerine Allah'u Teâlâ: "O halde gücünüz yettiği kadar Allah'tan korkun…"[2] diye geçen Âyet-i Kerîme'yi indirdi.

[1] Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr'ül-Mensûr, c. 3, s. 619.

[2] Sûre-i Teğâbün, Âyet 16.

(وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُواۖ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ كُنْتُمْ اَعْدَاءً فَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِه۪ٓ اِخْوَانًاۚ وَكُنْتُمْ عَلٰى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَاَنْقَذَكُمْ مِنْهَاۜ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِه۪ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ
١٠٣)( )

103. Hepiniz Allah'ın ipine (İslâm Dîni'ne) sımsıkı sarılın. Fırkalara bölünerek haktan ayrılmayın. Allah'u Teâlâ'nın size ihsan buyurduğu nîmeti düşünün. Siz birbirinize düşman olduğunuz zaman, Allah'u Teâlâ kalplerinizi birleştirdi ve bu birleştirme nîmeti ile birbirinize kardeş oldunuz. Siz (küfrünüz sebebiyle) Cehennem çukuru kenarında olduğunuz vakit, (Hidâyet-i İslâm ile) Allah'u Teâlâ sizi o çukura düşmekten kurtardı. İşte Allah'u Teâlâ, âyetlerini size böyle beyan eder ki, hidâyette sâbit olasınız.

İzah: Âlimler, bu Âyet-i Kerîme'de geçen ″Allah'ın ipinden″ maksadın, İslâm Dîni olduğunu beyan ederek dîni, ip ile tâbir etmişlerdir. Sahâbe-i Kirâm'dan Abdullah b. Mes'ud Radiyallâhu anhu da bu ifadeye; İslâm topluluğudur, diye mânâ vermiştir.

Bu husus Sûre-i Şûrâ, Âyet 13'te şöyle geçmektedir:

″Dîne sağlam bir şekilde sarılın ve onda ayrılığa düşmeyin″ diye Nûh'a emrettiğini, Sana vahyettiğimizi, İbrâhim'e, Mûsâ'ya ve Îsâ'ya emrettiğimizi size de din kıldı…

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

إِنَّ اللّٰهَ يَرْضَى لَكُمْ ثَلَاثًا وَيَسْخَطُ لَكُمْ ثَلَاثًا يَرْضَى لَكُمْ أَنْ تَعْبُدُوهُ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَأَنْ تَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَأَنْ تُنَاصِحُوا مَنْ وَلَّاهُ اللّٰهُ أَمْرَكُمْ وَيَسْخَطُ لَكُمْ قِيلَ وَقَالَ وَإِضَاعَةَ الْمَالِ وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ (م حم عن ابى هريرة)

″Allah'u Teâlâ, üç şeyden dolayı sizden râzı olur, üç şeyden dolayı da size gazap eder: Allah'a kulluk edip, O'na hiçbir şeyi ortak koşmama-nızdan, topluca Allah'ın ipine sarılıp tefrikaya düşmemenizden ve Allah'u Teâlâ'nın, sizin başınıza getirdiği yöneticilere nasihatte bulunmanızdan hoşnut olur. Dedikodu yapmanıza, malınızı boşa harcamanıza ve çok soru sormanıza da gazap eder.″[1]

Yine Âyet-i Kerîme'de: ″Siz birbirinize düşman olduğunuz zaman, Allah'u Teâlâ kalplerinizi birleştirdi ve bu birleştirme nîmeti ile birbirinize kardeş oldunuz″ diye geçen ifadeyle; Medîne'deki Evs ve Hazreç kabileleri kastedilmektedir. Bu

kabileler birbirlerine düşman idi. Bunlar İslâm ile müşerref olunca, düşmanlık gitmiş ve kardeş olmuşlardır.

Bunların ilk Müslüman oluşunu, İbn-i İshâk özetle şöyle anlatır:

Aziz ve Celil olan Allah, dînini açığa çıkarmayı, Peygamberini aziz kılmayı ve vaadini yerine getirmeyi dileyince, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Ensârla karşılaştığı dönemde Mekke'de, dışardan gelen insanlara dîni tebliğ etmeye başladı. Her mevsimde yaptığı gibi, Ensâr ile görüştüğü mevsimde de Arap kabilelerini dîne dâvet etti. O, Akabe mevkiinde bulunurken Hazreç Kabilesi'nden, Allah'ın kendileri için hayır dilediği bir toplulukla karşılaştı. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem onlara: ″Sizler kimlersiniz?″ diye sordu. Onlar da: ″Bizler, Hazreç kabilesinden bir topluluğuz″ dediler. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Sizler, Yahudilerle anlaşması bulunan kimselerden misiniz?″ diye sordu. Onlar da: ″Evet″ dediler. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Oturmaz mısınız? Sizinle biraz konuşalım″ dedi. Onlar da: ″Evet, olur″ dediler. Resûlullah ile birlikte oturdular. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem onları, Aziz ve Celil olan Allah'ın birliğine dâvet etti. Onlara İslâm'ı teklif etti ve Kur'ân okudu. Allah'u Teâlâ'nın, onların İslâm'a girmeleri için sebep kıldığı meselelerden biri de şuydu:

Hazreçliler memleketlerinde Yahudilerle birlikte yaşıyorlardı. Yahudiler, kitap ehli ve bilgi sahibiydiler. Hazreçliler ise Allah'a ortak koşan ve putlara tapan kimselerdi. Bunlar memleketlerinde, Yahudilere gâlip durumdaydılar. Aralarında bir olay çıktığında, Yahudiler onları tehdit ederek şöyle diyorlardı: ″Şüphesiz ki pek yakında bir Peygamber gönderilecek, onun zamanı gelmiştir. Biz ona tâbi olacağız. Onunla birlikte sizleri Âd kavminin toplu bir şekilde helâk olduğu gibi, biz de sizi öldüreceğiz.″

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bu topluluğa konuşup, onları İslâm'a dâvet edince, onlar birbirlerine şöyle demişlerdi: ″Ey kavim! Vallâhi, sizler biliyorsunuz ki, işte bu Yahudilerin sizi kendisiyle tehdit ettikleri Peygamberdir. Buna sizden önce Yahudiler îman etmiş olmasınlar.″ Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in dâvetini kabul ettiler. Onu tasdik ettiler ve Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in kendilerine teklif ettiği İslâm'ı kabullendiler. Ve şöyle dediler:

″Biz, geride öyle bir kavim bıraktık ki onların arasındaki düşmanlık ve kötülük

hiçbir kavmin arasında yoktur. Umulur ki, senin sayende Allah’u Teâlâ onları birleştirir. Şimdi biz, onların yanına döneceğiz. Onları senin emrine çağıracağız ve senin dâvetinle kabul ettiğimiz bu dîni onlara da arz edeceğiz. Şâyet onlar da bu din üzerinde birleşecek olurlarsa artık senden daha güçlü bir kimse olamaz.″

Bundan sonra Hazreçliler, Mü’min olarak Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in yanından ayrılıp gittiler. Onlar altı kişiydiler. Bunlar Medîne’ye gidip kavimlerinin yanına varınca onlara Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’i anlattılar ve kendilerini İslâm’a dâvet ettiler. Böylece aralarında İslâm yayılmaya başladı. Öyle ki, Ensârın evlerinden hiçbir ev kalmadı ki, orada Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’den bahsedilmiş olmasın.

Ertesi yıl olunca aynı mevsimde Ensârdan on iki kişi geldi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ile ″Akabe″ denen yerde buluştular. Burada birinci Akabe biatını yaptılar. Medîneli Ensâr, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ile ″Kadınların biati″ diye adlandırılan bir biatta bulundular. Bu da Müslümanlara henüz savaşın farz kılınmadığı bir zamanda idi.

Yine bu Âyet-i Kerîme, Müslümanların birlik ve beraberlik içinde olmaları lâzım geldiğini emretmekte ve parçalanmayı, çeşitli fırkalara bölünmeyi yasaklamaktadır.

Bu hususta Arfece İbn-i Şurayh el-Eşcaiy Radiyallâhu anhu, şu Hadis-i Şerif’i nakletmiştir:

رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَخْطُبُ النَّاسَ فَقَالَ إِنَّهُ سَيَكُونُ بَعْدِي هَنَاتٌ وَهَنَاتٌ فَمَنْ رَأَيْتُمُوهُ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ أَوْ يُرِيدُ يُفَرِّقُ أَمْرَ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَائِنًا مَنْ كَانَ فَاقْتُلُوهُ فَإِنَّ يَدَ اللّٰهِ عَلَى الْجَمَاعَةِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ مَعَ مَنْ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ يَرْكُضُ (ن عن عرفجة بن شريح الأشجعيّ)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’i minber üzerinde insanlara şöyle hitap ederken gördüm: ″Benden sonra fitne ve fesat olacaktır. Kimin cemaatten (Ehl-i Sünnet toplumundan) ayrıldığını ve Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem’in ümmetinin işlerini karıştırdığını görürseniz onu öldürün; o şahıs kim olursa olsun. Zîrâ Allah’ın yardımı cemaatle birlikte olanlaradır. Cemaatten ayrılan kişi ile de şeytan beraber koşar.″[2]

Ehl-i Sünnet hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

وَتَفْتَرِقُ أَمَّتِي عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ مِلَّةَ كُلَّهُمْ فِي النَّارِ إِلَّا مِلَّةَ وَاحِدَةً قَالَوا وَمَنْ هِيَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ مَا أَنَا عَلَيْهِ وَأَصْحَابِي (ت عبد اللّٰه بن عمرو)

"Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılır. Bunlardan bir fırka hâriç hepsi Cehennemde olacaktır." "O kurtulan fırka kimdir Yâ Resûlallah?" dediler. Buyurdu ki: "Ben ve Ashâbımın yolu üzere olanlardır."[3]

İşte Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ve Ashâbının yolu üzerinde olan Ehl-i Sünnet toplumudur. Bunlar da Hanefi, Mâliki, Şâfii ve Hanbeli Mezhepleridir. Bu konu hakkında daha geniş bilgi için Sûre-i En'âm, Âyet 159 ve izahına bakınız.

[1] Sahih-i Müslim, Akdiyye 5 (10 Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 8444.

[2] Sünen-i Nesâî, Tahrim'ud-Dem 6.

[3] Sünen-i Tirmizî, Îman 18; Sünen-i İbn-i Mâce, Fiten 17. Bu Hadis-i Şerif'in metni, bir diğer rivâyette de şöyle geçmektedir:
سَتَفْتَرِقُ أُمَّتِى ثَلَاثٌ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً كُلُّهُمْ فِى النَّارِ اِلَّا وَاحِدَةً مَنْ وَاحِدَةَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ:مَا أَنَا عَلَيْهِ وَأَصْحَابِى)İbn-i
Kesir, Tefsir'ul-Kur'ân'il-Azim, c. 6, s. 118).

(وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ اُمَّةٌ يَدْعُونَ اِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (١٠٤ ((

104. Sizden, insanları hayra dâvet eden ve iyiliği emredip kötülükten nehyetmek ile meşgul olan bir topluluk bulunsun. Felâha erenler de ancak onlardır.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme ile ilgili olarak Hz. Ebû Câfer el-Bâkır'dan nakledilen bir Hadis-i Şerif'te, şöyle buyrulmuştur:

قَرَأَ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: {وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ} ثُمّ قَالَ: الْخَيْرُ اتِّبَاع القُرآنِ وَسُنَّتِي (ابن كثير، التفسير القران العظيم عن أبى جعفر الباقر)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: "Sizden, insanları hayra dâvet eden ve iyiliği emredip kötülükten nehyetmek ile meşgul olan bir topluluk bulunsun…" diye geçen âyeti okudu ve sonra şöyle buyurdu: "Hayır; Kur'ân'a ve benim sünnetime uymaktır."[1] İşte hayra dâvet etmekten maksat, Kur'ân-ı Kerîm'e ve Sünnet-i Resûlullah'a uymak ve bu hususta insanları ayıktırmaktır.

İyiliği emredip kötülükten nehyetmek ile ilgili olarak çok sayıda Hadis-i Şerif nakledilmiştir. Bunlardan bâzıları şöyledir:

مَا مِنْ نَبِيٍّ بَعَثَهُ اللّٰهُ فِي أُمَّةٍ قَبْلِي إِلَّا كَانَ لَهُ مِنْ أُمَّتِهِ حَوَارِيُّونَ وَأَصْحَابٌ يَأْخُذُونَ بِسُنَّتِهِ وَيَقْتَدُونَ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِنَّهَا تَخْلُفُ مِنْ بَعْدِهِمْ خُلُوفٌ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ وَيَفْعَلُونَ مَا لَا يُؤْمَرُونَ فَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِيَدِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِلِسَانِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِقَلْبِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلَيْسَ وَرَاءَ ذَلِكَ مِنْ الْإِيمَانِ حَبَّةُ خَرْدَلٍ (م عن عبد اللّٰه بن مسعود)

"Allah'u Teâlâ'nın benden evvelki ümmetlere gönderdiği her Peygamberin kendi ümmetinden sünnetini alan ve emirlerine uyan muhakkak birtakım Havârileri ve Sahâbîleri vardır. Sonra onların ardından yapamayacakları şeyleri söyleyen ve emrolunmadıkları işleri yapan birtakım nesiller zuhur eder. İşte kim bunlara karşı eliyle mücâhede ederse, o bir Mü'mindir. Onlara karşı kim diliyle mücâhede ederse, o da Mü'mindir, onlara karşı, kim kalbiyle mücâhede yaparsa o da Mü'mindir. Fakat bunun ötesinde olan kimsenin, îmandan bir hardal danesi de yoktur."[2]

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلَتَنْهَوُنَّ عَنْ الْمُنْكَرِ أَوْ لَيُوشِكَنَّ اللّٰهُ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عِقَابًا مِنْ عِنْدِهِ ثُمَّ لَتَدْعُنَّهُ فَلَا يَسْتَجِيبُ لَكُمْ (حم ت عن حذيفة بن اليمان)

"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin olsun ki, ya iyiliği emredip kötülükten nehyedersiniz ya da Allah'u Teâlâ, katından sizin üzerinize bir cezâ gönderir, sonra onun kaldırılması için Allah'u Teâlâ'ya duâ ederseniz de duânızı kabul etmez."[3]

مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ (م ت ن عن ابى سعيد)

"Kim bir kötülüğü (şer'an yapılması câiz görülmeyen bir şeyi) görüp de onu eliyle değiştirmeye gücü yeterse değiştirsin. Ona gücü yetmezse diliyle uyarsın, ona da gücü yetmezse kalbiyle buğzetsin ki, bu da îmanın en zayıf derecesidir."[4]

وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَيَخْرُجَنَّ مِنْ أُمَّتِى مِنْ قُبُورِهِمْ فِى صُورَةِ الْقِرَدَةِ وَالْخَنَازِيرِ بِمُدَهَانَتِهِمْ فِى الْمَعَاصِى وَكَفِّهِمْ عَنْ النَّهْيِى وَهُمْ يَسْتَطِيعُونَ (أبو نعيم عن عبد الرحمن)

"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, mâsiyetlere karşı göz yumdukları ve güçleri yettiği halde iyiliği emredip kötülükten nehyetmek

görevini yapmadıkları için, ümmetimden bâzıları kabir-lerinden maymun ve hınzır sûretinde çıkacaktır.″[5]

[1] İbn-i Kesir, Tefsir'ul-Kur'ân'il-Azim, c. 2, s. 91.

[2] Sahih-i Müslim, Îman 20 (80).

[3] Sünen-i Tirmizî, Fiten 9; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 22212.

[4] Sahih-i Müslim, Îman 20 (78).

[5] Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 456/8.

( )وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (١٠٥)

105. Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra, ihtilaf ederek fırkalara ayrılanlar gibi olmayın. İşte onlar için büyük bir azap vardır.

İzah: Allah'u Teâlâ, dinlerini tahrif ederek fırkalara ayrılan Yahudiler ve Hristiyanlar gibi olmayın, diyerek Müslümanları uyarmaktadır. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem âhir zamanda, aynı Ehl-i Kitab'ın yaptığı gibi, kendi menfaatleri için Kur'ân-ı Kerîm'e yanlış mânâ vererek tahrif etmek isteyecek bir zümrenin çıkacağını haber vermektedir. Bu Hadis-i Şerif'lerden bâzıları şöyledir:

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(إِنَّ فِي أُمَّتِي قَوْمًا يَقْرَؤُنَ الْقُرْآنَ يَنْثُرُونَهُ نَثْرَ الدَّقَلِ يَتَأَوَّلُونَهُ عَلَى غَيْرِ تَأْوِيلِهِ (ابن جرير عن حذيفة

″Ümmetimden bir kavim olur. Onlar Kur'ân'ı okurlar da onu kötü ve kuru hurma gibi dağıtırlar ve Kur'ân'ı te'vîli mümkün olmayan tam tersi mânâlarla te'vîl ederler (mânâ verirler).″[1]

Hüzeyfe Radiyallâhu anhu'dan merfu olarak nakledilen bir Hadis-i Şerif'te de şöyle buyrulmuştur:

قَوْمٌ يَكُونُونَ فِي هَذِهِ الْأُمَّةَ يَقْرَؤُنَ الْقَرْآنَ يَنْثِرُونَهُ نَثْرَ الدَّقْلِ لَا يُجَاوِزُ تَرَاقِيهِمْ تَسْبَقُ قِرَائَتَهُمْ إِيمَانِهِمْ (ابن جرير عن حذيفة)

"Bu ümmet içinde bir kavim olacak ki, onlar Kur'ân'ı okurlar. Ama onu kötü ve kuru hurma gibi dağıtırlar, Kur'ân onların boğazlarından öteye geçmez ve onların okuyuşları, îmanlarını geçer; yani îmandan çıkarlar."[2]

Halbuki Kur'ân-ı Kerîm'in âyetleri birbirine uygun gelir. Bu hususta Amr ibn-i Şuayb Radiyallâhu anhu'dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

سَمِعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَوْمًا يَتَدَارَءُونَ فَقَالَ إِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِهَذَا ضَرَبُوا كِتَابَ اللّٰهِ بَعْضَهُ بِبَعْضٍ وَإِنَّمَا نَزَلَ كِتَابُ اللّٰهِ يُصَدِّقُ بَعْضُهُ بَعْضًا فَلاَ تُكَذِّبُوا بَعْضَهُ بِبَعْضٍ فَمَا عَلِمْتُمْ مِنْهُ فَقُولُوا وَمَا جَهِلْتُمْ فَكِلُوهُ إِلَى عَالِمِهِ (حم عمرو بن شعيب)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem münâkaşa eden bir grup gördü ve buyurdu ki: "Sizden öncekiler bu yüzden helâk oldu. Allah'ın kitabının bir kısmını diğer bir kısmıyla çatışır gördüler. Halbuki Allah'ın kitabının bir bölümü diğer bir bölümünü doğrular mâhiyette indirilmiştir. Bir kısmını diğer bir kısmına dayanarak yalanlamayın. Ondan bildiğinizi söyleyin, bilmediğinizi de onu bilenlere bırakın."[3]

Yine bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَنْ فَسَّرَ الْقُرْآنَ بِرَأْيِهِ فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ (ت عن ابن عباس)

"Her kim Kur'ân'a (gerçek mânâsını bildiği halde) kendi görüşüne göre mânâ verirse, Cehennemdeki yerine hazırlansın."[4]

[1] Kenz'ul-Ummal, Hadis No: 31581.

[2] Kenz'ul-Ummal, Hadis No: 31582.

[3] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 6453.

[4] Sünen-i Tirmizî, Tesir'ul-Kur'ân 1; İmam Gazâli, İhyâ-u Ulûm'id-Din, c. 1, s. 98.

(يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَاَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ اَكَفَرْتُمْ بَعْدَ اِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ (١٠٦) وَاَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللّٰهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (١٠٧) تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَمَا اللّٰهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعَالَمِينَ (١٠٨) وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ (١٠٩))

106-109. Bâzı yüzlerin ak, bâzı yüzlerin de karardığı gün gelir. O gün yüzleri kararanlara: ″Îman ettikten sonra kâfir mi oldunuz? O halde yaptığınız küfür sebebiyle tadın azâbı″ denilir.* O gün yüzleri ak olanlar, Allah'u Teâlâ'nın rahmetindedirler ve Cennette ebedî kalırlar.* İşte bunlar, Allah'ın âyetleridir. Onları sana hak olarak okuyoruz. Allah'u Teâlâ hiç kimseye haksızlık etmez.* Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ındır. İşlerin hepsi O'na döndürülecektir.

İzah: Bu âyetlerde geçtiği üzere îmanı veya küfrü seçmek insanın kendi irâdesindedir. Bu sebepten Ehl-i Sünnet ulemâsı der ki: ″Kul kesb eder, Allah'u Teâlâ da yaratır.″ Yani insan günah veya sevap, îman veya küfür yolu olan bir şeyi yapmaya yönelir ve kesin olarak niyetine alırsa, işte o zaman Allah'u Teâlâ, onun niyetine göre yaratır.

Bu hususta Sultan-ı Enbiyâ Efendimiz şöyle buyurmuştur:

(إِنَّ اللّٰهَ لَا يَنْظُرُ اِلَى أَجْسَادِكُمْ وَلَا اِلَى صُوَرِكُمْ وَاَعْمَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ اِلَى قُلُوبِكُمْ (خ م عن ابو هريرة

″Şüphesiz ki Allah'u Teâlâ, sizin cesetlerinize, sûretlerinize ve amellerinize bakmaz. Lâkin kalplerinize bakar.″[1]

Kalbin fikri ne ise, zikri de o olur. Hulasa şudur: Kulun kalbinde; fikri, niyeti, maksadı ne ise ona göre dünyâda ve âhirette nasip alması olur. Allah'u Teâlâ ona göre hesap eder. Dünyâda hâli, kazancı ona göre olur. Âhirette hiçbir itiraz kalmaz. Bu hususta daha geniş bilgi için Sûre-i Bakara, Âyet 284'ün izahına bakınız.

Yine Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 106-107'de: Bâzı yüzlerin ak, bâzı yüzlerin de karardığı gün gelir. O gün yüzleri kararanlara: ″Îman ettikten sonra kâfir mi oldunuz? O halde yaptığınız küfür sebebiyle tadın azâbı″ denilir.* O gün yüzleri ak olanlar, Allah'u Teâlâ'nın rahmetindedirler ve Cennette ebedî kalırlar, diye buyrulmaktadır.

Übeyy b. Kâ'b Radiyallâhu anhu'ya göre, âhirette yüzleri ak olacak insanlardan maksat, Mü'minler, yüzleri kararacak olan insanlardan maksat ise kâfirlerdir. Kâfirlere, ″Îman ettikten sonra inkâr mı ettiniz?″ denmesinin sebebi, onların, Âdem Aleyhisselâm'ın sulbünden zerrecikler hâlinde çıkarıldıklarında, îman ettiklerini söylemeleri, doğup dünyâya geldikten sonra da kâfir olmalarındandır.

Zîrâ Âyet-i Kerîme'nin, âhirette bütün insanları iki sınıfa ayırdığını, bunlardan yüzleri ak olanların Mü'minler olduğuna göre, yüzleri kararanların da kâfirler olduğu âşikârdır.

Bu hususta İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ da bu Âyet-i Kerîme'yi açıklarken şöyle buyurmuştur:

"Yüzleri ak olanlardan maksat, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'tir, yüzleri kara olanlardan maksat ise, bid'at ve dalâlet ehlidir."[2]

[1] Sahih-i Buhârî, Edeb, 63, Nikâh 45; Sahih-i Müslim, Birr 10 (33 Riyâz'üs-Sâlihîn, Hadis No: 1601.

[2] Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr'ül-Mensûr, c. 3, s. 633-634.

(كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِۜ وَلَوْ اٰمَنَ اَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْۜ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَاَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ (١١٠)

110. Ey Mü'minler! Siz, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten nehyeder ve Allah'a îman edersiniz. Ehl-i Kitap da îman etselerdi, elbette kendileri için hayırlı olurdu. Lâkin onlardan bir kısmı îman ettiler, çoğu ise îman etmeyerek kâfir kaldılar.

İzah: "Ey Mü'minler! Siz, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz... " diye başlayan bu Âyet-i Kerîme hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(إِنَّكُمْ تَتِمُّونَ سَبْعِينَ أُمَّةً أَنْتُمْ خَيْرُهَا وَأَكْرَمُهَا عَلَى اللّٰهِ (ه ت عن بهز بن حكيم عن ابيه عن جده

"Sizler yetmişinci ümmeti tamamlıyorsunuz. Üstelik Allah katında en hayırlı ve en değerli ümmet de sizsiniz."[1]

Yine bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Hadis-i Şerif'lerinde şöyle buyurmuştur:

(اِنَّ اللّٰهِ فَضَّلَنِى عَلَى الْأَنْبِيَاءِ أَوْ قَالَ أُمَّتِى عَلَى الْأُمَمِ وَأَحَلَّ لِيَ الْغَنَائِمَ (ت عن ابى امامة

"Allah'u Teâlâ, beni diğer Peygamberlerden, ümmetimi de diğer ümmetlerden üstün kıldı ve bizim için ganîmetleri helâl kıldı."[2]

لَمَّا خَلَقَ اللّٰهُ الْعَرْشَ كَتَبَ عَلَيْهِ بِقَلَمٍ مِنْ نُورٍ طَولِ الْقَلَمِ مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ: لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ بِهِ آخُذُ وَبِهِ أُعْطِى وَأُمَّتُهُ أَفْضَلُ الْاُمَمِ وَأَفْضَلُهَا أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ (الرافعي عن سلمان)

"Allah'u Teâlâ, Arşı yarattığı zaman uzunluğu doğu ile batı arası kadar olan nûrdan bir kalemle üzerine şunu yazdı: Lâ ilâhe illallâh Muhammed'un Resûlullâh. Onunla alır. Onunla veririm. Onun ümmeti, ümmetlerin en üstünüdür. Ümmetinin efdali de Ebû Bekir es-Sıddîk'tir."[3]

Ayrıca bu Âyet-i Kerîme'de Allah'u Teâlâ açık bir şekilde; eğer Ehl-i Kitap, Mü'minlerin îman ettiği gibi îman etmezlerse kâfir olurlar, diye buyurmaktadır. Bu sebeple her kim ki, Allah'a ve Resûlu Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem'e Mü'minlerin îman ettiği gibi îman etmezse, ister Yahudi olsun ister Hristiyan olsun veya hangi din üzere olursa olsun o kimseler kâfirdir ve ebedî Cehennemliktir.

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

وَالَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَا يَسْمَعُ بِى أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ يَهُودِيٌّ وَلَا نَصْرَانِيٌّ ثُمَّ يَمُوتُ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِالَّذِى أُرْسِلْتُ بِهِ اِلَّا كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ (حم م عن ابى هريرة)

"Muhammed'in nefsini kudret eliyle tutan Allah'a yemin ederim ki, her kim Yahudi olsun, Hristiyan olsun beni işitir, sonra da bana gönderilenlere inanmadan ölecek olursa, mutlaka Cehennem ehlinden olacaktır."[4]

[1] Sünen-i Tirmizî, Tefsir'ul-Kur'ân 4; Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 6852.

[2] Sünen-i Tirmizî, Siyer 5.

[3] Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 352/7; Kenz'ul-Ummal, Hadis No: 32581.

[4] Sahih-i Müslim, Îman 70 (240 Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 8255.

لَنْ يَضُرُّوكُمْ اِلَّٓا اَذًىۜ وَاِنْ يُقَاتِلُوكُمْ يُوَلُّوكُمُ الْاَدْبَارَۜ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ (١١١) ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ اَيْنَ مَا ثُقِفُوٓا اِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللّٰهِ وَحَبْلٍ مِنَ النَّاسِ وَبَٓاؤُ۫ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ الْاَنْبِيَٓاءَ بِغَيْرِ حَقٍّۜ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَۙ (١١٢)

111-112. Ey Mü'minler! Yahudiler, size eziyetten başka bir zarar veremezler. Sizinle savaşırlarsa, arkalarını dönüp kaçarlar. Sonra onlara yardım da edilmez.*

Onlar her nerede olsalar, zillet içinde olmaya mahkûmdurlar. Allah’u Teâlâ’nın ve Mü’minlerin himâyesine girerlerse, ancak bu zillet durumundan kurtulabilirler. Allah’a isyan edip hudûdu ahkâmını çiğnediler. Bu sebeple Allah’ın âyetlerini inkâr ettikleri ve haksız yere Peygamberleri öldürdükleri için Allah’ın gazabına müstehak oldular ve üzerlerine miskinlik yapıştı.

İzah: Allah’u Teâlâ, Yahudiler için: ″Onlar her nerede olsalar, zillet içinde olmaya mahkûmdurlar″ diye buyurmaktadır. Yine Yahudiler hakkında Sûre-i A’râf, Âyet 167’de Allah’u Teâlâ: ″Ey Resûlüm! Zikret o vakti ki, senin Rabbin, kıyâmet gününe kadar Yahudilere şiddetli azap edecek kimseler göndereceğini yeminle bildirdi…″ diye buyurmaktadır. Tarihe bakıldığında, Yahudilerin farklı zamanlarda diğer insanlar tarafından devamlı cezâlandırıldıkları ve böylece zelil duruma düştükleri görülmektedir.

Allah’u Teâlâ, Yahudileri birçok defâ zelil etmiş ve etmeye de devam edecektir. Meselâ: Allah’u Teâlâ, Buhtunnasr’ı ve Roma krallarını, onların üzerine göndermiş ve onlar da binlerce Yahudiyi öldürmüştür. Sonra İslâm Dini gelmiş, Müslümanların dâvetlerini kabul etmemeleri sebebiyle yine o perişanlıkları devam etmiştir. Daha sonra İspanyollar tarafından öldürülen ve sürgün edilen Yahudiler, ancak Osmanlı Devleti’ne sığınarak kurtulabilmişlerdir. Yine ikinci dünyâ savaşında Almanlar tarafından da bunlar öldürülmüş ve zelil duruma düşürülmüştür.

Yahudilerin yeryüzünde ara ara zâlimce bir güç elde etmiş olmalarının bir önemi yoktur. Sonuçta Allah’u Teâlâ bunları hep hor, hakir ve zelil bir duruma düşmeye mahkûm etmiştir. Allah’ın hükmü kesinlikle yerini bulur. Çünkü bunlar, Allah’ın gazabına uğramış bir topluluktur. Diğer bir Âyet-i Kerîme’de de Yahudiler için: ″Böylece onlara, zillet ve yoksulluk vuruldu. Onlar, Allah’ın gazabına uğradılar ″[1] diye buyrulmuştur.

Âhir zamanda Îsâ Aleyhisselâm yeryüzüne indiğinde, bunların zelil duruma düşeceğini, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle haber vermiştir:

لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يُقَاتِلَ الْمُسْلِمُونَ الْيَهُودَ فَيَقْتُلُهُمْ الْمُسْلِمُونَ حَتَّى يَخْتَبِئَ الْيَهُودِيُّ مِنْ وَرَاءِ الْحَجَرِ وَالشَّجَرِ فَيَقُولُ الْحَجَرُ أَوْ الشَّجَرُ يَا مُسْلِمُ يَا عَبْدَ اللّٰهِ هَذَا يَهُودِيٌّ خَلْفِي فَتَعَالَ فَاقْتُلْهُ إِلَّا الْغَرْقَدَ فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرِ الْيَهُودِ (م عن ابى هريرة)

Müslümanlar, Yahudilerle savaşmadıkça kıyâmet kopmayacaktır. Müslümanlar

onları öldüreceklerdir. Öyle ki Yahudiler, taşların ve ağaçların arkasında saklanacaklar. Fakat o taş veya ağaç, o zaman, ″Ey Müslüman, Ey Allah'ın kulu! Bu Yahudi benim arkamda, gel onu öldür″ diyecek. Ancak garkat ağacı hâriç. Çünkü bu, Yahudi ağacıdır.[2]

Bu husus bir diğer Hadis-i Şerif'te de şöyle geçmektedir:

(لَتُقَاتِلُنَّ الْيَهُودَ فَلَتَقْتُلُنَّهُمْ حَتَّى يَقُولَ الْحَجَرُ يَا مُسْلِمُ هَذَا يَهُودِيٌّ فَتَعَالَ فَاقْتُلْهُ (خ عن بن عمر

Siz, muhakkak Yahudilerle savaşacak ve onları öldüreceksiniz. Öyle ki, o zaman bir taş: ″Ey Müslüman! Bu Yahudi arkama saklandı, gel ve onu öldür″ der.[3]

[1] Sûre-i Bakara, Âyet 61.

[2] Sahih-i Müslim, Fiten 18 (83).

[3] Sahih-i Buhârî, Cihat 94, Sahih-i Müslim, Fiten 18 (83 Sünen-i Tirmizî, Fiten 56, (2237).

(لَيْسُوا سَوَاءً مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ اٰيَاتِ اللّٰهِ اٰنَاءَ الَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ (١١٣) يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَاُولٰٓئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ (١١٤) وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُكْفَرُوهُ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ (١١٥))

113-115. Ehl-i Kitab'ın hepsi aynı değildir (bir kısmı Müslüman, diğerleri gayr-i müslimdir). Onlardan bir cemaat vardır ki, istikâmet üzeredirler. Onlar, geceleri Allah'ın âyetlerini okurlar ve namaz kılarlar.* Onlar, Allah'a ve âhiret gününe îman ederler. İyiliği emrederler ve kötülükten de nehyederler. Hayır işlerinde koşuşurlar. İşte onlar sâlihlerdendir.* Onlar, hayırdan her ne yaparlarsa, elbette mükâfatları tam olarak verilecektir. Allah'u Teâlâ, takvâ sahiplerini hakkıyla bilendir.

İzah: Bu âyetlerde de, Ehl-i Kitap'tan İslâmiyeti kabul ederek sâlih amelde bulunanlara verilecek olan mükâfatlar anlatılmaktadır. Nitekim bu âyetler ile ilgili İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ şöyle buyurmuştur:

لَمَّا أَسْلَمَ عَبْدُ اللّٰهِ بن سَلامٍ وَثَعْلَبَةُ بن سَعْيَةَ وَأَسَدُ بن عُبَيْدٍ وَمَنْ أَسْلَمَ مِنْ يَهُودَ فَآمَنُوا وَصَدَّقُوا وَرَغِبُوا فِي الإِسْلامِ، قَالَتْ أَحْبَارُ يَهُودَ أَهْلُ الْكُفْرِ مَا آمَنَ بِمُحَمَّدٍ وَلا تَبِعَهُ إِلا شِرَارُنا وَلَوْ كَانُوا مِنْ خِيَارِنَا مَا تَرَكُوا دِينَ آبَائِهِمْ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي ذَلِكَ مِنْ قَوْلِهِمْ {لَيْسُوا سَوَاءً مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ} إِلَى قَوْلِهِ: {مِنَ الصَّالِحِينَ}
(طب عن ابن عباس))

Abdullah b. Selam, Sa’lebe b. Sa’ye, Üseyd b. Sa’ye, Es’ad b. Ubeyd ve Yahudilerden bir kısım kişiler Müslüman olup, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’i tasdik edip îman ettikleri için onlara, kâfirlerden olan Yahudi hahamlarının: ″Muhammed’e ancak bizim şerlilerimiz îman etmiştir. Eğer onlar, bizim hayırlılarımızdan olsaydılar, elbette atalarının dînini terk etmezlerdi″ demeleri üzerine Allah’u Teâlâ Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 113-114’ü indirmiştir.[1]

[1] Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 1372; Rudânî, Cem’ul-Fevâid, Hadis No: 6854.

(اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَٓا اَوْلَادُهُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔاۜ وَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (١١٦) مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ فِي هٰذِهِ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ اَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُٓوا اَنْفُسَهُمْ فَاَهْلَكَتْهُۜ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ وَلٰكِنْ اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ (١١٧)

116-117. Kâfir olanların ne malları, ne de evlatları kendilerini Allah’ın azâbından kurtaramaz. Onlar, Cehennem ehlidirler ve orada ebedî olarak kalacaklardır.* Onların dünyâ hayatında infak ettikleri şeyler, küfür ve mâsiyet ile nefislerine zulmedenlerin çok soğuk bir rüzgâr isâbetiyle telef olan ekinlerine benzer. Allah’u Teâlâ onlara zulmetmedi. Lâkin onlar kendi nefislerine zulmettiler.

İzah: Âyet-i Kerîme’de, küfürde ısrar edenlerin dünyâdayken infak ettikleri ve yaptıkları iyiliklerin Allah katında hiçbir öneminin olmadığı misâlle anlatılmış ve soğuk bir rüzgârla kuruyan ekinin hâline benzetil-miştir. Âyet’in devamında da Allah’u Teâlâ onlara zulmetmedi, lâkin onlar kendi nefislerine zulmettiler, diye buyurmaktadır. Yapmış oldukları bu iyiliklerin karşılığını âhirette göremeyeceklerdir. Bundan dolayı bir haksızlığa uğramadılar. Bunlar, dünyâdayken nefislerine hoş geldiği için küfrü seçip Allah’ın emirlerine karşı geldiler. Allah’u Teâlâ da bu sebeple onların yaptığı hiçbir iyiliği sevap ile mükâfatlandırmadı. Böylece küfrü seçerek kendi kendilerine zarar verdiler.

(يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًاۜ وَدُّوا مَا عَنِتُّمْۚ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَٓاءُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْۚ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ اَكْبَرُۜ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيَاتِ اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ (١١٨)

118. Ey îman edenler! Müslümanlardan başkasını dost edinmeyin. Müslüman olmayanlar, sizin için fesat yapmakta kusur etmezler ve size sıkıntı verecek şeylerin isâbet etmesini temenni ederler. Kinleri ağızlarından dökülür. Kalplerinde gizledikleri kin ise daha büyüktür. Eğer aklederseniz, sizin için

âyetlerimizi açıkça beyan ettik.

İzah: Kâfirlerin dost edinilmemesi hakkında Allah'u Teâlâ Sûre-i Mâide, Âyet 51'de de şöyle buyurmaktadır:

″Ey îman edenler! Yahudi ve Hristiyanları dost edinmeyin. Çünkü onlar birbirlerinin dostlarıdır. Sizden kim onları dost edinirse, muhakkak o da onlardandır. Şüphesiz ki Allah'u Teâlâ, o zâlimler olan kavme hidâyet etmez.″

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(اَلْمَرْءُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ مَنْ يُخَالِلْ (حم هب ك عن ابى هريرة

″Kişi dostunun dîni üzeredir. Bu nedenle kişi kiminle dost olacağına dikkat etsin. ″[1]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif'inde de şöyle buyurmuştur:

(مَنْ كَثَّرَ سَوَادَ قَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ وَمَنْ رَضِيَ عَمَلَ قَوْمٍ كَانَ شَرِيكٌ مِنْ عَمَلِهِ (ع الديلمى عن ابن مسعود

″Her kim bir cemaatin kalabalığını artırırsa, o kimse onlardandır. Ve her kim bir kavmin yaptıklarından râzı ve memnun olursa, o işi yapanların ortağı olur.″[2]

[1] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 8065; Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 7868.

[2] Râmûz'ul-Ehâdîs, s. 441/4.

(هَا اَنْتُمْ اُو۬لَٓاءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهٖۚ وَاِذَا لَقُوكُمْ قَالُوا اٰمَنَّاۚ وَاِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْاَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِۜ قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ (١١٩) اِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْۘ وَاِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَاۜ وَاِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـٔاًۜ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحٖيطٌ (١٢٠))

119-120. Ey Mü'minler! İşte siz onları seversiniz, onlar ise sizi sevmezler. Ve siz kitapların hepsine îman edersiniz. Onlar sizinle karşılaştıkları zaman, ″Îman ettik ″ derler. Sizden ayrıldıkları zaman da, sizin aleyhinize olan öfkelerinden dolayı parmaklarını ısırırlar. Ey Resûlüm! Onlara: ″Öfkenizle ölün″ de. Muhakkak ki Allah'u Teâlâ, kalplerde olanı hakkıyla bilir.* Size bir iyilik dokunursa, bu onları mahzun eder. Size bir felâket gelirse, onunla sevinirler. Onların bu

düşmanlıklarına karşı sabreder ve Allah'ın nehyettikleri şeylerden sakınırsanız, onların hileleri size aslâ zarar vermez. Şüphesiz Allah'u Teâlâ, onların yaptıklarını kuşatır.

İzah: Allah'u Teâlâ bu âyetlerde, Mü'minlerle kâfirlerin birbirlerine karşı olan davranışlarını ve duygularını beyan etmektedir. Mü'minler, kâfirlere karşı iyi niyetli ve acıma duygusuna sahip iken kâfirler Mü'minlere karşı katı kalpli ve kindardırlar. Bu hususta Katâde Hazretleri diyor ki:

- Allah'a yemin olsun ki Mü'min olan insan, münâfığı hoş görür, onu barındırır, ona merhamet eder. Şâyet münâfık, Mü'minin sahip olduğu şeye sahip olsa, Mü'minlerin kökünü kurutur.

وَاِذْ غَدَوْتَ مِنْ اَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِن۪ينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِۜ وَاللّٰهُ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌۙ (١٢١) اِذْ هَمَّتْ طَٓائِفَتَانِ مِنْكُمْ اَنْ ( ))تَفْشَلَاۙ وَاللّٰهُ وَلِيُّهُمَاۜ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ (١٢٢

121-122. Ey Resûlüm! Mü'minlere hatırlat o vakti ki, o zaman sen ailenden ayrıldın ve savaş esnasında (Uhud'da) muhafaza etmeleri için Mü'minlere yerler gösterdin. Allah'u Teâlâ, her şeyi işiten ve bilendir.* O zaman sizden iki taife, neredeyse harpten korkarak çekilmek istemişti. Halbuki onların yardımcısı Allah'u Teâlâ idi. Mü'minler, ancak Allah'a tevekkül etsinler!

İzah: Bu iki Âyet-i Kerîme, İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ ve daha birçok ulemâdan nakledildiği üzere, Uhud Harbi'ni anlatmaktadır. Harp başlayınca münâfıkların başı olan Abdullah İbn-i Übeyy İbn-i Selûl kendisine tâbi olan üç yüz kişi ile birlikte:

- Niçin kendimizi ve evlatlarımızı katlettirelim, diyerek İslâm ordusundan ayrıldılar. Bu hâdise üzerine, Âyet-i Kerîme'de iki taife diye geçen Hazreç kabilesinden Selemeoğulları ile Evs kabilesinden Hârise-oğulları, münâfıkların bu dönmelerinden etkilenerek tereddüt edip onlar da dönmek üzere iken, Allah'u Teâlâ'nın ihsanıyla yerlerinde sâbit kaldılar. Bu iki kabile İslâm ordusunun iki kanadını oluşturuyor idi.[1]

Uhud Savaşı, Hicretin üçüncü yılının Şevval ayında meydana gelmiştir. Uhud Savaşı'nın en önemli sebebi, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in ordusunun Bedir Savaşı'nda Kureyş'in ileri gelenlerini öldürmesi ve büyük ganîmetler elde etmiş olmasıdır. Bedir Savaşı'ndaki yenilgilerinin intikamını

almak için Ebû Süfyan, çeşitli çevrelerden topladığı paralı askerlerden bir ordu meydana getirdi. Sayıları üç bini bulan bu ordu, Mekke’den gelerek Medîne’nin yakınında bulunan Uhud Dağı’nın eteklerinde karargâh kurdu. Bu haberi alan Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de, Cuma günü namazı kıldırdıktan sonra, Ashâbıyla, düşmana nasıl karşı koyacaklarını görüşmek üzere istişâre yapmıştı.

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, şehri savunalım ve düşmanı yerimizde karşılayalım, demesi üzerine bâzı genç Sahâbîler: ″Biz düşmandan korkmuyoruz ki şehirde harp edelim!″ dediler. Bunun üzerine harbin şehrin dışında yapılmasına karar verildi. Sabah olunca Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, harb silahını kuşanmış, zırhını giymiş tam teçhizat geliyordu. Bunu gören Ashâba, Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

″Ben, bir rüyâ gördüm. Rüyâmda kılıcımın sapına yakın yerden ağzı kırıldı.″ ″Bu nedir?″ diye sorulunca Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Benim akrabalarımdan, en yakınlarımdan birisi şehit düşecek″ dedi. Hz. Hamza Radiyallâhu anhu: ″İnşâallah! O da ben olurum″ demişti. Yine Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: ″Rüyâmda bir öküz boğazladılar.″ Ashâb-ı Kirâm: ″Bu nedir Yâ Resûlallah?″ diye sorunca da, Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Benim Ashâbımdan birçokları bu harpte boğazlanacak″ diye buyurdu. Sözüne devamla yine buyurdu ki: ″Ellerimi sağlam bir zırhın içine soktum.″ Ashâb yine sordular: ″Bu nedir Yâ Resûlullah?″ Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″O zırh Medîne şehridir. Onun içinde benim elim olacak. Medîne şehrine düşman giremeyecek″ dedi.[2]

Harbe giderken, Ashabdan birisi: Biz, bu harbi kazanacağız, demişti. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Ne biliyorsun?″ diye sorunca, o Ashâb: ″Bedir Harbi‘nde az idik, kazandık. Şimdi çoğuz daha kolay kazanırız″ dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Bedir Harbi‘nde az idik, Allah‘a güvendik, O‘nun yardımı ile kazandık. Şimdi çokluğumuza güveniyoruz, harbi kazanamayız″ buyurdu. ″Öyleyse, senin dediğin gibi olsun. Şehrin içinde harp edelim″ dediler. Peygam-berimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: ″Yeryüzünde hiçbir Peygamber, harpte kaybedeceğini bilse dahi, Allah için harbe çıkıp, Allah‘tan emir almadan geri dönmemiştir. Şehirden çıkmadan olsaydı olurdu. Şimdi Allah‘tan emir almadan geri dönmem.″

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem harbe giderken yolda, harp müttefiki

olan gayri müslimler ve Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem’e ümmet olmuş gibi görünerek biât eden münâfıklar mâzeret belirtip, ″Biz harbe katılamayacağız, evlerimiz kenardadır, kadınlarımız ve çocuklarımız korkar″ diyerek Ashabdan ayrıldılar. Harpten vazgeçtiler. Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 122’de Allah’u Teâlâ: ″… Mü’minler, ancak Allah’a tevekkül etsinler!″ diye buyurmuş ve Mü’minlere; harpten korkmasınlar, sonunu bekleyip sebat etsinler, yılmayıp usanmasınlar, demiştir.

Böylece münâfıkların başı olan Abdullah İbn-i Übeyy İbn-i Selül önderliğinde üç yüz kişi ayrıldıktan sonra, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem geri kalan yedi yüz kişilik ordusuyla yola devam etmiş ve Uhud Dağı’nın eteklerinde konaklamış, ordusunun arkasını dağa vererek şöyle demiştir:

- Kimse ben emir vermeden sakın savaşı başlatmasın. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bundan sonra, yedi yüz kişilik ordusunu savaş düzenine koydu. Elli kişiden meydana gelen okçuların başına da Abdullah b. Cübeyr’i komutan tayin edip bu okçuları İslâm askerinin arkasında bulunan dağ yolunun ağzını muhafazaya koydu. Tâ ki, düşman dolaşıp arkalarından gelmesin. Ve buyurdu ki:

- Düşmana gâlip geldiğimizi görseniz de, yerinizden ayrılmayın. Düşmanın bize gâlip geldiğini görseniz, yerinizden ayrılıp bize yardımcı olmaya kalkmayın. Kuşların, bizim cesetlerimizi parçalayıp götürdüğünü görseniz de yerinizden ayrılmayın.[3]

Düşman artık neredeyse hezimete uğramıştı. Fakat henüz iş bitmiş değildi. Bu durumu gören Müslümanların bâzıları, düşmanın tâkibini bırakıp ganîmet toplamaya başladı. Ayrıca Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in: ″Yerinizden aslâ ayrılmayın″ diye tembih ettiği okçular da, düşmanın mağlup olmakta olduğunu görünce, onlar da ganîmet toplamak için yerlerini terk ettiler. Başlarında bulunan Abdullah b. Cübeyr Hazretleri onlara, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in tembihini hatırlattı ise de dinletemedi. Yanında beş on kişi kaldı. Okçuların yerlerini terk ettiklerini gören düşman süvârilerinin başı Halid b. Velid, bu durumdan istifâde ederek Müslümanları arkadan çevirmek için harekete geçti. Karşı koyan az sayıdaki okçuları şehit edip onların savunduğu vâdiden geçerek Müslüman ordusunu arkadan çevirdiler. Bu süvâri birliği, ganîmetle meşgul bulunan Müslümanlara âni bir baskın yaptı. Böylece Müslümanlar bozguna uğradı ve büyük bir kısmı Medîne’ye doğru kaçmaya başladı. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de onlara:

- Ey Allah‘ın kulları! Bana gelin. Ey Allah‘ın kulları! Bana gelin; Ben, Allah‘ın Resûluyüm! Her kim geri döner de düşmana hücum ederse, ona Cennet vardır, diye harpten kaçmamaları için arkalarından çağırıyordu. O sırada Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in yanında on iki kişiden başka kimse kalmamıştı. Kâfirlerin hepsi onlara saldırıyordu. Kâfirlerden birisi elindeki sapanına koyduğu bir taşı sallayarak atınca, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in mübârek yanağına isâbet etti. Bu taş, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in yüzünü koruyan örme zırhın halkasını kırarak, o halkanın yanağına saplanmasına sebep oldu ve dişini de şehit etti. Bunun şiddetiyle Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem yere düştü. Kâfirler bu sefer yerde saldırdılar. Az sayıdaki Ashâb da Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'i korumaya çalışıyorlardı. Kâfirlerden birisi Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in yanına kadar yaklaştı ve kılıcıyla vurmak istedi. O sırada Peygamberimizin yanında yaralı olarak yatan Zübeyr ve Talha Radiyallâhu anhumâ, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'e zarar vermesin diye, birisi Peygamberimizin üzerine ayağını uzattı. Kılıç onun ayağını kesip Peygamberimize tesir etmedi. O kâfir ikinci defa tekrar vurmak istediğinde de yaralı olan diğer Sahâbe de Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'e zarar vermesin diye, kolunu karşı tuttu. Kolu koptu ve Peygamberimize yine kılıç tesir etmedi. Savaşan Ashabdan bir zât, kılıcıyla vurarak o kâfiri öldürdü.

Daha sonra Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, kâfirlerin daha evvel harp için tuzak olarak kazdıkları ve üzeri belli olmayacak şekilde dalla örtülmüş olan kuyulardan birine düştü. Hz. Ali Radiyallâhu anhu, o kuyunun başına gelerek Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'i kuyudan kurtarıp, Uhud Dağı'nda bulunan mağaraya çıkardı.

Ebû Süfyan da Uhud Dağı'nın eteğinde, Peygamberimizin çıktığı tepenin karşısında bir tepeye çıkmıştı ve ″Muhammed içinizde mi?″ diye bağırmış cevap veren olmamış, ″Ebû Bekir orada mı?″ diye sormuş yine cevap alamamış, ″Ömer aranızda mı?″ diye bağırmış yine cevap alamayınca, demek ki bunların hepsi ölmüş diye seslenmiş. Bunun üzerine Hz. Ömer:

- Bunların hepsi buradadır Ey Allah'ın düşmanı! diye cevap vermiştir. Kureyş ordusu, ölülerini toplayıp gömdükten sonra, harp sahasını terk ederek çekildi. Müslümanlar, şehitlerini defnetmek için harp sahasına geldiklerinde gördükleri manzara yürekler parçalayıcı bir şekilde idi. Müşrikler, Müslüman şehitlerin kulaklarını ve burunlarını kesmişler, cesetleri parça parça etmişlerdi. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, amcası Hz. Hamza'yı aramaya

başladı. Onu bulunca yüreği parçalandı. Kulakları, burnu kesilmiş, karnı deşilmiş, ciğeri çıkarılmış bir haldeydi. Bu durumu gören Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'in üzüntüsünü tarif etmek mümkün değildi. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, Hz. Hamza'nın ve Ashâbın bu durumlarını görünce, ″Elime fırsat geçerse, müşrik beylerinden yetmiş kişiyi öldüreceğim″ diye vaadde bulunmuştu.[4] Onun bu vaadi, Mekke'nin fethinde gerçekleşmiş ve müşrik beylerinden yetmiş kişi öldürülmüştür. Bu hususta geniş bilgi için Âdiyât Sûresi'nin izahına bakınız.

Şehitlerin sayısı yetmiş kişiydi. Müslümanlar, şehitleri defnettikten sonra mahzun ve kederli olarak Medîne'ye döndüler.

[1] Bakınız: Sahih-i Buhârî, Magâzi 18 ve Âl-i İmrân Tefsiri 8; Sahih-i Müslim, Fedâil'üs-Sahâbe 43 (171 Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 6856.

[2] Sahih-i Buhârî Muhtasarı, Tecrid-i Sarih, Hadis No: 187; İmam Kastalâni, Mevâhib-i Ledünniyye, s. 80.

[3] İmam Kastalâni, Mevahib-i Ledünniyye, s. 81; Sahih-i Buhârî Muhtasarı, Tecrid-i Sarih, Hadis No: 1269.

[4] Mir'at-ı Kâinat, c. 1, s. 459; Meâric'ün-Nübüvve, Altıparmak (Peygamberler Tarihi), c. 2, 4. Rükün, s. 255.

(وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ بِبَدْرٍ وَاَنْتُمْ اَذِلَّةٌۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (١٢٣)

123. Az ve zayıf olduğunuz halde, şüphesiz Allah'u Teâlâ size Bedir'de yardım etti. Allah'tan korkun ki, O'na şükretmiş olasınız.

İzah: Bedir, Medîne'ye seksen mil mesafede bulunan, Mekke ile Medîne arasında bir yerin adıdır. Bedir Savaşı şöyle gerçekleşmiştir:

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem Medîne'de iken kâfirler, Resûlü Ekrem'in ve Medînelilerin kervanlarını soymuşlar, kervancıları öldürmüşlerdi. Cebrâil Aleyhisselâm Allah'u Teâlâ'dan, Müslümanların da Mekkeli müşriklere aynısını yapmaları emrini getirdi. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem dokuz kişilik bir müfreze süvâri hazırlattı. Başkanları, Mikdâd b. Esved idi. Bu İslâm'da kâfire karşı olan ilk savaştı. Mikdâd kumandasındaki dokuz kişi kuru üzüm ile buğday yüklü olan Mekke kervanını soydular, adamlarını öldürdüler,

eşyalarını ve yüklerini, develerini ne varsa Medîne’ye getirdiler. Kureyşliler:

- Muhammed kervan soyduruyor diye, yalnız kervan göndermiyor-lardı. Mekke’nin beylerinden olan Ebû Süfyan’ın kervanı ve onun eşliğinde herkes kervanını büyük bir muhafız topluluğuyla süvâriler göndererek güvenliğini sağlıyorlar ve ayrıca hem Medîne’den, hem Mekke’den câsuslar aracılığı ile haber alıp, çok itinalı gidiyorlardı.

Ebû Süfyan’ın çok büyük kervan kafilesi vardı. Mekke’nin diğer beyleri de kendi kervanlarını ona katmışlardı. Bu kâfile Şam’dan Mekke’ye doğru yol alıyordu. Çölde izlerini belli etmemek için yol değiştirerek ilerliyorlardı. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem de Allah’tan aldığı emirle hazırda bulunan Ashâbla hemen yola çıkmıştı. Medînelilerin çoğu Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem’in gittiği yeri bilmiyordu. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem’in yola çıktığı haberini, Medîne’de bulunan, Mekkelilere câsusluk yapan, münâfıkların başı ve Medîne’nin en zengini olan Abdullah İbn-i Übeyy İbn-i Selûl Mekke’ye ulaştırmıştı. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem’in Medîne’den çıkışı Allah’ın emri idi. Bu emrin, kervanı ele geçirmek için olup olmadığı da belli değildi. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem’in askerinin sayısı üç yüz on üç kişiydi.

Müşrikler, Şam’dan gelecek olan kervanın, Müslümanlar tarafından bir saldırıya uğramasından endişeliydiler. Çünkü Mekke’nin bütün beylerinin bu kervanda malları vardı. Eğer bu kervan da ele geçirilirse, zarar ziyan çok büyük olacaktı. Bu sebeple Ebû Cehil ve diğer on bir bey asker toplamaya başladılar. Her evden yetişkin iki kişiden birisi muhakkak harbe katılacaktı. Harbe gelmeyen de yerine parayla adam tutup gönderecekti. Mekke’ye bir atlı geldi. Gelen atlı kervanlara saldırı olmadığını ve Mekke’ye doğru yol aldığını; Muhammed’in, adamları ile başka istikamette olduğu haberini getirdi. Beyler:

- Demek ki, Muhammed bizim kervanlarımızı ele geçirmeyecek, başkası ile harp edecek. Kervanlar da sâlimen geldiğine göre, biz bu harpten vazgeçelim, dediler. Bir tek Ebû Cehil ısrar ediyor ve ″Muhammed‘in en zayıf zamanıdır, çünkü adamlarının yarısı yanında yok. Bu kervanımıza bugün saldırmadılarsa, daha sonra mutlaka saldırırlar. Bu endişeyle yaşayamayız. Bu kadar masraf ettik, hedefimize ulaşmamız lâzım, mutlaka bu tehdidin ortadan kalkması gerekir″ diyordu. Böylece harbe karar verildi. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem’in halası Müslüman olmamıştı. O geldi ve Beylere:

– Ben bir rüyâ gördüm. Mekke‘nin üst tarafından dağdan bir kaya yuvarlandı, yetmiş ev yıktı. Siz on iki beyin de evini yıktı. Benim rüyâm doğru çıkar, siz bu harpte yenilgiye uğrayacaksınız, diye ikâzda bulundu. Bu ikâz üzerine on bir bey harpten vazgeçtiler. Bunun üzerine Ebû Cehil beylere dönerek dedi ki:

– Sizde hiç akıl yok mu? Bu Muhammed‘in halası, her ne kadar bizdense de, Muhammed’in öldürülmesine râzı olmadığı için bu rüyâyı uydurdu. Kadına da dönerek yüksek sesle ve sert bir dille dedi ki:

– Şaştık bu Muhammedîlerin elinden. Bunların erkeği de dişisi de Peygamberlik taslıyor. Bugün rüyâ gördüm der kandırır, yarın Peygamberliğini ilan eder. Yakında bu da Peygamberim derse, şaşmayın. Beylere dönerek de; bu kadarını düşünemiyorsunuz. Bir kadın sizi kandırdı, dedi.

Bu sözler, beyler arasında tesirini gösterdi. Beyler ve Kureyş ordusu yola çıktı. Bedir denilen mevkiide ordular birbirine yaklaşmış, Bedir kuyularını, Kureyş ordusu ele geçirmişti. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, Ashâb ile susuz çölde kaldılar. Su ikmâli çok zordu. O gün, Ramazan ayının 17’nci günü olan Cuma idi. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem bir dere yatağına toprak yığarak bir set yapmalarını emretti. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, ellerini açıp duâ etti. Yağmur yağdı ve oraya su toplanıp gölet oluştu. Harp esnâsında su sıkıntısı ortadan kalkmıştı. Ebû Cehil bunu haber aldı. Gece karanlıkta üç kişiyi bu seti yıkmak, suyu akıtmak için fedâi gönderdi. Kâfirlerin böyle bir hainlik yapacağını tahmin eden Hz. Hamza, su başında nöbet tutuyordu. Gelen üç kişiyi yakalayıp Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem’in huzuruna getirdi. Ashabdan bâzıları bu esirleri dövüyorlardı. O sırada Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem namaz kılıyordu. Selam verdi. Esirler köle olduklarını söylüyorlardı. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem esirleri bıraktırdı, yanına çağırdı ve ″Esirler doğru söylüyorlar″ dedi. Esirlere: ″Kureyş ordusu nerede?″ diye sorunca, esirler: ″Şu tepenin arkasında″ dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Sayıları kaç kişi?″ diye sordu. Esirler: ″Sayılarını bilmiyoruz, ama sizden çok fazla″ dediler. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Her gün kaç deve kesiyorlar?″ diye sorunca, esirler: ″Bir gün dokuz deve, bir gün on deve″ dediler. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, Ashâbına dönerek, ″Kureyşliler dokuz yüzden fazla, binden az, çünkü Kureyşliler harpte her yüz kişiye bir deve keserler″ buyurdu.

Kureyşlilerin yedek atları da vardı. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem’i

yeneceklerinden emindiler. Yalnız o zamanda harp kazanılır da ganîmet malı gelmezse, çok ayıp olurdu. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem’in de, Ashâbın da malları yoktu. Ebû Cehil, bin deveye yiyecek ve harp malzemesi yüklemişti. Bunları harp sonunda ganîmet malı aldık diye Mekkelilere gösterecek ve övünecekti.

Peygamberimizin Ashâbı ise, üç yüz on üç kişiydi. Bu hususta Hz. Ebû Eyyüb el-Ensârî’den şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

فَخَرَجْنَا -يَعْنِى اِلَى بَدْرٍ- فَلَمَّا سِرْنَا يَوْمًا أَوْ يَوْمَيْنِ أَمَرَنَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نَتَعَادَّ فَفَعَلْنَا فَإِذَا نَحْنُ ثَلاثُمِائَةٍ وَثَلاثَةَ عَشَرَ رَجُلا فَأَخْبَرَنَا النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعِدَّتِنَا فَسُرَّ بِذَلِكَ وَحَمِدَ اللّٰهَ وَقَالَ (عِدَّةُ أَصْحَابِ طَالُوتَ (كر دلائل النبوة للبيهقي عن ابا ايوب الانصارى

Biz, Bedir’e çıktık. Bir ya da iki gün yol aldıktan sonra Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bize sayımızı tespit etmemizi emretti. Biz de onun emrini yerine getirdik, üç yüz on üç kişi olduğumuzu gördük. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem’e sayımızı haber verince, o bundan dolayı sevindi ve Allah’a hamd edip: ″Tâlut’un adamlarının sayısı kadarsınız″ buyurdu.[1]

Bu husus Berâ b. Âzib Radiyallâhu anhu’dan nakledilen Hadis-i Şerif’te de şöyle geçmektedir:

(كُنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّ أَصْحَابَ بَدْرٍ يَوْمَ بَدْرٍ كَعِدَّةِ أَصْحَابِ طَالُوتَ ثَلَاثُ مِائَةٍ وَثَلَاثَةَ عَشَرَ رَجُلًا (ت عن البراء

″Bedir Günü, savaşa katılan Müslümanların, Tâlut’un adamlarının sayısı kadar; üç yüz on üç olduğunu söylerdik.″[2]

Rivâyete göre; İslâm ordusunda on iki at ve on yedi kılıç vardı. Savaşa katılan diğer Müslümanlarda ise değnek ve sapan vardı. Dağdaki çobanlar, bunları görünce gülüyorlardı. Çünkü silahsız harbe gidiyorlardı.

İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ’dan nakledilen Hadis-i Şerif’te, şöyle buyrulmuştur:

Bedir’de Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Cenâb-ı Hakk’a şöyle duâ ediyordu:

اللّٰهُمَّ إِنِّي أَنْشُدُكَ عَهْدَكَ وَوَعْدَكَ اللّٰهُمَّ إِنْ شِئْتَ لَمْ تُعْبَدْ فَأَخَذَ أَبُو بَكْرٍ بِيَدِهِ فَقَالَ حَسْبُكَ فَخَرَجَ وَهُوَ يَقُولُ ({سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ} (خ عن ابن عباس

″Ey Allah'ım! Bana vaad ettiğin yardımı lütfet. Yâ Rabbi, bu bir avuç Müslüman bugün yok olursa, yeryüzünde Sana ibâdet edecek kimse kalmayacak.″ Hz. Ebû Bekir, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in bu şekilde duâ ve yalvarışları karşısında dedi ki: ″Yâ Resûlallah! Duân Arş'ı titretti. Allah'u Teâlâ, vaadini elbette yerine getirecek.″ Peygamberimiz Efendimiz o anda, ″Onların cemaati, yakında hezimete uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır″[3] diye geçen âyeti okudu.[4]

Harp başlamazdan bir gün evvel müşrik beylerinden Utbe, bir rüyâ görmüştü. Utbe rüyâsını şöyle anlattı:

Bir Arap, yanında bir deve getirdi. Devenin gırtlağına bir bıçak soktu. Deveyi salıverdi. Deve boynunu uzatarak bütün Kureyş çadırlarını gezip, Kureyş çadırlarını kanıyla ıslattı.

Bu rüyâyı Kureyş beylerinden hayra yoran olmadı ve bunun üzerine beyler, ″Kervan kurtuldu, hep akrabayız, birbirimizi öldüreceğiz. Görülen rüyâ iki oldu. Harp etmeyelim″ dediler. Ebû Cehil ise, ata binmiş, gayrete, namusa dokunacak sözler söyleyip askerin moralini yükseltmeye çalışıyordu. Yine beylere dönerek, ″Sizde hiç akıl yok mu? Utbe'nin oğlu, Muhammed'in askerinin içindedir. Oğlunun öldürüleceğinden korkup uydurma rüyâ söylüyor. Bu rüyâ da uydurmadır″ deyince Utbe sinirlendi. Ebû Cehil'e dönerek, ″Ey suratı kanlı herif! Benim oğlum için konuşmaya-cağımı, Muhammed'e ve adamlarına düşman olduğumu, onları yok etmek istediğimi daha anlayamadın mı?″ dedi. Beyler araya girdiler. Yine harbe karar verdiler. Utbe'nin öfkesi geçmiyordu. Bir yanına oğlu Velid'i bir yanına kardeşi Şeybe'yi alarak, Ebû Cehil'e çağırdı: ″Ey suratı kanlı herif! Beni, oğluma ve Muhammed'e acıyormuş gibi tanıtıyorsun! İşte oğlum, kardeşim ve ben, üçümüz mübâreze meydanına gidiyoruz.″ O zamanda iki ordu arasındaki bulunan açıklığa mübâreze meydanı denirdi. Harp için ortaya girenlere mübâriz denilirdi. Utbe de mübâreze meydanına girip, ″Yâ Muhammed! Bizim karşımıza adam gönder″ diye çağırdı. Afra Hatun diye birisi vardı. Yedi oğlu vardı. Yedi oğlunun hepsi Müslümandı. Yedisi de bu harpte hazırdı. Bu kardeşlerden üçü meydana çıktılar. Utbe yine çağırdı: ″Yâ Muhammed! Biz beyiz, bunlar bizim dengimiz değil, karşımıza dengimizi gönder. Senin en yakınların olsun″ dedi. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem bu söz üzerine Hz. Hamza, Hz. Ebû Ubeyde ve Hz. Ali'yi gönderdi. Utbe'nin işâreti üzerine yaşta en büyük olan Ubeyde'nin karşısına kendisi, Şeybe'nin karşısına Hz. Hamza, Velid'in karşısına Hz. Ali çıktılar. Hz. Ali bir

vuruşta Velid'i öldürdü. Hz. Hamza'da Şeybe'yi öldürdü. Ubeyde ile Utbe birbirlerini yenemediler, Ubeyde yaralandı. İkisi de Ubeyde'nin imdadına koştular. Hz. Hamza kılıcı kaldırmıştı ki, Hz. Ali kılıcını ondan evvel indirdi. Utbe de öldü. Kureyş ordusu karıştı. Rüyâlar çıkıyor korkusu baş gösterdi. Ebû Cehil, ortaya at sürüp, ″Utbe ve Şeybe acele ettiler; hep birden hücum etsek bunları mahvederdik″ diye söyleyince, yatıştılar. Kureyşliler köleleri hücuma kaldırdılar. Köleler çok zâyiât verdiler. Kölelerin hücumundan Ashabdan Hz. Mihcâ ağır yaralandı. Peygamberimizin huzuruna getirdiler. Hz. Mihcâ, Cennetteki makâmını seyrediyorken, şehit oldu. Muharebe meydanında ilk şehit Hz. Mihcâ'dır.

Cebrâil Aleyhisselâm Allah'u Teâlâ'dan aldığı emirle yanına bin melek almış,[5] buraklara binmiş ve Cebrâil Aleyhisselâm'ın bindiği ata; Burak'a, ″Yâ Hayzum çabuk git″ diye nidâ ettiği bu sesi, çobanlar dahi işitmişlerdi.[6] O Burak'ın adı Hayzum'du.

Abdullah İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ'dan nakledilen bir Hadis-i Şerif'te:

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَوْمَ بَدْرٍ هَذَا جِبْرِيلُ آخِذٌ بِرَأْسِ فَرَسِهِ عَلَيْهِ أَدَاةُ الْحَرْبِ (خ عن ابن عباس)

Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem Bedir Günü: ″Yâ Ebû Bekir! İşte şu Cebrâil'dir. Allah tarafından sana yardımcı geldi. Atının başını ve gemini tutmuş, harp silahı ve zırhı üzerinde, hücuma hazır bir halde″ buyurmuştur.[7]

Ashâbın tevekkülü hakkında bir rivâyette de şöyle buyrulmuştur:

Ukkâşe Radiyallâhu anhu Bedir'de savaşırken kılıcı kırıldı. ″Yâ Resûlallah! Kılıçsız kaldım″ dedi. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, yerden bir hurma dalı alarak Ukkâşe Radiyallâhu anhu'ya verdi ve ″Bununla harbe devam et″ buyurdu. Ukkâşe b. Mahsen Radiyallâhu anhu, dalı aldı ve harbe devam etti. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'in mûcizesi olarak o hurma dalı, kılıçtan tesirli oldu. Ukkâşe Radiyallâhu anhu: ″Bu hurma dalı ile birçok savaşa katıldığını″ beyan etmiştir. Hattâ şehit olduğu zaman da o hurma dalı kendisinin yanında idi.[8]

Kureyşli müşrikler sayıca çok fazla, hazırlık bakımından da çok üstün oldukları için, daha başlangıçta zaferden emin idiler. Fakat Müslümanlar Allah'u Teâlâ'nın

emrini yerine getirmek için kendilerinden kat kat güçlü olan müşrik ordusu ile Bedir’de savaşmışlar ve Allah’u Teâlâ’nın yardımıyla büyük bir zafer kazanmışlar ve çok miktarda ganîmet elde etmişlerdir. Reisleri Ebû Cehil dâhil olmak üzere ileri gelenleri öldürülmüş ve hepsi bir kuyuya doldurulmuştur.

Bu savaşta Kureyşten toplam yetmiş kişi öldürülmüş ve yetmiş kişi de esir alınmıştır. Alınan yetmiş esire ne yapılacağı hususunda Allah’tan bir emir gelmeyince, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Ashabıyla istişâre yapmıştır. Bunun sonucunda maddi durumu iyi olanları fidye karşılığında, maddi durumları zayıf olanlar da, on Müslüman çocuğa okuma-yazma öğretme karşılığında serbest bırakılmıştır.

Bu alınan yetmiş esir arasında, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in kızı Hz. Zeyneb’in kocası Ebu’l-Ass b. Rebi de vardı. Alınan esirlerin serbest bırakılması karşılığında Mekke müşrikleri tarafından gönderilen fidyeler gelince, Peygamber Efendimiz, bu fidyeler içerisinde, Hz. Hatice vâlidemiz tarafından kızları olan Hz. Zeyneb’e onun düğününde takmış olduğu takıları görünce tanıdı. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Hz. Zeyneb’e ait olan bu takıları geri iade etti ve kocasını, kızı Hz. Zeyneb’i iade etmesi karşılığında anlaşarak serbest bıraktı. Eb’ul-Ass da sözünde durarak Hz. Zeyneb’i Peygamber Efendimize gönderdi. Daha sonra Ebu’l-Ass Müslüman olunca, Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, Hz. Zeyneb ile onu tekrar nikâhlamıştır.

Yine Bedir ile ilgili Enes Radiyallâhu anhu şöyle anlatmaktadır:

Hz. Ömer ile beraber Mekke ile Medîne arasında bir yerde idik. Bedir’de savaşanları anlatmaya başladı ve şöyle buyurdu:

إِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيُرِينَا مَصَارِعَهُمْ بِالْأَمْسِ قَالَ هَذَا مَصْرَعُ فُلَانٍ إِنْ شَاءَ اللّٰهُ غَدًا قَالَ عُمَرُ وَالَّذِي بَعَثَهُ بِالْحَقِّ مَا أَخْطَئُوا تِيكَ فَجُعِلُوا فِي بِئْرٍ فَأَتَاهُمْ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَنَادَى يَا فُلَانُ بْنَ فُلَانٍ يَا فُلَانُ بْنَ فُلَانٍ هَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا فَإِنِّي وَجَدْتُ مَا وَعَدَنِي اللّٰهُ حَقًّا فَقَالَ عُمَرُ تُكَلِّمُ أَجْسَادًا لَا أَرْوَاحَ فِيهَا فَقَالَ مَا أَنْتُمْ بِأَسْمَعَ لِمَا أَقُولُ مِنْهُمْ. (ن عن انس)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem savaştan önce, kâfirlerin öldürülecekleri yerleri bize göstererek: ″Allah’ın izni ile burası, yarın filanın öldürüleceği yer olacaktır″ buyurdu. Hz. Ömer sözüne devamla dedi ki: Muhammed Sallallâhu aleyhi ve sellem’i hak dîn ile gönderen Allah’a yemin olsun ki kâfirler, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in gösterdiği yerlerde öldürüldüler.

Onların hepsi bir kuyuya atıldı. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem kuyunun başına gelerek şöyle seslendi: ″Ey filan oğlu filan! Ey filan oğlu filan! Rabbinizin vaad ettiği şeyi buldunuz mu? Ben, Rabbimin bana vaad ettiği şeyi hak olarak buldum.″ Hz. Ömer: ″Yâ Resûlallah! Sen, ruhları olmayan cesetlerle konuşuyorsun″ dedim. Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Onlara söylediğimi siz onlardan daha iyi işitemezsiniz″ buyurdu.[9]

Bedir Savaşı'nda Müslümanlar on dört şehit vermişti.

Bedir ehlinin faziletine dair Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

يَا خَالِدُ لِمَ تُؤْذِي رَجُلًا مِنْ أَهْلِ بَدْرٍ لَوْ أَنْفَقْتَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا لَمْ تُدْرِكْ عَمَلَهُ (ع حب طب خط ك كر عن عبد اللّٰه بن ابى اوفى)

″Yâ Hâlid! Bedir Ehli'nden olan bir kişiye niye eziyet ediyorsun? Eğer sen Uhud Dağı kadar altın infak etsen, onun ameline ulaşamazsın.″[10]

Yine Muaz İbn-i Rifâa Radiyallâhu anhu'dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

وَكَانَ أَبُوهُ مِنْ أَهْلِ بَدْرٍ قَالَ جَاءَ جِبْرِيلُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ مَا تَعُدُّونَ أَهْلَ بَدْرٍ فِيكُمْ قَالَ مِنْ أَفْضَلِ الْمُسْلِمِينَ أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا قَالَ وَكَذَلِكَ مَنْ شَهِدَ بَدْرًا مِنْ الْمَلَائِكَةِ (خ عن معاذ بن رفاعة بن رافع الزرقى عن ابيه)

Bedir Harbi sırasında Cebrâil Aleyhisselâm, Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'e geldi de: ″Yâ Resûlullah! İçinizdeki Bedir kahramanlarını ne mertebede sayarsınız?″ diye sordu. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Müslümanların en faziletli simaları sayarız″ buyurdu. Yahut buna benzer söyledi. Cebrâil Aleyhisselâm: ″Biz de meleklerden Bedir'de hazır bulunanları böylece meleklerin hayırlısı addederiz″ dedi.[11]

Bedir Savaşı'nın sonunda Müslümanlardan sâdece on dört kişi şehit düşmüştür. Müşriklerden ise yetmiş kişi öldürülmüş ve yetmiş kişi de esir edilmiştir.

[1] Beyhakî, Delâil'un-Nübüvve, Hadis No: 907.

[2] Sünen-i Tirmizî, Siyer 37; Tâlut hakkında Sûre-i Bakara, Âyet 246-252'ye bakınız.

[3] Sûre-i Kamer, Âyet 45.

[4] Sahih-i Buhârî, Magâzi 4; Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 11807.

[5] Meleklerin yardıma geldiğine dair Sûre-i Enfâl, Âyet 9’a bakınız

[6] İmam Kastalâni, Mevahib-i Ledünniye, s. 68. Ayrıca bakınız: İbn-i Cerir et-Taberî, Câmi’ul-Beyan, c. 7, s. 175.

[7] Sahih-i Buhârî, Megâzi 9; Sahih-i Buhârî Muhtasarı, Tecrid-i Sarih, Hadis No: 1565.

[8] İmam Kastalânî, Mevahib-i Ledünniye, s. 70; M. Asım Köksal, İslam Târihi, Hz. Muhammed (A. S.) ve İslâmiyet, Medine Devri, c. 2, s. 144.

[9] Sünen-i Nesâî, Cenâiz 117.

[10] Sahih-i İbn-i Hibban, Hadis No: 7216; Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 496/8.

[11] Sahih-i Buhârî, Megâzi 9; Sahih-i Buhârî Muhtasarı, Tecrid-i Sarih, Hadîs No: 1564.

اِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنٖينَ اَلَنْ يَكْفِيَكُمْ اَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلٰثَةِ اٰلَافٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُنْزَلٖينَؕ (١٢٤) بَلٰٓىۙ اِنْ تَصْبِرُوا (وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هٰذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ اٰلَافٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُسَوِّمٖينَ (١٢٥)

124-125. Ey Habîbim! Hani (Bedir’de) sen Mü’minlere: ″Rabbinizin üç bin melek ile size imdadı kifâyet etmez mi?″ diyordun.* Evet, kifâyet eder. Kâfirlerin aniden hücum ettikleri sırada, sabrederek sebat eder ve Allah’tan korkarsanız, Allah’u Teâlâ size alâmetli beş bin melek ile imdat eder.

İzah: Meleklerin yardımına dair Abdullah İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ’dan nakledilen Hadis-i Şerif’te, şöyle buyrulmuştur:

وَكَانَتْ سِيمَاءُ الْمَلائِكَةِ يَوْمَ بَدْرٍ عَمَائِمُ سُودٍ وَيَوْمَ أَحَدٍ عَمَائِمُ حُمْرٍ (طب وابن مردوية والديلمى عن ابن عباس)

″Meleklerin Bedir’de nişanları siyah sarık, Uhud’da ise kırmızı sarıktı.″[1]

Bu hususta Mâlik b. Rebia Radiyallâhu anhu’nun, gözlerini kaybettikten sonra

şunları söylediği nakledilmiştir:

لَوْ كُنْت مَعَكُمْ الْآن بِبَدْرٍ وَمَعِي بَصَرِي لَأَخْبَرْتُكُمْ بِالشِّعْبِ الَّذِي خَرَجَتْ مِنْهُ الْمَلَائِكَة لَا أَشُكُّ وَلَا أَتَمَارَى ((ابن جرير الطبرى، جامع البيان عن مالك بن ربيعة

″Şâyet ben, şu anda sizinle Bedir’e gitseydim ve gözlerim de görüyor olsaydı, meleklerin hangi vâdiden çıkıp geldiklerini, hiç şüphe ve endişe etmeksizin size gösterirdim.″[2]

İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ da, Gifaroğullarından bir kişinin kendisine şunları anlattığını söylemiştir:

أَقْبَلْتُ أَنَا وَابْنُ عَمٍّ لِي حَتَّى أَصْعَدْنَا فِي جَبَلٍ يُشْرِفُ بِنَا عَلَى بَدْرٍ وَنَحْنُ مُشْرِكَانِ نَنْتَظِرُ الْوَقْعَةَ عَلَى مَنْ تَكُونُ الدَّبْرَةُ فَنَنْتَهِبُ مَعَ مَنْ يَنْتَهِبُ قَالَ فَبَيْنَا نَحْنُ فِي الْجَبَلِ إِذْ دَنَتْ مِنَّا سَحَابَةٌ فَسَمِعْنَا فِيهَا حَمْحَمَةَ الْخَيْلِ فَسَمِعْتُ قَائِلا يَقُولُ أَقْدِمْ حَيْزُومُ قَالَ فَأَمَّا ابْنُ عَمِّي فَانْكَشَفَ قِنَاعُ قَلْبِهِ فَمَاتَ مَكَانَهُ وَأَمَّا أَنَا فَكِدْتُ أَهْلِكَ ثُمَّ تَمَاسَكْتُ (ابن جرير الطبرى، جامع البيان عن ابن عباس)

Ben ve amcamın oğlu birlikte gidip Bedir Vâdisi’ne bakan bir dağın üzerine çıktık. Biz o zaman müşriktik. Felâketin kimin başına geleceğini gözlüyor ve neticede, yağma yapacaklarla birlikte yağma-lamak istiyorduk. Biz, dağın başında bulunduğumuz sırada bize aniden bir bulut yaklaştı. Bulutun içinden at solumaları işittik. Bir kişinin de atına: ″Haydi Yâ Hayzum″ (Cebrâil Aleyhisselâm’ın atının adıdır) dediğini duyduk. Bunun üzerine amcamın oğlunun korkudan kalbi durdu ve orada öldü. Ben de neredeyse helâk olacaktım. Kendime zorla hâkim oldum.[3]

Bedir‘de kaçan Kureyşliler, Mekke‘ye yetişmişlerdi. Mekkeliler ve Ebû Leheb, savaştan kaçıp gelenlere Bedir’de ne olduğunu sordular. Gelen atlı: ″Harp başlayınca, Muhammed‘in askerinin içinde hiç görmediğimiz ve dünyâ yüzünde görülmemiş pehlivanlar çıktı. Onların karşısında insanoğlunun dayanması imkansız″ dedi. Bunları dinleyen ve gizli Müslüman olan bir köle yüksek sesle bağırarak, ″Vallâhi! O görünenler meleklerden başkası değildir″ dedi. Ebû Leheb çok sinirlenmişti. Vurup kölenin başını yardı. Kölenin sahibi bir beydi. Kölesinin başını kanlar içinde görünce, ″Bunu kim yaptı?″ diye sordu. Köle: ″Ebû Leheb; Muhammed‘in amcası″ dedi. Bey, çadır kazığını çekip Ebû Leheb‘in kafasına vurdu. Ebû Leheb, perişan bir halde sürünerek çadırına girdi ve öldü.[4]

[1] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 338/7.

[2] İbn-i Cerir et-Taberî, Câmi’ul-Beyan, c. 7, s. 175.

[3] İbn-i Cerir et-Taberî, Câmi’ul-Beyan, c. 7, s. 175.

[4] Taberî’de bu husus Ebû Rafi Radiyallâhu anhu’dan benzer şekilde nakledilmiştir.

(وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهٖۜ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِۙ (١٢٦)

126. Ey Mü’minler! Allah’u Teâlâ bu imdâdı, ancak size bir müjde ve kalbinizin mutmain olması için yaptı. Hakikatta yardım, ancak her şeye gâlip, hüküm ve hikmet sahibi olan Allah katındandır.

İzah: Bedir’e katılan Ebû Dâvud el-Mâzinî Radiyallâhu anhu, meleklerin yardımı hakkında şöyle buyurmuştur:

إِنِّي لأَتَّبِعُ رَجُلا مِنَ الْمُشْرِكِينَ لأَضْرِبَهُ إِذْ وَقَعَ رَأْسُهُ قَبْلَ أَنْ يَصِلَ إِلَيْهِ سَيْفِي فَعَرَفْتُ أَنَّهُ قَدْ قَتَلَهُ غَيْرِي (ابن جرير الطبرى، جامع البيان عن أبي داود المازنى)

″Ben, Bedir Savaşı’nda boynunu vurmak için kâfirlerden birini kovalıyordum. Henüz kılıcım ona dokunmadan, başının önüme düştüğünü gördüm. Böylece kalbim mutmain oldu ki, onu ben değil başka birisi (melek) öldürdü.″[1]

[1] İbn-i Cerir et-Taberî, Câmi’ul-Beyan, c. 7, s. 176.

(لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا اَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خَائِبِينَ (١٢٧)

127. Allah’u Teâlâ’nın bu yardımı, kâfirlerden bir kısmını helâk etmek yahut zelil olarak onların ümitsiz ve ziyan içinde dönüp gitmeleri içindir.

(لَيْسَ لَكَ مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ اَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَاِنَّهُمْ ظَالِمُونَ (١٢٨) وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ (١٢٩)

128-129. Ey Resûlüm! Bu hususta senin elinde bir şey yoktur. Allah’u Teâlâ, ya onların tevbesini kabul eder, ya da zâlim oldukları için onlara azap eder.* Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah’ındır. Dilediğini bağışlar, dilediğine de azap eder. Allah’u Teâlâ çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.

İzah: Enes bin Mâlik Radiyallâhu anhu’dan nakledildiğine göre, bu Âyet-i

Kerîme’nin nüzul sebebi şöyledir:

لَمَّا كَانَ يَوْمُ أُحُدٍ كُسِرَتْ رَبَاعِيَةُ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَشُجَّ فَجَعَلَ الدَّمُ يَسِيلُ عَلَى وَجْهِهِ وَجَعَلَ يَمْسَحُ الدَّمَ عَنْ وَجْهِهِ وَيَقُولُ كَيْفَ يُفْلِحُ قَوْمٌ خَضَبُوا وَجْهَ نَبِيِّهِمْ بِالدَّمِ وَهُوَ يَدْعُوهُمْ إِلَى اللّٰهِ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ {لَيْسَ لَكَ مِنْ الأَمْرِ شَيْءٌ} (ه عن انس بن مالك)

Uhud Günü olunca, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem‘in rebaiye dişi kırıldı, başı yarıldı, kan mübârek yüzünün üzerinden akmaya başladı. Sonra o:″Bir Peygamber, kavmini Allah‘a çağırırken yüzünü kana boyayan o kavim nasıl iflah olur?″ diyerek yüzünden kanı silmeye başladı. Sonra Allah’u Teâlâ: ″Ey Resûlüm! Bu hususta senin elinde bir şey yoktur. Allah’u Teâlâ, ya onların tevbesini kabul eder, ya da zâlim oldukları için onlara azap eder″mealindeki Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 128‘i indirdi.[1]

Abdullah İbn-i Ömer Radiyallâhu anhumâ da, babasından bu Âyet-i Kerîme’nin nüzul sebebi hakkında şöyle buyurmaktadır:

يَوْمَ أُحُدٍ اللّٰهُمَّ الْعَنْ أَبَا سُفْيَانَ اللّٰهُمَّ الْعَنْ الْحَارِثَ بْنَ هِشَامٍ اللّٰهُمَّ الْعَنْ صَفْوَانَ بْنَ أُمَيَّةَ قَالَ فَنَزَلَتْ {لَيْسَ لَكَ مِنْ الأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ} فَتَابَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ فَأَسْلَمُوا فَحَسُنَ إِسْلَامُهُمْ (ت عن سالم عبد اللّٰه بن عمر عن ابيه)

Uhud Savaşı’nda Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Allah’ım! Ebû Süfyan’a lânet et. Allah’ım Hâris b. Hişam’a lânet et. Allah’ım Safvân b. Ümeyye’ye lânet et″ dedi. Bunun üzerine Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 128 nâzil oldu. Daha sonra Allah’u Teâlâ, onların tevbelerini kabul etti ve Müslüman oldular. Müslümanlıkları da güzel oldu.[2]

Bu Hadis-i Şerif’te geçenler gibi müşrik beylerinden bâzıları tevbe ederek Allah’u Teâlâ’nın hidâyetine nâil oldular. Müşrik beylerinden yetmiş tanesi de Mekke’nin fethi sırasında öldürüldüler. İşte Allah’u Teâlâ bir kısmına hidâyet etti ve bir kısmını da dalâlet üzere bırakarak helâk etti.

[1] Sünen-i İbn-i Mâce, Fiten 23.

[2] Rudânî, Cem’ul-Fevâid, Hadis No:6859. Yine bakınız: Sahih-i Buhârî, Magâzi 21.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبٰٓوا اَضْعَافًا مُضَاعَفَةًۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَۚ (١٣٠) وَاتَّقُوا النَّارَ الَّت۪ٓي اُعِدَّتْ لِلْكَافِر۪ينَۚ (١٣١) وَاَط۪يعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَۚ (١٣٢)

130-132. Ey îman edenler! Kat kat artırmak sûretiyle fâiz yemeyin. Allah’tan korkun ki, kurtuluşa eresiniz.* Kâfirler için hazırlanan ateşten korkun.* Allah’a ve Resûle itaat edin ki, rahmete nâil olasınız.

İzah: Câhiliye zamanında bir kimse, başkasına bir miktar fâiz ile bir zaman müddetle ödünç verirdi. Müddet biter de borç ödenmez ise, alacaklı fâiz oranını bir kat daha artırarak gününü uzatırdı. Ödenme zamanı uzadıkça, fâiz oranını artırır ve borçlunun nesi var nesi yok, elinden alıncaya kadar çalışırlardı. Bu âyette Allah’u Teâlâ, câhiliye âdeti olan fâizi kesin olarak yasaklayarak Mü’minleri bundan menetmiştir.

Fâizin, azı da çoğu da haramdır. Buna dair geniş bilgi için Sûre-i Bakara, Âyet 275 ve izahına bakınız.

( )وَسَارِعُوا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُۙ اُعِدَّتْ لِلْمُتَّق۪ينَۙ (١٣٣)

133. Rabbinizden bir bağışlanmaya ve genişliği göklerle yer kadar olan Cennete koşun. Orası takvâ sahipleri için hazırlanmıştır.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme hakkında Ya’lâ İbn-i Mürre Radiyallâhu anhu’dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

لَقِيت التَّنُوخِيّ رَسُول هِرَقْل إِلَى رَسُول اللّٰه صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِحِمْص شَيْخًا كَبِيرًا قَدْ فَسَدَ فَقَالَ قَدِمْت عَلَى رَسُول اللّٰه صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكِتَاب هِرَقْل فَتَنَاوَلَ الصَّحِيفَة رَجُل عَنْ يَسَاره قَالَ: قُلْت مَنْ صَاحِبكُمْ الَّذِي يَقْرَأ؟ قَالُوا: مُعَاوِيَة فَإِذَا كِتَاب صَاحِبِي: إِنَّك كَتَبْت تَدْعُونِي إِلَى جَنَّة عَرْضهَا السَّمَوَات وَالْأَرْض فَأَيْنَ النَّار قَالَ: فَقَالَ رَسُول اللّٰه صَلَّى اللّٰه عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُبْحَان اللّٰه فَأَيْنَ اللَّيْل إِذَا جَاءَ النَّهَار؟
((ابن جرير الطبرى، جامع البيان عن يعلى بن مُرَّة

Heraklius’un, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e göndermiş olduğu elçisi et-Tenûhî’ye Hıms’da rastladım. İyice yaşlanmıştı. Dedi ki:

- Heraklius’un mektubunu Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e getirdim. Solunda duran birisi sayfayı aldı. Ben: ″Mektubu okuyan arkadaşınız kim?″ diye sordum. ″Hz. Muâviye″ dediler. Mektupta: ″Sen beni, genişliği, göklerle yer kadar olan Cennete çağırmak üzere mektup yazmışsın. Peki, Cehennem nerede?″ deniliyordu. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Subhânallâh! Gündüz geldiğinde, gece nerede oluyor ki?″ buyurdu.[1]

Rivâyet edildiğine göre; Hz. Ömer, Ashâbla birlikte bir mecliste otururken, Yahudilerden bir grup gelip demiş ki: ″Siz Cennetin genişliği gökler ve yer kadardır, diyorsunuz. Peki, o halde Cehennem nerede?″ Hz. Ömer: ″Gece geldiği zaman gündüz, gündüz geldiği zaman gece nerede olur?″ diye cevap verince, Yahudiler: ″Tevrat'ta da böyle yazılıdır″ dediler.

[1] İbn-i Cerir et-Taberî, Câmi'ul-Beyan, c. 7, s. 209.

)اَلَّذ۪ينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ وَالْكَاظِم۪ينَ الْغَيْظَ وَالْعَاف۪ينَ عَنِ النَّاسِۜ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِن۪ينَۚ (١٣٤ (
(

134. O takvâ sahipleri, bollukta da darlıkta da infak edenler, öfkelerini yenenler ve insanların kusurlarını (güçleri yettiği halde) affedenlerdir. Allah'u Teâlâ muhsinleri sever.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme ile ilgili olarak Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

رَأَيْتُ لَيْلَةَ أُسْرَيَ بِي قُصُورًا مُسْتَوِيَةً عَلَى الْجَنَّةِ قُلْتُ يَا جِبْرِيلُ لِمَنْ هَذَا؟ فَقَالَ لِلْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ. (ابن لال والديلمي عن أنس)

Mîraç Gecesi, Cennetin üzerinde kurulmuş köşkler gördüm ve ″Yâ Cebrâil! Bunlar kimindir?″ diye sordum. ″Öfkelerini yenenler ve insanların kusurlarını (güçleri yettiği halde) affedenler içindir. Allah'u Teâlâ, muhsinleri sever″ buyurdu.[1]

İşte bu vasıftaki insanların birinci özelliği cömert olup, Allah için infakta bulunmalarıdır. Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

اَلسَّخِيُّ قَرِيبٌ مِنَ اللّٰهِ قَرِيبٌ مِنَ الْجَنَّةِ قَرِيبٌ مِنْ النَّاسِ بَعِيدٌ مِنْ النَّارِ وَالْبَخِيلُ بَعِيدٌ مِنَ اللّٰهِ بَعِيدٌ مِنْ الْجَنَّةِ بَعِيدٌ مِنْ النَّاسِ قَرِيبٌ مِنْ النَّارِ وَلَجَاهِلٌ سَخِيٌّ أَحَبُّ إِلَى اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ عَالِمٍ بَخِيلٍ (ت عن ابى هريرة)

″Cömert, Allah'a yakındır, Cennete yakındır, insanlara yakındır, Cehennemden uzaktır. Cimri ise Allah'tan uzaktır, Cennetten uzaktır, insanlardan uzaktır, Cehenneme yakındır. Cömert olan câhil kişi Allah'u Teâlâ'ya, âlim olan bir cimriden daha sevimlidir.″[2]

Bunların ikinci özellikleri ise, öfkelerini yenmeleridir. Bu hususta da Resûlullah

Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرَعَةِ إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ (خ م عن ابى هريرة

"Kuvvetli pehlivan, birçok güreşçileri yere serip gâlip olan değildir. Asıl kuvvetli pehlivan, öfkelendiği sırada nefsine hâkim olan kimsedir."[3]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif'inde de şöyle buyurmuştur:

(أَشَدُّكُمْ مَنْ غَلَبَ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ وَأَحْلَمُكُمْ مَنْ عَفَا عِنْدَ الْقُدْرَةِ (ابن أبي الدنبا عن علي

"Sizin en kuvvetliniz, gazap hâlinde öfkesini yenen, en hâliminiz de intikam alma imkânına sahip iken almayanınızdır."[4]

Bunların üçüncü özelliği de, intikam alma imkânları olduğu halde affedenlerdir. Bu hususta Allah'u Teâlâ Sûre-i Şûrâ, Âyet 40'ta şöyle buyurmaktadır:

"Bir kötülüğün cezâsı, onun misli bir kötülüktür. Lâkin her kim (gücü yettiği halde) affedip ıslahına gayret ederse, onun mükâfatı Allah'a aittir. Şüphesiz O, zâlimleri sevmez."

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

ثَلاَثَةٌ أُقْسِمُ عَلَيْهِنَّ وَأُحَدِّثُكُمْ حَدِيثًا فَاحْفَظُوهُ قَالَ مَا نَقَصَ مَالُ عَبْدٍ مِنْ صَدَقَةٍ وَلاَ ظُلِمَ عَبْدٌ مَظْلَمَةً فَصَبَرَ عَلَيْهَا إِلَّا زَادَهُ اللّٰهُ عِزًّا وَلَا فَتَحَ عَبْدٌ بَابَ مَسْأَلَةٍ إِلَّا فَتَحَ اللّٰهُ عَلَيْهِ بَابَ فَقْرٍ أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا ... (ت عن ابى كبشة الانماى)

"Üç özellik var ki onlar üzerine yemin ederim, olur. Size bir söz söyleyeceğim onu hafızanızda iyi tutun dedi ve şöyle buyurdu: Sadaka vermekten bir kulun malı eksilmez. Uğradığı haksızlıklara (elinde imkânı olduğu halde) sabreden kulun Allah'u Teâlâ izzetini artırır. Dilencilik kapısını açan bir kula Allah'u Teâlâ yoksulluk kapısını açar veya benzeri bir ifade kullandı. Size bir söz söyleyeceğim onu hafızanızda tutun, dedi ve şöyle buyurdu:

- Dünyâda dört sınıf insan vardır: Allah'ın kendisine mal rızık ve ilim verdiği bir kul ki, kul bu nîmet içerisinde yolunu Rabbi vâsıtasıyla bulur, Müslümanlarla ve akrabalarıyla irtibatını kesmez o verilen nîmette Allah'ın hakkı ne ise onu da bilir ve gereğini yerine getirir. Bu kul Allah katında en üstün derecededir. Yine

bir kul ki, Allah'u Teâlâ ona ilim vermiş mal vermemiştir. Bu kulun niyeti doğrudur ve şöyle der: Eğer malım olsaydı falanın yaptığı gibi yapardım, der işte o niyetine göre karşılık görür. Önceki kimse ile sevapta eşittirler. Yine bir kul ki Allah'u Teâlâ kendisine rızık vermiş fakat ilim vermemiştir. İlim ve bilgisizlik yüzünden malını dengesiz biçimde harcar, Rabbine karşı sorumluluk bilinci duymaz akrabası ve Müslümanlarla alakasını keser ve o malda Allah'ın hakkını da yerine getirmez. Bu kimse en kötü durumdadır. Yine bir kul daha vardır ki, Allah kendisine ne mal ne de ilim vermiştir. Bu kimse de şöyle der: Eğer malım olsaydı ben de falan kimse gibi o malı kötü yollarda harcardım. O da niyetine göre karşılık görür, her ikisinin de günahı eşittir."[5]

Bu Hadis-i Şerif'te geçen dört kişiden sonuncusu, kalbinde sürekli olarak eline bir mal geçtiğinde kötülük yapmayı dilediği için ve o niyetinde hiçbir değişiklik olmadığından, Allah'u Teâla onun niyetine göre günahını yazar. Ancak bir kul, bir günaha yönelir ve o günahı işlemeden vazgeçerse, Allah'u Teâlâ ona o günahı yazmaz. Çünkü o kimse önce günaha yöneldi. Fakat sonra bu hatâsından vazgeçti.

Yine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Hadis-i Şerif'lerinde şöyle buyurmuştur:

مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ وَمَا زَادَ اللّٰهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلّٰهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللّٰهُ (م عن ابى هريرة)

"Sadaka vermekle mal eksilmez. Kul affederse, Allah'u Teâlâ onun izzetini artırır. Kim de Allah rızâsı için tevâzu sahibi olursa, Allah'u Teâlâ onu yükseltir. "[6]

ثَلَاثٌ أَعْلَمُ أَنَّهُنَّ حَقٌّ مَا عَفَا امْرُؤٌ عَنْ مَظْلَمَةٍ اِلَّا زَادَهُ اللّٰهُ بِهَا عِزًّا وَمَا فَتَحَ رَجُلٌ عَلَى نَفْسِهِ بَابَ مَسْأَلَةٍ يَبْتَغِي بِهَا كَثْرَةً إِلَّا زَادَهُ اللّٰهُ بِهَا فَقْرًا وَمَا فَتَحَ رَجُلٌ عَلَى نَفْسِهِ بَابَ صَدَقَةٍ يَبْتَغِي بِهَا وَجْهُ اللّٰهِ

تَعَالَى اِلَّا زَادَهُ اللّٰهِ بِهَا كَثْرَةً (هب عن ابى هريرة)

"Üç haslet var ki onlar haktır: Haksızlığa uğrayan bir kimse (eline fırsat geçtiği halde sabredip) affederse, şüphesiz Allah'u Teâlâ, o kulun şerefini artırır. Çok dünyâlık bulmak kastıyla kendisine dilencilik kapısını açan bir kula da, Allah'u Teâlâ yokluk kapısı açar. Bir kimse de Allah'ın rızâsını dileyerek Allah yoluna malını sarf ederse, Allah'u Teâlâ da onun malını kat kat artırır."[7]

[1] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 287/11.

[2] Sünen-i Tirmizî, Birr 40.

[3] Sahih-i Buhârî, Edeb 76; Sahih-i Müslim, Birr 30 (107).

[4] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 71/15.

[5] Sünen-i Tirmizî, Zühd 14.

[6] Sahih-i Müslim, Birr 19 (69).

[7] Beyhakî, Şuab’ul-Îman, Hadis No: 7846; Muhtâr’ul-Ehâdîs’in-Nebeviyye, Hadis No: 492.

(وَالَّذِينَ اِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً اَوْ ظَلَمُوا اَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللّٰهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْۖ وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ اِلَّا اللّٰهُۗ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلٰى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ (١٣٥) اُو۬لٰٓئِكَ جَزَٓاؤُ۬هُمْ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۜ وَنِعْمَ اَجْرُ الْعَامِل۪ينَۜ (١٣٦))

135-136. Ve onlar, büyük bir günah yaptıkları yahut (herhangi bir mâsiyeti yüklenmekle) nefislerine zulmettikleri vakit, Allah’u Teâlâ’yı hatırlayarak hemen günahlarına istiğfar ederler. Allah’u Teâlâ’dan başka günahları kim bağışlar? Onlar günahlarında bile bile ısrar etmezler* İşte onların mükâfatı, Rablerinden bir bağışlanma ve altlarından nehirler akan Cennetlerdir. Onlar orada ebedî kalacaklardır. Güzel amellerde bulunanların mükâfatı ne güzeldir.

İzah: Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 135 ile ilgili olarak Ebû Bekir es-Sıddîk Radiyallâhu anhu’dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُذْنِبُ ذَنْبًا ثُمَّ يَتَوَضَّأُ فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ يَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ تَعَالَى لِذَلِكَ الذَّنْبِ إِلَّا غَفَرَ لَهُ وَقَرَأَ هَاتَيْنِ الْآيَتَيْنِ {وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرْ اَللّٰهَ يَجِدْ اللّٰهَ غَفُورًا رَحِيمًا وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ الْآيَةَ (حم عن ابو بكر الصديق)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Günah işleyen, sonra abdest alıp iki rekât namaz kılarak bu günahı için Allah’tan af dileyen hiçbir Müslüman yoktur ki bağışlanmış olmasın″ buyurarak, ″Her kim bir fenâlık yapar yahut (bir günah işleyerek) nefsine zulmeder ve sonra Allah’tan bağışlanma dilerse, Allah’u Teâlâ’yı çok bağışlayıcı ve çok merhametli bulur″ mealindeki Sûre-i Nisâ, Âyet 110 ile ″Ve onlar, büyük bir günah yaptıkları yahut (herhangi bir mâsiyeti

yüklenmekle) nefislerine zulmettikleri vakit, Allah'u Teâlâ'yı hatırlayarak hemen günahlarına istiğfar ederler. Allah'u Teâlâ'dan başka günahları kim bağışlar? Onlar günahlarında bile bile ısrar etmezler" mealindeki Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 135'i okudu.[1]

Her insan günah işleyebilir. Hatâ edebilir. Asıl olan insanın hatâsının farkına varıp tevbe etmesidir. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(كُلُّ بَنِي آدَمَ خَطَّاءٌ وَخَيْرُ الْخَطَّائِينَ التَّوَّابُونَ (ه عن انس

"İnsanoğlunun hepsi günah işler. Günah işleyenlerin en hayırlısı ise işlediği günaha pişman olup tevbe edendir."[2]

Tevbenin şartları şunlardır: Evvelki günahlara pişman olup bir daha işlememeye niyet etmektir, günah ehlinden arkadaşlarını terk edip tevbekârlar ile beraber olmaktır ve kalan ömrünü ibâdete sarf etmektir. Bu şartlar ile her kim tevbe ederse, hiç günah işlememiş gibi olur. Bu şartlar ile tevbe edenler hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(اَلتَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لاَ ذَنْبَ لَهُ (ه عن أبي عبيدة بن عبد اللّٰه

"Günaha tevbe eden, hiç günah işlemeyen kimse gibidir."[3]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif'inde de şöyle buyurmuştur:

(يَا أَيُّهَا النَّاسُ تُوبُوا إِلَى اللّٰهِ فَإِنِّي أَتُوبُ فِي الْيَوْمِ إِلَيْهِ مِائَةَ مَرَّةٍ.)م حم عن ابن عمر

"Ey insanlar! Allah'a tevbe edin. Zîrâ ben de Allah'a, günde yüz kere (Estağfirullah el-Azîm, diye) tevbe istiğfar ediyorum."[4]

[1] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 46.

[2] Sünen-i İbn-i Mâce, Zühd 30.

[3] Sünen-i İbn-i Mâce, Zühd 30; Râmûz'ul Ehâdîs, s. 196/12.

[4] Sahih-i Müslim, Zikir 12 (42 Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 17173.

قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌۙ فَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ (١٣٧) هٰذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ (
))وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّقِينَ (١٣٨) وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (١٣٩

137-139. Ey Mü’minler! Sizden önce nice olaylar gelip geçmiştir. Yeryüzünü dolaşın ve Peygamberleri yalanlayanların âkıbetlerinin nasıl olduğunu görün.* Ey Mü’minler! Bu husus, insanlar için bir açıklamadır. Takvâ sahipleri için ise, bir hidâyet ve öğüttür.* Ey Mü’minler! Gevşemeyin, (Uhud’da şehit olanlara) kederlenmeyin. Eğer Mü’min iseniz, sonunda gâlip gelecek olan sizsiniz.

İzah: Ey Mü’minler! Sizler, Uhud Savaşı’nda gâlip gelmeyişinize üzülmeyin. Zîrâ bu, kâfirlere bir mühlet vermedir. Onların âkıbeti de Nûh, Lût ve Sâlih (Aleyhimüsselâm)’ın kavimleri gibi geçmiş ümmetlerin âkıbetine benzeyecektir.

Görüldüğü gibi, bu Âyet-i Kerîme, Uhud Savaşı’nda müşriklere gâlip gelemeyen Müslümanları teselli etmekte ve müşriklerin âkıbetlerinin kötü olacağını bildirmektedir.

Uhud Savaşı’nda Müslümanlar, bozguna uğramış ve daha sonra da Müslümanların Allah’ın yardımıyla Uhud Dağı’ndaki mağaraya çekilmeleriyle kâfirler, tam olarak amaçlarına ulaşamamışlardır. İşte Allah’u Teâlâ Âyet-i Kerîme’de Mü’minleri, Uhud Savaşı’nda verdikleri kayıplardan dolayı teselli etmekte, en sonunda yine Mü’minlerin kâfirlere karşı gâlip geleceklerini haber vermektedir.

اِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُۜ وَتِلْكَ الْاَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِۚ وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَيَتَّخِذَ (
))مِنْكُمْ شُهَدَاءَۜ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَۙ (١٤٠) وَلِيُمَحِّصَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ (١٤١

140-141. Eğer siz (Uhud’da) yara aldınız ise, şüphesiz onlar da (Bedir’de) onun misli bir yara almıştı. İşte bu harp günlerini insanlar arasında çeviririz (gâlibiyeti Mü’minlere verdiğimiz gibi, bâzen de kâfirlere veririz). Bu, Allah’u Teâlâ’nın, îmanlarında sâbit duranları belirlemesi ve sizden bâzı kimseleri de şehitlik mertebesine yükseltmesi içindir. Allah’u Teâlâ, zâlimleri sevmez.* Ve Allah’u Teâlâ’nın, îman edenleri günahlarından temizlemesi ve kâfirleri mahvetmesi içindir.

اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ (١٤٢) وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ (
))الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَلْقَوْهُۖ فَقَدْ رَاَيْتُمُوهُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ۠ (١٤٣

142-143. Yoksa siz, Allah'u Teâlâ sizden cihat edenleri ayırt etmeden ve sabredenleri ayırt etmeden Cennete gireceğinizi mi zannettiniz?* Yemin olsun ki siz, ölümle karşılaşmadan önce onu (şehit olmayı) temenni ediyordunuz. İşte şimdi onu karşınızda gördünüz. (Niçin korkup kaçıyorsunuz?)

İzah: Katâde Hazretleri diyor ki: Mü'minler, müşriklerle savaşmak istiyorlardı. Uhud Savaşı'nda düşmanla karşılaşınca bozguna uğradılar. Bu sebeple kaçanlara sitem edildi ve sabredip direnenler övüldü.

Cihat hakkında Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

أَيُّهَا النَّاسُ لَا تَتَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ وَاسْأَلُوا اللّٰهَ الْعَافِيَةَ فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ ...(خ م عن بن ابى اوفى)

″Ey insanlar! Düşmanla karşılaşmayı istemeyin! Allah'tan afiyet (rahatlık, huzur, saadet) isteyin. Fakat düşman da karşınıza çıkarsa, o zaman da sebat-ı kadem edin (sağlam durup düşmandan kaçmayın) ve bilin ki, Cennet kılıçların gölgesi altındadır…″[1]

[1] Sahih-i Buhârî, Cihat 114; Sahih-i Müslim, Cihat 6 (19-21).

وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُولٌۚ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُۜ اَفَائِنْ مَاتَ اَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْۜ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلٰى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللّٰهَ شَيْـًٔاۜ وَسَيَجْزِي اللّٰهُ الشَّاكِرِينَ (١٤٤)

144. Muhammed de ancak bir Peygamberdir. Ondan önce de Peygamberler gelip geçmiştir. Eğer o ölür veya öldürülürse, dîninizden döner misiniz? Her kim İslâm'dan dönerse, Allah'a hiçbir zarar veremez. Allah'u Teâlâ, (İslâm'da sebat edip) şükredenlerin mükâfatını verecektir.

İzah: Müşrikler, Uhud Savaşı'nda Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in öldürüldüğüne dair yalan haberi yayınca, Müslümanlardan bir kısmı Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem öldürüldü, diye harpten kaçmışlardı. İşte bunun üzerine bu Âyet-i Kerîme nâzil olmuştur.

Bu hâdise şöyle nakledilmiştir:

İslâm sancaktarı olan Mus'ab b. Umeyr Radiyallâhu anhu, Müslümanların bozulup dağıldıkları sırada, Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem'i müşriklerden korumak için onun önünde çarpışanlar arasında bulunuyordu. Bu

sırada da yüksek sesle: ″Muhammed de, ancak bir Peygamberdir. Ondan önce de Peygamberler gelip geçmiştir…″ diye geçen Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 144’teki buyruğu okuyordu. Bu âyetin Uhud Günü’ne kadar nâzil olmadığı ve o gün gönderildiği rivâyeti, Hz. Mus’ab’ın Allah katındaki değerini ifade eder.[1] İbn-i Kâmia adındaki bir müşrik, Hz. Mus’ab b. Umeyr’e kılıçla vurup sağ elini kesti. Bunun üzerine Hz. Mus’ab sancağı sol eline aldı. Kâfir, vurup onun sol elini de kesince, Hz. Mus’ab sancağı kesik kollarıyla tutup göğsüne bastırdı. Bu sefer o kâfir, vücuduna mızrak saplayarak o zâtı şehit etti. O müşrik, şehit ettiği Hz. Mus’ab b. Umeyr’in Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem olduğunu sanarak müşriklerin yanına döndüğü zaman, ″Ben, Muhammed’i öldürdüm″ dedi. Bunun üzerine onlardan biri de, ″Muhammed öldürüldü!″ diye bağırdı.

Hz. Mus’ab b. Umeyr, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e çok benzeyen bir Ashâb idi. Uhud Günü, Resûlü Ekrem Efendimize daha çok benzemek için, onun giydiği zırhın aynısından giymişti. İşte bu şekilde kâfirleri yanıltarak Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Efendimize yapılacak saldırıları kendi üzerine çekmek için böyle yapmıştı. Çünkü kâfirlerin, İslâm Dîni’ni ortadan kaldırmak için Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Efendimizi hedef alacaklarını biliyordu.

Hz. Mus’ab, Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem’e çok benzediği için, müşrikler onu şehit edince Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’i öldürdüklerini zannetmişlerdi.[2]

Hz. Mus’ab şehit olarak yerde yatarken, günün sonlarına doğru Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Hz. Mus’ab’ı elinde sancakla gördü ve ″İleriye git Ey Mus’ab!″diye seslendi. Fakat o kişi kendisine dönerek: ″Ben Mus’ab değilim ″ diye cevap verince, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem onun Mus’ab sûretinde savaşan Allah’ın meleklerinden biri olduğunu anladı.[3]

Uhud savaşında Ashâb-ı Kirâm’ın ileri gelenlerinden birçok kimse şehit olmuştu. Hz. Mus’ab da şehitler arasındaydı. Resûlü Ekrem’in ne kadar üzüntülü olduğu yüzünden okunuyordu.

Mekke’nin en zengin iki ailesinden birinin çocuğu olan Hz. Mus’ab b. Umeyr’e kefen olarak bir şey bulunamamıştı. Bu hâdiseyi Habbab b. Eret Radiyallâhu anhu şöyle anlatır:

Biz, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ile birlikte Medîne'ye yalnız Allah rızâsı için hicret ettik. Artık mükâfatını Allah'u Teâlâ'dan bekleriz. Arkadaşlarımız arasında bu nîmetlerden tatmadan âhirete gidenler vardır ki, Hz. Mus'ab b. Umeyr bunlardandır. O, Uhud Günü şehit olunca, kendisini saracak kısa bir hırkadan başka bir şey bulunamamıştı. Hırkayı baş tarafına çektik, ayakları açıldı. Ayaklarına doğru çektik, baş tarafı açıldı. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bize buyurdu ki: ″Hırkayı baş tarafına çekin, ayaklarını da izhir otu ile kapatın.″[4]

İbn-i Ömer Radiyallâhu anhumâ'dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

مَرَّ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى مُصْعَبِ بْنِ عُمَيْرٍ حِينَ رَجَعَ مِنْ أُحُدٍ فَوَقَفَ عَلَيْهِ وَعَلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنَّكُمْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ اللّٰهِ فَزُورُوهُمْ وَسَلِّمُوا عَلَيْهِمْ، فَوَالَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لا يُسَلِّمُ عَلَيْهِمْ أَحَدٌ اِلَّا رَدُّوا اِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ (طب عن ابن عمر)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Mus'ab ibn-i Ümeyr'in kabrine uğradı ve onun üzerinde dikilerek Uhud şehitleri hakkında şöyle buyurdu: ″Ben şâhitlik ederim ki, sizler Allah katında dirilersiniz.″ Sonra Ashâbına hitâben: ″Onları ziyaret edin ve kendilerine selâm verin. Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bir kimse onlara selâm vermeye dursun, onun selâmına karşılık verirler. Tâ kıyâmete kadar bu böyle devam eder.″[5]

Mus'ab b. Umeyr Radiyallâhu anhu hakkında Hz. Ali'den de şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

Biz bir gün Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ile birlikte Medîne'de mescitte otururken, uzaktan Mus'ab İbn-i Ümeyr göründü, bize doğru geliyordu. Üzerinde deri parçası ile yamanmış bir hırkası vardı. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem onun bu hâlini görünce, Hz. Mus'ab'ın, Mekke'de iken bolluk ve rahat içinde yaşadığı günleri düşünerek ağladı. Sonra Ashâb-ı Suffa'ya hitâben:

كَيْفَ بِكُمْ إِذَا غَدَا أَحَدُكُمْ فِي حُلَّةٍ وَرَاحَ فِي حُلَّةٍ وَوُضِعَتْ بَيْنَ يَدَيْهِ صَحْفَةٌ وَرُفِعَتْ أُخْرَى وَسَتَرْتُمْ بُيُوتَكُمْ كَمَا تُسْتَرُ الْكَعْبَةُ قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ نَحْنُ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مِنَّا الْيَوْمَ نَتَفَرَّغُ لِلْعِبَادَةِ وَنُكْفَى الْمُؤْنَةَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَأَنْتُمُ الْيَوْمَ خَيْرٌ مِنْكُمْ يَوْمَئِذٍ (ت عن على بن ابى طالب)

″Gün gelip sizden biri sabah bir elbise, akşam başka bir elbise giyse, önüne yemek tabaklarının biri getirilip diğeri kaldırılsa, evlerinizi de (halılar ve kilimler

ile) Kâbe gibi örtseniz, o zaman da nasıl olursunuz?″ diye sordu. Orada bulunan Sahâbe-i Kirâm: ″O gün biz bu günümüzden çok daha iyi oluruz. Çünkü hayat külfetimiz karşılanmış olacağından, ibâdete daha çok vakit ayırabileceğiz″ dediler. Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Hayır, bilakis siz, bugün o gününüzden daha iyisiniz″ buyurdu.[6]

Ayrıca Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem vefât ettiğinde, Hz. Ebû Bekir Radiyallâhu anhu bu Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 144’ü okumuştur.

[1] İbn-i Sa’d, et-Tabakât’ul-Kübrâ, c. 3, s. 120-121.

[2] M. Asım Köksal, İslâm Tarihi, c. 4, s. 172-175.

[3] İbn-i Sa’d, et-Tabakât’ul-Kübrâ, c. 2, s. 121.

[4] Bakınız: Sahih-i Buhârî, Cenâiz 27. İbn-i Sa’d, et-Tabakât’ul-Kübrâ, c. 3, s. 116.

[5] Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 17239; Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 184/3.

[6] Sünen-i Tirmizî, Sıfat-ı Kıyâmet 35.

(وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تَمُوتَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًاۜ وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَاۚ وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْاٰخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَاۜ وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ (١٤٥))

145. Allah’u Teâlâ’nın izni olmadıkça hiçbir kimse ölmez. Ölüm, muhakkak belli bir zamana bağlıdır. Dünyâ nîmeti isteyenlere dünyâ nîmetinden veririz. Âhiret nîmetini isteyenlere de âhiret nîmetinden veririz. Biz, şükredenleri mükâfatlandıracağız.

(وَكَاَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَۙ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَث۪يرٌۚ فَمَا وَهَنُوا لِمَٓا اَصَابَهُمْ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُواۜ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الصَّابِر۪ينَ (١٤٦) وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ اِلَّٓا اَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَاِسْرَافَنَا ف۪ٓي اَمْرِنَا وَثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِر۪ينَ (١٤٧) فَاٰتٰيهُمُ اللّٰهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْاٰخِرَةِۜ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِن۪ينَ۠ (١٤٨))

146-148. Nice Peygamberler var ki, onlarla Allah dostları beraber harp ettiler. Onlar Allah yolunda uğradıkları şiddetlerden dolayı zayıflık ve zaaf göstermediler, düşmana baş eğmediler. Allah’u Teâlâ, sabredenleri sever.* O Allah dostlarının sözleri: ″Ey Rabbimiz! Bizim günahlarımızı ve

taşkınlıklarımızı bağışla. (Harpte) ayaklarımızı sâbit kıl ve kâfirlere karşı bize yardım et″ demekten ibâretti.* Allah’u Teâlâ da onlara dünyâ nîmetini verdiği gibi, âhiret nîmetini de ihsan buyurdu. Allah’u Teâlâ muhsinleri sever.

İzah: Bu âyetlerle ilgili olarak Habbab İbn-i Erett Radiyallâhu anhu, şu hâdiseyi anlatmaktadır:

″Yâ Resûlallah! Bizim için Allah’u Teâlâ’dan yardım istemeyecek misin? Bizim için Allah’u Teâlâ’ya duâ etmeyecek misin?″ dedik. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

قَدْ كَانَ مَنْ قَبْلَكُمْ يُؤْخَذُ الرَّجُلُ فَيُحْفَرُ لَهُ فِي الْأَرْضِ فَيُجْعَلُ فِيهَا فَيُجَاءُ بِالْمِنْشَارِ فَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ فَيُجْعَلُ نِصْفَيْنِ وَيُمْشَطُ بِأَمْشَاطِ الْحَدِيدِ مَا دُونَ لَحْمِهِ وَعَظْمِهِ فَمَا يَصُدُّهُ ذَلِكَ عَنْ دِينِهِ وَاللّٰهِ لَيَتِمَّنَّ هَذَا الْأَمْرُ حَتَّى يَسِيرَ الرَّاكِبُ مِنْ صَنْعَاءَ إِلَى حَضْرَمَوْتَ لَا يَخَافُ إِلَّا اللّٰهَ وَالذِّئْبَ عَلَى غَنَمِهِ وَلَكِنَّكُمْ تَسْتَعْجِلُونَ (خ عن خَبَّاب بن الأرَت)

″Sizden önce geçenlerin başına öyle şeyler geldi ki, onlardan biri kâfirler tarafından yakalanır, onun için bir çukur kazılır ve o çukurun içine gömülürdü; sonra büyük bir testere getirilir ve başının ortasına konur ve ortadan ikiye kesilirdi de, bu onu dîninden döndürmezdi. Demirden taraklarla taranır, etiyle kemiği ayrılırdı da, bu onu yine dîninden döndürmezdi.″

Sonra Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem sözlerine devamla şöyle buyurdu:

″Allah’a yemin olsun ki, Hakk Teâlâ bu dînin hâkim olmasını istemektedir. Öyle ki, yolcu San’a’dan bineğine binecek Hadramut’a kadar gelecek. Allah’u Teâlâ’dan ve koyunları için de kurttan başkasından korkmayacak. Ne var ki, siz çok acele ediyorsunuz.″[1]

[1] Sahih-i Buhârî, İkrah 1.

(يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنْ تُط۪يعُوا الَّذ۪ينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِر۪ينَ (١٤٩) بَلِ اللّٰهُ مَوْلٰيكُمْۚ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِر۪ينَ (١٥٠)

149-150. Ey îman edenler! Eğer kâfirlere itaat ederseniz, onlar sizi dîninizden döndürürler ve siz de hüsrâna uğrarsınız.* Hayır! Sizin mevlânız (velîniz) Allah’tır. O, yardımcıların en hayırlısıdır.

(سَنُلْق۪ي ف۪ي قُلُوبِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَٓا اَشْرَكُوا بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِه۪ سُلْطَانًاۚ وَمَأْوٰيهُمُ النَّارُۜ وَبِئْسَ

( )مَثْوَى الظَّالِمِينَ (١٥١

151. Hakkında Allah'u Teâlâ'nın hiçbir delil indirmediği şeyleri O'na ortak koştuklarından dolayı, yakında kâfirlerin kalplerine korku salacağız. Onların varacağı yer Cehennemdir. O zâlimlerin kalacağı yer ne kötüdür.

İzah: Allah'u Teâlâ bu Âyet-i Kerîme'de, Resûlü Ekrem Efendimizin sahabîlerine, düşmanlarına karşı yardım edeceğini, sonunda düşmanlarını Cehennem azâbına koyacağını vaad etmektedir. Yeter ki Mü'minler, Allah'u Teâlâ'ya verdikleri sözden ayrılmasınlar, O'na ve Resûlüne itaat hususunda sımsıkı sarılsınlar.

Câbir Radiyallâhu anhu'dan nakledilen bir Hadis-i Şerif'te Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, kâfirlerin kalbine korku salınması hakkında şöyle buyurmuştur:

أُعْطِيتُ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ مِنْ الْأَنْبِيَاءِ قَبْلِي نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ وَجُعِلَتْ لِي الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا وَأَيُّمَا رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي أَدْرَكَتْهُ الصَّلَاةُ فَلْيُصَلِّ وَأُحِلَّتْ لِي الْغَنَائِمُ وَكَانَ النَّبِيُّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً (وَبُعِثْتُ إِلَى النَّاسِ كَافَّةً وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ (خ م حم ه عن جابر

"Bana, benden önce hiçbir Peygambere verilmeyen beş özellik verildi: Bir aylık mesafeden düşmanın kalbine korku salmakla ilâhi yardıma mazhar oldum. Yeryüzü benim için mescit (namaz kılma mahalli) ve temiz kılındı; ümmetimden kim bir namaz vaktine erişirse, hemen bulunduğu yerde namazını kılsın. Ganîmetler bana helâl kılındı. Benden önceki Peygamberler sâdece kendi kavmine Peygamber olarak gönderiliyordu, ben ise bütün insanlığa Peygamber olarak gönderildim. Bana şefaat yetkisi verildi."[1]

(Bir diğer Hadis-i Şerif'te: "Mahşer günü ilk şefaat edecek ve şefaatı kabul edilecek olan benim"[2] diye buyrulmuştur.)

[1] Sahih-i Buhârî, Salât 56; Sahih-i Müslim, Mesâcid 1 (3).

[2] Sahih-i Müslim, Fedâil 2 (3 Sünen-i Ebû Dâvud, Sünnet 12; Sünen-i Tirmizî, Menâkib 3.

(وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللّٰهُ وَعْدَهُٓ اِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِاِذْنِهٖۚ حَتّٰٓى اِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَازَعْتُمْ فِي الْاَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَٓا اَرٰيكُمْ مَا تُحِبُّونَۜ مِنْكُمْ مَنْ يُر۪يدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُر۪يدُ الْاٰخِرَةَۚ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْۚ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْۜ وَاللّٰهُ ذُو ( )فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِن۪ينَ (١٥٢

152. Yemin olsun ki, Allah’u Teâlâ size olan vaadini yerine getirdi. O’nun izniyle kâfirleri öldürüyordunuz. Tâ ki Allah’u Teâlâ size sevdiğiniz üstünlüğü gösterdikten sonra gevşediniz, (Resûlü Ekrem’in verdiği) emre itaat hususunda birbirinizle tartıştınız ve emre isyan ettiniz. Sizden bir kısmınız dünyâyı (ganîmeti) istiyordu. Diğer bir kısmınız da âhireti istiyordu. Sonra Allah’u Teâlâ sizi imtihan etmek için onların karşısında bozguna uğrattı. Sonunda yine de sizi bağışladı. Allah’u Teâlâ, Mü’minlere karşı lütuf sahibidir.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’de, Uhud Savaşı’nda, Peygamberimizin yerleştirdiği okçuların büyük bir kısmının ganîmet için yerlerini terk etmelerinden dolayı, savaşın kaybedildiği anlatılmaktadır.

Uhud Savaşı’nda Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem, İslâm ordusunu korumaları için, elli kişiden oluşan okçuyu İslâm askerinin arkasında bulunan dağ yolunun ağzını muhafaza etmeleri için koydu. Tâ ki, düşman dolaşıp arkalarından gelmesin. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem onlara hitâben:

لَا تَبْرَحُوا مَكَانَكُمْ إِنْ رَأَيْتُمُونَا قَدْ هَزَمْنَاهُمْ فَإِنَّا لَنْ نَزَالَ غَالِبِينَ مَا ثَبَتُّمْ مَكَانَكُمْ.

″Bizim hezimete uğradığımızı da görseniz, gâlip geldiğimizi de görseniz yerlerinizden ayrılmayın″[1] diye buyurmuştur.

Aşağıda Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 159’da Allah’u Teâlâ, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e hitâben, Uhud’da savaştan firar edenler için, ″… Artık onları affet ve onlar için Allah’tan bağışlanma dile…″ diye buyurmuş ve Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem’in duâsıyla onlar affedilmişlerdir.

[1] İmam Kastalâni, Mevâhib-i Ledünniyye, s. 81; Sahih-i Buhârî Muhtasarı, Tecrid-i Sarih, Hadis No: 1269; İbn-i Cerir et-Taberî, Câmi’ul-Beyan, c. 7, s. 254.

اِذْ تُصْعِدُونَ وَلَا تَلْوٗنَ عَلٰٓى اَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فٖي اُخْرٰيكُمْ فَاَثَابَكُمْ غَمًّا بِغَمٍّ لِكَيْلَا تَحْزَنُوا عَلٰى مَا (فَاتَكُمْ وَلَا مَٓا اَصَابَكُمْۜ وَاللّٰهُ خَبٖيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ (١٥٣)

153. Resûl, sizi arkanızdan çağırdığı halde, birbirinizi bırakıp arkanıza bakmayarak kaçıyordunuz. Bundan dolayı Allah’u Teâlâ, gam üstüne gam ile sizi cezâlandırdı ki, artık elinizden giden zaferden ve başınıza gelen bu felâketlerden dolayı mahzun olmayın. Allah’u Teâlâ, yaptıklarınızdan

haberdardır.

(ثُمَّ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ اَمَنَةً نُعَاسًا يَغْشٰى طَٓائِفَةً مِنْكُمْۙ وَطَٓائِفَةٌ قَدْ اَهَمَّتْهُمْ اَنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِۜ يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ مِنْ شَيْءٍۜ قُلْ اِنَّ الْاَمْرَ كُلَّهُ لِلّٰهِۜ يُخْفُونَ فٖٓي اَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَۜ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هٰهُنَاۜ قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فٖي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذٖينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ اِلٰى مَضَاجِعِهِمْۚ وَلِيَبْتَلِيَ اللّٰهُ مَا فٖي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فٖي قُلُوبِكُمْۜ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ (١٥٤)

154. Bu gamdan sonra, Allah tarafından üzerinize bir emniyet indirildi. O halde iken, sizden bir taife uyuklamaya başladı. Nefislerinin kaygısına düşen ve Allah’a karşı câhiliye zannı gibi hakka muhâlif bir zanda bulunan diğer bir taife de: ″Bu işte bizim bir düşüncemiz var mı?″ dediler. Ey Resûlüm! ″Gâlibiyet, Allah’ın emriyledir. İşlerin hepsi O’na aittir″ de. Onların kalplerinde başka niyetler var, ama lisânlarıyla sana başka şey söylerler. Onlar kalben: ″Eğer bu işte bizim bir düşüncemiz olsaydı (bize fikrimiz sorulsaydı), burada mağlup olup öldürülmezdik″ derler. Ey Resûlüm! De ki: ″Siz evlerinizde olsanız da, öldürülmesi mukadder olanlar, öldürülecekleri yere kendiliklerinden çıkarlar ve öldürülürlerdi. Allah’u Teâlâ bunu, kalplerinizde olanı ortaya çıkarmak ve kalplerinizdeki şüpheyi gidermek için yaptı. Allah’u Teâlâ, kalplerde olanı hakkıyla bilir.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’de geçen uyku hâli hakkında Ebû Talha Radiyallâhu anhu şöyle anlatmıştır:

أَنَّهُ كَانَ يَوْمئِذٍ مِمَّنْ غَشِيَهُ النُّعَاس قَالَ كَانَ السَّيْف يَسْقُط مِنْ يَدِي ثُمَّ آخُذهُ مِنْ النُّعَاس (ابن جرير الطبرى، جامع البيان عن ابى طلحة)

″Uhud Savaşı’nda düşmanın karşısında saf hâlindeyken bizi uyku kaplamıştı. Öyle ki, kılıcım elimden düşüyor ve onu alıyordum. Tekrar düşüyor, tekrar alıyordum.″[1]

Sahâbe-i Kirâm’ın savaşta uyumaları; Mü’minlerin zinde kalıp, güçlerini toplamaları ve Allah’u Teâlâ’nın kendilerini muzaffer kılacağına güvenmeleri içindi. Çünkü uyku, güven alâmetidir. Korkan kişinin, gözüne uyku girmez.

[1] İbn-i Cerir et-Taberî, Câmi’ul-Beyan, c. 7, s. 318.

(اِنَّ الَّذٖينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِۙ اِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُواۚ وَلَقَدْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ حَلٖيمٌ (١٥٥)

155. Uhud’da iki ordunun karşılaştığı gün, sizden firar edenler yok mu, Peygamberin emrine aykırı hareket etmeleri sebebiyle şeytan onların ayağını kaydırmak istedi. Yemin olsun ki, (tevbe ettikleri için) Allah’u Teâlâ onları affetti. Şüphesiz ki Allah’u Teâlâ çok bağışlayandır, Halîm’dir (cezâ vermekte acele etmez).

İzah: Bu Âyet-i Kerîme ile ilgili olarak Osman b. Abdullah b. Mevhib Radiyallâhu anhu’dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

جَاءَ رَجُلٌ حَجَّ الْبَيْتَ فَرَأَى قَوْمًا جُلُوسًا فَقَالَ مَنْ هَؤُلَاءِ الْقُعُودُ قَالُوا هَؤُلَاءِ قُرَيْشٌ قَالَ مَنْ الشَّيْخُ قَالُوا ابْنُ عُمَرَ فَأَتَاهُ فَقَالَ إِنِّي سَائِلُكَ عَنْ شَيْءٍ أَتُحَدِّثُنِي قَالَ أَنْشُدُكَ بِحُرْمَةِ هَذَا الْبَيْتِ أَتَعْلَمُ أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ فَرَّ يَوْمَ أُحُدٍ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَتَعْلَمُهُ تَغَيَّبَ عَنْ بَدْرٍ فَلَمْ يَشْهَدْهَا قَالَ نَعَمْ قَالَ فَتَعْلَمُ أَنَّهُ تَخَلَّفَ عَنْ بَيْعَةِ الرِّضْوَانِ فَلَمْ يَشْهَدْهَا قَالَ نَعَمْ ... (خ ت عن عثمان بن موهب)

Mısır ehlinden biri geldi, hac yapmak istiyordu. Oturan bir grup gördü ve ″Bunlar da kim?″ dedi. ″Kureyşliler″denildi. ″Aralarındaki Şeyh kim?″ dedi. ″İbn-i Ömer″ denildi. Bunun üzerine bu zâta yaklaşarak, ″Sana bir şey soracağım, bana ondan haber ver. Hz. Osman Uhud günü kaçmış mıydı, biliyor musun?″ diye sordu. O da: ″Evet″ dedi. ″Onun Bedir’de kaybolduğunu ve savaşta hazır bulunmadığını da biliyor musun?″ diye sordu. ″Evet″ dedi. Adam bu cevap üzerine: ″Allah’u Ekber!″ deyip döndü. Hz. İbn-i Ömer, o adama: ″Gel, sana açıklayayım″ dedi (ve anlattı):

Uhud’daki firarına gelince: ″Şâhitlik ederim ki, Allah’u Teâlâ onu affetti. Nitekim Allah’u Teâla haklarında: ″… Yemin olsun ki, (tevbe ettikleri için) Allah’u Teâlâ onları affetti. Şüphesiz ki Allah’u Teâlâ çok bağışlayandır, Halîm’dir (cezâ vermekte acele etmez)″ diye geçen Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 155’i indirdi.

Bedir’deki kayboluşuna gelince: Onun nikâhı altında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in kerîmeleri Hz. Rukiyye vardı ve hasta idi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem kendisine: ″Rukiyye ile kal. Sana Bedir’e katılan bir kimsenin sevabı ve (ganîmetten alacağı) pay var″ buyurdu. O da bu emir üzerine kaldı.

Beyat’ur-Rıdvan’daki (Hudeybiye’deki biatte) kayboluşuna gelince: ″Eğer Mekke havalisinde ondan daha aziz biri olsaydı, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem yerine onu gönderecekti. Peygamberimiz Mekke’ye onu gönderdi.

Beyat'ur-Rıdvan'da, Hz. Osman Mekke'ye gittikten sonra (Hudeybiye'de iken onun şehit edildiği haberi gelince) meydana geldi.[1] Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Bey'at akdi sırasında sağ elini sol eli üzerine koyarak: ″Bu da Osman'ın yerine″ buyurdular. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in sol elinin Hz. Osman için hayrı, onların sağ elinin, kendileri için olan hayrından fazla idi. Sonra Hz. İbn-i Ömer, o adama: ″Haydi, şimdi bu anlattıklarımı beraberinde götür″ dedi.[2]

[1] Bu hususta geniş bilgi için Sûre-i Fetih, Âyet 10 ve izahına bakınız.

[2] Sahih-i Buhârî, Fedâil'ul-Ashâb 7, Meğâzi 19; Sünen-i Tirmizî, Menâkib, 16.

(يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذٖينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِاِخْوَانِهِمْ اِذَا ضَرَبُوا فِي الْاَرْضِ اَوْ كَانُوا غُزًّى لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُواۚ لِيَجْعَلَ اللّٰهُ ذٰلِكَ حَسْرَةً فٖي قُلُوبِهِمْۜ وَاللّٰهُ يُحْيٖي وَيُمٖيتُۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصٖيرٌ (١٥٦))

156. Ey îman edenler! Kâfir olanlar ve yeryüzünde sefere çıkan veya savaşa giden kardeşleri için, ″Eğer yanımızda olsalardı, ölmezlerdi ve öldürülmezlerdi″ diyenler gibi olmayın. Allah'u Teâlâ onların kalplerine böyle üzüntü verir. Hayat veren ve öldüren Allah'tır. Allah'u Teâlâ, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'de zikredilen ve Mü'minlerin, onlara benzememeleri emredilen kişilerden maksat, bütün münâfıklardır.

(وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ اَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ (١٥٧) وَلَئِنْ مُتُّمْ اَوْ قُتِلْتُمْ لَاِلَى اللّٰهِ تُحْشَرُونَ (١٥٨))

157-158. Yemin olsun ki, Allah yolunda öldürülür yahut ölürseniz, Allah'ın bağışlaması ve rahmeti, kâfirlerin dünyâda topladıkları şeylerin tamamından hayırlıdır.* Yemin olsun ki, siz ölseniz de öldürülseniz de Allah'u Teâlâ'nın huzurunda toplanırsınız.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme: ″Yemin olsun ki, Allah yolunda öldürülür yahut ölürseniz″ diye geçen ifade; Allah için harpte şehit olanlardan, Allah'tan aldığı emirleri halka ulaştırıp Allah yolunda mücâdele ederek o yolda ölen Peygamberlerden ve malıyla, canıyla dîni yüceltmek için hayatını Allah yoluna adayan ve bu uğurda mücâdele ederek ölen Allah dostlarından bahsetmektedir.

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem Hadis-i Şerif'lerinde

şöyle buyurmuştur:

كَمْ مِمَّنْ أَصَابَهُ السِّلَاحُ وَلَيْسَ بِشَهِيدٍ وَلَا حَمِيدَ وَكَمْ مِمَّنْ قَدْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ حَتْفَ أَنْفِهِ عِنْدَ اللّٰهِ صَدِّيقٌ وَشَهِيدٌ (ابو الشيخ حل عن ابى ذر)

"Nice silahla vurulup öldürülenler var ki, şehit değildir. Övülmüş de değildir. Yemin ederim ki, nice kendi döşeğinde eceli ile ölen var ki, hem sıddîktir, hem de şehit."[1]

مَنْ فَصَلَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَمَاتَ أَوْ قُتِلَ فَهُوَ شَهِيدٌ أَوْ وَقَصَهُ فَرَسُهُ أَوْ بَعِيرُهُ أَوْ لَدَغَتْهُ هَامَّةٌ أَوْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ أَوْ بِأَيِّ حَتْفٍ شَاءَ اللّٰهُ فَإِنَّهُ شَهِيدٌ وَإِنَّ لَهُ الْجَنَّةَ (د عن ابى مالك الاشعرى)

"Kim Allah yolunda evinden ayrılıp gider, ölür veya öldürülürse o şehittir. Veya atı yahut katırı kendisini öldürürse, yine kendisini bir haşere sokarak öldürürse ya da Allah'ın dilediği herhangi bir ölümle yatağında ölürse o kimse şehittir. Onun için Cennet vardır."[2]

شُهَدَاءُ أُمَنَاءُ اللّٰه قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا عَلَى فُرُشِهِمْ. (الحكيم عن راشد بن سعد)

"Şehitler, Allah'ın himâyesinde olan kişilerdir. İster öldürülsün, ister kendi döşeklerinde ölsünler."[3]

مَنْ قَاتَلَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فُوَاقَ نَاقَةٍ فَقَدْ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ وَمَنْ سَأَلَ اللّٰهَ الْقَتْلَ مِنْ نَفْسِهِ صَادِقًا ثُمَّ مَاتَ أَوْ قُتِلَ فَإِنَّ لَهُ أَجْرَ شَهِيدٍ زَادَ ابْنُ الْمُصَفَّى مِنْ هُنَا وَمَنْ جُرِحَ جُرْحًا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ أَوْ نُكِبَ نَكْبَةً فَإِنَّهَا تَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَأَغْزَرِ مَا كَانَتْ لَوْنُهَا لَوْنُ الزَّعْفَرَانِ وَرِيحُهَا رِيحُ الْمِسْكِ وَمَنْ خَرَجَ بِهِ خُرَاجٌ فِي سَبِيلِ اللّٰهَ فَإِنَّ عَلَيْهِ طَابَعَ الشُّهَدَاءِ (د ن عن معاذ بن جبل)

"İçinden samimi şekilde Allah yolunda cihat yapmayı temenni eden bir kimse, daha sonra ölse de, öldürülse de şehit sevabı kazanır. Kim de Allah yolunda yara alsa veya Allah yolunda düşmanın sebep olmadığı bir musîbetle bile yaralansa bu yara, mahşer günü olduğundan daha ağır, rengi zaferân renginde, kokusu da misk kokusunda olarak gelir. Kimin vücudunda, Allah yolunda iken çıkan, iltihap gibi bir yara açılacak olsa, bu da onun için şehitlik mührü olur."[4]

مَنْ سَأَلَ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ بَلَّغَهُ اللّٰهُ مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ (ن سهل بن أبي أمامة بن سهل بن حنيف حَدثه عن أبيه عن جده)

"Kim samimi bir kalple Allah'tan şehit olmayı dilerse, yatağında da ölse, Allah'u Teâlâ onu şehitlerin makâmına eriştirir."[5]

[1] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 344/3.

[2] Sünen-i Ebû Dâvud, Cihat 15.

[3] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 216/7; Kenz’ul-Ummal, Hadis No: 11148.

[4] Sünen-i Nesâî, Cihat 25; Sünen-i Ebû Dâvud, Cihat 59.

[5] Sünen-i Nesâî, Cihat 36; Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 422/12.

(فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ لِنْتَ لَهُمْۚ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلٖيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَۖ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْاَمْرِۚ فَاِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلٖينَ (١٥٩)

159. Ey Habîbim! (Uhud’da emrine muhalefet edenler hakkında) Sen, Allah’u Teâlâ’dan gelen bir rahmetle onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı yürekli olsaydın, onlar senin başından dağılırlardı. Artık onları affet ve onlar için Allah’tan bağışlanma dile. İşinde onlarla müşâvere et. Bir şeye azmedersen de Allah’a tevekkül et. Şüphesiz ki Allah’u Teâlâ, tevekkül edenleri sever.

İzah: Allah’u Teâlâ, Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem’e Ashâbıyla istişâre etmesini emrettiği için Resûlü Ekrem Uhud ve Hendek Harpleri’nde olduğu gibi, Allah’tan bir vahiy gelmediği zaman Ashâbıyla istişâre yapar ve çıkan sonuca göre hareket ederdi. Allah’u Teâlâ, Sûre-i Şûrâ, Âyet 38’de Mü’minlerin özelliklerini sayarken; ″… İşlerini aralarında müşâvere ile yürütürler…″ vurgusu yaparak, istişârenin önemine dikkat çekmiştir.

Bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(إِذَا اسْتَشَارَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيُشِرْ عَلَيْهِ (ه عن جابر

″Sizden birisi Müslüman kardeşiyle istişâre ettiğinde, ona yol göstersin.″[1]

İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ’dan nakledilen bir Hadis-i Şerif’te de şöyle buyrulmuştur:

لَمَّا نَزَلَتْ {وَشَاوِرْهُمْ فِي الأَمْرِ} قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَمَا إِنَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ لَغَنِيَّانِ عَنْهَا، لَكِنْ جَعَلَهَا اللّٰهُ رَحْمَةً لِأُمَّتِي فَمَنِ اسْتَشَارَ مِنْهُمْ لَمْ يَعْدِمْ رُشْدًا، وَمَنْ تَرَكَهَا مَ يَعْدِمْ غَيًّا (السيوطي، الدر المنثور عن ابن عباس)

″İşinde onlarla müşâvere et″ buyruğu nâzil olduğu zaman Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: ″Allah'u Teâlâ'nın ve Resûlünün aslında öylesi bir istişâreye ihtiyacı yoktur. Ancak Allah'u Teâlâ, bunu ümmetime bir rahmet kılmıştır. İçlerinden istişâre ile iş yapanlar doğruyu bulurlar. İstişâre yapmadan iş yapanlar ise yanlış yola girmekten korunamazlar.″[2]

[1] Sünen-i İbn-i Mâce, Edeb 37.

[2] Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr'ül-Mensûr, c. 4. s. 95.

(اِنْ يَنْصُرْكُمُ اللّٰهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْۚ وَاِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذ۪ي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِه۪ۜ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ (١٦٠))

160. Allah'u Teâlâ size yardım ederse, size gâlip gelecek kimse yoktur. Eğer yardım etmezse, O'ndan başka size yardım edecek kimse de yoktur. Mü'minler, ancak Allah'a tevekkül etsinler.

(وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَغُلَّۜ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۚ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ (١٦١) اَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللّٰهِ كَمَنْ بَٓاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللّٰهِ وَمَأْوٰيهُ جَهَنَّمُۜ وَبِئْسَ الْمَص۪يرُ (١٦٢) هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ بَص۪يرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ (١٦٣))

161-163. Hiçbir Peygamber için emânete (ganîmete) hıyânet etmek sahih olmaz. Her kim hıyânet ederse, mahşer günü hıyânet ettiği şeyle gelir. Sonra herkese amelinin karşılığı verilir ve onlar hiçbir haksızlığa uğratılmazlar.* Allah'ın rızâsına tâbi olan kimse, Allah'ın gazabına uğrayan ve varacağı yer Cehennem olan kimse gibi midir? Orası, ne kötü bir dönüş yeridir.* Onlar, Allah katında derece derecedirler. Allah'u Teâlâ onların yaptıklarını görmektedir.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'nin nüzul sebebi hakkında İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ şöyle buyurmuştur:

زَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ {وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ} فِي قَطِيفَةٍ حَمْرَاءَ فُقِدَتْ يَوْمَ بَدْرٍ فَقَالَ بَعْضُ النَّاسِ لَعَلَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخَذَهَا فَأَنْزَلَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ {وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ} إِلَى آخِرِ الْآيَةِ (د ت عن ابن عباس)

Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 161, Bedir Günü (ganîmetin taksimi yapılmadan önce) kırmızı renkli bir kadife kumaşın kaybolması üzerine nâzil olmuştur. Bâzı insanlar: ″Sanırım onu Resûlullah aldı″ dedik-lerinde, Allah'u Teâlâ bu âyeti indirmiştir.[1] Böylece Allah'u Teâlâ, hiçbir Peygamberin böyle bir şey

yapmayacağını haber vermiştir.

Resûlullah Efendimiz, ganîmet malından herhangi bir şeye ihânet edenin, âhiret günündeki hâlini beyan ederek şöyle buyurmuştur:

قَامَ فِينَا النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ الْغُلُولَ فَعَظَّمَهُ وَعَظَّمَ أَمْرَهُ قَالَ لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ شَاةٌ لَهَا ثُغَاءٌ عَلَى رَقَبَتِهِ فَرَسٌ لَهُ حَمْحَمَةٌ يَقُولُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَ وَعَلَى رَقَبَتِهِ بَعِيرٌ لَهُ رُغَاءٌ يَقُولُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَ وَعَلَى رَقَبَتِهِ صَامِتٌ فَيَقُولُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَ أَوْ عَلَى رَقَبَتِهِ رِقَاعٌ تَخْفِقُ فَيَقُولُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَ (خ عن ابى هريرة)

Bir keresinde Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem içimizde ayağa kalktı da ganîmet ve millet malına hainlik etme meselesini anlattı ve bu hususun büyük bir mesele olduğunu bildirdi ve şöyle buyurdu:

Sakın sizden birinizi, mahşer gününde omuzunda meleyen bir koyunla veya kişneyen bir at ile bulmayayım. O kimse bana: ″Yâ Resûlallah! Sen beni kurtar″ der. Ben de ona: ″Sana bir şey yapacak güçte değilim. Çünkü ben sana tebliğ etmiştim″ diyeceğim. Yine sizden birinizi omuzu üzerinde böğüren bir sığır ile bulmayayım. O kişi bana: ″Yâ Resûlallah! Beni kurtar″ der. Ben de ona: ″Sana bir şey yapacak güçte değilim. Çünkü ben sana tebliğ etmiştim″ diyeceğim. Yine sizden birinizi, omuzu üzerinde, altın veya gümüş yüklü olarak bulmayayım. O kişi bana: ″Yâ Resûlallah! Beni kurtar″ der. Ben de ona: ″Sana bir şey yapacak güçte değilim. Çünkü sana tebliğ etmiştim″ diyeceğim. Sizden birinizi, omuzu üzerinde sallanan ganîmet elbisesi ile bulmayayım. O kimse: ″Yâ Resûlallah! Beni kurtar″ der. Ben de ona: ″Sana bir şey yapacak güçte değilim. Çünkü sana tebliğ etmiştim″ diyeceğim.[2]

Allah’ın rızâsına tâbi olup, emrine itaat ederek ganîmetten herhangi bir şeye hıyânet etmeyenler, ganîmetten herhangi bir şeye hıyânet etmekle Allah’ın gazabına uğrayanlar gibi değildir. Ganîmete hıyânet edenlerin yeri Cehennemdir. Orası, ne korkunç bir dönüş yeridir.

Yine Âyet-i Kerîme’de: ″Onlar Allah katında derece derecedirler″ diye buyrulmaktadır. Bu ifade, ganîmetten herhangi bir şeye hıyânet etmeyenler ile edenler için Allah katında farklı dereceler vardır. Hıyânet etmeyenler için sevap, hıyânet edenler için azap vardır, demektir.

[1] Sünen-i Ebû Dâvud, Huruf ve Kıraat 1; Rudânî, Cem’ul-Fevâid, Hadis No: 6861.

[2] Sahih-i Buhârî, Cihat 189; Sahih-i Müslim İmâre 6 (24).

لَقَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنٖينَ اِذْ بَعَثَ فٖيهِمْ رَسُولًا مِنْ اَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِهٖ وَيُزَكّٖيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَۚ وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفٖي ضَلَالٍ مُبٖينٍ (١٦٤))

164. Yemin olsun ki Allah’u Teâlâ, Mü’minlere büyük lütufta bulundu. Zîrâ onlara Allah’ın âyetlerini okuyan, onları günahlardan temizleyen, onlara kitabı ve hikmeti öğreten, kendilerinden bir Resûl gönderdi. Oysa onlar, evvelce apaçık bir dalâlet içindeydiler.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’de: ″Kitabı ve hikmeti öğreten″ diye buyrularak, iki ayrı ilimden bahsedilmektedir. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

اَلْعِلْمُ عِلْمَانِ فَعِلْمٌ ثَابِتٌ فِى الْقَلْبِ فَذَاكَ الْعِلْمُ النَّافِعُ وَعِلْمٌ فِى اللِّسَانِ فَذَاكَ حُجَّةُ اللّٰهِ عَلَى عِبَادِهِ (ابو نعيم عن انس)

″İlim ikidir: Biri kalpte sâbittir. İşte en faydalı olan ilim (Hikmet ve Ledün ilmi) budur. Bir ilim de lisândaki ilimdir (kitaptır). Bu da Allah’u Teâlâ’nın kullarına hüccetidir (delilidir).″[1]

Bu hususta geniş bilgi için Sûre-i Bakara, Âyet 151 ve izahına bakınız

[1] Râmûz’ul Ehâdîs, s. 223/2; İbn-i Ebî Şeybe, Musannef, Hadis No: 60.

(اَوَلَمَّا اَصَابَتْكُمْ مُصٖيبَةٌ قَدْ اَصَبْتُمْ مِثْلَيْهَاۙ قُلْتُمْ اَنّٰى هٰذَاۜ قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ (١٦٥))

165. Ey Mü’minler! Uhud’da size bir musîbet isâbet etti. Halbuki Bedir’de siz onun iki katını düşmanlarınıza isâbet ettirmiştiniz. Siz: ″Bu musîbet bize nereden geldi?″ dediniz. Ey Habîbim! Onlara de ki: ″Bu musîbet kendi nefsinizdendir (çünkü size gösterilen yerleri terk ettiniz).″ Şüphesiz ki Allah’u Teâlâ her şeye kâdirdir.

İzah: Mü’minler, Bedir Savaşı’nda, müşriklerden yetmiş kişi öldürüp yetmiş kişiyi de esir almışlardı. Uhud’da ise Mü’minlerden sâdece yetmiş kişi şehit

olmuştu. Bu sebeple Âyet-i Kerîme’de Mü’minlerin uğradıkları zararın iki katını müşriklere verdikleri zikredilmektedir.

(وَمَٓا اَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِن۪ينَۙ (١٦٦) وَلِيَعْلَمَ الَّذ۪ينَ نَافَقُواۚ وَق۪يلَ لَهُمْ تَعَالَوْا
قَاتِلُوا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ اَوِ ادْفَعُواۜ قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَاتَّبَعْنَاكُمْۜ هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ اَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْا۪يمَانِۚ يَقُولُونَ
بِاَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ ف۪ي قُلُوبِهِمْۜ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَۚ (١٦٧)

166-167. Uhud’da iki ordunun karşılaştığı gün, Allah’u Teâlâ’nın izniyle size isâbet eden musîbet, Mü’minlerin ortaya çıkması içindir.* Ve münâfıkların ortaya çıkması içindir. O münâfıklar ki, kendilerine: ″Gelin, bizimle beraber Allah yolunda savaşın yahut hiç olmazsa müdafaada bulunun″ denildiği vakit, ″Biz nasıl savaşılacağını bilseydik, size tâbi olurduk″ dediler. Onlar, o gün îmandan çok küfre yakın idiler. Onlar kalplerinde olmayanı ağızlarıyla söylerler. Allah’u Teâlâ, onların gizlediklerini çok iyi bilir.

İzah: Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Uhud günü bin kişilik bir orduyla birlikte yola çıkmıştı. Şavt denilen yere (Medîne ile Uhud arasında bir yerdir ki, oraya) gelince münâfıkların başı olan Abdullah İbn-i Übeyy İbn-i Selûl: ″Vallâhi, Ey insanlar! Bilmiyorum ki, burada kendimizi niçin öldürteceğiz?″ diyerek ordunun üçte biriyle ayrıldı ve münâfıklarla birlikte geri döndü. İşte bu âyetlerde geçen münâfıklar bunlar idi.

(اَلَّذ۪ينَ قَالُوا لِاِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ اَطَاعُونَا مَا قُتِلُواۜ قُلْ فَادْرَؤُا عَنْ اَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ (١٦٨)

168. O münâfıklar, kendileri harbe gitmeyip oturdukları halde, Uhud’da ölen (din) kardeşleri için: ″Onlar da bize tâbi olup harbe gitmeselerdi, öldürülmezlerdi″ dediler. Ey Resûlüm! Onlara de ki: ″Eğer bu sözünüzde doğru iseniz, meydana gelmesi muhakkak olan ölümü kendinizden defedin.″

(وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذ۪ينَ قُتِلُوا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ اَمْوَاتًاۜ بَلْ اَحْيَٓاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَۙ (١٦٩) فَرِح۪ينَ بِمَٓا اٰتٰيهُمُ
اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ۙ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذ۪ينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْۙ اَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَۢ (١٧٠)
يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍۙ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يُض۪يعُ اَجْرَ الْمُؤْمِن۪ينَۚ (١٧١)

169-171. Allah yolunda öldürülenleri, ölüler zannetmeyin. Bilakis onlar diridirler ve Rableri katında rızıklanmaktadırlar.* O öldürülenler, Allah’u Teâlâ’nın kendilerine lütfundan verdiği şeyler ile mesrur olurlar. Onlar, arkalarından kendilerine şehit olarak dâhil olamayan Mü’minler için, bir korku ve hüzün olmadığını müjdelerler.* Onlar, Allah’tan gelen bir nîmete ve ihsana

nâil olacaklarını ve Allah’u Teâlâ’nın, Mü’minlerin mükâfatından bir şey zâyi etmeyeceğini de müjdelerler.

İzah: Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 169’un nüzul sebebine dair Câbir İbn-i Abdullah Radiyallâhu anhumâ’dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

Babam Abdullah İbn-i Amr İbn-i Haram, Uhud Günü şehit edilince, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bana:

يَا جَابِرُ أَلَا أُخْبِرُكَ مَا قَالَ اللّٰهُ لِأَبِيكَ وَقَالَ يَحْيَي فِي حَدِيثِهِ فَقَالَ يَا جَابِرُ مَا لِي أَرَاكَ مُنْكَسِرًا قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ اسْتُشْهِدَ أَبِي وَتَرَكَ عِيَالًا وَدَيْنًا قَالَ أَفَلَا أُبَشِّرُكَ بِمَا لَقِيَ اللّٰهُ بِهِ أَبَاكَ قَالَ بَلَى يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ مَا كَلَّمَ اللّٰهُ أَحَدًا قَطُّ إِلَّا مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ وَكَلَّمَ أَبَاكَ كِفَاحًا فَقَالَ يَا عَبْدِي تَمَنَّ عَلَيَّ أُعْطِكَ قَالَ يَا رَبِّ تُحْيِينِي فَأُقْتَلُ فِيكَ ثَانِيَةً فَقَالَ الرَّبُّ سُبْحَانَهُ إِنَّهُ سَبَقَ مِنِّي أَنَّهُمْ إِلَيْهَا لَا يَرْجِعُونَ قَالَ يَا رَبِّ فَأَبْلِغْ مَنْ وَرَائِي قَالَ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ تَعَالَى {وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ} (ه عن جابر)

″Yâ Câbir! Allah’u Teâlâ’nın babana söylediği sözü sana haber vereyim mi?″ diye sordu. Ben: ″Evet″ dedim. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: ″Allah, perde ardından olmaksızın hiç kimse ile kat’iyen konuşmamıştır. Velâkin babanla perdesiz ve doğrudan doğruya konuştu ve ona: ″Ey kulum! Benden ikram iste, sana vereyim″ buyurdu. Baban da: ″Ey Rabbim! Arzum, beni diriltirsin, ben de ikinci defa senin uğrunda şehit edilirim″ dedi. Allah’u Teâlâ da: ″İnsanların dünyâya hiç dönmeyecekleri hükmü şüphesiz Benim tarafımdan önceden verilmiştir″ buyurdu. Baban: ″Yâ Rabbi! O halde bizim durumumuzu arkamda kalanlara bildir″ dedi. Bunun üzerine Allah’u Teâlâ: ″Allah yolunda öldürülenleri, ölüler zannetmeyin. Bilakis onlar diridirler ve Rableri katında rızıklanmaktadırlar″ diye geçen Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 169’u indirdi.[1]

Şehitliğin mükâfatı hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Hadis-i Şerif’lerinde şöyle buyurmuştur:

لِلشَّهِيدِ عِنْدَ اللّٰهِ سِتُّ خِصَالٍ يَغْفِرُ لَهُ فِي أَوَّلِ دُفْعَةٍ مِنْ دَمِهِ وَيُرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ وَيُجَارُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَيَأْمَنُ مِنَ الْفَزَعِ الْأَكْبَرِ وَيُحَلَّى حُلَّةَ الْإِيمَانِ وَيُزَوَّجُ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ وَيُشَفَّعُ فِي سَبْعِينَ إِنْسَانًا مِنْ أَقَارِبِهِ (ه عن المقدام بن معديكرب)

″Şehidin Allah katında altı özelliği vardır. Kanının ilk damlası ile günahları bağışlanır. Cennetteki yeri kendisine gösterilir. Kabir azâbından korunur. En büyük korkudan (Cehennem korkusundan) emin olur. Îman elbisesi kendisine giydirilir. Hûruliyn ile evlendirilir ve akrabalarından yetmiş (Müslüman) kişi

hakkında şefaat etmesi kabul edilir.″[2]

الشُّهَدَاءُ ثَلَاثَةٌ: رَجُلٌ خَرَجَ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ مُحْتَسِبًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ، يُرِيدُ أَلَّا يُقْتَلَ وَلَا يَقْتُلَ وَلَا يُقَاتِلَ، يُكَثِّرُ سَوَادَ الْمُسْلِمِينَ، فَإِنْ مَاتَ وَقُتِلَ غُفِرَتْ لَهُ ذُنُوبُهُ كُلُّهَا، وَأُجِيرَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَأُومِنَ مِنَ الْفَزَعِ الْأَكْبَرِ، وَزُوِّجَ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ، وَحُلَّتْ عَلَيْهِ حُلَّةُ الْكَرَامَةِ، وَوُضِعَ عَلَى رَأْسِهِ تَاجُ الْوَقَارِ وَالْخُلْدِ، وَالثَّانِي: رَجُلٌ خَرَجَ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ مُحْتَسِبًا يُرِيدُ أَنْ يَقْتُلَ وَلَا يُقْتَلَ، فَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ كَانَتْ رُكْبَتُهُ مَعَ رُكْبَةِ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ الرَّحْمَنِ، بَيْنَ يَدَي اللَّهِ فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ، وَالثَّالِثُ : رَجُلٌ خَرَجَ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ مُحْتَسِبًا، يُرِيدُ أَنْ يَقْتُلَ وَيُقْتَلَ، فَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَاهِرًا سَيْفَهُ وَاضِعَهُ عَلَى عَاتِقِهِ وَالنَّاسُ جَاثُونَ عَلَى الرُّكَبِ، يَقُولُ: أَلَا أَفْسِحُوا لَنَا مَرَّتَيْنِ، فَإِنَّا قَدْ بَذَلْنَا دِمَاءَنَا وَأَمْوَالَنَا لِلَّهِ» قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ قَالُوا ذَلِكَ لِإِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ الرَّحْمَنِ أَوْ لِنَبِيٍّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ لَتَنَحَّى لَهُمْ عَنِ الطَّرِيقِ؛ لِمَا يَرَى مِنْ وَاجِبِ حَقِّهِمْ، حَتَّى يَأْتُوا مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ عَنْ يَمِينِ الْعَرْشِ، فَيَجْلِسُونَ فَيَنْظُرُونَ كَيْفَ يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ، لَا يَجِدُونَ غَمَّ الْمَوْتِ، وَلَا يَغْتَمُّونَ فِي الْبَرْزَخِ، وَلَا تُفْزِعُهُمُ الصَّيْحَةُ، وَلَا يُهِمُّهُمُ الْحِسَابُ وَلَا الْمِيزَانُ وَلَا الصِّرَاطُ، يَنْظُرُونَ كَيْفَ يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ، وَلَا يَسْأَلُونَ شَيْئًا إِلَّا أُعْطُوا، وَلَا يَشْفَعُونَ فِي شَيْءٍ إِلَّا شُفِّعُوا فِيهِ، وَيُعْطَوْنَ مِنَ الْجَنَّةِ مَا أَحَبُّوا، وَيَنْزِلُونَ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ أَحَبُّوا (البزار والبيهقي عن أنس بن مالك)

″Şehitler, üç sınıftır. Biri Allah’u Teâlâ’nın rızâsını umarak Allah yolunda canını ve malını ortaya koyar, ancak ne öldürmeyi ne de ölmeyi düşünür, sâdece düşmana karşı Müslümanların sayısını fazla gösterir. Bu kişi öldüğü veya öldürüldüğü zaman bütün günahları bağışlanır, kabir azabından uzak tutulur, kıyâmet günündeki büyük korkudan emin kılınır, Cennet hurileri ile evlendirilir, kendisine kerâmet giysisi giydirilir. Başına sonsuzluk ve vakar tacı konulur.

Bir diğeri Allah’u Teâlâ’nın rızâsını umarak, Allah yolunda canını ve malını ortaya koyar. Gâyesi öldürülmeden düşmanları öldürmektir. Böylesi bir kişi öldüğü veya öldürüldüğü zaman, Halîlurrahman olan İbrâhim Aleyhisselâm’ın dizinin dibinde olur. Allah’u Teâlâ’nın, O kudretli hükümrânın huzurunda sıdk makâmında oturur.

Üçüncüsü de Allah’u Teâlâ’nın rızâsını umarak canını ve malını ortaya koyup cihada çıkar, gâyesi hem öldürmek, hem de öldürülmektir. Böylesi bir kişi de öldüğü veya öldürüldüğü zaman, mahşer gününde kılıcını çekip omuzuna dayamış bir şekilde gelir, tüm insanlar diz üstü çökmüşken, iki defa ″Bize yol verin, biz ki canımızı ve malımızı Allah yolunda fedâ ettik″ der. Nefsim kudret elinde olan Allah’a yemin olsun ki, ″Yol verin″ sözünü Halîlurrahman olan İbrâhim Aleyhisselâm’a veya başka bir Peygambere dahi söyleyecek olsa, onlar bile böylesi bir kişinin değeri ve hakkı karşısında ona yol açarlar. Böylesi kişiler Arş’ın sağında bulunan nurdan minberlere gelip otururlar. Oradan insanların nasıl hesaba çekilip hükümlerinin verildiğini izlerler. Aslâ ölüm derdi çekmezler.

Berzahta (kabir âleminde) üzüntüye mâruz kalmazlar. Kıyâmet günündeki o çığlıktan korkmazlar. Hesap, mizan ve sırat derdi taşımazlar. Oturdukları yerden insanların nasıl hesaba çekilip hükümlerinin verildiğini izlerler. İstedikleri her şey kendilerine verilir. Bir konuda ettikleri şefaat kabul edilir. Cennetten istedikleri kendilerine verilir. Cennet içinde istedikleri yere yerleşirler.[3]

[1] Sünen-i İbn-i Mâce, Mukaddime 34, Cihat 16.

[2] Sünen-i İbn-i Mâce Cihat 16; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 17115; Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 130/4.

[3] Celâleddin es-Suyûtî, ed-Dürr’ül-Mensûr, c. 4, s. 130-131.

( )اَلَّذٖينَ اسْتَجَابُوا لِلّٰهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَٓا اَصَابَهُمُ الْقَرْحُۜ لِلَّذٖينَ اَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا اَجْرٌ عَظٖيمٌۚ (١٧٢ (

172. O Mü’minler ki, Uhud’da yaralandıktan sonra, Allah’ın ve Resûlün dâvetine tekrar icâbet ettiler. Onlardan, dâvete icâbet edenler ve muhalefetten sakınanlar için büyük bir mükâfat vardır.

İzah: Ebû Süfyan ve arkadaşları, Uhud’dan çekilip Revha denilen yere geldikleri vakit, pişmanlık duymuşlardı: ″Müslümanlara ağır zâyiat verdik, onların köklerini kesmeliydik″ diyerek, dönüp tekrar hücum etmek istemişlerdi. Bunu haber alan Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem müşrikleri yıldırmak, kendisinin ve Ashâbının kuvvetini göstermek için Ebû Sufyan’ın tâkibine karar vermişti. Ashâbını buna teşvik ederek, hemen ertesi gün Medîne’nin sekiz mil uzağında bulunan Hamre-i Esed denilen yere kadar ilerlemişlerdi. Ashâbın çoğu yaralı ve bitkindi. Yürümekte dahi zorlanıyorlardı. İçlerinde öyle yaralılar vardı ki, sırası ile birbirlerini sırtlarında taşıyor, birbirlerine dayanarak yürümeye çalışıyorlardı.

Bu Âyet-i Kerîme, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in emir ve dâvetine bu durumda iken icâbet eden Mü’minler hakkında nâzil olmuştur. Sonuçta Allah’ın düşmana korku vermesiyle, kâfirler Müslümanlara saldırma cesâreti bulamayıp kaçmışlardır.

اَلَّذٖينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ اِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ اٖيمَانًاۗ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكٖيلُ (
(١٧٣) فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ لَمْ يَمْسَسْهُمْ سُوٓءٌۙ وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ عَظٖيمٍ
١٧٤)((

173-174. O Mü'minler ki, kendilerine bâzı kimseler tarafından: ″Düşmanlarınız size karşı ordu hazırladı, o halde onlardan korkun!″ denilmiş iken, bu söz onların îmanlarını artırdı ve ″Hasbünallâhu ve ni'me'l-vekîl (Allah bize yeter, O ne güzel vekildir)″ dediler.* Allah'ın rızâsına ve emrine tâbi oldukları için hiçbir zarar görmeyerek, Allah'tan gelen bir nîmet ve ihsan ile döndüler. Allah'u Teâlâ, büyük lütuf sahibidir.

İzah: Bu âyetlerin, şu olay üzerine nâzil olduğu nakledilmiştir:

Ebû Süfyan, Uhud'dan Mekke'ye dönerken, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'e: ″Gelecek sene sizinle, Bedir Savaşı'nı yaptığımız tarihte yine Bedir'de savaşalım″ demişti. Peygamber Efendimiz de: ″İnşâallâh″ diye cevap vermişti. O gün gelince Ebû Süfyan, müşriklerle beraber Mekke'den ayrıldı. Fakat Allah kalbine korku düşürmüştü. Harbetmeye cesâret edemiyordu. Yolda Nuaym bin Mes'ud el-Eşcai'ye rastladı. Nuaym, umre yapmış geliyordu. Ebû Süfyan ona: ″Yâ Nuaym! Muhammed'le Bedir'de savaşmayı kararlaştırmıştık. Fakat bu sene kurak. Bize herhalde hayvan yayacağımız ve süt içeceğimiz bir sene yaraşır. Bunun için geri dönmek istiyorum. Fakat Muhammed çıkar da, ben çıkmamış olursam cüreti artar. Medîne'ye git. Kuvvetimizin büyüklüğünden bahsederek onları korkut. Medîne'den çıkmamalarını temin et. Sana on deve vereyim!″ dedi.

Ebû Süfyan'ın teklifini kabul eden Nuaym, Medîne'ye geldi. Müslümanların sefer için hazırlanmakta olduklarını gördü. Onlara: ″Bu yaptığınız hareket doğru değil. Onlar, memleketinize geldiler, birçoğunuzu öldürdüler. Şimdi üzerlerine gidiyorsunuz. Büyük bir ordu hazırlamışlar. Vallâhi hiçbiriniz sağ kalamazsınız. İyisi mi siz bu işten vazgeçin″ dedi. Bu sözler üzerine savaşa gidecek olan Müslümanlar: ″Hasbünallâhu ve ni'me'l-vekîl″ dediler. Nihâyet Zilkâde ayında Resûlü Ekrem Sallallâhu aleyhi ve sellem, yetmiş süvâri ile Medîne'den çıkarak Bedir-i Suğra denilen yere geldi. Allah'u Teâlâ'nın verdiği bir korku ile Ebû Süfyan, korktu ve ordusunu alarak Mekke'ye döndü. Orada Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem kimseyi göremedi. Bu hâdise üzerine Kureyş'in itibarı kırıldı. Müslümanlar şan ve şeref buldu.

Bu sefer hakkında yine Sûre-i Nisâ, Âyet 84 ve izahına bakınız

( )اِنَّمَا ذٰلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ اَوْلِيَٓاءَهُۖ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنٖينَ (١٧٥ (

175. Sizi, kendine tâbi olan dostları vâsıtasıyla korkutmak isteyen şeytandır.

Onlardan korkmayın. Eğer Mü’min iseniz, Benden korkun.

(وَلَا يَحْزُنْكَ الَّذٖينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِۚ اِنَّهُمْ لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـٔاًۜ يُرٖيدُ اللّٰهُ اَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِي الْاٰخِرَةِۚ
وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظٖيمٌ (١٧٦))

176. Ey Habîbim! Birtakım kimselerin küfre koşmaları seni mahzun etmesin. Onlar, Allah’a aslâ zarar veremezler. Allah’u Teâlâ, onlar için âhirette hiçbir nasip olmamasını murad buyurmuştur. Onlar için büyük bir azap vardır.

(اِنَّ الَّذٖينَ اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْاٖيمَانِ لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـٔاًۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلٖيمٌ (١٧٧))

177. Muhakkak ki küfrü îmana tercih edenler, Allah’a aslâ zarar veremezler. Onlar için elim bir azap vardır.

(وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا اَنَّمَا نُمْلٖي لَهُمْ خَيْرٌ لِاَنْفُسِهِمْۜ اِنَّمَا نُمْلٖي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا اِثْماًۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُهٖينٌ
(١٧٨))

178. Kâfirler, kendilerine vermiş olduğumuz mühletin, kendileri için hayırlı olduğunu zannetmesinler. Biz onlara, günahları artsın diye mühlet veriyoruz. Onlar için aşağılayıcı bir azap vardır.

İzah: Âhirette kâfirler için şiddetli azap vardır, dünyâdaki hallerine hiç sevinmesinler, demektir. Bu hususta Ebû Bekre Radiyallâhu anhu’dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَيُّ النَّاسِ خَيْرٌ ؟ قَالَ: مَنْ طَالَ عُمُرُهُ وَحَسُنَ عَمَلُهُ قَالَ: أَيُّ النَّاسِ شَرٌّ ؟ قَالَ:
مَنْ طَالَ عُمُرُهُ وَسَاءَ عَمَلُهُ. (ت عن ابو بكرة)

Adamın biri, ″Yâ Resûlallah! İnsanların en hayırlısı kimdir?″ diye sordu. ″Ömrü uzayıp ameli güzel olan kimsedir″ buyurdu. ″İnsanların en şerlisi kimdir?″ diye sorunca da, ″Ömrü uzayıp ameli kötü olan kimsedir″ diye cevap verdi.[1]

[1] Sünen-i Tirmizî, Zühd 18.

(مَا كَانَ اللّٰهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنٖينَ عَلٰى مَٓا اَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتّٰى يَمٖيزَ الْخَبٖيثَ مِنَ الطَّيِّبِۜ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُطْلِعَكُمْ
عَلَى الْغَيْبِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَجْتَبٖي مِنْ رُسُلِهٖ مَنْ يَشَٓاءُ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖۚ وَاِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ اَجْرٌ عَظٖيمٌ
(١٧٩))

179. Allah’u Teâlâ, Mü’minleri, içinde bulunduğunuz şu durumda bırakacak

değildir. Nihâyet murdarı (münâfıkları) temizden (Mü’min-lerden) ayıracaktır. Allah’u Teâlâ size gaybı bildirecek de değildir. Lâkin Allah’u Teâlâ, Resullerinden dilediğini seçer (gaybı ona bildirir). Öyle ise, Allah’a ve Resullerine îman edin. Eğer îman eder ve (münâfıklıktan) sakınırsanız, sizin için büyük bir mükâfat vardır.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’de: ″Allah’u Teâlâ, Mü’minleri, içinde bulunduğunuz şu durumda bırakacak değildir. Nihâyet murdarı (münâfıkları) temizden (Mü’minlerden) ayıracaktır. Allah’u Teâlâ size gaybı bildirecek de değildir″ diye buyrulmaktadır. Bu ifade Allah’u Teâlâ, Mü’minler ile münâfıkların böyle sürekli olarak birlikte hayat sürdür-melerine râzı olmadı da, münâfıkları Mü’minlerden ayırarak ortaya çıkardı. Siz, Allah katında olan gaybdan haberdar olmadınız ki, münâfık ile Mü’mini ayırt edesiniz, anlamındadır.

Münâfıkların birbirlerine, ″Muhammed çok büyük dâvâ ediyor. Ama kalbimizden gâfildir. Bizden kim Mü’min, kim münâfık ne bilir?″ diye söylemeleri üzerine bu Âyet-i Kerîme nâzil olmuştur.

Ey Mü’minler! Allah sizleri, kullarının kalbindekine vâkıf kılmadı ki, onlardan Mü’min ve münâfıkları ayırt edebilesiniz. Uhud Savaşı’nda olduğu gibi Allah’u Teâlâ, kullarını sıkıntı ve belâlarla imtihan eder. Uhud’da münâfıklar, Mü’minlerden ayrılmış ve münâfıklar ortaya çıkmıştır. Ancak Allah’u Teâlâ, Peygamberlerine vahiy yoluyla, kulların kalbinde bulunan şeylere vâkıf kılar. Nitekim Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, münâfıkların hepsini biliyor, fakat kâfirler: ″Bak, Muhammed kendi adamlarını öldürüyor″[1] diye fitne çıkarmamaları için, isimlerini Ashâbına açıklamıyordu. Ne zaman münâfıklardan biri ölse, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Allah’u Teâlâ’nın yasaklamasıyla o münafığın cenâze namazını kıldırmazdı. Ashâb o zaman o kimsenin münâfık olduğunu anlardı. Bu hususta Sûre-i Tevbe, Âyet 84’ün izahına bakınız.

Bu münâfıklar hakkında İbn-i İshâk, şu hâdiseyi nakleder:

Yolda Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in bir devesi kayboldu. Münâfıklardan biri dedi ki:

أَلَيْسَ مُحَمَّد يَزْعُمُ أَنَّه نَبِيّ وَيُخْبِرُكُمْ عَنْ خَبَرِ السَّماءِ وَهُوَ لَا يَدْرِي أَيْنَ نَاقَتُهُ؟... وَإِنّي وَاللّٰهِ مَا أَعْلَمُ إِلّا مَا عَلَّمنِي اللّٰهُ وَقَدْ دَلّنِي اللّٰهُ عَلَيْهَا وَهِيَ فِي هَذَا الْوَادِي فِي شِعْبِ كَذَا وَكَذَا قَدْ حَبَسَتْهَا شَجَرَةٌ بِزِمَامِهَا فَانْطَلِقُوا

حَتّى تَأْتُونِي بِهَا فَذَهَبُوا فَجَاءُوا بِهَا (سيرة ابن هشام عن ابن اسحاق)

″Muhammed, Peygamberim diyor. Göklerden haber verdiğini söylüyor. Halbuki devesinin nerede olduğunu bilmiyor.″ Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Bir kişi hakkımda şunları söylüyor″ diye münâfığın sözlerini Ashâbına anlattı. Sonra: ″Vallâhi! Ben bir şey bilmem, ancak Allah'ın bildirdiğini bilirim. Şimdi Allah bana bildirdi ki, deve falan vâdide ve falan yerdedir. Yuları bir ağacın dalına takılıp kalmış, gidin getirin″ buyurdu. Hakikaten, Ashabdan birkaç kişi hemen oraya koştu ve deveyi Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in söylediği halde bulup getirdi.[2]

[1] Bakınız: Sahih-i Müslim, Zekât 47 (142 İmam Gazâli, İhyâ-u Ulûm'id-Din, c. 2, s. 890.

[2] İbn-i Hişam, es-Sîret'ün-Nebeviyye, c. 4, s. 522-523; Mir'at-ı Kâinat, c. 1, s. 469.

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ هُوَ خَيْرًا لَهُمْۜ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْۜ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِه۪ (يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ وَلِلّٰهِ م۪يرَاثُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرٌ۟ (١٨٠)

180. Allah'u Teâlâ'nın, kendilerine lütfundan verdiği nîmetlere nâil olup da (zekâtını vermekte) cimrilik edenler, bunu kendileri için hayır zannetmesinler. Bilakis bu onlar için şerdir. Cimrilik ettikleri şeyler, mahşer günü ateşten halka olup boğazlarına geçirilir. Göklerin ve yerin mîrası Allah'a aittir. Allah'u Teâlâ, yaptıklarınızdan haberdardır.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَنْ آتَاهُ اللّٰهُ مَالًا فَلَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهُ مُثِّلَ لَهُ مَالُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَقْرَعَ لَهُ زَبِيبَتَانِ يُطَوَّقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ يَأْخُذُ بِلِهْزِمَتَيْهِ يَعْنِي بِشِدْقَيْهِ ثُمَّ يَقُولُ أَنَا مَالُكَ أَنَا كَنْزُكَ ثُمَّ تَلَا (لَا يَحْسِبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ) الْآيَةَ (خ عن ابى هريرة)

″Allah'ın mal verdiği bir kimse, malının zekâtını vermezse, mahşer gününde o mal ona bir yılan sûretinde gelir. O yılanın zehirli iki dili olur. Onun boynuna dolanıp avurtlarını çok zaman sokar, durur. ″Ben senin malın ve hazinendim″ diye ona bildirir. Sonra Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Allah'u Teâlâ'nın, kendilerine lütfundan verdiği nîmetlere nâil olup da (zekâtını vermekte) cimrilik edenler, bunu kendileri için hayır zannetmesinler…″ diye

devam eden Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 180’i okudu.[1]

Bir kimsenin cimrilikten kurtulabilmesi için en az, zekât verirken malının en iyisinden veya orta hallisinden tam olarak vermesi gerekir. Cömertliğin en azı budur. Bir kimse zekât verse dahi, eğer malın kötüsünden veriyorsa, o kimse cimri sayılır. Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(بَرِيءٌ مِنَ الشُّحِّ مَنْ أَدَّى الزَّكَاةَ وَقَرَى الضَّيْفَ وَأَعْطَى فِي النَّائِبَةِ (ع طب خالد بن زيد

″Zekât veren, misafir ağırlayan, insanlara gelen sıkıntılara karşı onlara yardım elini uzatan, cimrilikten kurtulmuştur.″[2]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif’inde de şöyle buyurmuştur:

(اَلْجَاهِلٌ سَخِيٌّ أَحَبُّ إِلَى اللّٰهِ مِنْ عَابِدٍ بَخِيلٍ (ت عن ابى هريرة

″Cömert olan câhil, cimri olan abidden Allah’a daha sevgilidir.″[3]

Âbid, geceli gündüzlü ibâdet yapan kimse demektir. İşte ibâdetçi de olsa cimri ise Allah’ın düşmanıdır. Cehenneme de Allah’ın düşmanı girer. Cömert de, Allah’ın dostudur. Cennete de Allah’ın dostları girer, demektir.

Yine bu hususta Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

اَلسَّخَاءُ شَجَرَةٌ مِنْ أَشْجَارِ الْجَنَّةِ أَغْصَانُهَا مُتَدَلِّيَاتٌ فِي الدُّنْيَا فَمَنْ اَخَذَ بِغُصْنٍ مِنْهَا قَادَهُ ذَلِكَ الْغُصْنُ إِلَى الْجَنَّةِ وَالْبُخْلُ شَجَرَةٌ مِنْ أَشْجَارِ النَّارِ أَغْصَانُهَا مُتَدَلِّيَاتٌ فِي الدُّنْيَا فَمَنْ اَخَذَ بِغُصْنٍ مِنْ أَغْصَانِهَا قَادَهُ ذَلِكَ (الْغُصْنُ إِلَى النَّارِ (قط فى الافراد هب خط عد حل هب كر عن على وانس وابى هريرة وجابر

″Cömertlik, öyle bir ağaçtır ki, kökü Cennettedir. Dalları dünyâya sarkmıştır. Kim ki o ağacın bir dalına tutunursa, bu dal onu Cennete götürür. Cimrilik de öyle bir ağaçtır ki, kökü Cehennemdedir. Onun da dalları dünyâya sarkmıştır. Kim ki onun dallarından birine tutunursa, bu dal da onu Cehenneme götürür.″[4]

Allah’u Teâlâ Sûre-i Bakara, Âyet 254’te de zekâtını vermeyenler hakkında şöyle buyurmuştur:

″Ey îman edenler! Alışveriş, dostluk ve şefaat olmayan gün gelmeden önce, size

verdiğimiz rızıklardan infak edin (zekâtı verin). (Zekâtı) inkâr edenler ise, zâlimlerin ta kendileridir.″

Zekât hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

(الزَّكَاةُ قَنْطَرَةُ الْإِسْلامِ (طب هب عن ابى الدرداء

″Zekât, İslâm’ın köprüsüdür.″[5]

Yine Âyet-i Kerîme’de: ″Göklerin ve yerin mîrası Allah’a aittir″ diye buyrulmaktadır.

Allah’u Teâlâ bu ifade ile, kendisinin devamlı olarak diri olduğunu, bâki olduğunu, diğer bütün yaratıklarının ise yok olacaklarını beyan etmiştir. Bu itibarla, dünyâda iken bir takım eşyaya sahip gibi görünenlerin de sonunda öleceklerini ve sahip oldukları şeylerin gerçek mâlikinin de Allah’u Teâlâ olduğu gerçeğinin ortaya çıkacağını beyan etmektedir.

[1] Sahih-i Buhârî, Zekât 3; Rudânî, Cem’ul-Fevâid, Hadis No: 2674.

[2] Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 3989; Râmûz’ul Ehâdîs, s. 244/4.

[3] Sünen-i Tirmizî, Birr 40; Kenz’ül-İrfan, Hadis No: 374, 376.

[4] Beyhakî, Şuab’ul-Îman, Hadis No: 10449; Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 213/3.

[5] Taberânî, Mu’cem’ul-Kebir, Hadis No: 1795; Beyhakî, Şuab’ul-Îman, Hadis No: 3159.

لَقَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا اِنَّ اللّٰهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ اَغْنِيَاءُ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْاَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ (
))وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ (١٨١) ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ (١٨٢

181-182. ″Allah fakirdir, biz zenginiz″ diyenlerin sözlerini elbette Allah’u Teâlâ işitti. Onların bu sözlerini ve haksız yere Peygamberleri öldürmelerini yazarız. Onları Cehenneme atar ve deriz ki: ″Müstehak olduğunuz Cehennem azâbını tadın.* Bu azap, sizin kendi elinizle kazandığınızdır. Şüphesiz ki Allah’u Teâlâ, kullarına aslâ haksızlık yapmaz.″

İzah: Bu âyetlerin nüzul sebebine dair şu hâdise nakledilmiştir: Peygamberimiz

Sallallâhu aleyhi ve sellem Benî Kaynuka Yahudilerine, Ebû Bekir Radiyallâhu anhu ile bir nâme (mektup) gönderip onları İslâm’a gelmeye, namaz kılmaya, zekât vermeye ve Allah için güzel bir ödünç vermeye dâvet buyurdu. Fenhas b. Azura adındaki Yahudi:

- Allah’u Teâlâ fakirdir, bizden güzel bir ödünç istedi, dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir Radiyallâhu anhu, ona şiddetli bir tokat vurdu ve şöyle dedi:

- Eğer aramızda ahid olmasaydı, boynunu vururdum.

Bunun üzerine o Yahudi gelip, Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem‘e onu şikâyet etti. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Efendimiz, sebebini sorunca Hz. Ebû Bekir, olanları olduğu gibi anlattı. Fakat Fennas adındaki o Yahudi, dediklerini inkâr edince, Hz. Ebû Bekir’i tasdik için bu âyetler nâzil olmuştur.

Bu hâdisede, ″Allah için güzel bir ödünç vermek″ diye geçen ifadedeki ödünç, Allah için yapılan ve karşılığı sâdece Allah’tan beklenen infak ve Allah için bir kimseye ödünç vermek anlamına gelmektedir. Bu hususta daha geniş bilgi için Sûre-i Bakara, Âyet 245 ve izahına bakınız

اَلَّذِينَ قَالُوا اِنَّ اللّٰهَ عَهِدَ اِلَيْنَا اَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتّٰى يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رُسُلٌ مِنْ (قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (١٨٣) فَاِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ جَاؤُ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ (١٨٤)

183-184. Onlar: ″Ateşin yiyeceği bir kurbanı bize getirmedikçe, hiçbir Peygambere îman etmememiz hususunda Allah bize ahid verdi″ dediler. Ey Resûlüm! Onlara de ki: ″Eğer sözünüzde doğru iseniz, bu dediğinizi getiren ve diğer mûcizelerle benden önce gelen Peygamberleri niçin öldürdünüz?″* Ey Resûlüm! Onlar seni yalanladılarsa, senden evvel mûcizeler, sahifeler ve açık ahkâmı bildiren kitaplar ile gelen Peygamberler de yalanlanmıştı.

İzah: Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 183’ün nüzul sebebine dair şu hâdise nakledilmiştir:

Yahudiler’in ileri gelenleri Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in yanına gelerek, Yâ Muhammed! Sen Peygamber olduğunu söylüyor ve bizi İslâm’a dâvet ediyorsun. Halbuki Allah, bize bir kitap indirmiş ve bizimle bir ahidde bulunmuştur ki; ″Hiçbir Peygambere îman etmeyelim, tâ ki bir kurban getirsin

de onu gökten inen bir ateş yakıversin." Şimdi sen de bize bir kurban getirip gökten inen bir ateş onu yemedikçe, biz sana îman etmeyiz" demeleri üzerine bu Âyet-i Kerîme nâzil olmuştur.

Allah'u Teâlâ, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'e: "Benden evvel sizin dediğiniz gibi kurbanla ve birçok mûcizelerle Peygamberler geldi. Eğer sözünüz doğruysa, o Peygamberleri niçin öldürdünüz. Halbuki istediğiniz kurbanı getirince, öldürmemeniz lâzımdı. Neden öldürdünüz? diyerek onların sözlerinin yalan olduğunu yüzlerine vur" diye söylemesini beyan etmiştir.

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِۜ وَاِنَّمَا تُوَفَّوْنَ اُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَاُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَۜ وَمَا (الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ (١٨٥)

185. Her nefis ölümü tadacaktır. Ve mahşer günü yaptıklarınızın karşılığı size mutlaka eksiksiz verilecektir. Artık kim Cehennemden uzaklaştırılıp Cennete girdirilirse, muradına nâil olmuştur. Dünyâ hayatı, aldatıcı bir menfaatten başka bir şey değildir.

İzah: Ölümü çok hatırlamayla ilgili olarak İbn-i Ömer Radiyallâhu anhumâ'dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

كُنْتُ مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَاءَهُ رَجُلٌ مِنْ الْأَنْصَارِ فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَيُّ الْمُؤْمِنِينَ أَفْضَلُ قَالَ أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا قَالَ فَأَيُّ الْمُؤْمِنِينَ أَكْيَسُ قَالَ أَكْثَرُهُمْ لِلْمَوْتِ ذِكْرًا وَأَحْسَنُهُمْ لِمَا بَعْدَهُ اسْتِعْدَادًا أُولَئِكَ الْأَكْيَاسُ (ه عن ابن عمر)

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ile beraberdim. Ensârdan bir adam geldi. Peygamberimize selam verdikten sonra şöyle dedi: "Yâ Resûlallah! Mü'minlerin hangisi daha faziletlidir?" "Ahlâken en güzel olandır" buyurdu. "Peki, Mü'minlerin hangisi daha akıllıdır?" deyince de: "Ölümü çok hatırlayan ve ondan sonrası için en güzel hazırlığı yapandır" buyurdu.[1]

Hz. Lokman da oğluna şu tavsiyede bulunmuştur:

"Yavrucuğum, tevbeyi yarına erteleme. Zîrâ ölüm sana aniden gelebilir."[2]

Yine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

الْكَيِّسُ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ وَعَمِلَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ وَالْعَاجِزُ مَنْ أَتْبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا وَتَمَنَّى عَلَى اللّٰهِ قَالَ وَمَعْنَى قَوْلِهِ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ يَقُولُ حَاسَبَ نَفْسَهُ فِي الدُّنْيَا قَبْلَ أَنْ يُحَاسَبَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيُرْوَى عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ

حَاسِبُوا أنْفُسَكُمْ قَبْلَ أنْ تُحَاسَبُوا وَتَزَيَّنُوا لِلْعَرْضِ الأكْبَرِ وَإنَّمَا يَخِفُّ الْحِسَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى مَنْ حَاسَبَ نَفْسَهُ فِي الدُّنْيَا (ت عن شداد بن اوس)

″Akıllı kişi nefsini hesaba çekip, ölüm sonrası için çalışan kişidir. Âciz kişi ise, nefsinin hevâsına uyarak ona tâbi olan ve Allah’u Teâlâ’dan her şeyi temenni eden kişidir.″ Tirmizî der ki: Bu Hadis-i Şerif’te geçen: ″Nefsini hesaba çekmek ″demek; mahşer gününde hesaba çekilmeden önce dünyâda iken kendisini hesaba çekmektir.Bu hususta Hz. Ömer de şöyle buyurmuştur:″Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekin, tartıya vurulmadan önce kendinizi tartın ve büyük hesaba hazırlanın. Çünkü mahşer gününde hesap, ancak dünyâda iken kendisini hesaba çekenler için kolay olacaktır.″[3]

Yine bu Âyet-i Kerîme hakkında Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

إنَّ مَوْضِعَ سَوْطٍ فِي الْجَنَّةِ لَخَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا اقْرَءُوا إنْ شِئْتُمْ {فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ} (ت عن ابى هريرة)

″Cennette bir kırbaç boyu kadar yer, dünyâdan ve dünyâda bulunan her şeyden daha hayırlıdır, dilerseniz: ″… Artık kim Cehennemden uzaklaştırılıp Cennete girdirilirse, muradına nâil olmuştur. Dünyâ hayatı, aldatıcı bir menfaatten başka bir şey değildir″ diye geçen Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 185’i okuyun.″[4]

Sehl b. Sa’d Radiyallâhu anhu da şu Hadis-i Şerif’i nakletmiştir:

كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ فَإذَا هُوَ بِشَاةٍ مَيِّتَةٍ شَائِلَةٍ بِرِجْلِهَا فَقَالَ أتُرَوْنَ هَذِهِ هَيِّنَةً عَلَى صَاحِبِهَا فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَلدُّنْيَا أهْوَنُ عَلَى اللّٰهِ مِنْ هَذِهِ عَلَى صَاحِبِهَا وَلَوْ كَانَتْ الدُّنْيَا تَزِنُ عِنْدَ اللّٰهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَا سَقَى كَافِرًا مِنْهَا قَطْرَةً أبَدًا (ه عن سهل بن سعد)

Biz, Zu'lhüleyfe’de Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem ile beraberdik. Peygamberimiz, şişkinlikten ayakları havaya kalkmış murdar bir koyunla karşılaştı. Bunun üzerine buyurdu ki: ″Şu murdar koyunun sahibinin yanında ne kadar kıymetsiz olduğunu görüyor musunuz? Nefsim kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki, Allah katında dünyâ, sahibi yanında şu koyundan daha kıymetsizdir. Eğer dünyâ, Allah katında bir sivrisinek kanadı kadar kıymetli olsaydı, Allah’u Teâlâ, bir kâfire dünyâ sularından bir damla bile içirmezdi.″[5]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif’inde de şöyle

buyurmuştur:

(اَلدُّنيَا سِجْنُ المُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ (م ت عن ابى هريرة

"Dünyâ, Mü'minin zindanı, kâfirin ise cennetidir."[6]

[1] Sünen-i İbn-i Mâce, Zühd, 31

[2] Günyet'üt-Tâlibin, c. 2, s. 193.

[3] Sünen-i Tirmizî, Sıfat-ı Kıyâmet 25.

[4] Sünen-i Tirmizî, Tefsir'ul-Kur'ân 4.

[5] Sünen-i İbn-i Mâce, Zühd 3.

[6] Sahih-i Müslim, Zühd 1; Sünen-i Tirmizî, Zühd 12.

لَتُبْلَوُنَّ فِي اَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ اَشْرَكُوا اَذًى كَثِيرًا (وَاِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ (١٨٦))

186. Yemin olsun ki siz, mallarınızla ve canlarınızla imtihan olunursunuz. Yahudi, Hristiyan ve müşriklerden din yolunda çok eziyet görür ve işitirsiniz. Eğer bunlara sabreder ve takvâ üzere olursanız, dinde azim ve sebâtın gereğini yerine getirmiş olursunuz.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'de Mü'minlere, mallarıyla ve canlarıyla imtihan olunacakları anlatılmaktadır. Âyetin devamında da Yahudi, Hristiyan ve müşriklerden de ezâ ve cefâ görecekleri beyan edilmekte ve bu duruma sabreden Mü'minlerin, Allah'ın rızâsına nâil olacakları haber verilmektedir.

Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

(مَنْ يُرِدِ اللّٰهُ بِهِ خَيْرًا يُصِبْ مِنْهُ)خ عن ابى هريرة

"Allah'u Teâlâ kime hayır dilerse, ona musîbet verir."[1]

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir diğer Hadis-i Şerif'inde de şöyle buyurmuştur:

لَا خَيْرَ فِي عَبْدٍ لَا يَذْهَبُ مَالَهُ وَلَا يَسْقَمُ جِسْمُهُ إِنَّ اللّٰهَ إِذَا أَحَبَّ عَبْدًا ابْتَلَاهُ وَإِذَا ابْتَلَاهُ صَبَّرَهُ (ابن أبي الدنيا في كتاب المرض والكفارات عن أبي سعيد الخدري)

"Serveti kaybolmayan ve vücudu hastalanmayan kulda hayır yoktur. Allah'u Teâlâ bir kulu sevdiği vakit ona ibtilâ verir. İbtilâ verdiği zaman da ona sabretmesini öğretir."[2]

[1] Sahih-i Buhârî, Merdâ 1.

[2] İmam Gazâli, İhyâ-u Ulûm'id-Din, c. 4, s. 240.

وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُۘ فَنَبَذُوهُ وَرَٓاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِه۪ ثَمَنًا قَل۪يلًاۜ فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ (١٨٧) لَا تَحْسَبَنَّ الَّذ۪ينَ يَفْرَحُونَ بِمَٓا اَتَوْا وَيُحِبُّونَ اَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ (١٨٨)

187-188. Ey Resûlüm! Hatırlat o vakti ki Allah'u Teâlâ, kendilerine kitap verilenlerden, onu insanlara mutlaka açıklayacaklarına ve onda olanları gizlemeyeceklerine dair sağlam ahid almıştı. Onlar ise, bu ahdi arkalarına atarak (yerine getirmekten yüz çevirerek) onun karşılığında değersiz dünyâ menfaatini satın aldılar. Ne kötü bir alışverişte bulundular.* Ey Resûlüm! Yaptıklarına sevinen, yapmadıkları şeylerle de övülmekten hoşlanan kimselerin, Cehennem azâbından kurtulma-larını mümkün zannetme! Onlar için elim bir azap vardır.

İzah: Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 188 hakkında İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ'ya: "Eğer kişi yaptığından dolayı sevindiği ve yapmadığı şeylerden dolayı da övülmekten hoşlandığı için azap görecekse, bu durumda hepimiz azâba mâruz kalmaz mıyız?" diye sorulunca, şöyle cevap vermiştir:

وَمَا لَكُمْ وَلِهَذِهِ إِنَّمَا دَعَا النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَهُودَ فَسَأَلَهُمْ عَنْ شَيْءٍ فَكَتَمُوهُ إِيَّاهُ وَأَخْبَرُوهُ بِغَيْرِهِ فَأَرَوْهُ أَنْ قَدْ اسْتَحْمَدُوا إِلَيْهِ بِمَا أَخْبَرُوهُ عَنْهُ فِيمَا سَأَلَهُمْ وَفَرِحُوا بِمَا أُوتُوا مِنْ كِتْمَانِهِمْ ثُمَّ قَرَأَ ابْنُ عَبَّاسٍ {وَإِذْ أَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ كَذَلِكَ حَتَّى قَوْلِهِ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا} (خ ابن عباس)

"Bu Âyet-i Kerîme, Mü'minlerle ilgili değildir. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem Yahudileri çağırıp onlara bir şey sordu. Onlar da gerçeği gizleyip başka bir şey söylediler. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'e verdikleri bu yalan haberden dolayı, onun tarafından övülmeyi bekleyip, gizlediklerinden dolayı da sevinmeye başladılar." İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ: "İşte Âyet-i

Kerîme, bu Yahudiler ile ilgilidir deyip, Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 187-188'i okudu."[1]

[1] Sahih-i Buhârî, Tefsir-i Âl-i İmrân 16; Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 6864.

))وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ۟ (١٨٩ (

189. Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Ve Allah'u Teâlâ her şeye kâdirdir.

))اِنَّ ف۪ي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَاٰيَاتٍ لِاُو۬لِي الْاَلْبَابِۚ (١٩٠ (

190. Şüphesiz ki, göklerin ve yerin yaratılmasında ve gece ile gündüzün birbirini tâkip etmesinde hâlis akıl sahipleri için elbette Allah'ın varlığını ve kudretini gösteren açık deliller vardır.

İzah: Bu Âyet-i Kerîme hakkında İbn-i Abbâs Radiyallâhu anhumâ'dan şu Hadis-i Şerif nakledilmiştir:

بِتُّ فِي بَيْتِ مَيْمُونَةَ لَيْلَةً وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَهَا لِأَنْظُرَ كَيْفَ صَلَاةُ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِاللَّيْلِ فَتَحَدَّثَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَعَ أَهْلِهِ سَاعَةً ثُمَّ رَقَدَ فَلَمَّا كَانَ ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرُ أَوْ بَعْضُهُ قَعَدَ فَنَظَرَ إِلَى السَّمَاءِ فَقَرَأَ {إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَى قَوْلِهِ لِأُولِي الْأَلْبَابِ} ثُمَّ قَامَ فَتَوَضَّأَ وَاسْتَنَّ ثُمَّ صَلَّى إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً ثُمَّ أَذَّنَ بِلَالٌ بِالصَّلَاةِ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى لِلنَّاسِ الصُّبْحَ (خ عن ابن عباس)

Ben, bir gece teyzem Hz. Meymûne'nin yanında geceledim. Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem de o gece teyzemin yanında idi. Maksadım Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem'in geceleyin kıldığı namazın nasıl olduğunu görmek istiyordum. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem bir müddet eşi Hz. Meymûne ile konuştu, sonra uyudu. Gecenin son üçte biri yahut yarısı olduğu zaman, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem oturdu ve semâya doğru baktı da, şu Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 190'ı okudu: "Şüphesiz ki, göklerin ve yerin yaratılmasında ve gece ile gündüzün birbirini tâkip etmesinde hâlis akıl sahipleri için elbette Allah'ın varlığını ve kudretini gösteren açık deliller vardır." Bundan sonra kalktı, dişlerini misvaklayarak abdest aldı. Sonra on bir rek'at namaz kıldı.[1] Sonra Hz. Bilal, sabah namazı için ezan okudu. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem iki rek'at daha namaz kıldı (sabah namazının sünnetini kıldı). Bundan sonra mescide çıkıp insanlara sabah namazını kıldırdı.[2]

[1] Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem sekiz rekat teheccüd namazını kılmış ve üç rekat da vitir namazını kılmıştır. Toplam on bir yapar.

[2] Sahih-i Buhârî, Tevhid 26.

اَلَّذ۪ينَ يَذْكُرُونَ اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلٰى جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ ف۪ي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًاۚ سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ (١٩١)

191. O hâlis akıl sahipleri ki, ayaktayken, otururken ve yanları üzerine yatarken Allah'u Teâlâ'yı zikrederler. Göklerin ve yerin yaratılışı hususunda tefekkür ederler ve derler ki: ″Ey Rabbimiz! Sen bunları boş yere yaratmadın. Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz. Bizi Cehennem azâbından koru.″

İzah: Bu Âyet-i Kerîme'de; ayaktayken, otururken ve yanları üzerine yatarken Allah'u Teâlâ'yı zikrederler, diye bahsedilen husus, kişinin gece gündüz yapabildiği kadar Allah'u Teâlâ'yı zikretmesidir. Bu husus Sûre-i Nisâ, Âyet 103'te de şöyle geçmektedir:

″Namazı kıldıktan sonra da ayaktayken, otururken ve yanüstü yatarken Allah'u Teâlâ'yı zikredin…″

Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem Hadis-i Şerif'lerinde şöyle buyurmuştur:

مَنْ قَعَدَ مَقْعَدًا لَمْ يَذْكُرْ اللّٰهَ فِيهِ كَانَتْ عَلَيْهِ مِنَ اللّٰهِ تِرَةٌ وَمَنْ اضْطَجَعَ مَضْجَعًا لَا يَذْكُرُ اللّٰهَ فِيهِ كَانَتْ عَلَيْهِ مِنَ اللّٰهِ تِرَةٌ (د عن ابى هريرة)

″Kim bir mecliste Allah'ı zikretmeden oturup kalkarsa Allah'tan nasibini alamamış, Allah'ın lütfuna nâil olamamıştır. Kim yattığı yerde Allah'ı zikretmezse, Allah'tan nasibini alamamış, Allah'ın lütfuna nâil olamamıştır. Kim yürüdüğü bir yerde Allah'ı zikretmezse, Allah'tan nasibini alamamış, Allah'ın lütfuna nâil olamamıştır.″[1]

الثَّابِتُ فِي مُصَلَّاه بَعْدَ صَلَاةِ الصُّبْحِ يَذْكُرُ اللّٰهَ تَعَالَى حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ أَبْلَغُ فِي طَلَبِ الرِّزْقِ مِنَ الضَّرْبِ فى الْاٰفَاقِ (الديلمى عن عثمان)

″Namazgâhında, sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar sâbit bir halde oturup zikrullah etmek, rızık talep etmek için diyar diyar dolaşmaktan daha hayırlıdır.″[2]

Yattığı yerde zikrullah ederek uyuyanın mükâfatına dair de Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَبِيتُ عَلَى طُهْرٍ ذَاكِرًا اللّٰهِ تَعَالَى فَيَتَعَارَّ مِنَ اللَّيْلِ فَيَسْأَلَ اللّٰهَ تَعَالَى خَيْراً مِنَ الدُّنْيَا وَالْاخِرَةِ اِلَّا أَعْطَاهُ اِيَّاهُ (د عن معاذ)

"Akşamdan abdestli olarak zikrullah ederek uyuyan ve geceleyin de uyanıp Allah'u Teâlâ'dan dünyâ ve âhiret için hayır talep eden hiç kimse yoktur ki, Allah'u Teâlâ dilediğini vermesin."[3]

Hz. Âişe Radiyallâhu anhâ'dan nakledilen bir Hadis-i Şerif'te, şöyle buyrulmuştur:

كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَذْكُرُ اللّٰهَ جَمِيعَ اَحْيَانِهِ (خ م د ت حم حب ه عن عائشة)

"Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, bütün vakitlerinde (gizli, açık) zikrullah ederdi."[4]

İbn-i Mes'ud Radiyallâhu anhu'dan nakledilen bir diğer Hadis-i Şerif'te de, şöyle buyrulmuştur:

كَانَ لَا يَكُونُ فِى الْمُصَلِّينَ اِلَّا كَانَ اَكْثَرُهُمْ صَلَاةً وَلَا يَكُونُ فِى الذَّاكِرِينَ اِلَّا كَانَ اَكْثَرُهُمْ ذِكْرًا (ابو نعيم خط عن ابن مسعود)

"Namaz kılanlar içinde herkesten fazla namazı Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem kılardı. Allah'u Teâlâ'yı zikredenler içinde de herkesten fazla zikri o yapardı."[5] Namazda da zikirde de hepimizden ileriydi, demektir.

İbn-i Abbas Radiyallâhu anhumâ, zikrullah hakkında şöyle buyurmuştur:

لَا يَفْرِضُ اللّٰهُ عَلَى عِبَادِهِ فَرِيضَةً إِلَّا جَعَلَ لَهَا حَدًّا مَعْلُومًا ثُمَّ عَذَرَ أَهْلَهَا فِي حَالِ عُذْرٍ غَيْرَ الذِّكْرِ فَإِنَّ اللّٰهَ لَمْ يَجْعَلْ لَهُ حَدًّا يَنْتَهِي إِلَيْهِ وَلَمْ يَعْذُرْ أَحَدًا فِي تَرْكِهِ إِلَّا مَغْلُوبًا عَلَى عَقْلِهِ فَقَالَ (فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِكُمْ) بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَفِي السَّفَرِ وَالْحَضَرِ وَالْغِنَى وَالْفَقْرِ وَالسُّقْمِ وَالصِّحَّةِ وَالسِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ وَعَلَى كُلِّ حَالٍوَقَالَ: (وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلا) فَإِذَا فَعَلْتُمْ ذَلِكَ صَلَّى عَلَيْكُمْ هُوَ وَمَلَائِكَته قَالَ اللّٰه عَزَّ وَجَلَّ: (هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ). (ابن جرير الطبرى، جامع البيان عن ابن عباس)

"Allah'u Teâlâ kullarına farz kıldığı her ibâdete belli bir sınır koymuştur. Kulların özürlerine göre de onları bu ibâdetlerden muaf kılmıştır. Ancak zikrullahı bunların dışında tutmuştur. Zîrâ zikrullaha bir sınır koymamış ve

zikrullah hususunda delilerden başka hiçbir kimsenin özrünü kabul etmemiştir. Allah’u Teâlâ kulların; ayakta iken, otururken, yatarken,[6] gece ve gündüz, karada ve denizde, yolcu iken, mukim iken kendisini zikretmelerini istemiş; zengin olanın, fakir olanın, hasta olanın, sağlıklı olanın da, hâfî (gizli) veya cehrî (açıktan) zikrullah etmesini emretmiştir. Sûre-i Ahzâb, Âyet 42’de geçtiği üzere sabah akşam kendisinin tesbih edilmesini istemiş, bunu yapan kullarına ise, bu âyetlerin devamında gelen Sûre-i Ahzâb, Âyet 43’te de kendisinin, onlara merhametli davranacağını ve meleklerin de onlar için bağışlanma dileyeceğini ve onları, zulumâttan nûra çıkaracağını beyan etmiştir. Zîrâ Allah’u Teâlâ, Mü’minlere karşı çok merhametlidir.″[7]

[1] Sahih-i Buhârî, Edeb 31; Rudânî, Cem’ul-Fevâid, Hadis No: 9196.

[2] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 199/3; Kenz’ul-Ummal, Hadis No: 9444.

[3] Sünen-i Ebû Dâvud, Edeb 105; Kütüb-i Sitte, Hadis No: 1755.

[4] Sahih-i Müslim, Hayz 30 (117 Sünen-i Ebû Dâvud, Tahâre 9; Sünen-i Tirmizî, Daavât 7.

[5] Râmûz’ul-Ehâdîs, s. 547/15; Kenz’ul-Ummal, Hadis No: 17931.

[6] Sûre-i Al-i İmran, Âyet 191; Sûre-i Nisâ, Âyet 103.

[7] İbn-i Cerir et-Taberî, Câmi’ul-Beyan, c. 20, s. 280.

(رَبَّنَٓا اِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ اَخْزَيْتَهُۜ وَمَا لِلظَّالِم۪ينَ مِنْ اَنْصَارٍ (١٩٢)

192. ″Ey Rabbimiz! Sen her kimi ateşe koyarsan, onu zelil etmiş olursun. Zâlimlerin hiçbir yardımcısı yoktur.″

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’de, zelil olacakları beyan edilen insanlardan maksat, Cehenneme girecek olan herkestir. Cehennemdeki Müslümanlar, şefaate nâil olarak veya günahı kadar yandıktan sonra yine Cehennemden kurtulup Cennete gireceklerdir. Kâfirler ise, ebedî olarak Cehennemde kalacaklardır. İşte asıl zelil edici azap da budur.

(رَبَّنَٓا اِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَاد۪ي لِلْا۪يمَانِ اَنْ اٰمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَاٰمَنَّاۗ رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّـَٔاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْاَبْرَارِۚ (١٩٣)

193. ″Ey Rabbimiz! Biz, ″Rabbinize îman edin″ diye îmana çağıran bir dâvetçi işittik ve hemen îman ettik. Ey Rabbimiz! Günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi gider ve bizleri sâlih kullar ile beraber öldür.″

İzah: Âyet-i Kerîme’de: ″Bizleri sâlih kullar ile beraber öldür″ diye geçen ifadeden maksat, her daim bizi peygamberlerin ve takvâ sahiplerinin yolu üzere yaşat, onların yolundan bizi ayırma ve o hâl üzereyken bizi vefât ettir ki, mahşerde de onlarla beraber olalım, demektir.

Nitekim Allah’u Teâlâ Sûre-i Tevbe, Âyet 119’da şöyle buyurmuştur: ″Ey îman edenler! Allah’tan korkun ve sâdıklarla beraber olun.″

Allah’u Teâlâ Sûre-i Nisâ, Âyet 69’da da şöyle buyurmaktadır: ″Her kim Allah’a ve Resûle itaat ederse, işte onlar Allah’u Teâlâ’nın, kendilerine nîmet verdiği Peygamberler, sıddîkler, şehitler ve sâlihler ile beraberdirler. Onlar ne güzel arkadaştırlar.″

Enes Radiyallâhu anhu’dan nakledilen bir Hadis-i Şerif’te, şöyle buyrulmuştur:

Bir adam, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’e gelerek, ″Yâ Resûlallah! Kıyâmet ne zaman kopacaktır?″ diye sordu. Peygamberimiz, namaza kalktı ve namazını bitirince: ″Kıyâmetin kopmasını soran kimse nerededir?″ buyurdu. Adam: ″Benim Yâ Resûlallah!″ dedi. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem: ″Kıyâmet için ne hazırladın?″ buyurdu. Adam: ″Kıyâmet için (nâfile olarak) fazla namaz ve oruç hazırlayamadım. Fakat ben, Allah’ı ve Resûlünü seviyorum ″ dedi.

Bunun üzerine Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ وَأَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ فَمَا رَأَيْتُ فَرِحَ الْمُسْلِمُونَ بَعْدَ الْإِسْلَامِ فَرَحَهُمْ بِهَذَا. (م د ت عن انس)

″Kişi sevdiğiyle beraberdir, sen de sevdiğinle beraber olacaksın.″ Enes Radiyallâhu anhu der ki: ″Müslümanların Müslüman olmaları dışında bu söze sevindikleri kadar, başka bir şeye sevindiklerini görmedim.″[1]

Müezzinlerin, tesbihatta genellikle:

اَللّٰهُمَّ احْشُرْنَا فِى زُمْرَةِ الصَّالِحِينَ.

″Allah’ım! Bizi sâlih kimselerle haşret″ anlamına gelen: ″Allah’um-mahşurnâ fi zümreti’s-sâlihîn″ duâsını okumaları da, işte bu Âyet-i Kerîme ve Hadis-i Şerif’lerden dolayıdır.

1 Sünen-i Tirmizî, Zühd 36; Sünen-i Ebû Dâvûd, Edeb 113; Sahih-i Müslim, Birr 50 (161-165).

(رَبَّنَا وَاٰتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلٰى رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمٖيعَادَ (١٩٤)

194. ″Ey Rabbimiz! Resullerinin vâsıtasıyla bize vaad ettiklerini bize ihsan buyur. Bizi mahşer gününde rüsvay etme. Şüphesiz ki Sen, vaadinden dönmezsin.″

(فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ اَنّٖي لَٓا اُضٖيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰىۚ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍۚ فَالَّذٖينَ هَاجَرُوا وَاُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَاُو۫ذُوا فٖي سَبٖيلٖي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَاُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَلَاُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۚ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ (١٩٥)

195. Rableri onların duâlarını kabul etti ve buyurdu ki: ″Şüphesiz Ben, erkek olsun kadın olsun, içinizden amel eden herhangi bir kimsenin amelini zâyi etmem. Sizler (din yönünden) birbirinizle aynı durumdasınız. Hicret edenlerin, yurtlarından çıkarılanların, Benim yolumda eziyete uğrayanların, savaşanların ve öldürülenlerin günahlarını mutlaka örteceğim ve onları Allah katından bir mükâfat olarak, altlarından nehirler akan Cennetlere koyacağım. Mükâfatın en güzeli Allah katındadır.″

İzah: Bu Âyet-i Kerîme’nin nüzul sebebi hakkında şu hâdise nakledilmiştir:

قَالَتْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ لَا أَسْمَعُ اللّٰهَ ذَكَرَ النِّسَاءَ فِي الْهِجْرَةِ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ تَعَالَى {أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ} (ت عن ام سلمة)

Hz. Ümmü Seleme: ″Yâ Resûlallah! Allah’u Teâlâ’nın, hicret konusunda kadınlardan bahsettiğini işitmedim″ deyince, Allah’u Teâlâ Sûre-i Âl-i İmrân, Âyet 195’i indirmiştir.″[1]

Bu Âyet-i Kerîme’de; hicret eden, Allah yolunda eziyet gören, savaşan ve şehit olan Mü’minlerin bağışlanıp Cennete konacakları zikredilmektedir. Bu hususta Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

إِنَّ أَوَّلَ ثُلَّةٍ تَدْخُلُ الْجَنَّةَ لَفُقَرَاءُ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ يُتَّقَى بِهِمْ الْمَكَارِهُ وَإِذَا أُمِرُوا سَمِعُوا وَأَطَاعُوا وَإِذَا كَانَتْ

لِرَجُلٍ مِنْهُمْ حَاجَةٌ إِلَى السُّلْطَانِ لَمْ تُقْضَ لَهُ حَتَّى يَمُوتَ وَهِيَ فِي صَدْرِهِ وَإِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ يَدْعُو يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْجَنَّةَ فَتَأْتِي بِزُخْرُفِهَا وَزِينَتِهَا فَيَقُولُ أَيْ عِبَادِي الَّذِينَ قَاتَلُوا فِي سَبِيلِي وَقُتِلُوا وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِي ادْخُلُوا الْجَنَّةَ فَيَدْخُلُونَهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ وَلَا عَذَابٍ (حم عن عبد اللّٰه بن عمرو)

″Şüphesiz ki Cennete ilk girecek olanlar, Muhâcirlerin fakirleridir. Kerih ve sevilmeyen işler onlara yaptırılır. Onlara bir şey emredildiğinde dinler ve itaat ederler. Onlardan birinin devlet başkanına bir ihtiyacı olsa, ölünceye kadar onun ihtiyacı karşılanmaz ve o ihtiyaç içinde ölür gider. Şüphesiz ki Aziz ve Celil olan Allah, mahşer gününde onu Cennete çağırır, Cennet de bütün süs ve ziynetleriyle gelir. Allah'u Teâlâ: ″Ey Yolumda savaşan, şehit olan ve eziyet gören ve yine Benim yolumda cihat eden kullarım! Siz Cennete girin″ buyurur. Onlar Cennete, hesaba çekilmeden ve herhangi bir azap görmeden gireceklerdir.″[2]

[1] Sünen-i Tirmizî, Tefsir'ul-Kur'ân 5; Rudânî, Cem'ul-Fevâid, Hadis No: 6866.

[2] Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 6283.

(لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ (١٩٦) مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ (١٩٧) لٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلًا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ لِلْاَبْرَارِ (١٩٨))

196-198. Ey Resûlüm! Kâfirlerin refah içinde diyar diyar dolaşıp durmaları seni aldatmasın.* Onların bu halleri, az bir menfaatlenmedir. Sonra onların varacağı yer Cehennemdir. Orası, ne kötü bir yataktır.* Fakat Rablerinden korkanlar için, Allah katından hazırlanan ve altlarından nehirler akan Cennetler vardır. Onlar orada ebedî kalacaklardır. Allah katında olanlar ise, sâlihler için daha hayırlıdır.

İzah: Bâzı Müslümanların; ″Allah'ın düşmanı olan kâfirler, refah içinde yaşıyorlar. Bizler ise zorluk ve darlık içinde yaşıyoruz″ demeleri üzerine, bu âyetler nâzil olmuştur.

(وَاِنَّ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ لِلّٰهِ لَا يَشْتَرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا اُولٰٓئِكَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ (١٩٩))

199. Ehl-i Kitap'tan öyleleri vardır ki, Allah'a, size indirilene ve kendilerine indirilene Allah'a boyun eğerek îman ederler. Allah'ın âyetlerini dünyâ menfaati karşılığında değiştirmezler. İşte onların Rableri katında mükâfatları vardır.

Şüphesiz Allah’u Teâlâ, hesabı çabuk görendir.

İzah: Câbir b. Abdullah, Katâde ve İbn-i Cüreyce Hazretlerine göre, bu Âyet-i Kerîme, Habeşistan’a hicret eden Müslümanlara çok yardımda bulunan Hz. Necâşi hakkında nâzil olmuştur. Nitekim Hz. Necâşi vefât edince, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem kendisine Allah’u Teâlâ’nın bildirmesiyle onun gıyâben cenâze namazını kıldırmıştır. İlk gıyâbî olarak cenâze namazı da o zaman kılınmıştır.

Ebû Hüreyre Radiyallâhu anhu’dan nakledilen Hadis-i Şerif’te, şöyle buyrulmuştur:

أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَعَى النَّجَاشِيَّ فِي الْيَوْمِ الَّذِى مَاتَ فِيهِ خَرَجَ إِلَى الْمُصَلَّى فَصَفَّ بِهِمْ وَكَبَّرَ أَرْبَعًا (خ ه ت عن ابى هريرة)

″Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, Necâşi’nin vefâtını, onun öldüğü günü (mescitte bizzat) haber verdi. Sonra mescitten musallaya çıktı. Ashâbı ile saf bağlayarak dört tekbir aldı (gıyâbî olarak cenâze namazını kıldı).″[1]

Yine Necâşi Hazretleri hakkında Hz. Âişe Radiyallâhu anhâ şu hâdiseyi anlatmaktadır:

لَمَّا مَاتَ النَّجَاشِيُّ رَحِمَهُ اللّٰهُ كُنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّهُ َ يَزَالُ يُرَى عَلى قَبْرِهِ نُورٌ (د عن عائشة)

″Necâşi Rahimehullah, öldüğü zaman biz onun kabrinin üzerinde uzun müddet bir nûr görüldüğünü konuşurduk.″[2]

Necâşi, kelime olarak Habeşçe’de kral demektir. İslâmî kaynaklarda, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem zamanındaki Habeş kralı kastedilir. Asıl adı Ashame’dir. Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in sağlığında iken Müslüman olmuş, kendisine iltica eden Müslümanları himâye etmiş ve Mekkeli müşriklerin, mülteci olan Müslümanları iade taleplerini reddetmiştir. Mekke’nin fethinden önce vefât etmiş, Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem, o öldüğü gün:

″Bugün sâlih bir kul vefât etti. Adı Ashame’dir, kalkın Asham’e üzerine namaz kılın!″ diye buyurmuş ve gıyâbında, Medîne’de dört tekbir getirerek cenâze namazını kıldırmıştır. Bilâhare gelen haber, onun namazı kılındığı günde vefât ettiğini te’yid etmiş, bu vesîle ile Resûlullah Sallallâhu aleyhi ve sellem’in bir mûcizesi daha zâhir olmuştur.

Yine Âyet-i Kerîme'de: ″Allah'ın âyetlerini dünyâ menfaati karşılığında değiştirmezler″ diye buyrulmaktadır. Dünyânın bütün metâ'ının, parasının, mal ve mülkünün hepsinin Allah'ın yanında hiçbir değeri yoktur. İşte Âyet-i Kerîme'de anlatılan bu zatlar, dünyâlık makam ve para için Allah'ın âyetlerini değiştirmez ve onun hükmüyle amel ederler, demektir.

[1] Sahih-i Buhârî Muhtasarı, Tecrid-i Sarih, Hadis No: 622; Sünen-i İbn-i Mâce, Cenâiz 33.

[2] Sünen-i Ebû Dâvud, Cihat 29; Kütüb-i Sitte, Hadis No: 4553.

))يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (٢٠٠ (

200. Ey îman edenler! (Din yolunda meşakkatlere) sabredin, sabırda yarışın ve râbıta edin (nöbet tutun). Allah'tan korkun ki, felah bulasınız.

İzah: Ey îman edenler! Din yolunda meşakkatlere sabredin ve sabrınızla Allah'ın düşmanlarına gâlip olun. Yani gâlibiyet sabrın sonundadır. Râbıta ile nefsinizdeki ve zâhirinizdeki düşmanları gözetleyin, bekleyin. Allah'ın size emrettiğini yaparak ve nehyettiğini de yapmayıp belâya düşmekten sakınarak, Allah'ın gazabından korkun. İşte bunları bilip korkar da, emrini tutar ve nehyini yapmazsanız, her korkudan kurtulur, selâmet bulursunuz, demektir.

Allah yolunda sınırda nöbet tutmak hakkında Peygamberimiz Sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ خَيْرٌ مِنْ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا وَمَوْضِعُ سَوْطِ أَحَدِكُمْ مِنْ الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنْ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا وَالرَّوْحَةُ يَرُوحُهَا الْعَبْدُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ أَوْ الْغَدْوَةُ خَيْرٌ مِنْ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا (خ عن سهل بن سعد الساعدى)

″Allah yolunda sınırda bir gün nöbet tutmak, dünyâdan ve onun içinde bulunan şeylerden daha hayırlıdır. Sizden birinizin Cennette sahip olacağı bir kamçı boyu yer, dünyâdan ve onun içinde bulunanlardan daha hayırlıdır. Allah yolunda akşam ve sabah yürümek, dünyâ ve onun içinde bulunanlardan daha hayırlıdır. ″[1]

[1] Sahih-i Buhârî, Cihat 72.